MARIN PREDA

ÎNTÂLNIREA DIN PĂMÂNTURI

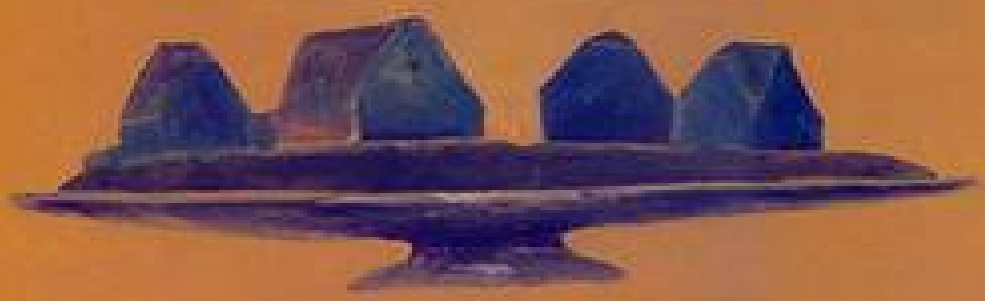

MARIN PREDA

ÎNTÂLNIREA DIN PĂMÂNTURI

Prefaţă de Eugen Simion

Referinţe critice de Răzvan Năstase

Textul actualei ediţii este reprodus după Marin Preda,
Întâlnirea din pământuri, ediţie revăzută şi adăugită,
Editura Eminescu, Bucureşti, 1973

CUPRINS

PARTEA ÎNTÂI

ÎN CEATĂ
I
II
III
IV
COLINA
I
II
III
ÎNTÂLNIREA DIN PĂMÂNTURI
I
II
III
IV
V
O ADUNARE LINIȘTITĂ
I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
CALUL
I
II
III
IV
LA CÂMP

ÎNAINTE DE MOARTE
I
II
AMIAZĂ DE VARĂ

PARTEA A DOUA

ALBASTRA ZARE A MORȚII
SOLDATUL CEL MITITEL
ÎNDRĂZNEALA
I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX
XX
FRIGURI

PARTEA A TREIA

DESFĂȘURAREA
I
II
III
IV
V
VI

VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX
XX
XXI
XXII
XXIII
XXIV
XXV
XVIII
XIX
XX
XXI
XXII
XXIII
XXIV
XXV
XXVI
XXVII
XXVIII
XXIX
XXX
XXXI
XXXII
XXXIII
XXXIV
XXXV
XXXVI
XXXVII
XXXVIII

XXXIX
XL
SITUAȚIILE PREȘEDINTELUI

PREFAȚĂ

REFERINȚE CRITICE

PARTEA ÎNTÂI

ÎN CEATĂ

I

Uitaţi-vă la el, sări-i-ar bolboşile ochilor! De ce tăceţi din gură? Am treizeci de clăi de grâu. Îi sparg capul ăluia care s-o apropia de mine. Mecanicul mănâncă, mă duc la şira mea, o stropesc puţin şi-i dau foc. Dau foc şi la maşină, mă duc la fiecare şiră şi o aprind, la toate tărgile astea cu paie, dau foc la toată aria! Dacă sunt eu tânăr şi sărac, singur cu muierea, voi trebuie să fiţi nişte hoţi? Nu mă bat cu pumnii în piept şi în cap, fiindcă mi-e frică de voi. Al dracului să fiu dacă nu pun mâna pe un par şi vă zbor. Nimic nu se mai alege din voi. În viaţa mea nu m-am atins de nimeni, niciodată! Asta o ştiţi cu toţii şi aţi crezut că sunt prost. Vedeţi aria asta unde treieră atâta lume? Cu voi toţi mă bat, cu toată aria! Muncesc de două zile pentru voi şi niciunul nu vede. Să vă spui eu: în timpul treieratului, să mă fi dat jos de pe batoză şi să fi pus umărul dedesubtul ei, aşa bine! Să fi dat-o cu cracile în sus. Abia atunci aţi fi băgat de seamă: „Ia te uită, mă, al dracului, a răsturnat maşina!” Dar că am muncit două zile, singur cu muierea, pentru voi, pentru o ceată întreagă de haidamaci şi de puturoşi, şi că n-am treierat niciun spic şi voi vreţi să mă lăsaţi, asta nu! N-aţi băgat de seamă! Vă zvânt! Vă sparg capetele. Vă gonesc cât e izlazul ăsta de mare, niciunul nu mai prind, dacă mă reped în voi. Aţi crezut că Ilie Resteu e ca şi când n-ar mai fi. Şi

acuma tăceţi toţi din gură, nu vă uitaţi nici la mine, nici la voi. Uitaţi-vă la mine, care are curaj.

Nu vă vine a crede că mi-am sărit din balamale. Şi n-aş fi zis nimic. N-am cai. N-am căruţă. N-am copii. N-am ajutoare. N-am targă. Nici furci pentru mine şi muiere n-am. Nici cel puţin de mâncare pentru mecanici. Am ştiut; am zis: am două mâini, dar gândiţi-vă că am două mâini! Nu mi-e ruşine de dumneata, părinte, nu te uita aşa la mine! Crezi că, dacă eşti popă, pentru dumneata nu vorbesc? Că dumneata m-ai scos din ţâţâni! Dumneata ai venit la urmă… dar ce mai vorbesc eu aicea? Ia-o repede pe poteci… Şi vezi, calcă mai de sus, să nu-ţi intre pleavă în pantofi…

Vă uitaţi unii la alţii şi ziceţi că-s nebun… Poţi să te superi, părinte, vezi dealul ăsta al nostru de lângă sat? Du-te acolo în vârf, lasă-ţi pantalonii şi izmenele jos şi dă-ţi drumul la vale pe pielea goală. O să-ţi treacă atunci supărarea, că nu te arde inima ca pe mine. Cum viscoleşte soarele ăsta, ce vipie! îmi scot sufletul din piept, îmi bag secerea în piept şi-mi scot sufletul de-acolo afară!… Habar de grijă la voi, pentru Ilie Resteu. Singur ştiu ce e acum şi ce a fost nu mai târziu decât la începutul anului. Arde soarele ăsta ca fundul iadului. Şi dacă acum am o botă plină cu apă rece, pe care o duc la gură şi-mi sting arsurile din burtă… Dar ce vorbesc eu?!

A fost un şarpe aici şi v-aţi uitat la el şi tăceţi din gură. A luat-o la goană înaintea popii, dar nu luaţi în seamă ce ţip eu aicea. Eu sunt nebun, o să-mi iau câmpii, aşa ziceţi voi. Dar eu n-am omorât pe nimeni în viaţa mea. Paţanghele, tu eşti vecin cu mine şi mă cunoşti, Miai, Crâşmac, voi mă cunoaşteţi; e prânzul acum, ascultaţi. Să-mi sară ochii din cap, ăsta sunt. Îmi dau foc la şiră, iau muierea asta şi-i dau drumul să facă ce-o şti şi plec d-aici din sat. Dacă voi nu vreţi să mă-ascultaţi cu dreptate…

II

Nu mă potolesc, Paţanghele, nu se poate, asta e din cale-afară… Bine, stau jos, am să stau, dar spuneţi şi voi, că v-aţi adunat aici toată ceata… Un suflet avem şi dacă ni-l încărcăm şi pe ăsta!… Ascultaţi! Voi aţi treierat pe rând, cu toţii, poate nu ştiţi, n-aţi văzut, dar zilele astea numai eu şi muierea mea le cunoaştem. Care ştiţi cum mi-am cărat eu grâul aici? Dar să las asta, să încep de-alaltăieri, când ne-am făcut ceata. Eu n-am ştiut nimic. Întreb şi eu: cine l-a ales în ceată pe Beleagă?… Ştiu, aţi zis fiecare: e om bătrân… şi dacă în viaţa mea nu m-am atins de nimeni, să vă spun: sub o claie, când încărcăm grâul, văd că se ridică un şarpe mare, gros ca o coadă de sapă, şi începe să se înfăşoare pe un snop. L-am luat de coadă – mi se urcase sângele la cap – şi cât era de lung, am început să-l învârtesc ca pe-o frânghie pe deasupra capului. Fluiera ca vântul şi încerca să se încovoaie. L-am învârtit şi l-am izbit de oiştea căruţei până i-au sărit creierii pe mirişte. Aşa am ameţit, când l-am văzut pe Beleagă cu popa.

Dar nu, Paţanghele. Nu asta. Nu pentru că era el, Beleagă. Nu alaltăieri şi nici ieri. Şi nici azi-dimineaţă. Acum, în câteva ceasuri. Au fost numai câţiva oameni din altă ceată, n-aţi fost toţi. Crâşmac ştie… Ascultaţi. M-am suit la coş, ziceam aşa şi-i spuneam şi muierii: noi n-avem de niciunele, să stau eu la coş toată ziua şi tu lângă mine, şi la sfârşit să ne-ajute şi nouă ceata; unul o căruţă, unul caii, unul un băiat, altul altă căruţă, altul alt om şi să treierăm şi noi. Aşa a fost:

— Beleagă, nouă când ne vine rândul? l-am întrebat.

— Mai aşteaptă. Ai venit şi tu – câine surd, la vânat, aşa mi-a răspuns.

— Beleagă…

— Unde ţi-e căruţa? s-a răstit, ca şi când aş fi fost sluga lui.

— Beleagă, dar eu stau de azi-dimineaţă la coş! i-am mai spus.

N-am ţinut seama de neamul meu, de neamul muierii mele, am să v-o spun şi p-asta, dar am zis: are dreptate. Să mai muncesc încă o zi. Să vedem. De ce să încurce iţele. Dar voi nu ştiţi; vi se pare că-s nebun, că nu m-aţi văzut niciodată ca azi. Aşa cum a fost şarpele ăsta de om, şi Dumnezeu i-ar fi spart capul. Când m-am însurat cu muierea asta… uite, n-am vrut s-o spui niciodată, dar acum nu pot să mai rabd.

Ascultaţi.

Nu m-am gândit la păcatul ei de fată mare. A îndurat mult de pe urma copilului pe care l-a adus cu ea şi care a murit. Dar cum a murit, am să vă spun acuma ca să înţelegeţi.

Beleagă e văr de-al doilea cu muierea asta a mea şi vine la noi după ce mă însurai eu cu ea: „Eu n-am copii, îi zice muierii, dă-mi mie fetiţa ta de suflet şi după ce mor eu, că sunt bătrân, i-o rămâne ei averea.” Muierea asta se cam codea. Zic: „Dă-i-o, de ce să nu i-o dai?” Şi i-am dat-o. Avea cinci-şase ani, săraca, şi era aşa, mititică, într-o zi, după asta, după vreo câteva săptămâni, mă duc într-o luni pe la târg, la Balaci. Ne-am dus amândoi… Nu-ş’ ce-am cumpărat noi, nu-ş’ ce-am mai stat – şi plecăm. Când să trecem drumul de fier, odată o aud pe muierea asta a mea:

— Ilie, nu e aia Ioana, care păzeşte vitele?

Mă uit peste locurile burdenilor şi o văz. Era Ioana, mititică, cu capul gol, fugea şchiopătând după nişte ale dracului de vaci. Opresc căruţa şi muierea asta a mea sare jos şi o ia la fugă spre ea. Scot şi eu pălăria şi încep să-i fac semne şi s-o strig. N-auzea nimic, că era departe. Stăteam în căruţă şi-mi făceam o ţigare, îmi părea rău că aveam mâna goală, nu-mi venise în gând să iau ceva din târg. Cine ştia? Când o văz că vine, îmi

cade biciul din mână. Arsă de soare, cu cămaşa ruptă pe ea şi şchiopătând.

— Mă, fetiţo, mă! Ce e cu tine? am întrebat-o.

— Ilie, ăştia mi-au nenorocit fata, plângea nevasta. Ia te uită, zice. Picioarele îi sunt umflate, pline de mărăcini. Ia uită-te, cum îi umblă păduchii în cap!…

Mă uit mai aproape, mă dau jos din căruţă. Mă: câine să fi fost şi tot ar fi îngrijit-o mai bine. Era numai piele şi oase. Înnegrită, zgâriată, cu buzele arse de sete, plină de praf… Păduchii se plimbau prin părul ei ca într-un cuibar.

— Fata tatii, zic eu, sui’te în căruţă. De ce n-ai venit acasă, dacă ai văzut aşa?…

— Vacile, suflă ea.

— Dă-le în Cristosul lor de vaci şi sui’te în căruţă!

Fierbea sângele în mine. Îmi venea să trag caii spre Burdeni, s-o iau spre Beleagă şi să-i trag o sfântă de bătaie… dar m-am gândit. Am luat-o acasă şi la început îmi părea rău. Eram mâhnit, mă gândeam la Dumnezeu. Cum poate să rabde asta? Am înghiţit în mine, şi-mi ziceam că nu se poate, fiecare trebuie să-şi primească ce e al lui. Dar numai asta n-o mai aşteptam: mă pomenesc cu el a doua zi că intră în curte. Când l-am mai şi văzut, mi s-a făcut negru înaintea ochilor.

— Ce, ce, mă? zic. Ce Cristosul mă-tii mai vrei?

El se uită, roşu la faţă. Şi ţipă. Că de ce mi-aţi luat fata, şi mi-aţi lăsat vacile, şi au intrat în nişte otavă de mături, şi s-au umflat…

— Fi-ţi-ar vacile ale dracu’, că dacă n-au plesnit toate, o să te umflu eu acum, cât eşti de bătrân. Neam de om eşti tu, mă? Nici să te fi gândit că e fata unei rude, da’ aşa, a nimănui…

El se umflă la mine şi pe urmă iese şi muierea asta a mea:

— Du-te, ţipă ea, să nu mai auz de voi. Câinilor!

— Nu plec până nu-mi daţi fata, să-mi slujească, pân-o plăti vaca. Mi-a lăsat vacile în mături, şi una

s-a umflat şi a murit.

Am rămas aşa. De, mă, al dracului, să pun acu' mâna pe el şi să-l deznod. M-am dus încet spre el şi, când m-a văzut, a început să meargă de-a-ndaratele spre poartă. A deschis poarta, a ieşit, am ieşit pe urma lui la şosea, a întins-o! Mă uitam după el cu mâinile în şolduri. Nu ştiu, n-am scos nicio vorbă, da' nici el n-a mai zis nimic şi mergea iute. Lumea ştia, văzuse. Unii ziceau: De treabă Resteu. Altu' i-ar fi făcut capul ţăndări.

A plecat, n-am mai auzit de el. Spre seară fetiţa s-a culcat şi a adormit. Făcuse muierea nişte pâine caldă. Stătea pe prispă, cu picioarele ei mici atârnate în jos şi abia îşi mişca mâinile. Pe urmă văd că începe să închidă ochii, ca şi când ar fi usturat-o, şi-i cade felia de pâine din mână. Mă duc la ea şi-o iau în braţe. Îngălbenise şi abia mai sufla.

— Fata tatii, ce ai?

— Mi-e somn…

Am întins-o pe prispă, dar n-a durat mult. N-am mai văzut…

I se îngălbenise tot trupul ca o turtă de ceară. Se îmbolnăvise. A zăcut multe zile. Pe urmă, odată, pe la miezul nopţii, când o întreba maică-sa ceva, aia mă cheamă speriată că fata nu mai vorbeşte. S-a stins repede; îşi ridicase mâinile în sus şi se zbătea cu ochii daţi peste cap. Un pic s-a înroşit la obraji, s-a liniştit, râdea ca o floare… Pe urmă din ce în ce a îngălbenit, s-a învineţit, a început să-şi întindă gâtul şi a murit biata fetiţă!

Ce s-a întâmplat am aflat mai târziu. Şarpele şi nevastă-sa o băteau în fiecare zi, şi când o trimiteau cu vacile, în loc de mâncare îi puneau în traistă cruduciuni, prune acre şi ceapă şi-i dădeau drumul.

Au trecut apoi doi ani, credeam că nenorocirile mai îmbunează pe om. Uitaţi-vă acuma.

Două săptămâni mi s-a scurs sudoarea în ochi, până am secerat bruma asta de grâu. Te uiţi pe aria

asta şi vezi atâtea şire. Dar pentru unul ca mine, ce-a fost asta, chiar dacă o ştie orişicine, nu orişicine o ştie pe spinarea lui. Dar s-o iau de alaltăieri-dimineaţă, că fiecare v-aţi văzut de treabă şi n-aţi băgat de seamă.

III

Când s-a făcut ceata, în seara aia, mi se pare cu o zi înainte de treierat, chiar atunci veneam d-aici, eram ostenit mort, abia isprăvisem şira şi m-am dus acasă. Mi se părea că izlazul ăsta se leagănă cu mine, o să caz şi n-am să mă mai scol. Pe drum, îi spun muierii:

— Fă, du-te tu şi vezi ce ceată e gata pentru mâine, că eu nu mai pot. Vezi ce e acolo, în arie, şi bagă de seamă, spune-le la oameni că n-avem de niciunele, ca să ştie… şi spune-i ăluia care o fi şeful cetei să te scrie acolo, în numele meu.

Nu ştiu ce-o fi făcut, că după ce am ajuns acasă nici nu mai ştiu dacă am mâncat ceva. M-am culcat şi am adormit până dimineaţa ca un buştean. Când m-am sculat dimineaţa, ochii mi se lipiseră şi parcă mă bătuse cineva cu măciuca.

— Ilie, hai la arie, că azi începe ceata noastră să treiere, îmi spune nevasta.

— Te-a trecut acolo? La rând? o întreb.

— Da, ne-a trecut.

— Cine e şeful cetei?

— Nu ştiu, zice ea, nici nu ştiu, am vorbit cu alde Paţanghel…

„Dacă veni vorba de Paţanghel, zic eu, e bine. Vecinii noştri!”

Ne-am luat furcile la spinare şi am plecat aici. O mai întreb iar pe nevastă:

— Fă, tu le-ai spus că n-avem căruţă, n-avem cai?…

— Le-am spus…

— Uite ce e, îi spun eu. La coş, pe batoză, e munca cea mai grea. O să muncim şi noi, fără să ne schimbăm de la coş şi când ne-o veni rândul, să ne treiere ceata.

Aţi văzut. Care aţi văzut! Nicio zi, barem! Atât să mă fi odihnit. M-am suit pe batoză şi parcă nu ştiu ce m-a apucat, când am văzut gura aia sfârâind. Mă gândeam că azi o să muncesc şi pe urmă o veni şi rândul snopişorilor mei. Şi am început să arunc la snopi în maşină. Aruncă, aruncă, dezleagă, răsfiră şi potriveşte, prinde şi iar aruncă. Nici nu ştiu când a venit prânzul şi când am mâncat. Făcuse biata muierea asta nişte teci de fasole şi o mămăliguţă de parcă ziceai că cine ştie ce bunătate este. Am înghiţit vreo douăzeci-treizeci de dumicaţi şi m-am suit iar la maşină! Cine poate să ştie câţi snopi am aruncat!… Până seara… m-am snopit, dar nu simţeam nimic, că abia aşteptam; atâtea mizerii, o iarnă ca asta cum n-am pomenit.

A venit noaptea; când m-am dat jos, se învârteau şirile astea cu mine. Am căzut chiar aici alături unde stăm noi acuma şi aici am murit până dimineaţa. Muierea asta mă tot întreba şi mă zgâlţâia, că nu iau ceva în gură? Ce să iau? Mai simţeam ceva? Două zile întregi am înecat maşina cu snopi. Iad. Blestemul iadului. Parcă îmi fierbea capul de arşiţă. Azi-dimineaţă nici nu răsărise soarele, când m-am deşteptat. Fochistul ăsta de la vapor se uita la mine lung.

— Nea Ilie, parcă ai fi de fier. Dar, lasă, azi scapi şi dumneata.

Aşa ziceam şi eu. Mă sui iar pe batoză şi când se traseră căruţele la scară îl văz şi pe Beleagă. Nu ştiu cum mi-a venit, întreb pe mecanicul de lângă vapor:

— Ce tot învârteşte ăsta p-aici-m’?

— Cum, ce învârteşte? Păi, nu e cu ceata ta, nu e el şeful cetei?…

— Beleagă?!

— Beleagă!

Îl văz că vine spre batoză.

— Resteu, zice, tu ai treierat? Da' mai întâi ai cai, ai căruţă? Cu câţi inşi eşti tu?

Mă opresc din prins, eram chiar cu un snop în mână. Tac din gură. Încep să bag snopi şi pe urmă odată mă opresc.

— Beleagă, zic, să vie cineva la snopi, aici la coş, că trebuie să-ncarc şi să treier şi eu.

S-a făcut că nu m-aude. Mă uitam după el. Maşina ţipa goală şi toată lumea se oprise şi se uita la mine. Aha, ce, nu se vede? Las coşul şi încep să mă dau jos. M-am dat la o parte şi m-am proptit într-o furcă. Nu mai puteam. Mai era unul de treierat şi veneam eu la rând. Îl văz pe Beleagă c-o ia spre sat. Strig la el:

— Beleagă, stai aici, că n-am treierat şi să nu plece cineva, să mă lase aşa…

— Ai căruţă şi cai? întreabă el, fără să se întoarcă.

— Beleagă, zic eu, niţel mai tare.

El se întoarce.

— Ce ţipi aşa, Resteu? Ţi-am spus: ai căruţă, treieri. Nu? Nu!

Nu-mi venea să cred. L-am lăsat în pace, nu m-am supărat. Se duse muierea asta şi vorbi cu alde Miai, cu Crâşmac, pe urmă mă pomenesc cu ea. Abia îndrăznea să vorbească, parcă cine ştie ce-ar fi făcut.

— Ilie, oamenii au plecat aproape toţi. Ce facem noi? O să intre altă ceată şi vai de capul nostru, ne rămâne grâul în arie…

IV

Mi s-a făcut roşu înaintea ochilor. Mă aşez jos, zăpăcit. Nici eu nu mai ştiam ce să fac. Pe cine să iai de gât? Nimiezul se apropia, ceata nouă era gata… M-aţi văzut vreunul că n-am treierat? Păi de unde să ştiţi voi rândul la atâţia oameni? Dar şarpele… Staţi niţel… Când mă ridic de jos, vă văz pe toţi în partea ailaltă, grămadă. Voi terminaserăţi. Beleagă se întorsese cu popa şi vorbeau cu mecanicul. Nu pricepeam. Mă uit la maşină. Alde Ene era pe terminate, dar în urma lui veneau alte căruţe, încărcate. Îl întreb pe Ene ăsta:

— Mă, tu ai terminat?

— Da, am terminat.

— Da' ale cui sunt căruţele alea, care vin?

— Nu ştiu.

Un şir de căruţe aşteptau gata să tragă la maşină şi eu parcă murisem. Nu mai vedeam. Beleagă cu popa făceau semn la căruţe să tragă la maşină. Caii şi grâul popii, am înţeles eu şi mi-am dat seama că o să-mi pierd firea. Beleagă plecase în sat şi vorbise că să-l treiere şi pe popa, fără să ţină seama de mine. Toate câte vin după afacerea asta şi pe care le înţelegeţi voi destul, le las la o parte. Până acum, vă spun, prea bine nu ştiam ce are să se întâmple cu mine. Când a murit fetiţa, de durere, îl uitasem. Acum era în faţa mea…

— Opreşte maşina, am ţipat.

Am pus mâna pe furcă şi am vrut să mă reped după Beleagă. Mă zăpăcisem. Voi n-aţi văzut nimic, nu ştiaţi nimic. Când am ridicat furca şi am izbit în caii popii, atunci eram ca şi nebun. S-au ridicat cu picioarele în sus şi au căzut grămadă sub oişte. Vă uitaţi la mine şi nu înţelegeaţi nimic, dar vă uitaţi ca la un smintit care şi-a luat câmpii… Am lăsat furca, am pus mâna pe un par şi m-am luat după Beleagă. M-am opintit o dată şi am azvârlit parul drept după el, să-l deşel. Vă uitaţi după el, şi tăceaţi, şi popa mai stătea aici, să mă afurisească.

Fugea cât era de bătrân printre şiri în loc să stea aici, să-l vadă toţi şi să vorbească. Şi acum îmi ţiuie capul ca un fier… Abia mai pot să vorbesc… Mă doare pieptul… Şi tâmplele…

Aşa s-a întâmplat şi îmi pare rău că nu l-am prins adineauri pe bătrân. Cum l-aţi ales voi şef de ceată? Spuneţi-mi, nu cumva sunteţi nebuni?

Am pomenit să se adune om cu om şi să se înţeleagă omeneşte. Aşa se treiera odată. Tu spui, Paţanghele, că trebuia să vă spun vouă, dar ce să vă mai spun? Toată ziua am stat ieri sus… Mă vedeai de la o poştă dar nu mă vedeai, trebuia să mă fi dat jos, să-mi fi desfăcut brâul şi s-o fi luat-o la goană printre şiri, urlând: „Băăă! Uitaţi-vă la mine. Uitaţi-vă că muncesc!” Nu, Paţanghele, asta nu.

Că nu vă supăraţi… n-aţi ştiut… Nici eu nu zic nimica. Acum e mai răcoare şi câteva ceasuri până treier şi eu, n-o să mă doară mai mult ca după atâtea săptămâni.

Dar niciodată nu mi s-a întâmplat. Parcă o văz pe biata fetiţă murind, galbenă şi slabă, de pe urma lui. Eram copil şi când am venit să văz cum se treieră, îmi bătea inima şi mi-era frică. Vedeam ceata forfotind şi cum viscoleşte praful şi pleava; se mai certau oamenii, se băteau şi cu furcile, dar treierau toţi. Că nu sunt cetele, cete de nebuni, e câte-un şarpe negru sub buze, ca Beleagă; sări-i-ar bolboşile ochilor!…

COLINA

I

Într-o dimineaţă de toamnă, înainte de revărsatul zorilor, Vasile Catrina se trezi deodată din somn cuprins de o spaimă grozavă. Numaidecât îşi dădu seama că a visat ceva rău, dar buimăceala îl ţinea încă înţepenit în pat şi nu ştia unde se află: vedea cele două ferestre ale odăii şi afară cerul înalt şi plin de stele; nu cunoştea nici odaia şi nici patul în care stătea culcat. Încet, gândi că totuşi trebuie să fie în casa lui şi, răguşit, vorbi fără să-şi dea seama:

— Tată!

— Ce e, mă? îi răspunse glasul omului, de undeva, din fundul odăii.

— Dormi? întrebă flăcăul liniştit.

— Acum nu mai dorm. Ce e cu tine? De ce te-ai sculat?

Vasile Catrina se ridică încă buimăcit şi se aşeză pe marginea patului. Apoi vorbi iar, ruşinat că nu ştia ce să-i spună, pentru ce se sculase:

— Ce-am spus eu aseară că trebuie să fac acum de dimineaţă? Nu-ş' ce dracu' trebuia să fac; d-aia m-am sculat mai devreme…

Tatăl său se uită la el prin întuneric şi se răsuci în pat de mirare. Totdeauna băiatul sărea din pat, se îmbrăca la iuţeală şi-şi vedea de treburi.

— Du-te şi te spală, răspunse bătrânul cu asprime. Ce stai aşa ca o bleandă?

— Ce e, mă?… Ce vrei tu?… Ce bleandă? Eu?…

Flăcăul deschise uşa, se dădu puţin înapoi şi fără să se mai uite îndărăt o trânti cu atâta putere, încât pe la geamuri se dezlipi cleiul de pe margini. Ieşi afară, se aşeză pe prispă şi începu să se încalţe. Se simţea greoi şi căuta să se liniştească şi să-şi facă de lucru. Trăgându-şi ciorapii şi sforile opincilor, îşi aminti deodată că într-una din serile trecute îi spusese cineva că în pământurile din Frunzări grâul lor a răsărit prost, e rar şi galben şi că ar fi bine să-l întoarcă şi să-l facă ogor pentru o sămânţă de primăvară. „Am să mă duc să văd şi eu, îşi spuse el, chiar acuma.”

Era devreme şi gândul îl mulţumi. „La întoarcere, am să mă bărbieresc şi să mă scald; este timp”, îşi spuse el mai departe.

Începuse să se lumineze, dar cu cât întunericul pierea, marginile satului se mohorau, şi în depărtare plutea o ceaţă care frământa în goluri mari coroanele înalte şi aproape desfrunzite ale salcâmilor.

Vasile Catrina îşi trase o flanelă pe el şi plecă, dar tot atunci îşi aminti că în ziua trecută, pe seară, strigase Bărăgan cu goarna prin sat, că toată lumea să se strângă la primărie; aveau notarul şi învăţătorul nu ştiu ce să le spună.

II

Vasile Catrina grăbi pasul ieşind din sat şi începu să înjure cu glas tare, atât pe Bărăgan, cel cu goarna, cât şi pe cei care chemau oamenii de pomană la primărie. Ştia că acolo, ori notarul, ori primarul iese afară cu o hârtie, de pe care începe să citească şi din care nimeni nu înţelege nimic. „Îşi

pierd vremea degeaba”, mai spuse flăcăul tăind izlazul şi îndreptându-se spre heleşteu.

Mergea iute cu capul în jos, aşternut la pas, fără să se uite în jurul său, mirându-se în treacăt cum vârfurile opincilor lui îi ies mereu înainte şi cum el nu simte că talpa i se îndoaie în urmă.

În timpul nopţii căzuse brumă multă şi acum era frig. El se gândi să scurteze drumul. Îşi strânse flanela mai bine la piept şi o luă de-a dreptul peste porumbişti. Drumul pe care îl tăiase mergea pe lângă o mică pădure de lăstari, lângă care se ridica o colină ciudată la vedere şi (nălbită de sumedenie de poteci.

Trebuia să se lumineze de ziuă, dar deşi lumina dimineţii se simţea crescând peste pământ, aproape fără veste căzu o ceaţă deasă şi cenuşie, întunecând câmpia şi vederea.

Vasile Catrina se pomeni deodată singur, călcând peste brazdele înmuiate de umezeală ale porumbiştilor; se opri neliniştit, ridică fruntea şi se uită în jur.

Tăcerea care acoperea pământul, odată cu năvala neaşteptată a negurei, îl sperie şi mai mult. Întâi se miră că stă şi se uită, ca şi când s-ar fi rătăcit. Îşi simţea bătăile inimii.

— Ce dracu’! spuse el tare.

În aceeaşi clipă văzu ceaţa deasă, fumurie, cum îi intra în ochi şi, în aer, negura care începuse să se spargă. Ca şi când de undeva ar fi pornit să bată vântul, ceaţa se sparse şi ea şi începu să alerge de-a lungul câmpiei, rostogolindu-se în goluri mari prin faţa lui.

Acum flăcăul începu să zărească înainte păduricea de lăstari şi colina, care parcă îi jucau în faţa ochilor. Ceaţa trecea despletită peste colină, şi Vasile Catrina, o clipă, ameţi şi-şi duse mâna la ochi. I se părea că păduricea se aprinde şi piere cu iuţeală. Colina se ridica mereu; se umfla ca o băşică uriaşă; se clătina, cumpănindu-se ca o înaltă balanţă; pământul se legăna; se lăsa în jos; se

scufunda. Vasile Catrina se scutură şi porni înainte, plin de mânie:

— Ei! Ce, m-au găsit dracii?!…

Ceaţa era acum albicioasă şi parcă se cernea subţire prin sită. Flăcăul se apropie de colină şi începu s-o urce încet. Se uită cu mirare la ea, la potecile ei şi la iarba deasă, plină de găuri rotunde de păianjeni, cu care era acoperită, supărat încă de ameţeala sa de câteva clipe şi de timpul pierdut. Iuţi pasul, ajunse în vârful colinei şi începu apoi să coboare în goană.

III

Deodată îşi dădu seama că cineva trece încet pe lângă păduricea de lăstari. Vasile Catrina se opri, uitându-se spre locul unde se auzeau paşii, nedumerit că nu vede pe nimeni. Tot atunci apăru din colţul colinei, mergând târşâit şi cocoşat, un moşneag gros, în cămaşă albă de cânepă, cu capul gol şi de asemenea cu părul lung şi alb.

Fără să vrea, flăcăul făcu câţiva paşi spre el, dar tot atunci se împiedică de ceva şi căzu, cât era de lung, cu faţa la pământ. Moşneagul întoarse capul; băiatul se sculă şi simţi cum îl ustură palmele şi cum îi tremură picioarele. Obrajii îi ardeau şi începu să clocotească de mânie. Căzuse rău, îl dureau genunchii şi coatele, şi omul bătrân şi cu cămaşă albă de cânepă se uitase la el foarte liniştit, pipăindu-şi poteca mai departe.

Vasile Catrina izbi cu sălbăticie pământul, înghiţi în sec şi strigă furios:

— Ce cauţi aici, moşule! Ce mama dracului cauţi?

Moşneagul îşi opri toiagul din pipăit şi se întoarse încet de tot, fără să-şi ridice capul:

— Al cui eşti tu, mă? auzi flăcăul.

— Pleacă d-aici… hodorogule… mai mă întrebi şi al cui sunt, strigă iar Vasile Catrina, ca şi când acela ar fi fost vinovat că el s-a împiedicat şi a căzut.

Moşneagul nu se sinchisi şi vorbi din nou:

— Mă, dar al cui eşti tu?

Vasile Catrina porni spre el şi, când ajunse alături, îl privi cu mirare. Bătrânul nu se clintea. Uitându-se la el şi văzându-i faţa zbârcită, firele rare şi albe înfipte în ceafa, ochii şi mai bătrâni, jupuiţi parcă, înroşiţi şi cu pleoapele întoarse pe dos, flăcăul simţi brusc cum îi creşte mânia, dar tot atunci ea se sparse şi-l lăsă liniştit, dar cu ceva apăsător în el, turbure şi greu ca o apă neagră. Îl apucă pe moşneag de un umăr şi-l împinse uşor, făcându-i vânt. Omul bătrân şi alb azvârli picioarele înainte clătinându-se, dar apoi se opri îndărătnic şi îngână:

— Mă, da' al cui mai eşti tu, mă?

— Pleacă odată! strigă Vasile Catrina. Ce, eşti nebun?

Şi-i făcu din nou vânt.

Acela orbecăi cu picioarele până se opri, se uită câtva timp la flăcău, apoi porni încet, clătinând din cap şi pipăindu-şi drumul.

Vasile Catrina rămase o vreme ţintuit locului, gol, neştiind ce să mai facă, nemaiînţelegând ce e cu el şi mai ales ce căuta acolo, lângă colină, moşneagul. Îşi simţi din nou inima cum îi bătea, cum aerul îl apăsa cu o linişte grea, închisă, înfundată şi vru să se smulgă din loc, dar, ca într-o sclipire, simţi în palme îndărătnicia omului bătrân; ceaţa care se frământa şi se spărgea necontenit în goluri adânci şi rotunde, ca într-o uriaşă măcinare şi, înfiorat, flăcăul începu să tremure.

Deodată o luă la goană, nemaiştiind încotro aleargă, cu tot trupul înmuiat de spaimă şi gâfâind întruna. Fugea bezmetic, iar în urma lui sfârâiau, aruncaţi departe, bulgării şi cocenii porumbiştei;

băiatul gonea fără să se uite înapoi, ca şi când în urma lui duhuri nevăzute, despre care se povesteşte iarna prin case, ieşiseră din colină ori din păduricea de lăstari, şi îl urmăreau.

ÎNTÂLNIREA DIN PĂMÂNTURI

I

Era în mijlocul verii. Peste întinderea câmpiei năvăliră deodată în goană, ieşind dintre porumburile înalte şi negre ca o pădure, doi călăreţi, alergând fiecare câte o pereche de cai. Câtva timp, s-ar fi părut că cei doi se urmăreau unul pe altul, sau că sunt porniţi să ajungă în vreun loc de primejdie. Călăreţii însă se luau la întrecere şi, când ajunseră unul lângă celălalt, goana se opri şi perechile o luară la pas. Erau doi flăcăi care se întorceau cu caii de la păscut.

— Lasă-i la pas, al lui Teican, spuse unul din ei, lovind peste bot, cu o nuia, calul pe care îl călărea. Lasă-i mai la pas, mă, să-ţi spun ceva, până ajungem acasă.

— Spune, răspunse celălalt. Ia zi!

— Stai niţel, al lui Teican. Uite ce e. M-am gândit mereu să-ţi spun, cât am stat cu tine astăzi, dar nu ştiu de ce nu mi a venit. Să te întreb ceva: tu îl cunoşti pe Achim al lui Achim?

— Achim Achim? Cum să nu. Măgădăul ăla; stă pe lângă Valea Morii. Dar de ce întrebi de el?

— Ai lui Teican, mă! Să nu spui la nimeni despre ce-om vorbi noi acuma.

— Ai, mă, ce, eşti prost? Dugule!

— Mă, mie nu-mi place să mă bat cu nimeni, auzi, al lui Teican? Dar dacă spui la cineva, să ştii că ne batem, vorbi întâiul călăreţ.

— Mă, dacă eu îţi spun că nu, şi tu nu crezi, atunci taci din gură şi nu-mi mai spune nimic. Gata.

— Bine. Uite, începu să spună celălalt, într-o zi m-am dus să pasc prin pădure. Nu-ş' ce-am făcut, că m-am culcat şi am adormit. Când mă scol şi mă uit după cai, pieriseră. Acuma, nu prea-mi păsa mie, ştiam că s-au dus acasă, că aşa sunt caii mei. M-am sculat şi am plecat şi eu. Mi-era ruşine să trec prin sat: m-ar fi văzut lumea că am adormit şi am luat-o pe urmă, ca prostul, în urma cailor. Aşa că am ocolit; am luat-o pe Valea Morii. Era după nimiez, acum o săptămână, şi era un zăduf al dracului. „Ia să mă scald niţel, m-am gândit eu. Să mă scald în Valea Morii, unde e salcia aia bătrână." Ştii că e acolo un cot şi pe urmă ştii şi tu că acolo nu prea se scaldă nimeni; e apa mică. „Ei, ce dacă, mă scald aşa, să-mi treacă năduşeala!" Când m-am apropiat de cotul ăla unde e salcia, am auzit nişte paşi. M-am oprit să văz cine e. Cine crezi că era? Când am văzut fusta, repede m-am pitit după uluci şi n-am mai mişcat. Ei, al lui Teican! Auzi?

— Da, mă, spune! răspunse cel căruia i se povestea, dându-şi caii mai aproape.

— O fată. Era o fată, nu ştiu dacă o cunoşti. Drina lui Palici. Ieşise din fundul grădinii şi se uita la soare, pe marginea gârlei. O cunoşti?

— Cum să nu. E una mică de vreo optisprezece ani, mi se pare că anul ăsta abia a ieşit la horă…

— Aşa. Cum stau eu acolo, m-am gândit că unde e aproape cu casa şi era spre seară, vrea să se scalde şi ea… M-am pitit şi mai bine şi ce crezi? O văz că îşi desface părul şi începe să şi-l strângă iar peste cap, să-l înnoade. Mă, ce păr avea… Eu n-am mai văzut. „Se scaldă", m-am gândit eu şi nu ştiu de ce, să nu râzi, a început să-mi bată inima şi am vrut să fug; mi-era nu ştiu cum, parcă frică… A?!! Ce spui, al lui Teican?

— Bine, mă, şi pe urmă?

— Al lui Teican, continuă flăcăul vorbind rar. Eu, ştii, n-am fost la nicio fată…

— Bine, bine, răspunse repede acela. Nu e nimic. Şi? Pe urmă?

— Pe urmă, cum stăteam eu acolo, m-am pitit şi mai bine şi am văzut-o cum şi-a scos bluza şi fusta şi s-a dezbrăcat. Ce dracu', mă, ce de fuste au fetele astea! Nici nu ştiu, că-mi bătea inima şi parcă mă înecam. Tu ai văzut vreuna aşa, al lui Teican? Mă, eu n-am mai văzut. Bătea soarele în ea, şi-i sclipea… sclipea… Era frumoasă!… Pe urmă a început să se scalde. Îi plăcea, am văzut, râdea şi se stropea cu apă. Dar nu ştiu de ce, şi ei parcă îi era frică, înţelegi?

— De cine? întrebă al lui Teican.

— Dracu' ştie!… A stat ea în apă mult timp. Când s-a îmbrăcat, parcă se schimbase. Arăta altfel. Eu, ce să-ţi spun, rămăsesem în locul meu, zăpăcit. Ei, şi acuma să-ţi spun. Am plecat eu de-acolo, m-am dus acasă! Tata: „Ce e, mă, zăpăucule, unde-ai dormit?" „În pădure, da' ce?" „Ai noroc că avem nişte cai deştepţi, zice el, că de nu, te-aş buşuma eu niţăl." Nu-ş' ce dracu' aveam, eram moleşit în sara-aia; m-am culcat şi am adormit. Ce să vezi? Toată noaptea n-am visat decât Drina şi iar Drina: aşa cum o văzusem eu la gârlă. M-am deşteptat de câteva ori numai în sudoare. Mă durea capul. Al lui Teican, dar ştii ce visam?

— Ştiu, mă, răspunse al lui Teican, râzând. N-are nimic. Ei, ce-ai mai făcut?

— Aici e rău, făcu flăcăul. Stai să vezi. În ziua aia, şi pe urmă vreo câteva zile, nu eram bun de nimic. Asculţi, al lui Teican? Făceam ce făceam şi nu-mi pierea din ochi cum o văzusem eu, acolo, la gârlă. Ştii, mie nu mi-a plăcut până acuma nicio fată. Dar la asta, nu ştiu ce e, ce are, cum s-a întâmplat. „Trebuie să mă duc la ea într-o seară, s-o chem la poartă şi să intru în vorbă cu ea", m-am gândit eu. Şi cu cât mă gândeam mereu, mereu îmi

plăcea mai mult. Crezi că m-am dus aşa repede? Ce să te duci? Nu ştiu cum mi-era! „Mă, zic eu pe urmă, ieri, fie ce-o fi. Mă duc… Ei, şi?! Dacă n-o vrea să stea, văd eu pe urmă ce-o să fac.” Şi m-am dus aseară… Stai să vezi. Să vezi daravela dracului. Eu nici nu m-am gândit… O iau încet-încet, fluierând, trec podul ăla al lor dinspre pădure şi ajung la ea. Ce mai!… Bag un deget în gură şi fluier. Pe dracu’: începuse iar să-mi bată inima. Nu s-auzea nimic. Fluier iar. Nimic. Întuneric. Mai stau niţăl şi iar fluier… „Mă, trebuie să iasă; dacă iese tat-său, plec şi nu răspund, am să intru în vorbă cu ea la horă.” Nu mai aveam răbdare. Aşa a şi fost. Dar n-a ieşit tat-su. A ieşit chiar ea, încet-încet, s-a apropiat de poartă şi a deschis-o. Când mă vede, odată se trage îndărăt şi întreabă speriată:

— Cine e?

— Eu, am răspuns.

— Care? Nu eşti tu, Achime? întreabă ea iar şi tot speriată ca o zvârlugă, închide poarta, intră în curte şi se ridică peste ulucă.

— De ce închizi poarta? zic eu încet, acuma aveam curaj, nu-mi mai bătea inima.

— Care eşti tu? întrebă ea de după poartă.

— Eu, Dugu din deal, al lui Mereuţă.

Nu ştiu cum s-a făcut. Ea a vrut să răspundă ceva, nu ştiu ce să-mi spună, când deodată mă pomenesc cu o matahală lângă mine.

— Al cui eşti, mă, a vorbit măgădăul. Ce cauţi aici? Şi tu ce cauţi, fă, la poartă? îi spune el fetei. Te-am fluierat eu?

Al lui Teican, când l-am auzit că mă întreabă, mi s-a făcut parcă ruşine, credeam că o fi cineva de-al lor, mă gândeam să-i dau bună seara şi să plec. Dar când l-am auzit cum vorbeşte cu ea, odată parcă m-a luat ceva de pe la spinare, ca un frig, am început numaidecât să tremur, dar nu de frică – tu ştii că mie nu mi-e frică de nimeni –, îmi venea să-i sar în spinare; n-am zis nimic la început, am tăcut, n-aveam nici ciomagul la mine.

— Eu oi fi al cui oi fi, am zis eu, dar tu cine eşti?

— Taci, mă, din gură şi pleacă d-aici, a zis el, ori te mănâncă pielea…?

— Achime, nu face bătaie, a spus fata numaidecât.

Când am auzit-o, nu ştiu de ce, parcă mi-a pierit frica. M-am uitat la ăla şi i-am spus:

— Vreai să te baţi cu mine? Pe unde umbli?

— Ia pleacă, fă, de-aici, i-a spus el iar fetei, dar aia n-a prea plecat.

Achim s-a întors la mine, m-a apucat de mână şi m-a împins încolo. Mi-am tras mâna şi i-am izbit-o pe-a lui cât am putut.

— Achime, a şoptit fata de lângă gard, chem pe tata!

— Vezi că n-am ciomag, i-am spus eu încet. Mie nu-mi place să mă bat, dar de-acuma eu vorbesc cu Drina şi dacă nu-ţi convine, spune-mi pe unde umbli, să ne întâlnim.

Înţelegi, al lui Teican? Mi-am dat seama că fetei îi plăcea mai mult de mine. Ştii ce-mi bătea inima iar?

— Ei, şi ţi-a spus pe unde umblă? întrebă al lui Teican.

— Mi-a spus: treci duminică de dimineaţă pe la stejar, în pământuri, să-ţi rup urechile, că dacă te mai prind pe-aici, te ridică lumea cu pătura.

— Du-te, Drina, i-am spus fetei, ne întâlnim duminică la nunta lui Lisandru Voicului. Dar să vii!

Auzi, al lui Teican? Am plecat amândoi şi vorbeam: „Am să-ţi rup oasele”, făcea el. „Bine, să vedem care din noi”, i-am spus eu. „Să nu zici, pe urmă, că nu ţi-am spus, când ţi-oi sparge capul.” „O să vedem noi, Achim Achim.” Mă, al lui Teican, asta e mâine, ce zici? La început mi-a fost frică să mă duc singur, şi nu de altceva, dar mă gândeam că o să vie cu încă cineva. Şi d-aia ţi-am spus.

— Mergem amândoi, Dugule! Dacă o fi cu cineva, o să vedem… Bine, dar tu ce vreai cu fata?

— Cum, ce vreau! răspunse Dugu. Cum!… Îmi place de ea. Şi mi-a plăcut ce-a spus aseară: credea că mă bate Achim… Înţelegi? Uite că am ajuns la fântână. Al lui Teican, te duci undeva după ce mănânci?

— Mă duc, dar de ce?

— Ziceam că să stăm de vorbă, să vedem cum îi facem, vorbi flăcăul, oprindu-şi caii în uliţa satului.

— Lasă, mă, ce să mai stăm de vorbă! Mergem tot călări. Trec eu pe la tine, de dimineaţă. Aşa. Eu am plecat, mai zise al lui Teican, cotind după uliţă şi luând-o la trap în altă parte.

II

Rămas singur, Dugu coti şi el spre şosea şi o luă la pas, spre casă. Îşi dăduse piciorul într-o parte peste coama calului şi mergea încetinel pe şoseaua prăfuită a satului. Când ajunse aproape de casă, din curte, glasul tatălui îl trezi parcă din somn:

— Vezi să nu cazi jos, mă, ai adormit pe cal.

— Ia mai lasă-mă în pace, tată, spuse el sărind jos şi dând drumul cailor în curte.

— Pe unde ai fost? îl întrebă tatăl iar.

— Prin Rătească. Am fost cu al lui Teican.

— Treci şi mănâncă, n-ai mâncat nimic de dimineaţă, îi mai spuse omul.

Flăcăul intră în tindă şi se aşeză pe prag. Apoi, deodată, se sculă şi trecu în casă, lungindu-se repede pe pat şi vârându-şi coatele sub ceafa.

— Nu mănânci, Dugule? auzi glasul mamei din tindă.

— Nu, mamă, nu mi-e foame, răspunse el dinlăuntru.

Stătea cu ochii în tavan. Câtva timp ochii îi rătăciră afară, pe geam. Soarele asfinţea şi în mijlocul casei umbra frunzelor din mărul grădiniţei se zbătea în toate chipurile, întinsă jos, în mijlocul casei.

Flăcăul rămase nemişcat mai departe, sorbind cu ochii jocurile ciudate ale frunzelor; le vedea cum se îmbucau şi se desfăceau; cum se împânzeau şi se închegau mereu; acum erau o ceată de oameni încăierându-se; acum semănau cu tot soiul de animale; de păsărici; ciudăţenii care se tot împleteau şi luptau între ele. Şedea cu capul aplecat peste căpătâi, cu părul atârnându-i în jos, peste frunte, şi aprins tare la faţă.

Se însera.

Întru târziu, după ce se înserase de tot, în timp ce stătea la masă, Dugu auzi la poartă fluieratul lui al lui Teican. Apoi glasul:

— Bă, Dugule!

Dugu se sculă, îşi luă de după uşă un ciomag şi ieşi în întuneric. La poartă, celălalt spuse încet:

— Mă, l-am văzut pe Achim Achim. Se ducea undeva. Tu i-ai spus Drinei să nu mai iasă la el? Ştii de ce te întreb? Fetele sunt ale dracului. Care se duce la ea mai întâi, la ăla iese.

— Nu se poate, îngână Dugu.

— Ascultă aici. Aşa e.

— I-am spus, zise Dugu, că ne întâlnim la nuntă mâine, la Lisandru Voicului.

— Dar nu i-ai spus că vii acuma, în seara asta, la ea!

— Păi d-aia. S-o văd ce face, răspunse Dugu încet; să vedem… Ia spune, o fi vorbind de mult cu alde Achim Achim?

— N-avea de când, zise al lui Teican. Achim Achim abia s-a întors luna trecută din armată. Aşa că… Dar uite ce e. Eu tot îţi spun să te duci şi să vezi dacă iese…

— Nu iese, mă, al lui Teican, eu ştiu ce vorbesc. Dacă vrei, facem o prinsoare.

— Nu fac prinsoare, dar mă mir, de când te cunoaşte ea?

— Parcă mi-aduc aminte că am jucat odată lângă ea, răspunse Dugu, căutând să-şi aducă aminte. Dar nu mai ştiu. Dar, al lui Teican, îţi spun eu, ştiu că n-o să iasă.

— Eu tot trec pe lângă pod – a mea stă tocmai la dracu', lângă pădure – şi am să mă uit. Îţi spun mâine-dimineaţă. Ce faci? Te culci?

— Mă duc să mă culc, răspunse Dugu, întinzându-şi spinarea de-a lungul porţii şi trosnindu-şi muşchii.

— Bine. Eu am plecat. Şi mâine trec eu cu caii şi te iau.

Dugu intră în curte încet, fluierând vesel şi chemând câinele.

Seara era liniştită şi căldura din timpul zilei pierise acum. Se vedea în sus cerul spuzit de stele şi salcâmii nemişcaţi şi înalţi, întinşi în întuneric. După o vreme, Dugu se culcă şi adormi numaidecât.

III

Când se trezi dimineaţa, auzi un pâlpâit de aripi, apoi cântecul lung al unui cocoş. Într-o fulgerare, flăcăul simţi în el bucuria zilei, se gândi că e duminică, e o nuntă unde o va întâlni pe fată, şi în aceeaşi clipă se smuci din pat şi chiui, făcând să răsune geamurile casei. Pasărea care se afla chiar lângă el, lângă patul întins pe prispa casei afară, cotcodăci speriată şi fugi fâlfâindu-şi penele.

— Te ţine mult, Dugule? se interesă tatăl, care se sculase şi el în capul oaselor şi-şi răsucea

ţigarea. Când te-apucă mult te ţine?

Dar Dugu parcă nu-l auzi. Ţâşni jos, cu iuţeală, îşi trase pantalonii din cânepă albă pe el şi, desculţ, se repezi spre câine.

— Na! Ursule! Na! Ia-l!… Ia-l!… Ia-l!.

Câinele se burzului şi începu să sară în două picioare, uitându-se zăpăcit în toate părţile.

— Ia-l!… Ia-l!…

Flăcăul intră alergând în grădină, cu câinele înainte. El arăta în goană cu mâna întinsă ceva înaintea lui şi răcnea cu părul răvăşit pe frunte:

— Ia-l, Ursule! Ia-l!

Câinele sărea câţiva paşi, se învârtea pe loc, lătrând scurt, apoi alerga din nou înainte. Deodată flăcăul se opri, se apropie de câine, îl luă de ceafa şi de spinare şi-l aruncă în aer cu picioarele în sus.

Animalul se zvârcoli, căzu, se ridică chiar în clipa căderii şi ţâşni glonţ, răvăşind groaznic orătăniile.

— Prea de dimineaţă, al lui Teican, strigă flăcăul din fundul curţii, zărindu-l între timp pe prietenul său în mijlocul drumului, călare.

— N-are nimic, nu trebuie să-l laşi să te-aştepte. Încalecă şi hai să mergem, răspunse al lui Teican.

— Dar cine v-aşteaptă, mă? întrebă tatăl de pe prispă.

— Mergem după iepuri, nea Tudore, zise al lui Teican.

— După iepuri? Acum, vara?!!! Mă, al lui Teican, să nu faceţi ceva p-acolo pe unde vă duceţi, că de, eu cu tine stau de vorbă, nu cu ăsta. Dracu’ e al tău!

Ai lui Teican râse în mijlocul drumului, strunindu-şi caii care tropăiau nerăbdători, şi nu răspunse. Dugu se încălţase repede, scosese caii din grajd şi încălecase la iuţeală.

— Haide, al lui Teican.

— Dă-i drumul, răspunse celălalt, ţâşnind înainte.

— Stai, stai, stai! strigă în urma lui Dugu. Opreşte încet, al lui Teican, să nu călcăm pe cineva! Ia spune, mă, ai trecut aseară pe-acolo?

Ai lui Teican îl aşteptă, nu răspunse decât târziu, după ce Dugu îl ajunse, şi o porniră amândoi la pas.

— Am să-ţi spun, dar tu ce crezi?

— Eu ştiu. N-a ieşit.

— Eşti prost, i-o reteză al lui Teican. Cum să nu iasă? Parcă ştia ea cine o fluieră? Dacă ai fi fost tu nu trebuia să iasă? Ascultă aici, a fost Achim Achim. A fluierat el o vreme şi ea n-a ieşit, înţelegi? Pe urmă, el a plecat niţel mai încolo, s-a plimbat ce s-a plimbat, pe urmă s-a întors şi iar a fluierat. Dar a fluierat altfel, nu ca la început, înţelegi, mă? Şi aia, care îi cunoscuse la început fluieratul, n-a ieşit, dar pe urmă când şi l-a schimbat…

— Bine, bine! Şi?

— Ei? A ieşit ea acolo, nu-ş' ce, bună seara… Dar n-a deschis poarta. Stătea după uluci. Ăla: „Ieşi, fă, până încoace, să-ţi spun ceva". Aia: „Nu ies, spune d-acolo, mi-e frică să nu dai în mine." Dar Achim, al dracului, hoţ, cu un glas de oaie: „Păi de ce, fă, ce am cu tine? Ei, nu fi proastă", l-am auzit pe Achim. „Crezi că din cauza ăluia al lui Mereuţă o să-ţi fac ţie ceva? Ia spune, de când vorbeşti cu el?" Să vezi ce-a răspuns fata: „Zău, nea Achime, nu mă mai lasă mama, mă duc…" Ăla, când a auzit că-i zice nea Achime, odată a început s-o înjure şi s-a repezit spre ea la ulucă… „Nea Achim… strigă el. Acum mă *neaachimeşti*, mănăstirea mă-tii…"

— Taci, strigă Dugu, pornind la trap. Am să-i sparg capul, al lui Teican.

— Vezi să nu ţi-l spargă el ţie, răspunse al lui Teican, luând-o şi el la goană.

Ieşiseră din sat şi acum goneau peste şosea, afară.

— Eu vă las singuri, să vă bateţi, îi strigă al lui Teican din fuga cailor.

— Poţi să te întorci şi îndărăt, al lui Teican, îi răspunse Dugu, tot din goană, urlând. Apoi: Prinde-mă, al lui Teican!

Caii se întinseră cu burta la pământ, tropăind cu iuţeală şi stârnind în urmă un drum gros şi înalt de pulbere albă. După un timp, părăsiră şoseaua şi o luară peste mirişti. Drumurile de plan se încrucişau, se apropiau, apoi rămâneau în urma lor, pierind, topindu-se printre vâlcele.

În depărtare se vedea un stejar înalt, înfipt în cer, spre care cei doi călăreţi se apropiau acum cu repeziciune.

IV

— Al lui Teican, eu am să termin repede, strigă Dugu. Uită-te la el, că nu e singur.

— N-are nimic, ţipă celălalt, aia e treaba mea. Vezi ce faci, că te apropii.

Ajunşi aproape de înaltul copac, cei doi călăreţi iuţiră goana, se apropiară de grupul celuilalt, dar fără să se fi înţeles între ei, Dugu şi Ganea lui Teican ocoliră stejarul şi începură să alerge ca bezmeticii în jurul lui. Achim Achim, cu încă doi inşi, tot cu cai, stăteau lângă trunchiul copacului, răzimaţi în măciuci şi se uitau liniştiţi la cei doi călăreţi.

Deodată, aceştia opriră caii şi se aruncară jos de pe ei.

— Să te uiţi acum, al lui Teican, ce-am să fac eu!

Dugu aruncă departe ciomagul lui cu o mică măciulie la cap şi porni cu pas iute spre Achim

Achim. Acesta, când îl văzu venind, se mişcă în loc şi strânse mâna pe măciucă.

— Ţi-ai luat măciucă, mă? vorbi Dugu de departe, râzând. Te mănâncă câinii cu ea cu tot.

Când Dugu ajunse la doi paşi de el, Achim Achim se trase îndărăt, luă măciuca între două degete şi începu s-o învârtească uşor şi liniştit în aer prin faţa acestuia.

Ganea lui Teican se oprise mai departe şi se uita la cei doi, căutând să-şi dea seama dacă ştie ai cui sunt.

— Îndărăt, că te lovesc, spuse hotărât Achim Achim, înaintând şi învârtind mereu măciuca între degete.

Dugu nu se clinti. Îşi scoase liniştit şi încet pălăria din cap şi spuse zâmbind:

— Na, mă, ici! Dă! Hai, dă, aici, făcea el, întinzându-şi capul.

Achim Achim se opri.

— De ce nu dai, mă, Achim Achim?

— Atinge-l, se auzi un glas al unuia dintre cei doi.

Dugu se întoarse spre el şi se apropie:

— Dă, mă, tu! Dă, aici! Hai, dă tu!

Achim Achim aruncă deodată măciuca şi trase o înjurătură.

— Văz că ţi-e frică, spuse el tare. Credeai că mă găseşti singur şi ai venit cu al lui Teican să mă bateţi amândoi…

— Dugule, ai să mergem, strigă al lui Teican.

— Stai că viu acuma. Ce-ai spus, Achime? Mi-e frică? făcu Dugu râzând şi apropiindu-se de el. De ce n-ai dat, mă, spune?

Achim Achim înţelese numaidecât că al lui Mereuţă îşi bătuse joc de el şi începu să fiarbă.

— Aşa? zise el şi-i repezi fulgerător un pumn în falcă.

Se pare că celălalt atât aşteptase. Se feri aproape înainte de a primi lovitura, îl lovi peste mână pe duşmanul său şi îi sări numaidecât în spinare,

izbindu-l cu vârful cotului în ceafa. Achim Achim se clătină, încercă să lovească din nou, dar Dugu, mai iute, intră sub el şi, punându-i piedică dibaci, îl rostogoli în mirişte.

Dugu se aruncă apoi peste el; fără să-şi dea însă prea bine seama, se pomeni trântit jos şi abia avu timp să se ferească de Achim, care acum se sculase şi năvălea spre el cu pumnii ridicaţi. Unul din cei doi îl apucase de gât şi-l ameţise cu o lovitură.

— Al lui Teican, strigă el, dar tot atunci văzu ceva ciudat.

Al lui Teican se şi repezise în ei şi unul urla jos, iar celălalt o luase la goană spre cai.

Dugu sări în sus, se trase îndărăt şi puse mâna pe măciucă. Achim Achim făcu şi el la fel.

— Îmi curge sânge din cot, Achim Achim. Să fiu al dracului dacă te las cu capul nespart, ţipă Dugu, simţindu-şi mâna stângă cum îi amorţeşte de durere.

Achim Achim, negru la faţă, ridică măciuca şi lovi drept în capul flăcăului. Acesta sprijini cu ciomagul său, dar lovitura era atât de tare, că n-o putu opri de tot. Îşi feri însă capul şi primi în umăr.

— Zi, dai, mă, al lui Achim?… Dai! strigă Dugu.

Se trase înapoi şi se încordă. Îşi dădea seama că nu trebuia să-l mai lase pe Achim să lovească. Avea o măciucă grea şi îl simţea mai tare decât el. De aceea, când se năpusti spre el, începu să-l lovească des şi repede în cap, silindu-l pe Achim să se apere mereu. Achim Achim nu-i luă în seamă loviturile, se apără cu uşurinţă, învârtindu-şi măciuca să nu fie lovit în cap. Deodată, însă, Dugu schimbă pe neaşteptate lovitura, învârti cu ciomagul său pieziş şi, în loc să dea în cap ca mai înainte, pocni în măciuca celuilalt, care, luat fără veste, o scăpă din mână. Atunci Dugu se aruncă peste el şi-l lovi cu pumnul drept în faţă. Apoi îi luă măciuca şi azvârli cu ea în vârful stejarului.

Achim Achim se clătină şi-şi duse mâinile la nas, gemând.

— Gata, al lui Teican, strigă Dugu.

— L-ai atins, mă? întrebă al lui Teican.

— L-am, mă, dar mi-a jdrelit cotul că am fost prost, am aşteptat să dea el întâi.

— Păi, să nu mai aştepţi, îl sfătui al lui Teican.

Se azvârliră în spinarea cailor şi, din goană, Dugu strigă spre Achim:

— Mă, tu eşti mai tare, dar dacă mai dai pe la Drina, tot îţi sparg capul, să ştii… Auzi, mă, al lui Achim? Poţi să vii tu cu toată crila ta din Căţeleşti. Pe toţi vă bat… Haidaaaa!… Prinde-mă, al lui Teican!

V

Când ajunse acasă şi descălecă, Dugu se opri un timp plin de mirare lângă cai. Simţea că se petrece cu el o schimbare. Îi veni în gând că el stătea în mijlocul bătăturii, şi alături de el erau doi cai pe care îi ţinea de căpăstru. Pe urmă, soarele care ardea, şi salcâmii verzi şi înalţi de primprejur; casele, aerul, pământul, oamenii care se auzeau pe aproape deschizând gura şi scoţând sunete: un fel de izvoare din toate părţile, pe care urechea lui le prindea ca o scoică tremurătoare; câinele întins în ţărână, la umbră, cu ochii jumătate închişi; ţărâna tăcută şi albă în care caii îşi aruncau adânc vârful copitei; pe deasupra nişte păsărici; stoluri de porumbei bătând aerul; în sus ceva nesfârşit, albastru, ca o pace adâncă; într-o clipă îşi dădu seama de ele şi din toate, aşa cum le primea, ţâşnea o bucurie, largă, necunoscută lui până atunci.

Bătu încet pe spinare unul dintre cai şi faţa i se lumină deodată, ca şi când ceva neînţeles, care

fugea mereu de el, s-ar fi desfăcut şi împrăştiat în toate părţile şi vedea acum aceasta oriunde îşi arunca ochii, sau se ducea cu gândul… „Drina, şopti el, şi faţa i se lumină şi mai mult. Bietul Achim", zise iar, încet. Apoi iar: „Treaba lui, eu am văzut-o şi gata. Îmi place de ea. Lui nu-i place, că dacă i-ar fi plăcut…"

— Hei, ai înţepenit acolo, strigă tatăl său de pe geam. Ia spune, mă, când te însori? Să nu te puie dracu' s-o iai chiar azi, că eu nu te primesc, te dau afară…

— O să vedem noi, răspunse tânărul de lângă cai, fără să se mire. O să vedem noi, atunci. Haide! spuse el după aceea cailor, plesnindu-i pe spinare şi parcă împingându-i din urmă.

Apoi se întoarse şi începu să meargă rar, ca un om plin de griji, spre poarta de la drum pe care o lăsase deschisă.

O ADUNARE LINIŞTITĂ

I

Un om venea cu caii de la apă şi se apropia de casa lui. Mergea încet lângă vite şi călca rar pe pârtia adâncă făcută în zăpadă. Când să intre în curte, se auzi strigat de doi vecini care se duceau împreună undeva. Omul cu caii închise poarta şi se întoarse pe podişca şanţului.

— Noroc, al lu' Barbu! zise unul dintre cei doi.

— Noroc, Anghelache! Unde vă duceţi, mă? întrebă cel de pe podişcă.

— Mergem la Paţanghel, să vedem cum a dat porumbul, îi răspunse acela. Hai şi tu cu noi. Uite, merge şi Ţugurlan. Hai, Matei, ce mai stai?

Matei, omul de pe podişcă, se urni spre cei doi şi câtva timp nu mai vorbiră niciunul. Într-un târziu, Matei întrebă:

— Când a venit, mă, Paţanghel? Pe alde Miai l-am văzut că a venit azi-dimineaţă. N-au fost amândoi, Paţanghel şi cu Miai, la munte?

— Păi, taman d-aia, Matei. Au fost amândoi, dar dracu' ştie? Am văzut şi eu că nu s-au întors amândoi. Mă întâlnesc cu Miai şi-i zic: „Ce-ai făcut, Miai? Cum ai dat porumbul?" El… Dar lăsaţi, că vă spui eu mai pe urmă!

Se opriseră câteşitrei în dreptul unei porţi frumoase şi înalte, străjuită din amândouă părţile de coroanele stufoase şi pline de chiciură a doi salcâmi.

— Strigaţi unul la Paţanghel. Are un câine dat dracului. Strigă tu, Matei!

Era spre seară, dar întunericul întârzia să se lase. Ziua era înaltă, încă limpede, şi satul trosnea de ger şi de tăcere. Matei strigă:

— Bă, Paţanghele!

Se văzu la geamul omului cum se mişcă cineva şi se auzi un răspuns lung la fereastră:

— Ce, băăă!

— Ieşi şi dă-n câini!…

Când intrară şi se făcu o hărmălaie în curtea lui Paţanghel, oamenii de pe uliţa aceea ţinură atât de bine minte acest moment, încât vorbind după aceea despre treburile lor, le fixau după urletul dulăului: „N-ai mai dat la cai de la câinele lui Paţanghel.” Cei trei trecură pragul; câinele începu să clănţăne cu turbare, apucând cu dinţii de scara prispei. Paţanghel puse mâna pe un lemn scurt şi aruncă după el:

— Fire-al dracului, parcă-ar fi mâncat ăştia pe mă-ta.

În casă, copiii stăteau grămadă pe nişte trăişti pline cu nuci şi cu poame.

— Ce are, mă, câinele ăsta al tău, Paţanghele? întrebă Matei al Barbului, ştergându-şi cu mâna zăpada de pe opinci.

— N-auzi, cică ai fi mâncat tu pe mă-sa, Matei! D-aia! Dar n-are nimic; scoate bota cu ţuică, Paţanghele, să-i dăm cep, răspunse Anghelache, aşezându-se pe pat.

— Ce să scoţ, mă, că n-am adus cine ştie ce!… Şezi, Matei. Mă băiete, scoal’ în sus şi pune un scaun lui nean-tău Matei, sub picioare.

Oamenii începură să se dezbrace de dulămi şi să se aşeze câteşitrei pe paturi. În casă era cald, şi de afară se auzea, la mers, scârţâitul zăpezii.

— Mă, Paţanghele, bine că nu te apucă gerul ăsta pe drum, vorbi unul.

— Ce să te apuce, mă, că aşa cum am dat eu porumbul, eu zic că n-o să mi se mai întâmple

mie… Păi, voi vă daţi seama ce înseamnă să pleci la drum, aşa, şi pe urmă, unul o ia la Vadulat cu nasu-n sus şi arde-i la bice cailor, altul ia-o la baltă fără mertic, fără nimic!… Matei, spuneţi voi, aşa, dar să fie-al dracului dacă îmi pasă, mă, cinstit, cum vine, mă, treaba asta?

Oamenii se frecară în pat, se aşezară mai bine şi ochii începură să li se mişte de bucurie.

— Hai, mă, că e daravelă mare, nu vă spusei eu? zise Anghelache. Păi m-am întâlnit cu el şi dau să-i zic: „Miai, ce-ai făcut, mă?” El…

— Stai, Anghelache, îl opri Paţanghel. Stai s-o luăm de la cap. Adu, nevastă, nişte ceşti. Auziţi, ori am mai luat nişte ţuică, ori n-am mai luat. Te arde pe beregată.

Femeia aduse ceşti şi vreo două sticle cu nişte ţuică galbenă care umplu casa cu un miros ce avea multă tărie din ţuică, ceva amestecătură cu alte mirosuri, de mere, de prune, de căruţă mocănească sau desagi.

— Luaţi, mă! Ia, Anghelache!

Câtva timp, după ce înghiţiră câte-o ceaşcă, Paţanghel aşteptă. Anghelache îşi înnodă vorba:

— Zic: „Miai, ce-ai făcut, mă?” „Ce e, bă, ce, ce, ce?” „Cum, mă, ce?! Te întreb şi eu, ca ăla, cum ai dat porumbul!” Zice: „Cu dublu!”, ştiţi, ca ăla prostu. „Bine, Miai, cu dublu-cu dublu, dar cu cât?” „N-am întrebat”, zice. „Pe cine să întrebi, mă, Miai? Se vede că n-ai făcut brânză mare.” Pe urmă, eu, ce-mi zic: Mă duc pe la Paţanghel. Ăsta taman venea cu caii de la apă şi-l întâlnesc pe podişcă.

— Păi, bine, Anghelache, cum era să facă Miai brânză mare-m’? Ăsta lasă omul în drum cu căpăţâna roţii înţepenită în pământ şi dă bice cailor, zise Paţanghel. Dar ascultaţi aicea, să vă spui eu vouă! N-am nicio nevoie. Ce? Miai? Îl dau dracului şi gata! Dar numai aşa, ca să vedeţi şi voi. Uite, mă, să zicem aşa: Matei, tu eşti Miai, înţelegi? Acum, tu, Miai, mergi cu mine la munte

şi, ascultă aici, să te superi tu că nu vreai să-mi dai şi mie merticul tău. Ştii, mă? Adică, eu, Paţanghel, îţi cer ţie, tu, Miai, să-mi dai merticul tău, şi tu să te superi că nu vreai.

Anghelache se lăsă pe spate şi toţi începură mai mult să zbiere decât să râdă. Paţanghel se uita la fiecare, nemişcat, şi, în timp ce vorbea, arăta, îndoindu-şi degetul cel gros de la mână, după cum venea socoteala.

— Ei, hai, Tudore, n-o mai încornora şi tu aşa! zise nevasta lui Paţanghel.

— Tu vezi-ţi de câlţii tăi, răspunse el repede, uitându-se la ea.

— Auzi, mă, Miai, mă!… Ei, cum, Paţanghele?

— Mă, Anghelache, uite, să n-apuc să mă scol după scaunul ăsta. Aşteptaţi, am să vă spun cum s-a întâmplat.

II

— Stai să vezi, Matei, tot el a venit la mine şi că una în sus, alta în jos, Paţanghele, hai să mergem cu porumb. Îmi cam terminasem treburile p-aici pe lângă casă, caii taman atunci, cu câteva zile, îi potcovisem, muierea tot aşa, că ne cam trebuiesc şi nouă nişte gologani… Bine, mă, zic, bine, Miai! Şi nu ştiu cum zic eu pe urmă, dar ştiţi voi, aşa într-o doară: „Ai mertic?” „Am”, ştiţi, zice el. „Bine! Bine, mă! Bine, Miai, mergem cu porumb! Tu îl ai bătut, mai zic eu, ai boabe curăţate gata?” „Nu, păi, de unde, că nu ştiam.” „Bine, Miai, uite, să-mi bat şi eu vreo şaptezeci-optzeci de mertice şi gata.”

Mă apuc şi dau porumbul jos din pod şi pune-l, nene, la bătaie. Se mai lăsase şi-un ger, Matei!… Ei, ce mai una-alta, pune mâna pe mertic, trage

căruţa la prispă, încarcă Paţanghele!… Am umplut căruţa şi mai îmi rămăsese şi de moară. Abia mai simţeam spinarea. Muierea asta: „Că mai stai, mă, de te odihneşte, că dacă te boşorogeşti, nu mi-e mie de tine!”… „Taci, fă, din gură, vezi-ţi de trenţile tale!” Pe urmă, mă pomenesc şi cu Miai. „Gata, Miai?” „Gata”, zice, şi începurăm să ne pregătim.

Luarăm acolo, ca ăla, câteva pâini, nişte oao, de, să ai acolo pe drum, să nu cheltui banul. Eram gata de plecare, şi? Anghelache, nu ştiu ce îmi vine mie: ia să-mi iau eu merticul meu… (ziceam că să nu-l iau, că avea Miai). Ia să-mi iau eu merticul meu, nu de altceva, că cine putea să-şi închipuie că o să se întâmple ceva… Şi-mi zic: ia să-mi iau eu treaba mea! Eeeei!… Şi acum staţi să vă spui!! Daai noroc! Luaţi, mă, ţuică, ia Matei, că mai am un butoiaş.

— Noroc.

— Hai, mă, spune!

— Şi cum vă spusăi: ia să-mi iau eu merticul meu, nu de-altceva, da!… să am eu treaba mea, aia e, ce mai calea-valea. Îl întreb pe Miai: „Miai, pe unde mergem?” „Lasă, vedem noi”, răspunde el.

Terminarăm tot şi plecarăm. Pe izlaz, spre gară, vorbeam cam cum să-i facem. Când ne oprirăm, ce mai! Se ştia. Ziceam că întâi să încercăm piaţa la Piteşti, şi dacă o fi acolo un şapte-opt-zece lei câştig peste piaţă, îl azvârlim acilea şi ne întoarcem acasă. Ce să ne mai trambalăm pentru doi-trei lei mai ştiu eu pe unde şi să mai prăpădim şi caii de pomană… Ce mai, vedem noi. Încet, încet, trecurăm gara şi ia-o, nene, pe şosea. Ne-am luat drumul. Acuma, mă, trebuie să ştiţi voi, că, vorba ăluia, oameni suntem, de ce să-mi încarc sufletul? Voi ştiţi că alde Miai e un om cumsecade. Vorbeam şi noi amândoi pe lângă căruţe! Eu: Miai în sus, Miai în jos, el: Paţanghele în sus, Paţanghele în jos, ba c-o fi gâscă, ba c-o fi raţă, hart calul să nu dai în şanţ; când el la căruţa mea,

când eu la căruţa lui, ajungem noi, cu sară, la Costeşti şi dejugăm, Anghelache! Am mas noi acolo; dimineaţa, pe la cântatul cocoşilor, înjugă Miai şi Paţanghele, şi mână, nene, spre Piteşti. La Piteşti, ce să vezi! Plin, plin, înţelegeţi voi? N-aveai loc să te mişti, de căruţe! Ei!… cum îi facem Miai, strădania mă-sii!… Dar staţi să vedeţi. Staţi, că d-aici începe buba cu Miai. Mânăm noi caii: ce să mâi? N-aveai loc, cum vă spusei, să te mişti, nu altceva. Ei, cum o dreserăm noi, mai apucă hăţurile, mai ia-o prin şanţ, ajunserăm aproape de piaţă. Taman oprisem caii să mai răsufle, când, hopa ne pomenim cu unul gras, al dracului, că vine la noi şi zice:

— Aveţi… (acum nu-ş' cum dracu' îi zicea, mă) aveţţţi… (d-aia, Anghelache, iscălită din sat, pe cum că eşti negustor de porumb. Zi-i pe nume, Matei…) permisie, mă! Permisie, aşa-i zicea! Şi zice: „Aveţi permisie pă cum că"… „Ce permisie-m'? răspund eu. Lasă-ne, nene-n pace, dar ce crezi că eu fac negustorie de porumb?" Că nu ştiu ce, zice el, că hâr, că mâr… Mă uitam la burta lui: mă, să fie-al dracului, dacă i-aş da un pumn în ea, eu zic c-ar intra pumnul, ştii cum? ca într-un sac plin de lână. Scot hârtia de la notar şi-i arăt pă cum că e recolta mea şi-l văz că pleacă.

„Dăştept mai eşti, era să-i spun, ai făcut ceafa groasă şi să fii tu al dracu' dacă ştii măcar să ridici un pai de jos." Mă dau lângă cai şi pornim şi intrăm înăuntru. Ajunserăm la barieră şi, când să trecem, eu scot să dau taxa, când colo, altu':

— Stai. Staţi, că nu e ca la moară! Şi vine la noi. La mine şi la Miai. Să vă văz dublili, zice.

— Ce duble, bă, domnule!

Când m-a auzit aşa şi s-a uitat la mine, o sfeclisem. Odată îşi iese din ţâţâni şi urlă:

— Bă, porcule, tu eşti tătar? Eu sunt pus aicea de aia mă-tii? Vreau să vă văz merticele!

Dau cerga la o parte de pe porumb şi scot merticu' din boabe. El îl ia, îl răsuceşte niţel, şi

gata! Îl auz:

— Dublu nu e… (tot aşa, nu-ş' cum dracu, zicea că nu e) şi pe urmă iar: dublu' se confişcă!

Acum eu mă uitam la el şi-mi spuneam: „Fi-mi-re-ai al dracului să-mi fii, că nu eşti singur: ţi-aş da eu fişcă! Ţi-aş da codelie, nu fişcă." Şi-i zic:

— Cum confişcă, domnule?! Fişcă, nefişcă, e ăsta dublu meu? E! Atunci cum o să-mi iai dumneata dublul meu?! Ei, comedia dracului! Mână, Miai, caii, că ne-apucă noaptea!

Dar ce să vezi, Matei?! Iar urlă la mine:

— Bă, dublu e al tău, dar – mama mă-tii – cine vinde cu el? Eu? Trebuia să te duci cu el la primărie şi să-ţi pună o ştampilă, pe cum că e… bun. Acuma, boule, ţi l-am luat.

Anghelache, când l-am auzit, am rămas aşa. M-am uitat şi eu la el cum îmi ia merticul şi trece la Miai. Mă, al dracu Miai, al lui era bun. Vedeţi voi acuma cum e omul: dacă el ştia, nu zic să-mi fi spus de-acasă, că de, nu şi-o fi adus aminte, dar bine, mă, când vede el cum stăm cu dublili, înainte de a veni ăla, spuneţi voi, cinstit; îl durea gura, Matei?: „Mă, Paţanghele, vezi că aşa şi pe dincolo, uite ce poate să ţi se întâmple, bagă şi tu dublu' ăla în boabe, piteşte-l? Miai, nici vorbă. Eeeei! Dar nu-i nimic! Am fost prost, am fost! S-a zis. Mi-a luat merticul şi gata.

III

După asta, plătim noi bariera şi ieşim. Mi-era un necaz, mă… Muream! De, mă! Dublul meu! De, mă, al dracului, ia te uită-m' să-mi ia el mie merticul. Strădania mă-tii de pungaş! Ce face, mă, el cu el? Îmi veni de vreo două ori să mă întorc şi să-i cer dublul. Ce să-i mai ceri?! S-a dus, dus să

fie! Pe urmă intrăm în piaţă şi aşteptăm. Măi, fraţilor, ascultaţi la mine aicea: fierbeam! Fierbeam, mă, ştiţi, ca un cazan d-ăla de vapor. Veneau, să fie ei ai dracului cu cefile lor ca de mânzaţi, veneau, Anghelache, mulţi, mă! Şi ce făceau? Îi vedeai că bagă mâna în porumb, se uită la el ca pisica în tigaie şi pe urmă îl ia la dinte:

— E moale, cu cât îl daţi?

— Şaizeci de lei!

— E scump şi e moale! Cu patruzeci de lei, iau amândouă căruţele.

Când veni cel dintâi şi ne spuse preţul ăsta, mă umplusăi:

— Pleacă d-aici, negustorule, şi lasă-mă dracului, nu mai mă necăji şi dumneata cu preţul dumitale!

Pe urmă, când veniră şi alţii, unul după altul, şi auzii tot cam preţul ăsta, înhămai cai şi-i spusei lui Miai:

— Miai, înhamă şi să-i dăm drumul! La nimiezi trebuie să fim în Poiana Lacului.

Ce am să vă spui acuma, aveţi să vedeţi cum îşi dă Miai în petic. Am înţeles pe urmă toată cârşenia de la cap până la coadă. Ieşim din Piteşti şi, dă-i pas! Hart caii şi dă-i pas!… Ştiţi cum mergeam? Sat după sat. Caii se făcuseră numai apă şi gâfâiau mai rău ca la plug. Şi se lăsase un ger de ardea fierul. Într-un sat mai mare, ne oprirăm în dreptul unei cârciumi. Numaidecât ne apucarăm să buşumăm caii, îi învelirăm cu nişte pături şi eu mă gândii s-o luăm din loc. Miai, că nu: „Stai să mă duc să iau un chil de vin, să prindem şi noi putere.” „Mă, Miai, lasă dracului vinul.” „Nu, că dacă nu beai tu, Paţanghele, beau eu”… „Mă, Miai, răcesc caii”… „Nu, că nu răcesc; păi ce, îl bem numaidecât!”

Se duse în cârciumă şi, ce să vezi? Vine cu două-trei chile de vin în braţe: „Ia ici, Paţanghele, şi bea”, zice.

Când să beau, mă uitai la el: pusese o sticlă într-o parte a gurii, iar una în ailaltă şi eu rămăsei cu gura căscată, până ce Miai le gâlgâi pe amândouă până la fund. Băui sticla mea – fire-ai al dracu', Miai! abia am băut un chil pe răsuflate… Îi dau ocaua îndărăt, să le ducă omului, cârciumarului. Băgaţi de seamă. În loc să le ducă, Miai le vârâ în porumb, sub cergă, şi atinge caii: „Mână, Paţanghele, că m-am înfierbântat"… „Mă, Miai, du, mă, sticlele ăluia, eşti nebun?" „Mână, Paţanghele, că dau peste tine"… Dădui drumul la cai şi plecarăm. Cât să fi mers noi? Ce, n-am mers nici aşa, ca să zici că te-ai îndepărtat de cârciumă, şi numai ce aud un tropăit de cai, cu unul călare, venind spre noi. „Miai, zic, aruncă sticlile şi să spui că nu le-ai luat. O să cam dai de dracu? Miai o sfecli, aruncă el sticlili, dar de pomană. Ăl cu caii ne ieşi înainte: „Ohooo!… Ia staţi!…" şi se duce la Miai: „Sticlili şi mama mă-tii, boală neruşinată"… Şi începu să-l buşumeze. Miai începu să zbiere, lumea care mai de care: „Ce-a făcut, mă?" Sării eu, mai săriră şi alţii, degeaba. Se strânsese lumea, şi cârciumarul o ţinea ca nebunul: „Sticlili, şi sticlili." Miai nici nu mai putea să vorbească, şi când văz că-i curge sânge din gură, mă reped la cârciumar, că-ncepusem şi eu să mă înfurii. La început îmi plăcea ca să-l mursice niţel pe Miai, să-l sature de sticle, dar pe urmă…

— Ia stai, mă, sticlele dumnezeului mă-tii! zbier eu, şi-i înfig o mână în gât. Ajunge! Ce? Ţi le bag pe gât, fire-ai al dracului…

Miai, când vede că îl ţiu de gât, îşi vine în fire şi când se repede la ăla cu pumnii, îi dezgărdinează o ureche.

— Terminaţi odată! urlu eu iar.

Lumea se uita la noi ca la urs şi mă gândeam că de ce nu sare nimeni să-l apere pe cârciumar. Cârciumarul încălică repede şi o luă la goană înaintea noastră.

— Se duce la secţie, spuse un om, luaţi-o p-aici, pe drumul ăsta, să nu dea de voi.

— Sus, Miai, şi arde caii! îi zic eu.

Miai se ridică din zăpadă, se mai şi ameţise niţel, şi-l văz că se duce alături de şanţ, scormoneşte în zăpadă, scoate sticlele iar şi le pune în căruţă. Erau nişte oameni pe lângă noi şi ăia râdeau cu mâinile pe burtă:

— Mă, de unde sunteţi, neică?

— Miai, lasă-le dracului de sticle şi dă drumul la căruţă, încep eu să-mi pierd răbdarea.

Miai abia se urcă, abia dă bice cailor şi-şi mai pusese şi căciula pe-o ureche. Se lăsase nor şi ningea cu nişte fulgi mari şi grei. Miai stătea cu tâmpla goală şi se făcuse roşu, ca un rac. Cădea câte un fulg pe faţa lui şi numaidecât se topea, îi curgea apa pe obraji. El cânta. Flencănea capul şi-i trăgea un lele-leau de urla' câinii după el. Ei, nu ştiu cum s-a făcut de nu ne-a mai prins cârciumarul. Când ne-ndepărtarăm, opresc caii la pas şi-i spun lui Miai:

— Mă, Miai, tu trebuie să fii nebun…

— Nu, că de ce nu l-ai lăsat, Paţanghele, că-i arătam eu lui… Matei, Anghelache, auziţi, mă? Am râs cu lacrimi, ştiţi voi? Ei, atingem noi caii, dă-i drumul înainte… Dar, luaţi ţuică… Matei, daţi-o dracului… Muiere, ia cară-te şi fa nişte gogoşi… Ia, Anghelache, ia mă, că mai am un butoiaş, răsuflă Paţanghel, şi toţi lunecară paharele pe gât.

— Zi-i, Paţanghele, vorbi Matei.

IV

— După dandanaua asta, continuă Paţanghel, răsucindu-şi o ţigare, începu să ne iasă lumea

înainte să cumpere porumb. Miai, ca prostu': că să dăm. „Mă, Miai, aşa mai bine îl dam la Piteşti, pentru ce ne batem noi caii acuma?" Dimineaţa ajunserăm la Poiana Lacului. Răsărea un soare, Anghelache, de te pătrundea până la măduva oaselor. Dacă te apucai să stai locului, îngheţai. Caii sforăiau mereu, săracii. Venea şi li se lipeau nările de ger. O luarăm mai încet prin sat şi după câteva ceasuri, după ce mai întrebă unul şi altul, ne pomenirăm cu un om, îmbrăcat binişor, zicea că e învăţător; voia să cumpere:

— Cu cât daţi porumbul? ne întreabă el.

— Cu şaizeci de lei, zic eu.

— E cam scump, oameni buni!

— O fi, domnule învăţător, dar de, fiecare dintre noi avem daravelile noastre.

El se gândi, mai băgă mâna prin boabe, îl mai vântură, se mai duse la o căruţă, la alta, îl mai dădu la măsea…

— Iau, zice, dar iau numai de la dumneata. Adică de la mine. E mai bun ăsta, zice învăţătorul.

Miai începu să se uite la mine. Pe urmă la învăţător. Pe urmă iar la mine.

— Ce e, Miai? zic eu.

Mă uitam şi eu la el şi… spuneţi voi! Ce erea să fac? Trag căruţa mai la o parte şi dezvelesc porumbul.

— Ai mertic? mă întreabă învăţătorul.

— Da, avem, îi răspund eu.

Aranjez căruţa frumos şi învăţătorul intră în casă să-şi aducă sacii. Eu habar n-aveam de altceva.

Şi acum, Anghelache, băgaţi voi de seamă şi staţi să vedeţi. Veni învăţătorul cu câţiva oameni şi cu saci, să-şi ia porumbul. Eu mă dau jos din căruţă la repezeală şi mă duc la Miai. Zic:

— Miai, dă-mi merticul tău, să-i măsor învăţătorului.

Fraţilor, mă pomenesc cu el că se face că n-aude şi se duce la învăţător.

— Domnule învăţător… uită-te la al meu! Ia uită-te ce bob!… Că e recoltă adusă de la Vadulat, că l-am uscat eu şi muierea o săptămână întreagă la soare, că pe partea ailantă…

— Nu, zice învăţătorul, lasă că cunosc eu…

Eu îl las; mai mă învârtesc pe lângă căruţă, desham, dau la cai nişte ovăz, pe urmă iar mă duc la el.

— Miai, zic, dă-mi, mă, merticul, să-i măsor învăţătorului!

Aşi! Miai, n-aude, na vede. Îl văz că strânge ştreangurile la cai şi se pregăteşte să plece.

— Stai, mă, unde pleci, dă-o dracului, nu mergem amândoi? Dă-mi, mă, merticul, că dacă ţi-l mănânc, ţi-l plătesc…

El întoarce căruţa fără să se uite la mine, o ia pe-un drum anapoda şi se duce. Ei, comedia dracului! L-au găsit dracii pe Miai. Mă duc la învăţător şi-i spun că n-am cu ce să-i măsor. S-a dus omul prin sat, a făcut rost de-un mertic şi m-am apucat să-i deşert din căruţă.

După aia, eu înham şi plec, eu singur. Ce, ştiţi voi prin Răchiţele? În Răchiţele am ajuns pe înnoptate şi până seara am scăpat de porumb. Frig nu mai era, că venise şi se înmuiase gerul şi se făcuse nor. Am luat nuci, poame… Ia, Paţanghele, ţuică şi mână spre casă. Acu, mă tot gândeam eu când veneam îndărăt: eu am câştigat un pol la dublu: ce-o fi făcut… ce dracu' o fi făcut Miai? La urma urmei, nu poţi opri pe nimeni să facă aşa cum îl taie capul… Dar, vedeţi, mă!… Nu-mi pasă mie şi uitaţi-vă la mine: să n-apuc să mă ridic de pe scaunul ăsta, spuneţi-mi voi, dar cinstit, mă, asta: eu, eu, Paţanghel, să-ţi cer ţie, Anghelache, merticul tău… şi tu acuma, sfinte drace, să te superi tot tu, fiindcă nu vreai să mi-l dai!… Ia spune, Matei?!

V

— Mie îmi place chestia cu bariera, cu ăla grasu', rupse tăcerea unul dintre cei patru oameni. Noroc, Paţanghele!

— Beţ' mă, răspunse Paţanghel, râzând. E bună ţuica, Matei?

— Bună, mă, ăsta, parcă e untdelemn.

— Anghelache, Matei, Ţugurlane! vorbi din nou omul, parcă pregătindu-se să le spună ceva nemaipomenit. Anghelache, Matei, Ţugurlane! zise el iar.

Cei trei lăsară mai jos ceştile cu ţuică şi se pregătiră să audă.

— N-am dreptate, spuse deodată omul, retezând cu amândouă mâinile ceva deasupra capului cu un gest de parcă ar fi forfecat într-o clipă tot ceea ce povestise mai înainte.

Câtva timp se făcu tăcere. Nevasta lui Paţanghel îşi privi omul punându-şi mâna streaşină la ochi, vrând să înţeleagă mai bine ce vrea să spună. Copiii se uitau la el încremeniţi de plăcere. Musafirii aşteptau şi ei, fără ca vreunul să se îndoiască de faptul că Paţanghel avea să le spună acum o tărăşenie şi mai şi.

— N-am dreptate, gata. În chestia cu merticul, să zicem aşa, eu, Paţanghel, am povestit cum a fost, am sucit-o, nu-ş' ce, să zicem că nu e aşa. E bine, mă? Şi să mergem mai departe. Ţie, Matei, ţi-a plăcut chestia cu bariera, ţie, Ţugurlane, să spunem că ţi-a plăcut afacerea cu sticlele. E bine aşa. Dar eu mă închin. Tac din gură, când e vorba de mertic, merg mai departe, dar voi să ţineţi minte de unde am pornit. Bun.

— Cine ştie ce drăcovenie are să spună, rosti femeia omului, ieşind pe uşă. Copiii începură să râdă şi oamenii, la fel, râdeau încet, mângâindu-şi mustăţile.

În clipa aceea, în curte se auziră nişte paşi şi câinele începu iar să urle. Geamurile zăngăneau.

— Cine dracu' o fi? îngână Paţanghel, ridicându-se şi strigând în tindă spre femeia lui să iasă şi să primească pe omul care se auzise.

După un timp, cineva bătu în uşă, rar, răspicat, cu multă conştiinţă de sine.

— Intră, făcu Paţanghel, prefăcându-se că îşi dă seama cu cine are de-a face şi de aceea îi răspunde boiereşte.

Pe uşă apăru un moşneag îmbrăcat cu un cojoc mare şi umflat în toate părţile, ca un butoi.

— Bună seara, făcu el, vioi. Noroc, Paţanghele, ce faci, mă, pârlitule, prostule! Dă-mi o ţigare!

— N-am, răspunse scurt Paţanghel.

— N-ai, mă!!! făcu moşneagul. N-ai mai avea zile.

— Aoleo, nea Modane, ce-ai spus?! se văită femeia lui Paţanghel. Păi, eu ce fac? Rămân singură, vai de capul meu…

— Ce e, fă? Ce spui tu? Ia uite-m'! făcu iar moşneagul, învârtindu-se în mijlocul casei. Apoi izbucni către Paţanghel: Dă-mi, mă, pârlitule, o ţigare!

— Dă-i tu, Matei, răspunse Paţanghel rece.

Moşul îşi dezbrăcă la repezeală cojocul şi se aşează pe pat.

— Nu stau mult, preciză el, vă ascult ce-aveţi de spus şi pe urmă am să-ţi spun ceva, ţie, Paţanghele. D-aia am venit. Ţineţi-vă vorba.

— Ia întâi o ţuică, răspunse Paţanghel. Aşa. Vorbeam de Miai.

— Aha! făcu moşul plin de interes. Zi-i! Spune în două vorbe despre ce e vorba.

— Noroc, Modane! Hai, noroc, mă! Uite: doi creştini se duc la munte să vândă porumb. Au plecat la munte. La barieră la Piteşti, aşa degeaba, unuia i se ia dublu'. De ce i-l ia, nu ne pasă. I l-a luat şi gata! Scurt! Ce să mai lungim vorba. Ajung creştinii la munte. Cum ajung, nu mai spun (!!!),

nu ne priveşte. Acolo, ăl care era cu dublu' luat găseşte cumpărător; vrea să vândă; n-are cu ce să măsoare; cere merticul tovarăşului; tovarăşul nu vrea să i-l dea; se supără că nu vrea şi pleacă singur. Asta e tot.

— Ei, dandanaua dracului! făcu Modan. Şi „creştinii" ăştia cine sunt?

— Paţanghel şi cu Miai.

— Am înţeles, făcu moşul, căutându-şi tutun în chimir. Zi-i mai departe, Paţanghele.

— Bun, răspunse Paţanghel. Mă, să vedeţi! Miai e vecin cu Paţanghel şi Paţanghel e vecin cu Miai. De la munte ne am întors anapoda. Paţanghel fără dublu şi fără Miai, iar Miai cu dublul gol şi fără Paţanghel.

După treaba asta, care s-a întâmplat cu o zi înaintea ignatului, a doua zi, eu mă pregăteam să-mi tai porcul. Mă gândeam: s-a supărat Miai pe mine, dar n-are nimic, acuma are să mă cheme să-i tai porcul lui şi gata, are să-i treacă supărarea (în toţi anii eu îi tăiam porcul; el nimereşte anapoda, numai în gât nu; ţin minte, odată, că dacă nu eram eu, îi murea porcul neatins). Ce credeţi voi?! Mă pomenesc cu el că nu vine. N-a venit să mă cheme. Eu îl tot aşteptam. Nu ştiu ce şi cum i-a făcut, cum l-a tăiat, dar înnebunisem. A ţinut bietul porc în cuţit până n-a mai putut. Se speriaseră şi copiii, şi orăteniile. Eu, ce era să-i fac? Muierea: „Du-te, mă, şi ajută-i!" (Dar ce ştia ea!)

Ei, a venit pe urmă ajunul Crăciunului. Pe urmă, a doua zi de Crăciun. Nu-mi venea să cred că Miai poate să ţină la supărare, mai ales tot el, înţelegeţi… Să vedeţi ce se întâmplă a treia zi.

VI

A treia zi, eu eram în grădină. Intrasem să iau nişte fân şi câţiva snopi, să dau la vite. Când taman trăgeam eu un snop, aud mai departe de mine o tuse. Mă opresc şi mă uit în grădină şi el, Miai, stătea lângă o glugă de coceni şi se pişa. Era de dimineaţă. Mai aştept eu niţel, ca să se întoarcă, şi când îl văd că se întoarce, mă uit la el şi spun tare:

— 'Neaţa, Miai.

M-aşteptam să-l aud cum răspunde, ca omul: „'Neaţa, Paţanghele." N-a răspuns nimic. A tăcut. „Ce dracu' de tace? mă întrebam eu. Ce are, ce draci are?"

Ei, l-am lăsat în pacea lui. Ce mai calea-valea, nu ştiam ce are de gând. Treaba lui. E supărat, foarte bine, să fie sănătos!

Matei, Anghelache, mă, Ţugurlane, şi tu, ăsta, ce-am să vă spun acuma e chestie caldă, proaspătă. Ieri s-a întâmplat, ieri în dimineaţa de an nou. Înţelegeţi? Aşa! Aşadar, în dimineaţa anului nou – adică ieri-dimineaţă, cum v-am mai spus –, mă pomenesc cu muierea asta a mea că mă ia deoparte:

— Mă, veni alde Mielache al lui Miai aseară şi mi-a spus.

— Ce ţi-a spus, fă? o întreb eu.

— Cică să mergem, să stăm şi noi la ei la masă. Mielache îşi dă copilul de grindă.

— Fi-ţi-ar *cică* al dracu! îi răspund eu. Mergem sau cică?

— Da, mă, a spus că ne roagă să ne ducem.

— Ne roagă! Ce vorbeşti, fă? La Miai? o întrebam eu mereu mirat. Ei, cum? Şi mă gândeam: vasăzică Miai nu e supărat pe mine, altfel i-ar fi spus şi lui fi-său, lui alde Mielache. Nu m-ar fi chemat ăla dacă-ar fi ştiut. Bine! Bun! În regulă! Îmi place! Nu? Să mergem.

— Mergem, fă, îi spun eu muierii, îmbracă-te. Mergem aşa, dar fără tămbălău, că nu prea îmi arde…

Am plecat amândoi, fără copii. După prânz, ne înţeleseserăm să mergem pe la ai noştri.

Intrarăm la Miai în casă. El n-are câini răi. Înăuntru, lume. Nu vă mai spun cine era. Era Ilie Panţiru, cuscru' lui Miai, Stan Tudose, naşul băiatului; fratele lui Panţiru, ai lui Tudose şi alţii; şi toţi cu muierile, cu copiii, cu nepoţii… Toate rubedeniile lui Miai tătărăşteanul. Era una din Tătărăşti, bătrână, căptuşită în piept de vreo optzeci de ani. Şi surdă. Dar ce surdă?! Lemn. Pământ. Şi urâtă! Fonfăia urât când vorbea, mai ales că vorbea şi tare – după una şi-alta.

Când am intrat acolo, nu-ş' ce, bună ziua, la mulţi ani, ei, aia e! Mă uit să-l văz pe Miai. Am rămas cu gura căscată.

— Aăăă, ce faci, Paţanghele, nu te-am mai văzut de anul trecut, o plesneşte el şi râzi! Dă-i cu râsul.

Să fi crezut cumva că ar fi fost supărat, sau eu pe el? Cum dracu'! Să fi fost nebun.

— Stai jos, Paţanghele, ia stai jos! mă ia el. Stai jos şi să îngropăm anul, tu-i para mă-sii.

Hă! Miai! Prostul. Mă uitam la el.

— Noroc, Miai, noroc; noroc-noroc! La mulţi ani.

M-am aşezat la masă. Mă, ce să vă spun? Îmi părea bine. Aşa, da! Uitasem că nu mi-a răspuns la bună dimineaţa, a treia zi de Crăciun, în grădină. Mă gândeam că poate Miai e ciudat: unul din ăia care când vrea s-o facă lată, uită de fleacuri, supărări…

Pe urmă a început gălăgia. Hai să dăm copilul de grindă.

— Ei, Mielache, adu vătraiul, zice Miai, vorbind tare, ca un cocoş. Vătraiul şi colacul. Aristiţo, treci aici.

— Ce, ce, ce? Ce spui tu, cruscre Ilie? Ai? Naş' Stane. Dar pe băiat cum îl cheamă?

Vorbea bătrâna-aia, surda, pe care n-o cunoşteam. Dar ştiţi cum vorbea? Fonfaia: fonf, fonf, cruscre Ilie…

Ilie Panţiru s-a aplecat la urechea ei şi a început să-i strige:

— Cine, fă? Care băiat?

— Păi, ghi-ne-ri-li… ghi-ne-ri-li…

— Cine, fă? Ginerili? Mielache, fă, Mielache îl cheamă, e băiatul lui Miai!…

— A!… Mielache! Mielache! făcea ea din cap. Da, da, Mielache, Mielache.

Miai şi cu femeile pun copilul pe vătrai, nu-ş' ce, gata să-l ridice spre grindă. Dar aia bătrâna o văd că se ridică de la masă, pune mâna pe un pahar de ţuică, îl ridică în sus şi începe să fonfăie (în vremea asta ăia ridicau vătraiul cu copilul pe el spre grinda casei):

— Tî-taaa! Tî-taaa! Noroc, cruscre Ilie (nu zicea cuscre) şşşî… naş' Stane… şi pe băiat cum îl cheamă?!…

— Ei, să trăieşti, să mai trăieşti, mamă! îl aud pe Miai numaidecât (de ce i-o fi spus el mamă, dracu să-l ia, că nu era aia mă-sa). Să trăieşti! îi spune el tare. Mielache, Mielache îl cheamă, ce, nu ştii?

— A! Mielache! Mielache! Da… Da… moţăia bătrâna din cap. Da, da!… Mielache! Mielache!…

— Paţanghele, îmi spune după aia Miai, întinzând paharul spre mine, să trăieşti! Să fim sănătoşi! La mulţi ani! Şi matale, ţaţă Paraschivo, îi spuse el nevestei, la fel să vă trăiască copiii şi nepoţii şi să dea Dumnezeu bine!

— Miai, îi răspund eu, să trăieşti mă, *toate celea* cu bucurie, cum spune mocanul! Şi să nu mai fii supărat, că nu ştiu ce…

— Ce, ce, Paţanghele, ce-ai spus? Cum să nu mai fiu supărat? Eu, supărat?

Fiindcă era gălăgia prea mare, mă dau mai aproape de el şi-i spun tare:

— Nimic, Miai, gata!

— A! Nu… Stai! se înfoieşte el. De ce!? De ce, Paţanghele? Îmi pare rău. Dacă ai vreo supărare, spune-mi-o. Mie aşa îmi place. Să spui omului în faţă. Am văzut că nu vii, n-am zis nimic. M-am

supărat niţel, aşa, la început, dar pe urmă gata, n-am mai zis nimic. De ce? N-ai vrut să vii, nu e nimic. Ce, trebuie să mă supăr? Mi l-am tăiat singur cum am putut, şi gata.

Iar am rămas cu gura căscată! Ce dracu' e cu Miai? E ţicnit?

— Miai, îi spun, nu înţeleg!

— Cum, nu înţelegi? Eu am înţeles şi nu m-am supărat: n-ai vrut să vii să-mi tai porcul, şi gata. Dar eu n-am ţinut seama. De ce să mă supăr?

— Îi dai zor cu supărarea. Miai, eşti nebun! strig eu. Cum să vin să-ţi tai porcul? Nu trebuia ca tu să mă chemi?

— Ba nu, cum să te chem? Ce, tu nu ştiai?

— Păi, cum, Miai… Mă, ia stai niţel. Ai uitat chestia cu merticul? îl întreb eu, zăpăcit.

— Nu, n-am uitat-o, îmi pare rău, aia e altceva.

— Cum altceva, spun eu, ai uitat că, nu-ş' ce, eu ţi-am cerut ţie merticul şi tu…

— Da' şi tu ai tras căruţa la negustor şi m-ai lăsat ca pe-un prost în mijlocul drumului…

— …şi tu, zic eu mai departe, după ce ţi-am cerut merticul, te-ai supărat că nu vreai să mi-l dai, ai tras caii şi cărel-păzeşte, să nu te-apuce ploaia…

— Paţanghele, îmi ia el vorba din gură, ca un deştept, vorbind tare ca să-l audă toată lumea şi uitându-se peste ei toţi, te-am chemat ca să îngropăm anul. Eu am uitat, eu unul. Atunci, noroc, la mulţi ani, a sfârşit el cu urarea pentru toată lumea.

— Paraschivo, îi spun eu încet muierii mele. Scoală-te şi hai.

Ea, săraca, s-a sculat şi gata să plecăm. Am deschis uşa. Îl văd pe Mielache, băiatul lui Miai, că se ridică de la masă şi repede spre noi:

— Nea Tudore, mă întreabă el, ce este? Ce s-a întâmplat?

— Nimic, nimic, *nevastă-mea nu se simte bine*, i-am răspuns eu boiereşte. Nu-i nimic.

— Îmi pare rău, zău, nea Tudore, făcea bietul Mielache.

— *Nu face nimic, îmi face plăcere*, am spus eu tot boiereşte.

Am dat să ies în tindă, dar mai m-am oprit niţel, că tocmai întreba aia bătrână pe cuscru-său Ilie, şi naş' Stan, cum îl cheamă pe băiat.

— Mielache, fă! l-am auzit de pe prispă pe Ilie Panţiru urlând. Râdea şi nevastă-mea, ca proasta.

Paţanghel se opri din povestit şi lăsă capul în jos, tăcut. Oamenii, la fel, tăceau, aşteptând încă ceva. Copiii omului se uitau la tatăl lor cu gurile căscate, aşteptând şi ei.

— Mă, ăştia, cum vine daravela asta? Ia staţi niţel. Adică cum? Bine, să zicem că eu, Paţanghel, în chestia cu merticul, am spus o minciună. Că aş fi vândut înaintea lui, dar ce? Cine i-a spus lui că dacă eu vând înainte, o să-l las pe el singur? El ştia că n-am să-l las. Ei, hai să zicem că nu e aşa cum spun eu. Bine, dar asta, de-acuma cum e? Vine aşa: el, Miai, nu ştie să taie un porc. Eu ştiu. Eu i-am tăiat porcul în toţi anii. Mă chema să i-l tai. Asta e limpede, o ştie toată lumea. Omul ăsta nu m-a chemat pe mine, Paţanghel, să-i tai lui, Miai, porcul. Acuma el, Miai, al dracului, s-a supărat pe mine că n-a vrut să mă cheme? Cum vine asta, Anghelache?

VII

— Am să vă întreb ceva, se auzi vocea omului după ce terminase de povestit. În toată afacerea asta, eu găsesc două lucruri despre care avem să vorbim numaidecât. Aşteptaţi niţel, să aprindă femeia asta lampa.

Paţanghel se ridică şi-şi chemă femeia:

— Mai adu, fă, nişte gogoşi şi aprinde aici lumina, că nu vedem să vorbim.

Femeia aprinse lampa şi oamenii se întinseră mai bine peste pat, mâncând încet din coşniţa plină cu gogoşi şi şorici, pe care o adusese nevasta omului.

— Mă, ăştia, vorbi iar Paţanghel, voi credeţi că am ceva cu Miai? Spuneai mai înainte, Matei, că nu e limpede ce gândesc eu. Că Miai e prost şi că n-o să facă avere. Vorbim mai pe urmă, acuma să vă întreb altceva. Am citit într-o carte, acuma de sărbători, ceva care spunea aşa: nu vorbi de rău pe cineva care nu e de faţă. Asta e drept şi eu aş vrea să vă întreb: îl vorbesc de rău pe Miai?

— Paţanghele, răspunse Modan, uite ce se întâmplă: eu cred că numai dacă spui minciuni însemnează că îl vorbeşti de rău. S-ar putea ca tu să nu-ţi dai seama, să tragi spuza pe turta ta, dar noi ne dăm seama.

— Nu, nu, e adevărat! zise Matei al Barbului. Paţanghel nu spune minciuni.

Bătrânul Modan începu să râdă.

— Ia ascultaţi voi aicea, zise el. Am citit şi eu o carte. Mi-a adus-o nepotu-meu, sanitarul. Bine că mi-am adus aminte, să ţi-o dau şi ţie, Paţanghele. Spune aşa: când vreai să ştii cum devine o chestiune, gândeşte-te la asta: într-o odaie e întuneric. Aprinzi lampa (aşa cum a fost aici adineauri), gata, nu mai e întuneric. Ce vrea să spuie ăla? (Vezi, nu e prost.) Că cine are dreptatea cu el, unde se duce, dreptatea e ca lumina…

— Eşti mai prost ca mine, Modane, răspunse Paţanghel, şi e prost şi ăla unde ai citit că e scris aşa cum spui tu. Cu oamenii nu e aşa, vorbi mai departe Paţanghel. Cine poate să spună cu fruntea sus că cu el e lumina? Şi să şi fie, că aşa nebuni care zic c-o au sunt destui.

— Uite, Paţanghele, zise Modan, să presupunem că nu eşti prost, mai ales că stai cu mine de vorbă. Tu spui că Miai aşa şi pe dincolo. Dar eşti hoţ.

Spui: n-am dreptate aici, dar asta cum vine? Trebuia să te duci şi să-i tai porcul; Miai se simţea poate vinovat şi d-aia nu te-a chemat. Dacă te duceai tu, el înţelegea că l-ai iertat şi gata.

— Eşti nebun, răspunse Paţanghel. Crezi că nu m-am gândit? De ce nu mi-a răspuns când i-am dat bună dimineaţa?

— Ţi-a răspuns mai târziu, prostule, când te-a chemat la masă.

— M-ai înfundat, vorbi după un timp Paţanghel. Ia o ţigare. Bine, să zicem. La început, n-am avut dreptate. A doua oară sunt vinovat. Te cred pe tine şi pe voi toţi. Dar eu nu cred. Şi am să vă spui acuma de ce.

VIII

— Dar mai luaţi ţuică, urmă Paţanghel, vorbind încet şi turnând în ceştile oamenilor. Uite, mă, de ce. Scurt. Eu înţeleg orice faptă a cuiva, oricum ar fi ea, dar orice faptă, cât ar fi ea de bună şi omul la fel de bun, n-o mai înţeleg dacă se arată aşa ca la Miai: strâmb! Voi ştiţi că Miai nu e de-aici. E din Tătărăşti. El, în Tătărăşti, n-avea nicio palmă. Bine. Asta nu e nimic. Un băiat care munceşte, încet-încet, îşi face un rost. Unde? Acolo unde se află, nu aşa? Ca noi toţi. Să zicem că Miai a fost niţel mai iute la sânge şi că n-avea răbdare să înceapă viaţa de la lingură. Foarte bine. La optsprezece ani îşi ia boarfele într-o traistă şi se duce la păcură la Moreni, unde munca se plăteşte în bani, nu ca în sat. Bine, mă. Du-te, du-te şi fă-ţi! Treaba ta. S-a dus şi s-a întors, avea acum parale. El a venit îndărăt de la Moreni, primăvara. (Trebuie să fie, de-atunci, câţi ani? Aproape douăzeci. El! Are acuma patruzeci de ani; doi ani a

stat la Moreni.) Vasăzică, primăvara a venit, şi peste câteva luni, la târgul Sântă-Măriei Mari, de-acolo, de la Tătărăşti, Miai al nostru intră în vorbă cu Aristiţa lui Bâzdoveică, săracu', când a auzit, nu mai putea de bucurie. Rămăsese, după cum ştiţi, singur cu fata şi toată gospodăria i se ducea la şanţ. Ştiţi ce fumuri avea fata, atuncea. Îl mai ajutam eu, că eram tânăr şi de… ca vecin, îmi plăcea de el. Adică, mai mult mi-era milă (el aştepta mereu să-i vină băiatul din Germania, nu credea că e mort; săracu' Bâzdoveică, se împlineau care va să zică, din '917, când a căzut Alexandru prizonier, până în '925, când s-a măritat Aristiţa cu Miai, opt ani de zile de când aştepta). Când a auzit că ginerele are douăzeci de mii de lei bani gheaţă, Bâzdoveică, cum v-am mai spus, s-a bucurat la bani şi i-a dat fata.

Nu ştiu cum trăiau ei. Dacă v-aduceţi aminte el, Miai, umbla în zdrenţe. Cum v-am spus, nu ştiu ce-au făcut, cum trăiau.

Dar după o vreme, fata – care înainte umbla numai cu haine bune pe ea – începu să umble şi ea ca şi el, şi după el şi bătrânul Bâzdoveică, adică în jurăbii, rupţi şi cârpiţi. „Ce dracu' se întâmplă cu ei?", mă întrebam ca prostu'; nu-mi dădeam seama.

Într-o zi se întâmplă o dandana. Era într-o dimineaţă. Îl văz pe Miai pe pătulul socrului, cu securea în mână, izbea de lătrau câinii până în capul satului.

— Ce faci, Miai? îl întreb.

— Ce vezi, răspunde (adică el făcea ce vedeam eu).

— Dacă ai face tu ce văd eu, Miai, n-ar fi rău.

Nu mi-a răspuns nimic. Miai dărâma pătulul şi grajdul. (Asta îl ardea pe el! Pătulul era bun şi grajdul la fel, dar casa unde stăteau era aplecată într-o rână şi găurită peste tot acoperişul.) În sfârşit, mi-am zis eu, bine că nu râde lumea de

mine, că nu-l sfătuiesc, poate că nu ştie omul… (Dar pe cine să sfătuieşti?)

Ar fi mers cum ar fi mers până aici. De bine, de rău, a mai făcut el ce-a mai făcut, nu ştiu, dar nu i-am auzit niciodată certându-se. Asta a ţinut până la întâmplarea pe care o cunoaşteţi cu toţii. Într-o bună zi, se află că bătrânul Bâzdoveică ştia el ceva, de spunea că fiu-său trăieşte. Aşa s-a şi întâmplat. S-a pomenit într-o dimineaţă cu băiatul lui, Lisandru; deschide frumos poarta, intră în curte şi bietul câine îi sare înainte şi începe să latre de bucurie. A leşinat Bâzdoveică, dar i-a trecut şi, ce să vă mai spun, a fost o zarvă aicea, atunci!… care vă mai aduceţi aminte, toate muierile plângeau!…

Trece şi asta. Cât să fi trecut? Vreo săptămână. Nu i-o fi plăcut lu' Lisandru cumnatul? Nu ştiu. Am început să-i aud cum se ceartă. Ce dracu'! Aşa repede? Mai trece un timp; iar îi aud certându-se. Am să vă spun acuma ceva ce-am văzut cu ochii mei şi după aia să vedeţi. Ascultaţi.

IX

— Întâmplarea asta, mi-aduc aminte, a fost după un an de la însurătoare şi după câteva luni de la întoarcerea lui Lisandru din Germania.

Era toamna, după culesul porumbului, într-o duminică de dimineaţă. Eu taman mă bărbieream pe prispă. Văz că trece pe drum învăţătorul Florea, care îl mai ţineţi minte, cine ştie pe unde-o fi acuma. Era cu un cârd de oameni după el. Trece pe lângă poarta mea, se uită la mine, trece mai departe, se opreşte în dreptul lui Bâzdoveică şi bate în poartă. Mirat, eu am lăsat bărbieritul şi ascultam.

— Ei, bună dimineaţa!

— Bună dimineaţa, răspunde Bâzdoveică şi cu Lisandru (Miai se vede că nu era acasă). Ce e mă, cu voi, întreabă bătrânul, ce e, dom'le Florea?

— Amendă, nene, amendă, zice unul dintre oameni (mi se pare că era chiar rânjitul ăsta de Ilie Dumitrache).

— Ce amendă? întreabă Lisandru.

— Amendă că nu v-aţi dat băieţii la şcoală.

— Taci, mă, din gură, răspunde Bâzdoveică. Dacă m-ar arde o zeamă mai grasă, n-aş zice nimic. Dar unul ca tine… Ce e, dom'le Florea?

— Uite-te ce e, nea Gheorghe, a răspuns învăţătorul. Ştiu că ai nişte cai mai buni. Vreau să te rog să-mi dai căruţa şi caii, să iau nişte materiale de la gară. E pentru şcoală. (Al dracului şi ăla, îl găsise mila de şcoală!)

Ce s-o fi gândit bătrânul? Pentru şcoală! Ce dracu! Era cu ochi şi cu sprâncene. Dar l-am auzit că răspunde:

— Bine, dom'le Florea. Ţi-o dau, cum să nu ţi-o dau? Auzi! Mai ales că e pentru şcoală!

Ei, învăţătorul a plecat… După o vreme, bătrânu' a scos caii şi căruţa şi l-am auzit spunându-i lui fi-său:

— Vezi, bagă de seamă, adu-i o căruţă şi întoarce-te. Să nu încarci prea mult.

Când să deschidă poarta şi să pornească, hopa Miai. Nu ştiu de unde venea. L-am văzut întâi că se opreşte locului, pe urmă se apropie de căruţă şi se reazimă de loitră. Parcă mârâia:

— Und' te duci, mă?

Nu ştiu ce i-a răspuns Lisandru, abia am auzit doar atât:

— …treaba mea.

Ălălalt; Miai:

— Cum, mă, treaba ta?!

Ăstălalt:

— Aşa cum ai auzit.

Miai s-a mişcat din loc, a pus mâna pe ştreangurile cailor şi a început să le desfacă din răscruci. Atunci s-a apropiat bătrânul Bâzdoveică:

— Mă, Miai, vezi-ţi de treabă! Lasă-l! Se duce să ia nişte materiale pentru şcoală, ne-a rugat învăţătorul.

Miai tăcu un timp. Cine ştie ce era în capul lui! Pe urmă iar aud:

— Şi cât dă de-o căruţă?

— Cum cât dă? întreabă Bâzdoveică, zăpăcit.

— Cât plăteşte? zice tare Miai tătărăşteanul.

— Cum, mă, să plătească? învăţătorul? N-auzi că e pentru şcoală?!

Nu ştiu ce-a răspuns Miai, dar l-am auzit înjurând ca un zăltat de toţi dumnezeii; că el are să ia caii, să se ducă cu ei la râpă şi să le dea una în cap cu toporul. Că ce, el d-aia le dă să mănânce? Să lucreze la alţii de pomană? Că dacă azi se duce la învăţător, mâine, hop şi notarul, poimâine, hop şi primarul, poimâine ailaltă…

— Miai, nu fi ţâcnit, strigă Bâzdoveică. Ce, tu nu-ţi dai seama că te faci de râs? Ascultă lumea la tine!…

Noroc că s-a întors învăţătorul, şi Miai, de ruşine sau cine ştie de ce, a tăcut şi nu ştiu unde-a pierit.

Pe la prânz, Lisandru se întoarce cu căruţa. Intră pe poartă. Mă, ce să vă spun: la ţanc, tocmai atunci, hopa şi Miai, la fel, ca şi înainte, s-a apropiat de căruţă şi a început să se uite lung la cai. Pe urmă la Lisandru. Se tot uita întruna până ce ăla n-a mai răbdat:

— Ce te uiţi, mă, aşa la mine?

— Mă uit, mă, mă uit, a mormăit Miai. Lasă că vă aranjez eu…

— Ce aranjezi, Miai? a întrebat bătrânul Bâzdoveică din pragul casei.

— Mâine-dimineaţă ascut toporul, a răspuns Miai cu fălcile încleştate, iau caii de căpăstru, mă duc cu ei la văgăună şi le dau una în cap… decât s-

ajungă pe mâna voastră, să le beţi pielea (în mintea lui era că învăţătorul a plătit şi că banii erau la Lisandru în buzunar).

Am băgat de seamă că bătrânul Bâzdoveică nu înţelegea nimic, dar începuse să se înfurie. De la mine, d-aici de pe parmalâc, îl vedeam cum îi tremură mâinile. S-a dat jos de pe prispă, s-a apropiat de Miai şi i-a cârpit o palmă peste urechi, urlând (nu l-am văzut niciodată aşa de înfuriat):

— Tâmpitule ce eşti, atâta timp cât eşti în casa mea, să nu faci pe-al dracului…

Nici n-a apucat să spună mai mult, a tăcut şi s-a dat îndărăt. Miai apucase un retevei de jos şi se năpustise spre bătrân.

— În tata, mă, dai în tata? a urlat şi Lisandru şi i-a sărit în spate.

Miai s-a învârtit şi l-a lovit pe Lisandru drept în moalele capului, dar ăla a sprijinit cu mâna, s-a repezit în el şi i-a dat un pumn în burtă. L-am văzut cum se clatină ca beat, dar am sărit repede parmalâcul şi am fugit spre bătrân, că Lisandru nu-l mai vedea. Bătrânul intrase repede în tindă şi se întorsese cu un topor în mână. Am pus repede mâna pe el şi l-am potolit, cine ştie ce nenorocire s-ar fi întâmplat.

Ei, d-aici începe socoteala la care mă gândeam adineauri: după întâmplarea asta. Să vedem.

X

— Matei, Anghelache, Modane, cum credeţi că au mers treburile după aia? Certuri, cum n-am mai văzut. Şi noaptea! Până la miez de noapte se certau. Ce s-a ales până la urmă? I s-a făcut ăluia, lui Lisandru, scârbă de viaţa aia şi, cum învăţase pe-acolo prin Germania să se descurce singur, ştiţi

bine, peste câteva luni a vândut ceva din ce i-a dat bătrânul Bâzdoveică, partea lui, şi a plecat la Bucureşti. Vedeţi?

După asta, Miai parcă s-a mai liniştit. A venit şi după o vreme a făcut copii, bătrânul a murit şi s-a trezit Miai în câţiva ani stăpân pe târla lui Bâzdoveică.

Şi acuma, să ne înţelegem. Tu spui, Modane, că trebuia eu să fac şi să dreg: adică să mă duc să-i tai porcul, să nu ţiu seama. Mă, eu îţi dau dreptate. Aş face asta cu oricare om pe care nu l-aş cunoaşte, chit că mi-ar spune cineva că e aşa şi pe dincolo, rău, duşmănos şi mai ştiu eu cum. Nu mi-ar păsa. Aş face-o cu oricine, cum ţi-am spus, dar cu el, cu Miai, pe care *îl cunosc* şi ştiu ce e în el, ei bine, nu mă duc, Modane! Nu pot. Nu mă lasă!…

— Ei, păi asta el, făcu Modan, ridicând un deget în sus. Aia e! Să poţi!

— I-ascultă, mă, nu mă lua tu pe mine ca ăia care umblau pe-aici anii trecuţi cu Oastea Domnului… Ia spune, tu ai face-o? Te-ai duce?

— Ce-ţi pasă ţie!

— Îmi pasă, pe dracu'. Nu mai pot de grijă. Nici nu dorm. Ia, hai noroc, Matei, că ăsta e cu un picior în groapă şi cu unul afară! Noroc, Modane, să trăieşti! Aşa! Şi-aşa cu Miai tătărăşteanul, că n-am terminat. Mai am niţel. Ce ştiţi voi? Unde îl vedeţi că umblă aşa de doi ani, cu dulama aia veche? Păi, voi ştiţi via aia a prostului ăla de Ilie Brutaru? Aia din Pământuri, de lângă fântână, de patru pogoane? Ei, aflaţi că, înainte de Crăciun, Ilie Brutaru, ca să poată petrece cu servitoarea popii, a vândut-o. Cui? Lui Miai tătărăşteanul. Dar asta e altceva. Dar să mă duc eu la el şi să-i spun; eu care *îl cunosc*, băgaţi de seamă, de-atâta vreme, să mă duc la el şi să-i spun: „Miai, nu fi supărat că n-ai vrut să-mi dai merticul şi n-ai vrut să mă chemi să-ţi ajut la porc!… Hai, Miai, nu mai fi supărat"… Ei, cum dracu' să pot să fac eu aşa ceva? Care e ăla să vie şi să-mi spună că el ar

putea s-o facă, unul cu mintea întreagă? Tu ai putea s-o faci, Ţugurlane!?

CALUL

I

Florea Gheorghe avea de făcut o groază de treburi, dar dintre toate voia să termine una, acum, de dimineaţă, înainte ca soarele să răsară şi să-l apuce căldura, şi la care se gândise încă din ziua trecută.

El se sculă în dimineaţa aceea mai devreme.

După ce înghiţi vreo câteva gloduri de mămăligă cu brânză, se duse în grajd şi începu să cotrobăie după nişte lanţuri şi curele, apoi le lăsă, luă un căpăstru şi se apropie de un cal care dormea nemişcat lângă iesle. Îi vârî capul în căpăstru, îl dezlegă şi îl trase încet în mijlocul bătăturii.

Pe cer încă mai străluceau câteva stele învineţite, din puzderia de peste noapte. Era linişte, şi cerul răcoros şi curat tremura alb peste dealurile şi salcâmii înalţi de pe marginea satului.

Era un cal înalt, bătrân, cu părul încreţit pe burtă şi ros de ham aproape peste toată pielea. Abia mergea şi capul îi atârna în jos, bălăngănindu-se greu şi încet ca o ciutură mare şi hodorogită. În mijlocul bătăturii se oprise încremenit, apoi, când omul îl trase de căpăstru, toată osăria trupului porni să se desfacă şi să se mişte, şi din toate acestea animalul abia făcu câţiva paşi; fel de fel de oscioare şi coarde îi ieşeau pe la încheieturi şi printre coaste şi se împreunau una cu alta ciudat, ca să-i întindă alene cele patru picioare.

Florea Gheorghe, alături, începu să râdă, oprindu-se pe loc uitându-se la el, cum stă stors în mijlocul curţii, cu copitele lăţite ca nişte străchini negre în ţărână, şi cum nu mai poate merge. Se apropie mai mult de el şi începu să-l mângâie, trăgându-l de smocul de păr din vârful frunţii o vreme şi apoi porni cu el de căpăstru spre poarta drumului.

Pe podişcă, se opriră iar. Calul sforăi deodată şi, tuşind scurt, împrăştie un smoc de muci în toate părţile.

— Răpciugă, făcu omul ştergându-se şi începu iar să râdă. Apoi continuă: îi sufli pe mine! Bine, mă! E, hai!

Încet, încet, o luară prin mijlocul şoselei. Calul călca rar, legănându-şi trupul, şi la fiecare pas oasele îi ieşeau ascuţite în sus, îmboldindu-i pielea să i-o rupă.

— Ei, hai, bătrânule, că ţi-ai mâncat tărâţa… Hai, mă, să paşti iarbă verde…

În dreptul unei fântâni, calul se opri pe loc. Omul deodată se încruntă. Câtva timp stătu cu fruntea în jos şi de astă dată nu se mai uită la el şi nu mai râse. Mâna omului strânse biciul domol şi începu să-l învârtească în aer:

— Die…

Dar calul nu se urni.

— Vrei să bei apă!… îngână omul. E!… Hai să-ţi dau apă…

Florea Gheorghe se apropie de fântână, dădu drumul căpăstrului şi apucă ciutura în mână. Din două zvâcnituri o trimise în fundul puţului, o înecă, apoi o trase la fel şi o turnă în jgheab. Mai scoase una. Calul începu să vie cu gâtul întins, băgă capul în jgheab şi bău. Se vedea cum i se duce apa în ghemotoace mari pe gât şi se auzea cum îi cade cu zgomot în burtă.

În tăcerea dimineţii, *cei doi* stăteau unul lângă altul, liniştiţi şi împăcaţi, şi, după o vreme, calul

oftă, zgârci unul dintre cele patru picioare şi se pregăti parcă să rămână acolo, lângă jgheab.

Florea Gheorghe îl apucă de căpăstru şi îl trase:

— Hai, mă, că m-apucă nimiezul şi am o groază de treburi… Die!… Ei, fire-ai al dracului!… Asta e, acuma!… Oi fi vrând să te iau în spinare!…

II

Întunericul pierise de tot când Florea Gheorghe mai avea de trecut câteva case până să iasă din sat. El trăgea calul de căpăstru, grăbit să ajungă undeva aproape, într-un loc unde se tot uita cam îngrijorat. Era o casă la marginea satului, învelită cu ţiglă şi, în afară, spre drum, cu prelungire de acoperiş, joasă şi făcută din tablă.

Casa avea obloane mari în perete, închise şi zăvorâte de-a lungul şi de-a latul în nişte fiare groase şi neobişnuit de lungi. În dreptul ei, Florea Gheorghe se opri şi începu să strige:

— Mă, Ilie! Mă, Chiorule!

Calul se oprise şi el şi rămăsese răscăcărat, încercând zadarnic să se scarpine undeva cu capul. Omul nu-l luă în seamă. Se uita nemulţumit peste curtea celui la care striga şi de unde nu răspundea nimeni.

— Mă, Chiorule! Mă, Ilie! strigă el a doua oară. Apoi încet, pentru el: „Ce-o fi făcând ţiganul de nu se scoală?!”

— Cine e? se auzi tot atunci un glas de femeie.

— Scoală-l pe Ilie, niţel, răspunse Florea Gheorghe.

— Ce-ai cu el? Nu e acasă.

— Dar unde e, fă? Aveam treabă cu el. Să-mi dea *ceva* din fierărie, răspunse omul.

— Nu e acasă, a plecat aseară, să cumpere coptoave… şi a încuiat fierăria.

La auzul celor spuse, omul se încruntă a doua oară şi multă vreme rămase nemişcat, gândindu-se la ceva anumit, care se pare că îl nemulţumea şi mai ales îl încurca. „Nu-i nimic, vorbi el, o să văz eu. Da, da… o să vedem noi când o să ajungem acolo…”

— Aveam nevoie să-mi dea ceva din fierărie, spuse el tare femeii.

— Pe la prânz se întoarce, răspunse glasul din curte. Îl găseşti acasă…

— Nu, răspunse Florea Gheorghe. Aveam nevoie acuma, de dimineaţă. Dar n-are nimic… N-are nimic… O să văd eu!…

Cam nehotărât, omul porni din faţa casei cu obloane mari şi acum se apropia de gârlă şi intră în ea. Mergeau tot încet.

— Coptoave! Mă, ce e şi cu asta! Bărbatu-său e fierar de ani de zile şi ea zice coptoave!… Ha… Fi-ţi-ar ale dracu’, coptoavele! Proasto!… Die!… Hai, tată, hai, mânzule! făcea Florea Gheorghe la marginea gârlei, în timp ce calul întârzia în apă, zbicind din coadă.

Satul începuse să se trezească. Se auzea un foşnet care abia atingea urechile, şoapte uşoare care zburau prin salcâmi şi piereau neînţelese. Afară, în câmp, aerul se albea ca o pânză îndepărtată şi lumina adânc întinderea fără sfârşit. Cu noaptea în cap, unele căruţe răsăreau pe creasta şoselei, coborau tăcute în gârlă, apoi urcau spre câmpie. Câteva trecură astfel pe lângă Florea Gheorghe, care acum urca şi el.

III

Una dintre ele, cu un om singur, aşezat în ea într-o rână, peste o cergă, opri în dreptul celor doi.

— ’Neaţa, Florea, strigă omul, ridicându-se pe marginea loitrei.

— ’Neaţa!

— Unde drac’ te duci, mă, cu talanu-ăla?

— Mă duc… Dă-m’ o ţigare, răspunse Florea Gheorghe.

— N-am foc, Floreo! Adică am, dar scapăr greu.

— N-are nimic. Am eu. Mai ai de arat? întrebă Florea Gheorghe lăsând din mână căpăstrul animalului.

— Mai am un petic colea, la Stanţie. Mă, da greu se ară, tu-i dumnezeirea mă-sii, făcu celălalt. Scoate, Floreo, auzi tu, scoate plugul nişte bolovani cât ţestu’, înţelegi?

— Da, mă, ştiu… Ploaie, Arghire, dacă nu e ploaie!… Ţine şi aprinde, zise Florea Gheorghe, întinzându-i celuilalt cârpa care scotea un firicel de fum dintr-un colţ. Apoi aprinse şi el şi, pufăind, se aplecă şi luă de jos coada căpăstrului.

— E, hai noroc! făcu cel cu căruţa, pornind.

— Noroc!

Omul porni şi el cu calul pe acelaşi drum, urcând spre câmp. Animalul îl urma, clempănind cu gâtul întins, călcând rar şi deşelat. Dar, după o vreme, *cei doi* părăsiră drumul ce se întindea în sus, cotiră pe după o carieră roşie de piatră şi ajunseră în capul unei văgăuni largi şi adânci, crăpată peste maluri de scurgerea apelor şi plină toată de bozi verzi şi îndesaţi, amestecaţi cu pietroaie şi cu oase înălbite de mortăciuni. Zgomotele din afară nu ajungeau jos. Se opreau, înghiţite parcă de ceva asemănător unor urcioare ce s-ar fi aflat în pereţii pietruiţi ai văgăunii.

Florea Gheorghe se opri aici.

Calul se opri şi el şi întinse gâtul alături, bâjbâind şi ciugulind cu buzele câteva firicele de iarbă, care crescuseră în mijlocul unei baligi.

— Da, este, este, îngână omul uitându-se de-a lungul văgăunii, apoi se întoarse la cal, care încerca mereu să apuce firele de iarbă. Lasă, mă! Te găsi păscutul. Haide!

Îl trase de căpăstru, dar calul nu voia să lase smocul verde de iarbă şi îndoia gâtul după el.

Ei!… M-apucă nimiezul. Die…

Şi-l smuci.

Coborâră în văgăună şi, într-un loc, Florea Gheorghe se opri. În clipa aceea, peste coama înaltă a salcâmilor care abia se zăreau spre sat, razele soarelui ţâşniră pe nesimţite şi umplură cu lumina lor roşie întreaga văgăună.

IV

Omul parcă se înfioră, speriat. Se uită în jurul lui, se opri o clipă, scărpinându-se în cap, apoi dădu drumul căpăstrului şi trase de peste cingătoare o frânghie pe care o petrecu pe gâtul calului; se dădu câţiva paşi înapoi, ţinând mai departe frânghia în mână şi se aplecă jos. El ridică din iarba fragedă un picior alb de cal, gros şi întărit de uscăciune şi îl încercă, mişcându-l în mână, să-şi dea seama cât e de ager. Se alătură de cal şi, când ridică mâna, aerul vâjâi.

O clipă, peste faţa omului se prelinse o cută crâncenă. Animalul tresări cu putere – ceva începuse să se mişte în el –, se ridică aprig în sus, agitându-şi capul a teroare.

Ceva asemănător răsări atunci şi în celălalt; se trase înapoi, uitându-se la animalul pe care îl trezise fără să-şi dea seama şi, prins parcă de o grabă înfricoşată, strânse frânghia şi lovi cu un icnet scurt, drept în creştetul animalului. Apoi lovi din nou, iar, mereu, trăgând întruna de frânghie.

Ridicându-se încă o dată în două picioare, calul vru să ţâşnească înainte, dar se prăvăli şi se întinse suflând greu.

Când îl văzu jos, întins şi mare şi suflând greu, omul avu un şuierat lung şi scălâmbăiat ca şi când ceva s-ar fi spart şi ar fi vuit într-însul, ca o tarabă izbită de vânt, ca şi când din cap şi din inimă i-ar fi zburat nişte păsări şi ar fi şuierat după ele; îşi trase răsuflarea şi-şi şterse fruntea năclăită de sudoare rece.

Învârti osul în mână şi, liniştit în mişcări, începu să-l lovească din nou, de astă dată surd, cum ar fi tăiat lemne, fără să mai fie atent la ceva. Animalul nu mai sufla. Pe bot i se spărsese un ochi şi se prelingea jos ca un gălbenuş de ou. Izbea peste tot, des, chibzuit şi, încă după ce capul calului se scăldă în sânge, înţepenit şi sticlos, Florea Gheorghe mai lovi de câteva ori.

La urmă aruncă osul, se aplecă jos şi începu să caute un loc unde să-i poată lua pielea. Încălecase pe el şi trăgea cu amândouă mâinile. Câteodată apleca până aproape capul, apuca strâns, cu mâinile, aplecându-se pe spate şi trăgând până ce i se umflau vinele tâmplelor. Peste deal, pe câmp, ciobanii urcau pe urmele oilor, fluierând şi azvârlind măciucile după berbeci.

Omul şi calul se vedeau de sus, încă luptându-se parcă. Un glas îl făcu pe Florea Gheorghe să ridice capul, speriat:

— Ia uite, băăă, răzbătu în văgăună strigătul cuiva, unu’ beleşte un cal! Cuţu, naaa!… Na, bobica, naaa!…

LA CÂMP

Dimineaţa ardea sub răsăritul roşu şi plin al soarelui, când două cârduri de oi urcau mărunt spre câmpie pe culmea plină de nenumărate poteci a dealului. Doi ciobani veneau cu mult în urma lor, departe unul de altul, strigându-se pe nume şi azvârlind cu pietroaie de-a lungul văgăunelor şi carierelor de piatră de la marginea satului. În vârful dealului se petrecu însă ceva ciudat între cele două cârduri de oi. O oaie mărginaşă se opri, ridică moţul din cârd, behăi şi o luă la goană spre cârdul străin. Numaidecât, toate celelalte, din amândouă părţile, făcură la fel, şi cârdurile se amestecară, se îmbucară într-un stol de capete şi începură să fugă, înghesuindu-se una într-alta.

— Oiaaa!… Fir-ai a dracului cu ţiţa ta, zbieră unul dintre ciobani.

— Soiaaaa! mânca-te-ar lupii, urlă şi celălalt.

— Lasă-le, Bâleo, dă-le dracului…

— Ce să le laşi, mă? răspunse acela. Nu vezi cum s-au amestecat? E una dintre ele, una creaţă şi cufurită, care să fie ea a dracului, o omor într-o zi. N-am să mă întâlnesc cu nimeni, cu oi, că numaidecât o vezi cum saltă capul, behăie şi fuge în alt cârd… mi-amestecă toate oile.

— A cui e? întrebă celălalt râzând.

— A Ioanei lui Bădel.

— Acuma lasă-le. Mergem amândoi şi le paştem în Frunzări, ce zici? întrebă cel care râdea.

— Nu zic nimica, răspunse al doilea. Dămâncare ai?

— Am. Dar coacem şi porumb… poate prindem şi vreo prepeliţă.

— Atunci, hai mai repede să le săturăm cât e răcoare, că pe urmă…

Se apropiară de oi şi începură să le atingă peste cozi cu măciucile, luându-le la goană. Oile începură să fugă sărind şi tăiară câmpia de-a curmezişul, fără să se oprească. O luaseră pe drumul ce intra spre porumburi, şi unul dintre băieţi fugi înaintea oilor. Pădurea Frunzări se apropia din ce în ce şi cârdul mergea acum încet, fără să se atingă de iarba miriştilor ori a măturilor.

— E departe lotul tău, Stroe? întrebă unul dintre ei.

— Uite, d-aici, din pădure, încă un plan.

— Păi, hai să-i dăm drumul mai repede.

După un timp, intrară pe o mirişte largă, plină de trifoi, de mohor înalt şi de tufe. Oile se împânziseră pe toată lăţimea locului şi începură să rupă iarba cu lăcomie. Erau un şir de boturi zvâcnind, iar Stroe şi Bâlea se aşezară unul într-o parte a miriştii şi altul în cealaltă, să nu intre vreo oaie în porumb. Stăteau răzimaţi în măciuci.

— Mă, cum mănâncă!

— Da, mă!

— Bâleo, tu câte oi ai? Cât îţi dă omul de oaie?

— Vreo patruzeci, n-am multe. Nu-mi dau mult, mă. Doi poli şi-un ciurel de mălai. Da dă ce?

— Întreb şi eu!… Stroe, de unde începe, mă, moşia Zâmbreasca?

— Hă… Uite, chiar de la capul locului nostru. Vezi casele alea? E stâna lui Bădăuţă, neam de ciobani câinari.

Bâlea se ridică în măciucă.

— Sunt nişte oi mai încoace. Mi se pare că e şi o fată cu ele. O zâmbreşteancă.

— Ce vorbeşti, mă?

— Uită-te şi tu…

Stroe se sui într-un păr mic şi se uită mai mult, cu mâna la ochi. Pe urmă se dădu jos.

— E o fată, Bâleo.

— Păi, da, mă! Eu ce-ţi spusei?

— Hai să-i fluierăm, zise Bâlea iar, după un timp.

— Las-o, să ne apropiem… poate e cu cineva, să nu dăm de dracu!

Stroe şi Bâlea mergeau încet pe lângă oi şi mai vorbeau. Soarele începea să se urce în sus şi umbrele lungi ale porumburilor, întinse pe mirişti, începuseră să se tragă, să se facă mici. Peste câtva timp, cei doi ajunseră sub coasta dealului, unde se terminau locurile lui Stroe şi începea moşia zâmbreştenilor. Se vedea din vale un alt cârd de oi, păzite pe o mirişte mai largă, de o fată. Băieţii se aşezară jos şi începură iar să vorbească.

— Bă, Stroe, hai să-i fluierăm, e singură, zise Bâlea.

Bâlea era un măgădău cu o faţă colţuroasă, pătrată, ca un cărpător de ţest. Buzele şi nasul, deşi îi erau groase, nu ieşeau afară din obraji. Când vorbea, făcea un zgomot ca şi când din gură i-ar fi căzut nişte noduri. Stroe era mai subţire, întins şi deznodat.

— Fluieră tu întâi, zise Stroe.

Bâlea se ridică pe jumătate, în genunchi, băgă două degete în gură şi fluieră fata, vorbind o înjurătură lungă de dragoste. Când se lăsă jos, Stroe se sculă în picioare şi fluieră la început ca un semnal. Apoi începu mai lung, cu vorbe, un fluierat plin, pe care îl luă de la cap până ce ochii începură să i se umfle.

— Mă, Bâleo, să nu fie cu cineva.

— E singură, mă, îţi spun eu!

După aceea, cei doi ciobani se apucară să adune coceni şi baligi uscate, să coacă porumb. Soarele frigea acum în mijlocul cerului şi oile se îmbuluciseră cap la cap, suflând greu şi rumegând. Stroe şi Bâlea aprinseră focul sub un tufan, începură să jupoaie porumbul. Din când în când, câte o adiere de vânt făcea să fâşie lipanele verzi ale cocenilor de porumb, în timp ce flacăra focului se înălţa plină de fum în căldura albă a amiezii,

întinzându-se în umbre subţiri şi tremurătoare peste iarba deasă a mirиştii. Cei doi ciobani stăteau lungiţi pe tunici şi clefaiau cu cotolanele de porumb copt în mâini. Bâlea muşcă o dată dintr-unul gros şi zise cu gura plină:

— Ce-o fi făcând, mă, fata aia?

Celălalt muşcă de mai multe ori la rând, fără să răspundă numaidecât. Stroe se uită la el, muşcă vârtos din porumb, pe urmă începu să râdă gros, azvârlind coceanul gol în mijlocul focului. Luă alt porumb, începu iar să muşte şi Bâlea începu şi el să râdă. Alături, foaia lată şi verde a unui fir înalt de porumb tresări deodată şi începu să fâşie singură, pâlpâind ca o aripă. Prin aer parcă treceau păsări uriaşe şi nevăzute, înotând în lumină. Pământul era greu şi tăcut, iar căldura albă a soarelui apăsa.

— Mergem, mă! zise Bâlea deodată, încet şi hotărât.

— Hai să mergem.

Se sculară, încolăcind picioarele pe mirişte şi porniră încet, spre capul locului. Aici, intrară în porumb, şi-şi încetiniră mersul. Peste drumul care despărţea planurile, se deschidea o mirişte mult mai largă decât a lor, unde stătea îmbulucit un cârd mic de oi. Lângă porumb, un tufan bătrân şi încâlcit lăsa o umbră deasă, neagră. Stroe şi Bâlea se opriră. La umbra tufanului dormea fata care păzea oile; era desfăcută şi, alături, locul era plin de coceni şi coji de dovleac copt. De o creangă îi atârna traista cu mâncare.

— Doarme, Bâleo, şopti Stroe.

— Doarme, mă, răspunse Bâlea şi se uitară unul la altul. Fata avea un picior tras sub burtă, iar celălalt rămăsese gol şi întins. Mâinile îi erau la fel, una sub cap, iar alta de-a lungul trupului, răsucită cu palma în sus.

— Mă, să mergem încet, şopti iarăşi Bâlea.

Cei doi ciobani ieşiră din porumb, şi se opriră nemişcaţi în drumul ce despărţea cele două moşii.

Tufanul unde dormea fata era la câţiva paşi depărtare, alături de porumb. De acolo începea un fel de coastă care se termina departe, cu o uşoară înclinătură. Ciobanii călcau uşor pe mirişti, ca nişte umbre. La un pas de fată, se opriră. Soarele îi izbea în spate şi cefele li se umpluseră de sudoare. Unul duse încet mâneca la frunte şi se şterse fără să facă cel mai mic zgomot. Bâlea ridică mâna în sus, o mişcă făcând semn, apoi făcu un pas până lângă fată şi rămase din nou înţepenit. Statură astfel câtva timp şi Stroe, tot atât de încet şi fără zgomot, făcu şi el acelaşi pas. Se priviră din nou şi mâinile li se mişcară. Vorbeau din ele, scurt, muteşte; fruntea lui Bâlea se încreţi şi globurile ochilor i se umflară. Celălalt îşi muşcă buzele şi peste ochi îi trecu o licărire ca un fluture. Fără să se uite unul la altul, amândoi se lăsară încet pe vine. Fata dormea cu pieptul pe o tunică subţire, şi prin deschizătura cămăşii i se vedeau sânii mari, arşi de soare, ca nişte pietroaie roşii. Deodată se deşteptă şi sări în capul oaselor. Ciobanii rămăseseră în acelaşi loc, nemişcaţi, încremeniţi, aşezaţi aproape, jos pe pământ. Fata se şterse la ochi speriată şi-şi propti mâna în tunică, aplecându-se pe spate.

— Ce faci acilea, mă, neică? vorbi Bâlea, încet şi răguşit.

Bâlea începu să sufle încet. Nările i se umflară şi dintr-odată, pe neaşteptate, îşi înfipse mâna în piciorul fetei, rămas dezvelit. Ea tresări, ca şi când abia atunci s-ar fi deşteptat din somn şi zvâcni ca un peşte în sus, dar Bâlea, mai înainte, se izbi de Stroe, o cuprinse în braţe şi căzu cu ea pe tunică. Un timp, rămaseră încleştaţi. Fetei i se desfăcuse părul şi i se lipiseră pe picioare bulgări mici de pământ; se zvârcoli, se întinse cât era de lungă cu faţa în sus şi, vrând să-l arunce jos, îl apucă de umeri. Era greu şi îl strânse, înfigându-şi ghearele în rotunzimea mare a gâtului. Bâlea simţi unghiile fetei cum i se înfig în carne şi cum îi iese sângele

în piele, gemu lung şi înfundat, o apucă şi mai strâns şi amândoi începură să se zbată. Câteodată Bâlea cădea alături, fata se agăţa de el, fără să se desprindă şi încerca să-l izbească în cap cu pumnii, aprinsă la faţă; când o prinse mai bine, flăcăul se aşeză deodată în ea şi fata urlă lung şi apoi tăcu.

După un timp, Bâlea sări în sus, ştergându-se pe gât de zgârieturi şi de sânge. Atunci celălalt, Stroe, cu ochii bulbucaţi în cap, se lăsă repede jos, dar fata îşi acoperise ochii cu mâinile şi nu se mai zbătea. Asta îl înfurie; obrajii i se încreţiră şi strigă fără teamă, apucând-o de mâini şi încercând s-o facă să se împotrivească:

— Ţipă, hai! Muşcă-mă! De ce nu te zbaţi?…

Dar fata ţâşni de lângă el, sări în picioare şi o luă la goană prin porumb. Stroe se luă după ea numaidecât; fata se opri, înfipse mâna în pământul sfărâmicios şi îl izbi în ochi, apoi o luă din nou la fugă. Ciobanul întoarse capul cu iuţeală, intră în porumb după ea şi pieriră amândoi în desimea lui.

Bâlea vru să-l aştepte în drum, dar văzând că acela nu se întoarce, o luă încet la vale spre locurile lor. Ajunse lângă oi şi se întinse la umbra tufanului. După un timp, deodată îşi auzi numele strigat ca prin urcior şi se ridică în capul oaselor.

— Fire-ai al dracului, Bâleo!… fire-ai al dracului să fii!… răsări Stroe la marginea porumbului.

Bâlea râse, făcând să tremure liniştea zilei.

— Hai, du-te dracului, răspunse el… Treci încoace să desbulugim oile, că e târziu. Ce, ţi-e necaz, mi se pare!…

— Cine?! Mie? răspunse Stroe liniştit. N-are de ce!… N-a fugit mult… N-avea de ce!…

Soarele coborâse acum din creştetul cerului şi umbrele ciobanilor şi ale porumburilor se lungiseră şi se pierdeau pe mirişti. Bâlea îşi puse măciuca pe umeri, fluierând, şi când porni încet înaintea oilor, o cruce mare se bălăngănea în urma lui.

ÎNAINTE DE MOARTE

I

Stancu lui Stăncilă înţelegea că e pe moarte; că stă întins pe o velinţă vărgată la umbră şi zace. Dacă ar fi vrut să se scoale, s-ar fi înecat în gât şi, ca întotdeauna de vreo două luni încoace, ar fi scuipat roşu şi s-ar fi uitat la scuipat cum stă alături şi se face ca o minge mică în ţărână. Se întâmplase acum un an.

Se apucase să sape un gropan. Fântâna cu apă bună era departe de casa lui şi într-o zi se sculă de dimineaţă, luă târnăcopul şi începu să caute un loc prin grădină, să sape un gropan, o mică fântână a lui. A săpat toată ziua şi înspre seară arunca pământul cu căldarea; nu se mai vedea din el.

A săpat mai multe zile până a dat de apă. Se făcuse seară. A dat de câteva ori cu târnăcopul şi odată l-a scos ud. „Ha! Al dracului, că începusem să mă satur”, a zis, a lăsat târnăcopul în voie, a întors căldarea cu gura în jos şi s-a aşezat pe fundul ei să se odihnească.

Se gândea că e bine acuma, n-o să se mai ducă tocmai la dracu’, în fiecare zi, după atâta apă! Are gropanul lui. Ce-i mai trebuie: două crace unde să bage un şurub, o să taie salcâmul din spatele casei, că e bun de cumpănă şi să-l pună cumpănă; pe urmă o frânghie, o căldare şi gata. „Când o văz pe nevasta asta, că vine cu vadra cu apă drept pe creştetul capului şi tocmai din vale de la măgură, mă găsesc năbădăile! Ia să fac eu o fântână, mai

aşa… un gropan! Bine că l-am făcut, am dat de apă acuma şi gata, mai am niţel şi termin.”

Stancu lui Stăncilă s-a ridicat din fundul gropanului, de pe fundul căldării şi a pus mâna pe târnăcop. Dar a rămas cu el aşa, în mână, fără să se mişte. O împunsătură îl înghioldise în coastă, parcă l-ar fi înjunghiat cineva. S-a mişcat încet, a săltat o mână şi s-a îndoit de mijloc pe spate; sudoarea i-a îngheţat la subsuori şi pe frunte. „Cum, junghi? Care junghi?”

Stancu lui Stăncilă a tras târnăcopul, a pus mâna pe lopată şi a început să umple căldarea cu noroi. Izvorul se amesteca mereu cu bulgării negri de pământ. El lucra acum cu picioarele în apă şi-şi ştergea cu mâinile sudoarea ce-i umplea sprâncenele. În câteva ore a pus un strat de nisip să cureţe apa, a rotunjit fântâna şi a terminat.

Acum stă sub dud, la umbră, cu capul dincolo de căpătâi. Apa a fost bună, ca vioreaua! A făcut gropan şi când lucra să-i pună cumpănă şi lumânarea, atunci a trecut şi Ion al lui Geacă de la primărie.

— Ce zici, mă, Geacă, este sau nu este?

— Mă, Stancule, ce-i al tău, vorba-aia, îl punem deoparte!

— Al dracului bărăgan! Mă, ca să te las să iei apă, ştii ce să faci tu?

— Ce?

— Tot eşti tu bărăgan; urlă cu goarna diseară, să se strângă toţi la primărie… ăia proştii, înţelegi?

— Ei?!

— Să le trag eu o bătaie… Ia sui’te aici să dăm o gaură. Am un junghi de ieri, un junghi al dracului. Lasă, nu te mai sui, că mi-a trecut. Când să viu la soacră-ta, să mă tragă? Azi-noapte n-am dormit neam. M-am perpelit ca pă jărăgai! Călduri, nişte sudoare, nişte visuri! Geacă!

— Ţi-au căzut muşchii, a zis Geacă, lasă că ţi-i ridică bătrâna.

O să-i spun eu că vii diseară.

— Nu ştiu, spune-i că vin. Da' ce zici de fântână? Vezi ce ghizduri i-am pus? Da' o să se înverzească…

Acum stă sub dud şi fântâna e dincolo de el.

Stancu lui Stăncilă îşi aduse aminte de gropan şi se uită să-l vadă. Sudoarea îi năvăli sub părul de la ceafa şi mâinile începură să-i tremure. „Ale dracului ghizduri", vorbi el încet. „Ion al lui Geacă! Toţi au venit să ia apă. Mi-au făcut poteci în toată grădina. Şi eu gâfâi. Nu mai am grădină, că le-am vândut-o lor, să dau pe doctorii, să-i dau doctorului." Se sprijini în cot şi stătu cu capul atârnat.

Trecuse mult timp; se dusese la soacra lui Geacă să-l tragă de junghi. Băuse un chil de vin fiert cu piper şi nu se mai căutase. Pe urmă, după alt timp, începuseră iar năduşelile şi tuşea gol.

„Toţi mi-au mâncat zilele, scrâşni Stancu lui Stăncilă. Şi Geacă, şi nevastă-mea, şi chioru ăla de Mitroi, şi ăstălalt de dincoace… Niciunul! A! Vreau să ştiu! Acum nu-l mai las! Mai pe seară trebuie să vie şi-am să-l întreb: Domnule doctor, ce tot doctorii şi nu-ş' ce?! Mai trăiesc sau nu mai trăiesc? Ce, mai trăiesc! Nu mai trăiesc, dar vorba… când? Când mor, gata! Să-mi spună când, să mă pregătesc, că e daravela dracului şi cu asta. Ai murit, mare scofală! Parcă se face gaură în cer dacă moare Stancu lui Stăncilă!"…

Omul stătu un timp nemişcat, apoi capul îi căzu pe căpătâi, încet, frunza dudului începu să se mişte fâşâind şi umbrele de pe pământ se plimbau alene pe faţa omului. Stancu lui Stăncilă ridică deodată capul aprig, ca şi când urmele boalei sau chiar boala ce-l trântise la pământ ar fi pierit. Oasele mâinilor i se încordară şi vinele gâtului îi ieşiră prin piele. Se rostogoli de pe aşternut şi-şi înfipse ghearele mâinilor în ţărână, năpădindu-l sudoarea, udându-i părul capului într-o baie de grăsime. Se alătură de trunchiul dudului, îl luă în braţe sângerându-şi unghiile, şi cu dinţii începu să roadă

gemând scoarţa zgrunţuroasă şi neagră a copacului.

— Stancule, ai înnebunit, ţipă din curte şi alergând spre el nevasta lui.

Îl ridică de subsuori şi-l întinse pe aşternut. Nu mai gemea, închisese ochii, şi femeia îl înveli până la gât, ştergându-i faţa rece şi fruntea năclăită de sudoare.

II

Umbrele dudului întâi se măriseră. Frunzele se îndepărtaseră, jucând, apoi toată coroana ieşise de sub rădăcină, crescuse alături de copac şi se pierduse sub privirea de jos a soarelui. Stancu lui Stăncilă dormea acum în bătaia galbenă a asfinţitului. Se sculă obosit cum nu se mai simţise niciodată şi, încercând să se ridice, coardele mâinilor îi tremurau şi nu putu; se lăsă iar pe căpătâi. Ochii i se mişcau în cap ca şi când globurile lor s-ar fi rupt din găurile frunţii. „Nu mai vine”, vorbi el încet. Îi năvăli în piept deodată fiorul unei simţiri necunoscute, ca o sfârşeală ce-l nimicea până la oase. Un dor viu îi bătu în inimă, o dorinţă a unei rugi arzătoare.

— Nevastă, nevastă, vorbi el iarăşi, nu mai vine doctorul?

— Ba a venit, dar a plecat. Te-a văzut dormind şi mi-a spus să nu te scol, că vine mai pe seară, răspunse nevastă-sa.

Stancu lui Stăncilă se holbă la ea.

— Atunci, trebuie să vie.

— Da, trebuie să vie, că a plecat de mult.

— Ce zici tu, mă fac bine? întrebă el iar, uitându-se la ea.

Femeia întoarse capul în altă parte.

— Nu ştiu, Stancule, că ce fel de fire de om ai fost. Ţi-aduci tu aminte, spune drept? Îţi spuneam acu un an: Mă, ascultă-mă pe mine, că… proastă oi fi, dar aşa am pomenit de la biata mama… Era unu care îngălbenise ca ceara. Nu-ş' cine i-o fi spus: a tăiat nouă oi şi s-a dus la munte, la stână. Trei zile la rând stătea în câte o piele de oaie şi bea lapte nefiert şi când se scula, după aia (că venea şi se usca până şi pielea vie cum era), se îmbrăca aşa gol cu o alta şi câte o vadră de lapte bea în fiecare zi. Ţi-am spus eu ţie, Stancule, era un doctor care nu mai credea în el şi când s-a dus să-l vadă şi s-a uitat în pieptul lui a văzut cum îi crescuseră alţi bojogi mititei, iar ăia vechi putreziseră la o parte. N-ai vrut! M-o ierta Dumnezeu, că n-am fost aia care să nu-ţi fi spus.

Femeia începu să plângă şi se sculă să plece. Omul se mişcă şi închise ochii, desfăcându-şi braţele şi dezvelindu-şi-le, apoi îi deschise clipind şi-şi văzu nevasta cum se uita spre drum.

— Ce este? întrebă el răguşit.

— Vine doctorul!…

Ochii omului începură iar să se mişte în fundul capului. Femeia se aşeză jos şi-l înveli.

— Pleacă d-aici, vorbi el asudat. Du-te şi lasă-mă în pace. Du-te, apăsă el, pleacă acuma şi nu mai aştepta.

Ea se sculă şi ieşi înaintea doctorului, care tocmai deschidea poarta grădinii. Venea repede, strângându-şi geanta groasă de sub braţ. Când ajunse lângă dud, se uită neclintit la bolnav fără să scoată vreo vorbă; ochii rătăceau alb în toate părţile. Era cărunt, cu faţa plină.

— Ţi-am spus să pleci; pleacă odată; tu n-auzi? Domnule doctor…

Femeia se urni încet şi plecă. După un timp bolnavul îngână, plecându-şi privirile:

— Domnule doctor…

— Ce este?

— Mai stai; stai! Am să te mai întreb. Ştii, te-am mai întrebat o dată şi n-ai vrut. Vedeţi dumneavoastră, e greu, femeia asta a mea e singură, copii n-am avut, părinţii noştri… Am muncit amândoi şi ne-am luat. Că aşa a fost. Mi-a plăcut munca, n-am pregetat niciodată; uite fântâna! Cine mai are fântână aici? Nimeni! N-aş vrea să se vorbească. Cum vă spuneam, să fie aşa cum trebuie, şi numai dumneavoastră… că sunt atâtea de făcut la o înmormântare şi aş vrea s-o mai sfătuiesc şi eu, că e singură, săraca. Vedeţi, eu sunt om mare, îmi dau seama; ce să mai fac?… A! Au murit ei oameni!… nu ca mine! Ce, parcă! Dar de ce să nu fie aşa? Eu v-am spus dumneavoastră de atâtea ori: domnule doctor, ce atâta grijă? Greu vă e? Când? Atunci, să spuneţi şi gata, vă sărut mâna ca la un sfânt. La asta m-am gândit zile întregi şi mă uitam la muiere cum se zbate şi nu ştie încotro s-o apuce. Aşa, doar i-aş spune: „Bagă de seamă, că în cutare timp”… şi să fie în regulă.

— Cum în cutare timp? vorbi doctorul. Adică ce-mi ceri dumneata? Că nu vreau să înţeleg bine.

— Păi, de ce nu vreţi, suflă Stancu lui Stăncilă, e greu?

Faţa omului se chirci de o răutate neştiută de el. Frunzele din vârful dudului se atingeau abia auzit. Doctorul îngenunchease alături şi se aşezase turceşte. Omul se ştergea, apăsat, de sudoare. Un timp se auzi numai trecerea uşoară a aerului prin copaci.

— De aia te frământi tu atâta? Dar e mai rău pentru tine, zise doctorul.

— Ce! Că am să mai trăiesc de două ori atâta? Eu ştiu…

— Păi, atunci ce mai vrei?

— Când! Asta vreau, se rugă el blând, aproape lăcrimând, că vedeţi… E greu să-mi spuneţi? „Uite, mă, omule, în cutare timp, pregăteşte-te”, şi gata!

— Bine, dar ăsta e un lucru după cum simţi tu, zise doctorul tot aşa de încet.

— Dar după cum simt eu, trebuia de mult să fiu în pământ, răspunse Stancu lui Stăncilă. Spuneţi-mi. Asta m-ar mângâia. Mi-e milă de ea, săraca. Aşteaptă şi se chinuie mai rău ca mine. Barem eu… mă duc… dar ea?

Doctorul se uită mult timp la el, fără să scoată vreun cuvânt, apoi ochii îi rătăciră peste grădină şi de câteva ori o lumină vie îi străluci peste chip. Lăsă capul în jos:

— Să vedem, Stancule, e toamnă, ţi se schimbă sângele… Dacă ai fi luat-o de la început… N-ai să poţi trece cu sângele schimbat.

— Ce, n-am să trec toamna? întrebă bolnavul încet şi adânc.

— Aşa se întâmplă totdeauna, murmură doctorul, la fel de încet.

Omul închise ochii, câteva clipe îşi mestecă muşchii feţei, apoi, ca şi când din el ar fi căzut o piuliţă, braţele i se desfăcură, trupul i se îndoi ca un cerc, ridicându-se de jos, de pe aşternut, şi-şi înfipse amândouă mâinile în gâtul doctorului. Faţa i se înroşise cu pete vii de foc şi, încordat, năvălise asupra lui; îl strângea scrâşnind, încercând să-şi înghită spumele şi sângele închegat, ce-i ieşise pe buze. Horcăia.

Doctorul aproape îl trânti la pământ.

— De unde ştii tu, mă? gâfâi cu turbare Stancu lui Stăncilă. Soarele şi Dumnezeii mă-tii, de unde ştii tu? Spune, de unde ştii tu… Arhanghelii şi steau'… De unde?… De unde?…

AMIAZĂ DE VARĂ

Era o zi încremenită, care făcea parcă din clipă aşteptare fără sfârşit. Tăcerea curţilor expunea parcă satul cercetării unui uriaş ochi străin, avid de minţi omeneşti… Salcâmii stăteau înalţi cu frunzele adormite. Bătătura zăcea albă sub lumina soarelui. Pe drum nu trecea nimeni. Gardurile negre dinspre grădină stăteau în picioare, cu poarta jumătate deschisă prin care trecuse sau venise cineva. Pe după ele se zărea şira de paie în care se vedea înfiptă o furcă. Părea o după-amiază întoarsă de demult, din adâncurile veşniciei şi oprită în vizită la după-amiaza cea reală şi prezentă, care, intimidată, tăcea împreună cu zidurile caselor, cu vârfurile înalte ale salcâmilor şi cu ţărâna bătăturii, plină de urme de tălpi omeneşti, de labe de gâşte şi de copite mici de oi.

În această tăcere, apăru pe după colţul unei case, din spate, o femeie cu paşi şovăielnici. Avea şi în priviri o expresie de nedumerire şi spaimă rătăcită, dar liniştită şi parcă resemnată la adăpostul neputinţei de a înţelege. Nedumerirea cobora şi în mişcări: „Ştiu şi eu ce să mai fac, încotro să mai merg?!”, parcă spunea. La colţul din faţă al casei, se opri câteva clipe, apoi urcă prispa şi se apropie de geamul deschis. Se uită înăuntru. Pe pat dormea o femeie. Avea părul desfăcut şi braţele şi picioarele în dezordine. O expresie de buimăceală se aşternuse pe chipul ei, ca şi când apăsarea vieţii interioare care o stăpânea în aceste clipe de odihnă adâncă n-avea s-o mai părăsească niciodată. Femeia de lângă geam se apucă cu mâinile de cercevele şi şopti cu un glas înghesuit de o mare nelinişte:

— Joiţo!

Niciun răspuns. După câteva clipe de tăcere, femeia repetă chemarea. Brusc, femeia care dormea se trezi, se ridică în capul oaselor şi cu gesturi reflexe îşi acoperi picioarele şi îşi drese părul.

Ea primi aproape nealterată neliniştea cu care cealaltă o trezise din somn şi răspunse:

— Ce este, Dido?

Femeia se dădu jos din pat, ieşi din odaie, apăru pe prispă, se apropie şi repetă în şoaptă:

— Ce e, Dido?

— Vin' încoace.

Se dădură jos de pe prispă şi o luară amândouă pe după colţul casei. Mergeau puţin aplecate, desculţe, cu fustele mari, înfoiate, două rotunzimi parcă ireale, cu mersul lor lipsit de grabă, indecis, parcă comandat. Se opriră în spatele casei. Vizitatoarea arătă cu jumătate de gest curtea vecină care zăcea la fel de tăcută în lumina grea a zilei, cu aceleaşi geamuri ale odăii deschise spre prispă şi şopti:

— Joiţo, nu e nimeni la mine acasă.

— Ei, murmură cealaltă.

— Tudor e pe la gară cu băiatu-ăla…

— Ei!

— Nu auzi?

— Ce?

— Maşina mea coase singură. O auzi?

Femeia îşi ascuţi urechea şi, ascultând, expresia chipului ei se schimbă treptat şi, pe măsură ce clipele treceau, această expresie semăna tot mai mult cu aceea pe care femeia o avusese mai înainte, în timp ce dormea, şi care, trezindu-se, dispăruse.

— Aud, şopti ea după câtva timp. Dido, o fi cineva înăuntru!

— Nu e nimeni, e odaia goală.

Rămaseră amândouă tăcute, absorbite, ascultând. Din salcâmul de alături zbură o vrabie şi

în urma ei, legănându-se, o frunză pluti lent spre pământ. Printre scaieţii care umpleau locul din spatele casei apăru o cloşcă cu puii împrăştiaţi şi rătăciţi, cârâind nervoasă, singuratică şi nemulţumită. Văzând cele două femei se opri o clipă cu un picior în aer, cârâi iar neliniştită de tăcerea şi nemişcarea lor, apoi puse piciorul jos şi trecu mai departe. Deodată, din depărtare, parcă din cer, răcni o voce cumplită, aruncând torente de înjurături, imprecaţii şi ameninţări:

— …Unde paştele mă-tii eşti, fă? Vino încoace şi deschide odaia să bag sacii înăuntru. Fă, surdo, tu n-auzi să ieşi încoace şi să mă ajuţi să dau sacii jos din căruţă? Să fie ea a dracului de muiere, dacă dă căldura peste ea de nu se culcă şi doarme până se scufundă cinci stânjeni în pământ, cu pat cu tot… Ho! fir-aţi şi voi ai dracului că acum vă desham şi vă dau drumul la apă…

În primele clipe, cele două femei ascultară aproape liniştite această voce, apoi pe chipul celei dintâi apăru o nouă expresie de spaimă:

— Gheorghe al tău! şopti ea, aoleu, du-te!

PARTEA A DOUA

ALBASTRA ZARE A MORŢII

Era adevărat că acest sergent nu încetase să se arate vesel de când venise (doar de câteva zile, înainte deci de evenimentele de ieri), dar poate că ar fi fost cazul ca tocmai evenimentele de ieri să-l fi pus şi pe el niţel pe gânduri: ceea ce pentru un civil are un înţeles, pentru un militar are altul. De pildă, el, sublocotenentul Roşu, văzuse cu ochii lui, când se întorcea de la comandament, un smintit ieşind în pragul unei prăvălii cu o sticlă în mână şi răcnind: „Trăiască pacea!" Care pace? Una dintre condiţiile puse vechiului aliat era ca acesta să depună armele şi să se retragă. Dar care militar depune armele fără să ştie că în clipa aceea e prizonier? Vor începe, între noi şi nemţi, luptele, la care nu va lua parte acel civil cu sticla lui de beţiv în mână. Şi acum iată-l şi pe sergentul ăsta, militar de astă dată, că nici măcar nu-i trece prin minte că nu mai are, poate, nici două zile de trăit…

Dar sergentul, ca şi când ar fi auzit aceste gânduri ale ofiţerului său, se uită ţintă la el şi veselia i se mai micşoră parcă, dar numai pe chip, privirea îi rămase mai departe vie şi strălucitoare. Era într-adevăr greu să rămâi multă vreme chiar cu totul vesel în apropierea acestui ofiţer. Avea o voce neplăcută şi rece, ca şi chipul lui galben-vânăt, care spânzura parcă deasupra unui corp înalt ca o prăjină, cu cizme interminabile, lungi parcă până dincolo de genunchi. Venise la comanda bateriei cu câteva luni în urmă şi tunarii avuseseră timp să afle şi ce fel de om fusese el acolo de unde venise, să-şi dea seama şi dacă cu ei rămăsese acelaşi. Se pare că rămăsese. Era tăcut şi păstra mereu pe chip acea paloare mortală, care nu-i trecea, semn al

întâmplării cumplite al cărei erou fusese. Iată ce aflară tunarii despre el.

Îi plăcea să bată şi nu ştia să mai adauge nimic la asta, care să facă cu putinţă convieţuirea cu soldaţii. Îi bătea şi nu-i ieşea din gură niciun cuvânt care să-l justifice faţă de trupă şi faţă de el însuşi, cum ar fi, de pildă, ideea că armata e o şcoală a asprimii şi a încercărilor grele, menită să facă din tinerii cruzi care îi erau încredinţaţi soldaţi cu inima de piatră şi cu voinţa călită, cum spuneau ceilalţi ofiţeri. El se făcea doar vânăt la faţă şi izbea până ce soldatul scotea sânge pe nas şi pe gură, înspăimântându-i sufletul prin lipsa de înţeles a acestei purtări (fiindcă băiatul de la ţară e un om rezistent, dar cu o gândire formată că toate pe lume au un înţeles şi când el nu-l vede îl cuprinde spaima), după care întorcea spatele şi se ducea aiurea, nici măcar să-i fi apărut pe chip o expresie de mulţumire a cruzimii satisfăcute. Într-o zi, lovi un soldat căruia, spre deosebire de ceilalţi, în loc să se sperie la sfârşit, faţa i se lumină. Fiindcă totdeauna toţi suportau liniştiţi loviturile, dar după ce îl vedeau pe ofiţer că se îndepărtează nepăsător abia atunci îi podidea plânsul. Acest soldat îşi şterse liniştit gura şi nasul însângerate şi avu un surâs bizar. Vru să spună ceva, pesemne să destăinuie acea idee care îi copleşise în clipele acelea sufletul, dar avu puterea s-o păstreze numai pentru el tocmai ca s-o poată pesemne pune în aplicare şi să rămână secretul lui. Iată ce se întâmplă. Într-o noapte, când plutonul era de gardă, pe la orele trei se auzi din fundul curţii batalionului un strigăt îngrozit. Cine e? Stai că trag! Apoi foc de somaţie în aer, de două ori, încă o dată strigătul şi din nou foc de armă. Câteva minute mai târziu, intră în camera de gardă soldatul care surâsese şi anunţă că la postul lui a apărut un om care nu s-a supus somaţiei şi nici n-a spus cine e şi atunci el l-a împuşcat. Toţi au sărit din pat, s-a aprins lampa (batalionul acesta de

artilerie îşi avea postul de comandă într-un sat) şi au alergat într-acolo: era el, ofiţerul care îi bătea, sublocotenentul Roşu, comandantul lor. Zăcea aproape mort în iarbă la o distanţă de vreo patruzeci de metri de ghereta sentinelei. A urmat o anchetă. Dacă acest ofiţer ar fi avut măcar un singur soldat de partea lui, s-ar fi descoperit uşor ce se întâmplase. Dar nimeni nu spuse ce făcea sublocotenentul Roşu când era ofiţer de rond. Soldatul care primea în ciorba lui o anumită cantitate de brom lupta greu cu somnul când era sentinelă şi sublocotenentul se apropia tiptil mai ales de cei din posturile izolate şi singuratice, le lua închizătoarele de la armă şi îi lăsa să doarmă mai departe. Peste un timp revenea. Sentinela, care între timp se trezea, punea mâna pe armă. „Cine e, stai!" Ofiţerul nu stătea. „Stai că trag!" „Trage în… mă-tii, răspundea atunci sublocotenentul Roşu flegmatic, să vedem dacă ai cu ce." Şi îngrozit sentinela descoperea că n-are închizător la armă. Adormise cu adevărat în post sau doar se prefăcuse soldatul care surâsese? Fapt e că sublocotenentul îi luase şi lui închizătorul şi plecase ca de obicei ca să revină o jumătate de oră mai târziu. Iată ce se povestea în şoaptă că făcuse soldatul după aceea. El aşteptă până îl văzu îndepărtându-se de tot pe ofiţer, o luă cu grijă spre corpul de gardă, intră, trase un închizător de la altă armă, îl vârî într-a lui şi reveni la post. Nu trecu mult şi zări pe întuneric, apropiindu-se, silueta înaltă a sublocotenentului Roşu. Îl somă: „Stai că trag!" „Trage în…", zise ofiţerul. Soldatul îl ochi cu grijă şi îl împuşcă. Ofiţerul se prăbuşi şi sentinela răcni iar: „Stai că trag!" Şi trase în aer. Şi iar răcni şi trase din nou, să aibă martori că s-au auzit împuşcăturile reglementare de somaţie şi abia la urmă a tras în omul pe care nu l-a recunoscut şi care n-a vrut să se oprească. Se duse apoi la ofiţer şi îi luă închizătorul armei din buzunar (închizătorul său!), îl scoase pe celălalt, vârî în

puşcă pe cel al armei sale, apoi alergă la corpul de gardă şi, înainte de a da alarma, reintroduse celălalt închizător în arma de la rastelul plutonului de gardă cu care trăsese. Sublocotenentul avu noroc, glonţul îi perforase un plămân, şi nu muri. Când fu în stare să vorbească, nu dădu un răspuns clar dacă a auzit sau nu împuşcăturile de somaţie. Se oprise sau nu se oprise? Da, se oprise, dar nu mai ştia dacă nu se oprise prea târziu. Declară doar că nu-şi aducea bine aminte cum se petrecuseră lucrurile. Ar fi putut totuşi să spună că închizătorul armei soldatului era la el în buzunar, dar atunci cu ce îl împuşcase soldatul? N-avea nicio dovadă şi îşi dăduse poate seama că soldatul ştia şi el acest lucru şi ar fi negat cu hotărâre că i s-ar fi luat închizătorul în timp ce dormea în post Sau poate descoperise că soldaţii lui îl urau atât de tare, în timp ce el îi lovea, încât îi doriseră moartea şi ar fi declarat contra lui? După însănătoşire, ceru doar să fie transferat. La noua baterie nu mai bătu pe nimeni, dar tunarii se fereau de el. Dar nici el nu arăta niciun fel de dorinţă să se apropie de ei. Nu părea în adâncul sufletului să se fi schimbat, atâta doar, poate, că soldaţii neînţelegând de ce îi bătea puteau deveni şi ei cruzi şi vicleni şi să-l cureţe, cum se şi întâmplase… Aşadar, prudenţă…

— Spune, zise el, adresându-i-se sergentului, chiar nu înţelegi ce s-a întâmplat? Te văd că ai o figură inteligentă, nu eşti văcar de meserie… Ce meserie ai în civil?

— Brutar, dom’ sublocotenent.

— Brutar! Şi cum de n-ai ajuns la brutărie, cum dracu ai nimerit la tunuri?

— Nu uitaţi că sunt şi eu sergent, dom’ sublocotenent, zise artileristul cu acea expresie ca de petrecere, care atrăsese atenţia tuturor de când venise.

— Vrei să spui că ai preferat tunul în locul vetrei de copt pâinea?

— Cum aţi ghicit?

Ofiţerul îl scrută îndelung, într-o tăcere adâncă.

— De unde vii?

— Tot de la antiaeriană, de la Ploieşti. Ştiţi, adăugă el, apăram rafinăriile de aviaţia americană… Cât puteam şi noi, cât mai avea rost să tragi, că nu dădeam decât foarte greu câte unul jos, în schimb ne îngropau ei pe noi sub bombe, nu numai rafinăriile.

Se aşezase turceşte lângă amplasamentul de comandă al ofiţerului care stătea întins pe burtă la soare şi se uita drept înainte spre nord: într-acolo, nu departe, era aeroportul militar german. Ce făceau ei acum acolo? Bateria a cărei comandă o avea trebuia să supravegheze cerul, să ferească aeroportul de atacurile aviaţiei americane. Ce trebuia făcut acum, ce misiune mai avea bateria?

— După câte pot să-mi închipui eu, zise ofiţerul, nu s-a renunţat la paza rafinăriilor de la Ploieşti, sau te pomeneşti că v-au îngropat pe toţi şi ai rămas numai tu? Te pomeneşti că oi fi fost cel mai viteaz, de-ai scăpat…

— Să ştiţi că eram comandant de tun, afirmă sergentul, ca şi când nu s-ar mai fi putut stăpâni de râs. În realitate, se citea acum clar pe chipul lui ce era: nu mai putea răbda, voia să povestească ceva. Dacă nu ne-am fi rupt de ei, reluă el, nu v-aş spune. Vedeţi, îmi dau seama de consecinţa evenimentelor. Dom’ colonel Caragea mi-a ordonat să nu suflu un cuvânt dacă nu vreau să dau de dracu’, adică noi toţi, toată bateria, cu el în cap. „Sergent, zice, dacă nu-ţi ţii gura, te aşteaptă împuşcarea… Fii atent.” Acum situaţia s-a schimbat şi nu mai mi-e frică…

— Alaltăieri situaţia nu se schimbase, zise ofiţerul.

— Păi, fiindcă pe toţi ne-a împrăştiat dom’ colonel Caragea pe la alte unităţi, răspunse sergentul, vrând să spună că tocmai ăsta era în primul rând motivul straniei lui veselii şi abia în al doilea rând schimbarea situaţiei. Noi ştim să

luptăm, dom' sublocotenent, adăugă el cu o trufie liniştită şi parcă ameninţătoare. Să nu vie nimeni să ne înveţe…

— Venise cineva să vă înveţe? zise ofiţerul, simţind că această idee explica poate starea de spirit exaltată a acestui artilerist.

— Păi, venise, răspunse sergentul. Venise şi stătea crăcănat în spatele nostru, cu pistolul-mitralieră pe piept. Venise să ne împuşte el pe noi, dacă, vedeţi dumneavoastră, n-am fi stat sub ploaia de bombe şi am fi luat-o la fugă. Cine le spusese lor chestia asta, sau dacă pentru chestia asta fusese trimis, nimeni nu ştia, da' un oltean din baterie, servant la tunul meu, aşa a înţeles, că suntem luaţi drept nişte fricoşi, care nu ştim să luptăm, şi l-a apucat o furie aşa, calculată, oltenească, de care nu mi-am dat seama decât prea târziu… Să vedeţi, eu credeam că glumeşte când l-am auzit a doua zi, când s-a înfiinţat iar pistolarul străin în spatele nostru, că îmi zice: „Dom' sergent, eu îl omor pe neamţu' ăsta!" I-am răspuns şi eu tot în glumă: „Omoară-l, dar vezi, el să nu fie acolo! Lasă-l dracului în pace, i-am mai spus, omoară-l în gând… Execută şi el un ordin, n-a venit să ne jignească pe noi, din proprie iniţiativă…" N-a mai zis nimic, iar mie nici nu mi-a trecut prin cap să fiu atent la el. Nici nu-ţi dai seama când treci pe lângă moarte. Şi una e să mori la datorie, când te izbeşte un glonţ sau o schijă, şi alta e să fii legat de un stâlp şi să te execute plutonul de execuţie. Să vedeţi cum am simţit eu deosebirea asta. A treia zi pe la ora unsprezece, se anunţă aviaţia inamică. Nici n-au trecut câteva minute şi am şi auzit-o. Începe bombardamentul şi noi începem să tragem. Mecanismul grupei mergea perfect. N-am doborât niciun bombardier, cu toate că erau mari cât nişte case, erau prea sus sau prea blindate, dracu' să le ia, când, îl văd ca prin vis pe oltean dându-se ca din întâmplare mai aproape de pistolar, dar cu mâinile goale, bălăgănindu-le aşa în aer, şi aplecat

puţin pe burtă… În clipa aceea, servantul care băga proiectilele pe ţeavă îi arunca un tub gol la picioare… Olteanul îl prinde. Vă puteţi închipui, domnule sublocotenent, nu forţa, fiindcă băiatul ăsta nu era prea voinic, ci furia oarbă cu care lovise? Ne-am dat seama când a încetat bombardamentul: îi împrăştiase creierii prin iarbă. Într-o secundă am văzut în minte ce avea să urmeze: venirea nemţilor, descoperirea pistolarului mort, moartea noastră, la toţi… „Vasile, i-am spus, ce-ai făcut? Pentru tine nu mai e nicio speranţă!” „De ce, dom’ sergent, zice. Îl îngropăm repede şi spunem că s-a dus. Uite, în direcţia asta!” Şi îl văd că îmi şi arată cu mâna încotro, ca şi când asta l-ar fi interesat pe el în clipele acelea, ce minciună tâmpită să spună, ca şi când de aici ar fi venit pericolul, că n-am fi ştiut să spunem încotro o luase. Să vedeţi că a avut dreptate, al dracului oltean. Pe moment n-am mai stat la discuţie cu el şi îi întreb pe tunari: „Băieţi, ce facem, îl acoperim sau îl predăm pe Vasile?” „Îl acoperim, dom’ sergent”, zic ăştia toţi. „Şi dacă ne împuşcă toată bateria?” „Lăsaţi, zic ei, că nu ne împuşcă. Îl îngropăm mai încolo şi spunem că după bombardament a plecat aşa singur…” „Ei, încotro a plecat?”, întreb eu. „Ei, păi încotro? Uite, în direcţia spusă de Vasile! Spre vest!” Şi am convenit cu toţi să spunem aşa: încolo, spre vest, într-acolo a luat-o. S-a tot dus… „Şi dacă ne prind?”, mai întreb eu. „Ce putem să facem, dom’ sergent, nu putem să-l lăsăm pe Vasile să-l împuşte”, zic ei, ca şi când dacă ne-ar fi prins pe toţi nu ne-ar mai fi împuşcat pe niciunul şi prin urmare nici pe Vasile. Ce idee copilărească! Nu-şi dădeau seama de pericol! Ne-am apucat de treabă. I-am strâns pistolarului creierii într-o gamelă, l-am apucat de cap şi de picioare şi l-am dus vreo cincizeci de metri mai încolo. I-am săpat o groapă cu lopeţile Lineman, dar cu mare grijă, să putem pe urmă să punem iarba la loc, l-am îngropat, am

şters perfect orice urmă şi ne-am întors la baterie. Nu ne-a văzut nimeni, civilii n-aveau voie să circule pe-acolo, era linişte după bombardament, se vedeau în zare flăcări şi fum, ardeau rezervoare de petrol şi case distruse. Se auzeau ţipete de femei… „Băieţi, zic, direcţia încotro a luat-o pistolarul am stabilit-o, dar cam când?" Şi ne înţelegem noi ca unii să zică la un sfert de oră după bombardament, alţii aşa, la douăzeci de minute. Nu poţi să spui la fix, dar aşa, aproximativ; să fi fost la cincisprezece, douăzeci de minute după încetarea bombardamentului… La prânz, pistolarul pleca să ia masa acolo la ei. Ce să vă spun eu, imediat au şi venit să vadă ce e cu el, de ce e absent la ora când ar fi trebuit să fie prezent? Aici trebuie să recunoaştem, dom' sublocotenent, că la noi nu s-ar fi dat aşa de repede alarma. De ce n-a venit pistolarul Păscălie la masă? Ei, de ce n-a venit, lasă că vine el. Şi nu se mai gândeşte nimeni, ocupaţi cum sunt toţi să-şi umple burdihanele. Nu vreau să spun prin asta că românul e mâncăcios şi neamţul nu, din contră, am putea să spunem că e invers, neamţul e mai hulpav şi românul mai potolit. În orice caz, staţi să vedeţi. Ştiţi cum au apărut? Doi într-o motocicletă cu ataş, în mare viteză au frânat lângă noi şi au început să strige: *Ein, hein, Cranţ, Cotobranţ…* Am dat din umeri. Au pierit. Peste o jumătate de oră, suntem chemaţi toţi la postul de comandă al batalionului. Furierul zice: „Bă, ce-aţi făcut, aţi dat de dracu', sunt nişte nemţi înăuntru…" Intru eu: „Să trăiţi, dom' colonel, sunt sergentul Ionescu Dumitru din batalionul de artilerie antiaeriană!" Dar el mă întrerupe: „Ce s-a întâmplat, sergent, cu oberghefraiterul german Hanţ nu ştiu cum? Uite aici, colonelul de la comandamentul german cere să vă predăm pe toţi pentru cercetări. Ce-aţi făcut?" Ce-am făcut? Ca să spui, e chestie de fracţiune de secundă, când vezi în ce aparat ai băgat degetul: tu, unul singur, ei toţi o armată.

Dacă învingi momentul ăla când îţi trece prin cap că e zadarnic să te mai ascunzi, îţi merge mintea scânteie. Aproape că îţi vine şi ţie să crezi că nu s-a întâmplat nimic şi că pistolarul acela Hanţ nu ştiu cum l-a chemat maică-sa acasă şi el s-a dus de bunăvoie viu şi nevătămat. Dacă nu eşti tare în secunda aceea, te zăpăceşti şi spui tot, chiar dacă din gură taci: ca să-ţi smulgă secretul nu mai e pentru ei decât chestie de răbdare. Când m-am auzit vorbind, mi-am dat seama că chiar dacă mă împuşcă, nu voi spune şi am simţit în acelaşi timp că nu mă vor împuşca, fiindcă mă auzeam cu urechile mele cum ştiu să mă apăr, şi pe mine, şi pe oamenii mei. „Să trăiţi, dom' colonel, i-am răspuns, nu puteam noi să-i facem ceva pistolarului, dacă nici el nu ne-a făcut nouă nimic. A stat în spatele nostru la postul lui, noi la al nostru, limba n-o ştim ca să zicem că ne-am fi luat la ceartă şi niciunul dintre noi n-are vreo zgârietură pe el, ca să zici că ne-am fi bătut… Cercetaţi şi dumneavoastră!" S-a lăsat o tăcere. Dom' colonel a rămas pe gânduri, pe urmă l-a pus pe interpret să traducă răspunsul meu. Neamţul s-a posomorât: „Pistolarul, a răspuns el crunt, a dispărut fără urmă la postul bateriei voastre. N-a mai fost văzut nicăieri, înseamnă că voi l-aţi omorât!" „Nu l-am omorât, dom' colonel, am spus eu liniştit. De ce să-l fi omorât?" „Asta nu e important, a răspuns colonelul german, urmează să declaraţi la cercetări de ce, fapt e că l-aţi omorât şi trebuie să fiţi judecaţi toţi, toată bateria. Se va stabili atunci cine a fost vinovat!" Să fim predaţi.

O formaţie de trei avioane care se ridică în clipa aceea de pe aeroportul german îl întrerupse pe artilerist din povestit. El se uită doar, gata să continue, dar ofiţerul se ridică brusc în picioare şi duse binoclul la ochi. Coborî apoi în adăpost şi puse mâna pe telefon:

— Dom' colonel, zise el după ce stabili legătura, am onoarea să vă raportez că o formaţie de

avioane s-a ridicat de pe aeroportul german şi s-a îndreptat în direcţia sud.

— Ce fel de avioane sunt? întrebă comandantul de la celălalt capăt.

— Avioane de bombardament.

— Însoţite?

— Neînsoţite.

— Bine, raportează imediat dacă se mai ridică o nouă formaţie.

Ofiţerul puse receptorul în furcă şi urcă şi se întinse din nou cu burta pe iarbă. Sergentul se uită la el întrebător. Ei, ce se întâmplase? Ce mai putea fi? Ieşiserăm doar din războiul german, gata, se terminase cu ei, n-aveau decât să lupte singuri mai departe, să se retragă şi să se ducă dracului spre ţara lor.

— Ei, şi cum aţi scăpat? zise ofiţerul întru târziu.

— Dom' colonel Caragea i-a spus aşa comandantului german: „Vom face cercetări şi-i vom pedepsi pe vinovaţi conform legilor de război!" Atunci neamţul a spus: „A fost ucis un pistolar german, în consecinţă, cercetările şi judecata se vor face de un tribunal german." Atunci şi dom' colonel Caragea i-a răspuns: „Nu s-a dovedit că există bănuieli îndreptăţite care să-i pună în cauză pe tunarii români. Pistolarul putea să fi dispărut din nenumărate alte pricini, pe care trebuie să le lămurim. Cine ne spune nouă că n-a dezertat, sau că nu s-o fi închis în vreo casă cu vreo muiere, eţetera, de ce trebuie neapărat să credem că a fost lichidat şi de ce tocmai de tunarii noştri, care n-aveau niciun motiv s-o facă?" Şi dom' colonel mi-a făcut semn să ies afară. După un timp, i-a chemat şi pe ceilalţi, pe rând… Trei zile ne-au cercetat. Încotro a plecat pistolarul? Spre vest! Gata, asta era direcţia!… Când? Păi, să fi fost aşa, la cincisprezece, douăzeci de minute, după încetarea bombardamentului. Douăzeci şi cinci de minute! Modificarea asta a adus-o chiar

Vasile, de frică să nu dăm de bănuit că prea spunem toţi acelaşi lucru. A patra zi mă cheamă dom' colonel Caragea numai pe mine. „Mă, zice, nici nu ştiţi prin ce pericol aţi trecut. Să sperăm că şi alţii mai mari ca noi or să le ţină piept… Acuma, spune-mi mie! Ai încredere? Îţi dai seama că, dacă vă predam, n-ar mai fi fost vorba de niciun fel de cercetări, vă executau pe loc, şi gata?" „Am încredere, dom' colonel, i-am răspuns eu, îmi dau seama că ne-aţi salvat vieţile, dar nu ştim ce s-a întâmplat cu pistolarul. Cine ştie ce-o fi păţit, la noi nu i s-a întâmplat absolut nimic…" „Mă, voi l-aţi omorât, asta e clar. Dar sunt curios să ştiu de ce. Ce v-a făcut?" „Nu l-am omorât noi, dom' colonel!" „N-ai încredere!" „Am, dom' colonel, dar de ce să vă spun ce-a fost când n-a fost?" „Bine, zice, du-te la baterie şi ţineţi-vă gura. Am să vă împrăştii pe la alte unităţi."

— Şi de-aia arătai tu aşa de vesel când ai venit la noi? zise sublocotenentul Roşu după ce sergentul tăcu. Crezi că o armată e o pădure? Într-o jumătate de oră te găseşte în orice unitate te-ai piti.

Dar sergentul nu fu de aceeaşi părere.

— Dacă nu ne-a mai căutat pe noi nimeni până acum, am scăpat, dom' sublocotenent!

— *Acuma* aţi scăpat, zise ofiţerul, dar până ieri nu scăpaserăţi.

Şi se uită la el ca la ceva neînsemnat, care nu mai prezenta nicio importanţă; a fost în pericol, a trecut, nu mai dai doi bani pe ce-a fost…

Ofiţerul ridică iar fruntea. În depărtare, în direcţia sud, se auzeau zgomote înăbuşite de explozii. Tunarii se răsuciră şi ei pe coaste şi se ridicară în capul oaselor. Ce-o fi? Or fi venit iar americanii fără veste, cum se mai întâmplase o dată, şi or fi început iar să bombardeze Bucureştiul? Era ora lor, zece, unsprezece dimineaţa… Ofiţerul coborî la postul său de comandă. Nu trecu mult şi telefonul ţârâi. Dar

vocea pe care el o auzi de dincolo era ciudat de liniştită şi mai ales confidenţială, aproape şoptită:

— Cine e? Sublocotenentul Roşu?

— Ordonaţi, domnule colonel.

— Nu e bine, Roşule, zise colonelul, germanii nu se retrag. Formaţia aceea pe care ai văzut-o dimineaţă bombardează Capitala: au deschis ostilităţile. Trebuie să-i nimicim, sublocotenent, să ne facem datoria, altfel… Ordin: trageţi asupra oricărui avion care se ridică de pe aeroportul german. Veţi primi muniţie suplimentară. Sunteţi singura baterie care poate pune în pericol absolut orice decolare a avioanelor inamice, dată fiind apropierea foarte potrivită de aeroport a amplasamentului ales şi a poziţiei bine camuflate. Dar sunteţi şi cei mai vulnerabili la un atac de infanterie, care ar putea veni tot dinspre aeroport ca să vă scoată din luptă. Pregătiţi-vă pentru apărare. O să vă trimitem întăriri în vederea luptelor pe care veţi fi siliţi să le daţi. Aveţi grenade?

— Nu suficiente, domnule colonel.

— Vă vom trimite.

Şi colonelul închise. Sublocotenentul ieşi.

— Comandanţii de tun la mine! strigă el.

Erau trei sergenţi şi un caporal. Vrură să salute, dar palidul ofiţer le făcu un semn de nerăbdare şi le spuse ceea ce comandantul său îi spusese lui, trecând însă sub tăcere amănuntul că erau atât de vulnerabili cum îi atrăsese atenţia colonelul.

— Ăsta e obiectivul, încheie el, şi nu e cazul să vă mai aduc aminte că la nevoie artileristul trebuie să lupte şi cu puşca, grenada şi arma albă, dacă nu-i vin întăriri şi bateria e atacată de forţe de infanterie. La posturi! Tunurile în bătaie! Şi căutaţi să prindeţi avioanele încă deasupra solului, pentru ca în cazul în care vreunul scapă după primul tir, să avem timp să nu ne scape la cel de-al doilea.

Comandanţii de tun se duseră la piesele lor şi ţevile de tun se înclinară rapid în direcţia

aeroportului. La postul său de comandă, tânărul ofiţer supraveghea şi el obiectivul cu binoclul, cu încheietoarea de la pistol desfăcută, să poată trage rapid semnalul de deschiderea focului. Se scurseră astfel minute întregi. Încordarea însă slăbi, niciun avion nu părea să mai aibă de gând să se ridice de pe aeroport. Ofiţerul părăsi postul de comandă şi se apropie de tunul artileristului cel nou, sergentul Ionescu.

— Ce zici, sergent?

— Ce să zic, domnule sublocotenent, aştept să-i văd cum se ridică…

— Nu se mai aude nimic dinspre Bucureşti.

— Or fi terminat şi ei muniţiile, trebuie să se întoarcă. Ce-i facem dacă se întorc pe deasupra noastră? Tragem în ei?

Ofiţerul avu o secundă de ezitare. Apoi răspunse:

— Obiectivul nostru sunt avioanele care se ridică de pe aeroport, în celelalte trebuie să tragă celelalte baterii de pe centura oraşului. Noi nu trebuie să ne demascăm.

Avea instinct bun sau era mărginit, nu-i plăceau complicaţiile? El va executa ordinul care i s-a dat, cât mai simplu cu putinţă, în avioanele de pe aeroport i s-a dat ordin să tragă, în alea o să tragă şi nu în altele. Timpul trecea însă şi cerul rămânea liniştit în toate cele patru puncte cardinale. Era totuşi de mirare ce se întâmplase cu formaţia aceea care nu se mai întorcea. Fusese doborâtă, aterizase pe alt aeroport sau ce dracu’ păţise? Aveau toţi o pâlpâire de curiozitate în priviri şi niciunul nu părea să fie îngrijorat de soarta bateriei, afară, poate, de ofiţer. Trebuiau să lupte, singuri, cu un aeroport şi din lupta care urma să aibă loc, unii sau alţii, bateria sau aeroportul, să fie reduşi la tăcere.

Sergentul Ionescu, care nu o dată fusese sub ploaia de bombe la Ploieşti şi scăpase, se gândea la ceva.

— Dom’ sublocotenent, zise el, să fiţi atent, aţi mai fost bombardat vreodată?

— Nu, răspunse ofiţerul sec.

— Sub bombardament…

Dar ofiţerul îi întoarse spatele şi nu-i mai acordă nicio atenţie, şi atunci sergentul tăcu şi el. Sublocotenentul rămase aşa în picioare vreme îndelungată. Capul lui de girafă înfipt în aer părea că scrutează orizontul. Apoi se întoarse şi începu să se plimbe în limitele pătratului pe care îl făceau cele patru tunuri, cu mâinile la spate.

— Caporal Ana, zise.

— Ordonaţi.

Ofiţerul îşi lăsă puţin capul în jos şi îl aşteptă pe gradat să se apropie.

— Caporal Ana, repetă apoi cu aceeaşi voce seacă şi nu mai spuse pentru moment nimic, mişcându-se însă din loc.

Gradatul îl urmă. Se pare că prinsese şi el un firav interes pentru unul dintre gradaţii lui, lucru care nu miră pe nimeni, şi iată de ce.

Caporalul Ana era cel mai în vârstă dintre ei, contingent 38, şi uneori sergenţii îl lăsau pe el să le explice tunarilor anumite secrete ale antiaerienei. Nimeni nu înţelegea de ce e doar caporal, când putea să fie subofiţer, atât de bine ştia cum e făcut şi cum funcţionează un tun. Nimeni nu-l văzuse râzând vreodată cu hohote, poate chiar nici nu râdea, fiindcă în el bucuria de a trăi nu cobora şi nu urca parcă deloc, ci se instalase undeva la mijloc, în sufletul lui, ca o temperatură care nu mai scădea, dar nici nu mai urca, şi unde era inutil să mai râzi sau să te mai întristezi. Nimeni nu-l văzuse certând sau înjurând vreun tunar, dar nici glumind cu ei, şi se purta ca şi când tunul ar fi fost o vieţuitoare supranaturală, în jurul căreia nu te poţi hlizi ca un prost sau sta cu cracile în sus şi fuma cu nepăsare. Imediat când îi vedea că prea se cred pe undeva pe-acasă, pe mirişte, lua poziţia de drepţi, corpul i se apleca înainte, chipul i se făcea

parcă mai frumos, căpătând în priviri o credinţă liniştită şi neclintită că acum se va petrece ceva imperios şi necesar şi începea să comande: la tun fuga marş, aviaţie inamică, poziţie de tragere, ochiţi, foc! Nicio milă pentru scumpele ţigări care trebuiau aruncate sau pentru istoria care tocmai se povestea şi îi făcea să se prăpădească de râs. Ţineau foarte tare la el, aşa cum sunt în stare ţăranii să ţină unii la alţii în armată, pe care de altfel o consideră a lor, ofiţerii fiindu-le impuşi nu se ştie de cine şi de ce. O singură dată, dintr-o simplă întrebare a cuiva („sunteţi însurat, dom' caporal?"), le povestise şi el ceva care pe unii îi nedumerise (nu credeau faptul adevărat, dar nici mincinos nu-l puteau crede pe acest om atât de serios), iar altora le strecurase în inimă îndoiala dacă şi la el în sat caporalul lor era tot atât de luat în seamă şi respectat cum era în armată. Că se însurase la nouăsprezece ani cu o muiere şi nu cu o fată şi nu pentru că fusese lacom după pământul ei (avea oarecare pământ), dar că îi plăcuse de ea şi nici fraţii şi nici părinţii nu-i spuseseră nimic… Auzise doar vorbele acestea din partea lor: dacă îţi place ţie aşa, ce să mai discutăm, mai ales că n-o să-ţi moară copiii de foame, dacă o să-i ai… De ce să nu-i aibă? Trăise cu ea aproape un an şi cum era cam şubredă într-o zi se îmbolnăvi şi căzu la pat. Înainte de a muri, ea îi spuse: „Ioane, eu nu vreau să mă pedepsesc pe lumea cealaltă, vreau să mi se ridice şi mie sufletul spre cer şi să treacă prin vămile văzduhului spre rai. Dar ceva mă leagă de tinda casei, care e îngropat înăuntru. Cât vezi că m-am dus, pune mâna pe sapă, scoate de-acolo ce-o să găseşti şi aruncă departe? El aşa a făcut, după ce ea a murit, a luat sapa, a săpat şi a dat de-o oală în care era aiazmă amestecată cu păr şi cu smoală. Puţea. A aruncat-o în grădină de s-a spart de-un salcâm. S-a întors pe urmă în casă, unde slujea popa. Când s-a uitat la muiere, întinsă cum era şi cu faţa în sus, a văzut că avea nasul mâncat şi era

atât de urâtă, că nu se mai putea uita la ea. A început să strige: „Ce i-ai făcut, părinte, muierii mele?” Şi striga şi la ceilalţi, cuprins de o mare furie, să-i spună cine i-a schilodit şi urâţit nevasta la care el ţinuse aşa de tare şi era aşa de frumoasă. Şi atunci s-a apropiat de el cineva şi i-a spus: „Ioane, maică, nu i-a făcut nimeni nimic, aşa a fost ea totdeauna, urâtă şi cu nasul mâncat de porci de când era mică. Dar tu n-ai văzut-o şi abia acum când a murit şi te-a dezlegat de farmece îţi dai şi tu seama cum e. Întreabă pe toată lumea şi ai să vezi.” Degeaba! S-a certat cu ei până spre seară şi chiar şi după înmormântare spunea că nu e adevărat, cineva i-a tăiat nasul… Pe urmă, şi-a dat şi el seama că aşa era, cum spunea lumea. Dar că multă vreme nu-şi crezuse ochilor. „Şi pe urmă v-aţi însurat iar, dom’ caporal?”, îl întrebase acelaşi. „Da, mă, m-am însurat cu o fată care ţinea de mult la mine. Ce-a mai plâns atunci când m-a văzut pe cine iau, săraca… Dar acum am uitat şi eu, şi ea…” „Şi-aveţi şi copii, dom’ caporal?”

Sigur că avea, doi, şi trăiau greu, cu mama lor singură, cu bărbatul militar de-atâţia ani de zile. Dar când îi scriau îi spuneau că o duc bine şi sunt sănătoşi, iar câteva rânduri mai jos afla că ăla micu e cam slab şi a cam zăcut că nu ştie ce are şi că ăla mare se duce la şcoală, dar astă-iarnă n-a putut, a stat şi el pe-acasă, că n-avea încălţăminte.

— Caporal Ana, spuse ofiţerul, eşti un om norocos?

— Am doi copii, domnule sublocotenent, zise caporalul cu acea înţelegere fulgerătoare şi adâncă pe care o au adesea ţăranii pentru tot ceea ce se referă la soartă. Nu-mi pare rău dacă mor. Dar cred că o să scăpăm toţi!

— Eu nu cred, zise ofiţerul. În orice caz… pregătiţi-vă pentru luptă şi faceţi-vă datoria! Fii atent în special la sergentul Ionescu, dacă îl vezi că uită de tun şi se bagă cu capul la pământ, ca să scape, împuşcă-l, dacă eu nu mai sunt în viaţă. Vei

lua comanda bateriei, deşi nu eşti cel mai mare în grad.

— Am înţeles, domnule sublocotenent, zise caporalul luând poziţie numai pe jumătate reglementară, dar cu o expresie gravă şi intimă, uitându-se direct şi total în ochii de obicei imobili şi parcă opaci ai acestui ofiţer.

— La tun! ordonă sublocotenentul.

Ce i-o fi spus? se întrebau artileriştii cu aceeaşi presimţire ca şi a caporalului, că soarta lor se lega în clipele acelea de a ofiţerului şi că, dacă aveau norocul ca el să se poarte bine în luptă şi să dea ordinele cele mai bune, şi vieţile lor vor fi mai ferite.

— Ce v-a spus, dom' caporal? întrebă unul dintre ei, cu ochii jucându-i în cap între speranţă şi nelinişte.

Caporalul se aşeză la postul lui şi nu zise nimic.

— V-a spus ceva de rău, dom' caporal? repetă artileristul. O să fim atacaţi?

Ăsta era chiar din Bucureşti şi se uitase posomorât înapoi când formaţia aceea care le scăpase începuse să bombardeze Capitala. Avea familie în marele oraş şi era foarte bogat, judecând după cantitatea de ţigări pe care o avea tot timpul asupra lui şi din care dădea la toţi, şi după banii care nu-i lipseau din portofel, dar din care de astă dată nu dădea un leu nimănui, nici să-şi cumpere o carte poştală. „Ţigările e altceva, zicea el, vă înţeleg perfect, dar bani nu dau, că dacă dau unuia trebuie să dau la toţi. Or, prin ce eşti tu mai breaz decât ăilalţi?"

Era contabil de meserie şi scăpase de şcoala de ofiţeri datorită faptului că în liceu lipsise de la instrucţia premilitară şi cercul teritorial îl pedepsise trimiţându-l să facă armata la artilerie, ca simplu soldat. „Datorită relei mele voinţe cu premilitara am scăpat cu viaţă, povestea el. Toţi colegii mei de liceu au ieşit ofiţeri în şase luni şi au fost trimişi pe front, pe linia întâia. Au murit,

săracii, unul după altul, pe la Stalingrad, şi pe la Cotul Donului.” în costumul lui de militar nu se deosebea prea mult de ceilalţi tunari, dar când îşi scotea din portofel tot felul de fotografii în care era văzut ca un tânăr domn lângă o fată de o mare frumuseţe, cu părul căzut pe umeri, şi le arăta camarazilor lui artilerişti, fiecare vedea sau, mai bine zis, îşi imagina deosebirea şi, chiar dacă nu le-ar fi dat ţigări, tot l-ar fi privit cu consideraţie fiindcă, deşi bucureştean şi de familie bună, se purta ca un bun camarad, înjura ca şi ei (dar cu înjurături mai fistichii decât cele ţărăneşti) şi le dădea aproape zilnic câte o idee de felul cum trăiesc aceşti oameni în marile lor blocuri, de pildă cum apa e în perete, sau cum un anumit loc e nu undeva departe în fundul grădinii, printre ierburi, ci tot în casă şi anume într-o odaie specială, unde te aşezi pe un scaun lustruit… să te miri, dar să ţi se facă şi scârbă.

Fiind de aceeaşi vârstă, îşi povesteau (mai ales cei neînsuraţi) istorii cu fete de care duceau dorul, fără ascunzişuri sau tăceri secrete şi erau, după cum i se părea bucureşteanului, atât de naivi în dorinţele lor, încât oricărei muieri, auzindu-i, ar fi trebuit să i se facă milă şi să-i lase pe toţi să se „joace” cu ea. (Ăsta era cuvântul pe care îl foloseau ei în locul altuia, care nu se poate pronunţa.) De altfel, ei chiar şi visau astfel, cu faţa în sus, murmurând nume de fete şi scoţând şi arătând văzduhului de vară organele lor procreative enorme, uluindu-l pe bucureştean prin simplitatea cu care o făceau.

Fiind aproape de casă, adesea obţinea bilet de voie şi pleca seara de la baterie şi dimineaţa la ora şapte să fie prezent în faţa tunului. După astfel de permisii, stătea de vorbă mai mult cu caporalul Ana, nu-l mai interesau istoriile ţărăneşti de dragoste cu exhibiţiile melancolice care urmau, dar apoi revenea printre tunari şi se tăvălea pe jos când auzea câte una care întrecea în imaginaţie şi în

rafinament viaţa amoroasă a bucureştenilor. După primul bombardament american asupra Capitalei, povesti îngrozit ceea ce văzuse: oameni care erau traşi de picior dintre dărâmături, cu craveţi la gât sau în pijamale, femei moarte cu copii în braţe… Nu impresiona însă pe nimeni, deşi privirea lui era turburată de şocul pe care îl suferise şi din care nu-şi revenea. În schimb, când povesti în treacăt şi o dramă care avusese loc printre colegii lui de la o anumită bancă, cu unul care îşi găsise acasă nevasta, moartă în braţele altuia, şi cu cei doi copii sufocaţi sub moloz, toată bateria îl ascultă într-o tăcere care îl îndemnă să dea amănunte, înţelegând că adevăratul suflu al dezastrelor războiului abia aşa îl resimţeau camarazii lui tunari, care veneau dintr-o lume în care cimitirul era pe-aproape pe lângă ogrăzile lor şi nu orice moarte îi impresionează.

Casierul acela de la bancă, povesti deci el, se angajase în noaptea aceea la un joc de cărţi numit poker, pe care numai bombardamentul mai putuse să-l întrerupă. „Ştiţi, explică el, ăsta e un joc în care poţi să pierzi tot ce ai, bani, casă, averi!” Acel casier, povesti el mai departe, tocmai că nu pierdea, ci câştiga formidabil şi telefonase acasă nevestei că nu vine, să nu-l mai aştepte. Dar, după bombardament, a trebuit să plece; cu buzunarele pline de bani, a luat-o prin urmare spre casă şi acolo, ce vede? Dărâmături! Şi printre dărâmături nevasta goală, înlănţuită cu braţele în jurul gâtului unui necunoscut. Copiii, morţi. A luat-o spre Gara de Nord, care era pe-aproape, s-a dus în restaurantul gării şi a început să bea. Din când în când, chema chelnerul şi-l întreba cât mai e până pleacă trenul lui, că el vrea să plece… Şi aici se bâlbâia, făcând aşa cu mâna, un gest că se duce încolo departe, într-o călătorie lungă şi frumoasă, îndepărtată şi de mult sperată, care abia acum a ajuns să poată fi împlinită. „Mai e, mai e, spunea chelnerul, fiţi fără grijă, vă anunţ eu când se

apropie ora.” Între timp, de mult acest om era observat de la o masă vecină de un grup de cheflii (care pesemne petreceau de bucurie că alţii muriseră şi ei scăpaseră) şi la un moment dat, când casierul l-a întrebat iar pe chelner ce se-aude cu trenul lui, unul dintre aceşti cheflii îi strigă: „Ehe! Trenul dumitale a plecat de mult! S-a dus trenul dumitale!” Şi a făcut un semn aşa prin aer că nu mai e nimic de făcut. L-a scăpat… Chefliii au izbucnit în hohote şi au făcut şi ei semnul cu mâna în aer, adică ehe, s-a terminat, s-a dus de mult trenul lui. Aici cuvintele nenorocite ale acestor cheflii aveau în clipele acelea înţelesul că fiece om are un tren în viaţă şi unii îl prind, alţii îl scapă şi că omul acela care bea singur, fără nimeni la masă şi având drept unic prieten pe lume un chelner căruia îi dăduse în grijă să-l anunţe de apropierea orei, se deosebea de ei, care erau împreună, şi îşi cunoşteau bine şi trenul, şi ora. Atunci casierul care, după cum se ştie, cei din meseria asta sunt înarmaţi de către banca la care lucrează, a scos pistolul din buzunar, a început să tragă în ei şi i-a omorât pe toţi, doborându-i sub masă cu râsetele îngheţate pe buze.

Caporalul Ana îi ceru bucureşteanului o ţigare şi începu să fumeze din ea liniştit şi cu sete: când trăgea, combustia de la vârful ţigării creştea şi înainta vizibil consumând dintr-odată doi-trei centimetri.

— Spune, dom’ caporal, repetă bucureşteanul.

— Ce să spun, mă, Şerbănescule (aşa îl chema pe acest tunar). Ce să spun, adăugă caporalul în şoaptă. Ordin, măi frate, să luptăm până la moarte.

Bucureşteanul păli, mâna care ţinea ţigarea începu să-i tremure. Dar treptat paloarea se adânci parcă pe chipul lui, i-l brăzdă şi îi schimbă înfăţişarea: vasăzică aşa, când credeai că războiul s-a sfârşit, pentru tine abia începe. Şi, gândind astfel, ceva se întorcea parcă înapoi în sufletul lui, spre primul an al războiului: da, şi atunci îi fusese

frică, dar unii muriseră de-atunci, el în schimb mai trăise trei primăveri, trei ierni şi trei toamne, acum era sfârşit de vară: sfârşitul, poate şi al vieţii lui, din care avusese timp din belşug să-şi dea seama cât era de… Poate că ar fi fost mai bine să nu fi ştiut cum e această viaţă? Acum ar fi fost liniştit şi împăcat cu sine, cum sunt aceşti băieţi care, se vede pe chipul lor, pot muri cu fruntea pe iarbă aşa cum ar dormi, şi în sufletul cărora dorul după o fată nu e o arsură, ci o beţie care nu se deosebeşte prea mult de aceea pe care le-o dă vederea cerului, a soarelui, a ploii care răpăie adesea peste trupul lor numai în cămaşă. El, bucureşteanul, iubeşte o fată şi iubirea lui e numai gelozie, care nu încetează să-l roadă decât când e lângă ea.

Dar iată că acum încetează la ideea morţii şi iată că se face linişte şi în el! Totul e atât de senin, atât de transparent! Iată zarea, ce albastră el Ea tot aşa ar rămâne, dacă tu ai muri! Dar atunci ar fi o albastră zare a morţii… Ce bine ar fi dacă n-ar muri! Ar iubi-o pe ea cu sentimentul acesta senin de acum, şi ar fi atât de… cine ştie? Poate scapă şi atunci viaţa ar fi ceva fără sfârşit, o veşnică lumină în care ar înota oameni fericiţi, numai oameni fericiţi…

Deodată se pomeni că o izbitură puternică îl aruncă aproape la pământ. Căzu în genunchi, apoi sări, şi se repezi spre grămada de proiectile de lângă tun, din care luă unul şi îl întinse servantului care îl şi vârî pe ţeava. Nu auzise nici comanda ofiţerului, însoţită de un foc de pistol, nici răcnetul caporalului, ci abia lovitura în stomac a bateriei care trăsese şi care îl făcuse să înţeleagă că bătălia începuse…

Pe cer, de pe aeroport, urca cu repeziciune o formaţie de trei avioane. Fuseseră luaţi prin surprindere? Cum de avuseseră timp să se urce atât de sus în aer? Acum se vor duce peste Bucureşti şi acolo el… Gândul i se rupse fulgerător, lovit iar în burtă, până în maţe, de bubuitul bateriei care trase

din nou cu toate tunurile asupra celor trei avioane care într-adevăr luaseră o înălţime ameninţătoare. Se vedeau proiectilele plecând şi pierind suple şi rapide ca nişte peşti cenuşii care ţâşneau să se înfigă în prada greoaie care urca încet pe cer. Două dintre bombardiere pur şi simplu explodară în aer, lovite în plin, pulverizându-se într-un brusc incendiu. Al treilea o luă razna, dar nu în direcţia sud, spre capitală, ci aiurea.

Nu există o atracţie între ochitor şi ţinta sa? Nu apare o părere de rău, adâncă şi sinceră, în sufletul unui comandant de tun când vede că pasărea aceea de metal se îndepărtează şi scapă fără putinţa de a mai fi atinsă? Ei, cum să i se facă lui un asemenea necaz?

— Ah, fir-ar să fie, făcu sergentul Ionescu când tăcerea se aşternu asupra câmpiei, am ochit toţi patru în două avioane şi într-unul n-a ochit nimeni. Acum s-a dus dracului!

Era adevărat? Nimeni nu zise nimic. Iată însă că avionul răzleţ se întorcea.

— Dom' sublocotenent, strigă sergentul Ionescu, ordonaţi să trag numai eu, şi o să vedeţi că îl dobor. Economisim muniţie.

— Bine, zise ofiţerul, ocheşte şi trage.

Acum se vedea clar intenţia avionului: voia să aterizeze. Dar pentru asta un aparat de zbor greoi cum e un bombardier care abia a decolat are nevoie să-şi ia puţină înălţime, dacă nu vrea să cadă jos ca o piatră. Exact în timpul acestei manevre, cel care era în civilie brutar şi a cărui experienţă la Ploieşti se voia dovedită trase. Avionul avu o abia perceptibilă clătinare în curba sa, şi aparent el se îndrepta stăpân pe sine spre pământ, dar deodată ţâşni din el un firicel de fum care rapid se îngroşă în urmă. Pe cer se văzu o paraşută: pilotul sărise.

Da, e o ispravă să dobori trei bombardiere neînsoţite la mică distanţă de terenul de aterizare. Dar pe urmă? Ce-o să facă inamicul? Care or fi

forţele lui? Telefonul se auzi ţârâind la postul de comandă al bateriei.

— Roşule, e în drum spre dumneata un pluton de infanterie cu muniţie, se auzi în receptor vocea colonelului. Raportează situaţia… Bravo, zise el apoi după ce ofiţerul raportă. Veţi fi probabil atacaţi imediat de aviaţie. Sunteţi bine camuflaţi?

— Da, domnule colonel.

— Nu trageţi în avioanele de vânătoare care or să vă mitralieze, poate nu vă descoperă şi aveţi şansa să doborâţi pe urmă iar bombardierele care se vor ridica.

— Am înţeles, domnule colonel.

Numai că presupunerea colonelului nu se adeveri. Bateria era prea aproape de aeroport pentru ca nemţii să nu încerce lichidarea ei sigură printr-un atac de infanterie, în locul unuia mai nesigur cu avioanele. Ideea aceasta i se păru logică ofiţerului abia după ce văzu prin binoclu la marginea dinspre est a aeroportului sărind în porumburile vecine şi la distanţă de şapte-opt secunde unul de altul pistolari nemţi în uniformele lor cenuşii. Începu să-i numere: unul, doi, trei, patru… Câţi soldaţi buni de luptă poate să aibă un aeroport militar, nepregătit pentru situaţia de surpriză care se crease? Un pluton de pază!? Putea avea mai mult? Puteau fi scoşi tehnicieni şi piloţi să lupte cu arma în mână? Le puteau însă veni întăriri mai repede decât să-i vie lui, sublocotenentului. Războiul a fost totdeauna un joc al deplasării de forţe. Cine se deplasează mai rapid, acela câştigă. Îi va veni, sau nu, la timp plutonul acela despre care îi spusese colonelul?

— Atac de infanterie din direcţie est, strigă sublocotenentul. Coborâţi tunurile pentru tragere razantă. Distrugeţi câmpul de porumburi din apropiere, în care se poate camufla inamicul. Pregătiţi-vă de apărare.

Tunarii executară manevra, apoi aşteptară ordinul de tragere. Dar ofiţerul nu-l dădea. Erau

înconjuraţi de o mare de porumburi, în care se camufla bine şi bateria. N-ar fi fost după aceea uşor de găsit de aviaţie? Păstră totuşi tunurile coborâte şi jumătate îngropate în adăpostul său; începu să cerceteze toate locurile din apropiere prin care ar fi putut apărea pistolarii nemţi. Terenul nu le era acestora favorabil, bateria era aşezată pe o uşoară ridicătură, într-un loc bine studiat, printre altele de acelaşi fel, aproape de o coamă de arbuşti care începea de undeva dinspre satul din spate şi se pierdea ocolind toate aceste dâmburi: un simulacru de vale a unui râu, în care însă râu nu exista şi poate că nici nu existase, încearcă să găseşti bateria pe un astfel de teren expus, care totuşi o camufla bine. În schimb, tunarii puteau vedea orice mişcare printre brazdele porumbului care, spre norocul lor, nu erau perpendiculare pe raza privirii lor, ci verticale şi uşor ondulate.

Artileriştii aveau puşti, un avantaj şi în acelaşi timp un dezavantaj, fiindcă la mică distanţă nu mai puteau face faţă pistoalelor-mitralieră, în schimb, îi puteau lua pe atacanţi în primire de la distanţă mare, lucru la care aceştia n-aveau cum să riposteze. Ceea ce şi făcură, îndată ce îi zăriră: începură să tragă în ei cu foc liber.

— Băieţi, zise caporalul Ana, ochiţi bine şi fără frică, nu trageţi fără rost, că dacă îi lăsăm să se apropie… o să fie mai greu.

El nu spuse că or să fie nimiciţi, asta nu, dar că, de, o să fie mai greu. Cu grijă mare poţi doborî când pe unul, când pe altul şi le micşorezi numărul. După aceea se pot şi apropia, dacă asta le face atâta plăcere…

Se întinseră pe burtă şi începură să pândească. Nu erau prea dese focurile, nici atacanţii nu păreau foarte numeroşi – sau cel puţin nu se vedeau – şi unii tunari arătau veseli. La urma urmei, parcă spuneau ei, ce e o viaţă, ca să te zbaţi tot timpul să n-o pierzi? Chestia mai supărătoare e că, dacă aceştia distrug bateria, se duc pe urmă cu

avioanele şi cine ştie ce fac cu ele, îneacă ţara în sânge.

Ocheau cu grijă. Un foc de aici, unul de dincolo. Ofiţerul se uita din când în când să vadă efectul. Era bun. Din şapte-opt-zece focuri, doi-trei pistolari nu se mai sculau. Ce băieţi bine instruiţi şi ce liniştiţi erau, cum nu le tremurau câtuşi de puţin degetele pe trăgaci. Deodată, izbucniră din apropiere patru-cinci pistoale-mitralieră, intrând în foc succesiv şi pârâind fără întrerupere, făcând să zboare gloanţele pe deasupra bateriei ca un val de muşte bâzâitoare. Nu loviră pe nimeni, dar sub protecţia lor atacanţii îndepărtaţi începură să facă salturi lungi trăgând şi ei din mers şi făcând un zgomot de luptă care paraliză pentru câteva clipe întreaga baterie: aceste pârâituri creau impresia că poziţia artileriştilor e asaltată din toate părţile de un inamic numeros şi că sfârşitul lor se apropia.

Atacanţii nu se mai ridicară de la pământ şi focul încetă. Ce minune! Dacă ar şti fiecare să nu lase să treacă pe lângă ei clipa victoriei, dacă şi-ar da seama de apropierea ei! Dar poate că pistolarii, deşi văzuseră că erau aproape de ea, nu putuseră totuşi să-şi mai continue salturile lor lungi? Oricum. E drept că erau foarte aproape, la mai puţin de patruzeci de metri, împrăştiaţi în evantai, şi asta nu era puţin. Tunarii avură timp să înţeleagă: era ultimul asalt şi de aceea se opriseră. Şi o voce a cuiva, a ofiţerului sau poate a unui simplu artilerist, scoase un ţipăt, exprimând acest înţeles plin de primejdie:

— Pregătiţi grenadele.

Tot atunci se auzi un ţipăt şi dinspre atacatori şi numaidecât siluetele lor cenuşii făcură bruşte salturi, aruncând ceva şi căzând apoi imediat pe burtă. Urmară explozii din plin peste poziţia bateriei, şi prin fumul lor ofiţerul văzu cum atacatorii alergau în direcţii frânte şi fulgerătoare, apropiindu-se şi mai mult de poziţia sa. Vru să dea ordin de contraatac cu grenade, dar îl izbi în ochi

un val de pământ şi pietriş care îl orbi atât de rău, încât zadarnic începu apoi să dea din pleoape, că vederea nu i se limpezea. În acelaşi timp, zgomotul exploziilor şi pârâitul automatelor se îndepărta şi deodată se făcu linişte…

Dar nu chiar atunci, ci o jumătate de oră mai târziu, sergentul Ionescu se ridică vesel din adăpost, scutură din cap asemeni unui om care a luat apă în urechi şi clătinându-se începu să calce alandala, ca un om beat, de colo până colo:

— Care mai trăieşti, mă?

Nu-i răspunse nimeni. Bateria părea nimicită şi el, sergentul Ionescu, singurul supravieţuitor. Dar el ştia că nu e aşa, fiindcă văzuse şi strigase, printre exploziile care îi copleşeau, acele comenzi care câştigă o luptă. Nimeni nu-i spusese, dar simţise că ofiţerul a fost lovit şi că bateria a rămas fără comandant. Pe el nu-l speriaseră exploziile, se uitase şi văzuse din care parte veneau acei atacanţi care ţineau bateria sub tirul pistoalelor, împiedicându-i pe tunari să se ridice o secundă pentru a arunca la rândul lor cu grenade în cei care îi asaltau. Părăsise poziţia pe brânci, căutase un loc potrivit şi îi împuşcase pe pistolari. Erau doi şi prin zgomotul exploziilor prima lui împuşcătură nu atrăsese atenţia celui de-al doilea, care îşi dăduse seama prea târziu că rămăsese singur în picioare în spatele copacului care îl ferise până atunci atât de bine. Caporalul Ana nu-l văzuse plecând pe sergentul Ionescu, altfel, cine ştie dacă, amintindu-şi de ordinul ofiţerului, nu ar fi tras asupra lui…

— Bă, care mai trăieşti? spuse sergentul Ionescu iar. Hai, ridicaţi-vă, că s-au dus. Care eşti mort şi care eşti viu?

Mort era ofiţerul şi trei tunari care pieriseră în primele clipe, când se ridicaseră să contraatace cu grenade: cei doi pistolari din stânga, pitiţi pe după un pom, îi seceraseră fulgerător. Unul căzuse pe spate bătând aerul cu braţele şi rămăsese cu faţa în sus, cu dinţii rânjiţi, având întipărită pe faţă mânia

care îl ridicase în picioare şi scârba care îl doborâse. „Trăiţi voi în locul meu, părea să spună el acum. Parcă n-o să muriţi şi voi mai târziu, bătrâni şi nenorociţi, vai de capul vostru!” Al doilea era tăcut şi întunecat, dar nu voia să le mai spună nimic celorlalţi. Avea nişte sprâncene groase, sub care i se vedeau ochii revulsaţi, semn al morţii fără întoarcere. Al treilea fusese lovit în burtă şi mai trăia încă, dar curgea foarte rău sângele din el, ca dintr-o cişmea. Îşi dădu într-un lung suspin sufletul, chiar când puseră mâna pe el şi îl mişcară. Grav rănit era Şerbănescu, bucureşteanul. Sergentul Ionescu îl trase afară din adăpost şi îl întinse pe iarbă.

— Ce e, măi, frate, fir-ar al dracului, zise caporalul Ana aşezându-se jos lângă el. Unde te-a lovit?

Bucureşteanul se agita să vorbească, dar se îneca. Şi el fusese secerat în acea secundă când aruncase grenada. Dar pe loc nu simţise nimic şi văzu cum chiar grenada lui opreşte şi dă peste cap un grup de trei pistolari care nu mai aveau până la poziţia lui decât vreo cincisprezece metri. Aproape toţi păreau năuciţi, parcă nu le venea să creadă că trăiau pe acest pământ, când caporalul Ana le strigă:

— La tunuri, fuga marş, aviaţie inamică.

Surâseră, vrând parcă să spună că e bună gluma, acuma, după ce ai trecut pe lângă moarte, să te mai apuci să faci instrucţie. Dar pe urmă văzură că într-adevăr o escadrilă întreagă îşi luase zborul de pe aeroportul german şi se îndrepta spre direcţia sud, spre Capitală deci. Dar nu, iată că aceste avioane se înşurubară vertiginos în văzduh, se aplecară într-o parte şi se năpustiră furioase chiar asupra lor direct, asupra bateriei.

— Astea nu sunt bombardiere să tragi în ele, strigă sergentul Ionescu. Lăsaţi tunurile aşa cum sunt şi toată lumea se adăposteşte.

Execută ordinul, caporal! Nu se trage în avioane de vânătoare care îţi zboară la douăzeci de metri deasupra capului.

Artileriştii pieriră în şanţuri, tocmai la timp: poziţia bateriei fusese reperată şi o ploaie de gloanţe se abătu asupra lor. Erau din cele mari, speciale pentru avion, aproape cât prunele, lunguieţe şi frumoase, o plăcere să-ţi intre unul din ele în spinare. Căci cu faţa în jos şi cu spinările în sus se ghemuiseră toţi în adăposturi. Atacul dură mult, când unul era în aer ca să-şi ia înălţime şi să revină, celălalt cobora parcă până la zece metri şi ta, ta, ta, ta, împroşca pământul cu gloanţe. Prinşi de groază, unii îşi scoaseră lopeţile Lineman şi săpau ca nişte cârtiţe în peretele tranşeei, să micşoreze unghiul care îi expunea gloanţelor. Oricât de îndârjit şi de lung fu acest atac, totuşi nu fu lovit decât un singur tunar, un băiat mai mic decât ceilalţi, şi negricios, care nu se ştie cum, reuşise el să intre în legătură cu o muiere din satul Otopeni la care îşi petrecea adesea câte-o seară, cu învoirea vechiului ofiţer, care îl lăsa doar câteva ore. Când venise sublocotenentul Roşu, se terminase şi cu dusul la muierea aceea şi bateria îl uitase. Ce pâlpâire intensă era în privirea acestui băiat care nu făcea impresia că e tăcut, dar care totuşi nu vorbea. Acum această pâlpâire se stinsese, deşi expresia chipului său de ceară arăta că el nu credea că a murit. Bucureşteanul fusese uitat afară, dar caporalul Ana îşi adusese aminte de el la timp, şi îl trăsese şi pe el în adăpost.

— Atenţiune, baterie, strigă caporalul cu acea voce imperioasă, pe care artileriştii i-o cunoşteau atât de bine, aviaţie inamică, la tunuri, fuga marş!

Ce era asta? Iarăşi? Da, de pe aeroport se ridicau iar avioane, de astă dată de bombardament şi însoţite. Caporalul dăduse acest ordin în lipsa sergentului Ionescu care dispăruse în postul de comandă al bateriei şi vorbea la telefon.

— Da, domnule colonel, raporta el, avem morţi şi răniţi… Da, domnule colonel… Şi un tun cu mecanismele de ochire stricate. Nu, domnule colonel, nu ne-a sosit. Am înţeles, domnule colonel, rezistăm până la ultimul, ne dăm seama…

Apoi sări şi se duse la tunul său care era bun, bubuia, parcă se zguduia pământul. Ai fi zis că între timp artileriştii dormiseră, se odihniseră din gros, luaseră o masă bine gătită şi acum, cu mare poftă de luptă şi cu manevre sigure şi de mare precizie, trăgeau cu cele trei tunuri mai bine decât cu patru. Se pare că aeroportul îi crezuse lichidaţi şi dăduse acum drumul la o escadrilă întreagă.

Numai o parte din avioane reuşiră să scape de tirul bateriei. Din nou veniră însă apoi asupra lor avioane de vânătoare, care de astă dată lăsară bombe, dar fără o precizie prea mare. Doar un tun şi un servant fură scoşi din luptă. Apoi se ridicară iarăşi avioane de bombardament, pe care însă nu le lăsară să treacă, erau numai trei, doborâră două şi pe-al treilea îl întoarseră îndărăt. După aceea se scurseră ceasuri întregi şi niciun avion nu mai vru să-şi ia zborul de pe aeroportul militar aflat în mâna inamicului.

Cine poate să ştie care e ora şi locul decisiv într-o luptă? Fiecare soldat crede că acolo unde e el, acolo e toiul luptei. Dar cu precizie n-o ştie niciunul, şi nici tunarii de lângă Otopeni nu ştiură chiar în mod sigur ce rol jucase bateria lor în apărarea nu numai a Capitalei, ci şi a altor puncte esenţiale ale situaţiei militare din acele zile.

Contingente mai vechi, cei care supravieţuiră fură, odată cu scoaterea nemţilor din ţară, lăsaţi la vatră, deşi războiul continua. Al lor se terminase. Bucureşteanul muri în spital chiar a doua zi, iar caporalul Ana, ajuns în satul lui, începu să muncească să-şi ţină nevasta şi copiii. Istorisirile lui de război erau ascultate de ceilalţi ţărani fără îndoieli, dar alături de ele le apărea totdeauna în minte şi istoria cu prima lui nevastă când, după ce

ea pusese mâinile pe piept, el se certase cu lumea că i-a tăiat cineva nasul. Asta câţiva ani, fiindcă după aceea ceea ce începu să se întâmple în satul lor şterse totul, amintiri de război, bune sau rele, porecle sau întâmplări ciudate… Se pomenea mereu de o luptă (iar o luptă!), care cică ar fi început între ei acolo în sat şi căreia li se spunea că e de clasă… Dar de care clasă nu înţelese nimeni multă vreme, iar când înţeleseră…

Sublocotenentul Roşu nu fu plâns de nimeni, pentru că n-avea de cine. Dar orfelinatul care îl crescuse primi din partea unităţii militare din care făcuse parte o decoraţie însoţită de o adresă în care se spunea că fostul lor copil murise eroic la datorie.

S-ar fi putut crede că, mulţi ani mai târziu, sergentul Ionescu Dumitru, redevenit brutar, avea să povestească, la un pahar de vin, isprăvile lui de artilerist la antiaeriană, începând cu cele de la Ploieşti şi sfârşind cu cele de la Otopeni. El observă, însă, că nu era crezut şi de aceea începu să povestească lucruri pe care nu le văzuse cu ochii lui şi nu le trăise direct, ci le auzise şi el povestite de alţii.

Că de pildă piloţii americani doborâţi de antiaeriană, când vedeau că se apropie de ei nemţii, îşi scoteau pistoalele şi se cam împuşcau… „Reonţi? Reonţi? Reonţi? a, pretindea fostul artilerist că făceau acei băieţi care aveau nenorocul să cadă din fortăreţele lor zburătoare pe pământul României, ceea ce în traducerea liberă a brutarului însemna: „Nemţi? Nemţi?” Nu, români, cică strigau ai noştri cu grabă, alergând spre ei, şi, auzind acestea, piloţii americani îşi luau pistoalele de la tâmplă şi se cam predau…

SOLDATUL CEL MITITEL

Vintilă Gheorghe era soldatul cel mai mic, nu numai din grupa sau din plutonul lui, ci şi din întreaga companie. Era atât de mic, încât abia reuşise, la recrutare, să nu fie reformat. De fapt, la început îl şi reformaseră, după ce mai întâi fusese amânat de două ori în doi ani, şi dacă în satul lui acest lucru n-ar fi fost socotit drept o dovadă definitivă de infirmitate, Vintilă Gheorghe ar fi putut să ia imediat trenul de la centrul de recrutare şi să plece în aceeaşi zi acasă. În aceeaşi zi, însă, tot satul ar fi ştiut că nu e bun de armată şi în primul rând fetele. Era originar de prin Banat. Aşa se face că, dându-se jos de pe cântarul medical şi scăpând din mâinile brutale ale medicului militar-şef din gura căruia recrutul auzise un fel de mormăitură care nu putea să însemne decât reformat (maiorul acela spusese *réformé,* dar tot aia era), Vintilă Gheorghe nu ieşise din sală, ci se retrăsese mai încolo, tăcut şi trist, întârziind cât putuse de mult timpul îmbrăcatului. Cu ochiul lui pânditor de bănăţean liniştit, observase însă că nimeni nu mai era atent la el şi îi trecuse prin cap că nici măcar nu-l înscrisese cineva pe hârtiile acelea şi că poate chiar reformarea lui, hotărâtă printr-o mormăitură absentă a acelui maior, era o simplă întâmplare. Şi atunci se amestecase cu ceilalţi care veneau la rând, se dezbrăcase şi se prezentase iar în faţa comisiei. Maiorul-medic îl apucase de umeri, mormăise iar ca un urs, îl răsucise cu spatele şi deodată se oprise din mişcări ca trăsnit, iar din gura lui căzuseră asupra recrutului groaznice înjurături şi răcnete, de parcă i s-ar fi turnat acestui medic în cap o oală cu apă

fiartă. Cum adică, şi aici fuseseră enumerate câteva sărbători religioase şi grade de rudenie ale recrutului şi, asociind cu semn de întrebare modalitatea cu care fusese adus el pe lume de către maică-sa, fusese întrebat cum… îndrăzneşte el să vie acolo şi să-l păcălească el pe un medic, un maior, o comisie întreagă? Cu cine… crede el că are de-a face? Şi, urmase iar o enumerare, în timp ce Vintilă Gheorghe simţise pentru întâia oară cât de tare poate fi o talpă de cizmă bine lustruită în dosul gol al unui om. Se dusese iar spre hainele lui şi începuse să se îmbrace, fără să fie însă convins că va trebui să plece acasă. Nu putea să plece acasă, ştia că după două amânări a treia oară vine reformarea, şi el nu înţelegea de ce să i se întâmple tocmai lui să fie reformat. Că doar nu era atacat! Se retrăsese mai într-un colţ, dar tot acolo, în sală, scosese din flanelă pachetul de tutun de regie şi îşi răsucise netulburat o ţigare. În acest timp maiorul acela continua să smucească şi să examineze alte trupuri, amintindu-şi însă din când în când de întâmplare şi scoţând atunci înjurături de uimire aproape admirative, cum era cât pe-aci să-l examineze din nou pe dopul acela fără să-l recunoască…

— Uitaţi-l că s-a aşezat acolo jos, în colţ, dom’le maior, zise la un moment dat un alt medic din comisie. Stă acolo şi fumează, nu vrea să plece.

Maiorul se opri iar din examinat, tot aşa, ca trăsnit, se uită în direcţia unde se aşezase bănăţeanul şi, stupefiat, ordonă:

— Ia vino încoace, mă!

Viitorul soldat se apropie fără grabă, cu ţigarea în mână.

— Leapădă ţigarea, zise un sanitar de alături.

— Urcă-te pe cântar, ordonă medicul-maior.

Vintilă Gheorghe se urcă. Toată comisia urmări în clipa aceea acul indicator.

— Mai dezbracă-te o dată, zise medicul şi, în timp ce recrutul se dezbrăca, maiorul zise în franţuzeşte către un alt militar, un colonel care asistase tăcut la toată scena:

— *Il pèse beaucoup plus par rapport à son hauteur*.[1]

— *Il est trapu*[2], zise colonelul. Admis! hotărî el.

— Eşti zbanghiu, mă, Vintilă, vrei să faci armată? zise atunci maiorul-medic cu alt glas, deodată protector şi prietenesc.

— Da, dom' maior, vreau, exclamă atunci şi Vintilă cu sufletul la gât, înţelegând că trecuse examenul şi că va fi şi el soldat.

— Vreai tu, dar o să încasezi la lopeţi, mă, Vintilă, de-o să fie vai de zilele tale, mai spuse medicul.

Recrutul nu auzise bine şi nici nu mai fusese atent la ceea ce se mai petrecuse. Abia mai târziu înţelesese el ce era cu aceste lopeţi. Fiind atât de mic de statură, fusese, bineînţeles, pus la coada grupei; ar fi fost nepotrivit, împotriva regulei, să strice rândul punându-l la mijloc sau chiar penultimul. Şi la instrucţie, când comandantul de grupă făcea stânga-împrejur şi ordona: „În spatele meu, adunarea", coada trebuia să alerge şi să se alinieze, în timp ce cei înalţi din faţa comandantului nu făceau decât să se mute în spatele lui. Exerciţiul acesta era unul dintre cele mai rele pentru coada grupei, dată fiind rapiditatea cu care sergentul comandant îşi schimba poziţia. „În spatele meu, adunarea"… Şi abia se înşira grupa în spatele lui că, fulgerător, el făcea iar stânga-împrejur şi ordona: „În spatele meu, adunarea". Şi iarăşi, când grupa adunată ca un fir în spate, la distanţa braţului unii de alţii şi comandantul se răsucea cu faţa spre ei şi credeai că în sfârşit acum el va ordona alt exerciţiu, i se auzea comanda reînnoită, ca şi când abia atunci ar fi pronunţat-o pentru întâia oară: „Grupă, în spatele meu, adunarea". Era o glumă pentru primii

trei din capul coloanei. Cei din urmă însă, după şapte sau opt comenzi de acest fel, începeau să gâfâie, sudoarea le îmbrobona frunţile sub capele, privirea începea să le sticlească de un soi de mânie fără adresă, în timp ce o expresie de buimăceală şi nedumerire se aşternea pe chipurile lor. Ce era asta? Pentru ce tocmai ei, cei mai mici, cei de la coadă, să fie chinuiţi în felul ăsta, iar cei mai puternici, cei din faţă, să fie cruţaţi? Pentru că exerciţiul nu se oprea, continua la nesfârşit şi nimic nu promitea că avea să înceteze curând. Implacabil, comandantul de grupă făcea stânga-împrejur, ridica mâna în sus şi ordona de fiecare dată în acelaşi fel: „Grupă, în spatele meu, adunarea!” Sau doar atât: „În spatele meu, adunarea!” Sau alteori imperativ, cu o voce ruptă: „În spatele meu, adu-na-rea!” Fără pauză şi fără alte explicaţii, până ce jumătate din coada grupei începea să dea semne de istovire. Atunci, fără să întrerupă exerciţiul, sergentul îi ordona caporalului să scoată lopata Lineman şi să treacă la coadă. Şi abia acum începea adevăratul exerciţiu cunoscut de contingentele vechi sub numele de „acţiunea lopeţii Lineman”, adică plasarea ajutorului de comandant de grupă la coadă şi supravegherea cu această lopată în mână a celor care nu executau comanda de aliniere în ritmul şi în timpul ordonat. Cei din faţă o auzeau destul de des, dar n-o simţeau niciodată la acest exerciţiu, în schimb Vintilă Gheorghe nu era zi să nu ia cunoştinţă cu ea acolo unde la recrutare maiorul îl făcuse să simtă cizma. Fusese o glumă cizma aceea, faţă de lopeţile zilnice pe care le îndura. Pe chipul lui, însă, nu se putea citi buimăceala şi indignarea care se putea citi pe al celorlalţi. Numai deasupra sprâncenelor lui negre şi groase şi pe obrazul lui închis la culoare apăreau broboane mari cât boabele de porumb. Până ce, într-o zi, observând exerciţiul, sublocotenentul se apropie de grupă şi ordonă încetarea. El îl chemă la el pe soldatul

Vintilă, îi inspectă de sus până jos ţinuta, îi inspectă arma şi apoi se adresă caporalului:

— De ce loveşti soldatul, caporal?

— Să trăiţi, domnule sublocotenent, pentru că se aliniază prea încet, nu vrea să fugă, răspunse caporalul sigur de el, pocnindu-şi călcâiele.

Nu se obişnuia ca ofiţerul să tulbure tradiţiile pe care contingentele şi le transmiteau unele altora. Caporalul arăta liniştit, ba chiar avea un aer complice, fiindcă nu o dată, sub falsa protecţie a unui grad superior, se ascundea adesea o cruzime şi mai mare. Sublocotenentul era însă tânăr şi comportarea lui nu era încă atinsă de rutină. De aceea pusese întrebarea. O simplă întrebare, după care pornise apoi tăcut spre alte grupe, păstrându-şi însă înfăţişarea lui de militar, care încearcă şi reuşeşte să-şi stăpânească sentimente prea personale, lăsând instrucţia pe seama gradaţilor, care ştiu ei ce fac. Totuşi, din clipa aceea, caporalul nu-l mai lovi pe soldatul Vintilă şi curând acesta atrase simpatia plutonului. Gradaţii începură să-l întrebe de unde e, câţi fraţi are şi câte surori, de ce e aşa de mic, şi altele de acelaşi fel. Tot aşa de curând se află că, deşi mic cum era, soldatul Vintilă era destul de rezistent, putea duce foarte liniştit pe umeri piese grele de mitralieră, ţinea foarte bine la marşuri, la sete şi la foame, nu se văita niciodată şi, mai ales, nu purta ură nimănui pentru instrucţia grea, foarte adesea nemiloasă şi lipsită de sens, la care era supus ca recrut. Părea să fi înţeles cum se petrec lucrurile, fiindcă odată, în orele lungi de după-amiază, când stăteau în curtea cazărmii şi îşi curăţau armele şi unii dintre ei, ferindu-se de privirile gradaţilor, oftau şi înjurau cu obidă armata şi instrucţia şi pe cine o fi făcut-o aşa a dracului, Vintilă Gheorghe a ridicat fruntea şi a zis cu accentul lui de bănăţean:

— Acum înjuri tu, mă, dar pe urmă te faci şi tu gradat şi o să fii mai al dracului ca alţii.

La care nimeni n-a mai ştiut ce să mai zică şi nici nu prea au înţeles ce-a vrut să spună Vintilă Gheorghe prin aceste cuvinte.

La trei luni de zile de la încorporare, spre sfârşitul lui august 1944, soldatul Vintilă ajunse să fie cunoscut de însuşi comandantul batalionului în nişte împrejurări care, văzute de sus, de la comandament, nu erau dintre cele obişnuite. Pentru Vintilă Gheorghe, în orice caz, nu deveniră neobişnuite decât mult mai târziu, când întregul lui contingent fu trimis pe front, în Ardeal, şi noi, batalionul de cadre care instruiserăm acest contingent, nu mai ştiurăm nimic despre el.

Compania din care făcea parte Vintilă era cantonată la Ulmeni, lângă Olteniţa, în clădirea unei foste bănci. În seara zilei de 24 august, sergentul Iosif, comandantul grupei, intră în dormitor şi anunţă că era de patrulă, şi cine voia să vie cu el să se prezinte caporalului Nistoroiu să-i dea un pistol-mitralieră şi să-l caute pe el, pe sergent, la cârciuma cutare, peste un ceas. Sergentul plecă şi în grupă începu cearta. Caporalul lipsea şi el. Fiecare îl îndemna pe celălalt, fiindcă toţi erau rupţi de oboseala instrucţiei şi doborâţi de somnul pe care bromul pus în mâncarea recruţilor îl făcea ca de plumb. Şi în timp ce ei se tot îndemnau şi se justificau că ăla a fost de serviciu la masă, sau că ăla a fost nu ştiu unde, se auzi glasul potolit al lui Vintilă:

— No, ducevicevici, mă, dormiţi, că plec eu cu dom' sergent Iosif în patrulă!

Şi foarte meticulos se dădu jos din pat, îşi trase pantalonii, bocancii, îşi înfăşură moletierele şi ieşi din dormitor cu ţigarea în colţul gurii.

Nistoroiu, magazinerul, râse când îl văzu:

— Mă, Vintilă, vezi să nu te-apuce vreo fată de turul pantalonilor.

— No, că nu m-apucă nimeni! zise Vintilă în timp ce arma şi dezarma automatul.

Caporalul îi dădu sacul reglementar şi cinci încărcătoare, îl puse să semneze de primire şi soldatul plecă. Îl găsi pe sergent la locul indicat, care când îl văzu, tot aşa, se dădu pe spate pe scaun şi râse:

— Vintilă, ha, ha, cine te-a trimis, mă, în patrulă cu mine? Mă, Vintilă, tu eşti un soldat pe care eu te-aş face fruntaş dacă aş fi dom' căpitan! Bea şi tu o ţuică de-asta şi hai să mergem!

Soldatul însă dădu din cap: nu bea. Şi nu se înţelese de ce; nu-i plăcea niciun fel de băutură, sau nu-i plăcea băutura asta muntenească?

Sergentul plăti, îşi luă la revedere de la ceilalţi militari care umpleau cârciuma mică de ţară şi ieşi apoi în întuneric însoţit de soldat. Merseră întâi în direcţia opusă oraşului Olteniţa, se opriră într-o casă unde erau adunaţi flăcăiaşi şi fete din sat, fumară câte-o ţigare, apoi îşi continuară patrula înapoi, agale, cu automatele la umeri, în noaptea liniştită şi senină de august. Mai aveau un ceas şi terminau schimbul. Când ajunseră la capătul celălalt al satului, se cam făcuse ora. Sergentul se opri şi zise:

— Mă, Vintilă, du-te şi te culcă, patrula s-a terminat. Te prezinţi la sergentul Pavel Vasile şi îl scoli, eu rămân p-acilea…

Şi sergentul Iosif arătă cu capul spre o casă din apropiere unde o lampă aprinsă arăta, după cât se părea, că era aşteptat.

— Dacă te întâlneşti cu cineva, continuă sergentul, să nu-i spui că eşti de patrulă, că o să te întrebe cu cine ai făcut şi de ce eşti singur… Ştii ce, ia-o pe-aici, pe drumul ăsta, şi cazi drept la cazarmă… Hai, executarea!

Adică pe drumul acela, care ocolea centrul satului pe la margine, nu exista riscul să întâlnească ofiţerul de rond. Soldatul înţelese şi plecă. Mergea singur cuc, se lăsase asupra satului o linişte desăvârşită. Cu statura lui mică, înaintând pe lângă garduri, Vintilă abia se vedea, ierburile

mai mari de pe marginea drumului şi în orice caz porumburile nemişcate pe lângă care trecea din când în când, schimbând traseul, îl acopereau cu totul. Un soldat în niciun caz nu putea fi considerat. Aşa gândiră pe cât se pare şi nişte umbre din depărtare care ieşiră liniştite din porumb şi îşi continuară drumul ocolind satul prin partea dinspre care Vintilă tocmai venise. Aceştia însă erau soldaţi adevăraţi, îl văzură probabil pe Vintilă trecând, dar nu se sinchisiră de el. Erau soldaţi tăcuţi, în uniforme străine, şi Vintilă le auzi paşii şi se opri în liniştea aceea a nopţii şi înainte de a gândi ceva se lipi instinctiv de un gard şi alunecă la pământ. Abia după aceea începu să se uite. Cine erau soldaţii aceştia şi ce căutau pe-acolo? De cine se fereau ei aşa şi de ce erau aşa de tăcuţi? Şi, mai ales, unde se duceau? Nu cumva voiau să atace pe cineva? Cu privirea ţintă la ei, Vintilă înţelese, în cele din urmă, că ăştia nu puteau fi decât soldaţi germani, fiindcă ieri se anunţase că s-a întâmplat o mare răsturnare în conducerea ţării şi a armatei şi că nemţii sunt inamicii noştri. Cum nu cunoştea bine geografia, Vintilă se gândi apoi că nemţii aceştia tăcuţi şi tainici de aici nu puteau avea alt rost şi altă intenţie decât să atace satul şi să captureze compania lui de grăniceri, să-i prindă pe toţi în somn şi să-i împuşte. În clipa aceasta chiar poate că o parte din ei s-au şi apropiat prin porumburi de cazarmă şi că nu mai e nimic altceva de făcut decât de dat alarma. Vintilă îşi trase încet automatul de la umăr şi îl întinse încet înainte. „Ce fac eu?”, se gândi, apoi în clipa următoare: „Trag o dată în ei şi pe urmă o să fiu mort.” Tot atunci se auziră dinspre nemţii adunaţi la marginea porumbului şoapte într-o limbă care-i alungă soldatului ultima îndoială: avea înaintea lui o unitate de nemţi care se pregăteau să atace satul. „Trebuie să trag în ei cu toate încărcătoarele pe care le am, să dau alarma şi pe urmă să fug”, gândi el. Tot nu se dumirea însă

ce era cu aceşti nemţi ciudaţi. Nu păreau pregătiţi de luptă de noapte, ieşeau mereu, câte cinci-şase din porumburi, şopocăiau între ei şi traversau în fugă dincolo, dar nu în direcţia intrării în sat, ci înainte, tot prin porumburi. „Vor să înconjoare tot satul”, gândi Vintilă şi în clipa aceea hotărârea lui se făcu mai sigură şi mai limpede. Urcă încet gardul lângă care se lipise, alunecă dincolo într-o curte, trecu prin ea şi le ieşi nemţilor înainte. Se piti pe după un grup de salcâmi, înarma automatul şi deodată deschise focul împotriva primului grup de nemţi care traversaseră şoseaua. Trase îndelung până ce goli încărcătorul, după care strigăte şi răcnete înăbuşite de furie se auziră dinspre porumburi. Dacă Vintilă Gheorghe ar fi ştiut nemţeşte cum ştiau unii dintre bănăţenii lui mai isteţi de prin satele cu populaţie săsească, poate că nu şi-ar fi schimbat atât de liniştit încărcătorul, ci s-ar fi înfuriat şi el auzindu-i ce spun şi poate că şi-ar fi pierdut cumpătul.

— Cine mama dracului trage? Am dat peste o santinelă? ordonă o voce.

— Nu, e un soldat izolat.

— Şi unde e?

— Între salcâmi.

— Între salcâmi? răcni prima voce. Atunci sunt eu chior! Dacă ar fi un om acolo, l-aş vedea.

— E un soldat mititel, l-am zărit când a sărit gardul, dar n-am crezut că e soldat…

— Ocoliţi salcâmii în linişte şi curăţaţi-l imediat, să nu fugă şi să dea alarma.

Se auziră paşi fugind, ocolind mereu satul, în timp ce dinspre partea cealaltă a porumburilor încetă deodată orice mişcare. Vintilă nu mai ştiu ce să facă şi câteva clipe lungi se scurseră într-o tăcere pe care nimic nu o turbura. Deodată se auziră iar paşi care fugeau şi se vedea porumbul mişcându-se. Vintilă Gheorghe îşi îndreptă automatul în direcţia aceea şi, deşi ştia că automatul său nu bate până acolo, deschise iar

focul. Îi răspunse atunci cineva din porumb, tot cu foc automat, dar un foc îndârjit, care era reluat în lanţ, clănţănind fără întrerupere, prin tragere succesivă. Stăpânit de ideea lui că primii dintre cei care trecuseră drumul urmau să înconjoare satul şi că grosul abia venea din urmă, Vintilă părăsi salcâmii care îl adăposteau şi începu să fugă tăind colţul satului în diagonală. Purcei guiţând, găini zburătăcind, câini lătrând speriaţi stârni trecerea lui prin curţile şi ogrăzile oamenilor. Dar nici ţipenie de om. Şi când ieşi la marginea cealaltă a satului, gâfâind cu sufletul la gură, se trânti la pământ într-un gropan şi, cu capul afară, începu să cerceteze locurile. Nu se vedea bine, s-ar fi putut însă auzi dacă n-ar fi fost larma câinilor care începuseră să latre în tot satul. Cu mâinile tremurând de încordare, Vintilă îşi încărcă automatul şi trase jumătate din încărcător în direcţia porumburilor. Făcu o pauză scurtă, goli şi restul şi încărcă din nou. Nu se putea ca toate acestea să nu fie de ajuns pentru a alarma compania. Curând, însă, se sperie de tragerea aceasta nesocotită. La o distanţă de o sută de metri zări ţâşnind în urma lui din porumburi umbre numeroase, care se culcară la pământ şi începură să tragă asupra lui. Mai avea două încărcătoare şi umbrele se apropiau de el pe burtă, văzuseră flacăra automatului care trăsese asupra lor şi voiau să-l facă să tacă pentru totdeauna. Vintilă sări din groapă, se rostogoli de câteva ori aşa cum învăţase la instrucţie, adică să părăsească, încă culcat fiind, locul pe care inamicul îl ţintea deja, ţâşni apoi în picioare şi o luă la fugă retrăgându-se mereu pe marginea satului. După o sută de metri se trânti la pământ, făcu iar faţă şi trase jumătate din încărcător. Nemţii îl urmăreau, săriră şi ei în goană şi se împrăştiară nevăzuţi şi pieriră când Vintilă trase asupra lor. „Vor să mă înconjoare, gândi el speriat, sau vor să mă facă să intru în sat, ca să înconjoare ei satul!” Se rostogoli iar de pe locul

său şi ţâşni din nou în picioare. Un foc viu îl urmări şi fulgerător recrutul se aruncă la pământ. Simţise că va fi ciuruit dacă mai continua să fugă. Mai avea un încărcător. Şi atunci se hotărî. În loc să se retragă, pătrunse într-un fund de grădină, înapoi, şi după ce trase iar o jumătate de încărcător, o luă la goană prin curţi. În curând se făcu linişte. Soldatul Vintilă ajunse la cazarmă abia trăgându-şi răsuflarea, goana lui se opri în faţa corpului de gardă. Comandantul de gardă îl luă în primire, de unde venise şi ce era cu el, alarmase plutonul şi trimisese să-l scoale pe căpitan care se şi apropia. Despre ce era vorba? Soldaţii! Vintilă raportă că o unitate germană înconjoară satul şi povesti pe scurt cum descoperise el acest lucru.

— Să mi se aducă imediat calul meu şi încă unul pentru soldat, ordonă căpitanul. Compania să se pregătească de luptă. O grupă de cercetare să mă aştepte la marginea dinspre Dunăre a satului.

Şi căpitanul, însoţit călare de soldatul Vintilă, pieri în noapte spre marginea dinspre Olteniţa a satului. O jumătate de oră mai târziu, Vintilă se întorcea şi le transmitea comandanţilor de plutoane ordinul căpitanului. O unitate germană compusă din grupuri răzleţe de mărimea unor plutoane ocolesc satul şi încearcă să ajungă la Dunăre, să treacă în Bulgaria. Compania de grăniceri să le iasă înainte cu un pluton de mitraliere încărcat în maşină, iar restul plutoanelor îi va urmări din porumburi şi va începe lupta.

În zori, unitatea germană fu capturată şi dezarmată. Fură aduşi nemţii la cazarmă, erau aproape două sute, dintre care aproape jumătate ofiţeri şi subofiţeri. Faptul acesta, că erau mulţi ofiţeri printre ei, stârni atât de tare curiozitatea trupei încât, privindu-i aşa cum erau, prizonieri şi dezarmaţi, nimeni nu-şi mai aduse aminte cum se petrecuseră lucrurile, cine dintre ei avusese meritul de a-i fi descoperit şi, mai ales, de a fi deschis cel dintâi focul asupra lor. Şi mai târziu, când Vintilă

încercă să le povestească faptul celor din contingentul lui, râseră de el, dar, netulburat, el nu se supără. Numai maiorul îl chemă, câteva zile după, când mereu erau dezarmate astfel de unităţi germane, la batalion, la Oltenița, şi îl puse să povestească şi râse şi el, dar nu în batjocură, ci cu simpatie, când auzi că soldatul nu ştia că în apropiere curge Dunărea şi că nu bănuise că într-acolo se îndreptau nemţii.

ÎNDRĂZNEALA

I

Anton Modan nu ştia că de mult nu mai era un om îndrăzneţ, atât de mult încât în ziua când află nici măcar nu se mai trudi cu gândul să se întoarcă înapoi şi să-şi dea seama de când.

Era într-o dimineaţă de sfârşit de iunie când i se întâmplă, la deal pe mirişte, a doua zi după Sâmpetru, când începe secerişul. În dimineaţa aceea, se sculă foarte devreme, aşa cum învăţase de la taică-său, cu un soi de îngrijorare şi zăpăceală că timpul trece, că nimic nu e gata şi că o să-l prindă răsăritul soarelui cu căruţa în bătătură.

Nevasta făcea mâncare pe vatră şi se uita la el cu o privire tulbure. Cunoştea şi ea această înfrigurare a celei dintâi dimineţi de secere, dar îngrijorarea şi graba au rost când la câmp te aşteaptă patru sau cinci pogoane; pe ei îi aştepta un singur pogon mare şi lat pe care aveau să-l secere în două zile. Şi încă un lucru: te porţi aşa când ai copii: unuia îi spui să facă aia, altuia ailaltă… Avuseseră şi ei un copil, acum ar fi fost mare, ar fi avut cinci ani…

— Haide, haide, spuse Anton, intrând în tindă îngrijorat.

Îşi năpusti amândouă mâinile spre locul de unde trebuia să răsară soarele şi îi arătă cu uimire acest loc nevestei:

— Tu nu vezi c-a răsărit soarele?

Soarele, totuşi, încă nu răsărise… Nevasta pregăti vasele în grabă, duse mâncarea în cutia căruţii, mătură vatra…

Apoi Anton se urcă, se răsuci pe cutie şi învârti biciul cu măreţie pe deasupra capului.

— Haida, taică, hai…

Era să zică: „Hai trap!”, dar cum o s-o ia *la trap* o vacă şi o viţea încă crudă? Pe lângă ei zburau însă într-adevăr în trap mare căruţe cu cai frumoşi, auziră glasuri de copii… frânturi de cuvinte „noroc Antoane” şi „bună dimineaţa”… apoi totul se pierdu, se topi în jurul lor. Dar numai până ieşiră din sat, şi la câmp iarăşi căruţele altora începură să-i prindă din urmă. Se opreau câteva clipe în spatele lor, coteau pe alături şi omul striga binevoitor, cu înţelegere:

— Hai, Antoane, hai!

Sau cu grijă:

— Dă-i mai repede, Antoane, că te-apucă prânzul!

Sau:

— Antoane, opreşte *caii*, să mai răsufle!

Anton îşi rotea privirea peste câmpie, scormonea drumurile; şi când vedea câte-o căruţă tot aşa ca a lui, cu o vacă şi o viţea în loc de cai, arăta cu biciul şi o întreba pe nevastă:

— Cine o fi ăla?

Într-o vreme îi ajunseră din urmă două căruţe care se ţineau una după alta, cu cai puternici, cu clopoţei la gât. Căruţele erau şi ele mari şi erau pline cu oameni. Trecură pe lângă ei cu zgomot mare şi Anton auzi un hohot de râs. Cineva fluieră ascuţit, apoi acel care râdea strigă în gura mare:

— Bă, al lui Modan, îţi calcă roata pe obadă!

Roata e făcută din bucăţi de lemn numite obezi şi obezile nu puteau călca pe ele însele, dar un om ca Anton putea să creadă o clipă şi să se uite la roţi. Anton însă cunoştea gluma şi nu se uită.

În curând cotiră printre loturi, opriră şi se dădură jos din căruţă. Anton dejugă, tăie iarbă

verde pentru vite, apoi se apucă să smulgă grâu şi să facă legături pentru snopi. Nevasta secera în tăcere, fără să-şi ridice spinarea, şi din mişcările ei se putea înţelege că era stăpână pe un gând care o ţinea mereu încordată şi îndârjită. Anton se uita la ea şi se întreba ce-o fi având. Tot timpul dimineţii o văzuse că tace. „Ce-o fi cu ea?", se întrebă.

— Tu nu mai termini odată cu legăturile-alea?

Anton tresări. Glasul nevestei era tăios şi poruncitor.

— Ce e cu tine? o întrebă el cu blândeţe.

Ea nu răspunse. Anton luă secerea, veni aproape de ea şi începu să taie spicele. Începea să se supere. Uite la alde Gheorghe al lui Matei, munceşte cu ziua la alde Miuleţ şi, când te uiţi la el şi la muierea lui, sunt mereu veseli. Ce e îmbufnarea asta? Ai două pogoane de pământ? Ai căruţă? Ai ce înjuga la ea? E destul de bine! Mai spune şi tu o glumă, mai… Anton se făcu atent. Auzea alături de el cum secerea nevestei se opreşte din când în când şi că ea face ceva cu mâinile, îşi ferea ochii cu capătul basmalei. Anton se dădu un pas mai spre ea şi îi puse mâna pe umărul aplecat:

— Ce e cu tine?… Plângi?… Ce ţi s-a întâmplat?

Se întoarse la locul său şi apucă secerea.

Ea strânse basmaua şi începu să taie spicele mai departe. Anton se uita din când în când la ea şi într-o vreme se îngrijoră de-a binelea; ea nu se înmuiase deloc, avea ceva, se vedea că era ceva cu ea…

Secerară în tăcere vreme îndelungată. Tăiau spicele repede şi ba se apropiau, ba se îndepărtau unul de altul. Într-un timp, Anton îi spuse glumind, când ea se apropie secerând de el, să nu se mai apropie, că el din cauza spicelor nu prea vede unde pune secerea şi s-ar putea să-i taie un deget…

Ea îl ascultă cu atenţie, ba chiar se opri din secerat şi-şi ridică spinarea. Îşi ridică spinarea şi rămase aşa. Mirat, Anton se ridică şi el şi se uită la

ea. Ea stătea dreaptă, nemişcată, şi înghiţea greu. Iar plângea? Anton se uită şi-i văzu ochii limpezi şi liniştiţi. Nu, nu plângea! Ea îl apucă de mână şi-i şopti întretăiat:

— Antoane… mi-e rău!

Şi-l privi drept în ochi şi rămase nemişcată. Din privirea ei, el înţelese deodată despre ce fel de rău era vorba, i se mai întâmplase o dată: avea un copil în ea.

— Aoleo! exclamă Anton, şi dădu drumul secerii din mână. Aoleo, măi fetiţo! Ia stai tu jos! Adică nu, du-te la căruţă! Du-te şi stai acolo.

Şi de zăpăcit ce era, porni el însuşi spre căruţă, apoi îşi luă seama şi se întoarse şi o îndemnă:

— Stai la căruţă! Stai la umbră… Soarele… Nu sta în soare…

Ea o luă încet spre căruţă. Anton rămase pe loc… Se uita lung în urma ei şi nu se clinti până ce ea nu ajunse la căruţă. Nu-şi venea deloc în fire. Apucă secerea în mână şi tăie câteva poloage.

Deodată însă încetă să mai taie, puse secerea pe umăr şi porni şi el spre căruţă.

II

Toate acestea fuseseră văzute şi de vecini. Când Anton lăsă secerea, unii se uitară la soare să-şi dea seama dacă mai e mult până la prânz. „Mă, dar devreme mai mănâncă Anton ăsta!”, gândiră ei. Alţii, însă, care îi văzuseră pe Anton şi nevastă-sa cum stăteau cu secerile în mână şi se uitau unul la altul, îşi spuseseră că Anton, după ce că are grâu puţin, nici pe ăla nu-l seceră ca lumea. Dar cei mai mulţi, şi mai ales muierile, bănuiseră ceva, şi una chiar strigă:

— Voichiţo! Leagă-te la cap cu nişte foi de porumb! Şi adăugase încet pentru sine şi pentru cei apropiaţi: I-o fi venit rău de soare!

Cinci-şase loturi mai departe, nu mai văzuse nimeni nimic. Numai dacă te-ai fi uitat anume, dar nu era timp pentru asta. Un anume Miuleţ însă avea. Mai mult, pentru el uitatul era o plăcere de care de mulţi ani nu se mai putea lipsi.

Făcea legături, se uita la şirul de oameni dinaintea sa angajaţi să-i secere grâul, rotea privirea peste întinderea câmpiei, arunca legătura la grămadă, spunea ce-a văzut, apoi iar se uita. Îi plăcea să stea aşa, să răsucească fără grabă legături, să se uite şi apoi să spună ce-a văzut. Din când în când, schimba glasul şi exclama:

— Hai, Vasile! Hai, Vasile, fir-ar al dracului! După o clipă adăuga: Hai, Mariţo!

Vasile şi Mariţa puteau fi oricine, spunea aşa în general. Erau cunoscute în tot satul aceste vorbe ale lui şi erau chiar folosite: „Hai, Vasile, hai Vasile! Hai, Mariţo!”

— Păzea, păzea! exclamă el într-o vreme. Daţi-vă la o parte, c-a ostenit Anton!

Câţiva oameni îşi duseră mâinile la ochi şi se uitară spre locul lui Anton.

— Aha! făcu unul. Ia uite, mă, cum stă! Au lăsat amândoi secerile jos şi se uită unul la altul!

Cineva îşi vârî degetele în gură şi fluieră.

— Băă! Barza, bă Antoane! Păzea! Că-ţi încurcă barza grâul… Pfiu!

Nici fluierătura, nici strigătele nu puteau fi auzite, era prea departe. În toiul muncii, şederea de câteva clipe pare grozav de lungă şi şederea lui Anton şi a muierii lui la căruţă li se părea fără sfârşit.

— Ia uite la ei cum stau şi se uită unul la altul! exclamă cineva, izbindu-se de frunte. Bă, Antoane! Lasă, că mai vorbiţi şi mâine!

— Hai, Vasile, hai, Vasile!… Hai, Mariţo! spuse Miuleţ râzând. Lasă-l pe Anton! Anton…

Miuleţ vru să spună ceva despre Anton, dar nu-i veni nimic. Oamenii se aplecară şi continuară să secere.

— Mă, să fie-al dracului, nici cu ăsta nu mi-e frică! exclamă Miuleţ pe neaşteptate. Ha-ha-ha! Bă, Antoane, băi! strigă el, parcă înecându-se. Bă, n-auzi! Vezi, bă, acolo la căruţă: învaţă bine meseria! Bă, n-auzi: şi cu lenea se câştigă parale! Auzi, bă: trăieşti bine cu lenea!… Bă, Antoane, continuă Miuleţ să strige, auzi, bă: câştigi parale, bă, fie-al dracului care te minte! Dacă înveţi bine cum se taie de lene, te iau la mine şi-ţi dau un pol pe lună. Auzi, bă?…

— Al dracului mai e şi ăsta! şopti cineva, uitându-se cu atenţie la Miuleţ. De unde le-o fi scoţând? Auzi: cică să înveţe să taie de lene!

— Uite, bă, că nu vrea să iasă deloc de sub căruţă! exclamă Miuleţ parcă cu necaz. Ha? Ce-i facem noi cu ăsta? întrebă el adresându-li-se oamenilor. Georgică! Georgică, unde eşti?

— Hău! se auzi un glas de băiat.

— Ia vin' încoace, Georgică! Uite, vezi colo tufanu' ăla?… Vezi căruţa aia cu vaci?… Dă fuga până acolo la nean-tău Anton: „Nea Antoane, m-a trimis tata să mă înveţi cum se taie de lene." Aşa să-i spui! Fuga!

Băieţaşul nu pricepu despre ce era vorba, dar înţelese că asta are să-i facă mare plăcere lui taică-său; privirea îi sticli de bucurie şi o luă la goană. Mulţi se opriră din secerat. Făptura băiatului alerga pe drum ca o pasăre jucăuşă. Sărea şi dădea din coate şi făcea salturi ca un mânz scăpat din grajd. Câţiva oameni se întunecară la faţă şi nu voiră să se mai uite, se aplecară şi-şi văzură de secere. Miuleţ îşi pusese mâinile în şolduri şi urmări goana băiatului cu gâtul întins. Uitase şi de secere şi de tot.

— Stai să vedem… Staţi aşa, spunea el cu glasul său care parcă gâlgâia de bucurie. Să vedem ce

face… Uite-l… Uite-l c-a ajuns! Stai că s-a sculat Anton de sub căruţă!…

Miuleţ încremeni, se înfipse în pământ cu picioarele îndepărtate, întinse gâtul înainte, rămase câteva clipe holbat, apoi deodată izbucni într-un hohot de râs care se rostogoli ca o apă peste liniştea câmpiei. Se izbi peste coapse, dădu cu pălăria în pământ, apoi începu să se vaite şi să-l drăcuie pe Anton că prea e de tot, prea îl face să râdă, nu mai poate de râs şi Anton o să fie vinovat dacă din atâta râs o să i se facă rău lui Miuleţ.

— Unde e, mă, urciorul ăla cu apă? Dă urciorul-ăla încoace, ceru Miuleţ.

Scormoni sub legături, duse urciorul la gură şi gâlgâi din el timp îndelungat. Apa îi curgea şiroaie pe gâtul şi pieptul său puternic şi el gemea şi înghiţea cu lăcomie, ca un căpcăun.

— Hua… ha! mugi Miuleţ, aruncând urciorul din mână. Fi-ţi-ar al dracului, Antoane, cu lenea ta…

Se potolea greu şi într-un târziu, băgând de seamă că unii oameni continuă să stea nemişcaţi şi să se uite posomorâţi şi tăcuţi peste câmpie, se aplecă, luă un mănunchi de grâu şi oftă, rugându-se parcă:

— Hai, Vasile! Hai, Mariţo! Hai, că ne prăpădim cu Anton al nostru… Bine că are numai un pogon, că s-ar îmbolnăvi, săracul, dacă ar avea mai mult de secerat. L-a scăpat tat-său de inimărea, nu i-a lăsat decât un pogon… Hai, Vasile! Hai, Mariţo! Hai, că vine târgul Sântămăriei să te duci să-ţi cumperi crepdeşin! Cu lenea te mănâncă câinii, Mariţo! Hai, că până nu terminăm postaţa asta, nu stăm la masă.

III

Anton văzuse că băieţaşul se apropie în goană mare de căruţa lui şi sărise în picioare. Crezuse că i s-a întâmplat ceva cuiva şi era pregătit să alerge repede într-acolo, dar băgase de seamă, când copilul se mai apropiase, că nu poate fi vorba de ceva rău, băieţaşul arăta vesel. Mirat, Anton îl întrebase:

— Ce e, măi copile?!

Copilul se oprise la distanţă şi se uita. El nu-l vedea pe omul din faţa lui, ci pe taică-său care aştepta ca el să-i spună omului vorbele acelea. Ştia că e ceva de râs şi se bucura că el, aşa mic, poate să facă pentru taică-său ceea ce făcea. Se strâmbă şi spuse:

— M-a trimis tata să mă înveţi cum se taie de lene.

Îşi rostogoli apoi privirea în toate părţile şi aşteptă o clipă, apoi îl fulgeră gândul că omul se poate repezi în el, până să-i sară taică-său în ajutor s-ar putea să ia câteva după ceafa. O zbughi înapoi, dar după ce alergă vreo douăzeci de paşi, simţind că nu s-a luat nimeni după el, se opri şi se uită să vadă ce ispravă a făcut. Dezamăgit că nu se întâmplă nimic, se uită spre locul unde se afla taică-său. Atunci auzi un hohot de râs, îl recunoscu şi începu şi el să râdă şi să se strâmbe:

— M-a trimis să-ţi tai de lene! M-a trimis să-ţi tai de lene! strigă el şi se uită împrejur, aşteptând ca toată lumea să râdă. Bă, n-auzi? strigă el cât putu de tare, crezând că n-a fost auzit. Bă! M-a trimis tata să-ţi tai de lene.

— Mă, băiatu' ăla al lui Miuleţ, strigă cineva cu un glas parcă înseninat şi băiatul se întoarse într-acolo triumfător. Du-te, zise omul, şi spune-i lui taică-tău că ţi-am spus eu să te mai bage o dată pe unde-ai ieşit.

Anton era mirat. „M-a trimis tata să mă înveţi să…" Ce vrea să spuie Miuleţ cu asta? Nedumerit, se apucă de secerat.

— Ce dracu' e cu Miuleţ ăsta? o întrebă el pe nevastă. Are chef de ceartă?

Ea nu răspunse. Se ridică de la umbra căruţii şi puse mâna pe secere. Se apropie de grâu şi începu să secere. Anton secera tăcut lângă ea.

— Parcă eu am vrut să stau, dar dacă mi s-a făcut rău, ce era să fac?! spuse ea pe neaşteptate şi glasul ei încărcat de mânie îl izbi pe Anton şi îi turbură deodată mintea. Aşa! Vasăzică asta era! Că au fost văzuţi când s-au dus la căruţă.

Voichiţa se dezbrobodi şi apoi se îmbrobodi la loc. Faţa îi era aprinsă şi mâinile îi tremurau. Anton ascultase liniştit şi nemişcat vorbele ei. Se uita la ea fără să clipească, se uita răsuflând rar, cu tot sufletul în ochi. Când ea termină cu îmbroboditul, el se mişcă greu pe picioare, ca şi când ar fi fost prins de pământ, şi şopti rar şi stăpânit:

— Mă, fetişcano, ia stai tu aici!

Şi porni cu paşi mari, cu paşi prea mari şi prea îndesaţi, ca să nu se vadă şi să nu se înţeleagă încotro merge şi pentru ce.

— Haiti! Păzea! exclamă o femeie înspăimântată. Opriţi-l pe Anton!

Paşii lui Anton aveau cu adevărat ceva înspăimântător prin hotărârea liniştită, dar cu atât mai de neclintit, cu care se îndrepta spre locurile lui Miuleţ.

Un vecin înfipse secerea într-un snop de grâu şi încercă să-i taie drumul.

— Antoane! Bă, Antoane! Antoane! Bă, n-auzi! Antoane…

Anton îl dădu la o parte ca un orb, împingându-l cu pieptul, fără să se uite la el şi fără să se abată măcar cu un pas din drumul său. Vecinul se uită după el, clătină din cap şi îl lăsă, dar iată că lui Anton îi ieşiră înainte doi oameni din două părţi ale drumului şi aceştia îl apucară de mâini şi îl opriră. Anton nu se zbătu, nu facu nicio mişcare, dar privirea îi rămase aţintită spre locurile lui

Miuleţ. Se vedea că aşteaptă ca în cele din urmă să fie lăsat în pace şi credea că nimeni şi nimic nu-l poate opri să se ducă acolo.

— Eşti nebun? spuse unul dintre cei care îl ţineau. Are acolo rude, neamuri, vreai să sară pe tine? Vezi-ţi de treabă, fii cu scaun la cap…

— Lasă-l dracului! Aşa, în văzul oamenilor, vrei să te baţi? spuse şi celălalt.

Tocmai asta voia, în văzul oamenilor, pentru că tot în văzul oamenilor îşi bătuse joc şi Miuleţ.

În acest timp, una dintre femei, care şi aflase de ce stătuse Anton cu nevasta lui la căruţă, porni ţintă spre el, repede-repede, îl dădu la o parte pe unul dintre cei care îl ţineau şi îl apucă şi ea de braţ:

— Doamne-fereşte, Antoane, zise ea. Pentru o prostie? Stai la-n loc, minte de om ai tu? Şi se închină cu cruce mare, de la frunte până la brâu. Te apuci şi te legi de el şi te dă în judecată! exclamă ea îngrozită. Te dă în judecată, şi muierea colo singură cu copilul în burtă!

Anton nu se uită la nimeni şi nu se putea şti dacă auzise ceva din câte i se spuseseră. Deodată se smuci, îi îmbrânci pe cei din jur şi-şi continuă paşii săi măsuraţi şi înfricoşători.

— Opriţi-l! spuse femeia speriată.

— Lasă-l, a auzit el, spuse un om.

Şi rămaseră toţi pe loc, uitându-se cu atenţie în urma lui. Erau liniştiţi şi întristaţi, şi în aşteptarea lor nu era nicio bucurie, parcă ar fi aşteptat şi ştiut dinainte tot ce avea să se mai întâmple.

Deodată, unul dintre ei lăsă fruntea în pământ şi murmură:

— Gheorghe, du-te şi adu-l îndărăt!

Ceilalţi nu mai ziseră nimic. Acuma, da, era limpede: paşii lui Anton se clătinau. Oamenii încetară să se mai uite la el, îşi feriră privirile şi se împrăştiară pe la locurile lor.

Gheorghe îl ajunse din urmă pe Anton foarte aproape de Miuleţ. Se încleştă de braţul lui şi îi

şopti:

— Antoane, astâmpără-te!

Anton tăcu o clipă, se opri şi apoi, deodată, din pieptul lui ţâşni un strigăt înalt:

— Gheorghe, lasă-mă! Lasă-mă să mă duc la el!

Şi se smulse, şi cămaşa i se făcu praf. Sudoarea îi curgea pe gât şi pe piept în boabe mari; se înroşise ca focul, înghiţea greu şi gâfâia.

— Dă-mi drumu' Gheorghe! Dă-mi drumu', Gheorghe! se ruga el şi, în timp ce Gheorghe îl trăgea cu toată îndârjirea îndărăt, Anton îşi răsucea gâtul în toate părţile, iar privirea, atrasă parcă de-o putere nevăzută, căuta parcă cu deznădejde spre locul unde se vedea Miuleţ. Deodată, el se linişti. Gheorghe, dă-mi drumu' niţel! Dă-mi drumu' să-l întreb ceva.

— Dă-l dracului, nu-l mai întreba nimic. Ce să-l mai întrebi?

— Dă-mi, domnule, drumu', când îţi spun.

Gheorghe îi dădu drumu', Anton se liniştise. Numai privirea îi rămăsese turbure şi grea, dar totuşi şi ea liniştită.

— Gheorghe, hai cu mine, zise el şi se întoarse şi porni spre Miuleţ.

Intrară pe mirişte şi ajunseră aproape de tot de Miuleţ. Se opriră. Secerătorii încetaseră să mai taie, era o linişte desăvârşită. Se auzi doar zburătăcitul unei prepeliţe undeva pe răzoare. Anton îşi suflecă trenţele cămăşii în timp ce cu braţul gol se şterse pe frunte:

— Bună ziua, spuse el cuviincios.

În prima clipă nu-i răspunse nimeni.

— Bună ziua, nea Antoane, răspunse una dintre fete.

Anton stătea jumătate întors spre Miuleţ. Făcu un pas spre el şi se opri. Apoi porni şi se opri la un pas alături. Gheorghe stătea în spatele lui. Oprindu-se, Anton tăcu câteva clipe lungi. Miuleţ continua să facă legături.

— Ce e, Antoane? Nu ţi-e bine? întrebă el pufnind. Ce vii aşa cu o falcă în cer şi una în pământ? Arde ceva? Sau te-a muşcat vreun guşter?

— De ce îţi baţi joc de mine, domnule Miuleţ? întrebă Anton şi glasul său, când puse această întrebare, nu mai fu deloc liniştit.

Gheorghe stătea gata să sară. Câţiva secerători porniră cu paşi mari şi se opriră lângă cei doi. Se uitau cu duşmănie la Anton, erau rude şi neamuri de-ale lui Miuleţ.

— Du-te, bă, şi-ţi vezi de treabă, spuse unul din ei. Caută-ţi de treabă, dacă n-ai ce face.

— Domnule Miuleţ, poate ţi-am făcut ceva! zise Anton de astă dată liniştit. Dacă ţi-am făcut ceva, mă închin dumitale.

— Vezi să nu te închin eu acuma să-ţi piară cheful, bolborosi Miuleţ, cam supărat de întorsătura pe care o luase întâmplarea. Ce, eşti nebun? Tu nu ştii de glumă?

Între timp se apropiaseră şi alţi secerători şi unul dintre ei zise:

— Antoane, ascultă-mă pe mine: du-te şi-ţi vezi de treabă! Fă cum îţi spun eu.

Sfatul acesta parcă dădea de înţeles că, dacă Anton nu face aşa, atunci n-o să mai aibă dreptate, pe câtă vreme dacă se duce şi-şi vede de treabă, dreptatea rămâne cu el.

— Domnule Miuleţ, spuse Anton şi de data aceasta glasul îi tremură iarăşi. Îşi umflă pieptul dezgolit de ruptura cămăşii şi puse palma deschisă peste el. Uite aici, domnule Miuleţ. N-am să închid ochii cât timp am să ţin minte cum ţi-ai bătut dumneata joc de mine într-o zi când muierii mele i-a fost rău că a prins şi ea un copil, şi dumneata l-ai trimis pe al dumitale să mă faci de râsul lumii.

Glasul îi tremurase foarte tare, întoarse spatele şi porni cu fruntea în jos, fără să se uite la cineva. Gheorghe porni şi el în tăcere în urma lui.

Ameninţarea nu-l turbură pe Miuleţ. Totuşi el bolborosi:

— Ce-a zis? Ce-a zis, Vasile? M-a înjurat?

Dar numitul Vasile nu răspunse. Toată lumea înţelesese că, de fapt, ameninţarea aceasta semăna mai mult cu o flacără care mai rămâne o clipă în aer, deşi paiele dedesubt sunt cenuşă, decât cu o ameninţare adevărată. Fiindcă un om îndrăzneţ nu se clatină pe drum, sau dacă se clatină se întoarce îndărăt şi nu mai ameninţă, fiindcă şi să înghiţi nu e puţin, şi pentru asta îţi trebuie curaj.

IV

Soiul ăsta de curaj este însă unul care se învaţă, şi Anton se dovedi aici bun: când izbucni războiul şi fu concentrat şi, apoi, trimis pe front, nu arătă nicio frică, deşi ştia că se duce nu pe o simplă mirişte să întâmpine un singur om, ci pe un câmp de bătaie unde un om îşi poate pierde viaţa de câteva ori pe zi. Petrecu aproape doi ani trăgând cu tunul (făcuse armata la artilerie), era caporal, şi în cele din urmă căzu rănit şi fu trimis, după ce se vindecă, la partea sedentară, la instrucţia noilor contingente. Îşi spunea că fără îndoială a scăpat cu viaţă din această furtună fiindcă nu-l mai trimiseră după aceea nicăieri pe linia întâi, până într-o dimineaţă când înţelese că, apropiindu-se de graniţele noastre, războiul nu se sfârşea.

Era în primăvara anului ’44 şi batalionul nu mai avea program de instrucţie, contingentul fusese repartizat la unităţi operative, iar cadrele de instrucţie rămăseseră pe loc în aşteptarea contingentului următor. Erau puţini, o sută şi ceva de oameni.

În ziua aceea, gornistul sună adunarea batalionului, fapt care îi miră pe oameni, deoarece, după plecarea recruţilor, batalionul nu mai avea

program riguros de instrucţie, oamenii umblau toată ziua prin oraş, nu se mai făceau nici adunări şi nici ofiţerii nu mai veneau zilnic la cazarmă.

În timp ce se adunau, se află repede despre ce era vorba: maiorul va citi un ordin de zi. Ce fel de ordin? Plecau undeva? Plecau pe front? Dar nimeni nu se îngrijoră. Asemenea veşti se află din vreme! Trebuie să fie cine ştie ce…

Când maiorul apăru în faţa batalionului, nimeni nu se mai îndoi că trebuie să fie vreun ordin de la regiment, ceva lung despre datorie şi disciplină, fiindcă asemenea ordine veneau cam des de câteva luni.

Anton ascultă numai primele cuvinte, apoi începu să se uite cu atenţie la maior. Îl mirau înfăţişarea lui şi mai ales glasul lui; citea prea tare, prea rar şi îi tremura parcă ceva în gât. Ceea ce citea însă n-avea niciun înţeles pentru Anton. Înţelegea numai ceea ce citea maiorul acum, dar îndată ce trecea de acest *acum* odată cu el se pierdea şi înţelesul lui:

...poporul român n-a luat arma în mâna decât atunci când patria a fost atacată de duşmani… Duşmanii poporului român încearcă acum să ne lovească pe la spate… Ei uneltesc în umbra zidurilor împotriva armatei române şi împotriva aliatei noastre, armata germana… Ei uită că armata română a luat armele în mâini să-şi apere patria… Ei încearcă acum să arunce răspunderea pe umerii noştri, uitând că prin aceasta…

Din ce în ce mai mirat, Anton îşi încordă atenţia cât putu mai mult, să afle de ce citeşte maiorul aşa de rar şi mai ales de ce are glasul aşa de schimbat. Îl miraseră apoi cuvintele *„în umbra zidurilor*”, *„să arunce răspunderea*”...

Dar iată că comandantul s-a oprit şi Anton holbă ochii: ordinul de zi era semnat de însuşi mareşalul Antonescu, conducătorul statului… Era limpede:

domnul mareşal nu mai trăgea nădejde că frontul poate fi oprit; a băgat-o pe mânecă.

Acest lucru i se păru lui Anton atât de limpede, încât în clipa când se comandă „rupeţi rândurile” îl apucă de gât pe primul care era lângă el, îl răsuci pe şold şi vru să-l trântească la pământ aşa cum fac copiii la joacă.

— E groasă, nea Ioane, strigă el.

Celălalt râse şi încercă să-i pună piedică lui Anton, dar deodată se opri şi luă poziţie de drepţi. Se auzise o comandă scurtă:

— Caporal Modan!

Se răsuci şi pocni călcâiele.

— La domnul maior, spuse ofiţerul cu asprime.

Anton nu înţelese, dar porni în pas alergător, se opri la distanţă în faţa maiorului şi-şi pocni călcâiele:

— Să trăiţi, dom’le maior, sunt caporalul Modan Anton…

Maiorul îl întrerupse. După citirea ordinului nu părăsise locul, cum făcea de obicei, şi Anton înţelese că maiorul îl văzuse şi poate chiar auzise şi ce-i spusese el lui Ion.

— Caporal, spuse maiorul cu un glas întristat, ce-ai înţeles tu din ordinul de zi?

— Să trăiţi, dom’le maior, am înţeles ordinul de zi al domnului mareşal Antonescu, răspunse Anton ca un papagal.

— Ce-ai înţeles? repetă maiorul.

— Să trăiţi, dom’le maior, am înţeles disciplina, răspunse Anton numaidecât.

— Numai atât ai înţeles?! murmură maiorul.

„M-a văzut, dar nu m-a auzit”, gândi Anton.

— Să trăiţi, dom’le maior, am înţeles că inamicul vrea să ne atace pe la spate.

Maiorul tăcu şi se uită la caporal cu dispreţ:

— …spatele mă-tii de caporal! Locotenent Tomuţă, cere-l pe situaţie cu două săptămâni de închisoare pentru neexecutare de ordin, spuse

maiorul şi porni spre cancelaria batalionului cu paşi rari, cu chipul posomorât şi îngrijorat.

V

Avea de ce să fie îngrijorat maiorul, frontul se apropia cu repeziciune de graniţele noastre. Ziarele îl semnalau pe undeva între Bug şi Nistru. Cu atât mai mare însă fu buimăceala care cuprinse micul batalion de cadre când, câteva săptămâni mai târziu, se pomeniră cu ruşii pe malul celălalt al Prutului, în faţa micii localităţi din regiunea Cernăuţi unde batalionul aştepta ordin de dislocare.

Era o dimineaţă frumoasă de martie şi oamenii îşi vedeau liniştiţi de programul lor liber de cazarmă. Anton era de gardă şi stătea întins în patul corpului de gardă, îi era somn şi aştepta să se facă ora douăsprezece, să se schimbe garda şi să se ducă să se culce. Picotea şi ar fi tras un pui de somn dacă maiorul n-ar fi fost alături în cancelarie. Deodată, el auzi de afară o exclamaţie ciudată, curioasă, fără înţeles:

— Gata, am dat de dracu'!

Se ridică de pe pat şi-şi întinse gâtul spre fereastră. Văzu santinela din faţa intrării cum părăseşte ghereta şi cu arma de ţeavă, parcă târând-o, cu nişte paşi de lehamite şi nepăsare veselă, se apropie de intrarea batalionului. Anton deschise geamul şi se răsti furios:

— Ce e, mă, cu tine, de ce părăseşti postul?

Santinela se strâmbă şi făcu un gest nedesluşit spre câmpia domoală care cobora în depărtare până la marginea Nistrului.

— Gata! exclamă el din nou. Am dat de dracu'! Am…

Şi mai adăugă ceva plastic şi foarte precis, care se întâmplă când e de rău şi nu-ţi mai rămâne nimic altceva de făcut decât să te ocupi de lucrul acela foarte intim… Anton strigă la el şi-l înjură să spună ce e cu el, şi atunci santinela clătină din cap şi repetă:

— Am… Uite colo, se văd ruşii.

— Du-te dracului! mormăi Anton somnoros şi se întinse la loc pe pat.

Tâmpit mai era şi ăla! Cum puteau să fie ruşii, când batalionul era aici, cu domnul maior care lucra liniştit în birou şi cu furierul care se certa la telefon cu serviciile regimentului. Cum puteau să fie ruşii, când nici nemţii, nici ai noştri nu-şi făcuseră apariţia în retragere. Când o armată înaintează, alta se retrage, or, niciun picior de neamţ sau de român în retragere nu se văzuse. Dar deodată Anton îşi aminti de front şi sări în picioare. Ieşi afară şi se uită cu binoclul în direcţia Prutului. Da, erau ruşii, ca frunza şi ca iarba, şi nu se auzea nimic, era o linişte desăvârşită.

Alergă şi îi raportă maiorului.

Maiorul înţelese că faptul era adevărat, dar nu se turbură, ieşi afară, cercetă şi el malurile Nistrului, apoi chemă gornistul şi-i ordonă să sune alarma. Batalionul n-avea echipament de război şi nici muniţie de luptă, şi regimentul îi ordonă maiorului să se retragă.

S-au retras în direcţia Cernăuţi, unde se afla regimentul, au mers toată ziua şi toată noaptea şi pe la jumătatea drumului s-au întâlnit cu regimentul, care părăsise Cernăuţiul atacat dinspre nord de alte unităţi ale ruşilor, şi căuta drumul spre Iaşi.

Două săptămâni mai târziu, batalionul se afla la Olteniţa, cu aceeaşi misiune, să aştepte contingentul ’45 şi să se ocupe de instruirea lui. Contingentul ’45 se prezentă la încorporare în iunie, iar în august, mareşalul se prăbuşi. Dar războiul nu se termina, contingentul ’45, abia

instruit, părăsi batalionul şi, în curând, se află că armata română a întors armele împotriva nemţilor.

Zilele treceau încet şi, rămaşi fără misiune, tunarii lâncezeau cu toţii. Anton primi în această vreme o scrisoare de la nevastă, lipsită de orice înţeles, pe care trebui s-o citească de mai multe ori şi să-i mai întrebe şi pe alţii până să-i dea de capăt. Îi spunea că mai zilele trecute s-a întâmplat o nenorocire, că a venit primarul cu nişte inşi şi i-a spus că trebuie să dea vaca aia tânără, aia care era juncană când a plecat el a doua oară pe front. Ea l-a întrebat de ce să dea vaca şi primarul i-a răspuns că „asta e vacă de Transnistria, trebuie s-o dai la armistiţiu”. Degeaba s-a rugat şi a plâns, i-au luat vaca şi au mai luat şi de la alţii, dar cine a avut bărbat acasă a sărit şi le-a dat înapoi, dar ea singură n-a putut să facă nimic. Dacă ar putea să vie acasă măcar o zi, s-ar duce acolo şi ar vorbi, că primarul aşa i-a spus, că a primit şi el ordin de la prefect. Că i-ar mai spune ea şi altele, dar nu vrea să-i facă inimă rea, dar cu văcuţa prea o doare şi-l roagă să vie…

Cu scrisoarea în buzunar, Anton se duse rând pe rând la cei patru majuri ai batalionului şi-i rugă să-i explice ce înţeles pot să aibă cuvintele acestea „vacă de Transnistria care trebuie dată la armistiţiu”. Nu ştiu niciunul să-l lămurească, nici ei nu înţelegeau, însă câteva zile mai târziu, cel mai bătrân dintre ei îl chemă şi-l luă întâi la întrebări.

— Ia spune, caporal, ai fost în Transnistria?

— Am fost, dom’ majur.

— Cu ce ocazie?

— Cum cu ce ocazie? Când am fost pe front.

— Ai fost pe front sau ai avut alte misiuni?

— Ce misiuni, dom’ majur?

— Misiuni administrative.

— Nu, dom’ majur, n-am avut nicio misiune administrativă.

— N-ai însoţit niciun convoi, niciun transport?

— Adică ce fel de transport?

— Transport de oi, de cai, de porci, de vaci… Ei? Ia spune! Ia gândeşte-te! continuă majurul şi-i făcu cu ochiul.

— Nu, dom' majur, n-am avut misiuni de-astea.

— Uite, mă, flăcăule, am să-ţi spun despre ce e vorba, dar n-ai aflat nimic de la mine, să nu spui că eu ţi-am spus. Din Transnistria s-au cărat sute de vagoane de vite şi de alimente, şi cine a cărat de acolo s-a procopsit. Captură, flăcăule! Nu s-a procopsit unul ca mine sau ca tine, s-au procopsit alţii, şi-au înţesat moşiile cu vite şi animale… Acuma s-a încheiat armistiţiul şi ruşii pesemne că vor vitele înapoi. Ei? Guvernul a dat ordin să se adune vitele de provenienţă din Transnistria. Ei? O să se apuce prefectul din judeţul tău să se ducă la moşierul cutare, sau la domnul general cutare (o să te ia dracu' dacă sufli cuiva că ai vorbit cu mine pe chestia asta) şi să le ceară să dea vitele înapoi? N-o să facă el una ca asta, o să dea mai bine ordin la toţi primarii din judeţ să adune atâtea vaci sau atâţia cai de la ţărani şi să-i predea „pentru armistiţiu". Ai înţeles? *Pentru armistiţiu.* Aşa frate-meu, văz după ochii tăi că eşti lămurit buştean, du-te şi-ţi vezi de treabă.

— Dom' majur, nu puteţi să-mi daţi dumneavoastră două zile permisie? întrebă Anton.

— Nu pot, flăcăule! Ieşi la raport la domnul căpitan, dacă vrei să-ţi dea o permisie.

Anton ieşi la raport, dar căpitanul îi spuse să aibă răbdare, că în câteva zile tot contingentul o să plece în permisie, s-a primit ordin şi li se pregăteşte plecarea. Poate chiar mâine o să plece.

Într-adevăr, a doua zi li se dădu drumul şi înţesară trenurile, iar noaptea târziu Anton ajunse la Bucureşti.

VI

De la Bucureşti, trebuia să ia tren spre Craiova, pe care trebuia să-l schimbe la Roşiori şi apoi, de la gara satului, s-o ia pe jos până acasă, trei kilometri… Dar era ostenit şi dormi la un artilerist ca şi el, bucureştean, iar a doua zi ieşi pe străzi să se plimbe.

Era o zi rece de toamnă, dar frumoasă, cu cerul limpede şi liniştit, şi cu toate că Anton nu venea pentru întâia oară în Bucureşti, viaţa marelui oraş, cu forfota lui pe străzi şi cu oamenii aceia mereu grăbiţi să ajungă undeva, îl înfrigură de curiozitate şi încordare. Rătăci ceasuri întregi, uitându-se la chipurile oamenilor, întârziind în dreptul vitrinelor… Spre seară i se făcu foame şi se întoarse la acel artilerist… Era istovit…

„Ciudaţi mai sunt şi ţăranii ăştia”, gândi artileristul, când îl văzu pe Anton.

— Te-am aşteptat la prânz să te iau undeva, spuse el. Unde ai fost?

Anton se uita la el parcă de departe, dar parcă şi de-aproape, i se vedea parcă fundul ochilor.

— Unde să mă iai? zise Anton.

— La o mare manifestaţie, care s-a ţinut la stadionul Anef. Trebuie să dăm jos guvernul.

— Cu ce, zise Anton. Aveţi tunuri?

— N-avem, dar există ceva mai puternic decât tunurile.

— Există pe dracu’!

Şi privirea sa începu să se micşoreze, se ascuţi şi se făcu doar o dungă, ca la pisici… Odată cu privirea şi surâsul i se stinse şi întreaga înfăţişare căpătă o expresie sfidătoare, aproape sălbatică. Se aşternu tăcere între ei.

— Ascultă, mă, zise Anton într-un târziu (şi de astă dată glasul său avea ceva imperios, care amintea de caporalul Modan, grad superior, ce

putea să comande tânărului), ia să-mi spui tu mie de ce, când o mulţime întreagă strigă „Jos guvernul!”, guvernul nu cade? I-am văzut şi eu pe străzi, strigând, ei şi? La cine sunt mitralierele şi cine dă ordin? Şi îl privi pe artileristul bucureştean cu dunga aceea sfidătoare a ochilor… Trebuie să mă duc acasă, murmură Anton câteva clipe mai târziu, şi expresia chipului său începu din nou să se schimbe. Privirea i se deschise iarăşi şi i se făcu blândă şi mâhnită. Dacă stau şi mă gândesc că din tot războiul ăsta m-am ales doar cu câteva zgârieturi şi o vacă pierdută, eu zic că nu e aşa rău! A, tu ce zici?

— Asta am vrut şi eu să-ţi spun de multe ori, răspunse artileristul. Alţii au murit, măi frate, şi-au pierdut viaţa de pomană.

Tăcură iarăşi. Într-un târziu, Anton şopti ca pentru el însuşi:

— Da, de pomană!

Anton tăcea, nu mai zise nimic.

— Trebuie să plec acasă, murmură el iarăşi.

VII

A doua zi spre seară, Anton luă trenul spre Roşiori şi, după o oră de mers, ajunse la gară. Acasă sosi târziu, aproape de miezul nopţii. Satul dormea, şi dormea şi nevasta lui, era întuneric la geam.

Intră în curte şi câinele hămăi, dar, aproape în aceeaşi clipă, hămăitul se întrerupse şi câinele alergă şi începu să-i sară lui Anton pe manta, peste mâini…

— Ce vreai, mă Ghimeaşcă? şopti Anton şi, în întunericul şi liniştea curţii, propria sa şoaptă îl înfioră.

Urcă pe prispă cu paşi nesimţiţi şi bătu uşurel în geam.

— Cine e? auzi el glasul atât de cunoscut al nevestei.

— Eu sunt, măi fetiţo! răspunse Anton răguşit.

Urmă o linişte netulburată de nimic, o tăcere nesfârşită. Anton se apropie de uşă. Nevasta trase zăvorul şi el intră în tindă. Rămase în picioare în întuneric până ce ea se întoarse în odaie, până ce găsi chibritul şi aprinse lampa. Apoi ea stătu nemişcată în faţa lui.

— Antoane, şopti.

Anton îşi scoase cu o mişcare liniştită şi prelungă automatul de la umăr, îl puse în colţ, îşi luă şapca din cap, îşi trecu mâna peste frunte şi şopti şi el ceva ca şi ea, ca în vis, cu un glas legănat şi uşor, cu toată bucuria împrăştiată prin toate colţurile casei:

— Măi Voichiţo, mă! Ce mai faci tu?…

Atunci femeia îşi acoperi faţa cu palmele şi căzu spre el, şi el o prinse, înăbuşindu-i hohotul de plâns în manta. Ea se cutremura, îşi vâra obrazul în nasturii şi vestonul lui, îşi lipea buzele şi ochii de stofa aspră.

— Uită-te la ea cum plânge! Uită-te cum îi curg lacrimile! se miră el.

Atunci ea scoase un geamăt, îi cuprinse gâtul cu braţele, îşi lipi faţa apăsat de obrajii lui şi nu voi parcă să-l mai audă, nu voi să-i mai dea drumul. Anton îşi puse palma peste obrazul ei şi o ţinu nemişcată, o lăsă să-şi piardă firea, o lăsă să verse lacrimi peste degetele lui mari şi puternice. Ţinând-o astfel, privirea lui se îndreptă spre uşa deschisă a odăii şi într-un târziu reluă chemarea cu acelaşi glas de mai înainte:

— Măi Vasilică, mă! Ia scoal’ tu în sus de-acolo! Scoal’ în sus, mă, şi hai la secere.

Femeia se dădu la o parte şi Anton intră în casă. Deodată, patul se răscoli, pătura zbură într-o parte

şi un băieţaş de vreo cinci-şapte ani sări drept în picioare. Crescuse tot timpul războiului.

— Tata! strigă el parcă înfricoşat.

Îl auzise pe taică-său în somn, i se tulburase sufletul şi sărind, ei da! era chiar taică-său! întocmai ca şi maică-sa, el căzu din picioare, din pat, drept în braţele lui Anton! Ce hoţ, taică-său, îl strigase aşa lung, ca pe câmp, ca şi când n-ar fi lipsit niciodată de acasă şi acum îl scula să meargă la secere. Vasilică se lăsă pupat cu răbdare, apoi, cât ai clipi din ochi, începu să-l caute pe taică-său prin buzunare, prin veston. Găsi un cap de creion şi scoase un ţipăt, găsi un glonţ de pistol şi ţipă şi mai tare, sări spre maică-sa şi i-l arătă.

— Vasilică, ia du-te şi tu şi te culcă, spuse mama de pe vatră.

Ce glumă! A venit tata din război şi el să se ducă să se culce.

VIII

În tindă, Anton se aşeză la masă. Voichiţa luă un căpătâi din casă, îl puse alături şi se aşeză pe el. Se uita cu mirare la bărbatul ei. La început îşi spusese că e din cauza bucuriei că a venit şi el acasă, dar iată că timpul trecea şi fruntea lui rămânea mereu senină şi lumina aceea neobişnuită din priviri nu i se stingea. Când se uita la el, lumina aceea pâlpâia, creştea şi ea simţea că o apucă ameţeala. Ce s-a întâmplat cu el de s-a schimbat aşa? Ea nu se putea înşela, el arăta schimbat, întinerise parcă, arăta ca altădată, cu mulţi ani în urmă, când era flăcău. Se uita la el cum mănâncă! Ce liniştit şi împăcat arăta! Ce i s-o fi întâmplat, ce-a văzut în acest război?

În timp ce îi pregătea mâncarea, el o întrebase ce mai e prin sat şi, printre picături, ea îi spusese câte ceva. Nu-i spusese însă totul, şi nici nu voia să-i spună în seara asta, voia ca el să arate mai multă vreme aşa cum arăta acum. El însă nu ţinu seama de grija ei.

— Ia să-mi spui tu mie acuma tot, zise Anton cu blândeţe, să-mi spui ce-a fost cu vaca şi toate alelalte care nu voiai să mi le spui în scrisoare, să nu-mi faci inimă rea. Ia dă-i drumul, Voichiţo, hai!

Ea simţi că i se strânge inima. Când are să audă, cine ştie ce-are să se întâmple. Nu cumva lumina aia din ochii lui o să se stingă?

— Spune, măi copile! o îndemnă Anton. Bine, cu vaca ştiu, altceva…

— Păi, am muncit, de, toată vara, că ziceam să am cu ce cumpăra un purcel şi…

— Toată vara? se miră el.

— Ei, am mai muncit şi pe primăvară…

— La cine, tot la Miuleţ?

— Tot la el, că are acuma o grădină, şi ziceam să avem şi noi zarzavaturi de iarnă…

— Toată primăvara şi toată vara, înregistră Anton cu un glas alb, în timp ce sugea cu poftă un ardei murat, prăjit în untură. Păi, ai muncit mult! zise el, ca şi când ea ar fi spus că n-ar fi muncit de-ajuns. I-ai muncit cam multişor!

— Încă l-am mai luat şi pe Vasilică, că Miuleţ zicea că pentru copil dă o sută de lei pe zi.

— Hm! se miră Anton. Păi, Vasilică ce să facă acolo, aşa mic?

— Ei, săracu! Ce se mai văieta de spinare! A fost şi el la plivit buruienile, a făcut vreo treizeci-patruzeci de zile. Vasilică, dormi?

— Nu, făcu băiatul din pat.

— Câte zile ai făcut tu la grădină?

— Treizeci şi opt! se lăudă Vasilică, şi vru să se dea jos din pat.

— Stai acolo, stai acolo! îl opri mama. Zâmbi spre bărbatul ei şi clătină din cap cu duioşie. Nu

ştiu ce să mă mai fac cu el, abia azi îl bătui!

— De ce? se miră Anton.

— Nu s-astâmpără neam! spuse mama. Pe la prânz se făcuse mai cald şi i-am spus să dezbrace izmenele, să i le spăl. Stătea pe prispă cu izmenele în mână, eu spălam şi, când i le cer să mi le dea, mă uit şi văz izmenele pe câine.

— Cum pe câine?

— Pe picioare! Băgase izmenele pe picioarele dinainte ale lui Ghimeaşcă şi i le legase sus pe spinare.

Din casă se auzi un chicotit sub pătură.

— Mă bursucule, păi aşa faci tu?! zise Anton.

Tăcură. După un timp, el o întrebă pe nevastă:

— Grâul a fost bun?

Ea spuse că da. El o întrebă cu cine s-a ajutat, ea spuse că ba cu unul, ba cu altul şi mai ales cu Gheorghe al lui Matei. Gheorghe al lui Matei n-a mai fost concentrat după ce a ieşit din spital.

— Vasăzică, grâu s-a făcut… Şi domnul Miuleţ ţi-a plătit pentru ce i-ai muncit?

— Mi-a dat nişte cartofi şi nişte ardei, din ăia care i-au rămas nevânduţi la obor! Nişte ăia mici! Când i-am spus că, după zilele lucrate, mai trebuie să-mi mai dea nouă mii de lei, a zis că o să-mi dea, dar sunt patru luni de-atunci şi banii nu mai au preţul ăla şi tot mă amână… Fă şi tu socoteala…

— Domnul Miuleţ o să trebuie să cam plătească, spuse Anton gânditor, oprindu-se din mâncat. Da, da, lasă, măi copile, nu te mai gândi tu la asta…

Ea nu se miră de aceste cuvinte şi nici de glasul lui liniştit, aşteptase tocmai asemenea vorbe să audă din partea lui. Numai astfel de cuvinte se potriveau cu lumina aceea din ochii lui.

— Cine e primar? întrebă Anton.

— Ele!

— O să cam plătească domnul primar, repetă Anton, şi vaca o s-o cam plătească…

Şi Anton tăcu, luă şervetul şi începu să-şi şteargă mâinile. Se şterse îndelung, şi Voichiţa

văzu cu uimire cum privirea lui se micşorează şi gura i se face subţire; înfăţişarea asta a lui îi era străină femeii, nu-şi amintea s-o fi văzut-o vreodată la el, dar ce ciudat lucru: nu era deloc nepotrivită cu el, era tot a lui, era aceeaşi lumină din priviri micşorată însă şi strânsă de o gândire ameninţătoare. Nu era îndrăzneala de altădată, care ţâşnise din mânie şi jignire, cum se întâmplase în ziua aceea la seceriş, ci îndrăzneala rece, fără bătăi de inimă, necruţătoare şi sigură de sine. Uite ce făcuse din el războiul!

— Antoane! şopti femeia.

El se uită la ea o clipă şi o văzu: toată încordarea, toate grijile, toate neliniştile ei o părăseau, se uita la el un chip turburat, cu ochii umezi, neputincioşi să păstreze în ei bucuria fără să verse lacrimi.

— Ia vino tu mai încoace! şopti el, zâmbind, şi ea se trase acolo jos, în tinda mică, dar care era a lor, în ea călcase ea întâi cu piciorul ei de fată când intrase în casa lui… Se iubiră până în zori pe pământul ei uscat, sub lumina ca o părere a jarului din vatră…

IX

A doua zi pe la prânz, Anton se sculă, îl puse pe Vasilică să-i ţină cureaua să dea briciul peste ea, se bărbieri, se spălă, îşi văcsui bocancii şi, după ce stătu la masă, plecă în sat. O luă întâi spre Gheorghe al lui Matei, cu gândul să stea niţel de vorbă cu el, să-i mulţumească că i-a ajutat Voichiţii la plug şi apoi să se ducă la Miuleţ şi să vadă cum s-au întâmplat lucrurile cu vaca. Numai că, de bucurie, când îl văzu, Gheorghe al lui Matei scoase de sub pat un chil de vin, mai veniră şi alţi

desconcentraţi, mai făcură rost de nişte chile de vin şi Anton nu se mai duse la Miuleţ.

Îi apucase pe toţi veselia. Aproape toţi fuseseră pe front, se bucurau că au scăpat cu viaţă şi îşi povesteau isprăvile. Fiecare cunoscuse fel de fel de colonei, şi fel de fel de maiori, şi fel de fel de căpitani şi sublocotenenţi, unii proşti ca oaia, alţii deştepţi să-i ia mama dracului, alţii viteji, alţii care făceau în pantaloni. Îşi aduseră aminte de localităţi, de încercuiri, de bombardamente şi era care mai de care mai priceput în a imita şuieratul obuzelor, fâlfâitul aruncătoarelor, lătratul mitralierelor… Nu mai sfârşeau cu: „…păi să vezi la Kalaci… Să vezi la Melitopol… A! Păi să vezi la Feodosia…” Şi câte unul striga mereu să stea toţi ceilalţi şi să tacă din gură, ca să le spună el ce grozăvie a fost la Voronej… Iar altul începea mereu şi nu izbutea să spună decât: „La Tomarovka, nemţii… La Tomarovka, nemţii..” până când cineva îi spunea să se ducă dracului cu Tomarovka lui, să asculte mai bine ce a păţit el la Belgorod…

Până spre seară nu făcură decât asta şi nimic nu le scăpă din vedere. Lăudară tunurile nemţeşti cu repetiţie şi brandurile ruseşti care, dacă stăteai în picioare, îţi retezau picioarele şi, de te aruncai la pământ, îţi smulgeau spinarea şi-ţi lăsau plămânii goi… Râseră de vitejia nemaipomenită a italienilor (a muzicanţilor! O, ce frumos era când trebuia să atace muzicanţii!). „Era un regiment lângă noi… era un regiment lângă noi…” striga unul mereu şi atât îi plictisi cu regimentul lui, încât deodată se făcu tăcere şi cineva zise că: „Ei! Ce e cu regimentul acela?”, la care omul spuse că era un regiment pe care ei îl numeau regimentul patruzeci-căcat! Şi fiindcă nu râse nimeni, încercă să explice că-i spuneau astfel deoarece era compus numai din strânsură, moşnegi şi auxiliari cu ochelari la ochi, şi nici nu începea bine bombardamentul că se şi muiau şi părăseau

flancurile… Dar omul povesti prost şi rămaseră toţi dezamăgiţi…

Dar nu din cauza asta. Băuseră, strigaseră, povestiseră… a trecut timpul, s-au bucurat că s-au adunat aci… dar iată că n-a ieşit nimic din toată vorbăria şi strigătele lor. Bucuria s-a dus, vinul abia acum îşi dau seama că e cam poşircă… Şi la urma urmei, toate aceste poveşti erau nişte lucruri înfiorătoare, au umplut lumea de sânge… Şi ăsta ce râdea ca prostul că regimentul acela patruzeci, cum se lăuda el că-l numeau, fugea, dacă ar fi fost aşa toate regimentele, din toate armatele, româneşti, nemţeşti şi ruseşti, totul s-ar fi terminat mai repede şi n-ar fi murit atâta grozăvie de oameni. Ei, da, e de lăudat, nu de râs, acel regiment! Şi italienii? Dar pentru ce să lupte italienii la Voronej şi dracu' mai ştie unde? Ce să caute ei acolo? Dar ei, toţi care sunt aici şi care s-au întors şi cei care nu s-au mai întors ce-au căutat?

Începură să ofteze, întristaţi şi abătuţi. Statură până când băgară de seamă că Anton nu e nici întristat, nici abătut şi începură să-l întrebe o grămadă de nimicuri, când a venit, de unde a venit, ca şi când Anton abia în clipa aceea ar fi picat printre ei. Când Anton le spuse că a stat la Bucureşti câteva zile, îl întrebară curioşi: ce e la Bucureşti? La Bucureşti? Se făcu tăcere şi Anton începu să povestească tot ce văzuse şi auzise la Bucureşti. Oameni mulţi, care strigau jos guvernul… La nimeni nu le mai era frică. Îl ascultau cu gâturile înţepenite şi, când Anton termină, parcă se înţepeniră şi mai tare, şi tăcerea parcă se adânci şi mai mult. Apoi, deodată, unul dintre ei scoase un strigăt:

— Vasile! Gheorghe! Stane! Daţi bani! Daţi bani să mai luăm nişte chile de poşircă de-asta!…

Se făcu gălăgie mare, făcură rost de vin şi se puseră iar pe băut. Acum erau înfriguraţi şi, deşi

băuseră mult, beţia nu se lipi de ei, le sticleau ochii, li se întinsese pielea pe obraji, întineriseră…

— Antoane, mai spune o dată! Mai spune o dată, Antoane, că am auzit eu ceva, dar aşa cum spui tu că să se dea şi pământ ţăranilor n-am mai auzit de la nimeni, mai spune o dată…

Anton începu să povestească din nou, dar acum îl întrerupseră şi, în loc de „la Tomarovka, nemţii” şi „la Belgorod, ruşii”, de astă dată se auzea mereu „moşia Popa”… „moşia Popa”… Se puseră pe cercetat şi nu mai terminară de numărat pogoanele acestei moşii, şi deluşoarele şi vâlcelele ei, şi unde se făcea porumbul mai bine, şi unde ieşea grâul mai bun, şi cânepa mai mare, şi lucerna mai grasă…

Zadarnic veniră peste ei muierile sau copiii trimişi de muieri să-i smulgă de-acolo şi să se întoarcă pe la casele lor, înjurau muierile şi le goneau, păstrau copiii şi îi mângâiau pe cap, şi turnau în pahare şi le goleau dintr-o sorbire, aţâţaţi de-o sete de nepotolit.

— Aşa! Gata! strigă unul la un moment dat. Acuma uite ce vă zic eu, fraţilor: hai pe la Humă să vorbim cu el, îl luăm şi pe Costică Iancu din drum şi mergem să vorbim cu Humă. Vasile, Gheorghe, Stane! În flanc câte unul, după mine, marş!

X

Humă era un om a cărui sărăcie avea o strălucire de invidiat. Nu o dată, Anton auzise spunându-se despre el: „Humă îl bate pe Miuleţ.” *Îl bate*, asta însemna că strălucirea pe care i-o dădea lui Miuleţ averea era mai mică decât aceea pe care i-o dădea lui Humă sărăcia. Când un om se

văita prea mult că o duce rău, când aceste văicăreli deveneau şi ele un rău în plus, atunci cineva din familie sau cineva apropiat se îndârjea împotriva lui: „Ia mai lasă! Sparge o ceapă acolo, pune un pumn de sare, şi mănâncă să trosnească!” Aceste cuvinte fuseseră spuse cândva de Humă şi cei care le foloseau căutau, cu acest prilej, să încerce şi ei puterea mândriei cu care le spusese el, „sparge” şi „să trosnească” sunau ca o sfidare.

Humă era prieten cu toată lumea, dar nimeni nu putea să spună că e prieten la toartă cu el, şi era o mândrie pentru cineva când putea să stea mai mult în apropierea lui. Din cauza aceasta, cu toată sărăcia, Humă nu muncea la nimeni cu ziua. Era o plăcere pentru cineva să se ajute cu Humă la plug (avea, ca şi Anton, un hectar de pământ), sau să-i ia sacii la moară, sau să-i împrumute căruţa, ori caii, sau orice altceva. La treierat era ales în fiecare an şef de ceată. Miuleţ încercase într-o vreme să-l câştige, îi oferise bani cu împrumut, fără dobândă, pe timp lung, îi propusese afaceri cu grâne, dar omul, fără să-şi facă prea multe socoteli, nu se lăsase prins. Ar fi trăit poate mai bine, cum li se întâmpla multora dintre cei care se învârteau în jurul lui Miuleţ, dar atunci nicio căciulă nu s-ar mai fi ridicat în faţa lui, şi nimic din revărsarea aceea de priviri pline de admiraţie n-ar mai fi fost pentru el.

Se făcuse târziu, stelele sclipeau pe cer şi se lăsase bruma. Grupul trecu pe la Costică Iancu, îi spuseră în două cuvinte despre ce era vorba şi, puţin mai târziu, băteau la poarta lui Humă.

Humă ieşi la drum, se opri la poartă şi-şi vârî mâinile în buzunare. Era un om nu prea voinic, dar avea un piept ca o platoşă. Era tânăr, nu părea să fi trecut de treizeci şi cinci de ani.

— Humă, am venit să vorbim ceva cu tine, zise cel care avusese ideea.

— Hai în casă, fraţilor, răspunse Humă.

În casă, la lumina lămpii, Humă văzu chipurile celorlalţi şi înţelese că întârziaseră mult împreună, dar se făcu că nu bagă de seamă. Avea pe el o flanelă şi nişte pantaloni, dar era cu neputinţă să-ţi mai dai seama din ce fel de ţesătură fuseseră făcute: stofa pantalonilor fusese înlocuită, pas cu pas, aproape în întregime, din petice, şi flanela la fel, iar cămaşa era doar o închipuire; nişte betelii legate unele de altele peste umeri şi piept. Din aceste rupturi se ridica însă un gât puternic şi te priveau nişte ochi limpezi şi ageri ca de pasăre de pradă.

Humă ceru nevestei să pună morcoaşa la lampă, adică acea căciulă de deasupra fitilului care făcea lumina mai mare, iar copiilor (avea vreo trei) le spuse să se dea jos din patul acela (mai mare) şi să treacă în celălalt (mai mic). Apoi li se adresă musafirilor, arătându-le patul: să se aşeze şi să spună despre ce e vorba.

Anton fu pus să povestească ceea ce ştia, şi Anton povesti, dar nimeni nu se uită la el, toţi se uitau la Humă. Humă ascultă în tăcere şi, după un timp, Anton băgă de seamă că nicio schimbare nu se petrecea pe faţa lui. Băgară de seamă şi ceilalţi şi întoarseră privirile spre Anton, parcă l-ar fi învinuit pe el că, asupra lui Humă, faptele povestite nu aveau acelaşi efect.

Îi luară vorba din gură şi arătară ei cum stau lucrurile, şi din nou „moşia Popa” reveni în spusele lor. Amestecau faptele în aşa fel, încât s-ar fi zis că acolo, la Bucureşti, e o problemă specială cu această moşie.

— Ce spunea Anton adineauri şi ce spuneţi voi acuma, eu ştiu de ieri, zise Humă şi se ridică, se apropie de lada de la capătul patului, îi săltă capacul şi scoase dinăuntru un ziar. Uite ici *Scânteia,* zise el, despăturind jurnalul, ai aici toată chestiunea cum stă ea de-adevăratele. Partidul Comunist cere reforma agrară la moşiile care sunt şi, uite ce spune aici, că dacă nu, ţăranii vor intra

singuri şi vor împărţi ei moşiile. Partidul Comunist! Eu mă înscriu în partidul ăsta! declară Humă, bătând ziarul cu palma şi înfăşurându-i pe toţi, de la un capăt la altul, cu privirea sa de pasăre. Voi vreţi să ştiţi ce e de făcut. De ieri tot stau şi eu şi mă gândesc, şi vă spun că zilele astea o să mă duc la plasă şi mă înscriu în partidul ăsta. După ce mă întorc, o să vă spun cum şi ce trebuie făcut. „De Miuleţ nu zice nimeni nimic, nu se leagă nimeni de el, gândi Anton, întorcându-se acasă pe la al doilea cântat al cocoşilor. Miuleţ e tot la putere, tot el şi neamul lui conduc comuna, şi nici Gheorghe al lui Matei, şi nici alţii, şi nici măcar Humă nu se gândesc să se atingă de puterea lui.” O umbră de nedumerire şi nelinişte se strecură în mintea lui Anton şi izbuti cu greu s-o alunge şi să adoarmă.

XI

Ciudat i se părea acum lui Anton satul, cum îi intra iar în sânge apa lui stătută! Fără să-şi dea seama de ce, a doua zi, când se sculă şi se gândi să plece la Miuleţ, lucrul nu i se păru atât de simplu cum i se înfăţişase în seara când venise acasă. Să se ducă la Miuleţ şi ce să-i spună? Să-i dea vaca înapoi? Are să-i răspundă că el n-are nicio vină, că i-a spus Voichiţii că a primit ordin de la prefect… O nemulţumire curioasă începu să-i dea târcoale lui Anton. Şi acum îi sunau în urechi vorbele lor înfrigurate de ieri, pornirea lor nerăbdătoare şi parcă oarbă, când spuneau: „Moşia Popa!… Moşia Popa!…”

Singur Humă nu părea cuprins de această pornire! Da, el singur vorbise cu sânge rece… Dacă Humă ar fi primar!… Da, iată ce ar trebui

făcut întâi şi întâi, să fie dat jos domnul Miuleţ şi pus în locul lui Humă. La asta nu s-a gândit Gheorghe al lui Matei şi nici ceilalţi; cum o să se gândească ei la una ca asta, parcă îi taie pe ei capul că, atâta vreme cât Miuleţ rămâne primar, nimic n-o să se schimbe în sat? Lor le-a intrat în cap ca un piron „moşia Popa!…”

Anton se îmbrăcă şi porni hotărât spre Humă.

Pe drum se întâlni cu şeful de post care scoase din buzunar o hârtie şi i-o dădu. Anton se uită la ea neînţelegând: era un ordin de chemare.

— Păi, abia m-au lăsat la vatră, dom’ şef, zise el fără să se mire totuşi prea mult.

— Ce vorbeşti? Ia să văd ordinul!

Anton scoase un portofel negru din piele parcă de bivol şi-i arătă şefului hârtia. Jandarmul dădu din umeri: la două zile după ce îl lăsaseră la vatră, emiseseră ordin de chemare. Aşa e războiul, trebuie să se ducă, are răgaz patruzeci şi opt de ore, adică două zile.

— Uite, zise şeful, nu ţi-l dau azi, te dau câteva zile lipsă din comună, mai stai şi tu pe-acasă cu muierea, că abia ai venit. Dar peste trei zile te prezinţi la mine…

— Bine, dom’ şef, să trăiţi, răspunse Anton şi îşi continuă drumul spre Humă.

Îl găsi acasă pe Humă, nu plecase încă, spuse că mâine-dimineaţă se duce la plasă.

— Nea Ioane, zise Anton, după ce intră în casă şi se aşează pe pat, aseară erau ăilalţi şi n-am putut să-ţi spun… Vreau să-ţi spun ceva dumitale, să mă înveţi cum să fac, că eu, să-ţi spun drept, nu prea înţeleg cum devine cu situaţia că tot noi trebuie să plătim oalele sparte şi alţii care n-au îndurat nimic să le fie tot lor bine.

— Spune despre ce e vorba, Antoane, zise Humă binevoitor, ca şi când de pe acum ar fi fost un mare şef şi asculta cu interes ceea ce i se spunea.

— Eu nu ştiu cum s-a întâmplat pe-aici, poate ştii dumneata mai bine cum a fost cu vitele luate pentru armistiţiu.

— Aha! exclamă Humă şi-i puse lui Anton mâna pe picior. Măi frati-meu, nu mai e nimic de făcut, zise el. Pe chestia asta, Miuleţ o să fie dat jos, dar vitele s-au dus, cine a avut curaj şi a pus câinii peăia cu comisia, bine, cine nu…

Anton rămase tăcut şi Humă nu mai zise nici el nimic.

— Am ştiut eu că nu mai e nimic de făcut, murmură Anton. Nea Ioane, reluă el apoi, uitându-se la bocanci, de ce nu eşti dumneata primar? Spui că Miuleţ o să fie înlocuit, dar cu cine?

— Cu frati-său, răspunse Humă, cu un glas puternic şi precis. Nevastă, chemă el, ia adu tu sticla aia să beau o ţuică cu Anton…

Femeia aduse sticla aceea şi două ceşti de pământ smălţuite. Humă turnă în ele licoarea de prună cu miros puternic şi ciocni cu Anton.

— Eu nu pot să mă pun singur primar, Antoane, zise el, după ce dădu ceaşca pe gât. Degeaba îi lasă lui Gheorghe al lui Matei gura apă după moşia Popa, dacă nu cade guvernul. Eu am vrut să le spun aseară fiindcă… fiindcă vreau întâi… Nu-i vorbă, că nici domnul Miuleţ cu oamenii lui nu s-ar da în sus să rupă şi ei nişte hectare din moşie, dar problema stă altfel, că una e să faci ce vrea satul şi alta să execuţi ordinele venite de la prefectură. Ordinele astea să-mi vie mie, că aş şti eu cum să le execut!… Ia, Antoane, trage-i, măi frati-meu!

Ciocniră şi dădură ceştile pe gât.

— Nu-mi place, nu-mi place, nea Ioane! exclamă Anton ameţit de băutura tare. Nu ştiu cum o să fie, dar eu nu pot să rabd, dacă mai stau în sat… Nu, nea Ioane, eu plec, mă duc pe front, bine că mi-a venit…

— Ai primit ordin? întrebă Humă.

— Am primit, bine că am primit, mai bine mă duc şi mor pe-acolo, scap de toate…

Humă se uită la el şi parcă abia atunci îl văzu, şi-i plăcură ochii lui, îl privi stăruitor în faţă: faţa lui era foarte tânără şi era de mirare cum de ieşeau din gura lui cuvinte atât de deznădăjduite.

— Ce e, mă, cu tine? De ce-ai slăbit aşa, brusc? Ieri arătai ca o pisică, acuma parcă eşti un miel. De ce vrei să mori?

— Ah, nea Ioane, dacă ai şti dumneata câţi morţi zac în mine, artilerişti de-ai mei, băieţi nevinovaţi, răspunse Anton gâtuit deodată de o emoţie fără nume. Cât am stat la cazarmă nu m-am gândit la ei, dar acuma mă gândesc. Au murit, nea Ioane, fără niciun rost…

— Neamţul e de vină, strigă Humă cu putere. Neamţul, Antoane! El a dezlănţuit acest război. Am făcut şi eu patru ani de concentrări şi unul de front. Acuma văd că m-au lăsat la vatră definitiv.

Dar Anton, obsedat, nu vedea în sufletul lui decât fantomele camarazilor săi morţi. Nici el nu-şi dădea seama cum îl pocnise aşa deodată amintirea lor.

— Da, aproape că hohoti el, neamţul e de vină, aşa e, nea Ioane! Parcă îmi stă pe inimă o piatră de moară. Am scăpat eu, dar ei au murit, n-au apucat să aibă şi ei neveste şi să se bucure şi ei de viaţă. Cum să trăiesc eu, nea Ioane, cu greutatea asta care mă apasă?…

— O să slăbească, Antoane…

— Şi asta şi mizeria în care trăim, continuă Anton… De unde să-i mai dau eu acum copilului meu puţin lapte? Şi muierea mea, de unde…

Izbucni brusc în hohote de plâns şi îşi reveni imediat. Se făcu palid, apoi chipul i se aprinse şi apoi iar păli.

— Schimbăm noi viaţa asta, Antoane, se auzi în odaie glasul puternic al lui Humă. Du-te pe front şi întoarce-te, fii cu grijă, nu te arunca orbeşte,

fiindcă abia acum luminează şi pentru noi o speranţă.

— Da, nea Ioane, murmură Anton… A, ce-am să mai trag… Ce-am să mai trag, nea Ioane, adăugă cu o expresie parcă străină pe chip, ca şi când el era de pe acum *acolo.* Numai să nimeresc un ofiţer bun şi nişte băieţi care au mai fost pe front. Nea Ioane, şopti el iar, aplecându-se înainte şi apucându-l pe Humă de flanela lui cârpită. Ah, nea Ioane! Ştii cum cunosc eu tactica nemţilor?! Ah! Ah! Ah! Dă-i drumul la artilerie! Dă-i drumul la artilerie! Dă-i drumul la artilerie! Of!… Mă, nea Ioane! Cu ochii mei îi vedeam pe nemţi cum se regrupau… şi tancurile u-ru-ru-ru-ru, u-ru-ru-ru-ru… Ptiu, fir-ar al dracului, uite acuma să înceapă artileria să tragă! A! Cum cunosc eu tactica lor, nea Ioane! Să nimeresc un ofiţer bun, cu nişte băieţi care au mai luptat…

Anton clătină din cap şi murmurul lui încetă. Dar din nou se porniră lacrimile să-i curgă pe obraji şi Humă îl luă pe după umeri şi începu să-l ţină de rău.

— Lasă, măi Antoane, ai să vezi că o să fie bine, ascultă-mă pe mine. Ai să te întorci şi mai vorbim noi… Hai, mă, lasă, dă-o dracului, caporal de artilerie eşti tu? Ai să te întorci şi în locul vacii pierdute ai să găseşti pământ pentru tine şi muiere. Nu uita spusele mele…

XII

Anton se întoarse de la Humă şi se culcă. Dormi toată după-amiaza şi toată noaptea până a doua zi spre seară, aproape necontenit, cuprins de-o ciudată toropeală. Seara însă mâncă cu poftă, o

linişti pe nevasta îngrijorată, spunându-i că nu-l doare nimic şi se culcă din nou.

Dimineaţa se sculă, se mişcă puţin prin casă, ieşi prin grădină, drese un gard, dar mâinile şi picioarele i se făcură grele ca plumbul şi se întoarse în casă şi se întinse pe pat. Două zile şi două nopţi neîntrerupte dormi astfel, uimit el însuşi de această lipsă de vlagă a corpului său, care, cu cât se odihnea mai mult, cu atât slăbea mai tare. Se făcuse galben la faţă, şi mâinile şi picioarele îi tremurau.

A treia zi, pe la orele patru dimineaţa, se trezi singur în pat, alături de nevastă, şi simţi cum puterea curge din nou în trupul lui din mii de izvoare dulci şi domoale. Numai în copilărie se simţise aşa. Rămase nemişcat, cu ochii deschişi, îmbătat de amintiri şi de bucurii uitate. Cum se făcea dimineaţă când era copil, cum fluiera un graur în fundul grădinii, cum cârâiau orătăniile pe prispă pe la capul lui, şi tata dormea dus, trudit şi chinuit de o boală necunoscută. Într-o vară, pe vremea când trăia mama, dormise săptămâni întregi pe prispă un pui de găină şchiop, nimerise cloşca cu puii printre picioarele cailor, se zăpăcise, şi un cal (pe vremea aceea aveau cai) prinsese picioruşul unui pui sub copită şi-l strivise. Cloşca era de vină, era o cloşcă arţăgoasă care nu se speriase de cai… Se înfuriase mama şi o bătuse. Da, cloşca… îi sărise şi lui Anton de câteva ori în cap, odată chiar îl speriase rău, era în grădină şi se juca singur şi, tam-nisam, se pomenise cu ea în cap, bătându-l cu aripele şi ciocănindu-l în moţul lui de păr legat cu arnici roşu. Fusese veselie mare atunci, fiindcă era mic şi începuse să urle cât îl ţinea gura. „Ce este, măi Antoane, ce s-a întâmplat?”, îl întrebase tatăl din tindă. „A, a, a, urla Anton, a, a, a…” „Ce e, maică, de ce urli aşa? a, întrebase şi mama, şi Anton cu pumnii la ochi, cu gura deschisă, urcase prispa şi se oprise în pragul tindei: „M-a… m-a… încăie… m-a

încăierat cloşca… degeabaaa!”, uriaşe el, în prada unei indignări fără margini. Îl încăierase cloşca degeaba!

Puiul acela cu picioruşul strivit îl luase mama, îl unsese cu untdelemn şi îl adusese în casă. Şontâc, şontâc, după câteva zile începuse să se mişte şi apoi chiar să meargă. Stătea prin tindă şi ciugulea farâmituri. Îl botezaseră, nu se ştie de ce, Gheorghe, şi Gheorghe începuse să uite bătătura, îşi înfigea ciocul în mămăliga fierbinte, clif! de sub masă, se urca chiar pe masă şi ciugulea din brânză. Seara, Anton îl auzea pe prispă cum adormea chirăind – chir, chir! – slab de tot, şi în liniştea nopţii era aşa de subţire şi parcă aşa de îndepărtat acest cântec mititel, încât simţeai parcă prin el, aici lângă căpătâi, răsuflarea tainică a lumii… Dar iarna, când veneau zăpezile? Când se trezea dimineaţa cu soarele roşu în ferestre şi vedea nămeţii la geam? Sărea din pat, de lângă spinarea tatei, dădea buzna afară şi se arunca cu capul înainte, prăbuşindu-se în troiene, înota în ele ca într-o gârlă albă, şi zăpada mirosea a lumină de soare, a nori şi a cer… Se întorcea în casă învăluit de aburi, gâfâind şi ţipând de bucurie. Au trecut de atunci douăzeci de ani, dar iată că parcă au trecut doar douăzeci de luni.

Anton se răsuci încet în pat şi dădu de trupul nevestei. Se ridică într-un cot şi se uită la ea. Era a lui femeia aceasta, care dormea lângă el, era nevastă şi mamă, era legată de inima lui.

— Măi copile! şopti Anton şi-i puse mâna pe obraz.

Ea deschise ochii. Nu-l văzu cum arăta, dar îi simţi trupul odihnit şi puternic. Drept răspuns îi şopti numele. Se mişcă uşor, abia simţit, cu faţa spre el şi îşi lipi corpul fierbinte de al lui…

Când se lumină de ziuă, Anton se sculă şi se apropie de celălalt pat, unde dormea Vasilică. Simţind pe cineva lângă el, copilul se trezi, îşi scoase braţele de sub pătură şi se apucă cu ele de

ceafa. Se întinse arcuindu-se în sus, îşi trosni oasele şi se uită spre geam cu privirea micşorată, aşa, ca un om mare care s-a culcat ostenit şi acum, iacă-aşa, îşi trosneşte oasele trudite şi le mai lasă încolo de griji.

— Cine e mic, şi prost, şi cu bube în cap? întrebă Anton, zâmbind.

— Ce e, tată! zise băiatul flegmatic şi căscă amarnic, şi-i întoarse lui taică-său spatele.

— Când ţi-oi da eu ţie câteva la spate, ţi-arăt eu, Vasilică, cum devine cazul.

— Păi, sigur! zise băiatul şi deodată sări drept în picioare şi se arcui în aer ca o pisică, agăţându-se de gâtul lui Anton.

— Hai şi ajută-i maică-tii să facă pâine, zise el.

— Cum?! strigă Vasilică. Mâncăm pâine?

Sări jos, începu să ţopăie într-un picior, o zbughi afară şi nu mai încetă să strige: „Mâncăm pâine! Mâncăm pâine!”

Anton se îmbrăcă şi se duse la Miuleţ. Nu îmbătrânise prea mult Miuleţ, se mai îngrăşase, devenise mai tăcut şi chiar mai impunător. Văzându-l, Anton îşi spuse că, dacă Miuleţ s-ar îmbrăca în haine de maior, nu i-ar sta deloc rău în ele, cu privirea lui înţepenită şi rece şi cu expresia aceea comună tuturor oamenilor obişnuiţi să comande.

Foarte binevoitor, Miuleţ îi explică lui Anton că, în chestiunea cu vaca, l-a pârât cineva, că el n-are absolut nicio vină, oamenii aceia din comisie aveau la ei o listă făcută după informaţiile nu se ştie cui.

— S-o lăsăm moartă! spuse Anton cu gândurile în altă parte. Am venit pentru altceva.

— Ştiu, spuse Miuleţ, trebuie să-ţi dau nişte bani. Antoane, tu să nu crezi că aşa şi pe dincolo, continuă el, poţi să mai întrebi şi pe alţii şi întreab-o chiar pe muierea ta, şi ai să vezi c-o să-ţi spună cum ţi-am spus eu.

Anton nu răspunse nimic. Stătea pe un scăunel în faţa tejghelei şi aştepta. Miuleţ trase sertarul şi scoase de-acolo un teanc de hârtii. Îi plăti lui Anton, şi Anton băgă banii în buzunar fără să-i numere. Aştepta încă.

— Muierea ta e cam supărată pe mine, dar n-are de ce să fie, zise Miuleţ parcă cu părere de rău. Omul ţine minte numai când nu-i dai! Întreab-o numai aşa, de curiozitate, adăugă el zâmbind, şi Anton se uită la el cu ochii mari. Întreab-o pe muierea ta de câte ori i-am dat eu în timpul iernii şi pe primăvară! Ce i-am dat eu iarna avea alt preţ decât acuma, şi eu am socotit la preţul din iarnă, nu la ăsta din momentul de faţă când e inflaţie. Banii ăia pe care îi ai în buzunar, numără-i şi tu să vezi, şi întreab-o pe muiere, că e muiere deşteaptă şi ştie să scrie şi să facă socoteli.

— Bine, domnule Miuleţ! exclamă Anton.

— Şi… o să vă mai dau! anunţă Miuleţ îndatoritor. Nu trăim acilea în sat?

— Te-au schimbat şi pe dumneata vremurile, zise Anton. Când am plecat de-acasă special n-am vrut să-mi iau automatul, ca să-ţi plătesc batjocura de-atunci, de pe câmp, când ai râs de mine tocmai când îmi tremura şi mie inima că o să am un copil. M-am uitat la dumneata: o singură sticlire din ochii dumitale dacă mi-ar mai fi amintit de ceasul ăla, mă întorceam acasă, îmi luam automatul şi nu te omoram, dar îţi ciuruiam picioarele. Nu-ţi mai place să râzi de alţii?

— Nu, zise Miuleţ, am îmbătrânit! Mi-a murit şi mie un băiat în război…

Anton se ridică.

— Nu beai o ţuică? Ia o ţuică, Antoane, îmi pare bine că ai scăpat sănătos… Ia pune, fă, două ţuici, se adresă el nepoatei care stătea la tejghea, pune două ţuici din sticla aia de jos… Dacă vorbeai cu mine, te desconcentrai mai repede, continuă el, ciocnind paharul cu al lui Anton, având în vedere că ai pământ puţin şi familie fără ajutor, rog să

binevoiţi a-mi acorda un concediu de trei luni, şi concediul ăla îl aranjam eu la cercul teritorial cu cine ştiu eu. Ei, dar nu-i nimic, bine că a trecut şi asta, să ne apucăm acuma şi să muncim şi să ne vedem de treabă. Mai pune, fă, din sticla aia…

Ciocniră iarăşi şi băură. Anton stătea mai departe pe scăunel şi Miuleţ se plimba încet, de sus în jos, cu paşi rari şi neşovăitori.

— Vaca aia, lasă c-o să-ţi cumperi tu alta, reluă el mergând cu mâinile la spate şi uitându-se cu privirea lui rece afară pe drum. Bă Ilie, ia vino încoace! strigă el văzând pe cineva.

Cel strigat se abătu din drum şi trecu pragul cârciumii. Era un om subţirel şi înalt, puţin adus din spinare, cu obrajii traşi, să fi avut treizeci şi opt de ani.

— Să trăiţi! spuse el cu o umilinţă ciudată, inertă, care parcă nu mai ajuta la nimic.

— Vezi că mâine-dimineaţă se duce alde Bălţoi la pădure, ia-l pe frate-tău, Stancu, şi duceţi-vă şi voi cu alde Bălţoi, zise Miuleţ uitându-se pe deasupra omului din faţa sa.

— Alde Bălţoi ştie? întrebă omul, ca să zică ceva.

— Ştie, am vorbit eu cu el. Vezi că fierăstraiele le-a luat el, tăiaţi cu grijă, că mai mi-a rupt alde Ilie Nica un fierăstrău. Vă pun de-l plătiţi!

— Să trăiţi, spuse omul cu aceeaşi umilinţă zadarnică în glas şi îşi duse mâna la pălărie. Privirea îi rătăci fără însufleţire peste rafturile de sticle şi o clipă asupra necunoscutului care stătea pe scăunel. Îl recunoscu. A, noroc, Antoane, bine-ai venit! murmură el absent şi-i strânse mâna lui Anton. Să trăiţi! repetă apoi şi ieşi lăsând în urma lui ceva ciudat, parcă umbra sa, care, ca orice umbră, poţi să calci pe ea fără grijă şi, dacă te supără cu ceva, să-l mişti pe cel care o are încolo sau încoace, după cum îţi convine.

Anton se ridică de pe scăunel.

— Bună ziua, domnule Miuleţ, am plecat, spuse el.

— Să fii sănătos, zise Miuleţ, cu glasul său dinainte. După ce te mai odihneşti, treci zilele astea pe la mine, Antoane. Am ceva să vorbesc cu tine.

Anton nu răspunse.

În aceeaşi zi, la masă, în timp ce rupea pâinea, zâmbind senin şi blând, el îi spuse Voichiţii că a primit iar ordin de concentrare şi că trebuie să plece. Ea se făcu galbenă la faţă şi rămase mută, cu privirea speriată, rătăcită. El o linişti şi îi explică; nu era de rău, era de bine, pleca în misiune specială. N-avea să stea mult; să n-aibă nicio grijă, niciuna, să stea liniştită la casa ei şi să-şi vadă de treabă. Când o să se întoarcă? Păi, o să se întoarcă repede! Dacă nu se întoarce repede, o să-i scrie. Când trebuie să plece? Păi, trebuie să plece chiar mâine-dimineaţă, sau… Ei, bine, o să mai stea şi mâine, dar poimâine negreşit trebuie să fie plecat.

XIII

Pe la începutul lui decembrie ’44, Anton fu repartizat într-un eşalon operativ şi plecă spre linia frontului.

Plecă cu un eşalon de tunuri anticar, nu fără să fie îngrijorat că odată ajuns pe linia întâi, din lipsă de tunuri sau din cine ştie ce alte pricini, să nu fie totuşi înghiţit de infanterie.

O săptămână mai târziu ieşeau din ţară şi înaintau prin locuri necunoscute, întâi prin Ungaria şi apoi prin Cehoslovacia. Într-un loc se opriră şi eşalonul fu absorbit de unităţile descompletate în luptele de la Debreţin. Anton avu noroc, lui şi tunarilor cu care venise li se dădu o baterie anticar.

E drept că ofiţerul comandant era prea tânăr, promoţie antonesciană, şi nici ceilalţi tunari nu mai luptaseră, erau din contingentele ‘44 şi ‘45, dar păreau să fie bine instruiţi, iar ofiţerul foarte milităros.

Odată intraţi în unităţile de front, continuară înaintarea până pe la 1 februarie. Inamicul se retrăgea, Anton era mirat că înaintau mereu numai prin orăşele mici, apropiate unele de altele şi numai pe şosele asfaltate sau bine pietruite. Curând îşi dădu seama că, de fapt, nu sunt orăşele, ci sate adevărate, cu vite, cu grajduri, cu oameni care semănau a ţărani…

Contactul cu inamicul nu sperie pe nimeni. Într-o dimineaţă auziră răpăieli de mitralieră. Abia avură timp să-şi dea seama de ceea ce se întâmplă, că împuşcăturile încetară şi batalionul îşi continuă înaintarea. De fapt, nu batalionul lor luase contactul, ci un altul care se afla undeva înainte. A doua zi, împuşcăturile se auziră din nou, dar tot aşa, nu ţinură mult…

Zilele treceau şi mereu împuşcături din acestea, opriri, apoi iar împuşcături undeva înainte, apoi iar la drum… Se învăţaseră astfel, ştiau că un batalion merge înainte, că din când în când dau de nemţi, se aud împuşcături care durează câteva ceasuri şi apoi totul se termină în acelaşi fel.

Într-o vreme, Anton auzi un nume: Banska-Bistriţa. Înaintau spre un obiectiv care purta acest nume. Începură să se gândească cu interes la acest loc. Desigur, acolo la Banska-Bistriţa se va întâmpla ceva, acolo sau de acolo înainte. Îmbrăcămintea se zdrenţuia, vremea era urâtă, ploua des, opririle şi pornirile erau neaşteptate. „Urâte locuri”, gândea Anton, în ciuda faptului că nu se mai sătura să se minuneze de şoselele şi satele curate prin care trecea.

Când se află de Banska-Bistriţa, cu toate că activitatea inamicului nu se schimbase prea mult, înaintarea încetini, apoi se opri brusc. Acum

bubuia tunul, şi pământul se cutremura sub picioare.

Se dădu masa. Oamenii mâncau în tăcere şi cercetau cu nelinişte cerul străin şi locurile necunoscute în care se aflau. Fără să le fi spus cineva, simţiră că abia acum sunt în război şi că vor intra poate în foc chiar astăzi, ba poate chiar acum, după ce vor termina masa. Iată cum se desface cutare unitate, cum unii urcă în camioane şi fug undeva, înapoi parcă, iată compania aceea cum se desparte în plutoane şi un ofiţer nu se ştie ce vrea de la acele plutoane.

Anton se uita liniştit la această mişcare şi aştepta. Se opriseră pe o poiană, la ieşirea dintr-un sat, şi se odihneau. Într-o vreme, bubuiturile încetară. Soldaţii se aşezaseră jos pe zăpadă, în dosul unor adăposturi naturale şi, de oboseală, unii începură să pirotească. Anton se întinse şi el şi închise ochii. Cum stătea cu pleoapele lăsate, după câteva minute auzi în minte ceva care semăna cu uralele unei mulţimi, dar foarte îndepărtat, aşa cum numai în amorţeala somnului se poate auzi. Îşi aminti de Bucureşti, de mulţimile care strigau pe străzi, şi se miră că somnul l-a cuprins atât de repede, dar deodată deschise ochii şi ascultă cu atenţia încordată. Se auzea şi acum, cu ochii deschişi: raaaaaa, raaa… Sări în picioare.

— Atacă ruşii, strigă el pe neaşteptate. Se uită în jurul său cu înfrigurare, porni repede pe un dâmb, se urcă pe el şi-şi duse mâna la ochi. Dom' sublocotenent, strigă el către comandantul său, atacă ruşii.

Ofiţerul se apropie. Anton se uita cu binoclul. În timp ce el se uita, mai veniră doi ofiţeri şi se apropiară şi soldaţii, dar nimeni nu văzu nimic. Şoseaua se întindea prin mijlocul unei văi largi, în dreapta şi stânga, în depărtare, se ridicau dealuri mari.

— Căprarul ăsta a visat, zise un ofiţer,

Anton vru să răspundă, dar tot atunci izbucniră răpăituri şi se auziră limpede uralele de atac atât de cunoscute lui Anton. El lăsă binoclul din mână şi rămase nemişcat, uitându-se pierdut în zare. Îşi dăduse capela pe ceafa şi stătea aşa cu fruntea sus, cu privirea strălucind de înfrigurarea luptei. Soldaţii şi chiar ofiţerii se uitară cu mirare la acest caporal care parcă se bucura de atac, ca şi când ar fi fost vorba de-o petrecere. Voia să se ducă acolo?

— Ai mai fost pe front, caporal? îl întrebă un ofiţer.

— …fost!

— Ce contingent eşti?

Anton se întoarse spre ofiţer şi, când îl văzu, ezită să mai răspundă. Se uită la el câteva clipe lungi, numai cu jumătate privire, apoi toată privirea i se deschise şi zâmbi larg.

— Dom' sublocotenent Cristescu! exclamă el bucuros. De unde veniţi?

— Ce e cu tine, mă? Tu de unde vii? întrebă ofiţerul mirat. Cum de te-au trimis pe front? Batalionul nostru…

— Aoleo, dom' sub'lent! se minună Anton fără să răspundă la întrebări. Parcă vă dăduse drumul acasă!

— Ne-a dat, mă, dar acasă am găsit ordinul de chemare, răspunse ofiţerul.

Se dădură jos de pe dâmb şi se îndepărtară de ceilalţi. Ofiţerul scoase un pachet de ţigări şi Anton dibui mult cu degetele lui groase până trase o ţigare.

— Aoleo, dom' sub'lent, zi, aţi găsit ordinul acasă…

— Ce să-i faci, mă, asta-i soarta noastră, a rezerviştilor. Patru am fost în batalion, pe toţi patru ne-a potcovit, zise ofiţerul. Din activi, niciunul. S-au aranjat între ei la statul-major. Îl ştii pe locotenentul Braşoveanu?

— Dom' locotenent Braşoveanu?! Cum să nu-l ştiu!

Ofiţerul spuse că locotenentul Braşoveanu e şi el p-aici, apoi îl întrebă pe Anton din nou ce-a făcut de l-au trimis pe front, că doar batalionul, după câte ştie el, a rămas tot sedentar.

— Ai făcut ceva pe-acolo?

Anton zâmbi şi clătină din cap, cu gândurile în altă parte. Se vedea că nu încetează să se bucure de întâlnire.

— Atunci de ce te-au trimis? continuă ofiţerul.

— Nu ştiu, dom' sub'lent, răspunse Anton.

Anton nu ştia de ce, dar se simţea foarte vesel. Mirarea ofiţerului i se părea ceva grozav de înveselitor.

— Şi zi aşa, dom' sub'lent, aţi găsit ordinul acasă!

— Da, mă Antoane, m-au potcovit.

— Aoleo, dom' sub'lent…

— Ce să-i faci! Soarta destinului.

— Dom' sub'lent… lăsaţi, dom' sub'lent, am luptat noi pe degeaba, dar acuma! Şi zi aşa, dom' locotenent Braşoveanu e şi el p-aici.

Anton se stăpâni din toate puterile să nu râdă. Ofiţerul băgă de seamă şi se înveseli şi el. Era un om de treabă, un învăţător, tată de familie, hărţuit atâţia ani de război. Scuipă a lehamite şi spuse:

— Dar tu ce dracu' ai, că nu erai aşa vesel, zise ofiţerul rezervist parcă supărat.

XIV

Pe drum, Anton avusese timp să-şi dea seama că nu-i place deloc comandantul său de baterie. Era prea tânăr, când dădea un ordin, nu se ştie de ce, ordinul acela părea de neînţeles, cu toate că, dacă stăteai să te gândeşti, găseai că ordinul e bun. Dar tocmai acest lucru era supărător, că ordinul,

deşi bun, nu ţi se impunea, te stârnea să stai să te gândeşti.

Înainte de a se opri pe poiana aceasta, la ieşirea din sat, ofiţerul ordonase cu glasul său subţire şi pătruns de sine:

— Atenţiune, baterie, stai!

Foarte reglementar, dar neplăcut şi de neînţeles. De ce a-ten-ţiune!? De ce să stea bateria? Era limpede că ordinul de oprire trebuia să aibă un rost, dar lui Anton i se păruse că ofiţerul nu se gândise la nimic când dăduse acest ordin.

— Camuflarea bateriei! ordonase ofiţerul cu glasul său rece şi ascuţit.

Da, bateria nu era bine camuflată, dar ordinul acesta putea fi dat şi altfel, de pildă aşa: „Băieţi, camuflaţi bateria mai bine.” „Lasă că te faci tu băiat bun, gândi Anton, uitându-se la comandantul său, care în clipa aceea scotea din buzunar un pachet şi-şi aprindea o ţigare. Lasă, că te văd eu cum o să-mi întinzi pachetul cu mâna tremurând, după ce o să respingem primele tancuri ale inamicului şi o să zici: Era s-o mierlim, caporal…”

După masă, regimentul porni mai departe, dar acum înaintau cu băgare de seamă. Se opriră după un ceas la poalele unei pădurici de lăstari şi primiră ordin să ocupe poziţii de atac. Bateria ocupă poziţie de tragere la câteva sute de metri, în spatele unei companii care primise ordin să intre în foc. Lui Anton nu prea-i plăcu distanţa, deşi câmpul de tragere era bun. El îi spuse ofiţerului că s-ar putea ca nemţii să nu iasă cu tancurile şi ar fi bine să fie mai aproape, ca să se poată trage la nevoie asupra cuiburilor de mitralieră.

— Asta e baterie anticar! răspunse ofiţerul sec.

„Ba ai să vezi cum o să trag eu şi în oameni şi în ce-oi nimeri, nu numai în tancuri”, gândi Anton. În sinea lui însă trebui să-i dea dreptate ofiţerului, dar nu pentru că bateria era anticar şi că nu putea trage decât asupra tancurilor, ci pentru că aflase că stăteau prost cu muniţia. „Ce dracu’ de nu ne dă

muniţie destulă?”, se întrebă el, nedumerit şi furios.

Compania încercă un atac, fără pregătire de artilerie. De pe un loc mai înalt se putea vedea dincolo de lăstăriş marginea unei păduri, iar în stânga pădurii, un sat întins la poalele unui deal. Şoseaua ocolea lăstărişul şi pădurea cobora în sat. Dacă unităţile ar fi înaintat spre sat fără băgare de seamă, ar fi fost lovite în coastă din acel lăstăriş şi din marginea pădurii. Nu se ştia ce este acolo, dar se află curând: compania fu întâmpinată cu răpăituri năprasnice de mitraliere şi se retrase în dezordine pe poziţie. Anton auzi strigătele furioase ale oamenilor care cereau artileriei ajutor. Aproape în acelaşi timp se auzi un bubuit, aerul se cutremură. Anton simţi că bătăile inimii i se înteţesc. „Ah! Doamne-Dumnezeule! începe lupta, iată, artileria trage. Trage artileria! Trageţi în ei, băieţi, şi amestecaţi-i cu pământul. Iată-i, s-au pitit ca şobolanii în lăstăriş şi era cât p-aci să prăpădească compania.” Artileriştii trăgeau cu toate tunurile, aerul se cutremura, şi undeva departe, înapoia lăstărişului, Anton vedea prin binoclu cum bombele izbesc pământul şi îl ridică în sus, ca o năvălire de valuri furioase.

Între timp, încă o companie se pregătise de atac şi ocupase o poziţie în flancul drept, cu intenţia să pătrundă pe la marginea lăstărişului, paralel cu pădurea, dar abia ajunse în acest unghi, că fu întâmpinată de un foc nimicitor de mitraliere, care o ţinu la pământ timp de aproape un ceas. Inamicul trăgea de parcă pregătirea de artilerie a românilor, în loc să-l slăbească, l-ar fi întărit şi mai mult. Oamenii stăteau cu capul la pământ şi înjurau cumplit. Încetul cu încetul, târându-se pe burtă, se retraseră pe poziţii. În acest timp se auziră împuşcături în stânga, dinspre sat. Situaţia începea să se limpezească: inamicul îşi pregătise poziţii bune de apărare lângă această pădure şi în stânga acestui sat şi avea de gând să nu mai dea înapoi.

Anton cerceta lăstărişul şi nu prea înţelegea pentru ce aleseseră nemţii tocmai acel loc. E drept că-i împiedica pe ai noştri să-şi dea seama de poziţiile lor, că era greu de atacat, dar şi pe ei, pe nemţi, putea să-i împiedice în aceeaşi măsură. După ce şi al doilea atac fu respins, şi focul inamicului încetă, Anton aşteptă ca nemţii să contraatace. Timpul trecea, dar nu se mai întâmplă nimic. Se îndreptă agale spre comandantul său şi se aşeză jos lângă el.

— Dom' sub'lent, spuse el parcă voios, ce ziceţi de poziţiile nemţilor? Nu e rost de tras, spuse el cu părere de rău.

Nu se ştie de ce, discuţiile acestea cu ofiţerii îl înveseleau grozav pe Anton. E lucru plăcut să afli ce zace în inima cuiva şi tu să te faci că nu înţelegi nimic.

— Aoleo, dom' sub'lent, zău că aveţi dreptate, se minună Anton. Păi, ce întărituri făcuseră nemţii în Moldova… Ce de cazemate…

— Ehe! făcu ofiţerul. Şi pe urmă cum s-au purtat nemţii când au văzut ce le facem noi… La 28 august eram la Olteniţa şi primisem ordin să-i oprim pe nemţii care fugeau spre Dunăre… „Lăsaţi-ne să trecem Dunărea", ziceau. Erau vreo două companii, dar erau mai mulţi ofiţeri printre ei. Îi oprisem într-o vale, între Ulmeni şi Olteniţa, îi luasem prizonieri şi stăteam de vorbă cu un maior. „Români, români!" Şi plângea!

— Zău?! întrebă Anton.

— Mă întreabă pe mine: „De ce nu ne-aţi lăsat să trecem Dunărea?" „Noi executăm ordinele guvernului", i-am răspuns eu. *„Acb!... Politik!… Politik!"...* zice el.

Ofiţerul tăcu. Scuipă peste ţigare îngreţoşat.

— „N-avem ce face, i-am spus. Să zicem că Hitler ar fi răsturnat, şi guvernul care ar veni v-ar da ordin să depuneţi armele. N-aţi executa ordinul?", l-am întrebat „Nu! zice. Germania este Hitler şi Hitler o să fie totdeauna un ghimpe în ochii lumii." Ofiţerul tăcu. De fapt, de mult nu i se

mai adresase caporalului şi, de aceea, el tresări când Anton spuse:

— Da, dom' sub'lent, am auzit că şi-au luat la revedere de la bucureşteni făcându-i pilaf cu avioanele. Noroc că nu prea au mai avut timp, dom' sub'lent, că nu v-aţi mai fi plimbat dumneavoastră cu domnişoarele de braţ pe bulevard. Dom' sub'lent, dar ce-o să facă ei acum, când o să intrăm în ţara lor?

— În ţara lor? Nu intră nimeni în ţara lor, zise ofiţerul convins.

Se auziră împuşcături pe toată linia. Anton sări în picioare şi duse binoclul la ochi. Batalionul încerca al treilea atac asupra inamicului. Lăstărişul era atacat de cele două companii, iar cea de-a treia ataca în stânga, spre sat. Focul inamicului era năprasnic şi, asupra companiei care se îndărătnici să întârzie în lăstăriş, nemţii dezlănţuiră foc cu aruncătoarele. Era de neînţeles cum puteau ochi atât de precis dinapoia lăstărişului.

— Au ales poziţii bune, dar vă spun eu că nu sunt bune, zise Anton, aşezându-se iarăşi lângă ofiţer.

— Ei, ia spune, caporal, că văd că eşti mare strateg, zise ofiţerul cu dispreţ.

— Când am căzut eu rănit, ne-au atacat ruşii şi ne-au făcut pilaf din cauza nemţilor. Acum au intrat în apărare şi se apără ca turbaţii, dar de înaintat nu mai sunt în stare să înainteze. Vedeţi şoseaua care face cotul de după lăstăriş? continuă Anton, arătând cu mâna. Poţi să ataci acolo săptămâni întregi şi nu-i scoţi din poziţiile lor, dacă-i ataci după regulile lor. Vedeţi acolo în fund, în dreapta pădurii, nişte muşuroaie? Mai sus e dealul, vedeţi cum se întinde dealul şi ocoleşte satul pe dinapoi, aşa ca o potcoavă? Dacă-i scoatem de pe poziţiile astea din faţa satului, sunt sigur, pe ce vreţi, că ei au poziţii gata pregătite pe deal…

Ofiţerul asculta şi clătina din cap cu nepăsare. „Ce de mai prostii poate să spună un caporal, dacă te apuci să stai de vorbă cu el”, gândea el.

XV

A doua zi, regimentul primi un ordin: unităţile trebuie să atingă negreşit importanta cotă nr. x la data de… precis. Comandantul regimentului, colonelul Atanasiu, raportă că în faţa sa se află mari forţe inamice, pe puternice poziţii de apărare, şi că are nevoie de întăriri. I se răspunse că el, colonelul Atanasiu, este singurul comandant de regiment ale cărui unităţi au primit în ultimul timp completări şi că aceste completări i-au fost date tocmai pentru ca ordinul referitor la cota nr. x să fie executat cu succes şi la timp. Se aşteptase la acest răspuns şi, de altfel, chiar dacă n-ar fi primit completări, răspunsul ar fi fost în fond acelaşi.

Colonelul se aplecă îngrijorat asupra hărţii. Cota nr. x era al treilea sat de aci, la treizeci de kilometri înapoi de Banska-Bistriţa.

— Ce dracu-i facem, Nicolescule? i se adresă el şefului său de stat-major.

Şeful de stat-major arăta înfuriat şi jignit.

— Domnule colonel, spuse el, permiteţi-mi să raportez statului-major al diviziei.

Colonelul nu luă în seamă furia şi jignirea ofiţerului. Stătea în picioare la masă, cu fruntea aplecată în hartă, şi tăcea. Într-un târziu îşi dezdoi spinarea şi întrebă indiferent:

— Ce ţi-a spus?

Era vorba de cineva cu care ofiţerul de stat-major vorbise la telefon cu câteva minute mai înainte. Colonelul ştia despre ce era vorba, întrebase numai de formă.

Ofiţerul se ridică de la locul său, se împiedică de-o ladă, izbi cu piciorul în ea, înjurând furios, şi începu să strige:

— Eu îi ordon să fim poimâine la prânz la Sprjna şi domnul căpitan ţipă la mine că să-l las în pace, că nu-i arde lui acum de Sprjna mea. Stă de ieri şi până acuma lângă nişte ai dracului de lăstari şi se uită! I-aţi dat ordin de dimineaţă să ocupe lăstărişul. De ce nu execută ordinul?

Colonelul se uită lung la ofiţer. Avea ceva comic în privire şi părea că se minunează: „Nerod mai eşti, Nicolescule! spunea privirea sa. Ştiam eu mai de mult că eşti nerod, dar nu eram sigur.”

Ofiţerul parcă înţelese ceva:

— Bine, domnule colonel, râdeţi! spuse el jignit.

— Ce Dumnezeu oi fi vrând şi tu, parcă n-ai şti cine e căpitanul Ioan…

— Domnule colonel, să-l ia divizia. De ce nu-l ia divizia, dacă e aşa mare strateg?

— Ehe! Nu ştii tu ce-o să ajungă ăsta după război…

Jumătate de oră mai târziu, colonelul porni spre postul de comandă al batalionului unu, comandat de căpitanul Ioan. Nu-l găsi pe căpitan acolo şi se duse după el pe poziţii. De fapt, nu el, colonelul, comanda regimentul, ci căpitanul Ioan; se obişnuise cu lucrul acesta, numai Nicolescu, ofiţerul său de stat-major, şi maiorul Vasiliu nu se puteau împăca cu această situaţie. Dar ce se putea face? Căpitanul ăsta Ioan era cam nebun, i se dusese vestea până la corpul de armată. Niciodată nu respecta ordinele de luptă. Ţipa: „Domnule colonel, mi-aţi ordonat să ocup obiectivul cutare, până la ora cutare: ordinul va fi executat, acum lăsaţi-mă-n pace!” Şi nu mai executa alte dispoziţii.

Colonelul Atanasiu îl găsi pe căpitan pe poziţia companiei din faţa lăstărişului. Era linişte, i se auzea glasul:

— … A? Ce ziceţi, băieţi? Să mai încercăm o dată? Intrăm în pâlnia dintre lăstăriş şi pădure, ne târâm pe burtă până la muşuroaiele alea şi aruncăm cu grenade… Hai, măi băieţi, dormim şi noi la noapte în satul ăsta ca oamenii… A? Să atacăm?

„Auzi ce-i întreabă! Parcă soldatul o să fie vreodată de părere să meargă la atac. Uite cum se poartă căpitanul ăsta!”, gândi colonelul.

Se apropie de poziţie şi sări în şanţ.

— Avem onoarea, domnule colonel! îl întâmpinară ofiţerii. Erau adunaţi acolo comandanţii de companii, şi soldaţii stăteau strânşi şi ei pe aproape.

— Ce s-aude? Linişte? întrebă colonelul.

— Linişte, domnule colonel, răspunse căpitanul Ioan. Colonelul scoase o hartă din buzunarul mantalei şi se uită în jur, să găsească un loc unde s-o întindă.

— Domnule colonel, haideţi la postul de comandă al companiei întâi, aici s-ar putea să-nceapă nemţii să tragă, spuse căpitanul Ioan.

Porniră prin şanţ. Colonelul rămase puţin în urmă şi-l apucă pe căpitan de braţ:

— Mă Ionică, ce-i facem, dragă?

— Ce s-a întâmplat, domnule colonel?

Colonelul coborî glasul:

— Poimâine, la ora douăsprezece, trebuie să fim la Sprjna. Dacă n-ajungem poimâine acolo, rămâne flancul ruşilor descoperit.

— Ajungem, domnule colonel, răspunse căpitanul, fără să ia în seamă glasul coborât al colonelului. Poimâine la ora douăsprezece! Ajungem, n-aveţi nicio grijă.

— Cum dracu’ ajungem, Ionică, eu nu văd cum o să-i dăm noi pe nemţi peste cap din potcoava asta.

— Îi dăm noi peste cap!

La postul de comandă al companiei întâi, colonelul întinse harta şi controlă poziţiile. Căpitanul Ioan se uita peste umărul lui.

— A? Ce zici, Ionică? întrebă colonelul.

Căpitanul Ioan ordonă:

— Domnii comandanţi de companii să aştepte ordine la posturile lor. Rămâne aici sublocotenentul Petrescu.

După ce ofiţerii plecară, căpitanul Ioan trase de pe şoldul său porthartul, îl desfăcu şi scoase de-acolo nişte hârtii.

— Domnule colonel, spuse el, putem să atacăm aici cu toată divizia şi satul tot nu-l ocupăm. Azi-noapte am făcut incursiuni la inamic. Situaţia e cam proastă: chiar dacă-i scoatem din faţa satului, ne taie drumul în dreptul pădurii, unde au poziţii tot aşa de bune. Dacă-i scoatem şi de-acolo, se urcă pe deal. Dealul e ultima lor poziţie. Părerea mea e că, dacă ei ar fi acum pe deal, am putea ocupa satul şi sparge fundul potcoavei. N-am avea nevoie să-i gonim de pe deal, ei îşi închipuie că fără dealul lor nu pot eu să-naintez. Înaintez! Sparg fundul potcoavei cu o companie, ţin două companii pe flancuri şi… direcţia Sprjna, sau Râjna aia, cum dracu'-i spune! Dumneavoastră veniţi din urmă cu regimentul, lărgiţi spărtura şi să poftească să se ia nemţii după mine!

Colonelul îşi încreţise fruntea şi asculta cu un aer buimac. Nu înţelegea. Întâi că acest plan presupunea ca nemţii să se afle pe deal. În al doilea rând, cum poţi să spui că ai să înaintezi cu inamicul în spate. Totuşi se gândi: dealul era ultima lor poziţie. Dacă s-ar putea astăzi să spargă linia de apărare a satului şi să-i urce pe nemţi pe deal, mâine ar începe lupta pentru deal şi regimentul ar putea pe urmă, în cursul nopţii şi în dimineaţa următoare, să înainteze spre Sprjna.

— Mă Ionică, atacă tu lăstărişul şi maiorul Vasiliu să atace cotul şoselei, şi-i zvârlim pe deal, dragă… A, ce zici?

— Nu se poate, domnule colonel, răspunse căpitanul semeţ. M-am gândit eu de ieri: îi zvârlim

pe deal, dar ne macină oamenii şi n-o să mai avem cu ce lupta pentru deal.

Colonelul se uită la căpitan aşteptând: nu se putea să vorbească el aşa, fără să aibă una dintre ideile lui; aşa cum vorbea, reieşea că el excludea oricare dintre posibilităţile aparente de a câştiga lupta.

— Ia spune, Ionică, hai, te ascult.

— Domnule colonel, zise căpitanul şi puse amândouă mâinile pe hartă. Dracu' să-i ia cu lăstărişul şi cu dealul lor, eu nu sunt prost să mă bat acolo unde vor ei. Eu n-am să mă bat nici pentru lăstăriş, nici pentru deal. E clar, domnule colonel? Asta e ideea mea. Acuma am să vă spun planul. Batalionul meu părăseşte la noapte poziţiile, dumneavoastră daţi ordin maiorului Lăzărescu să ocupe poziţiile mele, eu urc în timpul nopţii dealul, uitaţi-vă, pe-aici aşa, prin flancul drept al inamicului, şi intru în pădure prin partea asta. Dimineaţa, din această pădure, atac satul şi cad prin surprindere în spatele inamicului. La aceeaşi oră, maiorul Vasiliu şi maiorul Lăzărescu atacă de-aici – dar să atace, să nu-mi facă mie nemţii front spre sat, că n-am chef să mă bat în sat, cu un singur batalion, şi inamicul cu forţe superioare. Eu, cât intru în sat şi-l cuceresc, pornesc spre fundul dealului în dispozitiv de înaintare şi, în urma mea, cele două batalioane încep lupta pentru deal. Dar s-o înceapă, domnule colonel, că altfel n-am făcut nicio brânză.

Căpitanul tăcu. Ultimele cuvinte le subliniase în mod special şi cuvântul brânză care încheia expunerea rămase parcă atârnat în aer, deasupra hărţii. Colonelul se uita parcă la acest cuvânt şi clipea nedumerit.

— Nicio brânză! murmură el. Mă Ionică, planul tău nu e bun, împrăştiem regimentul şi riscăm să te lichideze în sat… Ştii de ce? Nemţii n-or să facă front spre sat, au să stea aici şi au să te lase în

pace. Ce-ai să faci tu cu batalionul în cazul că-ţi taie retragerea?

— Păi, n-o să-mi rămână altceva de făcut decât să mă bat cu muierile cehilor, domnule colonel, răspunse căpitanul Ioan şi-i făcu cu ochiul sublocotenentului Petrescu. Domnule colonel, dacă nemţii mă lasă în pace, asta nu înseamnă c-o să-i las eu pe ei, lămuri el.

— Păi, spui că tu înaintezi spre fundul potcoavei, zise colonelul nedumerit.

— Înaintez, fiindcă ei *au să se retragă* pe deal.

— Dar dacă nu se retrag?!

Căpitanul clătină din cap şi fluieră a pagubă:

— Domnule colonel, dacă ne-ar cădea nouă acuma în spate un batalion de nemţi, ce-am face? Ar mai fi bune poziţiile pe care ne aflăm?

— Mă Ionică, nu sunt ei nemţii aşa de proşti.

— Nu sunt, răspunse căpitanul, dar permiteţi-mi să intru în amănuntele planului meu: îl înfig acum pe sublocotenentul Petrescu în unghiul dintre pădure şi lăstăriş şi îl susţin acolo cu foc de artilerie până seara. O să-şi închipuie inamicul că mă bat pentru pâlnia aia, ca să disloc un batalion?

Colonelul înţelesese, dar îi era frică. Manevrele acestea aduc totdeauna ceva neaşteptat. Planul era bun, dar el ştia, din experienţă, că totdeauna intervine ceva neprevăzut şi se temea de acest neprevăzut. Îi era uşor căpitanului Ioan să facă manevra sa cu batalionul, operaţiunile de acest soi erau geniul lui, dar ce va face el, colonelul Atanasiu, dacă se întâmplă ceva neprevăzut? Nu, nu se poate, mai bine aşa, să-l scoată întâi pe inamic din spatele lăstărişului, apoi din cotul şoselei şi mâine să se înceapă lupta pentru deal.

— Nu se poate, căpitane, spuse el hotărât. Poziţiile inamicului, lăstărişul şi cotul şoselei, se vede cât colo că sunt alese pentru a face faţă oricărei surprize. După Stalingrad, nemţii au băgat în cap şi se feresc de încercuiri şi manevre de-astea.

În prima clipă, pe chipul căpitanului nu se produse nicio schimbare. Se vedea că se aşteptase la acest răspuns. Totuşi, în clipa următoare, îi sări ţandăra, începu să ţipe:

— Domnule colonel, de ce-mi cereţi părerea? Fac incursiuni toată noaptea, studiez poziţiile inamicului şi dumneavoastră!… Dumneavoastră!… Care e planul dumneavoastră? Inamicului îi convin poziţiile. Mie nu-mi convin! Eu n-am să atac cum îi convine lui! Mie să-mi daţi ordin de dislocare, că dacă nu, eu vâr o companie sub ochii inamicului şi la noapte părăsesc poziţia! îmi ordonaţi să ocup satul? Mâine-dimineaţă aveţi satul ocupat! Am onoarea să vă salut, domnule colonel!

Tot aşa colonelul se aşteptase şi el la acest potop de cuvinte, la aceste strigăte inadmisibile, dar le auzise de atâtea ori şi îşi spusese atât de des că sunt „inadmisibile”, încât de astă dată, cu toate că erau mai inadmisibile decât oricând, în loc să-l ameninţe pe căpitan cu arestarea şi trimiterea în judecată, cum făcea altă dată, îl apucă de braţ şi îl opri:

— Mă Ionică, stai, dragă, stai să ne mai gândim, nu te repezi, e o manevră foarte… foarte…

— Nu e periculoasă, domnule colonel, îl întrerupse căpitanul, revenind la tonul dinainte. Pentru inamic da, îl dăm peste cap! Domnule colonel…

Căpitanul trase harta, se aplecă asupra ei şi începu din nou să dea explicaţii asupra planului său de atac, fără să-şi dea seama că, de fapt, colonelul înţelesese totul de la început, că nu avea nevoie de lămuriri suplimentare.

— Bine, îi spuse colonelul la sfârşit. Aşteaptă ordinul regimentului.

Şi se înapoie la postul său de comandă să-l scrie. Telefonistul aprinse o lampă. Colonelul stătea pe o ladă, cu o mână mânca dintr-o gamelă şi cu alta ţinea nişte hârtii şi-i dicta ofiţerului de stat-major

ordinul special şi secret de dislocare a batalionului unu, comandat de căpitanul Ioan, şi un ordin batalionului doi, maior Vasiliu, de ocupare a poziţiilor acestuia în timpul nopţii.

Colonelul Atanasiu mânca, dicta şi, în acelaşi timp, se gândea şi la situaţie… La situaţia din ţară, şi… aşa în general! Da, iată, trebuie avut în vedere şi asta: situaţia în ţară e cam turbure, a ajuns zvonul până aici că guvernul generalului Rădescu se clatină.

Au făcut brânză mare şi nemţii ăştia, au început războiul ca să-i aducă pe ruşi la Berlin. Iar americanii s-au învârtit ani de zile ca un ou într-o căldare, în loc să… Prost mai e şi Nicolescu ăsta de îşi închipuie că au să mai răzbată englezii sau dracu' mai ştie cine în ţările astea limitrofe… Trebuie să fii militar ca să-ţi dai seama.

XVI

Pe la orele nouă seara, batalionul întâi porni în unul dintre acele marşuri de noapte care, la început, le par totdeauna soldaţilor drept o izbăvire, dar care apoi se transformă în ceva nespus de chinuitor. Opriri scurte şi tainice, cu ordine severe în ce priveşte zgomotul şi fumatul, marşul turbură sufletul atât de mult, încât gândurile despre viaţa trecută şi cea viitoare se topesc cu totul în minte şi nu mai rămâne nimic altceva decât bătaia puternică a inimii. Inima bate neîncetat, urechea stă la pândă, ochii se deschid larg în întuneric, trupul este zgâlţâit din când în când de un frig ciudat, dinţii clănţănesc, răsuflarea se adună în piept şi ai vrea mult să poţi tuşi, dorinţa cea mai puternică e să poţi auzi glasul comandantului, să poţi înţelege ce te aşteaptă, o

primejdie mai mare decât aceea din care ai scăpat, sau odihna, mâncarea bună şi somnul la căldură pe săturate. Dar glasul comandantului nu se aude, nu poţi tuşi şi timpul trece, şi marşul nu numai că nu slăbeşte, dar ceva te face să înţelegi că ceea ce a fost până acum a fost bine, că abia de-aici înainte va trebui să înteţeşti paşii şi să-ţi iei gândul că sfârşitul marşului este apropiat. Paşii se înteţesc, timpul trece, răsuflarea începe să te înece, trupul este cuprins de fiori calzi, picioarele încep să tremure, şi încetul cu încetul simţi cum ceva nou ţi se strecoară în suflet, cum te cuprinde spaima: nu se mai poate, picioarele nu vor să te mai asculte… Ai vrea să gemi, să-i spui lui Vasile sau lui Gheorghe că te vei prăbuşi, dar nu gemi şi nu spui nimic, îţi dai seama că Vasile şi Gheorghe ar vrea să-ţi spună ţie acelaşi lucru; câtva timp, acest gând îţi dă noi puteri, dar în curând oboseala te cuprinde din nou, de astă dată ca un leşin, ochii ţi se împăienjenesc şi, fără să-ţi mai dai seama ce se petrece cu tine, începi să gemi şi să scânceşti… Dar iată că se aude ceva, tresari… Vezi ceva… Iată, acolo pe un dâmb, un om. Ai ajuns în dreptul lui…

— Hai, băieţi, hai, băieţi, că mai avem niţel.

Ah, domnul căpitan! Ca prin minune, tremurul picioarelor încetează, inima bate mai rar…

— Acum ajungem, băieţi, şi o să ne odihnim…

O să ne odihnim? Vom ajunge oare să ne odihnim? Bine, domnule căpitan, mergem, domnule căpitan! Da, iată că se simte ceva, iată că domnul căpitan a dat ordin de slăbire a marşului… Acum se merge mai încet şi… să fie oare adevărat că au ajuns?

Oprirea!

Companiile căzură istovite la pământ. Tăcere… Undeva foarte aproape se auzi cântat de cocoşi. Să fi mers oare atât de mult? Parcă se ivesc zorile. Odihna e ceva neînchipuit de plăcut, e ca un cântec

în care bucuria e atât de mare, încât sufletul se împrăştie ca un abur peste întreg pământul.

— Băieţi, încolonarea!

Da, da!… încolonarea! Ah, niciodată n-a fost pământul atât de dulce! Nicicând, huma lui grasă n-a fost atât de tare încălzită cu sângele tău înfierbântat…

— Încolonarea, băieţi! O să urcăm un deal şi pe urmă o să dormim. Haideţi, flăcăi, că nu mai e mult…

Domnule căpitan, lasă-ne să dormim acum… Lasă-ne să dormim şi pe urmă vom merge la atac cum n-am mers niciodată în acest război… O să luptăm pe viaţă şi pe moarte… Lasă-ne să sorbim măcar un ceas de somn…

Nu, nu se poate, flăcăi, daţi-i drumul, somnul puţin este otrăvitor, îţi soarbe oboseala, dar îţi soarbe şi puterea… înainte marş, păstraţi tăcerea, controlaţi armamentul, nu rămâneţi în urmă.

Dealul! Nu, cel mai cumplit lucru de pe lumea aceasta e o fericire faţă de un deal care trebuie urcat. Prin foc dacă treci, îţi acoperi ochii cu mâinile şi poţi fugi, apa o poţi spinteca înotând, dar în faţa unui deal eşti neputincios. Fiecare pas e un chin, de fiecare dată când ridici piciorul, dealul îţi iese înainte din ce în ce mai mult, din ce în ce mai mult îşi apropie faţa lui de mâinile tale şi de obrazul tău şi îţi şopteşte sa rămâi pe brânci, să nu te mai ridici…

Anton urca greu şi simţea mirosul de sudoare al cailor care urcau alături de el, trăgând tunurile. Cum mai gâfâiau! Parcă îşi dădeau duhul, din pieptul lor se auzea un şuierat aspru, ca de agonie… Anton se apropie şi puse mâna pe spinarea unuia dintre ei. Nu-i simţi spinarea, ci numai ceva ud, rotund şi încordat care se zbuciuma sub mâna lui şi urca, urca…

— Încet, încet, taică! Avem mult de urcat, le şopti Anton cailor, încet, că mai e mult…

Cu câteva ceasuri înainte să se facă ziuă, batalionul atinse coama dealului şi începu să coboare într-o pădure. Companiile alunecară istovite printre copaci şi, în sfârşit, după încă un ceas de mers se dădu ordin de oprire. Oamenii se întinseră pe jos şi într-o clipă adormiră adânc.

După trei ceasuri de somn, ţâşniră în picioare înfriguraţi, clănţănind din dinţi, cu chipurile pământii. Era încă întuneric, dar peste coama dealului, spre răsărit, se vedea cerul învineţit. Căpitanul Ioan trecea printre companii cu pasul său sprinten, îşi freca mâinile, şi glasul său mulţumit trezea în soldaţi amintiri care strecurau în sufletul lor jalea şi dorul de acasă. Tot aşa, dimineaţa, când erau copii, se plimba tatăl prin curte şi-i îndemna la treabă… De ce oare mereu trebuie să te smulgi somnului şi mereu să mergi spre ceva?… Ai fost aseară la ea, ai stat cuibărit cu ea în fânar, ai ţinut-o în braţe şi ai strâns-o, şi ea s-a lipit de inima ta şi ai stat… ai stat… Şi te-ai întors acasă târziu, şi abia ai apucat să aţipeşti, şi iată că nimeni n-are milă de tine, nici tata, nici fratele mai mare şi nici măcar mama, toţi sar cu gura să te scoli, să te scoli, să te scoli… Hai, Ionică, hai, băiatule, hai că dormi la prânz, râde lumea de noi, râd fetele, mă… Şi e frig, bruma a căzut de-o palmă, căruţa aleargă peste câmp, caii sforăie şi iată cocenii de porumb, umezi, îngheţaţi de brumă, pune mâna pe secere şi taie, taie cât sunt umezi, taie cât nu iese soarele… Şi e frig, şi cerul e plumburiu şi gândul la ea face să ţi se umfle pieptul, şi inima o cheamă… Numai ea ar şti cum să-ţi alunge oboseala, numai cu ea…

— Hai, copii, repede, copii… hai, flăcăi, că acuşi terminăm şi pe urmă dormim… Ne aşteaptă cehoaicele în sat… ne aşteaptă cu masa pusă, băieţi…

Of, domnule căpitan, taci din gură, că zău, dau cu puşca în pământ şi cad aci jos şi aci mor…

— Ce este, băiatule, eşti bolnav, flăcăule?

Căpitanul Ioan se opri lângă un soldat care se dăduse mai încolo cu câţiva paşi. Răzimase puşca de un copac, ca pe o unealtă, stătea cu capul în jos şi-şi ţinea braţul la gură cu dinţii încleştaţi în el; umerii i se cutremurau. Avea o criză.

— Scăpăm cu bine, flăcăule, şi ne întoarcem în ţară, spuse căpitanul, zgâlţâindu-l pe soldatul care tremura. Se uită la ceas şi, după un minut, ordonă: Gata! Sublocotenent Petrescu, să se dea semnalul.

O rachetă verde zbură spre cer: *Am ajuns cu bine, suntem la obiectiv.* Apoi una roşie: *Pornim la atac.* Aproape în aceeaşi clipă, undeva în urmă bubui artileria.

— Bravo, artilerie! exclamă căpitanul mulţumit.

Companiile năvăliră asupra satului. Pătrunseră rapid prin străzile lui, se auziră urale puternice, răpăit de automate, împuşcături şi, în mai puţin de o oră, localitatea fu ocupată.

De fapt, era un orăşel destul de mare, mai ales foarte lat. Unităţile inamicului, puţin numeroase, fură nimicite, nu mai avură timp nici să se lupte şi nici să se retragă.

Căpitanul Ioan aplică punct cu punct planul său. Căzuse în spatele poziţiilor inamicului şi era sigur că acum nemţii vor părăsi frontul şi vor alerga să ocupe dealurile, să facă front la ieşirea din sat. Căpitanul Ioan se grăbi să zădărnicească retragerea inamicului spre fundul dealului (altfel i-ar fi tăiat drumul), ordonă companiei întâia să înainteze în marş forţat spre ieşirea din sat – aşa-zisul fund al potcoavei – şi, pentru a preveni revărsarea inamicului asupra satului şi încercuirea batalionului, ordonă companiilor a doua şi a treia să înainteze pe flancuri. Succesul loviturii era asigurat, compania întâi va ocupa fundul potcoavei înaintea inamicului, cele două companii vor apăra flancurile şi, în felul acesta, forţele duşmane vor fi împiedicate să facă joncţiune.

Regimentul care va înainta din urmă va lărgi această spărtură făcută de compania întâi şi va

desăvârşi lovitura dată. Aşa trebuia să se petreacă. Dacă nemţii nu se vor sinchisi de batalionul din spatele lor şi vor continua să-i facă front regimentului românesc din faţă, cu atât mai bine, batalionul va ocupa el dealurile şi inamicul va fi prins între două focuri. În curând, căpitanul Ioan auzi împuşcături în ambele flancuri şi aceste împuşcături veneau de pe deal, de la inamic; era exact ceea ce trebuia să se petreacă.

XVII

Bateria anticar se oprise câtva timp în piaţa satului, apoi primise ordin să înainteze în urma companiei întâi, dar abia ieşiseră din piaţă, că trebuiseră să se oprească din nou. Caii erau istoviţi, abia îşi mai târau picioarele şi trăgeau mereu cu capul spre porţile închise ale gospodarilor cehi.

— Caporal, ordonă ofiţerul cu glasul său din care era cu neputinţă să înţelegi ce vrea.

— Ordonaţi, dom' sub'lent.

— Ia doi oameni şi fuga-marş în curtea asta de-aici.

Ofiţerul tăcu, făcu pauza aceea a lui de câteva clipe, care trezea în soldaţi un simţământ neplăcut. De ce să ia doi oameni? De ce fuga-marş în curtea aceea?

— Aduci doi cai imediat! spuse ofiţerul sec. Executarea.

Da, trebuiesc doi cai, are dreptate, dar nu putea să spună totul dintr-odată?

— Ailoaie, Radu Florea, strigă Anton, imitând glasul sec al ofiţerului.

— Ordonaţi! urlară cei doi.

— După mine-eee, marş! urlă Anton cu ochii ieşiţi din cap. Se apropiară de poartă şi Anton bătu în ea cu patul automatului.

Radu Florea îşi îndoi limba în gură, scoase un şuierat lung şi ascuţit şi începu să strige:

— Bă, nea cutare, ia ieşi până afară! Bă, n-auzi! Bă, surdule! pfiu! Băăă! Scoal' şi bea apă! Dom' caporal, poarta, spuse el după câteva clipe.

— S-o scoatem din ţâţâni, spuse Ailoaie.

— Hai, că ăsta mă scoate pe mine din ţâţâni şi acu-i trag o rafală în geam! zise Radu Florea.

— Hoop-aşa! gemură, şi poarta se prăbuşi cât era de mare.

— Uite colo grajdul, zise Radu Florea.

Le ieşi înainte un dulău flocos care se pare că nu voia nici mai mult, nici mai puţin decât să le sară în cap. Urla ca lupul, hau, hau!

— Taci, fire-ai al dracului, că acu-ţi dau de mâncare câteva gloanţe.

— Curte boierească, observă Ailoaie, rotindu-şi privirea cu interes de jur împrejur. Ia uite, nea cutare ăsta are şi motocicletă. Aia de colo ce dracu' o fi? Batoză, secerătoare…

Curtea era pavată şi lângă grajd se vedea un şanţ betonat de scurgere. Intrară înăuntru şi Radu Florea se repezi şi dezlegă doi cai mari.

— Cum dracu' de-au lăsat nemţii caii ăştia pe-aici? se miră el.

— Păi, noi ce-am fi făcut? observă Ailoaie serios.

N-apucară să-i scoată afară, că se pomeniră cu un om care nici pe departe nu semăna cu nea cutare. Gras, cu mustăţi, cu o şubă de piele galbenă cu guler negru, cu cizme, şi furios. El smulse căpăstrul din mâinile lui Radu Florea şi trase de cai cu toate puterile. Mustăţile i se zbârliseră şi bolborosea nu se ştie ce pe limba lui.

— Pune mâna pe cai, ordonă Anton.

Radu Florea îl apucă pe ceh cu blândeţe de gulerul şubei şi îi explică:

— *Ci-ci ci, pr-pr-pr,* trebuie să dai caii. Ce mai *râjna-prâjna*, nu te mai uita aşa la mine.

Cehul începu să strige şi să ameninţe cu o îndrăzneală care la început îl nedumeri, apoi îl înfurie pe Anton. Scoaseră caii afară şi porniră repede spre baterie. Cehul se ţinea după ei şi bolborosea mereu pe limba lui. Când dădu cu ochii de ofiţer, se repezi la el, scoase o hârtie şi i-o vârî sub nas. *„Comendant comendatur, vâr fir, hanţ-cranţ”,* îl auziră soldaţii strigând. Ofiţerul luă hârtia, îşi aruncă privirea peste ea, apoi soldaţii îl auziră şi pe el spunându-i cehului ceva în acelaşi fel. Când sfârşi, cehul se lumină deodată şi exclamă, dând din cap dumerit: „A, români, români!”

— Ce e cu ăsta, dom’ sub’lent? întrebă Anton nedumerit.

— A crezut că suntem unguri şi nu voia să ne schimbe caii, lămuri ofiţerul. Schimbaţi caii şi daţi-i drumul, ordonă el sec.

Rămăseseră mult în urmă.

— Unguri?! Ce dracu’ să caute ungurii pe-aici? se miră Radu Florea.

— Schimbaţi caii, strigă ofiţerul.

Era neliniştit. Se întâmpla ceva. În flancul drept se auzeau mereu împuşcături, dar în cel stâng era o linişte ciudată, care dura prea de mult timp.

— De la Budapesta, ungurii s-au retras cu nemţii şi luptă alături de ei, îi explică Anton lui Radu Florea. Cehul ăsta a crezut că suntem unguri. Uniformele lor pesemne seamănă cu ale noastre şi d-aia…

Ofiţerul se urcase pe un tun şi se uita cu binoclul spre flancul stâng. Se dădu jos foarte neliniştit, aproape speriat, şi ţipă la tunari să dea drumul mai repede bateriei. Anton stătea aplecat şi-şi strângea o moletieră care i se desfăcuse. Deodată, el încetă să mai înfăşure postavul pe picior, rămase câteva clipe nemişcat, apoi strânse repede moletieră, ţâşni

de la locul său şi se căţără pe o poartă. Acolo duse şi el binoclul la ochi.

— Tancuri, strigă el, şi sări jos. Dom' sub'lent, uitaţi-le.

Tunarii se zăpăciră. Ofiţerul se repezi spre poartă, dar abia se urcă şi căzu la pământ secerat de un snop de gloanţe. Din flancul stâng izbucnise pe neaşteptate un răpăit de mitraliere, la care se adăugase apoi un bubuit repetat, înfricoşător, de artilerie grea. La cincizeci de paşi în faţa bateriei, o casă se prăbuşi în flăcări şi un miros înţepător de fum începu să plutească în aer. Până să-şi dea seama tunarii de ce se întâmplă, se pomeniră că năvăleşte asupra lor un puhoi de oameni care alergau îngroziţi, nici ei nu ştiau încotro. Străbătură piaţa în dezordine, dar în curând se întoarseră care încotro, blestemând şi înjurând. Abia se împrăştie acest prim puhoi, că năvăli un al doilea. Din strigătele lor, Anton nu putu să înţeleagă nimic. Auzi de câteva ori *compania a doua… compania a doua…* Câţiva soldaţi, răniţi greu, căzură peste tunuri.

— Măi frate, ce este, mă? striga Anton, repezindu-se spre ei.

— A, dumnezeul şi viaţa… gemu unul dintre răniţi. A!… al… al… şi deodată îşi ridică privirea şi ţipă înfricoşat de ceva care simţea numai el: Măi frate, mor!

Se făcu alb ca hârtia, alunecă de pe tun cu faţa în jos şi îmbrăţişă pământul.

Alţi răniţi se adunară în jurul bateriei, bubuitul tunurilor se lungi undeva spre flancul drept…

— Ce e asta, fraţilor! strigă un tunar.

— Am rămas singuri! Să fugim! strigă un altul înspăimântat de liniştea care se făcuse în jurul bateriei.

Tunarii se făcură buluc, se uitară zăpăciţi în toate părţile, apoi se năpustiră spre piaţă. Anton ţâşni în picioare dintre răniţi, apucă automatul şi-l descărcă în aer. Tunarii încremeniră pe loc.

— Atenţiune, strigă el din toate puterile. Încotro fugiţi?

Se apropie de ei şi-şi aruncă liniştit automatul la umăr. Încotro fugiţi? Asta nu însemna nicidecum că nu trebuie să fugă, dar e bine de ştiut încotro. Tunarii se strânseră în jurul caporalului şi-l îndemnară cu privirile să hotărască mai repede, că nu e timp de pierdut.

— Baterie, strigă Anton, rotindu-şi privirea în jurul său cu semeţie liniştită, ascultă comanda la mine, caporal Modan! La tunuri, fuga-marş!

Şi, fără să aştepte ca ordinul să fie executat, se căţără pe poartă fără teamă, deşi văzuse cum căzuse ofiţerul lovit în plin, şi duse binoclul la ochi. Tunarii aşteptară să audă ce are să le spună el.

Aşteptară şi se mai liniştiră. Caporalul se uita fără grabă. Desigur că, dacă ar fi văzut ceva rău, s-ar fi grăbit să coboare. Tunarii se întoarseră la tunurile lor şi se pregătiră să plece cu ele. Caporalul, noul lor comandant, nu dădea niciun semn că lucrurile stau atât de prost încât părăsirea bateriei să fie de neînlăturat.

— Ei, dom' caporal? strigară câţiva nerăbdători.

— Staţi pe loc, băieţi, că nu e nimic, zise Anton, coborându-se liniştit de pe poartă.

Nu era nimic? Dar atunci pentru ce în sat nu mai era ţipenie de om? Unde sunt companiile, încotro şi de ce au fugit?

— Ai noştri se întorc şi atacă flancul stâng ocupat de nemţi, spuse Anton. Băieţi, trebuie să apărăm piaţa de inamic, altfel nemţii s-ar putea să cadă peste flancul drept al batalionului şi pilaf ne fac oriunde am fugi. Baterie, strigă Anton, în curtea cehului, front spre piaţă! Fuga-marş, executarea!

Şi, fără să mai aştepte ca ei să execute ordinul, se repezi asupra porţii cehului, o deschise, fugi spre baterie şi trase un tun înăuntru.

— Radu Florea, strigă el, ia comanda bateriei. Dărâmi gardul spre piaţă, camuflezi tunurile, ocupi poziţie de tragere. Eu mă duc sus pe acoperiş.

Porni repede spre casa înaltă, cu două etaje, a cehului, şi bătu cu putere în uşa de la intrare. Nu aşteptă mult, izbi în geam cu automatul, sări într-o odaie, dădu de nişte scări şi ţâşni spre acoperiş. Nimic din ceea ce le spusese soldaţilor nu era adevărat, se urca acum pe acoperiş să-şi dea seama mai bine de grozăvia pe care o văzuse mai înainte. Nemţii trăgeau în ai noştri şi acum inamicul se revărsa din flancul stâng şi tăia satul de-a curmezişul. Ai noştri fugeau spre pădure să scape de încercuire. Mulţi dintre ei se împleticeau şi cădeau şi nu se mai ridicau. Din flancul stâng, mitralierele inamice… Flancul stâng, flancul stâng! Ce se întâmplase acolo, în flancul stâng? Unde pierise compania a doua, care constituia flancul stâng? Anton se uita şi, de groază şi de mânie, se îneca. Cum au ajuns nemţii în flancul stâng? Ce s-a întâmplat cu compania de acolo, cum de nu s-a auzit atâta vreme nicio împuşcătură dintr-acolo şi apoi cum, deodată, inamicul a năvălit asupra satului? Gata, ai noştri au pierit în pădure, iată, coloanele inamice au atins capetele flancurilor şi satul este acum tăiat în două. Focul a încetat, s-a făcut linişte.

Anton vru să coboare de pe acoperiş, dar se opri; să coboare şi ce să facă? Ce are să se întâmple acum cu bateria?

Trebuie văzut ce face inamicul, are de gând să atace pădurea, să-i lichideze pe-ai noştri? Trebuie văzut, trebuie chibzuit bine…

Ca să atace pădurea, iată, inamicul trebuie negreşit să răzbată spre piaţa satului.

— Băieţi, strigă Anton de pe acoperiş, nu e nimic, dar pregătiţi-vă de tragere. Radu Florea, nu e bine muniţia acolo, în dosul grajdului! Ailoaie, trage tunul tău mai spre stânga, între pomii ăia.

Anton duse din nou binoclul la ochi. Timpul trecea, nemţii nu se vedeau. Anton îşi aminti că, înainte de năvala companiilor spre pădure, văzuse cum coboară de-a curmezişul dealului asupra flancului stâng tancurile inamicului. Ce s-or fi făcut, încotro or fi luat-o?

Încetul cu încetul, Anton începu să-şi dea seama de rostul acestei întârzieri a inamicului. Nemţii dăduseră o dublă lovitură, prin aceeaşi manevră ei tăiaseră satul în două, izbiseră în ai noştri cu foc în flancul stâng şi, în acelaşi timp, îi făcuseră front regimentului nostru din urmă. Anton vedea cum inamicul îşi consolidează poziţia şi-şi dădea seama că, în curând, nemţii vor căuta să răzbată spre pădure, să-şi asigure spatele frontului. „Îţi faci socoteli greşite, dom'le Kranţ, nu răzbaţi tu spre pădure nici mort", gândi Anton abia răsuflând de mânie. Numără oamenii. Erau vreo treizeci cu răniţi cu toţii.

— Radu Florea, strigă de pe acoperiş, uite colo la marginea pieţii, o mitralieră aruncată şi nişte lăzi cu muniţie. Luaţi-o şi faceţi un cuib în podul grajdului. Hei, răniţii ăia, care poate să tragă?

Anton coborî repede de pe acoperiş, instală mitraliera în podul grajdului şi găsi printre răniţi trei care, în afară de faptul că nu puteau merge, încolo erau sănătoşi.

— Hai, fraţilor, când tragi, uiţi că te doare, le spuse el şi-i duse singur în spinare în podul grajdului. Hai, că vin ai noştri şi vă ia pe urmă şi vă duceţi acasă… Dacă-i lăsăm pe nemţi să treacă de piaţă, nu mai pot veni ai noştri, băieţi, şi nu mai vedeţi voi casa…

Mai adunară lăzi cu muniţie de pe unde găsiră, grenade, găsiră şi un aruncător mic de douăzeci. Alţi câţiva răniţi, înţelegând că bateria este încercuită şi că singura scăpare este să se formeze un cuib de rezistenţă, cerură să fie duşi în podul grajdului, unde era instalată mitraliera. Li se dădură arme şi grenade.

XVIII

Când inamicul se retrăsese spre deal, colonelul Atanasiu înţelesese că manevra căpitanului Ioan izbutise şi dăduse ordin de înaintare. Nu se hotărâse să înceapă imediat lupta pentru dealuri, voia întâi să ia legătura cu batalionul. Când regimentul întâlni însă noul front inamic, colonelul Atanasiu se zăpăci. Iată, s-a petrecut acel neprevăzut. Ce se întâmplase acolo în sat? Ce făcea acolo căpitanul Ioan?

Colonelul se temuse de-un singur lucru: nu cumva inamicul, nesinchisindu-se de batalionul căpitanului Ioan şi dându-şi seama că unităţile care-l atacau din faţă sunt slăbite prin dislocarea unui batalion, să pornească ofensiva şi să-l distrugă întâi pe el, pe colonelul Atanasiu şi apoi să se întoarcă şi să nimicească complet unităţile care îi căzuseră în spate? Iată că teama lui fusese îndreptăţită, cu toate că inamicul procedase invers, distrusese întâi batalionul (după cât se pare), dar cu atât mai rău, cu atât mai primejdios, nemţii vor ataca acum fără grijă. Speriat, colonelul Atanasiu opri înaintarea, se retrase pe vechea poziţie şi se pregăti de apărare. Nicio clipă nu-i trecu prin cap că inamicul tremura la gândul că unităţile din faţa lui nu-i vor lăsa timp să se consolideze pe noua poziţie, că-l vor ataca şi, silindu-l să se retragă totuşi pe deal, vor ajuta batalionul să înainteze spre fundul dealului.

Pentru întâia oară de când lupta, căpitanul Ioan îşi pierduse cumpătul şi conducerea unităţilor îi scăpase din mâini. Singurul ordin pe care-l putuse da şi care – nu se ştie cum – fusese totuşi luat în seamă de soldaţi, îl dăduse în clipa când compania întâi năvălise în dezordine spre piaţa satului. „Spre pădure!”, ordonase căpitanul, fără ca el singur să ştie dacă „spre pădure” e mai bine decât „spre

piaţă”. Zeci de oameni căzuseră seceraţi de focul neaşteptat care izbucnise din flancul stâng. Din compania a doua, aceea care dispăruse în întregime fără să fi tras măcar un foc şi care apăra flancul stâng, nici urmă.

Abia în pădure oamenii încetară goana. O mare nedumerire, amestecată cu groază şi mânie, se citea pe chipurile lor. Această nedumerire, această groază şi mânie îl făcură pe căpitan să-şi regăsească stăpânirea de sine. Auzi murmure, simţi îndreptate asupra lui priviri întunecate, îşi dădu seama că soldaţii înţeleg un lucru care lui îi scapă şi că în lucrul acela pe care ei îl înţeleg stă ascuns ceva în strânsă legătură cu el, cu comandantul lor, căpitanul Ioan; nu era ceva bun, lucra împotriva lui, şi ceea ce însemna căpitanul Ioan pentru soldaţi avea să se prăbuşească curând, chiar acum, dacă el nu va înţelege la timp ceea ce înţeleg ei şi nu va lua măsuri împotriva lucrului acela primejdios.

— Băieţi, dacă credeţi că eu sunt vinovat, împuşcaţi-mă! strigă căpitanul pe neaşteptate.

Soldaţii de prin apropiere, auzindu-l vorbind astfel, trântiră armele la pământ şi începură să înjure cu mânie.

— Dom’ căpitan, ţâşni un glas stăpânit de-o cumplită durere, de ce, dom’ căpitan, n-aţi băgat de seamă cine e locotenentul Braşoveanu? De ce, dom’ căpitan, i-aţi dat compania pe mână? Ah, dom’ căpitan, sufletul lui de om…

Soldatul al cărui glas ţâşnise astfel se prăbuşi la pământ, se apucă de fluierul piciorului care îi sângera, şi izbucni în plâns.

După câtva timp, mânia şi groaza începură să se stingă în privirea oamenilor şi în curând deznădejdea îi cuprinse pe toţi. Căpitanul tăcea. Chiar dacă ar fi vrut să vorbească n-ar fi putut, atât de cumplit i se încleştaseră fălcile. Singur sublocotenentul Petrescu nu-şi pierduse firea. Se dădea mereu înapoi, căuta un loc mai înalt, şi într-

o vreme chemă doi soldaţi să-i ajute să se urce într-un copac. Se uită multă vreme cu binoclul şi de-acolo de sus îi raportă căpitanului că inamicul a făcut front spre regiment. Într-un timp raportă îngrijorat că, după cât se pare, nemţii se pregătesc să trimită unităţi să ocupe restul satului. Ce fel de unităţi? Nu poate să-şi dea seama, vede numai mişcare, camioane, tancuri, oameni, nu poate spune precis.

XIX

Anton însă văzu de pe acoperiş foarte limpede cum se îndreaptă spre piaţa satului o coloană care avea în frunte tancuri. Le numără. Erau cinci tancuri grele, cel din frunte un *Tigru* enorm, al cărui uruit parcă se şi auzea. În urma acestora venea ceva care nu se putea desluşi bine, tot aşa, camioane, tunuri auto, sau infanterie.

Anton se dădu jos de pe acoperiş şi se repezi la tunuri.

— Vin, spuse el. Atenţiune aici fiecare tunar: sunt cinci tancuri grele care vin pe şosea unul după altul. Să nu prind pe cineva că trage fără comandă. Băieţi, să nu vă speriaţi, le lăsăm să intre toate cinci în piaţă, ca să le putem omorî pe toate, altfel o iau razna pe uliţi şi, dacă dă cu infanteria peste noi, nu mai e nimic de făcut. Mitralieră! Tragi în infanterie odată cu noi, s-a auzit?

Abia termină Anton de vorbit că spre piaţă şi începu să răzbată uruitul greu, ca un cutremur adânc, al tancurilor inamicului. Servanţii se repeziră la proiectile, tunarii îngenunchează lângă piese. Anton trecea de la un tun la altul, controla direcţia de tragere şi repeta mereu cu un glas încordat:

— Nu tragi fără comanda mea! Ocheşti liniştit! Bateria e camuflată. Inamicul nu ştie că suntem aici.

Se opri între tunurile din mijloc, răsuflă greu, îşi luă capela din cap şi se şterse cu postavul ei aspru peste frunte. Era iarnă, dar sudoarea îi ţâşnea mereu la tâmple şi pe ceafa.

Bateria era aşezată chiar lângă piaţă, camuflată în curtea cehului acela care-i luase pe români drept unguri. Avea direcţie de tragere asupra pieţei şi străzii principale care dădea în ea.

— Dom' caporal, se văd, strigă cineva.

Anton duse binoclul la ochi.

— Radu Florea, strigă el.

— Ordonaţi.

— Tragi în tancul din frunte de la douăzeci şi cinci de metri.

— Trag în tancul din frunte, repetă tunarul înspăimântat de distanţa de la care i se ordona să tragă.

— Ailoaie!

— Ordonaţi.

— Tragi în tancul din frunte de la douăzeci şi cinci de metri.

Ailoaie nu răspunse, înfricoşat şi el de acest ordin. Anton se repezi la ei:

— Băieţi, Radule, Ailoaie! Tancul din frunte e un *Tigru* cât grajdu' ăsta, înaintează singur de celelalte. Fraţilor, ochiţi amândoi în turelă şi dracu' l-a luat. Nu vă speriaţi, băieţi, o să-i spargem ţeasta.

Trecu la ceilalţi tunari şi le spuse să ochească şi ei în *Tigru,* dar să tragă fără comandă. Din nou îl năpădi sudoarea, dar, ciudat lucru, se simţea liniştit, mai liniştit parcă decât altfel, decât dacă n-ar fi fost aici, în satul acela, străin, înconjurat de inamic şi ameninţat să fie zdrobit de tancuri. Numai inima-i zvâcnea fără rost, când acolo la locul ei, în piept, când în urechi.

Îngenunche între tunurile lui Radu Florea şi Ailoaie şi duse binoclul la ochi. Uriaşul *Tigru* acoperi întreaga lentilă şi îl izbi în ochi, atât de mult se apropiase. Într-o clipă, înfricoşat, Anton ridică mâna şi urlă:

— Întreaga baterie…

Glasul i se frânse, cât pe-aci să dea semnalul ca întreaga baterie să tragă.

— Întreaga baterie ascultă comanda la mine, strigă el, şi unghiile îi pătrunseră adânc în podul palmei.

Tigrul era încă departe. „Îţi dau eu ţie”, bolborosi el îndârjit.

— Radu Florea, Ailoaie, turela, fraţilor! Ochiţi liniştit turela şi trageţi la milimetru.

Pământul începu să se cutremure surd şi *Tigrul* pătrunse în piaţă ca un uriaş bivol negru scăpat din fiare. Când ajunse în piaţă, deodată înţepeni şi scuipă de două ori din trompa lui de metal drept spre baterie. Proiectilele zburară pe sus şi izbiră în acoperişul casei cehului, care se prăbuşi cu zgomot de cărămizi, geamuri sparte şi uruit de ţiglă. Anton îngheţase. Tancul se oprise la cincizeci de metri. Să fi descoperit oare bateria?

— Dom’ caporal… dom’ caporal… tragem!

Tancul îşi continuă însă drumul şi Anton răsuflă uşurat. Uruitul se înteţi, namila se apropia legănându-se parcă, se vedeau şenilele învârtindu-se şi înghiţind pământ şi zăpadă amestecate.

— Dom’ caporal, strigă Ailoaie.

Monstrul crescu înfricoşător şi, în privirea tunarilor, Anton văzu licărind teama şi neîncrederea în rostul pe care îl mai aveau ei acolo. Anton se ridică în picioare, mâna dreaptă i se repezi spre cer, deschise gura mare şi o clipă dinţii îi sticliră ca de lup. Urlă:

— În-trea-ga ba-te-riee! Fooc!

Mâna îi căzu spre pământ odată cu trupul, tunurile bubuiră. Cu ochii holbaţi, Anton văzu cum turela zboară de pe creasta *Tigrului* şi rupe în două

trupul tanchistului neamţ. Trecu repede peste această vedenie, strigă:

— Radu Florea şi Ailoaie, trageţi în al doilea tanc.

Sări de la locul său şi le spuse celorlalţi tunari să tragă în al treilea care venea foarte aproape în urma celuilalt.

— Foc, băieţi! urlă Anton, şi din nou mâna dreaptă i se repezi spre cer şi căzu cu ea cu tot în pământ.

Şenila din stânga a celui de-al doilea tanc, lovită de proiectile, se desfăcu şi se întinse pe pavaj şi zgomotul de fiare pe care-l făcu se auzi până la baterie. Al treilea tanc fu lovit mai rău, din turela lui ţâşniră fum şi flăcări negre. Ultimele două tancuri apucaseră şi ele să intre în piaţă şi, văzând ce se întâmplă, manevraseră cu toată viteza să se întoarcă înapoi.

— Foc! Foc, băieţi! strigă Anton şi, văzând că tunarii nu nimeresc, se repezi la tunul lui Ailoaie, ochi liniştit şi trase.

Proiectilul său nimeri în plin, al patrulea tanc scrâşni, înţepeni şi scoase fum.

— Na! gemu Anton. Foc, băieţi, mai e unul, uite-l că fuge. Foc!

Mitraliera din grajd trăgea de mult, dar abia acum, când patru tancuri înţepeniseră în piaţă, văzură tunarii infanteria inamicului care se ascundea prin curţi şi trăgea cu automatele. Anton alergă spre grajd, se urcă în pod şi cercetă împrejurimile cu binoclul. Deodată căzu pe brânci, apucă mitraliera şi începu să tragă îndârjit undeva. Gura i se strâmbase, buzele îi încremeniseră, dezvelindu-i dinţii încleştaţi. După un minut, fără să înceteze să tragă, îi făcu semn mitraliorului rănit să-i ia locul.

— Bate şoseaua până mă întorc eu la tine.

Sări jos şi alergă spre tunuri.

— Radu Florea, Ailoaie, trageţi în casa cu ţiglă din colţul şoselei. Trageţi în plin!

Tunurile bubuiră, casa lovită în temelie se prăbuşi şi de prin preajma ei, ca nişte şobolani, se risipiră care încotro soldaţii inamici. De sus, mitraliera toca fără întrerupere.

— În casa din dreapta, cu tablă ruginită, foc! strigă Anton din nou.

Căpitanul Ioan tresări cu putere când auzi primul bubuit al bateriei anticar şi descoperi cu binoclul cuibul de rezistenţă. Da, neprevăzutul de care se temuse colonelul Atanasiu apăruse într-adevăr şi ameninţarea cu nimicirea plutise în aer, dar iată că apăruse un alt neprevăzut care chema cu hotărâre la reluarea acţiunii. Căpitanul Ioan se uita cu binoclul şi mâna îi tremura.

Soldaţii săriră în picioare, se urcară în copaci.

— Bateria! Bateria a rămas în sat. Fraţilor, trage bateria! se auziră glasuri strigând de uimire şi bucurie.

Într-o clipă, descurajarea se spulberă, plutoanele se adunară, comandanţii se înviorară şi, în timp ce bateria bubuia necontenit, cele două companii năvăliră a doua oară asupra satului.

Când ajunseră la piaţă, muniţia bateriei era pe terminate.

— Bravo, baterie, strigă căpitanul în mijlocul tunarilor.

Se uită în jurul său, căutându-l pe comandant.

— Unde e ofiţerul?

— Mort, dom' căpitan.

— Cine comandă aici?

— Eu, caporal Modan, răspunse Anton.

— Viteazule! strigă căpitanul cu glasul său înalt şi se repezi la caporal, îl apucă de umeri şi îl zgâlţâi cu putere. Bravo, viteazule!

— Ce s-a întâmplat cu flancul stâng, dom' căpitan? întrebă Anton, ştergându-şi liniştit fruntea de sudoare.

— Locotenentul Braşoveanu a trădat! Şi-a trădat oamenii, şi nemţii ne-au lovit din coastă. Ah, bravo

baterie, vitejilor, bravo vouă! strigă căpitanul din nou.

Îndârjit, căpitanul Ioan îşi continuă atacul la centru, numai cu cele două companii. Dându-şi seama că batalionul pe care-l crezuse nimicit abia acum atacă, colonelul Atanasiu atacă şi el din faţă, şi nemţii părăsiră poziţiile spre flancul stâng şi se retraseră în grabă din sat. Manevra izbutise, drumul spre cota nr. x era deschis.

XX

Nu fu cea mai grea bătălie la care mai luă parte Anton până ce inamicul capitulă, dar fu cea care îi plăcu cel mai mult. Se răcorise, acel ceva greu şi dureros care îl apăsase când venise acasă, amintirea artileriştilor lui morţi zadarnic i se ridicase pentru totdeauna de pe inimă.

Veniră zile mai urâte, începură să urmărească inamicul prin munţi neprietenoşi, cenuşii, încărcaţi de primejdii. Inamicul îi exaspera prin încăpăţânarea sălbatică cu care se apăra, cu atât mai sălbatică şi mai smintită cu cât prăbuşirea lui era mai aproape: aflaseră toţi că armatele ruseşti intraseră în inima Germaniei şi se apropiau de Berlin, şi că inamicul de aci, cuibărit în aceşti munţi urâţi, era de fapt încercuit. Pieriră mulţi oameni, dar nici inamicul nu era cruţat când era surprins în ascunzătorile şi cazematele naturale pe care i le ofereau munţii. Adeseori însă, dintr-o pornire smintită, inamicul săvârşea cruzimi de neînţeles. Astfel, într-o zi, maiorul Ioan (fusese înaintat în grad şi comanda regimentul în locul colonelului Atanasiu, care căzuse rănit) văzu cum nemţii se expuseseră distrugerii totale cu o mică localitate cehă în care se cuibăriseră. Primiseră

avangarda regimentului nostru cu focuri de la ferestre, şi maiorul Ioan urmărise de pe deal, cu binoclul, lupta inegală a grupei de avangardă care fusese nimicită. Maiorul Ioan adusese artileria pe coama dealului şi-i ordonase să tragă asupra localităţii cu toate gurile de foc, până la nimicirea ei. Trăsese şi Anton cu tunurile lui. De când intraseră în munţi, nu prea mai avea de-a face cu tancuri şi lua parte la luptă împreună cu artileria. Maiorul Ioan îl avansase în grad şi-i lăsase mai departe comanda bateriei.

Pe la începutul lui aprilie, cu o lună înainte de terminarea războiului, Anton primi o scrisoare de la nevastă, care îl tulbură şi-i trezi pentru întâia oară dorinţa de a se vedea acasă sănătos, de a nu pieri în luptă. Nu se gândise deloc până acum că ar putea să fie ucis, deşi ştia că pe front moartea trăieşte împreună cu soldatul, alături de el, în fiece clipă, la masă, pe drum, în somn, şi nu numai la atac, şi chiar dacă soldatul nu se gândeşte şi nu-i pasă de ea.

Voichiţa îi scria că se roagă la Dumnezeu să-l apere de glonţ şi îl aşteaptă să se întoarcă oricum ar fi, numai viu să se întoarcă. Că ea e sănătoasă şi băiatul la fel, şi că Humă e primar şi a pus-o pe listă cu trei pogoane de pământ din moşia Popa. Ce bine ar fi să se întoarcă el acasă, îi ajunge cât război a făcut, barem să-i scrie mai des, să ştie că e sănătos şi trăieşte.

Anton începu să se teamă şi teama îi strecură gândul că prea multă vreme l-au ocolit gloanţele şi obuzele, că prea multe obuze a aruncat el în capul altora şi în capul lui n-a nimerit niciunul. Nu cumva i-a venit şi lui rândul?

Trăi cu această teamă până ce luptele încetară. În ziua când află că inamicul a depus armele, Anton simţi un soi de beţie ciudată, nefirească. Era parcă prea multă lumină în aer, iar zgomotele obişnuite ale vieţii nu mai izbuteau parcă să

acopere tăcerea vie, armonioasă, care plutea pe deasupra pământului.

Călători cu trenul spre ţară şi această tăcere plină de lumină îndulcea vocile oamenilor, însufleţea stâlpii de telegraf, dădea copacilor singuratici o tristeţe dulce, drumurilor şi gărilor o boare de vis, ca din vremurile de demult… Nu-i era nici foame, nici sete şi se urca din când în când pe acoperişul trenului şi se întindea cu faţa în sus. Stătea ore întregi nemişcat, urmărind norii de primăvară care alunecau pe cer.

Apoi o bucurie neaşteptată care ţinu tot timpul călătoriei: când trenul intră în ţară, începură să-i întâmpine în gările mari mulţimi de oameni veniţi anume ca să-i aclame.

De astă dată, când sosi acasă, era în plină zi şi văzu de departe bătătura albă şi prispa scăldată în soare. Pe marginea şanţurilor încolţise troscotul verde, salcâmii începeau şi ei să se acopere de frunze mici şi chiar gardurile negre, purtând încă urma gerurilor şi zăpezii din timpul iernii, stăteau liniştite şi se încălzeau la soare. Poarta grădinii era dată în lături şi se zăreau prin ea nişte straturi proaspete de pământ. Nici Voichiţa şi nici Vasilică nu se vedeau, dar ferestrele şi uşa de la tindă erau deschise şi Anton ghici, prin semne ştiute numai de el – Ghimeaşcă stând pe labele dinapoi în faţa tindei într-o aşteptare atentă şi lihnită – că soţia şi copilul sunt la masă. În clipa aceea, Anton simţi cum bătaia inimii lui, fără să sporească, îi urcă mintea într-o bucurie înaltă şi statornică. Deschise poarta şi intră în curte cu nişte mişcări moi şi fireşti. Parcă s-ar fi întors de pe undeva din vecini, şi nu dintr-o călătorie lungă, care durase atâţia ani.

În zilele care urmară, Anton îşi dădu seama că satul îşi continua viaţa lui dinainte, dar nu se miră. Humă nu mai era primar, intrase în Partidul Comunist şi partidul îl trimisese într-o şcoală. Şase luni mai târziu, Humă se întoarse, dar nu în sat, ci

la organizaţia de plasă a partidului, unde Anton se şi duse să-l vadă.

— Trebuie să te înscrii în partid, Antoane, îi spuse Humă. Ai primit pământ, dar ca să trăim altfel decât înainte, trebuie să luptăm, măi frate, şi să schimbăm satul. Altfel nici nu se poate, nu există altă cale. Cum ai avut tu încredere în mine când ai plecat pe front, aşa am eu acum încredere în tine că înţelegi ce spun şi n-o să te dai îndărăt.

Anton nici nu i-a răspuns. Era mirat: abia auzindu-l că îi vorbeşte astfel îşi dădea şi el seama că nu venise la plasă numai fiindcă îi era dor de Humă.

FRIGURI

Nang porni în căutarea omului care locuia în Hai-An, despre care ştia că e membru al Comitetului regional sătesc Hoa-Nghia. Zorile îl apucară pe Nang aproape de primul cătun din Hoa-Nghia. Regiunea era netedă ca în palmă şi un râu făcea aici un cot imens. Nicăieri, niciun loc de refugiu dacă pe neaşteptate ar fi apărut pe râu o barcă de patrulare: în faţă satul necercetat, de jur împrejur câmpurile de orez inundate de apă, iar în dreapta, dincolo de râu, în ceaţa zorilor, câteva coame subţiri şi albastre de munţi; dar erau foarte îndepărtaţi.

Nang îşi scoase cu mişcări liniştite bluza, cămaşa şi pălăria de pe cap, rămase în chiloţi şi se pregăti să mai petreacă o zi în mlaştină. Înfăşură pistolul şi încărcătura în preţioasa pungă de nailon pe care o avea la el, îşi dădu cu noroi pe faţă şi pe gât, vârî hainele într-un tufiş, iar pălăria şi pistolul le păstră (pălăria o camuflă mai întâi cu răsad verde de orez). Unde să intre? în care colţ de mlaştină, să nu dea ţăranii sau vreun copil peste el, dar din care să poată avea totuşi sub ochi râul şi ieşirile cătunului din faţă? Căutând locul cel mai potrivit, deodată Nang se sperie şi îşi dădu seama cât era de obosit după noaptea în care mersese neîncetat; zorile parcă îi aburiseră simţirea ca într-un vis, când oameni, copaci sau case apar şi pier fără să mire mintea noastră căzută parcă în iluziile copilăriei: la numai o sută de paşi înaintea sa apăruse ca din senin, pe marginea râului (şi anume chiar acolo unde râul făcea un cot mare şi unde el se uitase insistent mai înainte), o casă. Ce era cu casa aceea de acolo? Fusese chior de n-o văzuse de

la început? Asemenea stări pe care le dă oboseala sau foamea Nang le cunoştea foarte bine, ştia cât sunt de primejdioase şi, pentru a se pedepsi, se lăsă imediat jos în apa rece. Dar apa era mai rece şi corpul său mai excitat şi mai aprins decât crezuse şi, ca să nu leşine, ieşi imediat şi se întinse pe micul dig, să se obişnuiască treptat cu frigul. Era, până la răsăritul soarelui, ora cea mai neplăcută, fiindcă după aceea mlaştina se încălzea şi nu mai simţea nimic.

Fiorul îi trecu şi Nang simţi că îl cuprinde căldura dulce a somnului. Se afundă din nou în mlaştină şi de astă dată apa noroioasă i se păru blândă şi primitoare. Îşi puse pălăria pe cap şi îşi lipi obrazul de marginea digului. Mişcările i se opriră. Se făcu tăcere totală. Satul dormea încă, şi în depărtare, la marginea lui, doi arechieri se detaşau de copacii bătrâni ai satului şi-şi înălţau spre cer tulpinile lor înalte şi subţiri, cu noduri circulare urcând spre vârf, coloane vegetale zvelte şi liniştite în acest peisaj gras de apă şi de verdeaţă, fără anotimpuri.

Nang dispăruse; nu se mai vedea nimic din el; pălăria era un mic muşuroi de iarbă şi frunze, umerii şi braţele şi faţa – forme uscate ale unor copite oarecare de bivol care ieşise din apă după arătura câmpului.

După un ceas, Nang se trezi şi pleoapele sale de pământ descoperiră o privire neagră, limpede şi iscoditoare, cercetând atent împrejurimile. Soarele îi încălzea spinarea şi umerii, dar în apă picioarele îi îngheţaseră. N-ar putea oare dormi în casa aceea de la marginea râului? Ce fel de ţăran era acela care se izolase de sat şi se aşezase tocmai aici? Trebuie să fie sau să fi fost cândva acolo un pod sau un bac…

Se uită să vadă dacă iese cineva. Sunt însă lungi dimineţile care te prind nedormit! Până se trezesc toţi cei care dorm, până îşi fac de mâncare şi îşi pregătesc uneltele de muncă! Se mişcă încet şi

mişcările lor răspund unui alt timp decât al tău, ei au o zi înainte, pe câtă vreme tu ai o noapte nedormită în urmă.

Iată însă că a ieşit cineva. La marginea râului, cu spatele la soare, stă nemişcat un copil. După oarecare timp – timpul pentru care venise acolo ca orice copil care s-a sculat dimineaţa din pat el fugi apoi îndărăt spre casă. Nu părea însă vioi, parcă nu fugea el prea tare, distanţa absorbea probabil amănuntele mişcării, acele ţâşnituri necontrolate ale mădularelor iuţi şi flexibile ca de ied, pe care un om mare, văzându-le, surâde deodată ca şi când i s-ar ridica brusc o greutate de pe umeri.

Dar iată că mai iese cineva, probabil mama copiilor. Poartă pe umeri o traistă sau o cupă, este însoţită de cel mai mare dintre copii, care este, după cât se pare, o fetiţă. Dar şi cel mai mic vine şi el din urmă călare pe bivol, cu pălăria conică pe cap, mai mare pălăria decât el, se văd mai bine coarnele fioroase ale animalului decât trupul lui de pisoi. Bivolul se opri pe marginea râului şi începu să pască şi, de jos, de la linia pământului, Nang îl văzu proiectat pe cerul senin ca un zeu puternic, protector al acestei familii al cărei tată se pare că era plecat sau nu mai exista (nu se vedea nicăieri).

Femeia şi fetiţa străbătură micile diguri care despărţeau între ele orezăriile şi îl ocoliră pe Nang din dreapta, fără grabă, cu mersul lor legănat, când înainte, când înapoi, greu de ghicit direcţia lor adevărată şi unde se vor opri în cele din urmă. Dar iată că s-au oprit, sunt foarte aproape de locul unde Nang zăcea în mlaştină. Pe acolo trecea un canal – se putea ghici existenţa lui după mişcările pe care începură să le facă femeia şi fetiţa: legau sau desfăşurau două frânghii lungi de pe obiectul acela pe care femeia îl dusese în spinare: era un fel de cupă pentru scoaterea apei. Ele prinseră de capete cele două frânghii, se îndepărtară câţiva metri una de alta să aibă loc şi în aceeaşi clipă se îndoiră amândouă spre pământ cu o mişcare lină. În clipa

următoare se îndoiră de umeri în partea opusă şi Nang zări vărsându-se în aer, ca o limbă argintie, apa scoasă din canal şi vărsată fără zgomot şi fără stropi dincolo de micul dig: la dreapta în apă, la stânga în aer, şi corpul se ondula descriind aceeaşi traiectorie a cupei, dar rămânând nemişcat pe picioare, în timp ce sus şi jos, la cele două extremităţi ale mişcării, apa se vărsa şi se încărca, sau se încărca şi se vărsa, după cum privirea lui Nang îşi fixa focarul. Dar nicăieri aceste mişcări n-aveau început şi sfârşit, erau atât de rotunde şi de închise în ele însele, încât Nang nu văzu la început decât mişcarea braţelor, apoi numai pe aceea a corpului. Şi târziu, când văzu toată mişcarea, în monotonia ei desăvârşită, ca un ceasornic viu, deodată adormi ca şi când s-ar fi ferit brusc şi inconştient să înţeleagă sau să-şi amintească de ceva în legătură cu ceea ce vedea.

Pentru că era şi el ţăran de origine, dar de mult uitase de amănuntele copilăriei lui ţărăneşti. Erau dintre cele care trebuie uitate, fiindcă altfel nu se pot suporta. Păscuse şi el bivolii de la vârsta de patru ani, iar pe la opt-doisprezece ani ştia să facă toate muncile grele, să bată sau să replanteze orezul şi apoi să şi are pământul. Părinţii lui erau atât de săraci, că maică-sa se ducea uneori pe câmpuri după culegerea recoltei să adune printre paiele rămase ici-colo câte un fir cu boabe. Odată ea chiar adună un pumn întreg de orez. Era linişte ca şi acum, mai încolo două fete ridicau apa peste dig, Nang mergea liniştit în urma bivolului arând, iar pe undeva, pe urma sa, proprietarul controla arătura şi se apropia paşnic de mama lui Nang. Apoi Nang nu-l mai văzuse în picioare decât pe proprietar. Nu se auzise niciun strigăt. Amintirea acestei clipe când n-o mai văzuse pe mama lui în picioare îl chinuise pe băiat mulţi ani şi nu aflase ce se întâmplase decât după ce mama lui murise. Căci ea murise curând după aceea. Proprietarului în curtea căruia slujea Nang îi venise ideea că

pumnul de orez era din hambarele lui, furat de el, de Nang, şi nu cules de pe câmp de mama lui. Gândul acesta proprietarul nici măcar nu şi-l exprimase cu glas tare în clipa când lovise. Nang îl aflase de la alţii şi istoria, cu toate înţelesurile ei, i se limpezise deplin în minte abia soldat fiind, auzind povestiri de acelaşi gen, de la soldaţi ca şi el. Tatăl său, nu se ştie de ce, tăcu şi el asupra morţii soţiei lui, şi câtva timp mai târziu îl dădu pe Nang ca „fiu" aceluiaşi proprietar – Nang nu avea fraţi, muriseră toţi de hidropizie –, iar el, tatăl, dispăruse definitiv din sat şi nimeni nu mai auzise nimic de el.

Cinci ani după aceea, Nang ajunse soldat. El părăsi satul pe ascuns, odată cu „Regimentul din Hanoi" – acel regiment care, retrăgându-se din faţa francezilor luptând, îi ţinuse pe aceştia angajaţi atâta timp cât îi fu necesar guvernului să se retragă în interiorul ţării şi să pregătească războiul de lungă durată.

Ca soldat, de asemenea, Nang nu se simţea ispitit să se gândească prea stăruitor şi să reţină amănunţit întâmplările al căror erou era. Dacă ar fi făcut-o, poate că şi-ar fi dat seama că era de mult timpul să moară şi el în luptă, cum muriseră alţii lângă el şi cum omorâse el însuşi cu mâna lui pe foarte mulţi. Dimpotrivă însă, în ciuda numeroaselor lupte la care luase parte în aceşti opt ani de zile de când era soldat şi de când ţinea războiul, Nang avea sentimentul, pe care nu şi-l ascundea, că nu prea făcuse mare lucru şi că nu ajunsese niciodată să-i dea acestui inamic o lovitură ca lumea. Acţiunile lor durau prea mult şi uneori, după atâtea pregătiri şi atâta trudă, trebuiau să se retragă. E drept că în aceşti opt ani Nang ajunsese membru al partidului *Lao Dong* (în nopţile copilăriei auzise şi el ca şi alţii cele cinci lovituri misterioase de tobă turburându-i sufletul, unu, doi, trei, patru, cinci; Dang Con-San Dong-Zuong[3], dar abia soldat înţelese cine erau cei care

îi trezeau astfel din somnul lor adânc şi de ce numai pe calea aceasta puteau ei să li se adreseze), că învăţase să citească, să scrie şi să studieze hărţile militare, să conducă noaptea o maşină cu farurile stinse pe un drum plin de gropi, să monteze şi să demonteze o mitralieră legat la ochi, să conducă un pluton în luptă. Nang era ofiţer. Dar nici asupra acestora, după cum nici asupra altor întâmplări, el nu avea nici timpul şi nici obiceiul să rumege. În orele când era silit să aştepte sau să stea la pândă, dacă trebuia să aştepte dormea, iar dacă trebuia să stea la pândă învăţa pe dinafară tot ceea ce îi cădea sub ochi: un drum, un grup de copaci, un râu, poziţia unui sat se înscriau în memoria lui ca pe o hartă. Şi cum nicio hartă nu e niciodată atât de minuţioasă încât să indice absolut totul, Nang începu cu timpul să facă parte dintre acele cadre care erau deseori ferite de comandament în încăierările prea obişnuite în care puteau să moară şi să fie în schimb folosite în acţiuni speciale, mult mai primejdioase, dar în care şansa de reuşită nu putea fi încercată decât de ele.

Într-o zi, comandantul-şef al armatei provinciale îl chemă la el cu încă cinci cadre, comandanţi de plutoane ca şi el, şi i se adresă direct lui:

— Nang, zise el, iată o hartă şi iată pentru tine o misiune pe care, dacă o s-o pregăteşti bine, o să fie o lovitură de măciucă, aşa cum doreşti tu de mult!

Şi zicând acestea, comandantul de armată îi făcu cu ochiul ajutorului său: ajutorul îi raportase starea de spirit a acestui vechi luptător, care se plânsese că inamicul nu este măcar o dată lovit în moalele capului. Nang, cu pometii lui înalţi, mai înalt el însuşi de statură cu un lat de palmă decât toţi cei adunaţi acolo, cu ochii negri, vii şi nemişcaţi, îşi privise comandantul fără ca măcar un singur muşchi să tresară pe chipul lui. Să prepare o lovitură? Şi cât să dureze? Un an? Doi? Şi despre ce fel de lovitură era vorba? Comandantul dădu explicaţii şi le descrise în întregime misiunea, una

dintre cele mai grele de când dura războiul: trebuia atacat aerodromul de la Kat-Bi. Timp de executare nu mai mult de trei luni, iar condiţiile de reuşită care trebuiau pregătite constau în culegerea de ştiri exacte despre sistemul de pază al inamicului şi bineînţeles păstrarea deplină a secretului.

Cei şase ofiţeri se retraseră, şi timp de câteva zile studiară minuţios şi în tăcere harta. Această tăcere Nang avea s-o înţeleagă bine abia mai târziu; erau el, Hang, Hoan, Lac, Mi, Pfan şi Long.

Hoan fu însărcinat cu comanda generală a acţiunii. Cei cinci se împărţiră în două: Lac, Mi, Long şi Pfan luară drumul Dinh-Vu pentru a încerca să pătrundă în aerodrom, iar în ceea ce îl priveşte pe Nang, el fu însărcinat să pătrundă în regiunea Hoa-Nghia, unde era puternic partidul naţional dirijat de francezi, şi să pregătească acolo o bază. Cei patru, sub comanda lui Lac, ajunseră cu bine în apropierea unei localităţi din preajma aerodromului, dar găsiră satul pustiu, locuitorii evacuaţi cu forţa şi bunurile lor lăsate pradă hoţilor. Lac căzu prizonier şi fu torturat timp de o lună de zile, dar nu vorbi şi se află despre el, printr-un muncitor cu spinarea la depozitul de bombe din Hai-Pfong, că a scăpat numai cu exilul în insula Poulo-Condor. Exceptând această victorie dureroasă a lui Lac – din care toţi înţeleseră că inamicul nu are bănuieli şi nu prea se teme de un atac chiar în inima zonei în care el era victorios (dacă s-ar fi temut, Lac ar fi fost torturat până la ucidere) –, se poate spune că prima lor încercare de a se apropia de aerodrom se încheie cu un eşec total.

În acest timp Nang, cu infinite precauţii, pătrunse în regiunea controlată de „partidul naţional” şi reuşi să dea de un om despre care i se spusese la serviciul de informaţii al comandamentului că era membru al comitetului regional sătesc Hoa-Nghia şi că aştepta de mult

timp să i se dea o sarcină. Acest om se numea Môngo.

Ca să păstreze secretul absolut al misiunii sale, Nang nu-i spuse acestui om în ce scop voia el cu orice preţ să creeze în acest sat o bază. Îi spuse însă că baza trebuia neapărat creată, şi asta în cel mai scurt timp cu putinţă. Môngo răspunse că regiunea e controlată şi de francezi, şi de marionete ale partidului naţional, şi că încercarea de a crea aici o bază înseamnă sacrificiu sigur: vor muri amândoi, fiindcă va fi imposibil să se păstreze secretul în timpul creării ei şi totul se va prăbuşi. Întrebarea care se pune e următoarea: foloseşte sacrificiul lor cuiva? Da, foloseşte, răspunse Nang, cu condiţia ca baza să se creeze, să rămână secretă şi unul dintre membrii ei să părăsească regiunea şi să raporteze comandamentului suprem al armatei provinciale despre existenţa ei. „Deci misiunea e de acest nivel", conchise Môngo.

Se aflau într-o mică vâlcea la marginea satului, ascunşi într-un fel de pivniţă care fusese cândva fundamentul unei vechi pagode. Era întuneric beznă, dar cu anii Nang învăţase să vadă în beznă ca şi ziua. Môngo îi ceru lui Nang să-şi spună numele adevărat şi explică şi de ce: numele conspirative se ştiu de puţini inşi şi aceşti inşi fie că sunt greu de găsit, fie că războiul îi împrăştie sau îi ucide şi cum situaţia lui este specială – cadru de partid aflat în zona inamicului

— Ar vrea să poată dovedi, fie că scapă cu viaţă, fie că este ucis, că şi-a făcut datoria şi că n-a primit în zadar să se infiltreze în spatele inamicului. Nang îi răspunse că înţelege despre ce e vorba, dar că primejdia e mare, orice luptător în misiune ştie că poate să cadă şi prizonier, nu numai să fie ucis în luptă, şi că odată prizonier s-ar putea să fie şi torturat. Europenii se pricep şi ei destul de bine să smulgă secretele prin torturi şi e mai bine să nu ştii

nimic, să nu ai ce spune, suferi şi mai puţin şi nu ai nici ce dezvălui.

Se lăsă tăcerea după acest răspuns al lui Nang. Môngspuse în cele din urmă: „Bine. Uite ce putem face.” Şi îi spuse lui Nang că în acest sat există o femeie pe care o cheamă Han – aceea la care l-a găsit şi ai cărei bărbat şi fiu au fost prinşi de francezi la începutul războiului (într-o noapte când trupele Viet-Minului încă mai luptau prin aceste locuri) săpând o cursă. Bărbatul a fost împuşcat pe loc, şi fiul luat prizonier (probabil că au vrut să facă ceva din el, de nu l-au împuşcat imediat şi pe fiu). Această doamnă Han, adăugă Môngeste, după cum a înţeles probabil şi Nang, prietena lui, a lui Mông, ea îi face rost de mâncare şi îi spune tot ce se petrece în cătune. E de presupus că e şi ea supravegheată – nu e sigur, dar e de presupus, dat fiind faptul că bărbatul ei a fost luptător –, dar se descurcă, e foarte pricepută, ştie pe unde să meargă (din vecină în vecină şi din rudă în rudă) încă din vreme, pe lumină, până i se pierde urma şi se întâlneşte apoi cu el aici noaptea, sub postamentul acestei foste pagode. (La ea se duce foarte rar, din prudenţă.) În ce priveşte acest ascunziş, există şi aici o ieşire secretă, foarte greu să te strecori prin ea, e adevărat, dar absolut sigură, cei care o cunoşteau s-au retras odată cu trupele, numai familia Han mai ştia de ea.

Se lăsă iarăşi tăcerea după aceste explicaţii ale acestui membru clandestin al comitetului regional sătesc. După care Nang observă că într-adevăr adăpostul e secret, dar că ori întâmplarea a făcut ca în prima casă în care a intrat el, Nang, noaptea, numele lui Môngsă fie bine cunoscut şi el, Nang, să dea de el, ori într-adevăr toată lumea îl cunoaşte şi totuşi îl protejează şi nu se găseşte printre ţărani niciun denunţător.

Este adevărată a doua presupunere, răspunse Mông, fiindcă lepădăturile care ar fi putut să-l denunţe au alte treburi, sunt ocupaţi să jefuiască

satele evacuate cu forţa de francezi şi să se chiverniseasc㠄 în felul acesta. În ceea ce îi priveşte pe cei din „partidul naţional”, de aceştia trebuie să aibă mare grijă, fiindcă ei au oarecare legături cu marii proprietari de pământ, şi ăştia au nasul subţire. Noroc că mulţi dintre ei se tem totuşi de luptătorii Viet-Minului şi în felul ăsta terenul nu pare chiar atât de inaccesibil creării unei baze. Totuşi, primejdia e limpede, e înaintea ochilor, cel puţin o dată pe zi sau pe noapte, trec pe drum şi pe Lach-Tray patrule mobile şi vapoare şi bărci de patrulare care la cel mai mic semn suspect udă terenul cu gloanţe, arestează şi fac să dispară nu numai bărbaţi şi femei, dar adesea chiar şi copii.

— Fireşte, răspunse Nang după un timp, după ce Môngtăcu, suntem în război şi luptăm cu toate mijloacele, de ambele părţi. Apoi deodată adăugă: Să mergem să stăm de vorbă cu doamna Han. Plec eu cel dintâi.

— Cunoşti drumul? Mai ţii minte casa? zise Môngsurprins.

— Fireşte, răspunse Nang şi se ridică şi porni. Urmează-mă cam după un ceas, mai adăugă el.

Doamna Han confirmă ceea ce Nang auzise de la prietenul ei. Dar nu era ţărancă, aşa cum părea la prima vedere; părinţii ei fuseseră mandarini, iar bărbatul, învăţător în comună. Doamna Han îi spuse lui Nang acelaşi lucru, că se putea crea o bază, cu condiţia ca această bază să nu acţioneze un timp prea îndelungat, altfel e posibil să cadă. Şi cum întreaga regiune e controlată de inamic, chiar dacă luptătorii vor putea scăpa cu viaţă prin adăposturile secrete care vor fi săpate, nu se vor putea apoi retrage în deplină siguranţă şi vor risca să cadă prizonieri. Nang o asigură că misiunea bazei nu va fi de lungă durată, dar că e necesar secretul cel mai desăvârşit.

Doamna Han cunoştea în cătunul T-Cat un fost elev al bărbatului ei, un tânăr care se numea Canh, orfan de ambii părinţi, şi care ţinea mult la familia

fostului lui dascăl, cu al cărui fiu copilărise. Tânărul Canh fu atras în lupta conspirativă şi Nang îl instrui. Se întâlneau numai noaptea şi pătrundeau toţi patru în cătune, intrând în casele acelor ţărani pe care doamna Han îi cunoştea bine şi avea încredere în ei. Ce însemna la urma urmei o bază? Existenţa unei baze însemna adăpost sigur în timpul luptei, călăuze care să sară la momentul potrivit să arate drumul în timpul atacului sau retragerii, informatori care să nu bată la ochi, femei sau oameni bătrâni, sau fete curajoase şi sprintene care să se strecoare ca nălucile printre case şi copaci şi să transmită ceea ce li se spune. Şi baza mai însemna şi adăpost pentru răniţi şi, înainte de orice, hrană în timpul lungilor zile de aşteptare în adăposturile secrete, când nu se putea acţiona din pricini neprevăzute.

O lună de zile se scurse. Nang se retrase să-şi dea raportul: baza exista, precum şi adăpostul secret care putea feri de inamic cel puţin un pluton de luptători. I se încredinţă atunci chiar lui conducerea misiunii de a pătrunde în aerodrom după informaţii. Baza exista, dar ştirile despre obiectivul atacului erau puţine şi fără ele nu se putea întreprinde nimic. Nu se ştia foarte precis decât că aerodromul e bine păzit, că are două sute, două sute cincizeci de avioane de toate tipurile şi că de pe pista lui îşi luau zborul zilnic aproximativ şaptezeci, o sută dintre ele, care se îndreptau spre zonele de luptă încărcate fie cu bombe cu napalm, fie cu misiunea să mitralieze tot ceea ce se mişca, fie să-şi aprovizioneze cu hrană şi echipament forturile şi trupele din regiunea marilor baze de operaţii.

Dintre cei patru care încercaseră prima pătrundere, numai Mi primi ordinul de a-l însoţi pe Nang la a doua încercare. Cel de-al treilea luptător care îi fu încredinţat de către comandament era la prima însărcinare de acest gen, un băiat vesel şi cu purtări alese, născut şi crescut la oraş şi care era,

după cum pretindea el, cel mai bun pescar din Hanoi. Poate că nu era el chiar atât de vesel, ci mai mult stârnea veselia în cel care se uita la el: cât îl priveai, îi şi întâlneai ochii care te întâmpinau dintr-o parte, în timp ce gura lui făcea o strâmbătură sceptică: numai eu şi eventual şi tu suntem aici oameni de nădejde, părea el să spună cu această grimasă flegmatică; ăilalţi fac şi ei oarecare parale, dar nu ca noi! în aceeaşi clipă scotea din buzunare o ţigare – nu un pachet, ci o ţigare singură –, o rupea în două şi-ţi dădea cealaltă jumătate să fumezi cu el pe îndelete şi avea aerul că n-a auzit niciodată şi nu ştie de fumatul cu pipa cu apă („asta numai ţăranii fumează aşa"). În ce priveşte purtările lui manierate, Nang luă cunoştinţă de ele în cele câteva zile de răgaz şi odihnă până la plecarea în misiune. Luau masa împreună şi Hong – aşa îl chema –, după ce înghiţea întâi orezul cu ajutorul a aproximativ paisprezece mişcări neîntrerupte şi „fine" de beţişoare – fineţea consta mai ales în modul afectat cu care ţinea beţişoarele între degete –, el sorbea apoi din ceai şi, spre uimirea lui Nang, înainte de a-l înghiţi, îşi clătea întâi gura în stânga, apoi în dreapta, apoi insista puţin asupra dinţilor din faţă şi abia după aceea lichidul era trimis pe gât cu o înghiorţăitură care, prin repetare, în loc să întărească în mintea lui Nang admiraţia pentru manierele orăşeneşti, le puse la îndoială. Bineînţeles, nu de tot, dar nu mai avu timp să se lămurească, fiindcă în zilele următoare nu mai avură ocazia să bea ceai şi, dacă ar fi avut-o, tot n-ar mai fi fost în stare să bage de seamă felul în care bea Hong ceaiul, chiar dacă Hong l-ar fi băut prin ureche.

Mergeau numai noaptea şi ţineau direcţia regiunii luminate (atât de puternic era luminat aerodromul cu proiectoarele, şi miile lui de becuri albeau cerul întunecat, de se vedea de la zeci de kilometri). Lumina aceasta spectaculoasă îi

îngrijora: va fi oare cu putinţă să se poată strecura fără să fie văzuţi? Aliatul lor aproape invincibil în zonele de luptă era întunericul. Dar iată că acum acest aliat îi părăsea… Hong era genist şi avea misiunea să afle care sunt punctele neminate ale apărării aerodromului, precum şi sistemul lui de alarmă. Mi trebuia să obţină informaţii precise despre sistemul de patrulare şi pază, şi Nang să conducă şi să memoreze distanţele în apropierea şi înăuntrul aerodromului, precum şi amplasamentul precis al hangarelor şi cele mai bune puncte de pătrundere spre ele. În acelaşi timp, să aibă grijă să nu lase urme. O urmă lăsată unde nu trebuie îl determină uşor pe inamic să schimbe toate mecanismele lui de apărare şi să ducă apoi la dezastru atacul atât de minuţios pregătit care ar urma. Luptător cu o experienţă ale cărei limite nu le cunoştea nici măcar el însuşi – i s-a întâmplat nu o dată să scape din situaţii cu totul neverosimile –, Nang îl linişti pe genistul Hong spunându-i că comandantul nu dă niciodată luptătorilor misiuni care nu pot fi îndeplinite, iar în ce priveşte lumina aceea care se vede, nu scrie pe ea sau pe motoarele care o alimentează că e bună numai pentru francezi. Să se apropie mai mult de ea şi atunci au să vadă. La urma urmei cum ar putea ei studia aerodromul dacă ar fi neluminat?

Mi chicoti vesel auzind aceste cuvinte, iar Nang, după câtva timp de tăcere, continuă adăugând că ar fi fost cam greu să facă ei trei rost de atâtea becuri şi să le monteze pe stâlpi. În chestiunea asta nici comandamentul nu s-ar fi putut descurca, de unde să ia asemenea proiectoare şi asemenea grupuri electrogene atât de puternice? Aşa că vezi cum devine problema.

Mi chicoti din nou, iar Nang nu mai zise nimic. Mergeau de două ore şi, după cum susţinea Mi, mai aveau puţin şi ajungeau la marginea fluviului Lach-Tray. Petrecuseră ziua în satul în care Nang crease baza, în adăpostul secret. Mâncaseră pe

săturate, se odihniseră în acelaşi timp bine şi se simţeau în putere să treacă râul înot şi să pătrundă în aceeaşi noapte în zona misiunii.

Când ajunseră la râu, Nang scoase ceasul din punga de nailon în care îşi ţinea pistolul încărcat şi grenada şi se uită la el: era nouă şi jumătate, merseseră foarte bine. Se dezbrăcară, făcură hainele şi tot ce aveau asupra lor pachet şi intrară în apă. Nu se auzea zgomotul pe care trecerea lor prin unde îl făcea. Li se vedeau numai pachetele deasupra, trei puncte care se deplasau încet şi sigur spre centrul apei. Când ajunseră la malul celălalt, genistul începu să clănţăne din dinţi: era frig, era în ianuarie, apa venea din munţi şi era cam tăioasă. Îl întinseră pe Hong cu faţa în sus şi începură să-l maseze. Era mic şi slab băiatul, şi coastele şi pântecul lui se răciseră şi înţepeniseră de tot, dar Nang continuă să-l frece şi să-i mişte braţele metodic până ce îi simţi inima bătându-i speriată sub palme ca la un pui de găină.

— Sus, porunci Nang şi începu el însuşi să se îmbrace grăbit.

Foarte curios, se aflau chiar în zona misiunii, dar, nu se ştie de ce, lumina, care albea atât de tare cerul de la distanţă, aici nu mai avea deloc aceeaşi putere. Se uitau în urmă şi vedeau un întuneric gros prin care abia se mai zăreau ici-colo siluetele câte unui copac sau formele foarte neclare ale buncărelor care flancau pe distanţe mari ieşirile din Hai-Pfong şi din preajma Kat-Biului.

Mergând aplecat, feriţi de ierburi şi prinşi de iluzia că dintr-un anumit unghi pot privi aerodromul şi observa activitatea lui protejaţi de un întuneric şi mai mare decât acela în care se aflau, cei trei luptători se deplasară în tăcere timp de o jumătate de oră până ce zăriră deodată gardurile şi sârma ghimpată şi văzură patrula înaintând în spatele sârmei: căzură la pământ şi încremeniră cu faţa în ierburi. Patrula aruncă o privire în direcţia lor, dar nu văzu nimic şi îşi

continuă drumul. Nang se uită la ceas. Se uită apoi în adâncime spre pista de aterizare şi văzu hangarele, în dreapta şi stânga, şi aprecie că întreaga suprafaţă a aerodromului nu putea fi cu mult mai mare de cinci kilometri pe trei. În acelaşi timp, îşi dădea seama că hangarele se întind pe cel puţin trei kilometri lungime şi că dacă pătrunderea spre ele este posibilă la început fără luptă decisivă cu inamicul, ieşirea din aerodrom, după săvârşirea atacului, nu va mai fi posibilă fără angajarea totală cu grosul trupelor de apărare, trupe care erau probabil instruite şi gata de luptă, în mai puţin timp decât ar avea nevoie atacanţii să se retragă. Iar francezii nu puteau fi mai puţini decât un regiment, dacă nu chiar mai mulţi.

Dar iată altă patrulă. Nang se uită iarăşi la ceas: trecuse un sfert de oră. Asta însemna că doar atâta timp aveau ca să străbată distanţa de la locul unde se pitiseră până la un loc de pătrundere. Distanţa nu era mare, Nang se uită în jur timp de un ceas întreg şi memoră locul; apoi se târî înainte, pe burtă, cu Mi şi Hong după el, cu privirea mereu îndreptată spre adâncimile luminate ca ziua ale pistei de aterizare, timp de un sfert de oră, după care din nou se opri şi se lipiră toţi trei la pământ. Iarba era totuşi suficient de înaltă ca să le ascundă umbrele, în timp ce ei vedeau până şi tipul de armă pe care le purta patrula în trecere. În sfertul de oră cât mersese, Nang mai observă ceva, şi anume că cel mai mare număr de hangare nu erau paralele cu pista, ci perpendiculare pe ea, capătul lor atingând mult burta din partea cealaltă a aerodromului, şi ideea atacului şi încolţi în mintea lui: pentru a înşela inamicul, trebuiau să pătrundă printr-o parte şi să atace numai hangarele perpendiculare, pentru ca ieşirea să se facă prin altă parte, şi anume exact prin punctul pe care l-ar atinge o linie dreaptă trasă de aci şi până la extremitatea din apropierea hangarelor. Asta însemna evitarea distanţei dus-întors şi cele mai mari şanse de a scăpa de

întâlnirea cu grosul forţelor de apărare. Prins de febra de a-şi verifica acest plan care ţâşnise în mintea lui cu o putere ce îi înăbuşea glasul prudenţei, Nang se târî mai departe şi continuă drumul cu intenţia de a ajunge exact în punctul în care puteau fi văzute hangarele din spate.

Trebuiră însă curând să renunţe, ocolul era prea mare şi i-ar fi prins ziua dincoace de Lach-Tray şi departe de bază.

În serile următoare sosiră mai devreme, şi Hong, genistul, nu mai îngheţă în apă şi avură timp să ajungă acolo unde îi conducea Nang. În a şaptesprezecea zi era o vreme urâtă, ceaţă şi ploaie şi tot pământul o mlaştină. Genistul Hong se apropie primul de sârma ghimpată şi pregăti pătrunderea. Dacă cineva ar fi vrut să verifice în minutele acelea sistemul de alarmă, cei trei luptători ar fi fost prinşi, dar nu se întâmplă nimic. Pătrunseră până la o distanţă de câteva zeci de metri de avioane, văzură felul cum erau păzite, câte posturi şi turnuri de pază erau, apoi se retraseră şi Hong refăcu spărtura în gardul de sârmă. Ploaia şi ceaţa care îi ajutase atât de mult în această pătrundere importantă îi împiedică însă să se retragă la fel de uşor ca de obicei, nu mai vedeau pe unde să se retragă, îi prinse ziua înainte de a fi atins baza şi fură zăriţi dintr-un buncăr şi încercuiţi. Mi era istovit de lupta cu mocirlele prin care trecuseră şi nu mai putu să ajungă până la un canal care l-ar fi salvat şi în care Nang şi Hong se şi aruncaseră şi înotau pe sub apă, crezând că Mi face la fel. Văzând patrula gata să tragă asupra lui, Mi se opri din mersul lui istovit şi, trăgându-şi cu greu răsuflarea, strigă:

— *Je me rends!*[4]

— *Haut les mains!*[5], răcni patrula, iar Mi, gâfâind, ridică mâinile.

Zece secunde salvatoare pentru revenirea puterii stătu Mi cu mâinile sus, apoi gâfâitul lui agonic se opri deodată şi, calm, trase grenada şi o aruncă

fulgerător asupra patrulei. În clipa următoare aproape zbură în canalul lat de treizeci de metri, de care puterile îl părăsiseră să se apropie exact în clipele când putea să se salveze odată cu Nang şi Hong. Dar grenada lui nu explodă şi patrula avu timp să se apropie în goană de mal şi să-l împuşte pe Mi când acesta ajunse în partea cealaltă şi se ridică din apă.

Misiunea fusese îndeplinită cu pierderea lui Mi. El fu înlocuit cu un anume Dinh, şi pentru a verifica dacă nu cumva paza se alarmase şi schimbase sistemul de apărare, precum şi pentru a-l instrui şi pe Dinh în amănuntele misiunii, spre sfârşitul lui ianuarie Nang pătrunse pentru ultima oară în aerodrom, după care părăsi baza şi se prezentă la comandament pentru a raporta.

Comandantul corpului de armată al provinciei hotărî să trimită treisprezece luptători din divizioanele din care făceau parte Nang şi ceilalţi doi şi, sub comanda lui Nang, să înveţe tot ceea ce ştiau aceştia pentru a constitui cu ei nucleul viitoarei expediţii. Ei trebuiau să cunoască locurile şi drumurile pe timpul nopţii, pentru ca apoi să poată conduce ei înşişi trupa de şoc care va da lovitura. Nang raportă apoi la sfârşit că dintre greutăţile pătrunderii în zona aerodromului, cea mai mare era aceea a trecerii înot a fluviilor Van-Uc şi Lach-Tray, că, oricât antrenament s-ar face, nu se poate trece ultimul fluviu fără ca trei sau patru luptători, odată ajunşi dincolo, să nu cadă ţepeni de frig şi să se piardă cu ei astfel timpul cel mai preţios: aveau nevoie de şampane, nu atât pentru Lach-Tray, cât pentru Van-Uc, care la locul cel mai bun de trecere avea aproape cinci sute de metri lărgime. În timpul cât durase antrenamentul celor treisprezece luptători de sub comanda lui Nang, comandantul armatei instruise în vederea aceluiaşi scop o companie de elită şi lărgise în aceeaşi perioadă baza creată în timpul verii de către Nang. Comandantul suprem al armatei luă el

însuşi comanda trupei şi, pe la mijlocul lui februarie, grupul de şoc, compus din patruzeci de oameni, sosi fără incidente până la ţărmul râului Van-Uc. Erau pe punctul de a dezlega şampanele pe care baza le pregătise pentru traversarea râului, când o barcă de patrulare trecu, cu motorul oprit, fără lumini, mergând alandala, împinsă doar de curent, pentru a-i lua prin surprindere pe cei pe care i-ar fi întâlnit. Se retraseră pe burtă în noroiul orezăriilor şi aşteptară. Francezii văzură şampanele şi deodată aprinseră lumini puternice în direcţia lor şi dincolo de mal. Peste tot era pustiu, tufişuri împrăştiate şi mlaştini. Ei puseră în bătaie o mitralieră grea care împroşcă timp de câteva minute locurile şi tufişurile. În curând alte bărci de patrulare apărură din urmă. Mai mult de un ceas, ele tot trecură şi reveniră, traseră cu mitralierele şi luminară mlaştinile, dar nu văzură nimic. În cele din urmă legară şampanele împreună, le remorcară la bărcile lor puternice şi plecară cu ele. În urma lor trecu apoi un vapor de război şi apoi din nou bărci de patrulare cu luminile şi motoarele oprite, şi luptătorii, neliniştiţi de aceste măsuri de concentrare a pazei, se retraseră la bază, întrebându-se ce s-a putut întâmpla, cine i-a alarmat pe francezi? Nang fu trimis din nou împreună cu genistul Hong şi Dinh (care îl înlocuise pe Mi) pentru a afla ce s-a întâmplat la aerodrom şi pentru a face cercetări şi mai minuţioase.

Nu se întâmplase nimic la aerodrom, pur şi simplu francezii sporiseră peste tot paza şi intensificaseră patrulările în timpul nopţii. De undeva, din altă parte, o presiune surdă se exercita asupra lor, dar din ce loc anume Nang nu ştia. Un pluton dintre cele patru care acopereau retragerea grupului de şoc fu încercuit fără veste de francezi şi abia se salvă retrăgându-se în adăposturile secrete, pe care apoi le părăsi în timpul nopţii, iar Hong genistul şi Dinh (care îl înlocuise pe Mi), în

drum spre comandament, trimişi de Nang să raporteze despre ultima pătrundere în aerodrom, căzură, Hong luptând, Dinh prizonier. Baza, supravegheată de aproape, deveni nesigură. Situaţia era primejdioasă.

Şi iată-l din nou pe Nang, după opt luni de trudă, luând-o de la început, trimis iarăşi în căutarea lui Môngcare de astă dată se ascundea în Hai-An şi care fusese membru în comitetul regional sătesc Hoa-Nghia. Să dea de el, s-o ia de la cap, să formeze o nouă bază, să pătrundă apoi din nou în aerodrom pentru a-i instrui pe alţii în locul celor doi căzuţi şi abia după aceea, poate, expediţia să reînceapă…

După două ore de somn, Nang se trezi şi privirea lui găsi la locul lor femeia şi fetiţa, care continuau să scoată apă din canalul cel mare şi s-o arunce, cu mişcările lor unduioase şi monotone, în canalul cel mic care o ducea pe ogorul lor. În dreapta, stând pe bivol ca pe un dâmb, cu pălăria lui conică din frunze uscate de bananier care îl înghiţea parcă în întregime, se vedea băiatul, o mogâldeaţă pe care Nang o zărise la început mai puţin distinct decât coarnele negre ale vitei, dar care între timp se apropiaseră mult de locul unde zăcea Nang în mlaştină şi acum copilului i se vedeau şi lui bine picioruşele subţiri odihnindu-se de o parte şi de alta a spinării monstruoase şi blânde a animalului.

Nang se trezi cu gândul nelămurit dacă în casa aceea de unde ieşiseră femeia şi fetiţa şi apoi şi băiatul cu bivolul exista sau nu un bărbat şi dacă bărbatul acela fusese sau era încă şi în prezent conducător de bac.

Se simţea acum bine, mlaştina se încălzise de mult şi, în afară de faptul că îi era foame, nimic nu l-ar mai fi împiedicat să aştepte liniştit căderea serii. Femeia şi fetiţa ei continuau să arunce apa. Bivolul, deşi înainta, părea că stă pe loc, dominând cu prezenţa lui aceste locuri cu pământ galben care

străluceau de un verde saturat sub un soare care începuse să ardă bine. Tăcerea şi liniştea erau senine, aerul subţiat şi parcă argintat de reflexul ogoarelor inundate.

Cum stătea topit în neclintirea sa şi se uita, Nang văzu cum deodată copilul alunecă de pe spinarea bivolului şi cum bivolul, ca şi când ar fi fost prins de streche, se puse pe o goană smintită în direcţia satului. Nang se uită spre cer şi abia atunci auzi bâzâitul cunoscut. Venea din spate, şi copilul îl văzuse dinainte. În clipele următoare, în auzul lui Nang aerul fu spintecat şi fărâmiţat ca de trăsnet şi văzu apoi avionul coborând în picaj asupra vitei care alerga. Vuietul motorului parcă se opri şi se auzi mitraliera cu tocatul ei puternic şi rar. Uitând de prudenţă, Nang se ridică în braţe să vadă. Fusese lovit bivolul? Scăpase? Îl zări fugind mereu, parcă rostogolindu-se, în timp ce avionul, depăşind satul, urca în curbă înaltă, cu aripile aplecate. Revenea.

Dar nu mai coborî şi se pierdu în zare, fiindcă între timp vita ajunsese în sat şi se adăpostise.

Nang simţi cum i se înteţesc bătăile inimii şi, ascultându-le, se miră. Nu i se întâmpla să-şi audă inima decât foarte rar şi încă mai rar de emoţie, ci mai mult de efort, şi numai dacă era prea flămând şi prea obosit. Odată capturaseră o baterie de artilerie şi o duceau în munţi prin păduri neumblate. Urcau foarte greu, trăgând tunurile, înhămaţi la ele. Pe vârful unei pante, tunul din frunte, la care trăgea şi el, începuse deodată, în ciuda opintelilor lor disperate, să alunece încet la vale. Dacă le scăpa, ar fi luat cu el în râpă întreaga baterie. Atunci unul dintre soldaţi s-a aruncat sub roţile lui şi Nang, care împingea din urmă, a scos un răcnet sălbatic. Nu mai era în pericol tunul, ci omul, şi răcnetul lui Nang fusese înţeles de toţi: dacă nu mai aveau puteri pentru tun, trebuiau să aibă pentru om. Şi atunci trupurile lor subţiri s-au îndoit pe spate şi în secundele acelea când puţin

mai lipsea ca tunul să fie oprit cu preţul morţii celui de sub roate şi-a auzit Nang bătaia violentă a inimii izbindu-i pieptul.

Avusese şi de ce. Dar acum? Bivolul doar scăpase şi apoi scena aceasta o mai văzuse de atâtea ori, mai ales la începutul războiului, când aceste vite puternice (fără de care orezul nu putea fi cultivat şi armata lor ar fi pierit învinsă de foame) nu fuseseră încă învăţate să fugă şi erau ucise cu sutele. Şi atunci Nang îşi dădu seama că anii de război ţinuseră cam prea mult (din 1946 şi până acum, în 1954) şi că răbdarea sa începea să tremure şi mânia să i se urce în gât. Cât timp mai aveau să îndure aceste păsări care spintecau aerul atât de sigure de sine?

Dar apoi bătăile inimii i se domoliră şi Nang simţi cum îi revine treptat vechea lui stăpânire de sine şi odată cu ea gândul că avea o misiune de îndeplinit. Nu era aceasta tocmai o misiune menită să lovească aceste păsări grămadă în cuibul lor?

Desigur, asupra lui timpul îşi făcuse simţită apăsarea, avea douăzeci şi şase de ani şi îşi trăise o parte a vieţii mai mult pe sub pământ şi prin mlaştini, săpând gropi şi pregătind ambuscade, şi se putea să şi moară fără să apuce să vadă sfârşitul luptei şi să respire în libertate, dar nu se putea ca aceşti opt ani să nu-l fi atins greu şi pe inamic, doar viaţa s-a scurs şi pentru el, şi opt ani nu e o glumă, cu atât mai mult cu cât mulţi dintre ai lui şi-au dat şi ei viaţa pe aceste locuri şi uneori în chinuri la fel de cumplite ca acelea pe care ei le stârneau pe unde treceau (fiindcă ei au fost cei care s-au arătat cei dintâi fără cruţare aruncând din avioane benzină asupra satelor şi oamenilor, făcându-i să ardă ca nişte torţe, şi atunci şi lor au început să le fie întinse pe drumurile lor de patrulare nişte curse, nu atât de spectaculoase ca flăcările unui incendiu, dar nu mai puţin sinistre prin aparenţa lor inofensivă, gropi, de pildă, acoperite cu un capac rulant bine camuflat, la fel

de sensibil ca o balanţă, care se răsturna fulgerător îndată ce era atins cu piciorul şi pe fundul cărora trupul celui căzut era întâmpinat de vârfuri ascuţite de bambus care îi spintecau rinichii şi maţele şi ale cărui urlete nici măcar nu se mai auzeau).

Nang adormise a treia oară şi îl trezi răceala mlaştinii. Soarele coborâse, începuse să asfinţească, bivolul şi copilul reveniseră, şi în stânga mama şi fetiţa ei continuau să arunce apa. Dar iată că s-au oprit, femeia strânse frânghia şi o înfăşură, fetiţa o ajută şi porniră amândouă spre casă. Mama strigă ceva din depărtare spre copil…

Nici acum, timp de aproape un ceas, cât omul din mlaştină urmări atent întoarcerea acasă a acestei familii, nu se zări nici prin apropiere şi nici prin curte umbra unui bărbat sau măcar a unui bătrân. Unui luptător nu numai atenţia lui încordată şi semnele exterioare vizibile îi semnalează prezenţa inamicului, ci îl ajută şi mirosul său pe căi mai ascunse, pe care el nu se bizuie în întregime, dar nici nu le dispreţuieşte. Nang învăţase să afle măsura potrivită şi, în anumite împrejurări, sfida pericolul, iar în altele era de o prudenţă exagerată. În cazul de faţă avu acest sentiment că nu-l pândeşte nicio primejdie; întâi, devenise limpede faptul că nu mai exista la acel punct de trecere peste râu niciun bac şi că în general circulaţia era întreruptă total pe această arteră. Cât priveşte viaţa acestei familii izolate de sat, avea să vadă la căderea nopţii ce era cu ea şi în ce măsură îi putea fi de folos.

Nu mai aşteptă întunericul, ieşi din apă şi se spălă de noroi. Afară era mai frig şi începu să dârdâie tot aşa de tare ca Hong genistul când trecuseră prima dată peste Lach-Tray. Nang, speriat o clipă, începu să se maseze febril pe piept şi pe picioare; fiorul îi trecu, şi se îmbrăcă şi porni spre casa aceea cu nişte paşi ca ai oricărui ţăran care se întorcea la gospodăria lui după o zi de trudă. Nici nu era altfel deghizat, purta aceiaşi

pantaloni negri de pânză sumeşi peste genunchi, desculţ şi cu o bluză şi o pălărie foarte vechi. Trecu liniştit prin dreptul casei şi, când îl văzu pe băiat lângă grajd, încetini paşii şi îi făcu un semn familiar să se apropie. Ezitând, băiatul se apropie.

— E cineva la voi acasă? îl întrebă Nang oprindu-se şi vorbind cu copilul peste umăr, în treacăt.

Băiatul dădu din cap afirmativ.

— Cine e? reluă Nang.

Copilul bâlbâi ceva din care Nang înţelese că era vorba de două surori ale lui mai mari (prima lui soră, a doua lui soră…)

— Numai ele sunt acasă? întrebă Nang.

— Păi, cine să mai fie?! se miră băiatul şi adăugă că tata e plecat şi i-a lăsat singuri, n-a mai venit pe-acasă de mult…

Unde era dus? Copilul răspunse că el nu ştia, că ştiau cele două surori ale lui, dar acuma ele erau în casă şi nu puteau să iasă afară… De ce?

Nu răspunse în prima clipă la această întrebare, apoi îşi ridică privirea şi spuse că el trebuie să aştepte, acuma nu poate să mănânce orezul… Nang îl întrebă în şoaptă din ce pricină, şi atunci copilul răspunse: fiindcă orezul era sus pe poliţă… Şi pe cine trebuia să aştepte? Băiatul bâigui iar ceva despre sora lui mai mare şi Nang înţelese că de obicei ea, Thanh, era aceea care pregătea orezul şi patatele…

— Şi? repetă Nang, pe cine trebuie să aştepţi?

Băiatul nu înţelese: nu aştepta pe nimeni.

— Atunci de ce nu-ţi dă să mănânci, zise Nang, de ce trebuie să aştepţi?

— Până îi trece, şopti atunci copilul cu o tristeţe care nu lăsa nicio umbră peste ochii lui senini.

Acum e rândul ei şi al lui Yen, adăugă el, şi mâine la prânz îi venea rândul şi lui. Nang nu înţelegea nimic în afară de faptul că tatăl era plecat, că despre mamă copilul nu pomenea nimic şi că prin urmare nu avea – fata cea mare fiindu-i

deci băiatului soră şi nu mamă – şi că putea să intre liniştit în casă şi să vadă singur despre ce era vorba. Despre ce putea fi vorba? Fetele lucraseră doar toată ziua la dig, sub ochii lui, şi plecaseră nu demult, nu erau nici două ore, şi în tot acest timp nu se apropiase nimeni de casă.

— Eu sunt Cuc, d-aci din sat, zise Nang, nu mă cunoşti?

Copilul îl privi fără să răspundă şi fără să fie curios şi se luă după el cu aerul cel mai firesc când Nang, hotărându-se, începu să urce încet micul dâmb pe care era aşezată gospodăria lor şi să se apropie cu grijă de casă. Între timp amurgul se îngroşase mult, şi peste pământ mai rămăsese doar atâta lumină ca toate lucrurile să arate negre. Singur râul, care curgea neauzit, jos la poalele casei, îşi păstra strălucirea spre apus, în timp ce la vale se pierdea şi el în întunericul serii.

Nang avea la el un chibrit, îl aprinse şi la flacăra lui văzu în mai puţin de o secundă întreaga odaie. Îl ţinu aprins în secundele următoare, trecu pe lângă un pat larg, unde văzuse două trupuri dormind, şi se apropie de peretele din fund unde zărise o lampă.

— Nu arde, zise băiatul, ghicindu-i gândul.

Atunci Nang se apropie de pat, se aşeză şi rămase tăcut până se obişnui cu întunericul. Cele două fete dormeau şi patul lor nu avea musticher, pânza aceea atât de preţioasă care te apără în timpul nopţii de ţânţari. Se uită la ele şi, la lumina slabă a amurgului, care mai răzbătea încă prin fereastra fără geam, Nang văzu obrazul fetei celei mari lipit de împletitura de bambus a patului, cu gura uşor deschisă şi cu respiraţia parcă oprită. Cealaltă se făcuse mototol şi se băgase cu capul în perete. Amândouă aveau pe ele ca învelitoare ceva subţire. Dinspre perete, unde se înghemuise cea mică, Nang simţea cum fata tremura din când în când, dar nu se auzea niciun geamăt, zgomotul niciunei respiraţii grele. Asta sporea nemăsurat

liniştea şi pacea din jur. Întunericul se făcea din ce în ce mai negru, iar clipele se scurgeau parcă în jos, de sus din cer peste casă, apoi din odaie spre adâncurile pământului. Dacă stăteai liniştit în aceste clipe, suferinţa, oricare ar fi fost ea, se scurgea şi ea odată cu ele în pământ. Nici n-aveai ce să faci altceva.

— Surorile tale au friguri? zise Nang după o lungă vreme de tăcere, rămânând mai departe pe marginea patului.

— Da, zise băiatul. Şi eu am, adăugă el cu o voce de parcă ar fi vrut să arate că posedă şi el ceva; dar nu acuma, mâine! Apoi, după câteva clipe, văzând că străinul tace, mai spuse: Şi mama a avut, dar a murit.

Era greu de descifrat ce voia el să spună cu acest *dar:* frigurile i-au pricinuit mamei moartea, sau moartea a împiedicat-o să mai poată avea şi ea friguri?

— Amândouă au? mai zise Nang.

— Da, zise băiatul.

Şi adăugă că pe Thanh o prindea înaintea lui Yen, îndată ce asfinţea soarele, dar că de trecut le trecea la amândouă odată, că ale lui Yen nu erau aşa rele.

— Dar ale tale cum sunt? şopti Nang.

Băiatul tăcu, dar nu pentru că n-ar fi vrut să spună, ci pentru că deodată nu ştia cum sunt ale lui. Şi atunci, cu o voce şoptită şi egală, el spuse că mâine, aşa pe la prânz, vine Yen la el şi îi spune să se dea jos de pe bivol şi să se ducă la soare să se culce. Yen ştie…

Yen era „a doua lui soră mai mare”, preciză băiatul. Thanh, care avea friguri mai rele, era aşadar „întâia” mai mare.

— Şi? murmură Nang.

Şi începe să dârdâie, cu toate că Yen îl înveleşte cu tot ce e în casă. (Odată Yen, în loc să-l învelească, a aruncat pe el o căldare de apă şi a fugit repede pe după casă să n-o vadă, că aşa

spusese cineva că îi trece, dar el a văzut-o fugind şi se pare că de aceea nu i-a trecut…) Pe urmă, frigurile se duc şi atunci trebuie să dea totul la o parte de pe el, fiindcă i se face foarte cald… Şi trebuie să închidă şi ochii, să nu vadă cerul…

— De ce? zise Nang în şoaptă, uitându-se afară, ascultându-l în acelaşi timp cu atenţie pe copil.

Pe cer sunt nori, zise băiatul, şi norii îl sperie, coboară peste el şi îl strigă pe nume… Uneori îl fură de jos, îl urcă şi pe urmă îi dau drumul în gol… Şi pământul se răstoarnă şi fuge sub el… Pe urmă vine câteodată şi câinele, îl vede stând culcat şi se apropie de el ca orice câine; e mititel, dar face mereu capul mare, uite-aşa… (şi băiatul arătă, desfăcând larg braţele, şi privirea lui senină străluci de astă dată de nelinişte în semiîntunericul odăii). Îi era aşa de rău, continuă el, că o striga ţipând pe Yen să-l gonească de acolo pe câine, dar Yen spune totdeauna că ea n-aude nimic…

Şi asupra acestei destăinuiri, prins de nedumerire, băiatul tăcu, şi tăcând, gândurile lui zburară în altă parte şi nu mai zise nimic. Lui Nang i se păru că băiatul vrea sau aşteaptă ceva de la el.

— Şi pe urmă? zise Nang. Pe urmă nu-ţi trece?

— Ba da, tresări băiatul revenind, aducându-şi aminte.

Cum să nu, îi trecea pe seară, adormea şi se trezea spre asfinţit, venea Thanh şi îi dădea să bea lapte. Vasăzică Thanh nu se îmbolnăvea odată cu el! Nu, zise copilul negând energic, abia după două zile îi venea rândul lui Thanh şi lui Yen! Mâine şi poimâine ele n-aveau.

— Nu?! se miră Nang cu o nuanţă în plus de interes pe care o au oamenii în vârstă când ascultă destăinuirile unui copil.

— Nu! zise băiatul grav. Abia poimâine ailaltă!

Şi iar tăcu şi îl privi pe străin cu gândurile retrase în adâncurile amintirilor lui crude şi proaspete, păstrând la suprafaţă doar o singură

dorinţă, pe care însă n-o exprima, ci doar o contempla în sinea lui cu oboseală şi seninătate.

Nang se uită la el câteva clipe. Băiatul îşi plecă atunci fruntea şi rămase înstrăinat şi tăcut, retrăgându-se încet într-o parte, ruşinat parcă de ceea ce mărturisise, deşi adevărata mărturisire el n-o făcuse nici prin cuvinte şi nici măcar prin aluzii, ci doar prin această ruşine care îi ţinea fruntea în jos şi îl îndemnase să se dea la o parte de sub privirea străinului.

— Unde e orezul tău? zise Nang înţelegând.

Băiatul parcă nu auzi, se retrase şi mai mult într-o parte, confirmând astfel că nu-şi mai putea apăra gândurile dezvăluite, dar că nu-i va spune unde e orezul atâta timp cât nu va fi sigur că Thanh şi Yen nu se vor supăra de destăinuirea lui. Nang rămase nemişcat, apoi se uită iar afară, aruncând o privire totală şi circulară în direcţia satului, de-a lungul râului şi înapoi, dincotro venise el însuşi în zori. Nimeni. Peste tot nemişcare şi tăcere.

— Taică-tău are obiceiul să vină acasă seara sau noaptea? zise Nang.

Băiatul clătină din cap: nu.

— Deloc? Niciodată?

Nu, nu venea deloc noaptea. Nang îl întrebă: ştia sigur, sau nu-şi aducea el aminte? Băiatul se gândi o clipă şi negă iar, de astă dată precizând:

— Tata a fost ieri şi se întoarce duminică.

— De ce tocmai duminică? Şi voi ce faceţi singuri? continuă Nang văzând că băiatul tace.

De alături, Nang o auzi pe fata cea mare cum scoate un suspin nedefinit. Ea chiar se răsuci cu faţa în sus şi apoi, foarte încet, se ridică în capul oaselor.

— *Tia,* murmură bolnava, mi-e sete, dă-mi apă.

Îl lua pe străin drept tatăl ei, credea că s-a întors acasă. Nang se miră atât de vocea ei, cât şi de felul cum spunea ea tată, ca la oraş, *tia,* în loc de *bo*, iar vocea avea ceva nefiresc, era parcă prea subţire şi

prea cântată. În orice caz era aşa de plăcut la auz glasul ei!

— *Tia,* repetă fata, mi-e sete…

Nang se uită la băiat.

— Thanh mi-a spus să nu-i dau apă când cere, zice el. Nici ei şi nici lui Yen. Şi adăugă ca un argument suprem: Nici mama nu bea apă…

În acest timp fata de la perete se potolise din dârdâit şi adormise.

I se auzea respiraţia uşoară, ca o părere. În liniştea care se lăsă după ce Thanh se întinse la loc peste patul fără perini şi fără aşternut, respiraţia fetei de la perete putea fi luată şi drept respiraţie a lucrurilor de afară, trecerea înceată a aerului greu şi umed care venea dinspre Marea de la răsărit (a Chinei de Sud), din Bac-Bo, şi făcea să tresară foaia lată a bananierului sau frunza tăioasă a trestiei de zahăr. Nu era departe marea, pe un drum sigur şi nepăzit de patrule se putea ajunge la ea în câteva ore… Şi acolo se puteau mânca crabi…

Întunericul din odaie se făcu parcă mai gros sub ochii lui Nang, gândul la crabi îi trezi foamea îndelung adormită şi el se frecă la ochi simţind că i se face rău de ameţeală. Când cuceriseră, cu doi ani în urmă, zona de pe lângă Pfat-Diem, răzbătuseră spre ţărm şi din mărăcinii deşi din care, pitiţi fiind, scrutau marea, zăriseră în apropiere o plajă pustie întinsă pe sute de metri, formată din două sau trei terase naturale de nisip îndelung spălate de fluxul şi refluxul valurilor, flancate de o parte şi de alta de grupuri liniştite de arechieri; era atât de netedă, de albă şi de curată, că o invadaseră nedumeriţi şi prostiţi; parcă nu le venea să creadă că în timp ce ei luptau prin locuri galbene şi pline de mocirlă şi tufişuri ţepoase, pe undeva – cu ajutorul nisipului, al soarelui şi al apei – pământul îşi aranja colţuri de aur tăcute şi ferite de pârjolurile stârnite de oameni şi atât de frumoase încât ai fi putut crede că el le destina parcă în secret altor fiinţe. Dar nu erau pe plajă

decât pui de crabi şi ca nişte copii începuseră să se îndoaie şi să cadă după ei să-i prindă; pe urmă aprinseseră şi focul, fiindcă între timp dăduseră peste ei pescarii locali şi le aduseseră crabi adevăraţi. Dar cât erau de buni şi cei mici şi ce plăcere le făcuse să alerge după ei pe plajă în timp ce crabii fugeau sfârâind din picioarele lor multe şi înalte ca nişte spiţe căutând zadarnic găurile lor în nisip.

Nang îşi luă mâinile de pe ochi şi se ridică hotărât în picioare. Băiatul îl urmă şi străbătură amândoi curtea şi intrară sub acoperişul întins unde dormea, despărţit printr-un perete, bivolul. Alături de el era bucătăria cu un pod, un mic hambar şi un colţ mare plin de unelte de arat şi de recoltat orezul. La intrarea lor se auzi de pe undeva de prin spate un cârâit de găini. Băiatul spuse că aici aveau o lampă cu puţin gaz, dar că fitilul era prea mic, se arsese, nu mai ţinea flacăra.

— Nu-i nimic, îl facem noi să ardă, zise Nang.

— Nu, nu arde, spuse băiatul, Thanh i-a pus o cârpă să ajungă jos la gaz, dar degeaba…

— Cred şi eu, zise Nang, soră-ta nu prea ştie ea cum se aprinde o lampă, ia uite ce afumată e sticla… Adu-mi apă!

Băiatul aduse apă, Nang umplu sticla cu cenuşă din vatră şi o zbătu energic câtva timp; apoi o dăţi şi desfăcu fitilul pe care îl curăţi bine de arsură şi aruncă bucata aceea de cârpă; suflă şi curăţă şi lampa, apoi se uită pe fundul ei să vadă cât gaz avea. Avea destul, numai fitilul nu ajungea. Turnă apă în ea, înşurubă fitilul, îl aprinse şi îl potrivi şi puse sticla, care între timp se uscase; se făcu în toată bucătăria lumină curată şi odihnitoare spre mirarea băiatului.

— O să ţină? întrebă el.

— Ţine, zise Nang, gazul nu se amestecă cu apa, se ridică deasupra. Ia uită-te!

Şi îi arătă cu degetul linia care despărţea apa de la fund de gaz.

— Orezul tău e fiert? îl întrebă.

Băiatul clătină din cap: da, era fiert şi îi arătă unde era, dar asta ca un fel de informaţie, nu pentru că ar fi voit neapărat să mănânce. O aştepta pe sora lui să se scoale.

— Yen nu mănâncă, mai zise el, dimineaţa mănâncă.

— De ce?

— Zice că nu-i e foame! Dă cu piciorul dacă o scol.

Asta însemna că familia nu era chiar aşa de săracă pe cât părea şi că în general aveau ce mânca din moment ce unuia dintre membrii ei îi plăcea mai mult somnul decât sculatul la masă!

— Dar dimineaţa mănâncă? zise Nang.

— Dimineaţa mănâncă şi porţia de aseară şi pe-aia de dimineaţă. Pe amândouă le mănâncă! exclamă băiatul cu atâta admiraţie pentru pofta de mâncare a surorii lui şi mai ales pentru priceperea ei de a-şi aranja astfel de porţii duble, încât Nang zâmbi: în clipa aceea băiatul arătase cât era el de flămând şi mai ales cât de nevinovată era strădania lui de a ascunde acest lucru faţă de străin.

— Cum te cheamă pe tine? îl întrebă Nang.

— Tuy, răspunse băiatul.

— Tuy, zise Nang, hai să-ţi dau orezul tău şi ce ţi-a mai pregătit Thanh şi tu ai să-mi spui cât să-ţi dau ca să le rămână şi lui Thanh şi lui Yen. Pe urmă ai să te culci şi o să-i spun eu lui Thanh că erai mort de oboseală.

Şi fără să se mai uite la el ca să-i observe privirea care căuta într-o parte cu reţinere, Nang luă vasul de sus şi îi pregăti copilului cina cu aceeaşi pricepere cu care curăţise şi aprinsese lampa.

— Şi de când a venit Thanh acasă? întrebă Nang în treacăt, ca omul care n-are treabă şi e pus pe taclale.

— De anul trecut, zise băiatul cu gura plină. De când a murit mama.

— Şi de ce n-a mai plecat?

— Tata a oprit-o!

— Dar tata unde spuseşi că e dus? De ce nu stă acasă s-o ajute pe Thanh?

— Tata stă toate zilele în Tân-Câm! explică băiatul.

— Unde vine asta?

— Aici, zise băiatul arătând cu mâna spre grajdul bivolului.

— Adică, zise Nang, la câte sate de aici?

— Al treilea sat.

— Şi ce face acolo?

— Stă la o muiere, zise băiatul deodată, cu un glas de parcă ar fi vrut să spună că din asta o să iasă ceva foarte firesc atât pentru tatăl său, cât şi pentru ei toţi, Thanh, Yen şi Tuy.

— Stă de mult? întrebă Nang.

Băiatul confirmă din cap cu aceeaşi seninătate şi adăugă că tot de când murise maică-sa, mai precis chiar de când nu mai plecase Thanh de acasă. Cu alte cuvinte (şi băiatul lăsă să se înţeleagă limpede acest lucru), de aceea n-o mai lăsase tatăl său pe Thanh să plece îndărăt, ca să se ducă el să stea toate zilele în Tân-Câm.

— Dar unde trebuia să se întoarcă Thanh?

— La Hanoi! spuse foarte simplu băiatul.

— Şi ce făcea ea acolo?

Băiatul dădu câteva amănunte din care Nang înţelese că sora acestuia făcea un fel de comerţ cu de toate, de la pânzeturi şi mărunţişuri până la fructe şi zarzavaturi. Mare lucru nu-i ieşea ei din acest comerţ, doar atât ca să trăiască şi numai o dată, mai de mult, când băiatul avea doar cinci ani, Thanh îi trimisese maică-sii acasă îmbrăcăminte frumoasă… Dar că pe atunci nu era negustorească.

— Dar ce era? întrebă Nang.

Băiatul dădu din umeri că nu ştie, era prea mic atunci…

— Şi la cine stătea ea la Hanoi? întrebă Nang mai departe.

Băiatul se uită mestecând la străin şi răspunse prin totala seninătate a privirii că nu înţelege întrebarea.

— Aveaţi vreo rudă acolo, la care stătea Thanh?

Cu aceeaşi privire, băiatul clătină scurt din cap: nu.

— Dar cine a trimis-o acolo, de ce n-a stat acasă de la început? mai zise Nang.

Băiatul nu ştia, şi Nang încetă câtva timp cu întrebările. Apoi le reluă, fiindcă tot nu înţelegea de ce plecase fata de acasă şi ce făcuse ea înainte de a fi devenit negustoreasă. După spusele băiatului, plecase de mult, de la o vârstă când fratele ei mai mic nu-şi amintea de această plecare. Asta însemna că puteau fi de atunci şase sau chiar opt ani şi că pentru a putea trăi singură la Hanoi Thanh trebuie să fi avut pe atunci cel puţin cincisprezece ani. Să fi plecat să facă doar comerţ, după cum reieşea din spusele băiatului? O negustoreasă care face comerţ timp de atâţia ani se pricepe totuşi ceva mai mult la gospodărie!… Doar dacă Thanh nu făcea cumva parte dintre acele fete despre care mama lui Nang cânta în zilele ei mai tihnite, când Nang era mic de tot:

Lumina galbenă a lămpii tremură
în lumina albă a lunii,
Domnişoara de jad tremură şi ea
să iasă să se plimbe.

Nu părea însă ca Thanh să se creadă o astfel de piatră preţioasă căreia să-i ardă numai de plimbări sub clar de lună, Nang o văzuse toată ziua lucrând cu destulă sârguinţă la dig să ridice apa; mai degrabă era de crezut că Thanh fusese dată de părinţi ca servitoare în Hanoi, la vreo curte bogată, şi că acolo probabil că n-o puseseră să facă altă treabă decât să stea lângă baldachinul stăpânei (sau stăpânului) şi să agite evantaiul. (Nang auzise vag de astfel de istorii.) Faptul că după aceea începuse

să facă pe negustoreasa se putea explica prin sărăcia generală pe care o adusese războiul, bogătaşul în cauză ruinându-se şi el sub stăpânirea inamicului. Putea ea oare să fie, această Thanh, o fată cu cap şi destul curaj, să poată s-o trimită să-l caute pe Môngfostul secretar al comitetului regional sătesc Hoa-Nghia, şi să înceapă imediat pregătirea unei noi baze? Şi încă în ascuns de tatăl ei, în care nu se putea avea, după cât se părea, nicio încredere? Nang îşi dădu seama că la această întrebare nu putea răspunde decât după ce va sta de vorbă chiar cu ea, de la băiat nu mai avea ce să afle. Trecuse ea prin multe, după cât se înţelegea din spusele băiatului, dar ce devenise? Fiindcă nu totdeauna experienţa întăreşte un om, iar Nang ajunsese cu timpul să-şi dea seama că, cu foarte rare excepţii, oricât de diferite ca gravitate erau formele de angajare în luptă, primejdia rămânea mereu aceeaşi: moartea sau exilul. Şi trebuia văzut dacă o fată care nu se ştie ce-a făcut la Hanoi era în stare să le înfrunte.

Băiatul tocmai terminase de mâncat când Thanh se trezi din febra ei şi intră în bucătărie. Nu păru să se mire, doar o clipă avu o expresie bănuitoare dând cu ochii de străin, dar Tuy era acolo şi stătea de vorbă cu el foarte familiar, aşa cum se stă cu o rudă venită în vizită… (Nu prea cunoştea ea toate rudele familiei, abia de un an de când stătea în sat.) Făcu o plecăciune în faţa lui şi se aşeză apoi pe prag; instinctiv îşi prinse apoi părul dintr-o parte şi începu să-şi împletească o coadă cu mişcări care ar fi părut cuiva, care nu ştia că tocmai zăcuse, absente.

— Nenea Cuc mi-a dat să mănânc, zise băiatul, ca şi când nu s-ar fi văzut cine i-a dat. A aprins lampa, mai adăugă el, cu o voce de parcă ar fi vrut să spună că admirase mult acest fapt.

Sora lui însă nu-l certă.

— Bine, Tuy, zise ea cu glasul acela al ei subţire şi care îl uimise de la început pe Nang. Mulţumeşte-i lui nenea Cuc – de care văd că eşti foarte încântat – că ţi-a dat să mănânci şi du-te şi te culcă.

Nang deveni atent, surprins de exprimarea ei aleasă, mai aleasă parcă chiar decât a doamnei Han, prietena lui Môngh, fiica de mandarin, al cărei bărbat, învăţător în Hoa-Nghia, fusese ucis de francezi în 1946. Cine era această fată, care nu putuse fi în niciun caz servitoare? încercând să se exprime el însuşi cât putea mai ales, Nang spuse că, luând în considerare faptul că ea arăta istovită de febră, îi putea servi şi ei masa.

— Cine sunteţi dumneavoastră? întrebă atunci fata cu severitate, dar cuprinsă şi de o vagă nelinişte.

Cine era el? Era din Hanoi, răspunse Nang potolit. Tatăl lui o cunoştea mai bine, el l-a trimis să-i propună ei o afacere… A sosit pe seară şi a găsit-o bolnavă, a aşteptat… Să-l scuze că s-a amestecat în gospodăria ei, dar puştiului îi era foarte foame şi, cum tot n-avea ce face, hai să-i dea să mănânce! Dacă a deranjat-o prea mult şi e prea târziu să mai stea de vorbă, poate să plece şi să vină mâine-dimineaţă, mai zise Nang.

Şi se ridică şi se vedea că e hotărât să facă întocmai dacă gazda i-ar fi întâmpinat cuvintele cu o politeţe rece sau, şi mai rău, prin tăcere. Vorbise cât putuse el mai orăşeneşte, dar o ureche şi un ochi experimentat şi-ar fi dat imediat seama că nu era el din Hanoi şi cu atât mai puţin fiu de negustor. Cu statura lui mare, cu picioarele puternice, obişnuite să meargă prin apă în urma bivolului, nu era în niciun caz hanoian, iar cu înfăţişarea lui energică, cu părul bogat şi negru, cu privirea lui liniştită şi pătrunzătoare, nici negustor nu putea fi. Asemenea bărbaţi nu puteau fi în aceste vremuri decât luptători, iar cel de faţă, prin

politeţea şi grija lui, nu putea fi decât un partizan al Viet-Minului, strecurat în misiune.

— Oricine aţi fi, zise fata, nu puteţi pleca până nu beţi un ceai şi nu spuneţi despre ce afacere este vorba.

Era foarte obosită şi abia se mişcă după ce îşi termină de împletit părul. Arăta atât de fragilă, încât devenea o enigmă faptul că putuse să muncească la dig toată ziua. Nang se uită la ea din plin când o văzu că se apropie de lampă. În clipa următoare îşi feri privirea şi se uită în pământ, unde rămase tăcut vreme îndelungată. În minutele următoare, şi după ce ea termină de pregătit masa şi îl pofti şi pe el, Nang continuă încă mult timp să nu se mai uite la ea, să-şi ferească privirea directă. Încetul cu încetul parcă se obişnui, dar nu de tot, să se uite ori peste capul ei, ori o privea fără s-o vadă, cu ochii jumătate crăpaţi, aşa cum ne uităm la un lucru pe care ochiul deşi îi primeşte imaginea, mintea refuză să-i acorde un interes mai mare decât cadrului total în care se află obiectul. Tot aşa ne uităm adesea la chipul cuiva care prezintă o infirmitate respingătoare şi reuşim să ne stăpânim şi să facem ca privirea şi expresia noastră să nu se altereze de repulsie, cum s-ar întâmpla dacă imaginea acelui chip s-ar oferi minţii noastre mărită şi izolată de cadrul general în care ea există. Pe chipul fetei, Nang nu zărea în mod clar decât nasul, singurul pe care îl putea observa în linişte, fiindcă, uşor turtit cum era, semăna oarecum cu al tuturor fetelor pe care le cunoscuse până atunci. Dar de la rădăcina lui se arcuiau la dreapta şi la stânga sprâncenele ei mai subţiri şi mai delicate ca ale unei pene minuscule de pasăre; iar sub aceste sprâncene străluceau ochii ei oblici, atât de frumoşi că Nang nu-i putea privi decât în fracţiuni de secundă şi nici atunci fără să facă un efort mare de a se smulge şi a-şi împrăştia atenţia.

Nang puse ca totdeauna pe seama foamei lipsa lui instinctivă de îndrăzneală de a privi direct şi

mult timp în faţă chipul acestei fete. Şi într-adevăr după ce mâncă şi bău un ceai îşi ridică în sfârşit pleoapele şi se uită la ea ţintă, cu privirea sa dură, apăsătoare, privire care, fără ştirea lui, învăţase cu anii să exprime ordine fără cuvinte şi să ceară executarea lor fără explicaţii. Şi începu să vorbească.

Îi spuse că afacerea pe care voia s-o facă cu ea nu era lipsită de primejdie, deşi era o afacere cinstită; că tatăl său l-a sfătuit – mai mult chiar, i-a dat ordinul sever – să nu-i ascundă nici ei şi niciunui al treilea (fiindcă, după cum are să vadă, va fi vorba şi de un al treilea) că pentru ca afacerea să reuşească din plin e nevoie ca toţi cei implicaţi în ea să ştie dinainte ce-i aşteaptă şi abia după aceea, după ce se vor gândi şi vor cântări totul în linişte, să răspundă dacă se angajează sau nu. Asupra faptului cât e de cinstită afacerea să nu existe nicio îndoială: când va afla despre ce e vorba, nici n-o să se mai discute pe această temă, nu asta e problema. Care era însă problema? Problema cea mai grea era găsirea acestui al treilea… găsirea lui urgentă… căutarea lui chiar în această noapte…

Deodată, tot uitându-se în ochii ei şi prins de o agitaţie abia stăpânită, Nang se opri din vorbit, se ridică în picioare şi ieşi afară. Ocoli casa, rămase îndelung prin preajmă, scrutând totul în jur.

Nu era nimeni şi nici nu i se păruse că ar fi. Dar pentru întâia oară de când îndeplinea misiuni grele, Nang se simţea încolţit de un sentiment inexplicabil. Se întâmplase şi acum, ca aproape totdeauna, ca simpla sa prezenţă şi cuvintele sale rostite în atmosfera creată, actele sale simple nu numai să-i dezvăluie – fără a-i deconspira – intenţiile, dar să-l determine şi pe celălalt să se dezvăluie şi aproape să se şi decidă; se ridicase şi ieşise ca să nu audă ceea ce ea era gata să întrebe: cine era a treia persoană? În privirea şi pe chipul ei apăruse în timpul cât îi vorbise el acea strălucire

deosebită şi în acelaşi timp comună tuturor celor pe care Nang îi atrăgea de partea sa când executa misiuni, un amestec de încredere şi devotament care mărturiseau că ea nu se înşela în privinţa lui, că ştia aproape cu certitudine cine era şi care mai dovedeau în acelaşi timp că acest devotament şi această încredere o făceau să nu şovăie în luarea unei decizii care, la rândul ei, mai dovedea că această categorie de oameni, deşi aflată într-o zonă care stătuse tot timpul sub ocupaţia inamicului, învăţase în decursul anilor destule despre război ca să se comporte ca şi când ar fi fost de mult angajaţi, cu toate că nu fuseseră poate practic angajaţi nici o singură zi în lupta armată; totul ar fi decurs normal, ca şi data trecută, când îl căutase pe Môngcând tot aşa, intrând noaptea în prima casă sub un pretext asemănător cu cel de azi şi întârziind acolo câteva ore, se convinsese că putea să dezvăluie fără riscuri numele lui Môngdacă de astă dată nu numai Môngar fi intrat în cauză, ci însăşi această fată pe care nici măcar n-o cunoştea. Dar intrarea ei în cauză era străină de raţiuni militare, dar tot atât de puternice, ca un ordin pe care îl primea de astă dată din el însuşi, dintr-un Nang pe care nu-l cunoştea bine, dar tot atât de hotărât, de prudent şi de răbdător: această fată trebuia ferită! Iar acesta era parcă mai mult decât un ordin, o şoaptă parcă a unei divinităţi care totdeauna îl protejase, dar niciodată nu-şi dezvăluise prezenţa, iar acum şi-o dezvăluia; şi asta deodată, fără veste, ca şi când ar fi fost îmbrâncit de cineva în pragul unei lumi misterioase, ca în pragul unei pagode, când, odinioară, alături de mama lui, fascinat de chipul multiplicat al lui Buda şi cu simţurile tulburate de mirosul de beţişoare parfumate, se oprea şi nu mai voia cu niciun chip să înainteze, lipindu-se de coapsa ei ocrotitoare şi făcându-se greu ca un pietroi. Tot aşa nu mai voia acum nimic de la această fată, şi dacă nu i-ar fi trecut prin cap că

plecând imediat ar fi putut s-o sperie, n-ar mai fi întârziat nicio clipă şi ar fi dispărut în noapte.

Se întoarse în bucătărie şi se reaşeză. Mai mult ghici decât văzu privirea ei care îl urmărea cu supunere, gata să-l asculte mai departe, dar Nang nu mai fu în stare să reia firul întrerupt.

— Nu trece nimeni pe-aici, zise atunci fata cu o voce intimă, care sugera că neliniştea lui e nejustificată. De când a fost desfiinţat bacul, continuă ea, s-a închis şi drumul.

El tot nu ieşi din muţenia lui.

— Eu nu pot să mă duc, zise atunci fata ca şi când s-ar fi simţit vinovată de tăcerea lui, nu mă ţin picioarele, dar dacă vă hotărâţi mai repede să-mi spuneţi unde stă persoana care vă interesează pot să-l trimit pe Tuy să afle el. Nu e încă aşa de târziu ca un copil, seara pe drum, să atragă atenţia cuiva. Numai numele acestei persoane în gura copilului ar putea să atragă atenţia şi, în loc s-o găsească el pe această persoană, să nu vă găsească pe dumneavoastră altcineva.

Nici de astă dată Nang nu reuşi să învingă amorţeala care îi paraliza parcă voinţa. Liniştea se scurgea picătură cu picătură. Stătea pe drugul de lemn, care unea bucătăria cu grajdul, cu coatele pe genunchi şi cu fălcile în palme…

— Nu, uite ce facem, zise el într-un târziu şi vorbind îşi trase adânc răsuflarea, redevenind în întregime stăpân pe sine. Eu mă îndepărtez de casa dumneavoastră şi aştept. Dumneavoastră o sculaţi pe Yen şi o întrebaţi, ea trebuie să ştie mai bine… Câţi ani are?

— Are aproape optsprezece ani!

— … La cine mă pot eu duce acum să-mi dea pe cineva să meargă cu mine. Trebuie să mă duc eu, nu pot să las treaba pe mâna unui copil ca Tuy. Nu-i spuneţi nimic tatălui dumneavoastră, dacă nu e nevoie, iar pe Tuy îl lăsaţi să creadă că mă cheamă Cuc şi că sunt de-aici din sat… Dumneavoastră, la fel, nu ştiţi absolut nimic, nu

ştiţi decât că o rudă a dumneavoastră, dintr-un sat îndepărtat, pe care n-o cunoaşteţi, v-a vizitat seara şi a plecat la alte rude şi, fiindcă era noapte târziu şi nu puteaţi să-i arătaţi drumul (din pricina frigurilor), Yen mi-a spus cine ar putea să mi-l arate. Aşa trebuie să facem ca să reuşim! Şi singurul lucru pe care vă rog să-l ascunderi este că am discutat împreună despre o aşa-zisă afacere primejdioasă.

— Şi să spun numele persoanei la care v-am îndreptat, dacă mă întreabă cineva? zise fata.

— Da, răspunse Nang hotărât, puteţi să spuneţi fără grijă, persoana aceea care mă va conduce nu va şti nici ea nimic…

— Şi ce mai pot să fac încă? reluă fata.

— Să-mi mai daţi ceva să mănânc şi să beau un ceai, răspunse Nang. Şi încă ceva: am să mai trec poate pe-aici, dar nu dacă e acasă tatăl dumneavoastră. Dacă e, aprindeţi lampa! Şi dacă cumva în seara aceea aveţi friguri spuneţi-i lui Tuy s-o aprindă el. Păstraţi puţinul gaz din lampă pentru acest semnal, poate mai am nevoie de ceva.

Fata clătină din cap că a înţeles totul şi că aşa va face, reaprinse apoi focul şi începu să sufle în el. Fumul, sub acest acoperiş cu pereţi de lemn şi fără coş, umplu, ca de obicei, întreaga bucătărie şi Nang se uită posomorât la ea cum tuşeşte şi îşi freacă ochii cu dosul palmelor.

O jumătate de oră mai târziu, Nang aştepta afară să vină Thanh să-i spună numele unui om din sat la care el s-ar putea duce. Thanh veni imediat neliniştită şi îi spuse că a trezit-o pe Yen din somn, i-a spus despre ce e vorba şi că Yen a înţeles imediat în ce scop i se cerea ceea ce i se cerea şi că n-o să-i spună decât dacă o s-o ia cu el să-i arate ea cu mâna ei casa.

— Bine, şopti Nang, să vină încoace.

Şi ca şi când Yen ar fi şi auzit această şoaptă, ea se şi desprinse de lângă colţul casei unde se pitise

şi alergă spre Nang. Era foarte sprintenă, parcă n-ar fi dârdâit cu câteva ceasuri înainte cu nasul în perete. Cu o curiozitate avidă, ea se vârî între sora ei şi străin şi şopti:

— Eu ştiu unde să vă duc.

Şi cu toate că era întuneric beznă, ochii îi sticleau şi parcă ardea de nerăbdare să-i arate luptătorului ceea ce ştia. Plecară imediat şi fata mergea înainte conducându-l printre ogoare direct spre sat; Nang trebui să facă un efort să se ţină de ea, fiindcă aluneca din când în când pe creasta micilor diguri şi rămânea în urmă. Yen se oprea atunci şi îl aştepta şi pornea apoi mai încet, ca şi când ar fi înţeles că un bărbat, fie el şi un războinic, nu poate avea agilitatea şi uşurinţa de a se mişca ale unei fete, dar curând ea parcă uita şi, pe nesimţite, din nou, paşii făceau să se mărească distanţa dintre ei doi.

La intrarea în sat, Nang o opri şi o întrebă cine era omul la care îl ducea. Ea răspunse fără şovăire: era un om care putea să-l conducă unde dorea sau să-l pună în legătură cu un altul.

Nang o descusu: de unde ştia ea că aceşti oameni pot face asemenea treburi noaptea?

— Asta nu vă spun, zise fata.

— Ba trebuie să-mi spui, zise Nang, altfel nu pot să mă duc la omul acela.

— Da, dar nici eu nu pot să vă spun, faceţi cum credeţi, repetă fata.

— Bine, Yen, dar un lucru tot trebuie să-mi spui, zise Nang. De ce ai tu încredere în mine şi mă duci la un om care cunoaşte secretul tău şi nu mi-l spui tu singură?

— Omul la care vă duc nu cunoaşte niciun secret, zise fata. Apoi adăugă: Eu ştiu cum se poartă luptătorii noştri: se ascund ziua în mlaştini şi numai noaptea intră prin case. Mi-a spus Thanh cum aţi intrat la noi.

— Bine, Yen. Dă-i drumul înainte.

O luară pe o potecă, ocoliră câteva gospodării şi coborâră apoi într-o mică vâlcea. Acolo, Yen îi făcu semn să aştepte şi ea îl lăsă singur. Nang n-o văzu în care casă intrase, pur şi simplu dispăruse şi o aşteptă cam jumătate de oră până reveni însoţită de un ţăran, un om în vârstă, cu spinarea curbată…

— Pe cine căutaţi? zise ţăranul.

— Sunt negustor, zise Nang, o caut pe doamna Han şi m-a apucat noaptea pe drum.

— Unde stă doamna Han, în ce sat? mai zise ţăranul.

— În Hai-An.

— Şi nu ştiţi să mergeţi singur în Hai-An?

— Nu, zise Nang, n-am fost niciodată acolo, sunt din Hanoi.

— Bine, zise ţăranul, o să vă duc eu în Hai-An şi acolo aflăm noi şi unde stă doamna Han.

— Dumneata o cunoşti? îl întrebă Nang.

— Am auzit de ea, răspunse ţăranul.

Pe nesimţite, în timpul cât ţinu acest schimb de cuvinte, atât vocea piţigăiată a ţăranului, cât şi spinarea sa îndoită dispărură şi era greu de ghicit ce fel de precauţie avusese el în vedere făcând-o pe bătrânul.

— Veniţi după mine, zise el cu o voce aproape poruncitoare, şi porni îndată înainte cu paşi hotărâţi pe o potecă pe care numai el ştia că e potecă, era acoperită de ierburi groase şi umede de răcoarea nopţii.

În aceeaşi noapte, Nang se întâlni cu Môngîn Hai-An. Drumul dură vreo patru ceasuri şi când ajunse se simţi obosit şi se hotărî să doarmă toată ziua şi noaptea următoare, să-şi refacă forţele. Îl aştepta o muncă migăloasă şi plină de primejdii, crearea unei noi baze, şi avea nevoie să uite: cu opt luni în urmă cutreierase aceleaşi locuri în vederea aceluiaşi scop şi pentru ca nu cumva acum să se repete aceleaşi greşeli (nu ştia care şi tocmai de aceea simţea nevoia să se odihnească şi să le afle), ceva trebuia uitat şi ceva trebuia ţinut minte.

Mong însă nu păru să ia în seamă şi să înţeleagă cum trebuie tăcerea în care decurse întâlnirea, rezerva obosită a lui Nang, încetineala mişcărilor lui şi mutismul din care nu voia să iasă. Dimpotrivă, Môngarăta parcă vesel şi privirea îi strălucea ca şi când prezenţa lui Nang acolo n-ar fi fost mărturia unei înfrângeri, ci a unei victorii abia obţinute, pe care Môngtotdeauna o prevăzuse. La fel arăta şi doamna Han şi nu păreau deloc că au de gând să se ridice şi să plece, să-l lase pe luptător să se odihnească.

Stăteau toţi trei într-o ascunzătoare alături de o căsuţă, proprietate a unei rude a doamnei Han, funcţionar în port la Hai-Pfong, un om care culegea ştiri din oraş şi pe care Môngle folosea. În ascunzătoare dormea Môngziua; acum era încă noapte, dar se retrăseseră, totuşi, în ea ca să poată fi toţi trei fără grijă. Doamna Han adusese o lampă şi îi dăduse lui Nang ceva să mănânce. La urmă Môngîl servi pe Nang cu o pipă cu apă, iar doamna Han le aduse la amândoi fructe. Nang mâncă o portocală cu degetele tremurânde, dar apoi puterile îi mai reveniră şi în minutele următoare el roase şi scuipă foarte calm cocenii graşi şi mustoşi de trestie de zahăr pe care gazda îi mai aduse, în timp ce Môngvorbea, dădea un fel de raport pe care Nang abia îl asculta.

Deodată el se opri din mestecat şi cum stătea într-o rână se ridică în capul oaselor, ca şi când ar fi vrut să audă mai bine. Privirea îi luci cu intensitate la lumina lămpii.

Mong dădea explicaţii cu privire la cauza încercuirii plutonului care acoperea retragerea grupului de şoc şi care abia se salvase cu trei zile în urmă de la nimicire. Francezii primiseră de curând întăriri (avioane americane de bombardament B-26) şi sporiseră paza şi controlul în întreaga provincie. Se întâmpla ceva, dar ce anume, nu se ştia. Iată, de pildă, continuă Mông, baza din Son-Tinh, pe care o credeau

supravegheată şi nesigură, nu era câtuşi de puţin nesigură. După părerea doamnei Han, inamicul îşi retrăsese în aceeaşi zi trupele de patrulare fără să bănuiască pe ce teren se afla: dacă ar fi avut cea mai vagă idee că plutonul încercuit se afla ascuns chiar sub pământul pe care îl călcau, ei n-ar fi părăsit comuna şi nu le-ar fi dat astfel posibilitatea celor încercuiţi să se retragă în timpul nopţii. Doamna Han, care stătuse tot timpul zilei în sat şi observase mişcările plutoanelor inamicului, era de părere că expediţia se putea bizui pe deplin pe vechea bază, că ascunzătorile erau intacte şi că populaţia era pregătită să-i reprimească de îndată ce ar fi avertizată că atacul va fi reluat.

Nang nu scotea un cuvânt. Oboseala îi pierise şi, ca să-şi stăpânească emoţia pe care raportul lui Mông o stârnise într-însul, deveni sumbru şi neîncrezător, ca şi când ştirile acestea neaşteptate i-ar fi trezit simţul până atunci parcă adormit al primejdiei.

— Cum am putea fi siguri, zise el, că nimeni n-a trădat adăposturile secrete?

— Prin faptul că plutonul încercuit a scăpat tocmai datorită lor, zise Mông cu o voce care parcă tremura de un presentiment fără nume. Îţi spun, continuă el, populaţia se poartă foarte ciudat. Iar temerea noastră că baza e nesigură şi trebuie creată alta n-are nicio justificare!

— Anume cum se poartă populaţia? întrebă Nang. Explică-mi mai clar.

Mong se uită la doamna Han invitând-o printr-o privire să relateze ea ce ştie.

— Ţăranii sunt foarte bine informaţi, ştirea cu bombardierele grele B-26 am aflat-o de la un ţăran, zise doamna Han liniştită, întâi n-am crezut, dar pe urmă am verificat-o, e o ştire sigură. Sunt informaţi că preşedintele nostru Ho şi generalul Van au hotărât să fie atacate şi nimicite aerodromurile Gia-Lam şi Cat-Bi! Sunt informaţi cu adevărat sau e numai o dorinţă a lor, nimeni nu

poate să ştie! Fapt e că nu trebuie să se mai întârzie cu săptămânile atacul plănuit. Moment mai prielnic nu va mai fi, cu toate că la prima vedere ei se plimbă peste tot şi par mai stăpâni ca oricând pe căile de acces spre Hai-Pfong.

— Ce numiţi dumneavoastră „moment prielnic", dacă singură recunoaşteţi că ei au întărit paza? întrebă Nang.

— Paza e mai tare, dar nesiguranţa a crescut mult mai mult decât întăririle primite, răspunse doamna Han.

— De unde ştiţi?

— Am văzut cu ochii mei ceea ce altă dată nu s-ar fi întâmplat, răspunse doamna Han, cum au părăsit *ei* imediat Son-Tinh, deşi *ei* erau patru plutoane şi ai noştri doar unul. Altă dată ar fi evacuat satul cu un singur pluton şi ar fi stat la pândă noaptea fără teamă şi ar fi nimicit în mod sigur plutonul nostru când ar fi ieşit din adăposturile secrete. Acum se agită mai mult şi sunt mai numeroşi, dar nu luptă mai bine, ci mult mai rău.

— Trageţi concluzia asta numai din faptul că plutonul nostru a scăpat din încercuirea aceea? zise Nang.

— Nu, zise Môngă, răspunzând în locul doamnei Han, cu care se vedea că discutase mult această problemă. Faptul că un pluton poate să scape dintr-o situaţie fără ieşire poate să fie o întâmplare, dar ca ei să nu mai simtă că un anumit teritoriu e gata să primească trupele noastre cu adăposturi şi hrană pregătită, asta nu mai e o întâmplare. Totdeauna pe locul unde erau încercuite trupe de-ale noastre – dar ce trupe, uneori chiar când era prins un singur luptător – întreaga comună era scotocită şi ţinută sub ameninţarea armelor săptămâni întregi; uneori dădeau chiar foc satului.

— Şi care e explicaţia? zise Nang.

— Îţi spun, nici noi nu înţelegem! răspunse Môngă. Şi părerea mea este că nu trebuie să ne

temem de o cursă, adică de faptul că ei ar fi informaţi de planurile comandamentului nostru şi ar aştepta să le cadă în mână întreaga trupă de şoc.

— De ce nu?! se miră Nang.

— Pentru că aerodromul e inatacabil, răspunse foarte simplu Môngo.

— Adică?

— Cum e posibil să treci – în ipoteza greu de admis că ai reuşi să strecori totuşi două-trei plutoane până în apropierea aerodromului cum ar fi cu putinţă să te vâri apoi prin şapte linii de sârmă ghimpată, minate probabil toate şi înţesate de dispozitive de alarmă?

— Am înţeles, exclamă Nang, vreţi să spuneţi că ideea unei curse care ni s-ar întinde s-ar bate cap în cap cu aceea că aerodromul e inatacabil. Dar de ce n-ar crede la urma urmei?

— Fiindcă timp de opt ani nu i-a supărat nimeni, răspunse Môngo.

Câteva clipe lungi Nang rămase tăcut. Nu era întâia oară când i se întâmpla ca o ştire militară neaşteptat de bună să fie însă însoţită de elemente care s-o contrazică. Reieşea că posibilitatea atacului nu numai că nu se îndepărtase, dar că trebuia acţionat chiar fără întârziere. În acelaşi timp însă inamicul primise întăriri…

— Uite ce facem, zise Nang într-un târziu, mâine-noapte mergem să controlăm adăposturile din Son-Tinh, iar poimâine ne întoarcem prin toate satele de la Son-Tinh încoace – şi dacă nu isprăvim poimâine, continuăm în noaptea următoare şi în cazul ăsta avem nevoie de un adăpost sigur, în Ticu-Tra – să vedem ce garnizoane şi ce trupe există pe acest traiect. Îmi trebuie neapărat un sat de care trupele de securitate franceze să fie cât mai departe şi *ceilalţi* să nu fie mai mulţi decât o simplă patrulă.

— În Hop-Le nu e nimeni, zise doamna Han. Sunt doi Hop-Le, şi într-unul au uitat, pesemne, să pună marionete. E un cătun cu câteva zeci de

familii, cunosc eu pe cineva acolo, dacă e nevoie mă duc mâine, ziua, şi văd ce se poate face.

— În patru zile să parcurgem deci acest drum, Hai-An, Son-Tinh, reluă Nang după ce o ascultă şi o aprobă din cap pe doamna Han. Eu am să plec pe urmă să raportez. Numele meu, tovarăşe Môngă, este Dinh-Van-Nang, ai vrut data trecută să-l ştii… Acuma, reluă el apoi, vreau s-o rog ceva pe doamna Han…

A şaptea zi pe seară, Nang se întoarse în Hai-An şi-i transmise lui Môngă că planurile comandamentului provinciei au rămas neschimbate, dar că trebuie să se mai ducă o dată să vadă ce se întâmplase totuşi în Son-Tinh în ziua când plutonul acela fusese încercuit…

Doar atât îi spusese şi după felul cum se grăbi apoi să-i reamintească doamnei Han de rugămintea lui, Môngă înţelese că nu s-a hotărât încă nimic precis în ceea ce priveşte data şi condiţiile atacului şi că Nang revenise parcă mai mult ca să afle dacă doamna Han reuşise sau nu să-i facă rost de lucrul acela decât să-i transmită noi ordine, fiindcă verificarea încă o dată a bazei din Son-Tinh i se părea lui Môngă excesivă.

Presupunerea lui Môngă era exactă numai în parte. Întors la comandament, Nang raportă ceea ce aflase prin Môngă şi ceea ce verificase apoi el însuşi la faţa locului timp de patru zile, şi anume că se puteau reinfiltra fără primejdie în acele atât de importante localităţi pe care reuşiseră mai înainte să le transforme în zone de hărţuială cu intenţia să poată trimite apoi de acolo asupra aerodromului un grup de şoc. Faptul era inexplicabil, dar era adevărat, continuă Nang, şi desfăşură în faţa comandantului său o hartă pe care o întocmise înainte de a se prezenta la raport: iată, zise el, punctele roşii reprezintă turnurile de pază fixe ale corpului expediţionar francez, cele negre, trupele sale mobile de securitate şi triunghiurile

albe, trupele-marionetă: Son-Tinh, Cat-Son, Tân-Câm au fost părăsite în aceeaşi zi de francezi; după încercuirea plutonului, n-a rămas în Tân-Câm decât un pluton de jandarmi-marionetă, nişte găinari gata s-o ia la fugă la primul foc de armă care s-ar trage în spatele lor. Şi acum iată din nou traiectul liber! Şi Nang făcu cu creionul roşu o săgeată groasă de la punctul de plecare de dincoace de Van-Uc, o continuă trecând pe lângă Phuc-Xa (buncărul acesta francez de aci care n-a dat niciodată semnul unei vigilenţe foarte ascuţite), Doan-Xa, Nai-Son, Lao-Pfong, Hop-Le, Pfang-Dung, Ticu-Tra, toate acestea fiind doar sub controlul trupelor-marionetă şi numai în Lao-Pfong existând, după cum se şi vede, un punct negru, un pluton francez de securitate mobil.

— Ai străbătut în întregime acest traiect? îl întrebă comandantul.

— Da, răspunse Nang, cu o etapă în Hop-Le.

— Adică? Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că această etapă e obligatorie şi pentru grupul care ar ataca aerodromul, dar nu mai sunt foarte sigur dacă ar fi la fel de uşor pentru patruzeci de oameni cum e pentru unul singur, chiar dacă Môngşi doamna Han…

— Bineînţeles că nu, îl întrerupse comandantul, va trebui să parcurgi din nou acest traiect, ca şi când te-ai afla în fruntea a patruzeci de oameni, de aici şi până la aerodrom. Şi să pătrunzi din nou în aerodrom, ca şi când l-ai ataca efectiv. Iată ordinul meu: întoarce-te imediat în Hai-An, ia din nou legătura cu Môngşi doamna Han şi controlaţi încă o dată Son-Tinh, Cat-Son şi Tân-Câm. Nu putem să ne infiltrăm în aceste cătune până nu aflăm de ce francezii le-au părăsit aşa de repede. Căutaţi şi aflaţi. Pe urmă te întorci şi raportezi.

Comandantul mai adăugă că după aceea, în cazul în care nimic suspect nu se va fi semnalat, Nang va trebui să refacă traseul şi pentru alte motive: trebuie să verifice iarăşi dacă sistemul de

pază rămăsese acelaşi şi totodată să instruiască doi genişti care să-i înlocuiască pe ultimii care căzuseră, pe Hong (cel care-şi clătea gura înainte de a înghiţi ceaiul) şi pe Dinh (care îl înlocuise pe Mi, cel căruia nu-i explodase grenada).

— Nici eu n-am sperat să vă fac rost de aşa ceva, aşa de repede, zise doamna Han adresându-i-se lui Nang. Tot la un ţăran am găsit (unde nu credeam), fiindcă nici la Hai-Pfong nu se găseşte uşor, dar nu vă spun cât mi-a cerut şi în ce fel ne-am înţeles să-i plătesc.

— Vă mulţumesc, doamnă Han, zise Nang înclinându-se şi luând micul pacheţel pe care femeia i-l dădu, nici eu nu vă spun cât şi în ce fel înţeleg să vă arăt mai târziu recunoştinţa mea.

— Dumneavoastră vă puneţi viaţa în primejdie şi meritaţi totul, răspunse doamna Han.

Două zile mai târziu, Nang, care cunoştea acum bine drumul, ajunse pe malul aceluiaşi râu de unde cu o săptămână în urmă zărise casa în care o cunoscuse pe Thanh. De la distanţă se uită să vadă dacă nu cumva lampa era aprinsă, dar nu zări nicio lumină. Se apropie repede, fiindcă nu mai avea timp mult, până dimineaţa trebuia să se întoarcă la comandament şi să se odihnească toată ziua pentru ca în noaptea următoare să plece.

Îi deschise băiatul, care abia adormise.

— Ei, Tuy, ce se aude? şopti Nang. A mai fost cineva pe la voi?

— Nu, zise băiatul.

Cele două surori zăceau ca şi data trecută în acelaşi pat. Nang aduse lampa din bucătărie şi o aprinse, apoi îi ceru băiatului să-i dea nişte apă. Desfăcu pacheţelul, deşurubă cutia, luă din ea o pastilă şi o ridică pe Thanh în capul oaselor.

— Thanh, şopti el, înghite asta.

Fata, fără să ţină dinţii strânşi, nu-i desfăcu totuşi suficient ca Nang să-i poată vâri pastila în gură.

— Thanh, şopti el din nou, trezeşte-te!

Şi o zgâlţâi, în timp ce băiatul, grav, stătea alături cu un pahar în mână. După câtva timp, fata birui parcă febra şi deschise în sfârşit ochii; bolborosi însă ceva neînţeles, cuvinte fără şir; Nang reuşi s-o facă să înghită o pastilă şi îi dădu să bea apă.

— Tuy, eu trebuie să plec, zise apoi Nang, după ce văzu că fata nu se trezea. Îţi las ţie astea, ai grijă să i le dai lui Thanh! Şi îi spui aşa: de mâine-dimineaţă, luaţi şi tu, şi Yen, şi Thanh câte trei pe zi, până le terminaţi. Ai să vezi că chiar mâine o să scapi de friguri şi dacă nu scapi chiar de tot mâine, data viitoare n-o să mai ai nimic. Ai înţeles, Tuy?

Şi îi întinse cutia, pe care, când o luă, băiatul o ţinu cu amândouă mâinile ca şi când i-ar fi fost frică să nu-i cadă jos şi să se spargă.

— Tuy, reluă Nang, să-i spui că s-ar putea să mai trec pe-aici, tot aşa, seara sau noaptea… N-ai să uiţi?

— Cine e? zise în clipa aceea Yen, ridicându-se buimăcită în capul oaselor. Tu eşti, Pfong?

— Nu, nu e Pfong, şopti Nang potolit, eu sunt, şi se răsuci spre perete să-l vadă fata. Cum îţi e, domnişoară, zise el mai departe, poţi să te dai jos din pat şi să mergi cu mine zece minute?

Yen îl recunoscu imediat şi răspunse că poate. Nang ieşi afară din odaie. Un minut mai târziu, fata ieşi şi ea, dar la poartă se opri şi spuse că, deşi febra i-a trecut, nu poate încă să meargă.

— Yen, zise atunci Nang, vorbind mereu în şoaptă şi rărind anume cuvintele, parcă s-ar fi temut ca ea să nu uite cumva ceea ce avea să-i spună, ai să ţii minte până mâine?

— O să încerc, răspunse fata dând din umeri cu un dispreţ involuntar pentru neîncrederea cu care era tratată memoria ei.

— Poţi să-mi spui cine e Pfong?

— Nu, zise fata numaidecât.

— Nu m-ai înţeles, reluă Nang. Să-mi spui dacă e sau nu prietenul tău.

— Da, recunoscu fata deodată.

— Vine uneori pe la tine când eşti bolnavă?

— Foarte rar, răspunse fata. Stă departe.

— Yen, eu stau şi mai departe, şopti atunci Nang cu o voce parcă sugrumată de emoţie. O zi şi o noapte am mers, ca să pot veni din nou la voi! S-o văd pe sora ta!

— Am înţeles, răspunse Yen uimită şi şoapta ei avu o astfel de intensitate încât Nang amuţi, ca şi când i-ar fi făcut această declaraţie chiar ei. Am înţeles, repetă ea, dar cine sunteţi dumneavoastră, puteţi să-mi spuneţi numele? N-o să i-l spun decât lui Thanh!

— Yen, îţi spun un nume, dar să rămână numai pentru tine şi sora ta. Eu sunt prietenul doamnei Han, din Son-Tinh, ea mi-a dat chinina pe care v-am adus-o. Ascultă, Yen, dacă eu nu mai trec pe aici multă vreme şi aveţi nevoie de ceva – dacă vi se întâmplă ceva – o căutaţi pe doamna Han în Son-Tinh şi dacă n-o găsiţi acolo o căutaţi în Hai-An. Îi spuneţi de chinină şi atunci ea o să ştie că veniţi din partea mea. Ai să ţii minte?

Fata îl încredinţă cu o mişcare a capului că da şi adăugă că acum se simte mai bine, ar putea să-l însoţească, dacă cumva nu cunoaşte bine drumul.

— Nu, Yen, zise Nang, nu e nevoie, şi o clipă mai târziu el se smulse din loc şi se îndepărtă repede în întuneric.

Dimineaţa ajunse la comandament.

Se scurseră apoi cinci nopţi. În acest timp, Nang, însoţit de cei doi genişti, parcurse întreg traseul care i se ordonase, pătrunse din nou în aerodrom, apoi se întoarse să dea raportul. În ziua de trei martie hotărârea de atac fu luată. De astă dată detaşamentul format era ceva mai mic decât la început, dar mult mai instruit şi mai ales mult mai bine înarmat. Li se dădură grenade, pistoale-

mitralieră şi explozibil, cu ordinul să atace, să incendieze şi în acelaşi timp să evite lupta inegală şi să se şi retragă. Armata provinciei avea să-i urmeze la o distanţă potrivită infiltrându-se în cursul nopţilor pe acelaşi traseu şi avea să le acopere spatele în caz de surpriză.

— Nu angajaţi lupta decât la douăzeci-treizeci de kilometri de aerodrom, îi spuse comandantul-şef lui Nang, când îi dădu ordin de plecare. Căutaţi să ajungeţi la bază înainte să se facă lumină. Altfel, sunteţi pierduţi şi nu vă putem veni în ajutor. Aici putem da lupta, aici nu, altfel am fi încercuiţi şi nimiciţi, bazele nu ne-ar putea asigura atâtea adăposturi ca să păstrăm în mâinile noastre zona de hărţuială.

Nang tăcea, în picioare, mai înalt decât comandantul său, cu pomeţii întinşi, expresia calmă, de nepătruns. Ştia totul, dar el nu făcea parte dintre acei ofiţeri a căror judecată, în situaţia sa, începe cu timpul să se tulbure datorită tocmai faptului că ştiu atâtea şi în gândirea cărora se strecoară ca o consecinţă, încetul cu încetul, ideea irezistibilă că comandantul le este inferior. Instinctul şi experienţa lui de luptător îi spuneau că mintea lui trebuie să rămână totdeauna limpede, să execute misiunile încredinţate, şi superioritatea comandantului-şef i se impunea prin simplul fapt că acesta nu-i suspecta niciodată această limpezime şi pătrundere, deşi, în mod ciudat, părea să nu se bizuie prea mult sau într-atât pe ea încât să-l scutească pe Nang de repetarea ordinelor celor mai neînsemnate sau prea bine ştiute de el, datorită tocmai situaţiei lui – cum era în cazul de faţă – de cadru care a pregătit el însuşi atacul şi a întocmit harta şi traseul expediţiei.

— Păstraţi-vă calmul şi ieşiţi din zona aerodromului cât mai rapid cu putinţă, continuă comandantul-şef. Ai în mână cei mai buni luptători ai armatei, execută misiunea şi adu-i înapoi şi te

voi trimite direct în faţa generalului Van, să raportezi.

Şi îl privi pe Nang ţintă şi ofiţerul înţelese ordinul din priviri şi începu să repete tot ce i se spusese. Cu asta întâlnirea luă sfârşit, şi Nang părăsi postul de comandă al armatei şi luă detaşamentul în primire.

Dar abia plecată, expediţia se şi opri. Începuseră ploile şi Môngîl anunţă pe Nang, care conducea trupa împreună cu încă doi ofiţeri, că o parte din adăposturile subterane din Son-Tinh se surpaseră şi că era foarte greu să le refacă: se surpau mereu. Era singura ştire neplăcută pe care o trimitea, încolo, în ceea ce priveşte ordinele pe care le primise de a pregăti trecerea râurilor înainte şi după atac şi de a organiza călăuzirea trupei ca să se poată desprinde rapid de inamic în cazul unei lupte inegale, totul era gata; dacă se putea lipsi de aceste adăposturi din Son-Tinh, expediţia putea să continue. Nang pufni: ăstuia îi umblau gărgăuni prin cap, cum se putea lipsi de adăposturile secrete? Dădu ordin de retragere şi aşteptă încă două zile, cât îi trebui lui Môngsă refacă ascunzătorile.

În a treia noapte ajunseră la ţărmul lui Van-Uc. Singurul inamic care le stârni furia – fiindcă îi sileau să se strecoare prin sate cu excesivă şi obositoare precauţie – fură câinii: lătratul lor putea să dea alarma mai rău decât un foc de armă.

Pe Van-Uc întâlniră ca şi data trecută bărcile cu motor ale inamicului, dar în noaptea următoare reuşiră totuşi să treacă fluviul cu şampanele. A doua zi noaptea se apropiară de ultimul obstacol, Lach-Tray. Nimic nu se întâmplă, întâlniră doar nişte patrule-marionetă, dar nu se sinchisiră de ei, trecură prin sat ca nişte oameni paşnici care aveau însă nişte beţe în spinare şi cămăşile cam umflate. La ieşirea din sat pe câţiva îi pufni chiar râsul, fiindcă observaseră cum grupa de jandarmi se topise în câteva secunde, neavând, după cât se

părea, niciun chef să facă cunoştinţă cu astfel de ţărani ciudaţi.

Lach-Tray trebuia trecut însă înot, fiindcă toată populaţia din preajma aerodromului era evacuată şi acum nu-i mai putea ajuta nimeni cu nimic. Atinseră drumul principal Do-Son – Hai-Pfong, era ora nouă seara când camioane încărcate cu trupe ale corpului expediţionar francez trecură cu farurile aprinse, luminând totul în jur. Se culcară în noroi şi nu fură zăriţi, trecură drumul spre râu. Se camuflară apoi şi mai bine cu noroi pe faţă şi pe mâini, cu frunze verzi şi răsad de orez: în curând aveau să intre în zona luminată de reflectoare a aerodromului şi nu trebuia să fie descoperiţi înainte de a trece râul şi apoi după trecerea râului înainte ca genieştii să poată îndepărta minele şi tăia gardurile de sârmă. Môngşi doamna Han îi aşteptaseră la marginea ultimului sat şi le dăduseră *nuoc-nam*, să poată trece peste Lach-Tray fără primejdia de a ajunge dincolo ţepeni sau morţi de frig. (Era destul de frig şi aşa pe marginea râului, bătea vântul dinspre mare şi sângerau până la genunchi de înţepăturile care le sfâşiaseră pantalonii şi pielea trecând prin tufişurile spinoase care crescuseră sălbatice între drum şi marginea râului.)

Băură câte-o înghiţitură din acel *nuoc-nam* (un preparat dintr-un soi de peştişori putreziţi îndelung în sare), se dezbrăcară, înfăşurară tot ce aveau asupra lor în veşminte pentru mai multă siguranţă şi se aruncară în râu în grupuri de câte trei, înotând cu o mână şi păstrând pachetele la suprafaţa apei, aşa cum făcuseră de sute de ori la antrenamentele grele la care fuseseră supuşi timp de luni întregi. Doar unuia singur îi înţepeniră mâinile înotând şi scăpă armamentul şi veşmintele în apă, dar la mal i se dădură altele şi îl puseră repede pe picioare.

Atinseseră, în sfârşit, limitele aerodromului. Aşteptând ca întreaga trupă să-şi revină după traversarea aceasta istovitoare, Nang stătea întins

pe burtă şi se uita tăcut înainte. Erau orele zece seara. În sfârşit, misiunea sa, pentru care opt luni cutreierase în lung şi în lat această regiune primejdioasă dormind cu săptămânile în nămolul orezăriilor ca s-o pregătească să nu dea greş şi care dusese deja la pierderea a patru luptători de elită, avea să se încheie. Oare inamicul avea să primească, în sfârşit, şi el una în cap sau avea să-i nimicească el pe ei până la unul?

Mica unitate de patruzeci de oameni se împărţi apoi la ordinele lui Nang în două grupe: fiecare grupă trebuia să-şi croiască drum separat printre gardurile de sârmă, pentru a câştiga timp. Nang păstră un agent lângă sine şi, culcat mai departe pe burtă, se puse pe supravegheat împrejurimile şi patrulele. Atenţia sa era împărţită egal între câmpurile de pază şi mişcările geniştilor. Dacă el nu-i vedea pe aceştia din urmă – şi chiar dacă el i-ar fi văzut, asta nu era un indiciu sigur că soldatul inamic de patrulă avea un ochi la fel de bun – însemna că totul mergea bine. O singură dată, în timpul celor aproape trei ore cât le trebuiră geniştilor ca să taie firele, Nang crezu că patrulele i-au descoperit: în loc să treacă la timpul ştiut, o patrulă apăru pe neaşteptate la numai un minut după cea dinaintea ei şi îi surprinse o secundă pe câţiva tocmai în clipa când, oprindu-se din târât, ridicaseră capul să facă un salt. Nang avu o clipă de încordare extremă, dar cei doi francezi nu văzură nimic, sau poate lui Nang i se păruse că ei ar fi trebuit să vadă; cei doi, în orice caz, mergeau repede unul lângă altul şi vorbeau destul de animat între ei, pesemne cu totul încrezători în nenumăratele turnuri înarmate, care înconjurau aerodromul şi în sistemele lor de alarmă, ca să fie foarte atenţi la ceea ce s-ar putea petrece într-o noapte chiar sub ochii lor, când timp de atâţia ani nu se întâmplase niciodată nimic.

Imediat după, ca într-o iluzie, Nang văzu apoi două pete de noroi pe sârma ghimpată a gardului

următor, la o distanţă de o palmă una de alta şi între ele umbra minusculă a unui cleşte; o clipă! Petele de noroi coborâră apoi cu grijă şi depuseră la pământ, cu delicateţe, firele tăiate; mişcarea se repetă până ce spărtura atinse înălţimea unui om. În clipa aceea apăru iar patrula, dar de astă dată tăcerea şi nemişcarea din jur erau aşa de mari, că se auzea până aici bâzâitul firelor de înaltă tensiune sau al grupurilor electrogene care alimentau instalaţiile puternice ale celui mai mare aerodrom din Indochina.

Acest atac fusese îndelung pregătit, un singur lucru însă nu putuse fi repetat, şi anume atacul însuşi, pătrunderea întregului detaşament până în apropierea hangarelor. Şi tocmai aici se produse ceva neprevăzut. Trecând prin spărturi, luptătorii începură să se târască pe burtă spre avioane. Se aflau acum în teren deschis şi înaintau nevăzuţi, ca râmele, împrăştiaţi şi camuflaţi cu ramuri subţiri de copaci şi plini de noroi. Aerodromul era ca de obicei intens luminat, dar Nang uitase că trupa pe care o conducea nu învăţase, cum învăţase el după atâtea pătrunderi, să nu se mai lase impresionată nici de lumina reflectoarelor şi nici de mărimea neobişnuită a avioanelor. Fiindcă de aproape şi mai ales de pe pământ, privite de la rădăcina firului de iarbă, aceste păsări păreau uriaşe, cu neputinţă de urcat până la uşa postului lor de pilotaj şi a le incendia. Încremeniseră la pământ şi nu mai voiau să înainteze. Se opriseră la cincizeci de metri de primele avioane, nemaiîndrăznind să se mişte sub lumina care îi mătura la intervale de secunde, paralizaţi parcă de o forţă misterioasă şi invincibilă. Şi tocmai într-un astfel de moment greu o dublă patrulă de interior apăru şi începu să se apropie de ei. Nang simţi cum îl cuprinde liniştea cea mare a hotărârilor fără întoarcere şi deodată răcni:

— Asupra avioanelor, salt!

Vocea lui nazală, care parcă nu pronunţase cuvinte, ci un soi de ţipete scurte cu tonalităţi diferite, sună straniu în liniştea care domnea în clipa aceea pe aerodrom. Ea fu urmată în clipa următoare de o rafală trasă de Nang însuşi şi patrula care se apropia fu culcată la pământ. Trupa ţâşni atunci în picioare cu atâta iuţeală, încât s-ar fi zis că însuşi pământul i-ar fi zvârlit în aer. Din fugă, luptătorii aruncară grenade asupra gărzilor fixe ale avioanelor.

Ca întotdeauna în primele minute de surpriză, nu fu nicio luptă; santinelele o luară la fugă şi tocmai de aceste minute se folosiră atacanţii. Ei ajunseră din câteva salturi la primul rând de avioane şi, asemeni pisicilor, se căţărară pe ele urcându-se cu repeziciune unii pe umerii altora şi plasând lângă motoare explozibile pe care le purtau în sân. Primele detunături produseră un astfel de zgomot, că schimbul de automate încetă cu totul, gărzile care rezistau retrăgându-se în grabă, crezând pesemne că aveau de înfruntat un atac de mare anvergură, sprijinit de artilerie. Şi atunci, în clipele care urmară, întreaga regiune începu să fie zgâlţâită ca de cutremur; flăcări groase, roşii şi negre, izbucniră spre cer. După primul şir de explozii care se produse, umbre alergând aplecate – minuscule în jocul fantastic al celor pe care le făceau avioanele arzând –, mici vietăţi agile, năvăliră apoi asupra unui al doilea şir de bombardiere. După care se făcură repede nevăzute.

Când Nang cu trupa, care nu pierduse decât un singur om, începu retragerea, abia atunci auzi el zgomotele alarmei de pe aerodrom şi parcă abia atunci îşi dădu seama de ceea ce făcuseră.

Niciodată nu mai văzuse şi nu mai auzise aşa ceva. Proiectile colorate luminau cerul ca într-o sărbătoare a unei mari victorii, în timp ce aerul spărgea urechile de ţipătul ascuţit, violent şi

insuportabil al sirenelor. Era înfricoşător. Tocmai traversaseră Lach-Tray şi îşi trăgeau sufletul înainte de a-şi continua fuga. Stăteau întinşi, gâfâind, uşuraţi de povara explozivelor, dar neputincioşi acum în faţa maşinii pe care o atinseseră cu degetele şi căreia, stricându-i câteva zeci de mecanisme din sutele pe care le avea (incendiaseră fiecare dintre ei câte două avioane) începuse să urle în felul acesta înspăimântător. Dacă din aceste ţipete şi din tot acest joc feeric de lumini care făcea să se vadă până şi tulpina firului de iarbă vor răsări deasupra lor numai două sau trei elicoptere cu mitraliere la bord, cu siguranţă că vor fi ucişi cu toţii până la unul. Şi pentru întâia oară, în opt ani, Nang simţi deodată în inimă muşcătura dureroasă a regretului de a muri. N-ar fi vrut să piară înainte de a-şi împlini două dorinţi: să-i raporteze generalului Van că misiunea a fost îndeplinită şi să mai treacă o dată pe la căsuţa aceea de la marginea râului şi s-o vadă pe Thanh.

În acelaşi timp însă închipuirea sa de militar lucra febril şi el văzu zeci de ofiţeri inamici scotocind din turnuri împrejurimile cu binoclurile lor puternice. Se hotărî atunci să-şi conducă trupa în retragere chiar sub ochii lor, folosindu-se tocmai de lumina cu care inamicul voia să-l ţină la pământ. Aveau de străbătut treizeci de kilometri până la bază şi numai zece până la primele adăposturi, ascunse şi pregătite. În cel mai rău caz va avea loc acolo o încăierare, dacă până acolo inamicul n-avea cumva să-şi mobilizeze mijloacele lui rapide de transport şi să le taie drumul. Cât despre elicoptere, Nang nu se mai gândi la ele, aşa cum nu ne mai gândim în timpul unei furtuni care ne-a prins pe câmp că mai putem face ceva împotriva trăsnetului care ne-ar lovi.

Dădu ordin de continuare a retragerii. Dar nu elicopterele apărură, ci avioanele. Şi de la bordul lor Nang nu auzi ţăcănind mitralierele, cum se temuse, ci văzu mereu proiectile luminoase

aruncate din ele necontenit asupra aerodromului. Şi deodată Nang înţelese şi gândul morţii se îndepărtă de el ca o fantasmă: francezii, auzind mereu explozii puternice pe aerodrom – bombele din burta aparatelor incendiate explodau abia acum şi cu o violenţă extremă – credeau că atacanţii se aflau încă acolo şi cum luminile lansate de ei nu-i descopereau, lansau acum din avioane o orgie de proiectile scânteietoare, în timp ce de peste tot se auzeau, în pauzele dintre explozii, comenzi de adunare şi descărcări de automate. Asta însemna că n-au fost încă descoperiţi şi că, dacă se grăbeau, erau salvaţi: începu să alerge în frunte conducându-şi trupa spre ieşirea din zona luminată, folosindu-se însă de aceeaşi lumină ca să ajungă la primul sat înaintea inamicului. Alerga liniştit şi metodic, nici prea repede, dar nici prea încet, respirând regulat şi alegând cu privirea lui experimentată cele mai scurte şi mai bune direcţii care îl îndepărtau de Lach-Tray şi îl apropiau de Son-Tinh. Din când în când se uita în urmă şi îşi dădea seama cu o bucurie triumfătoare că tot n-au fost descoperiţi şi că încă puţin şi vor fi în afara primejdiei unei lupte inegale.

Un ceas mai târziu zăriră în depărtare marginea satului. Ieşiră la drumul Do Son – Hai-Pfong şi, spre uimirea lor, Nang găsi tot satul treaz şi locuitorii gata să-i primească şi să le dea să mănânce. Li se pregăti ceai, orez, ţigări şi brancarde pentru răniţi; erau puţin cam gălăgioşi ţăranii şi nu părea să le pese că dintr-o clipă în alta inamicul putea apărea pe urmele lor şi să-i nimicească pe toţi, cu locuitori cu tot. Se purtau într-un mod straniu, ca şi când războiul s-ar fi terminat şi sosirea lor acolo ar fi fost ultimul act al rezistenţei lor îndelungate.

Sever, Nang dădu ordin de continuare a retragerii şi în acelaşi timp le ordonă lui Môngşi doamnei Han să potolească entuziasmul pretimpuriu al populaţiei: războiul nu se terminase

şi n-avea niciun rost să se expună nimeni, fără necesitate, represiunilor.

La ieşirea din sat, un grup de fete alergă înaintea lor şi-i conduse la celălalt sat, peste ogoare, de-a lungul micilor diguri pe care numai ele le cunoşteau atât de bine: asta da, era cu adevărat de folos şi bine gândit; chiar dacă francezii i-ar prinde din urmă folosind pentru camioanele lor drumul, prin aceste orezării n-ar mai face decât să rătăcească lamentabil prin mlaştini. La satul următor, un nou grup de fete le ieşi înainte. Nang parcă se trezi din vis. Alergând în urma fetei care îl conducea, îşi aduse deodată aminte: parcă era acelaşi mers, aceeaşi statură, aceeaşi mlădiere a corpului, aceeaşi siguranţă a picioarelor care nicio clipă nu şovăiau: la stânga, puţin la dreapta, apoi înainte minute întregi; apoi deodată iar la dreapta, apoi iar şi mai la dreapta, apoi iar înainte neîncetat şi tot aşa ca şi ea se oprea deodată să aştepte, căci mulţi în spatele ei nu se ţineau bine pe creasta micilor diguri şi auzul ei ascuţit o avertiza prin fleşcăitul apei că nu toţi izbuteau să se ţină după ea fără să alunece.

— Yen, şopti Nang, tu eşti? Yen, repetă el, dar fata nu întoarse capul şi nu păru să fi auzit ceva.

Alerga mai departe în tăcere, cu paşii ei sprinteni şi neşovăitori şi purta în mişcările trupului bucuria de a alerga în aşa măsură, că fără să-şi dea seama distanţa dintre ea şi luptători se mărea pe nesimţite şi numai zgomotul vreunuia care cădea în mlaştină îi aducea aminte că iar a luat-o prea repede.

— Yen, repetă Nang a treia oară. Mai încet, Yen!

Şi fata îşi încetini paşii, şi de astă dată întoarse puţin capul ascultând parcă cu atenţie gâfâitul aspru al acestor flăcăi pe care paşii ei îi îndepărtau tot mai mult de primejdie.

Abia două luni mai târziu înţelese Nang ceea ce îi spusese Môngcu privire la populaţie şi ceea ce, de altfel, văzuse şi cu propriii lui ochi. Undeva, în

nordul ţării, se dăduse în acest timp – şi atacul aerodromului se petrecuse înăuntrul acestui eveniment – o bătălie mai mare, în care inamicul fusese în sfârşit înfrânt. Douăzeci de mii dintre ai lui fuseseră ucişi, răniţi sau luaţi prizonieri, cu ofiţeri şi cu generalul lor care îi comanda la un loc. Pe căi care nu vor fi niciodată uşor de explicat, populaţia urmărise lupta şi ştiuse dinainte despre toate acestea mult mai multe decât ştiau Nang şi Môngh, care dădeau totuşi ordine şi conduceau această populaţie la luptă.

Desigur, nu numai aceşti douăzeci de mii de oameni pierduţi siliseră puternicul inamic să înceapă tratativele, ci şi cei opt ani scurşi, fiindcă răbdarea e una dintre armele pe care dacă cel mai slab ştie s-o folosească, a câştigat: atenţia oamenilor nu poate fi atrasă decât după un anumit timp, necesar să se observe că unul dintre cei puternici vrea să îmbuce pe unul slab.

După întoarcerea guvernului la Hanoi, Nang rămase în cadrele armatei şi fu avansat în grad. Nu mai putu reveni, după atacul aerodromului, s-o vadă pe Thanh, comandantul armatei provinciale însărcinându-l imediat să plece în Nord, să-i raporteze direct generalului Van, comandantul suprem al armatei, despre executarea misiunii. După plecarea francezilor, Nang o căută în satul ei pe Thanh, dar n-o mai găsi. Yen îi dădu o adresă în Hanoi, dar n-o găsi nici la adresa aceea. Intre timp, Nang fu numit comandant-adjunct al garnizoanei Hanoi şi abia câteva luni după aceea reuşi el să dea de fată.

Clădirea în care intră Nang în seara când o găsi era înţesată de lume. Nu cunoştea genul acesta de adunări; nu mai fusese niciodată la un astfel de loc, *raphat,* loc unde se cântă, îi mai spusese Yen (cine cântă, ce se cântă?), dar i se păru atât de izbitor ce văzu înăuntru încât timp de câteva minute uită pentru ce venise. Atâtea culoare şi scări care, toate, duceau în aceeaşi sală şi peste tot lumini şi sala

însăşi cu atâtea ventilatoare mari cât nişte aripi de avion şi reflectoare colorate care luminau ceva la care se uita toată lumea, o corabie cu un uriaş cap de dragon plutind pe valurile unei mări sau ale unui râu… Ceva din lumea închipuirii, parcă mai misterios decât în pagoda cea mare de lângă „Lacul săbiei înapoiate” din mijlocul oraşului.

Toate aceste impresii nu-l tulburară însă pe Nang decât la suprafaţă şi pentru puţin timp, căci în curând el văzu că dragonul era de carton şi că valurile pe care stătea barca erau vopsite; numai fata din corabie era adevărată şi după primele clipe după ce se aşeză la locul său şi se obişnui cu atmosfera din sală Nang îi auzi vocea şi rămase ţintuit pe scaun: era chiar ea, Thanh; cânta!

Se frecă la ochi, Yen îi spusese că Thanh era actriţă la „Teatrul Municipal” din Hanoi, dar nicio clipă nu-şi închipuise Nang că această fată ar avea o voce atât de frumoasă. Stătea aproape de ea, în primele rânduri de lângă scenă, şi o asculta. Nu înţelegea însă nimic. Fata era îmbrăcată în pantalon alb de mătase cu halat violet, cu evantai în mână şi plină de bijuterii strălucitoare şi s-ar fi părut, după unele ocheade ale ei, că e veselă, dar până să-şi dea seama Nang de pricina acestei veselii Thanh începu deodată să plângă şi să se uite cu o jale nesfârşită spre public. Cântând îşi pleca fruntea într-o parte şi, spre uimirea lui Nang, vărsa chiar lacrimi adevărate, care îl înfiorară. O orchestră de viori cu două corzi, de flaute şi de tamburine îi continuau vocea şi plânsul acela al ei lipsit de noimă, în cele din urmă, Nang o văzu cum se urcă pe marginea bărcii aceleia cu cap de dragon şi se aruncă în apă.

Iar hanoienii o aplaudau.

În pauză, prins de teama că s-ar putea ca ea să plece, Nang orbecăi printre numeroasele uşi şi decoruri din culisele scenei şi întrebă de ea, dar nimeni nu-l luă în seamă, era o mare zăpăceală cu trasul bărcii aceleia, cu schimbatul cartonului pe

care erau zugrăvite valurile albastre şi cu aranjarea altora care reprezentau bucăţi de uşi, colţuri de grădini cu bananieri şi chiar acoperişuri de case cu ferestre. Deodată o văzu pe ea, la fel de agitată ca toţi cei de acolo şi o strigă. Uimită, fata întoarse capul; se opri şi se apropie de el.

— Nang! exclamă ea şi el îi recunoscu de astă dată vocea ei adevărată, aşa cum vorbise cu el în noaptea aceea în bucătărie şi care acum, când cânta pe scenă, era atât de schimbată! Nang, am fost la Son-Tinh, la doamna Han, şi mi-a spus cine eşti. I-am dat lui Yen adresa să mă găseşti, dar am fost trimişi în turneu până ni s-a renovat teatrul.

— Mă recunoşti, domnişoară? zise el. Atunci aveai friguri, mi-a fost mereu frică, dacă te văd, să nu mă mai recunoşti.

Ei îi plăcu vizibil timiditatea şi rezerva acestui luptător încercat.

— Te recunosc, îi răspunse, de o sută de ori l-am pus pe Tuy să-mi povestească ce-ai făcut în a doua seară când ai venit la noi şi ne-ai adus chinină. Dar nu-ţi mai spun, adăugă ea – şi în aceeaşi clipă îi ţâşniră lacrimile şi chipul ei înflori brusc (şi se făcu atât de frumos încât Nang îi recunoscu acum pe deplin şi chipul –, nu vreau să-ţi spun, reluă ea, şi nici nu pot vorbi despre asta, pe cine am pus încă să-mi povestească ce-ai mai făcut în aceeaşi seară, nici cine şi nici ce.

Şi Nang nu înţelese bine această frază, fu atât de turburat, că se gândi la ea tot timpul cât mai dură spectacolul (fiindcă Thanh nu se înecase, după cum s-ar fi părut la începutul spectacolului, o salvase cineva şi acum acel cineva lupta cu nişte briganzi fioroşi îmbrăcaţi în piele de şarpe, iar ea îl aştepta să se întoarcă). Ce vrusese ea să-i spună? Cine-i mai povestise ei încă despre el, în afară de doamna Han? Pentru că doamna Han nu ştia nimic din ceea ce mai făcuse el în seara aceea, înainte de a părăsi casa în care Thanh zăcea de friguri. Şi cine

putea fi şi ce anume îi spusese el de zicea Thanh că despre asta nu putea vorbi?…

PARTEA A TREIA

DESFĂŞURAREA

I

Ilie Barbu se trezi din somn cu ochii limpezi, uşor şi liniştit, ca din nimic, cu toate că se culcase seara frânt de osteneală. Se trezi ca de obicei, cu capul la marginea căpătâiului, şi în locul unde trebuia să fie capul lui, era al muierii. „Uite, domnule, s-a făcut dimineaţă”, gândi el cu mirare. Ca s-o scoale şi pe muiere era destul să-i ia ca totdeauna capul în palme şi să-l pună la locul lui, dar o mai lăsă; abia se revărsaseră zorile.

Se dădu jos de pe prispă şi porni încet spre grădină. Călca aşa de lin că nici dulăul care dormea lângă prispa casei nu-l simţi. Ilie întârzie puţin prin şopron, apoi intră tot aşa, pe neauzite, în grajdul cailor. Dar caii îl simţiseră încă de-afară: cât păşi înăuntru, ei îl întâmpinară cu nechezatul lor coborât, aproape omenesc, lovind ieslea cu nerăbdare: „Haide, domnule, ni-e foame, cât vrei să te mai aşteptăm?”

— Păi, dar! Vezi să nu! le spuse Ilie, ferindu-se supărat de capetele lor. Dă-te încolo d-aici!

Se urcă pe scara grajdului şi trânti de-acolo de sus doi snopi de iarbă uscată. Îi trânti drept în iesle. Se apucă apoi să dea cu ţesala. Supăraţi de ţesală, caii încercau fără rost să treacă unul în locul altuia.

— Când ţi-oi da eu una acuma, Zamfire, auzi câinii în Giurgiu, ameninţă Ilie. Să vedem când o să te duc colo, ce-i mai faci?! O să dai din colţ în

colţ, puturosule; habar n-o să mai am de tine, auzi, mă? Sau să nu te dau? Te dau…

D-aia nu mai putea Zamfir, că o să-l dea *acolo!* Răvăşea iarba nepăsător, sforăia zgomotos şi când ţesala îl atingea pe sub burtă, prin vreun loc subţire, înălţa coama supărat şi îl izbea pe Ilie cu coada.

Într-un târziu, Ilie ieşi din grajd. Văzu că muierea se sculase, iar băiatul se pregătea să se ducă cu oile pe izlaz. Ilie se aşeză pe prispă şi îi spuse băiatului nu ştiu ce, să aibă grijă…

În acest timp nevasta se aşezase şi ea alături pe prispă şi răscolea într-un sac încărcat cu betelii, rămăşiţe de ciorapi, mâneci, ghemotoace de lână…

— Ce zici, Gherghino? Ia spune, fă, îmi mai dai aprobarea? întrebă Ilie după lungă vreme de tăcere, zâmbind cu şiretenie.

Aşa se hotărâse: pentru înscrierea în colectiv trebuia şi aprobarea muierii; adică să se iscălească şi ea acolo.

— Aprobarea ţi-o dau eu, dar uite că n-ai cămaşă pe tine, răspunse Gherghina cu un glas mohorât.

Îşi dăduse seama că n-are să găsească ceea ce căuta. Băgase în apă, aseară, cămaşa lui cea mai bună şi nu ţinuse la spălat, plesnise la umeri. Căuta acum un petic ca să i-o cârpească şi nu mai găsea… Totul era spumuit, se făcuse praf…

Se uită la el cum stătea pe prispă şi-i văzu spinarea lată, puternică, puţin încovoiată… „Doamne, Doamne, gândi, cuprinsă de jale, ce-o să mă fac eu cu el când n-o mai avea putere! Cămaşă bună nu mai are, de mâncat îi dau numai ştevie… şi munceşte…”

— Ilie, îi spuse cu glas stins, lăsând braţele moi în grămada de zdrenţe. Ce facem noi? Ţi s-a rupt cămaşa şi nu găsesc petic…

Abia îndrăznea să vorbească, parcă ar fi vrut să intre în pământ. El tăcea şi ea crezu că l-a supărat.

Rămase frântă lângă sacul cu trenţe, nemaiştiind ce să facă.

— Hă! Vasăzică începem, Gherghino. Mă duc, fă! Mai stau niţel să mai treacă cineva devale şi mă duc! zise Ilie după lungă vreme de tăcere, parcă n-ar fi auzit ce-i spusese muierea. Uite că trece, spuse el deodată, frângându-şi gâtul spre şosea.

Se ridică de pe prag şi porni agale spre poartă. Gherghina tresări, se ridică, se uită în urma lui cu nelinişte şi încordare. Se vedea că îi umblă ceva prin cap, un gând care nu izbutea să se limpezească. Era atât de atentă la acel ceva, încât chipul i se lungise şi gura îi rămăsese deschisă.

Când Ilie Barbu fu la poartă ea se dădu repede jos de pe prispă şi îl ajunse din urmă:

— Ilie, stai! îl opri ea tulburată.

— Ce e, fă? se răsuci el, nedumerit.

— Unde te duci cu cămaşa aia? întrebă cu teamă mare.

Ilie Barbu trebui să se întoarcă. Aşa era, avea cămaşa neschimbată. Gherghina venea în urma lui cu aerul îngrijorat, dar şi fericit, al omului care a izbutit cu o clipă mai devreme să împiedice ceva care în niciun caz nu trebuia să se întâmple.

În tindă, Ilie se descinse de cureaua de la pantaloni şi-şi scoase cu mare grijă cămaşa peste cap. În acest timp, Gherghina răscolise într-o ladă şi scosese de-acolo o bluză. Stătea cu ea în mână şi se vedea că e la grea cumpănă; de unde să rupă? De la mâneci sau din spate? Era singura pe care o avea şi era încă bună. Nu era timp de pierdut; rupse cu hotărâre o mânecă, făcu un petic mare, prinse cămaşa curată a bărbatului, care se rupsese la spălat, şi începu să coasă cu mişcări iuţi şi dibace peticul.

— Ce făcuşi, tu, fă, rupseşi bluza? o întrebă Ilie holbându-se la ea.

— Las-o-ncolo, că nu mai era bună de nimic, răspunse ea îndârjită pe neaşteptate.

„Prea e de tot, munceşti până cazi pe brânci şi n-ai o cămaşă în spinare. Ce socoteală o mai fi şi asta?”, gândi ea. Apoi spuse:

— Ce socoteală e asta, Ilie, te-am mai întrebat: de ce nu vor să plătească? Lovi-o-ar moartea de socoteală, că de când zic că o fac nici până în ziua de azi n-au mai terminat-o!

Ilie Barbu se aşezase pe prag, despuiat până la brâu.

— Tu coşi acolo, sau ce faci?! o întrebă el plin de mirare. Te găsişi acum să faci socoteli!

— Uite că n-ai ce lua pe tine, izbucni Gherghina, ridicând glasul. Ce-i faci dacă nu-ţi mai dă nimic? Cu ce-ţi iau cămaşă? Sau o să umbli despuiat?

— Lasă că o să ne dea… murmură Ilie nemaiştiind ce să-i răspundă.

Aşa era, cum zicea ea: muncise la gospodăria de stat şi nici până acum nu i se plătise. De ce, nu ştia nimeni. „Mai aşteptaţi, o să vă plătim, acum n-avem bani”, li se spunea.

— O să plătească ei, că n-or fi nebuni, zise Ilie, urmărind cu atenţie cum îi pungălea muierea cămaşa. Or fi încurcat socotelile p-acolo, spuse el într-un târziu, cu nepăsare.

— Au încurcat socotelile de-o vară întreagă! Să fie să te duci peste ei cu ciomagul şi jap! în spinare, să-i saturi de socoteli.

Gherghina răsuci cămaşa cu mânie, o aruncă pe pat şi ieşi să-şi vadă de treburi. Se vedea că se stăpâneşte cu greu să nu spună mai multe.

Ilie Barbu se îmbrăcă cu cămaşa cea nouă şi se strâmbă, făcu pe nemulţumitul:

— Ce dracu’ făcuşi? E udă pe la subsori! exclamă el.

— Las’ că se usucă pe tine!

Izbutise să lase la o parte necazurile. Veni în casă şi se uită cu atenţie la omul ei, să vadă cum îi stă cu peticul. Îl piguli de scame cu grijă, îşi apropie faţa de spinarea lui şi roase cu dinţii un

cap de ață, apoi se grăbi să-şi vadă de-ale ei, de astă dată fără să-l mai ia în seamă pe bărbat.

Ilie îşi încheie strâns cureaua pantalonilor şi se cercetă el însuşi cu atenţie. „Sigur, te-ai îmbrăcat cu cămaşă curată, trebuie să te speli pe picioare!” Intră peste muiere în cealaltă odaie şi îi porunci binevoitor să-i dea o oală cu apă fiartă. Tot dichisindu-se, ajunse în scurtă vreme şi la pălărie. O cumpărase cu şase ani în urmă. O luă în mână şi începu să dădea cu peria peste ea. Ciudat lucru, în loc să se cureţe, pălăria se umplu de pete, şi cu cât da mai tare cu peria, cu atât petele se albeau şi se făceau mai mari. Ce-are a face! Neturburat, Ilie începu să scuipe peste ea şi în cele din urmă petele trebuiră să piară.

II

Între timp, soarele se ridicase sus şi încălzea satul cu razele lui domoale. Se apropia toamna. Ilie Barbu ieşi pe prispă şi se rezemă de stâlpul casei. Aştepta să treacă cineva, să se ducă împreună cu alţii. Nu aşteptă mult. În curând văzu doi inşi. Erau Vasile şi

Gheorghe Ciobanu, cei mai buni prieteni ai lui. Copilăriseră împreună pe izlaz, păzind câteşitrei oi din sat. Adică nu câteşitrei, mai era unul… Da, mai era unul, dar acela fugise, nu mai ştiau nimic despre el.

— Vasile, măi Gheorghe, unde vă duceţi, mă? îi întrebă Ilie, ca şi când n-ar fi ştiut unde se duceau cei doi.

Fraţii Ciobanu nu se opriră din mers, nu-l luară în seamă pe Ilie. Unul dintre ei aruncă în treacăt:

— Ce faci, mă Ilie?

— Vă duceţi devale? Staţi că merg şi eu, zise Ilie, grăbindu-se să iasă din curte.

Trebui să se grăbească tare să-i ajungă din urmă, fiindcă prietenii lui îşi vedeau de treabă, vorbeau între ei nu se ştie ce.

— Ilie, mai strigă Gherghina de pe prispă, vezi poate te întâlneşti pe-acolo cu alde Voicu Ghioceoaia. Când are de gând să ne dea bumbacul ăla?

„Muierile astea! gândi Ilie necăjit. Niciodată nu se potriveşte ce e la tine în cap cu ce e la ele!”

— Vasile, ce ziceţi voi de alde Stancu? Nu mai vrea să se înscrie, aţi auzit? Ce dracu’ l-o fi apucat? îi întrebă el pe prietenii săi.

Fraţii Ciobanu se uitară unul la altul şi nu răspunseră nimic. Tocmai despre alde Stancu vorbiseră şi ei până acum, dar nu socotiră să-i mai spună şi lui Ilie părerea lor.

— Ei, da! Şi alde Pătăleaţă tot aşa, spuse Ilie mai departe. Până acum zicea că da, da, şi mai ieri auzii că cică nu mai vrea muierea. Ai, mă? Ce ziceţi voi de ăştia?

Şi despre Pătăleaţă vorbiseră fraţii Ciobanu, dar nici de astă dată nu-i dădură atenţie lui alde Ilie, lăsară întrebarea lui să atârne în aer.

— …Pe urmă eu i-am spus că dacă e vorba pe-aşa, mai e şi lumea! Să vedem lumea ce-o să zică! exclamă Vasile Ciobanu.

— Cum?! Dar alde Didel?! Dar Voicu Ghioceoaia?! izbucni celălalt frate, ridicând braţele în aer.

Ilie Barbu nu înţelegea nimic, dar asculta totuşi cu atenţie mare.

— I-am spus şi de alde Didel, şi de Voicu Ghioceoaia, şi de toţi şi i-am mai spus că noi suntem contra.

Se făcu tăcere. Fraţii Ciobanu călcau rar şi arătau îngânduraţi. Ilie Barbu ar fi vrut să ştie despre ce e vorba, ca să poată fi de părerea lor. Parcă înţelesese ceva, că e vorba de alegerea

preşedintelui gospodăriei şi că nu se ştie cine spunea despre Bădârcea că n-ar fi bun.

— Cine, Bădârcea? Nu e rău! spuse el cu însufleţire, încredinţat că le va face plăcere prietenilor.

Vasile şi Gheorghe Ciobanu se prefăcură că n-au auzit, întoarseră capetele în altă parte, ca şi când Ilie Barbu ar fi spus o prostie.

„Uite, eu nu m-am gândit la cine o să fie preşedinte! Hm! făcu Ilie, mirându-se de el însuşi. Bădârcea? Bădârcea de fapt nu e bun", hotărî el după ce se mai gândi.

— De fapt, n-aveţi dreptate, zise Ilie, luând uşor lucrurile. Lasă că vedem noi mai pe urmă, să vedem ce zice şi Anghel!

— Anghel! Ce-are a face Anghel! exclamă în sfârşit Vasile Ciobanu, fără respect însă, atât faţă de Ilie, cât şi faţă de cel pomenit de el.

Se apropiaseră de sfat. Vasile şi Gheorghe socotiră că nu e de niciun folos pentru Ilie să afle ce mai cred ei despre alegerea preşedintelui. Arătau mereu gravi şi băţoşi. Când ajunseră, se amestecară de îndată printre oameni şi începură să caute pe cineva. Ilie Barbu rămase singur. Se adunase destulă lume. Numai Ilie Barbu şi încă doi-trei erau desculţi şi în cămăşi; ceilalţi aveau flanele sau jiletci, bocanci sau opinci. Lui Ilie însă nu-i stătea rău aşa cum arăta, cu cămaşa lui cu petic în spinare, proaspăt spălată, şi cu pălăria pe cap bine periată.

Rămas fără cei doi prieteni, el începu să se uite în dreapta şi în stânga la oameni, să se întoarcă pe loc, să dea noroc… Se uita la toată lumea cu ochii larg deschişi, fără să clipească. „Mă vedeţi? Eu sunt, Ilie Barbu! Ei, ce ziceţi?"

Ce să zică, nu zicea nimeni nimic. El însă nu băga de seamă, se oprea în dreptul unuia sau altuia şi se uita la om cu tot sufletul, cu chipul luminat de o adâncă bucurie.

— Bă, Ilie, ce făcuşi mă, venişi? întrebă cineva la un moment dat, un glas nu se ştie al cui, gros şi puternic, care pluti câteva clipe asupra adunării.

Ilie se răsuci spre cel care întrebase, dar nu izbuti să-şi dea seamă cine era.

— Ce faci, bă, vino încoace, porunci glasul acela gros şi puternic, şi de astă dată Ilie îşi dădu seama că Voicu Ghioceoaia avea un astfel de glas.

Se grăbi spre el. Voicu era înconjurat de mai mulţi inşi, printre care şi cei doi fraţi Ciobanu. S-ar fi putut crede că Voicu îl chemase să-i spună ceva, dar când Ilie se apropie, nu-i spuse nimic, ba chiar se întoarse în aşa fel ca Ilie să stea pe de margine, în afara grupului.

Pe nesimţite, se aduna din ce în ce mai multă lume. Însufleţirea creştea. Era însă o însufleţire mai greu de ghicit, nu ca aceea a lui Ilie Barbu. Oamenii vorbeau despre o mulţime de lucruri, dar deloc despre lucrul pentru care se adunaseră aici.

Într-un grup mai numeros, cineva povestea, şi toţi ceilalţi îl ascultau cu atenţie, cum într-o zi, din greşeală, şi-a tăiat degetul cu toporul, cum s-a dus la spital, cum îi flencănea degetul, cum în timpul operaţiei doctorul îl tot pisa cu vorba, întrebându-l, de pildă, dacă nu îi e a muiere, cum a înţeles el că anume îl ţinea de vorbă doctorul ca să nu simtă durerea, cum din cauza aceasta s-a supărat pe doctor şi i-a spus: „Hai, taie acolo, dă-l dracu’ de deşt…” Povestitorul arătă amănunţit cum s-a vindecat, arătă apoi degetul cu pricina şi îl mişcă îndelung, spunând că acum nu mai are nici pe dracu’, ba chiar i se pare că e mai bun decât celelalte. Aici, cineva observă că dacă e mai bun decât celelalte, atunci să pună mâna pe topor şi să-şi mai taie câteva. „Ce spuseşi tu acuma e taman ca alde cutare care tot aşa, într-o zi…”, începu un altul.

Ilie Barbu nu prea îşi găsea locul, nu se pricepea să vorbească despre altceva, cum făceau ceilalţi.

Privirea lui deschisă îi cam stingherea pe unii, care de fapt se şi fereau de el, se prefăceau că nu-l văd.

„Nu ştim cum o ieşi, dar suntem bucuroşi fiindcă tragem nădejde, da, da, tragem nădejde în afacerea asta! Dar până la binele pe care îl vrem noi, mai avem, aşa că să nu ne pierdem firea de bucurie. Hai mai bine să vorbim despre altceva!” Astfel gândeau unii, dar nu le trecea nicio clipă prin cap că toate acestea trebuiesc spuse lui Ilie, adică să gândească şi el la fel. Dacă Ilie poate să se bucure din tot sufletul, ce rost are să-i strice bucuria? Şi pe urmă s-ar putea ca Ilie să aibă el dreptate, o fi ştiind el ceva!… Aşa era! Ilie Barbu se înscria în colectiv cu nădejdi mari. Gospodărie colectivă? Că au să aibă mai multe bucate? Asta în orice caz! Dar unde aveau să se mai ducă cei învăţaţi să muncească alţii pentru ei şi mai ales cei care nu mai puteau de poftă să ajungă şi ei la fel? Şi unde aveau să se mai ducă cei care nu ştiau de omenie, de nimic, şi prin puterea pe care le-o dădea numărul lor mare de vite şi de hectare, îi umileau pe ceilalţi? Viaţa asta veche în care el, Ilie, nu era nimic, trebuia schimbată!

— Bă, Ilie, ia vin’ încoace, strigă Voicu Ghioceoaia pe neaşteptate. Ce păzeşti tu p-aici? Ia du-te până colea la *meatè* şi ie-mi nişte tutun!

Voicu Ghioceoaia era îmbrăcat în *acre*, adică în haine prea orăşeneşti: purta un costum negru ca de popă şi cravată de mătase. Scoase portofelul şi-i întinse lui Ilie, cu un gest hotărât, o hârtie nouă, de-o sută. Îi puse hârtia în mână şi îl bătu pe umăr:

— Du-te, mă, hai, repede, că eu am treabă aici, cu comasarea, o să intru în şedinţă. Mi-l aduci înăuntru, în biroul organizaţiei!

După ce îi spuse acestea, Voicu Ghioceoaia îi întoarse spatele şi-şi continuă vorba cu Bădârcea şi cu ceilalţi din grup. Ilie Barbu rămase nemişcat, cu hârtia în mână. Privirea sa larg deschisă clipea acum rar, a neînţelegere.

— Du-te, mă, ce mai stai, spuse şi Bădârcea băgând de seamă că Ilie a rămas înţepenit.

Voicu Ghioceoaia se răsuci spre Ilie şi se uită la el cu mirare. Acum câteva luni, Ilie şi muierea lui lucraseră la el, la bumbac. Unde nu-l trimisese?

— Bă, să fie-al dracului! spuse Voicu Ghioceoaia supărat, luându-i lui Ilie hârtia din mână. Stane, du-te mă, tu, până la *meatè* şi ia-mi un tutun!

Stan era curierul sfatului. Clătină din cap şi arătă înăuntru, adică nu se poate, el e curierul sfatului, poate să-l cheme preşedintele.

— Dă-ncoace, că mă duc eu, spuse un om mărunţel, nebărbierit, cu mustăţile îngălbenite de tutun. Da-mi dai şi mie…

III

În aceeaşi dimineaţă maşina raionului de partid pornise spre sat, aducând în ea pe întâiul şi al doilea secretar. Wilis-ul străbătea cu viteză drumul de ţară, înecând în pulbere căruţele întâlnite sau prinse din urmă.

— De când n-ai mai fost prin sat, tovarăşe Ţurlea? întrebă la un moment dat Ion Niculae, secretarul raionului.

Al doilea secretar stătea în spate şi se uita drept înaintea sa. Arăta puţin îngândurat şi nu auzi întrebarea. Ion Niculae îşi răsuci gâtul şi întrebă din nou:

— Prin sat, zic. De când n-ai mai fost?

— A! Prin sat? Din ‘45.

— Ai stat mult atunci?

— Am fost cu reforma agrară.

Câtva timp nu-şi mai spuseră nimic. Secretarul raionului arăta însă bucuros şi mulţumit.

— Ce zici, tovarăşe Ţurlea! Te-ai gândit atunci că peste şase ani o să te întorci chiar în satul dumitale? Să vezi ce gospodărie se formează acolo! E o atmosferă bună, are să se înscrie jumătate din sat. În raionul Ghimpaţi sunt douăzeci de sate şi au numai trei gospodării.

— La noi, asta de-acum e a şaptea, completă şoferul, uitându-se înapoi la al doilea secretar.

Ţurlea cunoştea acestea, i se spuseseră de la bun început. Ţurlea venise la raion de numai câteva zile.

— Mai cunoşti oamenii? îl întrebă Ion Niculae iar după o vreme. Uite, ăsta e gostatul Udupu, adăugă el arătând cu mâna nişte construcţii în depărtare.

— Mă întrebaţi dacă mai cunosc oamenii din sat, răspunse Ţurlea. Pe unii îi cunosc bine, am păzit vitele împreună, când eram mici. Chiar pe-aci unde e gospodăria asta de stat. Era moşia episcopiei pe vremea aia. Cum merg gospodăriile de stat, tovarăşe prim?

— Asta de-aci merge bine, are pământ bun, răspunse Ion Niculae după ce se gândi câteva clipe. Avem una în Popeşti, care a compromis bumbacul; n-au avut ploaie la timp.

— Vă întreb din punct de vedere al cadrelor! Chestia asta cu bumbacul am avut totdeauna impresia că e o demagogie. Cum dracu' să iasă bumbac în clima noastră? Numai aşa, să credem noi că nouă, comuniştilor, totul ne este cu putinţă! Am auzit că se fac încercări cu orez! Ce, suntem chineji?

— De ce, se miră, dar nu prea tare, Ion Niculae. Se face! Toate ţărăncile torc bumbac, ai să le vezi…

Şoferul interveni întrebându-l pe secretarul raionului dacă să meargă în sat sau să oprească aici, lângă siloz.

— Opreşte aici, spuse primul secretar.

Ajunseseră la gară, doi kilometri depărtare de sat. Ţurlea deschise uşa.

— Vasăzică treci întâi pe la siloz, îi spuse secretarul arătând cu mâna spre o construcţie cu schele. S-ar putea ca şedinţa noastră la regională să ţină mult, continuă el.

Ţurlea se dăduse jos.

— Vezi să se desfăşoare lucrurile cum trebuie, tovarăşe Ţurlea, continuă secretarul. Dacă mai ai nevoie, telefonează-i tovarăşului Sergiu: el cunoaşte bine situaţia.

— Am să văd eu. Într-un caz iau legătura cu regionala, dacă nu vă întoarceţi până diseară.

— Nu e nevoie! Zici că îl cunoşti pe Prunoiu!

— Da, îl ţin minte.

— A lucrat cel mai bine în chestiunea gospodăriei, ai să-ţi dai seama repede. Trebuie să ai grijă: secretarul de-acolo, Anghel, crede că Prunoiu se substituie biroului organizaţiei. Noi avem experienţă: aşa se întâmplă când preşedintele sfatului e mai activ; face unele greşeli, dar nu se substituie biroului, cum i se pare lui Anghel.

Ţurlea se făcu atent. Vasăzică, Prunoiu, preşedintele sfatului…

— Dar nu e o problemă. N-am fi lăsat noi lucrurile aşa. În general e o atmosferă bună, continuă secretarul, parcă i-ar fi ghicit gândurile. Chiaburii au pierdut influenţa în satul ăsta: am desfăşurat noi de mult artileria grea! Lucrăm de trei luni în direcţia asta.

Maşina se puse în mişcare şi în curând nu se mai văzu. Rămas singur, Ţurlea o luă spre siloz, întârzie acolo o jumătate de ceas, apoi se grăbi să plece în sat. Cunoştea drumurile; părăsi şoseaua şi-o luă de-a dreptul peste izlaz. La început el merse repede, cu grabă, aşa cum mergea pe străzile oraşului industrial de unde abia venise. Nu merse însă nici câteva minute şi se opri gâfâind. Îşi scoase şapca şi se şterse pe frunte de sudoare.

Ţurlea auzi un piuit subţire de clopoţei, care îi atinse urechea ca un zvon de pe altă lume. Apoi de undeva, nu se ştie dincotro, auzi un glas omenesc, atât de slab şi de îndepărtat, dar pe care câmpia îl aducea totuşi aşa de aproape, încât i se păru că nu a auzit acel glas, a gândit numai. Ţurlea surâse. Da, ea era, câmpia! Pe ea nu trebuia să mergi repede. Trebuia să mergi ca şi când ai pluti şi să-ţi laşi gândurile să se ducă departe pe imensitatea ei, până în zarea îndepărtată… Cine merge iute pe ea gâfâie, inima îi bate şi gândurile, înghesuite, aduc în suflet marea nelinişte. Ce e omul? Ce rost are el pe această întindere? Unde se grăbeşte ca un smintit?… Chipul lui Ţurlea se lumină încetul cu încetul, surâse iar parcă copleşit de un sentiment fără nume şi în sfârşit, pătruns de acest sentiment, îşi continuă drumul… La un moment dat, se împiedică de ceva şi se uită mirat înapoi. Nu văzu nimic, dar căută totuşi în iarbă cu vârful bocancului şi găsi un lemn înfipt în pământ ca un ţăruş. Se înveseli grozav, exclamă de câteva ori „aha!” cu mare satisfacţie, scoase ţăruşul şi începu să se uite cu atenţie la el. Se vedea că asemenea ţăruş îi este bine cunoscut. Pe locul acela iarba era veştedă, se vedeau bulgări mici de pământ, semn că se săpase, că acolo era ceva. „Aici trebuie să fie”, spuse el cu glas tare, cu bucurie copilărească, şi începu să caute încet, cu ţăruşul pe o porţiune mică de tot. Dădu apoi pământul la o parte şi ieşi la iveală întâi o mănuşă de oală, apoi oala întreagă, pe care o trase încet şi o puse alături pe iarbă. Oala era mare, cel puţin două kilograme, şi era legată la gură cu o bucată groasă de postav.

„Ia uite la ei, au învăţat şmecheria de la alde Ilie Barbu, gândi Ţurlea din ce în ce mai înveselit. Hm! Credeam că numai noi ne ţineam de drăcii!” Se aplecă şi vru să desfacă postavul cu care era acoperită oala.

— Ce faci acilea, tovarăşe?

Tresări şi se răsuci încotro auzise glasul. Ia te uită! La numai câţiva paşi de el, trei băieţaşi stăteau proptiţi în ciomege şi îl cercetau cu un aer foarte neprietenos. Parcă răsăriseră din pământ. Ţurlea arătă oala cu mâna şi se răsti la ei:

— Bine, mă, voi v-apucaţi să mulgeţi oile oamenilor pe izlaz?

— Dar pe unde să le mulgem? răspunse unul tot aşa de răstit.

— D-aia te plăteşte omul, să-i mulgi oaia?

Ei nu ziseră nimic, dar se vedea că băiatul care răspunsese răstit avea grozavă poftă să se răfuiască cu hoţul care dezgropase oala.

— Şi ce-ţi veni de dezgropaşi oala? întrebă el ţăndăros.

Nu se sfiau deloc. Se uită mai bine la ei şi unul i se păru că seamănă cu cineva cunoscut

— Al cui eşti tu, mă?

— Cine, eu? întrebă cel ţăndăros.

— Nu tu, ţie am să-ţi rup urechile; ăla din spatele tău, tu, ăla cu ochii mari, al cui eşti?

— Al lui Ilie Barbu!

Ţurlea se uită cu atenţie la el şi fluieră a mirare.

— Al lui Ilie Barbu?! Semeni cu el mai bine decât semăna el cu tine când era mic. Ce face el acuma?

— S-a înscris în colectiv, răspunse foarte sigur pe sine cel ţăndăros, parcă ar fi ştiut el multe despre colectiv.

— Şi tată-tău de ce nu s-a înscris, mă, urechiatule? îl întrebă Ţurlea zâmbind.

— Ba s-a înscris, i-o reteză băiatul.

— Ei, ia desfaceri oala, să vedem, s-a prins laptele?

— Cum o să se prindă, dacă abia azi-dimineaţă l-am îngropat? îi explică ţăndărosul, ceva mai prietenos. Şi dumneata ce cauţi p-aici, eşti de la siloz? îl descusu băiatul.

— Da, sunt de la siloz şi sunt prieten cu toţi învăţătorii voştri de la şcoală. Am să vă spun că

mulgeţi oile oamenilor pe izlaz. Aşa pioneri sunteţi voi? spuse Ţurlea îndepărtându-se.

— Poţi să ne spui, îi strigară ei din urmă, cu nepăsare. Ce să facem? Noi ce să mâncăm?

IV

Întâmplarea cu oala ascunsă în pământ îi aduse lui Ţurlea în minte întreaga copilărie. Păzise oile împreună cu Ilie Barbu şi cu cei doi ai lui Ciobanu, Vasile şi Gheorghe. Iarna se duceau la şcoală şi când se desprimăvăra, părinţii îi băgau la oi. Cei doi fraţi Ciobanu rămăseseră repetenţi în clasa a treia şi nu se mai duseseră deloc. Barbu Ilie râdea de ei toată ziua, amândoi erau tari de cap, nu înţelegeau cu niciun chip cum se poate ca, scriind cifrele unele sub altele, să zici: atât cu atât fac atât, scriem atât şi ţinem la mână atât. De ce să scrii cinci şi să ţii una la mână? De ce să încurci lucrurile şi să nu scrii atât cât ai zis că face? Când aveau de adunat numai nule, atunci le plăcea. Zero şi cu zero şi cu zero şi cu zero… Grozav le plăcea! Scoteau limba foarte încântaţi şi scriau încet în caiet, spunând totodată rezultatul cu glas tare, să ia aminte Barbu Ilie şi Ţurlea că nu sunt chiar aşa de proşti…

Altfel se simţeau bine pe izlaz: jucau purceaua, bobicul, îngropau laptele, coceau porumb, furau pepeni şi struguri şi fluierau după fete, aşa mici cum erau, iar când norii se îngrămădeau pe cer şi ploaia zguduia câmpia, jucau tontoroiul clănţănind din dinţi, aşteptând să se lumineze, să se despoaie de cămăşi şi să le usuce la soare. Nu coborau în sat decât dacă ploaia ţinea toată ziua, altfel oamenii şi chiar părinţii îi trimiteau îndărăt pe izlaz. Băieţii se temeau mai ales de cei care aveau oi mai multe.

Aceştia îi înjurau şi îi ameninţau că la toamnă au să le scadă din plată. Băieţii se răzbunau şi ei mulgându-le oile, altceva n-aveau ce face.

După prânz, când soarele începea să coboare, oile se îndepărtau de sat şi se apropiau, păscând, de linia ferată. Se învăţaseră să facă singure acest drum. Când ajungeau acolo, băieţii ştiau că în curând are să treacă trenul şi atunci lăsau la o parte jocul de-a purceaua şi se apropiau de drumul de fier. Aşa făceau în fiecare zi, se propteau în ciomege şi se uitau cu uimire la roţile trenului, la necunoscuţii care stăteau la ferestre. Le bătea inima de fiecare dată, le străluceau ochii, li se tăia răsuflarea. După ce trenul pierea, rămâneau tăcuţi, neliniştiţi, cu sufletul turburat de dorinţi. Jocul lor de-a purceaua nu mai avea niciun farmec, nici bobicul, nici laptele închegat în pământ, nici pepenii furaţi.

Într-o zi, unul dintre ei, Ţurlea Ion, îi spusese lui Barbu Ilie că s-a săturat de oi… că el le lasă şi se duce. „Unde?”, întrebase Barbu Ilie. „Unde-oi vedea cu ochii”, răspunsese Ţurlea, uitându-se pierdut în urma trenului. „Dar de ce, cum aşa?” Că nu mai poate, răspunsese Ţurlea întristat. Da, aşa era, nici Barbu Ilie nu mai putea, o să meargă şi el. Au să lase oile amândoi, au s-o ia pe drumul de fier, au să-şi piardă urma…

Băieţii nu mai puteau, se făcuseră mari, isprăviseră şapte clase. La examenul de diplomă care se ţinuse pe „centru”, adică fuseseră examinaţi la un loc, de către o singură comisie de învăţători, elevii câtorva sate, Barbu Ilie a fost singurul care a luat nota zece la matematici. La celelalte a fost mai slab, dar la matematici a uimit comisia. După examen a luat iar oile de coadă, dar cei doi băieţi arătau din ce în ce mai întristaţi. Să stai în faţa unei comisii de învăţători, să fii întrebat: „Elevul Ţurlea Ion, spune-ne dumneata la ce an s-a urcat pe tron Constantin Brâncoveanu…”, să spui cine era Constantin

Brâncoveanu, comisia să zică bravo Ţurlea, pe urmă să te întorci acasă, să mănânci tot ca şi mai înainte ciorbă de corcoduşe, apoi dimineaţa să te scoli şi să fluieri la poarta lui Enache ca să dea drumul la oi, Enache să iasă din casă cu burta lui cât toate zilele încinsă în chimir, să zică „…pe mă-ta de Ţurlea, iar ai muls oile ieri, spune-i lui tac-tu că la toamnă am să-ţi scad din plată…”

Ţurlea nu pricepea cum se pot întâmpla toate acestea. Care era adevărul aici? Comisia de învăţători sau înjurăturile lui Enache? Comisia îi spusese: „elevul Ţurlea”… „dumneata”… „Brâncoveanu”… Enache: „…pe mă-ta de Ţurlea, spune-i lui tac-tu”… Şi trenul cu roţile lui, cu lumea aceea necunoscută de la ferestre…

Într-o dimineaţă de toamnă s-au hotărât, au lăsat oile să le ducă fraţii Ciobanu stăpânilor lor şi amândoi, Ţurlea Ion şi Barbu Ilie, au luat-o de-a lungul liniei ferate. Au mers până spre seară şi au trecut prin trei gări. Ştiau încotro se duc: oraşul se afla la treizeci de kilometri de satul lor. În oraş, Barbu Ilie a început să se simtă neliniştit, spre deosebire de Ţurlea, care tot timpul zicea: „Ha!

Fir-ar ale dracului de oi… pe mă-sa de Enache…” Toată ziua numai asta a zis!

Au dormit într-o piaţă. Dimineaţa s-au pomenit cu un ins, care semăna întru câtva cu Enache, dar care era bine îmbrăcat şi care s-a purtat frumos cu ei. I-a întrebat de unde sunt, ce caută la oraş, cum îi cheamă… I-a luat cu el, le-a dat să mănânce, i-a pus să spargă lemne, să frece duşumelele restaurantului, să care nişte saci, nişte dube de gaz, nişte sifoane…

A doua zi la fel, a treia zi tot aşa, timp de o săptămână. După o săptămână, Enache al doilea a stat de vorbă cu ei, i-a spus lui Barbu Ilie să plece, iar lui Ţurlea Ion să rămână. Lui Ţurlea Ion i-a mai spus că îi dă un rând de haine pe an şi o mie de lei, iar lui Barbu i-a mai spus că o să-l trimită la cineva. Ţurlea s-a bucurat că poate să rămână la

oraş. Barbu Ilie a spus că nu vrea, nu-i place, el se întoarce acasă… I-a cerut ăluia să-i dea bani de tren, ăla i-a dat, şi dus a fost… Astfel s-au despărţit…

Ţurlea însă şi-a dat şi el seama repede că nu e mare scofală să laşi oile lui Enache din sat şi să fugi să speli duşumelele lui Enache al doilea de la oraş. Se uită în jur şi văzu că oraşul e plin de băieţi de seama lui care duc altfel de viaţă. Pe unii îi vedea foarte des. Erau ceva mai mari decât el, dar foarte mândri, se uitau de sus la Enache al doilea, aproape că îi porunceau când se aşezau la mese şi cereau de băut. Ţurlea nu pricepea cum nişte tineri puteau fi atât de siguri pe ei, când erau aşa de prost îmbrăcaţi, cu hainele lor înnegrite de sus şi până jos de uleiuri. Fără să-i spună patronului, Ţurlea intră în vorbă cu aceşti tineri, află că lucrau într-o uzină, află cu bucurie că uzina fabrica trenuri, că se lucrau opt ore pe zi, că pentru o lună de zile acolo se plătea exact de zece ori mai mult decât plătea Enache al doilea… Ţurlea le arătă diploma lui de şapte clase primare şi se rugă de ei să-l ajute să intre şi el acolo…

Şi ei îl ajutară să intre şi drumurile lui nu se mai întâlniră cu ale satului.

Dar iată că acuma se întâlnea iar şi totul reînvia. Ce-o fi făcând Barbu Ilie? Dar fraţii Ciobanu? Dar chiar Enache însuşi, cu burta lui mare?

Ţurlea grăbi paşii nerăbdător să ajungă mai repede în sat.

V

Lângă clădirea sfatului popular se afla un fel de bufet care nu avea altceva decât ţuică, salam şi pastramă de viţel. Abia sosiţi, inginerul cadastral

Milică Costovici şi inginerul semetist Cocârjatu Gheorghe intraseră înăuntru, ceruseră ţuici şi pastramă şi se grăbiseră să se pună la punct. Preşedintele sfatului veni în curând după ei. Cocârjatu mânca usturoi şi se încreţea de plăcere. Când preşedintele intră înăuntru, îşi trase ochelarii pe vârful nasului, se uită pe deasupra lor la preşedinte şi îi arătă tot ce era pe masă:

— Tovarăşe preşedinte, îi spuse, şi îi arătă amănunţit, zâmbind aluziv, ţuicile, usturoiul, pâinea şi pastrama de viţel, adică să poftească!

Era un tinerel vioi şi glumeţ, dar tipicar, cu aere de conţopist, deşi era om de teren… îşi scoase ceasul din buzunar, se holbă la el şi îl lovi peste umăr pe inginerul cadastral:

— Nu ţi-am spus eu că la opt şi jumătate suntem aici? Ei?!

Costovici avea gura plină. Ca să răspundă, îşi dădu capul pe spate şi strigă, înecându-se:

— Asta fiindcă l-am tot îndemnat eu pe-ăla cu căruţa. Dacă nu mâna repede, acum eram la fântâna de la Şanea, nu mai eram noi aici să mâncăm pastramă de viţel.

— Dar usturoi de ce nu mănânci? îl întrebă Cocârjatu, apropiindu-şi capul de urechea lui. A? Ţi-e frică?

Izbucniră amândoi în râs. Se înecau cu îmbucăturile şi se prăpădeau de veselie. Cocârjatu întinse un deget spre pieptul preşedintelui.

— Când am fost anul trecut la Dor Mărunt, tovarăşul Costovici avea una acolo… şi s-a dus la ea parfumat cu usturoi. S-a supărat pe mine: „Bă, zice, fi-ţi-ar usturoiul al dracului…” Hi-hi-hi… Hi-hi-hi…

Inginerul cel tânăr se ridică mestecând şi îşi luă servieta grăbit. Cocârjatu se grăbi şi el.

— Fă-ne rost de o găină, spuse el, adresându-i-se omului de după tejghea. Să fie ciorbă şi friptură… aşa, cu mujdei, cu mămăligă caldă…

Trecură printre oameni şi intrară în biroul cel mare al secretariatului. Inginerii îşi trântiră servietele pe masă, traseră scaunele şi se aşezară foarte bine dispuşi. Cocârjatu îşi scoase o pipă şi o vârî, fără s-o aprindă, în colţul gurii. Din mişcările lor se înţelegea cu uşurinţă că nu făceau pentru prima oară astfel de lucrări.

— Ei, începem? întrebă secretarul comitetului executiv al raionului, care se afla în sat încă de ieri.

— Gata, începem, spuse Cocârjatu, cu pipa în colţul gurii, ascuţindu-şi nişte creioane.

Secretarul comitetului executiv raional ieşi afară şi spuse tare, de pe treptele de la intrare, adresându-li-se oamenilor adunaţi:

— Măi tovarăşi, începem lucrările pentru înscrierea în gospodăria colectivă. Măi frate, ai să intri înăuntru şi ai să te desfăşori cu tot ce ai, aşa cum te-ai trecut în cererea pe care ai semnat-o. Dacă ai uitat ceva, treci acolo şi te iscăleşti. Să spui vecinii la nord, la sud, la est şi la vest, adică ăia pe care îi ai! Dacă nu e, spui ce e, şosea, izlaz, pădure… Pe urmă locurile de pe lângă casă: spui ce loc ai pe lângă casă, câţi metri pătraţi, arabili sau nearabili. La câmp tot aşa, dacă ai vreo fâşie nearabilă, o spui şi p-aia! Şi cu asta gata, începem desfăşurarea!… Măi tovarăşe preşedinte, unde eşti? Ia vin' încoace!

Preşedintele sfatului se apropie.

— De ce nu dai drumul la radio? îl întrebă secretarul în şoaptă.

— Îi dă drumul acum, era stricat difuzorul. Acum merge, uite, acum îi dă drumul.

Într-adevăr, se auzeau cârâituri şi şoapte în pâlnia difuzorului; pe neaşteptate, foarte puternic, izbucniră zgomotos nişte ţambale. Când zgomotul lăutăresc al ţambalelor începu să se înmoaie, o voce dulce de femeie începu:

Foaie verde fir moho-or,

Un flăcău rânji brusc şi se întoarse spre difuzor, arătând nişte dinţi galbeni şi laţi ca nişte lopeţi; strigă foarte vesel:

— Măi tovarăşe preşedinte, dă, mă, un telefon la *radu*, la Bucureşti, şi spune-i ăşteia să tacă din gură.

— Unde să dau telefonu' mă?

— La *radu*, la Bucureşti, repetă flăcăul sclifosindu-se.

Cu oarecare întârziere preşedintele se dumeri. Ăla făcea pe şmecherul, spunea *radu* în loc de radio.

— Fi-ţi-ar *radu* al dracului! mormăi preşedintele supărat şi intră înăuntru.

Coridorul sfatului şi biroul secretariatului se umpluseră de oameni. Cei doi ingineri, secretarul comitetului executiv al raionului, preşedintele Prunoiu şi doi activişti ai raionului de partid stăteau aşezaţi la o masă lungă, pe care erau întinse hârtii, dosare şi o hartă desfăcută a satului.

Mai la o parte, Anghel Gheorghe, secretarul organizaţiei, stătea posomorât şi asculta doi inşi care îi povesteau ceva cu glas scăzut. Se pare că îi spuneau lucruri în parte cunoscute, pentru că nu-i asculta cu toată atenţia. Totuşi, spusele lor avură darul să-l întărâte: la un moment dat îi lăsă, ieşi în coridor şi de-acolo se răsti la ei:

— Ia veniţi încoace. Vin' încoace, Niculae Burcea. Vin' şi tu, Ilie Moacă. Ia veniţi încoace amândoi!

S-ar fi părut că îi ameninţă, dar după felul cum cei doi se grăbiră să-l asculte se înţelegea lesne că ameninţarea era adresată altcuiva. Cei doi, Ilie Moacă şi Niculae Burcea, arătau bucuroşi, le părea parcă bine că spusele lor îl întărâtaseră pe Anghel.

În înghesuiala şi murmurul de pe coridor, mişcarea aceasta şi schimbul de cuvinte între Anghel şi cei doi nu puteau fi băgate în seamă.

Totuşi, lui Prunoiu, preşedintele sfatului, nu-i scăpară. Ieşi de după masă, trecu grăbit prin coridor şi se opri afară pe scări.

— Stane, du-te, mă, pe la alde Trafulică şi cheamă-l încoace, îi spuse el curierului care stătea jos pe scări şi fuma.

Cât îi auzi glasul, Stan sări în sus, gata să se ducă unde i se spusese.

— Trafulică? întrebă unul dintre fraţii Ciobanu. Am trecut noi pe la el! Vine acuma, măi tovarăşe preşedinte.

— Şi Didel?

— Am trecut şi pe la Didel. Vin acuma amândoi.

Prunoiu vorbise în aşa fel ca să fie auzit mai mult de Anghel şi de cei doi decât de cei de afară. Se grăbi apoi să intre în biroul secretarului.

— A! exclamă el ca din întâmplare, oprindu-se lângă cei trei. Ilie Moacă şi Niculae! Ilie Moacă, să nu crezi că dacă intri în colectiv nu trebuie să mai dai cota de lână. Te execut, taică! Eu am aici plan de colectări! Şi tu, Niculae Burcea! Şi tu ai ceva! Băgaţi de seamă că eu nu glumesc.

Ameninţarea îl zăpăci pe Ilie Moacă; se apropie de Prunoiu şi începu să se roage:

— Măi tovarăşe preşedinte, n-am, domnule! De unde să dau eu atâta lână? Zău, îţi cântăresc în faţă toată lâna mea, şi să vezi că mai mult de cinci kile n-am. De unde să dau eu şase kile? De ce m-aţi pus voi cu atâtea kile?

Prunoiu îl asculta, dar nu zise nimic; clătină doar din cap, iar rostul acestei clătinături îl înţelese pe deplin Ilie Moacă: dacă Ilie Moacă se poartă cum trebuie, preşedintele poate să-i micşoreze cota.

— Niculae Burcea, şi tu ai ceva de dat! spuse Prunoiu, uitându-se cu înţeles la Niculae Burcea.

— N-ar strica să te chiorăşti mai bine în registrele alea, răspunse Niculae Burcea, respingând hotărât ameninţarea.

— Măi tată, ai dat, eşti frate cu mine! zise Prunoiu ridicând palma. E sfânt! aşa că nu mă lua tu că să mă chiorăsc mai bine. Ai putea să fii la locul tău.

Se grăbi apoi să intre în biroul secretarului.

— Hai încoace, spuse Anghel apucându-l pe Niculae de braţ. Ilie Moacă, vin' încoace.

— Păi, ce să mai viu, se codi Ilie Moacă. Vreai să-ţi spun de două ori?

— Ilie Moacă, ai să dai cota de lână atât cât scrie la carte. Nu e după cum vreai tu sau Prunoiu, spuse Anghel abia stăpânindu-şi mânia.

Ilie Moacă se uită cu îndoială la secretar. Oare aşa să fie, cum spunea Anghel? Are el puterea asta? De unde să ştie el, Ilie Moacă, ce este scris la carte? Cartea aia e în mâinile lui Prunoiu.

— Vino încoace, îl smulse Anghel din îndoielile sale. Trafulică a dat trei kile de lână şi are mai mult pământ şi oi decât tine. Cum o să dai tu şase kile? Sau eşti nebun?

— Nu, că nu-mi convine să fiu nebun, că atunci trebuie să dau cât zice Prunoiu, răspunse Ilie Moacă înveselit.

Lui Anghel însă nu-i ardea de glumă.

— Stane, strigă el. Unde eşti, mă?

Stan se arătă la faţă, dar fără prea mare grabă.

— Du-te la tovarăşul Mitrică şi spune-i să vie aici, că am treabă cu el. Vezi că doarme, n-a stat acasă azi-noapte. Să se scoale şi să vie aici, că nu e timp de dormit. Du-te, nu mai sta, lasă că îi spun eu tovarăşului preşedinte unde te-am trimis, trebui să mai adauge Anghel.

Intră apoi în încăperea organizaţiei, care se afla chiar în clădirea sfatului; Niculae Burcea şi Ilie Moacă veniră după el. Abia intrară şi veni un al treilea.

— Uite că a venit şi Pascu, spuse Niculae Burcea, mulţumit.

Pascu era un om tânăr, părea să aibă treizeci de ani. Hainele sale, după ce că erau mânjite cu

uleiuri, mai erau şi îmbibate cu pospai alb de fainã.

— Nu mai stăteai, dom'le Pascu? Te-ai împotmolit cu capul în fainã, îl întâmpinã Anghel morocănos.

Pascu îşi scoase şapca din cap şi o azvârli cu o mişcare repezită şi dibace drept deasupra unui dulap cu broşuri. Clipi din genele sale, albite şi ele de pospai, se aşeză pe banca din faţa mesei şi întrebă fără să se supere câtuşi de puţin de primirea care i se făcuse:

— Ce s-a întâmplat, mă Anghele?

Întrebase cu glas limpede şi cald. Anghel tresări. Se vedea că prezenţa lui Pascu îi făcea bine.

— Dracul că e drac, măi Pascule, şi tot n-ar pricepe ce se petrece aci la noi, murmură Anghel cuprins de o neaşteptată mâhnire. Îi spun tovarăşului Ion Niculae şi tovarăşul Ion Niculae zice că vrem să înăbuşim un element bun…

Anghel oftă şi-şi propti tâmpla uşor încărunţită în podul palmei. Amuţi, nu mai zise nimic timp de câteva clipe lungi. Toţi ştiau că e vorba de Prunoiu. Pascu se uita cu uimire la Anghel. Erau cam de aceeaşi vârstă amândoi. Anghel arăta ceva mai îmbătrânit. Pascu nu-şi amintea să-l fi văzut vreodată aşa de întristat.

— Ce-a mai făcut? întrebă Pascu.

— Stăteau ieri seara la *meatè*, era şi Bădârcea, Trafulică, Didel şi Voicu Ghioceoaia, începu Niculae Burcea să spună… Era şi ăsta, Ilie Moacă, şi au venit mai pe urmă şi alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Vorbeam despre gospodărie, şi am înţeles că Bădârcea crede că o să fie ales preşedinte, iar Ghioceoaia socotitor. „Asta la adunarea generală, să vedem ce zic oamenii şi ce zice şi Anghel!", am spus eu… „Ce Anghel? Ce-are a face Anghel? a sărit Ghioceoaia. Dacă ne-am fi luat după Anghel, n-am mai fi ajuns noi să convingem oamenii." „Cum aşa, ce vorbă e asta? întreb eu. Cine a format comitetul de iniţiativă?" „Prunoiu", zice Ghioceoaia.

— Hm! făcu Pascu ridicându-se numaidecât în picioare.

Începu să se plimbe agitat prin odaie. Îl cunoşteau toţi; îşi pierdea repede cumpătul.

— Stai să vezi! La urmă de tot vine şi Prunoiu. Îl văd că se uită la Ghioceoaia şi-i spune: „Bă, socotitorule, ia fa colea o socoteală.” Adică să facă cinste… „Să facă preşedintele, că e mai ceva”, zice ăla şi-i face cu ochiul lui Bădârcea, adică să dea Bădârcea. Au stat acolo şi au băut câteşitrei până la miezul nopţii.

Pascu vru să spună ceva, dar în aceeaşi clipă uşa se deschise larg şi apăru în prag chiar Prunoiu. El lăsă uşa deschisă de perete şi ridică braţele supărat:

— Anghele, unde l-ai trimis pe Stan? Nu-l mai trimiteţi aşa care unde vreţi voi! Noroc, Pascule: ai făcut situaţia aia? Fă-mi situaţia, tată, vreai să te rog de-o mie de ori?

— Care de-o mie de ori? Ieri am primit hârtia! răspunse Pascu nedumerit.

Prunoiu le întoarse spatele şi vru să plece, dar Pascu îl opri:

— Ia stai puţin, închide niţel uşa şi stai aci.

Prunoiu se holbă la el de uimire. Cum îndrăznea Pascu să-i vorbească aşa?

— Ce e, mă?!

— Ia stai puţin aici. Stai aici, că nu-ţi cad picioarele.

Cu tot pospaiul de pe faţă, se vedea că lui Pascu îi năvălise sângele în obraji. Prunoiu închise uşa furios, dar nu se apropie de masă.

— Ce e, Pascule, ce te-a apucat?

Pascu izbi cu pumnul în masă şi începu să strige:

— Să-ţi intre în cap, tovarăşe preşedinte, că mie nu mi-e frică de nimeni, nici de tine, şi nici de cine ai vrea tu. Eu nu ascult decât de partid. Sunt în biroul organizaţiei şi nu-ţi dau voie să te mai substitui biroului. În definitiv, cine crezi că eşti tu?

Se opri; se înecase, de mânios ce era.

— Ce e cu ăsta?! exclamă Prunoiu batjocoritor. Ce e cu tine, măi tată! Zaci acolo la moară săptămâni întregi şi pe urmă te trezeşti urlând. Ţi-am spus eu că ţie îţi place să te pui în *ipoteză.*

Anghel stătea mai departe cu tâmpla în pumn. Tăcea. Se înţelegea foarte bine din tăcerea lui că el nu socoteşte de vreun folos izbucnirea lui Pascu. Nu socotea de vreun folos nici să-l cheme la ordine pe Prunoiu. Îl criticase destul în şedinţele organizaţiei şi se săturase să-l audă strigând şi ameninţând.

— Ce s-a întâmplat, Anghele? întrebă Prunoiu apropiindu-se supărat de masă.

— Lasă, că ştii tu ce s-a întâmplat, răspunse Anghel cu răceală, fără să se uite la el.

Îi răspunsese chiar cu oarecare nepăsare. Se vedea că se gândeşte la ceva anumit şi nu-i ardea să-i dea lui Prunoiu lămuriri de care acesta nu avea nevoie.

— Nu înţeleg nimic! se miră Prunoiu ridicând din umeri.

— Cum nu înţelegi? sări Pascu. Pe cine ai întrebat tu când ai spus lui alde Bădârcea că o să fie preşedinte?

— Şi Ghioceoaia socotitor, adăugă Niculae Burcea.

— Ghioceoaia e membru de partid, e om deştept. Pe cine aţi vrea voi să puneţi socotitor? Şi pe urmă ce e prostia asta? Ce, eu îi numesc? Adunarea generală! se spălă pe mâini Prunoiu.

Anghel tresări. Se uită neclintit, drept în ochii preşedintelui, şi îi spuse:

— Adunarea generală! Dar până la adunarea generală faci *atmosferă* pentru ei.

— Şi ce dacă fac? O să vă aştept pe voi? Eu nu sunt pentru Niculae Burcea. Niculae Burcea o fi el bun, dar Bădârcea e şi mai bun. Bădârcea a adus aproape douăzeci de inşi în gospodărie. Are influenţă! Ie-te la ei, pufni preşedintele batjocoritor. Muncesc singur până îmi iese sufletul

şi domnul Pascu devine cu pretenţii de comandă! Anghele, fie-al dracului dacă nu pui calul la şaretă şi iar îl aduc aici pe tovarăşul Ion Niculae…

— Da, bine! Du-te şi-ţi vezi de treabă, îi răspunse Anghel liniştit, proptindu-şi din nou tâmpla în podul palmei.

Prunoiu în schimb se nelinişti şi câteva clipe nu ştiu ce să mai zică. Ameninţarea cu secretarul raionului nu-l speriase deloc pe Anghel. Preşedintele ieşi trântind uşa:

— Staţi acilea, că o să mai intre ei Pătăleaţă şi alde Stancu în gospodărie!

După ce Prunoiu ieşi, Ilie Moacă încreţi din sprâncene:

— Are dreptate, Pătăleaţă şi Stancu nu mai vor.

— Am trimis-o eu pe nevastă-mea să vorbească cu muierile lor, nu-ţi face tu inimă rea, spuse Anghel scoţându-şi tabacherea din buzunar. Pascule, ia fă-ţi colea o ţigare şi aşteaptă să vie Mitrică. Mitrică a păţit ceva azi-noapte, a stat închis la miliţie, abia dimineaţa i-au dat drumul; m-au chemat ăia la telefon să mă întrebe despre el, altfel nici acuma nu i-ar fi dat drumul. Ei, şi dimineaţa, când s-a întors, a trecut pe la barieră, p-aci pe lângă pădure, şi s-a întâlnit cu Ghioceoaia, continuă Anghel după ce îşi aprinse ţigarea.

— Dar ce-au avut cu el de l-au arestat? întrebă Pascu uluit. Cum, pe Mitrică?! Dar de ce?

Anghel nu se grăbi să-i răspundă.

— S-a întâlnit cu Ghioceoaia la barieră, spuse el a doua oară, neturburat. Trebuie să vie, e ostenit săracu, de la Udupu până aici sunt patru kilometri.

— Dar Ghioceoaia ce căuta la barieră? întrebă Niculae Burcea puţin mirat.

— Să vedem ce spune Mitrică, n-am prea înţeles ce zicea, se feri Anghel, apoi, după un timp, adăugă oftând: Era supărat, săracu Mitrică!

VI

În biroul secretariatului, inginerii terminaseră cu pregătitul hârtiilor şi erau gata să înceapă lucrările. Fără să ştie cum, Ilie Barbu se pomeni cel dintâi în faţa pipei lui Cocârjatu. Îşi rotea privirea sa mare împrejur şi se uita la oameni fără să clipească. „Mă vedeţi, fraţilor, întreba el mut, cu chipul luminat de bucurie. Ei, ce ziceţi? Eu sunt, Ilie Barbu”, le mărturisea el mereu încrezător.

Fără să se uite la el, Cocârjatu îl întrebă:

— Numele şi pronumele!

Ilie Barbu nu auzi. Stătea în picioare, în faţa mesei, şi se uita mereu când la dreapta şi la stânga sa, când înapoi; zâmbea copilăreşte şi într-o vreme se scărpină în cap. Nu era greu de ghicit că se credea văzut de toţi, că toată atenţia celorlalţi era adunată asupra lui.

— Spune, bă, numele acolo, Ilie, ce te tot uiţi, se auzi la un moment dat glasul aspru şi poruncitor al cuiva.

Ilie tresări, se aplecă foarte tare peste masă şi se holbă la hârtiile inginerului.

— Barbu! Ilie Barbu! spuse el cu grabă şi rămase cu privirea lui, care nu clipea, pironită în hârtiile inginerului.

Cocârjatu îi scrise numele, apoi întinse mâna spre el. Ilie nu înţelese, se uită la mâinile sale nedumerit, închipuindu-şi că inginerul a văzut ceva la el şi îi cere acel ceva.

— Dă-ncoace, spuse inginerul uitându-se pe deasupra ochelarilor.

— Hârtia, Ilie, se auzi acelaşi glas aspru şi poruncitor.

— Care hârtie? întrebă el uitându-se nedumerit la toată lumea.

— Nu-i nimic, trece-l acolo, o să facă cerere pe urmă, interveni Prunoiu, adresându-i-se

inginerului.

Cocârjatu îşi scoase pipa din gură şi arătă hârtiile supărat:

— Ne încurcăm, eu trebuie să totalizez aici!… îmi trebuie cererea la bază…

— Nu-i nimic, trece-l acolo, spuse unul dintre activiştii raionului. Tovarăşe Ilie Barbu, după ce te treci aici, o să-ţi dea tovarăşul preşedinte o hârtie şi să faci o cerere.

Cocârjatu se aplecă spre secretarul comitetului executiv şi îi explică în şoaptă:

— Să nu trebuiască să şterg, că aşa fac ăştia, se înscriu, se şterg…

— Scrie-l acolo, zise secretarul.

— Câte hectare, Ilie Barbu?

— Un hectar.

— Loc pe lângă casă ai?

— Am.

— Cât?

— Un sfert de pogon.

— Vecinii? Pe cine ai la nord?

Ilie Barbu îşi spuse vecinii din toate punctele cardinale.

— Vite?

— Doi cai.

— Atelaje?

Ilie spuse atelajele şi, când inginerul termină, nu băgă de seamă că acum trebuie să lase locul altuia. Se uita din nou la oameni, care de altfel vorbeau între ei, fără să fie atenţi la Ilie.

„Aţi văzut?! îi întreba Ilie cu privirea. Am dat tot! Pământ, vite, atelaje… Nu mai am nimic.”

— Iscăleşte aici, spuse Cocârjatu, răsucind hârtiile spre Ilie.

Ilie Barbu muie tocul în călimara de pe masă şi se iscăli: gata, rămăsese fără avere. Cum adică? Aşa de repede? Da, repede de tot, dintr-un condei. Lui Ilie i se păru deodată că se află în faţa unei comisii, dar nu o comisie care să-l întrebe cum se află volumul unui trunchi de con… Acum

cincisprezece ani i se ceruse să afle volumul unui trunchi de con, după care fusese lăudat… Acum comisia era partidul, tovarăşii de la raion, preşedintele sfatului, lumea adunată… Bucuria de acum cincisprezece ani ţinuse numai o zi şi nici aceea întreagă, căci se întorsese seara acasă şi pentru întâia oară se simţise abătut că maică-sa îi dăduse să mănânce tot ciorbă acră de corcoduşe; acum bucuria abia începea, da, da! Astăzi era abia începutul…

Îşi pironi privirea sa mare, neclintită, întâi pe chipul celor de la raion, apoi pe-al secretarului comitetului executiv, apoi trecu la ingineri… I se păru că unul dintre ei i-a ghicit gândurile şi vrea să-i spună ceva.

— Ce faci, bă Ilie, înţepenişi acolo? Mişcă-te, ai prins rădăcini acolo?

Era acelaşi glas aspru şi poruncitor al lui Voicu Ghioceoaia care, nu se ştie de ce, îl urmărise pe Ilie tot timpul. Mai înainte Ilie nu-l luase în seamă, dar de astă dată tresări cu putere, ca şi când cineva i-ar fi ars pe neaşteptate o palmă peste ceafă. Se ridică de pe bancă, se lovi cu genunchii de piciorul mesei… în curând sângele îi împurpura fruntea lui boltită, albă ca hârtia.

În faţa inginerului Cocârjatu se aşează acum un om spătos, încins cu un brâu roşu, care, când îşi spuse numele, arătă şi cu capul spre hârtie, adică inginerul să scrie acolo; nu cumva să-i treacă prin cap că are de-a face cu de-alde Ilie.

— Dă-mi cererea, zise Cocârjatu.

Omul cu brâul roşu scoase o hârtie dintr-o despărţitură a brâului, o puse pe masă şi o bătu cu palma atât de puternic, încât călimările se mutară ceva mai încolo, gata să se verse.

— Arde-o, nea Gheorghe! exclamă cineva.

— Păi, ce mama dracului! bolborosi omul, prins parcă de o mare indignare.

În acest timp, Ilie se retrăsese într-un colţ şi de astă dată privirea sa nu mai era aşa de limpede şi

încrezătoare. Arăta întristat, copleşit parcă de ceva fără nume…

Se strecură printre oameni şi ieşi afară. Afară stătu puţin aşteptând parcă ceva, apoi o luă spre casă, călcând rar şi uitându-se din când în când înapoi. După ce se depărtă bine de sfat, nu se mai uită înapoi şi grăbi paşii.

Acasă, Gherghina terminase cu treburile şi îl aştepta cu mămăliga pe foc. Când îl văzu pe prispă, înteţi flacăra de paie şi se puse pe mestecat mămăliga.

Ilie se aşeză tăcut pe prag şi rămase nemişcat. Privirea i se muta de colo-colo peste lucruri. Parcă se ferea de ceva, parcă s-ar fi temut ca nu cumva gândurile sale să-i iasă afară din cap, să umble prin tindă şi muierea, văzându-le, să zică: „Ia uite ce-ţi trece prin cap!… Gherghina îi ghici totuşi gândurile.

— Te-ai certat cu cineva? îl întrebă ea în şoaptă, răsturnând mămăliga pe masă.

Ilie nu răspunse îndată.

— M-am certat, murmură el într-un târziu.

— Cu cine?

— Cu Voicu Ghioceoaia şi cu ăilalţi, îi ştii tu?

— Ce-ai avut cu ei? întrebă muierea cu nelinişte.

Gherghina înlemni o clipă cu căldarea în mână, apoi îşi luă seama şi o puse jos. Turnă o cană de apă în ea şi fundul căldării începu să sfârâie şi să bolborosească. Muierea nu-l mai întrebă nimic. Dacă el are să simtă nevoia să-i spună, o să-i spună. O durea inima de tristeţea lui… Plecase de-acasă atât de bucuros! Parcă ar fi fost un copil! De bucuria lui îşi rupsese ea bluza, să nu se ducă între oameni cu cămaşa ruptă în spinare. Ehe, parcă nu-i ştie ea pe toţi! Ai lui Ciobanu care se uită de sus la bărbatul ei au intrat anul trecut la cooperativă şi au fost daţi afară, că nu se pricepeau să socotească cât fac cinci lângă cinci… Dar băţoşi şi înfipţi, la asta nu-i întrece nimeni în sat, parcă n-ar mai fi nimeni

ca ei. Şi Ghioceoaia şi prietenii lui… Lasă că îl ştie ea pe Ghioceoaia… în timpul secetei…

Gherghina îşi rupse firul gândurilor şi turnă ciorba în strachină. Ciorbă de corcoduşe. Absent, cu fruntea încreţită, Ilie apucă lingura în neştire şi sorbi, înghiţi greu şi deodată, ca şi când ar fi fost prins pe neaşteptate de un gând năprasnic, izbi cu cocoloşul de mămăligă în masă, se ridică de pe prag şi ieşi afară. Cât ieşi, se întoarse înapoi, trecu în odaie cu paşi mari, grei şi încordaţi, se opri lângă pat, trase un căpătâi şi se culcă.

În tindă, muierea încremenise lângă masă şi chipul i se făcuse galben ca de ceară. Se dezmetici cu greu şi intră în odaie. Se opri lângă pat şi se îndârji:

— Ia nu-ţi mai face inimă rea! Tu nu ştii că oamenii sunt ca nişte câini?! Câte nu-mi zic mie neamurile lui Enache, dar ele zic şi eu pui la spate.

Ilie stătea cu capul pe căpătâi şi închisese ochii. Auzind-o pe muiere vorbind, deschise pleoapele şi îi spuse foarte liniştit:

— Vezi-ţi de treaba ta!

— Hai şi mănâncă!

Ilie ridică glasul mânios, cu chipul întunecat şi îi spuse muierii să se ducă odată de lângă el…

VII

Închise din nou ochii şi încercă să adoarmă cu adevărat, să uite întâmplarea. După o vreme, în întunericul de sub pleoape începu să se facă lumină. În curte se auzeau cântând cocoşii. Se lumina de ziuă. Ilie sări din pat, ieşi afară, intră în grajdul vacilor, le scoase pe rând în bătătură, le priponi de nişte stâlpi, apoi luă ţesala şi începu să le cureţe pulpele de baligă. Se grăbea. Enache avea

opt vaci şi nu avea numai vacile, trebuia să cureţe la cai, să-i dea la apă, pe urmă oile…

După ce terminase cu ţesălatul, intrase în vârful picioarelor în odaie, trăsese pe prispă un sac mare cu tărâţe de grâu, răsturnase tărâţele într-un jgheab uriaş şi începuse să toarne apă şi să arunce pumni de sare.

— Bă, prostule, de ce scoţi vacile afară până nu le pregăteşti tărâţele?

Nu răspunsese. Ce să-i răspundă? Că în grajd e întuneric şi că nu se vede să dai cu ţesala? Parcă feciorul lui Enache nu ştia?

Feciorul lui Enache îşi trăgea pantalonii bălăbănindu-se şi se încheia la curea. Avea o privire vioaie şi arăta vesel, însă plăcerea de a-l umili pe Ilie, plăcere pe care nu şi-o ascundea, dădea privirii şi mai ales veseliei de pe chipul său ceva de o tâmpenie fără margini.

— Al dracu’ prost te-a mai făcut tac-tu, spusese el din nou, urmărind cu o atenţie de câine prost şi rău, care se întărâtă fără motiv, fiece mişcare a lui Ilie.

Îl lăsă să tragă singur jgheabul de tărâţe, jgheab mare cu care s-ar fi opintit chiar şi un om voinic.

— Da, e greu, vezi să nu-ţi iasă maţele! Să fie ceva de mâncare în jgheab, cum te-ai mai repezi, n-ar mai fi aşa greu!

— E pentru tine, târâte, vin’ încoa şi mănâncă cu vacile, răspunse Ilie şi în aceeaşi clipă simţise o groază adâncă, apăsătoare, care îi tăia răsuflarea.

Sandu Enache se dăduse jos de pe prispă şi se apropiase de el rânjind. Era un flăcău de vreo douăzeci de ani. Avea gura mică şi nişte buze subţiri, iar sub nas îi creştea un soi de mustaţă care se mişca scârbos, ca la şobolani.

— Ce-ai spus tu, mă? întrebase, bucurându-se vizibil că Ilie nu se putuse stăpâni şi îi răspunsese la batjocură. Tată, auzi ce zice ăsta, mă! Cică să mănânc tărâţe din troaca vitelor!

Se răsucise pe călcâie şi, luându-şi vânt pe neaşteptate, îl plesnise pe Ilie drept în obraz. Ilie căzuse. Sandu Enache îşi vârâse amândouă mâinile în buzunarele pantalonilor şi aşa, cu mâinile în buzunare, începuse să-l izbească cu picioarele în coaste, în ceafa, pe unde nimerea.

— Dă-i, mă, dă-i, Sandule! Dă în el, să se înveţe cum să vorbească, strigase cineva dinăuntru, fratele lui Sandu. Stai, ţine-l acolo, să-i mai dau şi eu!

Ilie sărise în sus şi se zbuciuma zadarnic să scape din mâinile lui Sandu. Dădea din picioare, încerca să muşte. Iancu Enache, fratele mai mare al lui Sandu, sărise de pe prispă şi din fugă îl apucase pe Ilie de păr, îl zgâlţâise câtva timp strâmbându-se, scoţând limba afară de plăcere, apoi îi plesnise o palmă peste ceafa, care îl doborâse pe Ilie între picioarele vacilor. Acolo, el rămăsese răsturnat, urmărindu-i cu ochii holbaţi pe cei doi fraţi. Nepăsătoare, vacile mâncau tărâţe, agitându-şi cozile lor lungi.

Sandu Enache, cel cu mâinile în buzunare, se uita la Ilie cu aceeaşi atenţie curioasă şi strigă la el, mişcându-şi repede mustaţa, parcă ar fi vrut s-o lipească de nările nasului.

— Uite că a rămas acolo, trântit!

În clipa aceea se auzi din casă, din dosul ferestrelor, un glas gros, aspru şi poruncitor. Era al lui Enache bătrânul, care urmărise totul dinăuntru:

— Ce faci, bă, ridică-te de acolo! Mişcă-te, ai prins rădăcini?

Glasul pluti câtva timp în aer şi aerul luă parcă forma celui care strigase. Nu se mai vedea nimic altceva; cei doi fraţi, troaca, curtea, totul se topise în întuneric. Rămas singur, Ilie încercă să se ridice de la pământ. În timp ce se ridica, simţi deodată cum creşte ceva în el, cum se face mare, se umflă ca o apă şi-l zvârle în sus cu putere.

Sări din somn şi se încleştă îngrozit de marginea patului. Gemu cuprins de spaimă, cu sufletul

îngheţat. Pe spinare îi curgea sudoare rece.

Se visase copil şi ce lucru de neînţeles! Crezuse că toate acestea sunt întâmplări uitate.

Rămase mult timp cu faţa în sus şi de astă dată se gândi cu sânge rece la ai lui Enache, la Sandu şi la Iancu. Da, aşa s-au purtat cu el în anul acela după terminarea cursului primar, după ce fugise şi se întorsese apoi în sat. Se pierduseră nişte oi când cu fuga lor şi părinţii săi îl dăduseră la stăpân, chiar la ai lui Enache, să poată plăti. Nu stătuse mult, un an, dar iată că şi astăzi mai strigau în amintire răcnetele lor. Iar domnul Ghioceoaia îi făcuse astăzi bine, să-i aducă aminte de ele, întâi când vrusese să-l trimită să-i cumpere tutun şi pe urmă tocmai când era el mai bucuros şi de bucurie nu-şi dăduse seama că stătea prea mult în faţa comisiei.

Se ridică deodată în capul oaselor. Stătu nemişcat câtva timp. „Hm! Să mă duc eu să-i iau tutun lui. Hm! Ei nu! Asta nu se mai poate! Ei, lasă, gândi. Tu, Voicule, şi tu, Bădârcea, vreţi să conduceţi voi gospodăria? Nu! Dacă e vorba pe-aşa, mai bine să nu se facă. Aţi fost tari şi mari până acuma, aţi vrea să fiţi şi d-aici înainte şi nu vreţi să vă purtaţi altfel! Ei nu! Asta nu se mai poate!”

Şi aceste gânduri îi ţâşniră din minte cu atâta tărie, încât parcă îl izbiră cu adevărat, i se făcu capul moale, se întinse la loc pe căpătâi şi de astă dată căzu într-un somn adânc şi fără vise.

VIII

În această vreme, Anghel Gheorghe, Pascu, Niculae Burcea şi Ilie Moacă îl aşteptau pe Mitrică. Cu toate că nu dormise toată noaptea,

Mitrică nu întârzie să vină. Dacă Anghel îl chema la organizaţie, însemna că era nevoie. Se spălă până la brâu şi, fiindcă îşi simţea capul greu, îi spuse muierii să-i toarne şi în cap.

— Dacă asta e politica voastră, să te ţină închis ca la puşcărie şi să nu dormi toată noaptea, apăi atunci lovi-o-ar buba de politică, spuse muierea, vărsându-i oala în creştet.

Mitrică era un om mărunţel de tot, cu obrajii mici şi sărăcăcioşi. Parcă era un copil rău îngrijit. Muierea lui însă era înaltă ca o prăjină şi avea o uitătură bănuitoare şi întunecată. Era greu să-ţi închipui cum ar arăta ea dacă ar fi veselă.

— Vezi să nu-ţi dau eu o politică să n-o poţi duce, spuse Mitrică supărat. Toarnă mai încet, că îmi bagi apă în urechi.

Ciudat lucru, Mitrică avea un glas plin, bărbătesc, te mirai de unde vine.

— Inimă rea pe tine că m-au ţinut închis toată noaptea!… Lasă, nevastă, că le arăt eu lor ce înseamnă gospodărie de stat; oho! Mă duc la raion şi vedem noi cine trebuie închis!

— Da, vezi să nu! bolborosi ea.

Mitrică o lăsă în pacea ei şi îşi văzu de treabă. Plecă la sfat.

— Ce faci, Mitrică, nu vii să te desfăşori? îl întâmpină Niculae Burcea.

Mitrică închise uşa şi veni de se aşeză lângă Anghel.

— Ce să desfăşor, Niculae? La mine merge repede, răspunse el.

Zâmbiră toţi. Ce să desfăşoare el, că n-avea nimic. În ’45 primise două pogoane din moşia Cristescu, dar aşa mic cum era, Mitrică avea doi copii mari, o fată şi un băiat, şi cum anul trecut fata se măritase, Mitrică îi dăduse ei amândouă pogoanele. Pe băiat îl dăduse la o şcoală, într-o uzină din Bucureşti, pe cheltuiala statului. Mitrică şi muierea lui munceau fie la gospodăria de stat, fie la moară şi se ţineau bine. Mitrică nu era nici

desculţ, nici dezbrăcat. „Ar trebui să mănânce şi el mai mult, nu i-ar strica”, spuneau totuşi muierile.

— Ia o ţigare, Mitrică, spuse Niculae Burcea, întinzându-i tabacherea. Ce-ai făcut ieri? Am auzit că ieri ai fost la gospodăria de stat şi te-au ţinut toată noaptea la miliţie!

— Măi, tovarăşe Anghel, asta nu e o *situaţie!* exclamă Mitrică clătinând din cap cu reproş.

Anghel Gheorghe lăsă fruntea în jos şi toţi ceilalţi înţeleseră pentru ce secretarul arăta astăzi aşa de supărat. Ei nu ştiau că azi-noapte târziu, el, Anghel Gheorghe, fusese sculat din somn să răspundă la telefon că da, Mitrică e de-aici din sat şi e un om de treabă, e un om conştient, membru de partid, deputat comunal, membru în biroul organizaţiei.

— Asta nu e o *situaţie!* Eu mâine mă duc la raion, la tovarăşul secretar Ion Niculae, spuse Mitrică din nou. Ce cred ei, că dacă e gospodărie de stat n-o să îndrăznească nimeni să le spună în faţă? Aştepţi o lună, două, trei, dar cât vreai să mai aştept? A muncit omul, plăteşte-i numaidecât, nu-ţi bate joc de el!

— Nu trebuia să faci gălăgie, Mitrică! spuse Anghel posomorât. Ai lui Enache şi alde Petre Miuleţ atât aşteaptă, să audă că…

— Dar *în definitiv* de ce nu vor să plătească? întrebă Pascu ridicându-se agitat de la masă. Ce e asta? Ne jucăm de-a gospodăria de stat? Păi, gospodăria de stat să fie un model, aşa! strigă Pascu izbind cu pumnul în masă. Păi, ce fel…

— Pascule, ia stai jos, îl întrerupse Anghel. Stai jos şi nu mai striga de pomană. Nu trebuie să facem…

— Da, nu trebuie să facem *atmosfera,* sigur, parcă noi am face-o, parcă n-ar face-o ei! îl întrerupse Pascu nestăpânit. În definitiv ce e asta, că să nu facem atmosferă?!

— Aşa! i-o reteză Anghel tăios şi îl fulgeră cu privirea. Lasă partidul să vadă el care e situaţia.

Stai jos!

Pascu stătu jos, dar nici ceilalţi nu arătau mulţumiţi de atitudinea secretarului. Da, bine, partidul o să aibă grijă! Dar partidul poate că nu ştie! El, Anghel, e secretarul organizaţiei din sat, de ce nu spune partidului?

— Mitrică, spune-le şi lor ce ziseşi de dimineaţă că ai văzut la barieră!

Mitrică se uită la Anghel nedumerit, nu înţelegea.

— Care barieră? întrebă el.

Anghel Gheorghe îşi coborî privirea şi răspunse cu glas scăzut, parcă s-ar fi ferit de ceva:

— La barieră, de dimineaţă de tot, când te-ai întors de la gospodăria de stat.

Mitrică se supără că Anghel ocolea chestiunea gospodăriei de stat.

— Ei, na! făcu el ridicând din umerii săi mici. Parcă e prima dată… Ehe! Voicu Ghioceoaia îşi vede frumos de treabă… Parcă îi arde lui că…

— Bine-bine, spune chestia ailaltă, cu cine îmi spuseşi mie că l-ai văzut la barieră!

— Lasă, c-o să spun eu… să mă mai gândesc, că nu mi-am dat seama bine!

Anghel Gheorghe înţelese că Mitrică e nemulţumit şi că nu-i arde lui acum de ce-a văzut la barieră.

— Bine, Mitrică! Ia hai cu mine la telefon, spuse secretarul ridicându-se.

Se ridicară cu toţii numaidecât. Ieşiră pe coridor şi intrară câteşipatru în cabina telefonistei.

— Ia dă-mi şi mie raionul de partid, ceru Anghel, aşezându-se pe un scăunel. Dă-mi-l chiar pe tovarăşul Ion Niculae.

Telefonista, o fată din sat de vreo nouăsprezece ani, tăcută şi absentă ca o preoteasă a ceva ştiut numai de ea, cu nişte cozi negre pe spate ca nişte frânghii, vârî o serie de fişe în aparat, scoase altele şi începu să ceară raionul de partid. După câtva

timp, Anghel trecu pe scăunelul telefonistei şi duse receptorul la ureche.

— Alo! Alo! Alo, raionul! Raionul! Raionul! Tovarăşul secretar?!! A! Tovarăşul Sergiu! Noroc. Tovarăşul secretar Ion Niculae nu este acolo?

Anghel Gheorghe mai îngână ceva şi închise telefonul. Nu-i venea să vorbească liniştit cu tovarăşul ăsta, Sergiu. Venise în sat acum două luni, când se începuse acţiunea pentru înfiinţarea gospodăriei. Îi rămăsese în minte aşa cum îl văzuse atunci: un om foarte tânăr, grăsuţ, cu nişte obraji albi, raşi proaspăt, plesnind de sănătate. Vesel nevoie mare, ca şi când totul în jurul său ar fi fost albastru şi înflorit. Se urcase la masa prezidiului şi luase cuvântul în faţa oamenilor. Vorbise frumos, fusese ascultat de mulţimea de oameni în mare tăcere, dar, după ce terminase, tăcerea continuase şi Anghel Gheorghe ştia bine ce înseamnă acest lucru. Trebuise să ia el pe urmă cuvântul şi să spulbere atmosfera aceea de zarzări înfloriţi pe pârleaz. Totuşi, tovarăşul Sergiu izbutise să-i facă pe oameni să ţină minte câteva lucruri foarte limpezi, cu care Anghel Gheorghe a avut pe urmă de furcă. Tovarăşul Sergiu spusese că în gospodăria colectivă sunt socializate numai pământurile, vitele mari de muncă şi uneltele. Fiecare colectivist, spusese el, are dreptul să-şi păstreze pe lângă casă aşa: o vacă elveţiană care dă patruzeci de kile de lapte pe zi, zece stupi sistematici, cinci porci de diferite rase, Mangaliţa sau York, găini şi diferite alte păsări şi animale care cresc pe lângă casă. Oamenii tresăriseră: „Da, frumos, face să intri în gospodăria colectivă! spuneau ei după ce adunarea se terminase. Ne înscriem! Da, da! Face să te înscrii!” Alţii însă se prefăceau întristaţi, clătinând din cap. Ei nu se puteau înscrie, spuneau că n-au *posibilitatea*! De ce? Păi, d-aia, fiindcă ei stupi sistematici n-au, vacă elveţiană n-au, cinci porci de *diferite* rase n-

au, alte păsări şi animale care cresc pe lângă casă… Nu-nu! N-au *posibilitatea!*

— Nu e acolo tovarăşul Ion Niculae? întrebă Pascu.

— Nu, e pe teren! răspunse Anghel pe gânduri.

— Vorbeşte cu altcineva, cu tovarăşul Lungu.

— Tovarăşul Lungu nu mai e la raion. Nu ştiai? A plecat alaltăieri…

Aparatul începu să bâzâie. Telefonista luă receptorul şi răspunse:

— Raionul de partid, spuse ea, vorbeşte, tovarăşe Anghel!

— Tovarăşe Anghel, spune-mi mie, auzi Anghel de la celălalt capăt. Tovarăşul Ion Niculae şi Ţurlea se întorc târziu, aşa că… Spune, care e problema?

În loc să spună care e problema, Anghel Gheorghe se arătă mirat şi neîncrezător.

— Ţurlea? Care Ţurlea, tovarăşe Sergiu?

— Tovarăşul Ţurlea, secretar-doi: a venit de câteva zile, măi tovarăşe! E de loc de la voi din sat.

Anghel Gheorghe se ridică în picioare, acoperi pâlnia receptorului cu palma şi le spuse celorlalţi cu un zâmbet larg care îi lumină toată faţa:

— Fraţilor, Ion al lui Ţurlea a venit secretar-doi la raion.

De bucurie, Anghel Gheorghe îi spuse tovarăşului Sergiu în câteva cuvinte care era problema:

— Tovarăşe Sergiu, uite, aici la noi e o atmosferă proastă pe chestia gospodăriei de stat; nu le plăteşte oamenilor, îi amână mereu… Unii aşteaptă de prin primăvară! Eu nu înţeleg situaţia asta!

— Uite, măi tovarăşe Anghel, spuse Sergiu la celălalt capăt, nu vă luaţi după toate zvonurile chiaburilor! Cum se poate să nu le plătească, e gospodărie de stat, frate! Veniturile şi cheltuielile sunt şi ele planificate, cum poţi să-ţi închipui că n-

au planificat mâna salariată! Gândeşte-te mai bine, nu te lăsa prins în plasa chiaburilor.

— Da, da! Bine! Bine, tovarăşe Sergiu, spuse Anghel cu gravitate. Da, da, o să căutăm să nu ne lăsăm prinşi în plasa chiaburilor. Sigur, aveţi dreptate. Asta era problema şi vream să ştiu ce sfaturi ne daţi. Nu ştiţi, tovarăşul Ţurlea vine târziu?

— Mi se pare că tovarăşul Ţurlea a plecat spre voi, îi răspunse Sergiu.

N-apucă bine Anghel să închidă telefonul, că Stan năvăli în cabină şi le spuse pe nerăsuflate că a venit cineva de la raion.

— Uite-l, el este, spuse Stan arătând cu capul spre uşa de la intrare.

IX

Într-adevăr, Ţurlea sosise şi fusese recunoscut de unii îndată ce fusese văzut. Anghel, Pascu, Mitrică şi Niculae Burcea îi ieşiră înainte.

— Noroc, măi tovarăşi, spuse Ţurlea dând mâna cu fiecare, cu oarecare grabă, aşa cum face orice om care trebuie să strângă multe mâini. Ei, cum merge treaba aici, tovarăşe Anghel? Nu te-am mai văzut din ’45. Şi tu, Pascule… Uite-l şi pe tovarăşul Niculae Burcea.

Se vedea că Ţurlea îşi stăpâneşte cu pricepere bucuria. Abia dădu mâna cu cei de faţă că se şi grăbi să intre în biroul plin de oameni al secretariatului. Făcu cunoştinţă cu secretarul comitetului executiv, dădu mâna cu inginerii, se uită în treacăt în hârtiile lor… Uitându-se la el, Anghel se înseninase de tot, i se luminase faţa. La un moment dat, îşi frecă palmele şi îi dădu un

ghiont puternic lui Niculae Burcea. Niculae Burcea îi făcu cu ochiul şi îl arătă pe Pascu.

— Să vezi cum îl scoatem noi acum de la moară pe Pascu, glumi el.

— Tată Pascule, te-am curăţat, glumi şi Anghel. Ce crezi tu, Pascule, c-o să te mai las eu acolo? Să vii colea la gospodărie, frate!… Ehe!

Pascu râse în silă. Se vedea că nu-i plac deloc astfel de glume.

— Da, parcă în viaţa mea numai *director* de moară am fost! răspunse el.

Aşa era, cum zicea el. În viaţa lui fusese întâi ucenic tâmplar, apoi intrase la moară şi se făcuse mecanic.

— Orişicât, îl necăji Anghel mai departe, suflându-i la ureche. La grajd, să ai grijă de vite, tot ai fi bun. Ţi-l dau pe Mitrică ajutor, aşa că o să-ţi fie lesne.

Spunându-i acestea îl bătea rar pe spinare, îl ocrotea părinteşte.

Ţurlea stătea de vorbă cu Prunoiu şi cu secretarul comitetului executiv. Arăta foarte mulţumit de ceea ce i se spunea şi nu se vedea că are de gând să se dezlipească de ei. După o vreme, Pascu şi Mitrică se despărţiră de Anghel şi se duseră şi ei acolo. Anghel se duse şi el, dar stătu ceva mai la o parte şi nu spuse nimic.

La un moment dat, Prunoiu începu să povestească cum se muncise la formarea comitetului de iniţiativă. Auzindu-l, Anghel se dădu mai aproape şi se făcu atent.

În curând, de uimire, nu mai pricepu nimic. Se aşteptase ca Prunoiu să nu pomenească nimic despre organizaţie. Nu numai că pomeni tot timpul de organizaţie, dar îi şi lăudă grozav pe Mitrică şi pe Pascu. Numai de Anghel nu pomeni niciun cuvânt.

— Pascu şi cu moara pe cap, Mitrică tot aşa… Dar am dormit şi noi mai puţin câteva săptămâni. Am format un comitet bun, cu mulţi mijlocaşi; asta

a fost cheia! Săracu' Mitrică dormea de-a-n picioarelea! Asta e Mitrică, spuse Prunoiu, bătându-l pe Mitrică pe spinare cu palma lui grea.

— N-ai mai crescut, Mitrică, spuse Ţurlea.

Trăsăturile mici ale lui Mitrică se încreţiră de veselie.

Nu spuse nimic, se vedea că îi pare nespus de bine că Ţurlea îşi amintea de el.

— Şi tu, Pascule, văz că ai tras la fainã pe nas… i se adresă Ţurlea lui Pascu.

— Eu zic că şi pe dinăuntru are pospai, tovarăşe secretar, spuse Prunoiu râzând. Bă, Pascule, eu zic că ţie când ţi-e foame mănânci din tine!

Vrusese să spună că, având fainã şi pe dinăuntru, se hrăneşte de la sine, dar oamenii adunaţi dădură şi alt înţeles vorbelor şi izbucniră în hohote groase. Cineva care n-ar fi ştiut despre ce e vorba nu s-ar fi îndoit nicio clipă că Prunoiu este acela care e secretar al organizaţiei. Aşa se înţelegea din purtarea preşedintelui. Da, organizaţia aşa şi pe dincolo! Pascu a muncit. Mitrică nu dormea cu nopţile… Bine, dar cine a condus toate acestea? Ei, nu! De ce să se laude singur? El a condus, el, Prunoiu, dar nu face să se pună singur în *ipoteza*.

Într-o vreme, Ţurlea îl văzu şi pe Anghel, stătea chiar alături, dar alunecă repede cu privirea peste el şi continuă să fie atent la cele ce spunea preşedintele.

Prunoiu era un om voinic, începuse să se îngraşe. Purta cămaşă de poplin, era proaspăt bărbierit şi avea un cap mare, cât ciutura, cu frizură bogată. Era mai tânăr decât Anghel, părea să nu fi trecut de treizeci de ani. Anghel era mai puţin voinic, dar statura sa era legată mai strâns. Pantalonii de stofa ţesută în casă şi vesta neagră îmbrăcată peste cămaşa largă de bumbac nu-l deosebeau deloc de ceilalţi oameni. Se cunoştea totuşi că e un om care a văzut multe. Dacă l-ar fi luat cineva pe Prunoiu într-o maşină şi ar fi pornit

cu el în mare viteză, privirea sa greoaie ar fi înţepenit şi n-ar mai fi văzut nimic în jurul său, lucru care nu se putea spune despre Anghel. Anghel făcuse armata la marină. Nu povestise niciodată nimic din câte văzuse şi nici nu-i plăcea să-i aducă cineva aminte de vremea aceea. Spunea doar atât: „E rău la marină, mai bine să te-arunci în apă de la început.”

Ţurlea se uită la un moment dat la ceas şi ieşi din biroul secretarului. Prunoiu se luă după el.

— Vasăzică, sediul gospodăriei o să fie afară din sat, spuse el căutând pe cineva cu privirea. Mi-aduc aminte că acolo era regia autonomă şi nişte armăsari, nişte tauri.

— Nu mai e de mult, spuse Prunoiu.

— Unde e secretarul organizaţiei? întrebă Ţurlea pe neaşteptate.

Anghel rămăsese înăuntru. Îl chemară afară, chiar Prunoiu se duse după el. Ţurlea nu-l aşteptă, intră singur în odaia pe uşa căreia scria *Organizaţia de bază P.M.R.* şi închise uşa în urma lui. Anghel, Mitrică şi Pascu intrară şi ei şi se aşezară pe cele două bănci, de o parte şi de alta a mesei. Lui Ţurlea îi dădură singurul scaun pe care îl aveau. Erau acuma numai ei trei, membrii biroului. Ilie Moacă şi Niculae Burcea stăteau pe-afară.

Ţurlea îi ceru lui Anghel să-i spună dacă au ceva probleme; care e situaţia organizaţiei, acum, după înfiinţarea gospodăriei; câţi membri de partid nu s-au înscris, cine să fie preşedinte şi alte probleme în legătură cu conducerea gospodăriei. Chiaburii ce situaţie au?

Anghel răspunse la toate întrebările, afară de acelea în legătură cu conducerea gospodăriei. Celelalte erau probleme uşoare la care ei se gândiseră de mult şi acum îi arătau cum stau lucrurile. Care e situaţia cu chiaburii?

— Situaţia chiaburilor e proastă, spuse Pascu la un moment dat. Nici măcar un deget n-au îndrăznit

să mişte. Trebuie să spunem că o fi având el, tovarăşu-ăsta Prunoiu, preşedintele, lipsurile lui, dar în privinţa chiaburilor putem să zicem că a luat toate măsurile.

— Da, murmură după un timp Mitrică, puţin încurcat. A lucrat bine.

Anghel tresări, se uită surprins la amândoi şi îndată se şi posomori.

Se făcu tăcere.

Anghel continuă să se uite la cei doi şi parcă uitase că alături de el stătea Ţurlea. Nu înţelegea nimic şi nici nu-şi ascundea nedumerirea. „Adică cum, Pascu şi Mitrică şi-au schimbat părerile? Ce se întâmplă cu ei? încep acum să-l laude pe Prunoiu? De ce?

Cum, dar adineauri, înainte să vie Ţurlea, Pascu se grozăvea în faţa lui Prunoiu că el nu-i mai dă voie să se substituie biroului. Adică cum, asta îi lipseşte lui Prunoiu, laudele? Lăudaţi-l, fraţilor!”

Anghel îşi plecă fruntea încet, cuprins de o neaşteptată oboseală. Pascu şi Mitrică lăsară şi ei frunţile în jos, parcă ferindu-se…

— Pascule şi Mitrică, ce-i daţi zor cu laudele, că ăla a făcut şi ălălalt a dres, rupse Anghel tăcerea. Tovarăşul Ţurlea ne întreabă cum stăm cu gospodăria d-aci înainte, cine are s-o conducă. Asta e problema ce frământăm noi aici. Nu e cinstit din partea noastră să ne lăudăm aici unii pe alţii…

Pascu ridică fruntea, uimit:

— Cine se laudă?

— Voi vă lăudaţi. Nu în felul ăsta o să-şi dea seama tovarăşul Ţurlea care e atmosfera aici la noi, continuă Anghel, posomorât. Tovarăşul Ţurlea o să-şi dea el seama şi fără laudele noastre, dacă e să-şi dea seama!

Cuvintele din urmă Anghel le spuse cu o oarecare îndârjire. „Ia uite la el!”, gândi Ţurlea surprins.

— Mai bine ai face să spui limpede despre ce e vorba, tovarăşe Anghel, i se adresă Ţurlea.

Adică să nu încerce el, Anghel, să-i ameninţe pe Pascu şi Mitrică şi să-i facă în felul acesta să-şi schimbe părerile. Prost îi stau treburile lui de secretar dacă a ajuns până aici.

Anghel simţi această mustrare din asprimea cu care îi vorbise Ţurlea. Nu-şi dădea seama că Ţurlea n-are de unde să ştie care e situaţia; i se părea că el a venit de la raion cu o părere gata făcută, altfel nu l-ar fi ascultat pe Prunoiu cu atâta plăcere; lăsă fruntea în jos şi puse capăt oricărei discuţii:

— Nu e vorba despre nimic, am spus că n-are niciun rost să ne lăudăm.

Din nou se făcu tăcere.

— Ba cum să nu, răspunse Ţurlea după câtva timp, înţelegând că Anghel este hotărât să nu mai spună nimic. Cine lucrează cum trebuie, îl lăudăm; dacă laudele i se urcă la cap…

Anghel nu se clinti; parcă nici nu auzi. Stătea nemişcat şi obrazul îi era ca de lemn.

— Nu ajută critica, schimbăm călimara, adăugă Ţurlea, uitându-se cu atenţie la acest secretar sătesc care se purta ciudat. Noi nu lucrăm fiecare cum vrem, aplicăm linia partidului, adăugă el aspru.

Anghel continuă să primească cu neîncredere spusele lui Ţurlea. Fără să se uite la cineva, întrebă cu un glas surd, ca şi când ar fi întâmpinat o dârză împotrivire:

— Care linia partidului?

— Cum care linia partidului? N-o cunoşti?

— Care?

— Avem mai multe linii?

— Aici la noi fiecare are o linie a lui.

— Aşa!

Pascu şi Mitrică amuţiseră: Anghel era de nerecunoscut. Cum îndrăznea să vorbească astfel

cu un secretar al raionului? În faţa tovarăşului Ion Niculae de multă vreme nu mai scotea un cuvânt.

— Preşedintele are linia lui, State de la cooperativă are linia lui, Săftoiu, secretarul sfatului, are linia lui, Voicu Ghioceoaia are linia lui.

Anghel izbi cu pumnul în masă şi îi dădu drumul fără să se mai oprească.

Prunoiu are linia lui pe care Anghel n-o pricepe. Prunoiu îl pune pe Ilie Moacă să dea şase kile de lână, iar pe Bădârcea, care are avere mai mare decât Ilie Moacă, îl pune să dea trei kile. Şi pe Gavrilă la fel; şi pe Ioniţă la fel; şi pe Pătăleaţă la fel; şi pe Stancu tot aşa; iar pe Trafulică, nu; pe Didel, nu; pe Voicu Ghioceoaia, nu; Voicu Ghioceoaia s-a îmbogăţit! E membru de partid, vine la şedinţe, tună şi fulgeră contra chiaburilor! Dar cote nu dă. A făcut avere, a ajuns să ia oameni cu ziua.

— Mitrică, ia Voicu Ghioceoaia oameni cu ziua, sau nu? Vorbeşte aici! Vorbeşte aici, Pascule: cât grâu macină domnul Ghioceoaia? De câte ori umple el căruţa cu saci?

— Parcă cine mai numără? răspunse Pascu.

— Păi, de ce să numeri, bagă capul în fainã, pe urmă vino ici şi începi şi laudă-l pe tovarăşul preşedinte!

— Nu l-am lăudat.

— Zi, bravo, tovarăşe preşedinte, eşti cel mai preşedinte din toţi preşedinţii. Planul de colectări e îndeplinit, comuna e prima la însămânţare, prima la recoltare… Dar de la cine ai colectat să nu te întrebe nimeni, da, noi avem experienţă, aşa se întâmplă când preşedintele e mai activ, i se năzare lui Anghel că se substituie biroului!

Ţurlea se posomorî. Formula aceasta îi era cunoscută…

— Ia potoleşte-te, îi zise, ia-o mai domol, să ne putem înţelege. Spuseraţi de unul Voicu Ghioceoaia care ia oameni cu ziua. Cine e ăsta?

— Are şase hectare arabile, dar averea lui e în vite! Face negustorie, răspunse Mitrică fără să-l lămurească pe Ţurlea cine era Ghioceoaia.

— Face speculă, nu negustorie; vorbeşte, Mitrică! Unde te-ai întâlnit azi-dimineaţă cu el?

Mitrică povesti întâmplarea, cum se dusese la gospodăria de stat şi cum se certase acolo cu directorul gospodăriei, cum directorul gospodăriei chemase miliţia să-l aresteze.

— De ce să te aresteze? întrebă Ţurlea.

Mitrică relată că gospodăria de stat nu i-a plătit munca şi n-a mai putut răbda şi le-a spus că sunt bandiţi. Atunci directorul l-a dat pe mâna miliţiei. Ţurlea se posomorî. Lucrurile se încurcau.

— Să lăsăm asta mai pe urmă. Să terminăm cu Ghioceoaia ăsta.

— Când m-am întors dimineaţa, lângă pădure la barieră, Voicu Ghioceoaia descărca dintr-un camion nişte saci şi nu ştiu mai ce.

— Putini cu brânză. Şi-a cumpărat astă-vară trei vaci şi douăzeci de oi, începu Anghel din nou. Să vedeţi acum ce face preşedintele.

Povesti amănunţit cum, în ultima vreme, Prunoiu a început să facă atmosferă pentru Voicu Ghioceoaia şi Bădârcea. Ei, biroul organizaţiei, s-au gândit să-l propună deocamdată pe Niculae Burcea ca preşedinte. E un om priceput şi toată lumea ţine la el şi îl vorbeşte de bine. Numai lui Prunoiu nu-i place. De ce? Fiindcă Niculae Burcea nu-şi scoate căciula înaintea tovarăşului preşedinte. De ce nu şi-o scoate? Fiindcă dac-o scoţi, tovarăşul Prunoiu îţi cere pe urmă să-i ţii dârloaga. Dacă n-o scoţi, e şi mai rău, pe unde te vede, te împunge cu sula în coaste ca să dai cotele. Şi atunci ce face tovarăşul Prunoiu? începe să-ţi facă atmosferă, nu-i pasă lui că aici în sat e organizaţie. De unde şi până unde Bădârcea bun de preşedinte? Că are ceafa ţeapănă şi se pricepe să sară cu ciomagul? Iar Ghioceoaia…

— Tovarăşe Ţurlea, noi suntem contra lui Ghioceoaia. Se poartă urât cu oamenii, îl cunoaştem. A avut doi cai şi am aflat, acum trei luni, că i-a vândut. Când l-am întrebat de ce i-a vândut, a început să se drăcuie că n-a ştiut de gospodărie.

Ţurlea se gândea.

— În niciun caz, zise el, nu-l putem propune adunării pe Ghioceoaia. Dacă asta e divergenţa esenţială, părerea mea e că am face o greşeală (dacă tot ce spuneţi se va dovedi negru pe alb!).

În prima clipă lui Ţurlea îi scăpă, nu băgă de seamă ce însemnătate aveau pentru Anghel şi cei doi cuvintele sale din urmă. Pascu se ridică şi începu să se plimbe nervos. Aşa, da! Ei, aşa mai înţelegea şi el! Anghel scoase tabacherea din buzunar şi încercă să-şi facă o ţigare, dar degetele îi tremurau puţin şi nu izbuti. Chipul i se înseninase. De câteva ori oftă.

— Ce oftezi? îl întrebă Ţurlea prietenos. Spune mai departe, vasăzică asta e linia preşedintelui: să-l sprijine pe ăl care face speculă şi care ia oameni cu ziua! Pe cine ia Ghioceoaia cu ziua? Care sunt oamenii ăia? Chemaţi-i aici, ne trebuiesc dovezi!

Anghel clătină din cap: „Ei, care sunt! îi ştim noi!”

— Cine a mai muncit la el, Mitrică; afară de Ilie Barbu şi de Gavrilă?

— Ioniţă!

— Da, şi Ioniţă!

— Ilie Barbu?! întrebă Ţurlea tresărind. Care Ilie Barbu?

Îi spuseră care Ilie Barbu: îl cunoaşte el, Ţurlea; când erau mici…

— Cum să nu-l cunosc! exclamă Ţurlea, dar am întrebat dacă e ăla care îl ştiu eu! Ce face el acuma? Se înscrie şi el în gospodărie?

— Se înscrie!

— Unde e? Ia chemaţi-l aici.

Ţurlea se ridică de pe scaun şi se duse spre uşă. Pascu veni în urma lui, deschise uşa şi strigă:

— Bă, ia spuneţi-i lui Ilie Barbu să vină până aici.

Cineva răspunse că Ilie Barbu a plecat acasă.

— Să-l cheme, spuse Ţurlea.

— Stane, du-te repede acasă la Ilie Barbu, să vie numaidecât aici. Fuga!

— Să vie şi Gavrilă, Pascule! Gavrilă şi Ioniţă, spuse Anghel de la locul său.

Ţurlea se întoarse şi se aşeză pe scaun.

— Ilie Barbu e în partid? întrebă el după câtva timp.

— Da, din patruzeci şi şapte, răspunse Anghel.

— Uite, şi cu Ilie Barbu a fost o problemă, zise Pascu. Ilie Barbu a tot muncit ba pe la gospodăria de stat, ba pe la pădure! Când l-am dat afară pe Istrătescu, i-am spus lui Prunoiu să-l propună şi pe el referent, e om cu carte Ilie ăsta al Barbului, n-a uitat ce-a învăţat la şcoală şi devotat, el tot timpul a ajutat organizaţia… N-a vrut, zicea că atunci când oi fi eu preşedinte, atunci să comand. M-apucasem să-i spun şi lui Ilie Barbu că l-am propus referent: i-am mai făcut şi ăluia inimă rea de pomană.

X

Gherghina intră în odaie şi, văzând că Ilie a adormit din nou, îi înveli picioarele desculţe cu o cârpă, dădu muştele afară, închise geamul uşurel, apoi ieşi pe prispă şi începu să dea nişte lână la darac.

„Ce-o fi cu el??! se întrebă ea îngrijorată. Zice că s-a certat cu alde Ghioceoaia şi ăilalţi. Dar ce-o fi avut cu ei?”

Încercând să priceapă, Gherghina îşi aduse aminte că lui Ilie i s-a mai întâmplat asta de câteva ori. Tot aşa, pleca de-acasă bucuros şi se întorcea posomorât şi negru. Da, dar nu se întâmplase aşa de rău ca acuma: să nu zică nimic şi să nu stea la masă!

Acum vreo trei ani, într-o dimineaţă, se dusese să-l cinstească pe Anghel pentru un proces şi se întorsese supărat. Anghel îl îndemnase să-l dea pe Iancu Enache în judecată. Era vorba despre nişte socoteli vechi, de pe vremea când Ilie al ei era flăcău. „Şi ce dacă sunt socoteli vechi, spusese Anghel, Iancu a dezgropat o socoteală veche pe care până şi bătrânul Enache o uitase. Atunci de ce să-l iertăm noi pe el?”

Gherghina îşi aminti ce bucuros fusese Ilie după ce se întorsese de la proces. Iancu Enache fusese condamnat să plătească pentru anul acela, cât muncise Ilie în târla lui. După proces Iancu încercase să-l ameninţe pe Ilie şi, fiindcă Ilie nu se speriase câtuşi de puţin, Iancu încercase după aceea să-i ia ochii cu câteva oi şi o gloabă de cal. „Ţie să-ţi dea bani *lichizi*, să nu umble el cu de-alde d-astea”, îl sfătuise Anghel pe Ilie. Iancu n-avusese încotro, trebuise să-i dea lui Ilie bani lichizi. Asta se întâmplase seara. Dimineaţa, Ilie vârâse banii la brâu şi plecase să-l caute pe Anghel. Îl găsise la primărie, îl chemase deoparte şi îi pusese în mână cinci mii de lei. Anghel se uitase la el, îi înapoiase frumos teancul de bani şi îi spusese lui Ilie câteva vorbe pe care la început Ilie nu le înţelesese bine, dar care mai târziu îi făcuseră multă inimă rea. „Mă, ce cap prost are omul nostru, spusese Anghel cu blândeţe. Cu pâlnia să torni în el şi tot nu înţelege.” Ilie se întorsese acasă supărat. „Vrei să-i mulţumeşti omului că ţi-a făcut un bine şi când colo ieşi de două parale.” Dar lucrurile nu se opriseră aici. „Ilie, tu să nu mai vorbeşti cu mine”, îi spunea Anghel câteodată. E drept că glumea, dar gluma asta îl durea pe Ilie.

Gherghina îşi aminti că totuşi lucrurile se terminaseră cu bine. Având aceşti bani, dărâmaseră bordeiul în care stăteau, îşi făcuseră o casă ca lumea şi le mai rămăseseră bani să schimbe şi-o pereche de cai. În ziua când terminase casa, pe neaşteptate, Anghel şi Pascu veniseră la ei; îi spuseseră lui Ilie că cum vine asta, nu-i este aşa, niţel pe la nas? „Nu ţi-e ruşine, Ilie? Ţi-ai făcut casă nouă şi nu dai şi tu un pahar de vin?”

Gherghina îşi aminti apoi că a doua oară i se mai întâmplase lui Ilie tot aşa, vara trecută. A fost mai rău, că era să iasă cu bătaie.

Se sculase de dimineaţă şi pusese caii la ham, Ilie al ei nu prea avea timp să se ducă la şedinţe. Muncea mai mult pe la Udupu, la gospodăria de stat; pleca devreme şi se întorcea noaptea târziu, când să se mai ducă şi la adunări? în ziua aceea, seara venise chiar Anghel şi-i spusese ei, Gherghinei, să-i spuie lui Ilie să nu plece nicăieri, a doua zi să se ducă acolo, la şedinţa de partid. De la şedinţa de partid, Ilie se întorsese noaptea târziu, iar dimineaţa pusese caii la ham să plece la Dor Mărunt. Gherghina îşi aminti că se cam certaseră. Se duceau cu căruţele la Dor Mărunt să vadă cum merge socoteala cu colectivul şi Ilie zicea că să vie să vadă şi ea. Trecuse un an de când se făcuseră primele gospodării colective şi se spuneau multe lucruri despre ele… că ar fi făcut bucate bune, că se munceşte mai lesne… Gherghina nu credea, auzise taman de-a-ndoaselea, că nu s-ar fi făcut neam bucate şi că e vorba să se desfacă. „Hai acolo, să vezi cum stă socoteala”, îi ceruse Ilie. „Oleu! Ce să caut eu între oameni! Doamne păzeşte!”, se împotrivise ea. Nu se dusese: dacă se ducea el, era destul.

S-a întors acasă pe seară şi arăta aşa de vesel că n-aveai de ce să-l mai întrebi cum a fost. Gherghina îşi aminti apoi că Ilie deshămase caii şi plecase pe urmă devale, pe la oameni. Când venise

acasă noaptea târziu, arăta negru de supărare. S-a aşezat la masă şi a mâncat. Mânca şi povestea.

Devale s-a întâlnit cu alde Gavrilă, cu alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu şi cu alde Ioniţă. Au intrat la *meatè* să bea câte-o ţuică. Ăştia nu fuseseră la Dor Mărunt şi l-au întrebat pe Ilie cum a fost, dacă e ceva acolo.

— Mă, ăştia, ce să vă spun eu vouă!? Dacă vă spun că *este*, voi o să mă faceţi mincinos, dacă vă spun că *nu este*, atunci mă pun eu singur în situaţia de mincinos!

— Ilie, a exclamat Gavrilă râzând, eu am ştiut de mult că eşti om deştept, dar n-am vrut să spun la nimeni! Zi aşa, oricum ai da-o, tot mincinos ieşi! Ha-ha-ha!

— Păi, nu e aşa?! Judecă şi tu, Gavrilă!

— În sfârşit, lasă asta acuma, spune-ne ce este acolo şi vedem noi pe urmă cum devine! l-a îndemnat Gavrilă.

Înainte de a începe, Ilie s-a uitat la alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Parcă bănuia el ceva, că fraţii Ciobanu se simţeau atinşi de părerea lui Gavrilă, că Ilie este un om deştept. Dar era prea însufleţit ca să mai ţină socoteala de bănuiala sa.

— Aş putea să vă spun într-un cuvânt, a început el. Domnule! e altfel de viaţă!

— Aha! a exclamat Ioniţă, ca şi când s-ar fi dumerit fulgerător.

— Altfel de viaţă! a continuat Ilie. Cum să vă spun? Prietenia e altfel!… Oamenii între ei nu mai au cum să se… Adică… Să luăm un *ezemplu!* Uite, eu şi cu ai lui Ciobanu ne avem bine, suntem, cum se zice… în fine… prieteni, de!

— Vechi! adăugase Gavrilă.

— N-are a face, putem să nici nu fim. Eu vreau să spun ce zice lumea! (Lumea asta, aşa cum este ea acuma!) Dacă ai lui Ciobanu pot să-l înşele într-un caz pe Ilie Barbu şi să-i ia vita din bătătură, lumea zice că ai lui Ciobanu sunt deştepţi şi Ilie Barbu prost.

— Când te-am înşelat noi pe tine, Ilie? sărise Vasile Ciobanu pe neaşteptate.

— Taci din gură, Vasile, a dat numai un *ezemplu*, a lămurit Gavrilă.

— *Ezemplu*, *ezemplu*, dar să nu se lege de noi!

— Ei, eu vă spun că acolo lumea nu mai zice aşa! a exclamat Ilie.

— Care lume?

— Aia din gospodărie!

— Bine, a convenit Gavrilă, dar ia spune tu, unde se duc bucatele lor?

— Care bucate?

— Munca lor! Cine le-o ia? Lor le dă ceva?

— Cu munca lor e ceva şi mai frumos! a răspuns Ilie numaidecât, din ce în ce mai însufleţit, fără să bage de seamă că de astă dată nici Gavrilă şi nici măcar Ioniţă, care era membru de partid, nu-l mai aprobau. E o socoteală mai frumoasă decât aş fi crezut eu, să te uiţi la ei cum au aranjat aşa ca fiecare să ştie cât face; tu, muierea, copilul, fiecare cu socoteala lui! Şi când…

— Ca la armată, a hotărât Ioniţă scurt şi cuprinzător, întrerupându-l pe Ilie.

— Bă Ilie, a sărit şi Gavrilă numaidecât, îmi place de tine că eşti deştept, dar nu-mi place că prea le crezi pe toate.

— S-a dus acolo, au aranjat ăia să le ia ochii şi Ilie, gata! Socoteală frumoasă! a spus Ioniţă, batjocoritor.

Ilie nu s-a supărat. Nu voia să se certe cu ei, cu toate că aerele pe care şi le luau ai lui Ciobanu îl cam supărau. Se credeau deştepţi nevoie mare. Ilie nu-şi amintea să-i fi auzit vreodată zicând: „Nu ştiu!” Ştiau! „Uite cum stă chestiunea”, începeau ei să-ţi explice. Se întâmpla destul de des ca lui Ilie să nu-i convină deloc părerile lor, ba chiar să-şi dea seama că uneori spun nişte prostii mai mari decât ei, da, dar tot îi plăcea de ei şi pe de altă parte le plăcea şi lor că Ilie venea să-i întrebe. Într-o vreme, s-a gândit să le spună că nu e chiar aşa

cum zic ei, dar şi-a dat seama că ei se cred mult mai deştepţi decât el şi dacă ar fi încercat să le arate că lucrurile nu stau chiar aşa, s-ar fi supărat, ba chiar l-ar fi ocolit şi Ilie nu voia ca ei să-l ocolească, erau prietenii lui. În seara aceea şi-a dat seama că lor nu le place că le vorbea de bine despre colectiv. S-a gândit mult până să se hotărască ce să facă. Alde Vasile şi Gheorghe au să se supere că el are altfel de păreri decât ei. Ba poate au să se supere şi pentru că nu i-a întrebat întâi pe ei, *care ştiau.*

„Ce să-i întreb pe ei? îşi aminti Gherghina cum îi povestise Ilie. Adică cum: eu am fost şi am văzut cu ochii mei cum stau lucrurile şi să viu la tine care n-ai văzut să te întreb: Mă cutare, cum stă socoteala cu colectivul? Asta ar fi prea de tot, dă-o dracului.”

Ilie i-a povestit apoi că acolo, la faţa locului, a stat mult pe gânduri până să le spună prietenilor pe şleau ceea ce gândea. Îi venea greu, ştia bine că după aceea ei au să-l ocolească. Îi părea rău şi de Gavrilă, care era un om de treabă şi cu care se ajuta la nevoie. Greu era din partea asta, dar nu se mai putea, trebuia să le spună.

— Bă Ilie, săriseră fraţii Ciobanu, cu gurile mari. Lasă, bă, nu ne învăţa tu pe noi; lasă, că am auzit noi cum stă socoteala cu colectivul.

— Bine, eu nu zic că n-aţi auzit, răspunsese Ilie domol, cu blândeţe. Aţi auzit, dar eu am văzut, mă! Zău am văzut!

— Ei! Asta el, exclamaseră ei, uitându-se la Ilie de sus şi bătându-l pe spate cu îngăduinţă. Lasă, mă Ilie! Ce-ai văzut tu, nu e aia!

— Să ştiţi că n-aveţi dreptate! Zău, n-aveţi neam! O mie de auzituri nu face cât un văzut, spusese Ilie împăciuitor.

Începuseră să râdă de el. Taci că a nimerit-o cu văzutul! Vezi să nu fi văzut! Parcă ştie Ilie să vadă! O mie de văzuturi de-ale lui Ilie nu fac cât un auzit de-al lui Vasile sau Gheorghe Ciobanu.

„Nu e bine”, gândise Ilie îngrijorat, auzindu-i cum îl luau peste picior. Se gândise că Anghel o să afle că ăştia au râs de el şi o să se supere, dacă nu mai rău, să râdă şi el că n-a fost în stare să se descurce.

— Râdeţi voi, dar râdeţi ca nişte proşti! spusese Ilie pe neaşteptate, aproape fără voia lui.

Ei încetaseră deodată.

— De ce ca nişte proşti, Ilie? întrebase Gavrilă supărat. Prost eşti tu, că nu ştii ce vorbeşti!

— Ba voi sunteţi proşti, voi nu ştiţi ce vorbiţi.

— Ba prost eşti tu, sărise Ioniţă cu ochii cât cepele.

Vasile şi Gheorghe Ciobanu se holbau la Ilie grozav de uimiţi. Cum adică, ei sunt proşti şi Ilie deştept? I-auzi ce este în stare să spună!

— Ilie, ia ia tu seamă la vorbă! Să nu ne supărăm, să zici pe urmă că suntem ai dracului, spusese unul dintre fraţii Ciobanu.

— Ce să vă fac eu?! răspunsese Ilie cu neaşteptată semeţie.

Adică ce să le facă el dacă sunt proşti!

Se făcuse tăcere. Mai erau acolo şi alţi oameni şi îndată ce Ilie dăduse răspunsul său atât de jignitor, în tăcerea care se lăsase, cineva începuse să râdă. Avea un râs subţire şi neruşinat; parcă schelălăia. Ilie simţise primejdia; cu toată prietenia, Vasile şi Gheorghe Ciobaniu puteau să sară la bătaie; erau grozav de mândri şi ambiţioşi. Se răsucise numaidecât spre cel care râdea:

— Şi tu ce te râzi acolo, Trafulică? spusese Ilie Barbu. Crezi că eşti mai deştept?

Spusese acestea şi se încordase, aşteptând ca Trafulică să sară la bătaie, dar Trafulică nu sărise. Îi arătase cu capul pe alde Vasile şi Gheorghe şi răspunsese liniştit şi batjocoritor:

— N-am timp de tine acuma, dar să-mi fi spus tu mie ce le-ai spus ălora! Fie-al dracului dacă nu-ţi rupeam o coastă!

Ilie n-auzise bine cuvintele din urmă. Se pomenise cu Vasile şi Gheorghe peste el. Alde Vasile îl apucase de piept, îl strângea şi bolborosea ameninţător, cu privirea turbure:

— Ilie! Ilie! Ilie!

Cu toată supărarea, alde Gavrilă şi Ioniţă săriseră şi îi dăduseră pe cei doi fraţi la o parte.

— Ce, sunteţi nebuni? strigase Gavrilă înfuriat, luându-i apărarea lui Ilie. Lăsaţi-l în pace.

Îl duruse rău felul cum îl apărase Gavrilă! Zicea că să-l lase în pace, şi prin asta Gavrilă înţelegea că să-l lase în pace de tot, adică să nu mai vorbească nimeni cu el, să-i întoarcă spatele.

Aşa se şi întâmplase. Îl lăsaseră în pace, se dăduseră mai încolo cu ţoiurile în mână şi începuseră să vorbească liniştiţi între ei, ca şi când Ilie n-ar fi fost acolo.

Gherghina îşi aminti cât de turburat se întorsese omul ei acasă, în seara aceea. Îşi aminti că după ce el îi povestise toate acestea, ea îi spusese că nu e bine să se ia la ceartă cu oamenii.

— Cum adică, o întrebase el cu glasul sugrumat de supărare şi de părere de rău. Cum, eu le spun că am văzut cu ochii mei şi ei mă prostesc de la obraz?

Timp de trei, patru zile fusese mereu supărat, dar până la urmă ieşise bine şi cu întâmplarea asta. Se pomeniseră într-o zi cu Gavrilă la poartă. Cerea toporul, zicea că vrea să taie crăcile la nişte salcâmi şi că, chipurile, al lui nu mai e bun.

Se împăcase şi cu alde Vasile şi Gheorghe. Tot aşa, se opriseră într-o seară la poartă şi Gherghina auzise cu urechile ei cum îl întrebau pe Ilie ce mai face şi dacă mai e supărat pe ei. Ilie mai era el supărat, dar fiindcă ei se opriseră la poarta lui lăsase supărarea la o parte.

Gherghina se întrebă din nou, cuprinsă de îngrijorare, dacă nu cumva astăzi a fost ceva mai rău ca astă-vară. Cu alde Vasile şi Gheorghe înţelege, s-or fi apucat din vreo vorbă, are să se

împace ei, dar ce amestec o fi având aici Ghioceoaia? S-o mai termina vreodată ambiţia şi duşmănia între oameni?

XI

Gherghina dădu daracul la o parte, se ridică şi vru să intre în casă, dar atunci cineva bătu în poartă cu putere.

Sări jos de pe prispă şi avu presimţirea că se petrece ceva neaşteptat: uite cum bate ăla la poartă, parcă a luat foc undeva.

— Bă, tovarăşe Ilie, bă, n-auzi! striga omul, bătând foarte autoritar, ca şi când ar fi venit să-l execute pe Ilie.

Era Stan, curierul! Aşa socotea el, că în poarta lui Ilie Barbu poate să bată şi să strige ca şi când Ilie Barbu ar fi fost sub ordinele lui.

— Unde e Ilie? întrebă el, când Gherghina ajunse lângă gard.

— E acasă, doarme, şopti ea neliniştită.

— Scoală-l în sus, să se ducă la sfat, porunci Stan. Să se ducă acolo, îl cheamă tovarăşul preşedinte.

De fapt, nu tovarăşul preşedinte îl trimisese pe Stan, dar asta era pentru el: tovarăşul preşedinte!

— Stane, şopti Gherghina, e cam ostenit, nici n-a mâncat… Ce-are cu el?

Stan parcă era surd:

— Scoală-l să se ducă acolo imediat!

— Nu ţi-a spus ce are cu el?

— Să se ducă acolo să se desfăşoare! spuse deodată Stan, inspirat, înţepenindu-şi ceafa şi îndepărtându-se.

— Ce să facă?! întrebă Gherghina nedumerită.

Dar Stan o şi luase din loc.

Gherghina intră în odaie şi se apropie de omul ei. Ilie dormea cu faţa în sus şi când ea puse mâna pe umărul lui şi-l mişcă uşurel, el deschise ochii şi pronunţă liniştit şi răspicat:

— Dă-mi patru cercuri!

— Ilie, şopti Gherghina, te cheamă acolo!…

Gherghinei îi veni însă un gând şi îl lăsă în pace. Ieşi în tindă, trecu în cealaltă odaie şi se întoarse de acolo cu o strachină mică, plină de untură şi jumări. O păstra pentru mai încolo, când aveau să înceapă semănatul grâului, dar îşi dăduse seama că greşise punând pe masă, astăzi, ciorbă de corcoduşe. Nu fusese oare, în sufletul lui, sărbătoare? Aprinse focul, puse tigaia pe pirostrii şi când untura începu să sfârâie mai sparse în ea şi câteva ouă.

Ilie se trezi singur. Arăta schimbat, îi părea bine că dormise puţin şi se liniştise. Se simţea chiar bucuros: îi era foame şi mirosul de untură i se păru ceva într-adevăr de sărbătoare. Ieşi în tindă şi se aşeză voios pe prag.

— Mă, oamenii ăştia!… exclamă el clătinând din cap.

Gherghina se făcu atentă: da, acum are să spuie, dar trebuie să-i spună ea mai înainte că l-au căutat de la sfat.

— Veni alde Stan, să te duci acolo! Cică să te duci repede. Ce s-a întâmplat?

— Nu s-a întâmplat nimic, răspunse Ilie liniştit, apoi întrebă: Ce zici tu, că să mă duc acolo? De ce? Cine zici că veni?

— Alde Stan. Nu ştiu ce zicea că au cu tine!

— Da, murmură Ilie, aducându-şi aminte. N-am făcut cerere. M-au trecut acolo, dar trebuie să iscălesc şi o cerere.

— Şi de ce venişi aşa supărat?

— Cum să nu fii supărat când te arde la inimă! Deşteptu’ ăla de Ghioceoaia. Eu să iscălesc acolo, şi el: „Mişcă-te, bă, zice, ai prins rădăcini acolo?”

Tâmpit, mama lui! spuse Ilie cu glas surd, pierzându-şi într-o clipă seninătatea.

— Da' ce-avea el să se amestece, îl pusese cineva? întrebă Gherghina şi numaidecât sângele făcu să-i dogorească obrajii.

— Eu să iscălesc acolo, şi el că să mă duc să-i cumpăr ţigări, spuse Ilie mai departe. Îmi venea să mă apropii de el şi să-i cârpesc o palmă: „Na ţigări, fire-ai al dracului!" Nu ştiu cum a fost, că abia pe urmă mi-am dat seama. Şi nu ţi-ar fi necaz, dar sunt unii care zic că o să-l alegem socotitor.

Gherghina amuţise. Se uita la Ilie cu privirea sticlind. Era aşa de mânioasă că nu ştia ce să mai spună. Ilie se aşeză la masă şi începu să mănânce.

— Şi cu ăilalţi ce-a fost? întrebă Gherghina stăpânindu-se.

Trebuia să afle tot, ca să-şi dea seama care dintre ei trebuie blestemat mai rău.

— Ghioceoaia, Bădârcea, cu Vasile şi Gheorghe stăteau grămadă, nu înţelegi! Aveau ei gaşca lor. Pe Bădârcea, îi auzii pe drum pe alde

Vasile şi Gheorghe, vorbeau între ei că Bădârcea să fie ales preşedinte. Mie nu voiau să-mi spună, parcă ar fi fost vorba de vreun secret.

— Când? Azi-dimineaţă când trecură p-aci? Şi ce ziceau? Bădârcea preşedinte? Mai bine nu te mai scrii!

Gherghina avea o cârpă în mână. O aruncă mânioasă într-un colţ şi ieşi afară.

— Să mă duc acolo, să ridice el pumnul la băiat, o auzi Ilie în timp ce căuta ceva pe la capătul prispei.

— Cine să ridice pumnul?

— Bădârcea! Mai întrebi cine, zise Gherghina, intrând îndărăt în tindă.

Ţinea în mână o piuă. O lăsă lângă prag, căută între uşă, scoase un drob de sare, îl trânti în piuă; se aşeză şi începu să lovească cu maiul, cu atâta mânie încât din drobul de sare începură să ţâşnească în toate părţile stropi grunţuroşi.

— Un copil avem; să ridice pumnul la ai lui până s-o sătura!

„Are dreptate ea, gândi Ilie, Bădârcea îşi bate copiii ca pe hoţii de cai. Cu parul îi bate!”

— Ar vrea el să comande; dacă ar putea, ar face militărie cu tot satul, spuse Gherghina mai departe. Când s-a liberat din armată erau să-l arunce soldaţii jos din tren. „Aruncă-l sub roţile trenului”, strigau ăia. Nu l-au aruncat, că aşa e omul; când se vede scăpat, uită câte a pătimit.

— Cine, fă, Bădârcea? întrebă Ilie uimit.

— Păi, dar cine? Era sergent în armată.

— Şi-au vrut să-l arunce jos din tren?

— Păi, de ce să nu-l arunce? Se liberaseră, nu mai erau la ordin. Dar au fost nevoiaşi, eu nu l-aş fi iertat, să-l fi aruncat jos din tren, să-l înveţe minte să mai dea.

Gherghina împinse piua la o parte şi se duse spre vatră.

— Şi cum vine aia că o să-l aleagă preşedinte? Pe noi nu ne întreabă?

Ilie îi răspunse că o să fie adunare. Când s-or termina înscrierile, se face adunare.

— Să vie adunarea aia! ameninţă Gherghina. Şi Ghioceoaia ce crede, că o să muncim pentru el, ca până acuma? De ce nu-ţi dă bumbacu-ăla?

— O să mă duc acuma pe la el, răspunse Ilie posomorât. Trec pe la sfat să iscălesc cererea aia şi mă duc la el.

Mai stătu puţin şi porni din nou spre sfatul popular. De astă dată nu mai era aşa de bucuros cum fusese de dimineaţă. Nu mai era însă nici aşa de întristat şi abătut cum fusese când se-ntorsese acasă. „Să te prind eu, dom’le Ghioceoaia, că nu-mi dai bumbacul”, îl ameninţă Ilie în gând.

Călca rar şi se uita drept înaintea sa. Când ajunse la sfat, nu se mai uita la nimeni, îşi ferea privirea.

— Ilie, treci, mă, acolo şi te desfăşoară, îl întâmpină Bădârcea cu glasul său aspru şi

zgomotos. Te duseşi acasă, fir-ar al dracului! Of, nici cu tine nu mi-e frică! exclamă Bădârcea râzând cu hohote, ca şi când cine ştie ce lucru grozav ar fi spus.

Deodată, Ilie Barbu simţi în inimă o pornire cumplită. Să se ducă la Bădârcea şi să-i spună: „Ce zici tu, mă Bădârcea, că nici cu mine nu ţi-e frică? Adică cum, ce vrei să spui tu cu vorbele astea?”, şi numaidecât să-i cârpească o palmă grea, să-i mute fălcile. Se stăpâni însă, dându-şi seama că oamenii n-au să-l înţeleagă şi au să-l scoată tot pe el vinovat. Îi veniră în minte vorbe grele, dar atât de multe, încât nu izbuti decât să se bâlbâie; rosti încet şi răguşit:

— Mai taci din gură acolo, Bădârcea!

Nu-l auzi nimeni. Chiar dacă i-ar fi spus lui Bădârcea ceva tare şi binemeritat, Bădârcea tot nu l-ar fi auzit, fiindcă stătea într-un grup numeros şi nu era deloc atent la alde Ilie. „Lasă, că mai stăm noi de vorbă, dom’le Bădârcea, îşi spuse Ilie stăpânit. Dacă nu ţi-or ieşi vorbele astea pe nas, să nu-mi zici mie Ilie.”

— Stane, unde e, mă, preşedintele? îl întrebă pe curier. Dar tovarăşul Anghel e p-aici?

— A! Ai venit? Oleu, de când te caută tovarăşul preşedinte!

Ilie se miră de purtarea curierului. Stan arăta foarte îngrijorat de ce-o să păţească Ilie că nu venise mai devreme. Se vedea că fusese el însuşi luat la rost că nu-l adusese până acum pe Ilie Barbu.

Îi spuse să mai aştepte niţel, dar nu-i spuse şi de ce, ca şi când faptul că tovarăşul preşedinte şi tovarăşul Ţurlea şi Anghel se duseseră să stea la masă ar fi fost un secret pe care Ilie Barbu nu trebuia să-l ştie.

Ilie intră înăuntru în biroul secretariatului, iscăli cererea, apoi se grăbi să se ducă la Ghioceoaia.

XII

Trecu printre oameni îngândurat şi o luă încet pe şosea. Rămăseseră puţini oameni pe lângă sfat. Erau cei care stăteau prin apropiere.

— Bă Ilie, unde te duci-m'? întrebă cineva cu glas leneş, fără niciun respect pentru Ilie. Încotro o luaşi? încoace e casa ta, nu într-acolo. Ilie se opri şi se uită lung la omul care îl lua peste picior. Se apropie de el cu o încetineală care nu spunea nimic bun.

— Fereşte-te, Sfetcule! şopti cineva.

Sfetcu se cam sperie:

— Hai, mă, te-ai supărat, nu ştii de glumă?

— Când ţi-oi da eu glumă, Sfetcule, mă ţii minte toată viaţa, spuse Ilie cu glas scăzut.

Îl lăsă apoi în pace, îşi văzu de drum.

— Ce-o fi cu Ilie? Ce-o fi păţit? întrebă Sfetcu după ce Ilie se îndepărtă.

— Ce să păţească! O fi necăjit omul! răspunse cineva.

— Nu m-aş fi mirat să-ţi fi dat una, Sfetcule! reflectă altcineva. Când ajunse la poarta lui Ghioceoaia, Ilie Barbu se aplecă jos, luă o piatră şi începu să bată foarte tare în stâlp. Poarta lui Ghioceoaia avea stâlpi groşi, iar de-a lungul ei, deasupra, avea acoperiş de tablă asemănător cu al caselor. Era făcut şi pentru a feri poarta de ploi şi zloată, dar mai ales de frumuseţe. Se vedea că lemnul e nou şi solid. Întreaga poartă arăta ca o fortăreaţă şi îţi venea greu să crezi că umblă cineva pe ea.

— Care eşti acolo, de baţi aşa? se auzi glasul mânios al lui Ghioceoaia.

Ilie nu-i răspunse. „Vino încoace şi vezi cine e, ce mai întrebi?"

Voicu Ghioceoaia se supuse gândului celui care bătea şi veni la poartă. O deschise şi, când văzu

cine e, o lăsă larg deschisă, îi întoarse spatele lui Ilie şi o luă înapoi, mormăind supărat:

— Ce dracu', mă, de baţi aşa, crezi că sunt surd? Haide, vino încoace să-ţi dau bumbacul, porunci din mers, lăsându-l pe Ilie să-i vadă cămaşa albastră de poplin înfoiată bogat pe spatele lui gras şi pantalonii bufanţi strânşi bine pe pulpe.

Lui Ilie Barbu nu-i scăpă felul poruncitor cu care îi vorbise Voicu Ghioceoaia. „Dă-i înainte, dom le Ghioceoaia", îl ameninţă în gând.

Intră în tinda lui Voicu şi aşteptă. De dincolo din odaie se auzea zgomot de linguri şi furculiţe.

— Ilie, treci, mă, încoace şi bea un pahar de vin, zise Voicu Ghioceoaia binevoitor.

Ilie intră înăuntru. Muierea lui Voicu strângea masa.

— Ai mâncat, Ilie? Ia un pahar de vin. Adu, fă, un pahar şi du-te şi cântăreşte-i lui Ilie două kilograme de bumbac. Stai jos, Ilie!… Ce mai faci, mă?

Ilie nu răspunse. Se aşeză cu încetineală pe pat. Se simţea cuprins de o linişte mare.

— Te pomeneşti că te-ai supărat că nu ţi-am dat bumbacul până acum. Lasă, mă, am eu grijă de tine, continuă Ghioceoaia.

Se cunoştea că dăduse multe pahare pe gât şi că acuma voia să se culce. Chiar se ridică de pe scaun şi se întinse pe pat cu faţa în sus, cu braţele sub ceafa.

— O, ha! Mă, ce ostenit sunt, se văită el. Am eu grijă de tine, murmură apoi, închizând ochii. N-o să fiu eu socotitorul vostru? Eu o să vă fac socoteala cât luaţi… Mai vii şi tu pe la mine pe-acasă; mai câştigi un ban! A? făcu Ghioceoaia, deschizând ochii şi holbându-se poruncitor la Ilie.

— Nu mai avem bumbac, spuse nevasta lui Ghioceoaia intrând în casă.

— Cum nu mai avem? Vezi acolo, murmură Voicu puţin nedumerit.

— N-oi fi vrând să-i dau de-ăla tors la maşină? De ce n-a venit până acuma?

Ilie îşi rostogoli liniştit privirea sa mare de la unul la altul. Muierea lui Ghioceoaia era o femeie frumoasă, cu un mijloc subţirel ca un ţipar. Lângă ea Ilie semăna cu un pom cuminte, cu trunchiul negru şi gros. Ghioceoaia simţi ceva, se ridică în capul oaselor şi se răsti la muiere:

— Dă-i de care e, nu mai ţine omul aici! Lasă, mă Ilie, că îţi dă! Acuşi îţi dă. Dă-i, fă!

Trebuia să-i dea bumbac tors, aşa se înţeleseseră. Muierea lui Ghioceoaia nu mai zise nimic, se duse să-i cântărească. Abia ieşi, că se şi întoarse îndărăt. Rămase în prag şi-i făcu semn bărbatului să se ridice şi să iasă.

— Ce e, fă? o întrebă el cu un glas închis, plin de uimire.

— Du-te până în grădină, că a venit ăla, îi spuse ea.

Ghioceoaia se ridică numaidecât, dar în aceeaşi clipă se lungi la loc şi gemu:

— Mda… Aşa, mă Ilie. Încolo ce mai faci tu? De ce nu beai vin? Ia uite la ăsta cum stă şi se uită. Toarnă, măi tată…

Se ridică alene, turnă în pahar, apoi ieşi afară ca din întâmplare, în tindă ridică pumnul pe neaşteptate şi o ameninţă pe muiere:

— Când ţi-oi da una, vezi stele verzi.

Ieşi apoi pe prispă şi o luă spre grădină. Avea o grădină mare care dădea în văgăunile satului. Era înfundată într-o viroagă cu răchiţi, cu salcâmi şi sălcii. Voicu Ghioceoaia ocoli şira de paie şi se uită în toate părţile.

— Voicule! se auzi strigat.

Sub un dud bătrân stătea un om întins pe iarbă şi fuma liniştit. Voicu se îndreptă spre el şi când se opri rămase în picioare.

— Ei, cum ai făcut? îl întrebă omul după câteva clipe. Cum a fost la barieră? Dă-mi banii!

Voicu se căută în buzunarul de la spate al pantalonilor, scoase un portofel mare, se aşeză şi îl desfăcu pe iarbă.

— Iancule, spuse Voicu, cu glas scăzut. Taman vream să trimit pe cineva să te cheme… A venit al lui Ţurlea. E secretar la raionul de partid. Ai auzit?

— Da, ştiu! Am auzit, răspunse Enache cu nepăsare.

Voicu începu să numere banii. În timp ce număra, celălalt întinse mâna şi luă de pe portofel un carnet mic, roşu, cu coperţile întărite în pânză. Ghioceoaia încetă o clipă să numere, se uită cu coada ochiului la carneţel, apoi continuă număratul.

— Partidul… Muncitoresc… Român. Ghioceoaia Şt. I. Voicu, citi Iancu, îngânându-se pe nas ca un şcolar.

Răsuci carnetul cu uimire şcolărească, apoi îl închise şi-l aruncă la loc peste portofel. Se răsuci cu faţa în sus:

— Ce e, Voicule, ţi-e frică de-al lui Ţurlea? întrebă.

— Nu, dar zic şi eu.

— Prunoiu ce păzeşte?

— Nu ştiu ce e cu el, spuse Ghioceoaia puţin înfuriat. Nu eram acolo, dar îmi spuse Bădârcea că îi lăuda pe-alde Pascu şi Mitrică în faţa lui Ţurlea. Mi-e frică să n-o întoarcă.

Iancu se răsuci la loc şi începu să se uite neclintit la Voicu Ghioceoaia. De fapt nu-l vedea; se gândea la ceea ce i se spusese.

— Anghel era acolo? întrebă după câteva clipe.

— Asta e prost, că era şi Anghel acolo şi după ce a stat cât a stat, Ţurlea l-a lăsat pe Prunoiu şi s-a închis cu Anghel, cu Mitrică şi cu Pascu acolo, în organizaţie!

Iancu tăcea, absent. Ce-i păsa lui de toate acestea? Comerţul mergea? Mergea perfect. Atunci?! După câtva timp se întoarse iarăşi cu faţa în sus:

— A, ţi-e frică să nu treacă ăsta al lui Ţurlea peste Prunoiu?

— Da! Dacă trece? zise Ghioceoaia.

— Cum o să treacă? Nu spui că ăla al vostru de la raion l-a lăudat pe Prunoiu zilele trecute?

— Cine, Ion Niculae?

— Ăla! Sau Ţurlea e mai mare ca el?

— Nu e mai mare, la asta mă gândeam şi eu.

Câteva clipe nu-şi mai spuseră nimic. Iancu se ridică în capul oaselor şi vârî banii în buzunar. Rânji:

— Al ciracului om, vede bine cu ochii lui cum îl pune statul la jug şi tot nu se învaţă minte. Ce-or fi crezând ei? Că fără muncă o să fie mai breji ca alţii? Şi dacă or munci tot prost iese. Le ia statul tot.

— Ei, nici aşa! murmură Voicu întunecat.

Avea de ce să se întunece. El însuşi muncise cu ziua pe moşia Cristescu până în ’45. Fusese om sărac şi i se răsucise şi lui gâtul la ceafa şi nu uitase. Din cauza aceasta în 1945, când auzise că armata a înconjurat prefectura şi că guvernul Rădescu vrea să-i apere pe moşieri, se dusese acolo cu alde Anghel şi Pascu şi cu încă vreo câţiva şi ceruseră să li se dea arme. O lună de zile mai târziu intraseră pe moşia lui Cristescu. Primise patru pogoane, se însurase şi se apucase de muncit. Pusese sfeclă de zahăr, iar statul îl plătea din plin pentru acest produs. Îi convenea. Alimentele se scumpeau, dar preţurile cooperativei rămâneau neschimbate. N-are dreptate Iancu, e mai bine astăzi decât înainte. Numai de-ar ţine mereu aşa, să te lase să vinzi cum vrei, să nu te controleze nimeni.

— De ce nici aşa? bolborosi Iancu şi se înnegri la faţă de mânie. Tu eşti prost, Ghioceoaia. Dacă ar putea să-ţi ia tot, ţi-ar lua şi lingura cu care bagi în gură! Zice că sunt comunişti, e egalitate! Atunci de ce au împărţit lumea în chiaburi, mijlocaşi draci şi ţărani săraci?… Nu era mai normal să-i lase aşa pe

oameni cum i-a făcut Dumnezeu, adică deştepţi şi proşti, şi vrednici şi puturoşi?… Cred ei că omul e mai bun fiindcă e sărac? E mai rău, dar sărăcia îl ţine în frâu, fiindcă are nevoie de unul şi de altul. Acum au ajuns la putere. Şi la putere crezi că poţi să stai asmuţind oamenii unii contra altora? Timpurile astea seamănă cu un om care s-a îmbolnăvit de brâncă. Dracu' ştie cine o să moară şi cine o să scape? Eu o să plec din sat, mă duc dracului, mă descurc eu, sunt mecanic, bine că am învăţat meseria asta la văru-meu Miuleţ, când avea moară. Dar ce-o să faceţi voi! Ce dracu' o să faceţi cu pământurile şi vitele, fiindcă fără pământuri şi vite murim toţi de foame. Eu nu sunt prost să cred că pe vremea noastră am fost un om bun. Averea îţi dă o beţie şi îţi place să umbli beat printre oameni şi să-ţi dai în petic. Dar am muncit pentru averea asta, de dimineaţa şi până seara şi nu m-am dus la cârciumă să chefuiesc… Mai bine aş fi făcut, acuma totul o să se ducă dracului, parcă crezi, luând de exemplu care ne vine din vecini, că soarta noastră nu e demult aranjată?… Mă şi mir ce dracu' mai aşteaptă, de umblă cu atâtea mănuşi, din moment ce tot acolo o să ajungem. E ca şi când o muiere, după ce te-ai suit pe ea, ar începe să facă mofturi… Du-te, fă, dracului, din moment ce-ai ajuns aici, ce crezi, că o să-ţi dau drumul până nu te…

— Trebuie liberul consimţământ, zise Voicu sarcastic.

— Ascultă-mă aici pe mine, Voicule, crezi că eu nu mi l-aş da? Bine, nene, restabilim proprietatea mare, în care nimeni nu mai are decât dreptul de a munci pe ea. Foarte bine, vin şi eu, dar în pace şi înţelegere şi fiecare să primească după munca lui. Da, dar nu vor în pace şi înţelegere, au ceva cu noi, cu persoana noastră particulară. De ce!? În şcoli li se spune copiilor că suntem bestii chiabureşti!! În filme de cinematograf ne arată că sabotăm… Pe cine p… mă-sii m-ai văzut tu că am sabotat?

Bineînţeles, nu mi-e indiferent dacă un preşedinte e un om care nu şi-a pierdut buna-cuviinţă, îmi pare bine de Prunoiu, dacă el închide ochii la una şi la alta, ce, face rău? Cu ce drept îmi iai bucatele mele din pod?

— Trebuie să dai, bă, toată lumea dă, şi-ăla săracu' dă ceva, zise Voicu ameninţător. Vedeţi să n-o păţiţi!

— Parcă şi-aşa tot n-o s-o păţim! zise Iancu filosofic. Să-mi ia pământul şi am plecat la Bucureşti!

— Ehe, nu se poate, trebuie să stai şi să-l munceşti. Uite, vezi, ăsta e sabotajul, că vreai să-ţi părăseşti pământurile.

— Munciţi-le voi, în colectiv! zise Iancu furios.

— Nu se poate, zise Voicu.

— De ce?

— N-a venit momentul!

— Şi tu te crezi la adăpost? zise Iancu cu un dispreţ atât de scârbit de siguranţa celuilalt, încât ai fi zis că nu mai ştia ce să facă nici cu el însuşi, când vedea că oamenii sunt atât de proşti şi de orbi.

— Vezi de treabă, se smulse Voicu din întunericul care simţise că se coboară brusc asupra lui. Eu sunt membru de partid. Eu o să conduc gospodăria colectivă.

XIII

Rămas singur, Ilie începu să se uite cu atenţie prin odaie. Lângă geam era aşezată o maşină de cusut *Singer.* Pe patul maşinii, o cutie acoperită cu un şervet. De sub ea ieşeau nişte sârme ciudate. Ilie nu înţelese, alunecă cu privirea peste paturi, peste pereţi, pe jos… Covoare bogate, perne albe,

umflate, cât toate zilele de mari, pe jos o pătură mai bună decât aceea pe care o aşternea Gherghina pe pat. Lângă maşina de cusut, un scaun cu spetează, negru şi frumos, cum nu mai văzuse Ilie niciodată.

Se ridică şi dezveli cutia aceea ciudată din care ieşeau sârme.

„Aha, mormăi Ilie. Radio! Faci progrese însemnate, Voicule! Îţi ridici nivelul cultural. Foarte frumos, continuă el apoi cu alt glas, parcă ar fi răspuns cuiva: ce găseşti dumneata rău în asta?”

Se întoarse la loc şi deodată întrebă spre tindă:

— Ce face Voicu, mai se întoarce?

Nu-i răspunse nimeni, nici nu întrebase prea tare să-l audă muierea.

„Du-te până în grădină, că a venit ăla”, îşi aminti el. „Care ăla? De ce în grădină şi nu în casă?”

Se ridică cu hotărâre de pe pat, ieşi afară şi o luă spre grădină. Când ajunse în dreptul şirei de paie se opri şi îi văzu. Voicu stătea în capul oaselor, iar celălalt întins pe burtă.

— Măi, tovarăşe Voicu, ce faci aici, nu mai vii? întrebă el pe neaşteptate.

Voicu tresări speriat şi se ridică în picioare. Iancu se ridică şi el, aproape fără voie. Ilie venea spre ei. Păşea cu atâta grijă prin iarba grădinii, încât s-ar fi crezut că merge prin mărăcini.

— Ce dracu’ de strigi aşa, Ilie? Ce mai vreai? îl întrebă Voicu, abia stăpânindu-şi furia. Se întoarse apoi spre Iancu şi continuă tot aşa de mânios: Ce vreţi voi nu se poate, bă. Degeaba veniţi la mine să mă rugaţi. Ai venit la mine să mă întrebi, chiabur sau drac, sunt om, îţi răspund. Dar mai bine băgaţi-vă minţile în cap, nu mai umblaţi de colo până colo cu rugatul. Hai să mergem, Ilie. Ţi-ai luat bumbacul?

Ilie nu-l asculta. Se uita nemişcat la Iancu, cu mirare. Înfăţişarea lui Iancu i se părea alta. Nu

semăna deloc cu Iancu acela de-acum cincisprezece ani. Iancu acela, de care îşi amintise cu groază când stătea azi în pat, murise parcă, nu mai trăia pe lumea asta. Ăsta de aci era un om scund, matur şi grav, cu pantalonii gri, călcaţi cu dungă. Un om liniştit şi paşnic, puţin posomorât, dar resemnat: asta era lumea, se întorsese cu fundul în sus, puterea lui de odinioară era lovită. Nici pomeneală să mai sară el la cineva! Nici măcar cu acel de acum trei ani, de la proces, nu mai semăna. Acum trei ani i se uita lui Ilie în faţă cu îndrăzneală. Acum îşi ferea privirea, se uita în jos, topit parcă de o neputinţă care îl rodea… Trebuise să se scoale la vederea lui şi să mai joace şi o comedie. Uite, acum trebuia să-i răspundă lui Ghioceoaia:

— Mă, eu am venit să vă întreb, nu trebuie să vă supăraţi, spuse el cu un glas ciudat, parcă ar fi vorbit în vis.

— Ce să-ţi mai răceşti gura de pomană, se răsti Ghioceoaia, întorcându-i spatele. Comasarea e lege!

Discutaseră despre cote şi despre comasare. Iancu îi ceruse lui Ghioceoaia să intervină pe lângă Prunoiu să nu i se comaseze nişte locuri de lângă pădure, locuri bune, grase şi mănoase. Acum, că venise Ilie, Ghioceoaia se gândi că are o ocazie bună să-i spună lui Iancu şi câteva pe care altfel nu i le putea spune.

— La urma urmii, ce nu vă convine vouă? continuă el. Că vă comasează? Dracu' v-a pus să faceţi avere?

Iancu tresări şi se uită cu atenţie la Ghioceoaia. „Uite al dracului ce prost el Uite ce frică îi e de nenorocitu-ăsta de Ilie."

— Aţi făcut avere pe spinarea oamenilor şi acum daţi din colţ în colţ, bolborosi Ghioceoaia scuipând mânios. Aţi belit oamenii de piele, fir-aţi ai dracului!

Iancu înţelese că Ghioceoaia îşi dădea în petic. „Bine, dă-i înainte, frate Voicule. Să nu crezi tu că am să uit vorbele-astea!”

— Uite la Ilie, e acilea, de faţă, spuse Ghioceoaia, apucându-l de umeri pe Ilie. A trebuit să aştepte cincisprezece ani ca să-i facem noi dreptate, partidul nostru. Să fi fost eu în locul lui, un milion de lei ţi-aş fi cerut despăgubiri.

Ghioceoaia întinse mâna spre Iancu, întocmai ca un judecător:

— Scăpăm noi de *isploatarea* voastră!

„Ptiu, fire-ai al dracului! exclamă Iancu în gând. Îţi baţi joc de mine! Lasă că îţi dau eu ţie *isploatare!”*

— …Aşa că lăsaţi-o baltă cu comasarea! sfârşi Ghioceoaia, întorcându-i spatele lui Iancu. Hai, Ilie! Hai să mergem.

Întocmai ca şi în casă, Ilie îşi rostogoli cu încetineală, în tăcere, privirea sa mare întâi de la Ghioceoaia la Iancu; apoi de la Iancu înapoi la Ghioceoaia. Tot aşa ca şi în casă, Voicu Ghioceoaia simţi deodată că în mintea lui Ilie se petrece ceva care putea fi primejdios. Se răsuci spre Iancu, veni aproape de el şi începu să strige: să plece, să nu-i mai calce piciorul pe-aici, să se ducă imediat la sfat şi să se comaseze. Vrea să trimită miliţia să-i cheme cu sila la comasare? O face şi pe-asta, dacă nu-şi bagă minţile în cap.

— Ce e, tovarăşe Voicu? Nu vrea să se comaseze? întrebă Ilie cu interes.

— Da, măi Ilie, auzi la ce se gândesc ei; ce le trece lor prin cap!

„N-a venit el la tine pentru comasare cum nu sunt eu mitropolit”, îşi spuse Ilie în gând.

— Au şi ei gândurile lor, reflectă apoi cu glas tare. Se vede treaba că or fi ştiind ei ceva, adăugă batjocoritor.

— Şi tu ce te-amesteci, mă? Trebuie să-ţi spun ţie la ce mă gândesc eu?

Cu toate că vorbise în şoaptă, lui Ilie i se păru că Iancu a ţipat, atât de neaşteptată fu pentru el duşmănia tulbure care răbufnise în cuvintele lui.

— Mai întâi că nu mă amestec, zise Ilie liniştit, al doilea gândurile dumitale nu mă interesează şi al treilea eu nu sunt *mă* cu dumneata, am fost sluga dumitale, dar n-am păzit porcii împreună. Aşa că nu mă face să constat că te legi de mine fără niciun motiv şi să spui pe urmă, dacă îţi ard câteva, aşa bătrân cum eşti, că „profit de situaţie", cum ai zis la proces.

— Mai bine ţi-ai vedea de treabă, încercă Iancu să dea înapoi. V-aţi pornit ca nebunii, bolborosi el cu obidă… Mă Ilie, uită-te la tine şi mai gândeşte-te şi tu. Vă lăudaţi că o să faceţi şi o să dregeţi, dar tot desculţi o să rămâneţi. Când lucrai la mine, nu umblai desculţ.

Şi nu-i mai lăsă lui Ilie timp să răspundă, îi întoarse spatele şi luând-o pe viroagă dispăru repede printre nişte sălcii. Voicu şi Ilie se întoarseră în casă, Ilie parcă era surd, Voicu cu gura strâmbă de furie stăpânită.

— Dă-te, mă, şi tu dracului! zise el. Ţi-ai luat bumbacul, de ce nu pleci?

XIV

Ilie nu răspunse nimic, se uita în altă parte. Obrajii săi mari, arşi de soare, arătau înţepeniţi. Pe Ghioceoaia îl întărâtă şi înţepeneala asta, dar se stăpânea din toate puterile. O făcuse de oaie, dar n-are nimic, Ilie ăsta e prost, n-a băgat el de seamă.

— Ce căuta ăsta la tine? întrebă Ilie pe neaşteptate, tutuindu-l pe celălalt fără respect.

Ghioceoaia se uită la om cu o privire turbure, tăcu câteva clipe, apoi izbucni:

— Pe dracu' căuta, pe dracu' să-l comaseze, n-auzişi ce căuta? Nu fuseşi lângă mine când îi spusei? Dacă n-o să-i comasăm noi, să viseze numai comasare! spuse el, apoi coborî glasul prietenos: Ia un pahar, Ilie. Muiere, i-ai cântărit lui Ilie *cinci* kilograme de bumbac? Unde eşti, ia vin' încoace.

— Care cinci kilograme? întrebă muierea uluită. Două ki…

Voicu se schimonosi la ea; muierea holbă ochii şi amuţi.

— Cântăreşte-i cinci kilograme, spuse Ghioceoaia din nou cu blândeţe.

Ilie tresări. De ce cinci kilograme? Ghioceoaia îi datora numai două.

— Lasă, măi Ilie, dă-l dracului de chiabur. Ia ici un pahar de vin şi hai să mergem. Mă duc să vorbesc cu Prunoiu, am treabă cu el. Ilie, făcu Ghioceoaia după o clipă, Prunoiu zice că alde Brigman e bun de magazioner. Draci: Brigman şi magazioner! Eu zic că tu eşti mai bun ca Brigman… O să-i spun lui Prunoiu să te propună pe tine la adunare. Vorbim şi cu alde Bădârcea şi Trafulică să zică şi ei. A? se holbă Ghioceoaia, aşteptând răspunsul cu încordare.

Tăcerea înţepenită a lui Ilie îi turbura mintea.

— Ce zici, Ilie?

— Nu zic nimic, răspunse Ilie în şoaptă. Mă gândesc la ăla, ce-o fi căutat în grădină la tine.

„Ăsta e nebun, îi trecu prin cap lui Ghioceoaia. Ori e nebun, ori e prost."

— Lasă, mă, bolborosi el încurcat. Dă-l dracului de chiabur.

— Bine, dă-l dracului, dar e şi aici o socoteală, spuse Ilie îngândurat. Mă uitam la tine azi-dimineaţă şi mă gândesc şi acum: sunt mulţi.

Clătină din cap şi tăcu. Apoi, după câteva clipe reflectă:

— Hm!

— Vorbeşte ca lumea, ce dracu' bolboroseşti acolo?

— Păi, asta spuneam, că sunt mulţi care zic de tine că eşti un om de ispravă, explică Ilie în şoaptă. Dar o fi ştiind cineva ce învârteşti tu prin grădină cu Iancu lui Enache? Eşti membru de partid!

Ghioceoaia îl ţintui cu privirea sa bulbucată şi deodată izbi cu pumnul în masă.

— Bă, ia seama la vorbă!

— Ce să iau seama la vorbă? Parcă scot eu ceva de la mine? răspunse Ilie ridicându-se în picioare.

Ghioceoaia veni cu pieptul spre el şi ridică pumnul:

— Ia seama la vorbă, că o păţeşti cu mine. Te trântesc, Ilie, de uiţi şi de mamă şi de tată! Cu cine vorbeşti tu aici? Nu-mi scorni tu basme cu Iancu, că să fiu al dracului dacă te las sănătos. Pe mine mă bănuieşti tu? Stau de vorbă cu el, ca oamenii, şi el începe să aiureze. Du-te şi-ţi vezi de treabă şi n-o căuta cu lumânarea.

Ilie se feri cu grijă dinaintea lui Ghioceoaia, îşi luă legătura cu bumbac şi ieşi repede afară. Nu-i era deloc frică de Ghioceoaia, dar se feri de el ca orice om care a terminat ce avea de terminat într-un loc şi acum se grăbeşte să se ducă în altă parte, unde are ceva şi mai grabnic de făcut.

Rămas singur în odaie, Ghioceoaia îşi turnă posomorât un pahar, îl bău şi pe acesta pe nerăsuflate, apoi o chemă pe muiere:

— Du-te până la Prunoiu şi vezi dacă e acasă. Dacă n-a plecat, spune-i să treacă pe la mine, spune-i că am ceva de vorbit cu el.

— Ce era cu ale cinci kile de bumbac? întrebă muierea nedumerită.

— Le-a luat?

— Nu. A luat numai două.

— Din cauza ta, bolborosi Voicu. L-ai ţinut aici. De ce l-ai lăsat să intre în grădină?

După ce femeia plecă, Ghioceoaia scoase din buzunarul pantalonilor un teanc de bani şi îi aruncă

pe masă între pahare. Se aplecă apoi sub pat, trase afară un geamantan mare de piele şi îl deschise. Pe fund, între nişte lucruri femeieşti de mătase, se odihneau două teancuri de bancnote strânse bine în banderolă de caiet. Pe fiecare era scrisă cu creion chimic o cifră enormă. Voicu luă banii de pe masă, făcu loc celui de al treilea teanc, închise geamantanul, mai bău un pahar de vin, apoi, în aşteptarea lui Prunoiu, se întinse pe pat să se odihnească. Voicu se simţea frânt de oboseală; jumătate de noapte petrecută la barieră îl obosise mai puţin decât întâlnirea cu Ilie.

„Ce om, Ilie ăsta! Umblă desculţ şi dezbrăcat şi îi arde de politică! Vai de capul lui! îi dai cinci kilograme de bumbac şi-i spui să-şi vadă frumos de treaba lui şi el îi dă zor că de ce o fi venind ăla în grădină. Ce şi-o fi închipuind el, că o să-l ia în seamă cineva? A încercat el, Anghel, că e secretar, şi tot n-a făcut nimic. Smintit mai el Se alegea şi el cu cinci kilograme de bumbac, că n-are cămaşă pe el. Şi acuma? Ce crede că o să facă? Parcă îl văd cum o să vie, peste o săptămână, cu capul în pământ: «Voicule, dă-mi un sac cu porumb până la anu', că n-are muierea ce pune în căldare.» Trebuie să vie, că n-are unde să se ducă. Asta o ştie Ilie de pe acuma, aşa că n-o să se apuce el să-i spună ceva lui Anghel. Da, dar atunci de ce n-a vrut să ia bumbacul?"

Gândurile acestea îl obosiră pe Voicu şi îl întărâtară grozav. Se ridică în capul oaselor. De ce n-a vrut să ia bumbacul pe care a vrut să i-l dea peste cât se înţeleseseră? De smintit. Cine ştie ce gărgăune o fi avut în cap. Lasă-l, să se mai odihnească, o să-şi vie el în fire când o vedea că nu-l ia nimeni în seamă. Da, dar până îşi vine în fire, se duce la Anghel şi-i spune. Şi Anghel o să-l ia în seamă. Proastă afacere când nu-ţi dai seama cu cine ai de-a face!

În loc să limpezească ceva, Voicu se încurcă şi mai rău, se simţi cuprins de teamă. Nu se speria de

ceea ce avea să-i facă Ilie Barbu, dar întâmplarea îl sâcâia, îl neliniştea. Purtarea lui Ilie i se părea nelalocul ei, cu totul fără noimă, de necrezut. L-o fi învăţat Anghel cum să facă? O fi fost Ilie, de mult, omul lui Anghel şi Ghioceoaia n-a ştiut?

Întrebarea aceasta îl făcu pe Voicu să sară din pat. Asta era! Cum de nu i-a trecut mai repede prin cap? Ilie a fost omul lui Anghel şi nici el şi nici Prunoiu nu şi-au dat seama. Pe toţi ceilalţi din organizaţie care erau de partea lui Anghel îi ştiau, pe Ilie nu l-au ştiut. „Nu-i nimic, bine că am aflat!”

Voicu se întinse din nou pe pat, dar după câtva timp simţi că tot nu se poate odihni. Ilie Barbu îi stăruia mereu în cap. Trebuia să vorbească cu Prunoiu, să nu se întâmple ceva.

În curând muierea se întoarse şi îi spuse că Prunoiu nu este acasă. Voicu se dădu jos din pat, gemu istovit şi îi ceru nevestei să aducă nişte apă rece de la fântână, îl durea capul.

XV

Ilie ocoli până să ajungă acasă. Nu voia să treacă prin dreptul sfatului cu legătura de bumbac în mână.

N-apucă bine să intre pe poartă, că Gherghina îi şi ieşi înainte, îi luă legătura din mână şi îi spuse foarte îngrijorată:

— Du-te acolo, că iar a venit Stan după tine. A venit într-un suflet, zicea că unde tot umbli; te cheamă acolo, nu ştiu cine zicea că te cheamă!

Ilie porni din nou spre sfat, întrebându-se ce grabă mare o fi? O fi vreo şedinţă? Iuţi paşii vârtos. Dacă o fi vreo şedinţă, a nimerit-o. Trebuie să fie şi Ghioceoaia. Pe la jumătatea drumului se întâlni cu Stan, care venea a treia oară după el.

— Haide, mă nea Ilie, dă-o dracului, mă faci să alerg ca un nebun! îl întâmpină Stan gâfâind. Hai mai repede, că te aşteaptă acolo toată lumea!

Auzindu-l vorbind astfel, Ilie îşi dădu seama că Stan nu glumea. Şedinţă trebuie să fie!

— Adică cum mă aşteaptă toată lumea, Stane? întrebă încercând să-şi păstreze cumpătul.

— Haide, domnule, mai repede! Te aşteaptă acolo, de unde să ştiu eu ce au cu tine? se agita Stan, luând-o mereu înainte.

La sfat era puţină lume şi Ilie se întrebă unde o fi lumea aia care zice Stan că îl aşteaptă. „Aşa e Stan ăsta, dacă preşedintele te cheamă pentru un lucru de nimic, lui i se năzare să te bage în sperieţi", gândi, liniştindu-se cu totul.

Stan însă, când văzu că Ilie se opreşte liniştit lângă trepte, îl apucă de braţ şi îl trase înăuntru.

— Dă-mi drumul, Stane, îşi ieşi Ilie din fire. Ce dracu', au năvălit turcii sau eşti nebun?

Stan se dezmetici şi râse cu gura până la urechi.

— Zău, păi ştii ce mi-a făcut alde nea Pascu? Du-te acolo, ai să vezi ce păţeşti! Zicea că unde eşti?

Ilie se apropie de încăperea organizaţiei şi intră înăuntru. Nu era şedinţă, dar tot bine era: Anghel, Pascu, alde Mitrică şi… ăla cine o mai fi?

— Haide, măi tovarăşe Ilie, unde pierişi? îl întâmpină Anghel, răsucindu-se pe bancă.

Lui Ilie glasul i se păru aspru. Nu cumva o fi fost vreo şedinţă cu tovarăşul ăsta şi s-o fi terminat?

Toţi de la masă îşi întoarseră privirile spre uşă şi Ilie crezu că nu se înşală, erau supăraţi pe el. „Da, să ţii minte că a fost ceva pe aici şi ne-a dat sarcini la membrii de partid", gândi Ilie în timp ce se apropia cu încetineală de masă. Picioarele lui arătau şi mai desculţe faţă de duşumeaua curată, neagră, proaspăt dată cu motorină. El spuse liniştit, mişcând puţin pălăria în semn de salut:

— Noroc, măi tovarăşi!

— Ia stai jos, Ilie, spuse Anghel, şi în aceeaşi clipă privirea sa se întâlni, rând pe rând, cu a celorlalţi.

Ilie nu văzu această privire şireată. „Băgaţi de seamă – spunea privirea lui Anghel –, să vedeţi ce-o să-i fac eu lui Ilie acuma! Numai el ştie pe unde umblă şi pe la organizaţie nu vrea să mai treacă!” Văzând că Ilie nu vrea să se despartă de pearca lui de pălărie, Anghel se sculă în picioare, i-o luă din mână şi-i făcu vânt pe un dulap unde se aflau şi altele. Se aşeză apoi la loc, îşi lăsă fruntea în pământ şi se răsti uitându-se la el cu albul ochilor:

— Pe unde tot umbli, măi tovarăşe Ilie? Noi avem treabă aicea şi te căutăm, şi tu stai acasă şi dormi.

— Măi tovarăşe Anghel! Zău! De ce vorbeşti aşa? Zău că n-am dormit! Am stat aşa în pat, că nu mai puteam!

Pascu şi Mitrică se înveseliră.

— Ce, Ilie, nu cumva eşti bolnav? întrebă Pascu cu interes.

— Ei, bolnav… Eram ostenit, că m-am sculat de dimineaţă.

Zâmbea şiret, băgase de seamă că Anghel se prefăcea. Văzuse apoi că Pascu şi Mitrică se uitau din când în când la tovarăşu-ăla pe care Ilie nu-l cunoştea, apoi se uitau la Ilie, apoi din nou se întorceau la acel tovarăş. Ilie nu înţelesese nimic, dar, fără să-şi dea seama de ce, i se păru că aici e ceva. Se uită şi el mai stăruitor. Ridică sprâncenele plin de uimire: omul îi întâmpinase privirea deschis, zâmbind foarte bucuros şi clătinând a mustrare din cap.

— Bine, măi tovarăşe Ilie, hai să zicem că e aşa cum ai spus tu, dar lumea din sat de ce n-o mai cunoşti? îl întrebă Anghel mai departe.

— Care lume? clipi Ilie, cuprins deodată de o bănuială.

— Cum care lume?! Lumea din sat! Uite, tovarăşul.

Ilie se uită mai bine: un tovarăş de vreo treizeci de ani, scund şi îndesat, măsliniu, cu sprâncene groase. Ce i-o fi venind de se uită aşa? Uite-l că zâmbeşte şi se ridică de pe scaun… Iată, vine spre el…

Ilie se ridică de pe scaun şi se uită cu ochii larg deschişi în ochii necunoscutului. Inima începu să-i bată foarte tare.

— Ilie, nu mai mă cunoşti?! exclamă Ţurlea.

Se făcu o clipă tăcere. Se vedea cum în privirea şi pe chipul aspru al lui Ilie se îngrămădesc umbrele amintirii. Obrajii îi rămaseră ţepeni încă o clipă, apoi deodată chipul i se lumină şi privirea îi străluci de o bucurie mare.

— Ţurlea! Tu eşti, mă? exclamă el cu un glas răguşit, zăpăcindu-se într-o clipă de această întâlnire neaşteptată.

Toţi se ridicară de pe bănci, îl înconjurară pe Ilie, îl bătură pe umeri… Râdeau şi exclamau că, *în fine,* a venit Ilie de-acasă… Of! Să nu mai cunoască el lumea din sat…

— Aoleu!… se minună Ilie aprins la faţă. Bă Ioane, cum te-ai schimbat…

Apoi nu mai avu glas, nu mai fu în stare să-i mai spună nimic lui Ţurlea, nu mai găsi cuvinte.

— Tovarăşe secretar, spuse Anghel, arătându-l pe Ilie cu mâna întinsă, uitaţi-vă la el, a fost primul care s-a desfăşurat…

— Da, da, a fost primul, întăriră şi ceilalţi.

— … nu înţelesei bine! spuse Ilie.

Îl arătă pe Ţurlea şi clătină scurt din cap, adică ce este Ţurlea, l-a auzit pe Anghel spunându-i *tovarăşe secretar*... Îi spuseră că aşa este, tovarăşul Ţurlea este al doilea secretar al raionului de partid.

— Raionul nostru, afirmă Ilie, făcând economie de întrebări.

Ţurlea se întoarse la locul său şi Ilie nu mai ştiu ce trebuie să mai facă. Câte n-ar fi vrut să-i spună lui Ţurlea Ion, dar nu se putea, erau prea multe de

spus: ori spui tot, ori nu mai spui nimic. Oftă adânc şi nu încetă să se uite la Ţurlea, pierdut, şi să se minuneze:

— Să nu-ţi vie să crezi!… Ia te uite, domnule… Şi mă gândeam uneori că pe unde-o fi?

Ţurlea nu-şi ascundea nici el bucuria. Se cunoştea că i-a plăcut de Ilie mai mult decât se aşteptase. Mai avea el şi alţi prieteni din copilărie, şi în timpul dimineţii se întâlnise cu câţiva dintre ei. De unii nu-şi mai aducea deloc aminte; pe alţii şi-i amintea foarte bine, dar întâlnindu-se cu ei arătau aşa de schimbaţi, că nu-i mai recunoştea, iar despre alţii aflase că sunt chiaburi. Ilie se schimbase mult de tot, dar păstrase şi ce avusese acum douăzeci de ani. Ţurlea nu putea să spună sigur ce anume: poate ochii? Adevărat! Ilie rămăsese un om deschis şi încrezător, cu toate că obrajii săi mari şi aspri căpătaseră două cute tăiate destul de adânc.

— Ilie, să ştii că şi eu m-am gândit la tine şi am vrut mereu să-ţi scriu, spuse Ţurlea, aducându-şi aminte de întâmplarea de pe izlaz. Ai un băiat mare?

— Are un băiat, răspunse Anghel în locul lui Ilie.

— Ei, ce să-i faci! murmură Ilie parcă dezvinovăţindu-se că are un băiat.

Ţurlea scoase pachetul de ţigări şi îl întrebă pe Ilie dacă fumează.

— Nu, că am apucat aşa, îi păru lui Ilie rău că nu fumează.

Se făcu iarăşi tăcere. Ţurlea fuma şi părea atent la amintiri. Se uita la Ilie şi clătina din cap, iar Ilie nu ştia ce să mai facă.

— Aşa e viaţa, Ilie! reflectă Anghel, cu înţelepciune.

— Te râzi de mine, măi tovarăşe Anghel, se prefăcu Ilie supărat.

Izbucniră cu toţii în hohote. Ţurlea râdea din plin şi cu atâta plăcere, încât lui Ilie râsul acesta îi

aminti de ceva.

— Aşa râdea la şcoală când scotea sabia de sub bancă, se minună Ilie uitându-se în pământ. Avea o sabie de lemn şi tăbăra cu ea pe-alde Pănăchidă, zicea că e Ion Vodă cel Cumplit şi că o să-i taie capul lui Pănăchidă.

— Care Pănăchidă? întrebă Anghel.

— Pănăchidă ăsta care o ţinea pe-a lui Gogonaru.

— Credeam că Vasile ăsta al nostru, cu utemeul.

— Nu, Vasile ăsta e al soră-sii, explică Ilie. Îi vine un fel de văr!

Ţurlea strivi ţigara într-o strachină-scrumieră şi îşi lipi pieptul de masă, aşteptând ca ei să termine vorba începută.

— Ilie, ia spune tu, cum se poate ca un membru de partid să ia mână salariată? Tovarăşul Anghel spune că tu ai lucrat la Ghioceoaia. Ce crezi tu de chestia asta? Ce părere ai?

Spunând acestea, Ţurlea se ridică şi veni lângă Ilie. Pascu şi Mitrică îi făcură loc.

— Aşa, cam ce părere ai tu, continuă Ţurlea.

Ilie îi aruncă fostului său prieten din copilărie o privire gravă, plină de respect, dar şi cercetătoare. „Da, Ţurlea Ion, secretar de partid, altă fire decât Ion Niculae. Tovarăşul Ion Niculae e altfel de om, nu vine el prin sat, uite aşa, să stea de vorbă cu oamenii şi să-i întrebe ce cred ei despre cutare lucru. Nu că Ţurlea ar fi de aici din sat, dar se cunoaşte omul care ştie: întâi te întreabă, întâi vine aşa, lângă tine, să vadă cam ce părere ai avea tu!”

Clătină din cap şi, înainte de a răspunde, îşi mai puse şi el o dată întrebarea care i-o pusese Ţurlea, să-i prindă bine înţelesul:

— Un membru de partid care ia mână salariată? Mda!

— Adică ia oameni cu ziua! ţinu Mitrică să explice.

Lui Ilie nu-i conveni să-i explice Mitrică ce înseamnă mână salariată.

— Lasă, Mitrică, ştiu eu mai bine ca tine ce înseamnă mână salariată. Dă-mi voie să te contrazic, dacă nu te superi. Sau nu-mi dai voie? îl întrebă.

„Ia uite la Ilie, gândi Anghel înveselit. Se dă la Mitrică."

— Eu am fost oarecare timp mână salariată a lui Iancu, spuse Ilie mai departe. E drept că la Ghioceoaia am fost numai în vara asta, dar de fost, am fost şi la el. Bine că mă chemaşi, tovarăşe Anghel, că altfel veneam eu să-ţi spun, continuă Ilie şi nimeni nu observă trecerea, schimbarea glasului lui Ilie Barbu şi o anume înţepeneală a privirii, care de astă dată nu mai vedea pe nimeni şi nu mai avea în ea nimic sentimental. Că mă desfăşurai eu primul de dimineaţă, da, dar nu mai sunt acuma sigur dacă n-am făcut o prostie şi o să trebuiască să fiu pe urmă primul care să mă şterg. Dacă îi propuneţi pe Bădârcea preşedinte şi pe Ghioceoaia socotitor, eu ies. Sunteţi acilea, să nu ziceţi că de ce nu v-am spus. Dacă aşa crede unul şi altul, că n-am dreptate, tac din gură, dar îmi iau liberul meu consimţământ şi mă şterg.

Se lăsă o mare tăcere în urma acestei declaraţii neaşteptate. Pascu fu cel dintâi a cărui gândire alunecă mai repede decât a celorlalţi asupra consecinţelor. Se ridică în picioare şi, fără să zică nimic, o luă spre uşă.

— Unde te duci? îl opri Anghel.

— Mă duc să-l chem pe Prunoiu.

— Lasă-l în pace pe Prunoiu. Stai jos aici!

XVI

Preşedintele Prunoiu nu se îngrijora atât de tare cum îşi închipuia Pascu. Mai fuseseră discuţii ca

acestea şi nu cu al doilea secretar, ca acum, ci chiar cu tovarăşul Ion Niculae. Discuţiile acestea erau bune, lucrau pentru el. Sarcina lui Anghel ca secretar era, vasăzică, să se ostenească cu această ocazie ca să-l întărească pe Prunoiu. Aşa zicea Ghioceoaia.

„Măi Prunoiule, spusese el după o şedinţă cu Ion Niculae. Dacă Anghel n-ar fi secretar, cine l-ar mai face pe tovarăşul Ion Niculae să te laude?” „Ai dreptate, Voicule, răspunsese Prunoiu râzând. Tu ştii că mie nu-mi place să mă pun singur în *ipoteza!*

Totuşi, Prunoiu simţea că Ţurlea are să-l asculte pe Anghel altfel decât Ion Niculae. Şedinţa dura prea mult şi intrau acolo prea mulţi oameni. Îl văzu întâi pe Ilie Barbu. Ilie Barbu stătu cel mai mult şi faptul îl nedumeri. Ce-are a face aici Ilie Barbu?! Nu pricepea. După Ilie Barbu veniră Ioniţă, Gavrilă şi Ilie Moacă. Apoi veniră Niculae Burcea şi Brigman. Prunoiu nu vorbi cu niciunul dintre ei, socoti că nu avea el nevoie să se arate în faţa altora că nu ştie ce se petrece.

Nu ştia însă nimic şi socoti că trebuie să ia măsuri. Ieşi din biroul plin de oameni şi intră în cabina telefonistei.

— Măi fetiţo, dă-mi raionul de partid şi ieşi puţin afară, îi spuse el fetei.

După ce i se dădu legătura, Prunoiu duse receptorul la ureche şi se aşeză pe scăunel.

— Alo! Raionul? Noroc, măi tovarăşe Dinu. Aici e Prunoiu. Dă-mi-l şi mie niţel pe tovarăşul Sergiu.

Prunoiu aşteptă câtva timp, apoi începu să vorbească cu tovarăşul Sergiu.

— Ce este, măi tovarăşe preşedinte?

— Vream să vă întreb ce sfaturi ne mai daţi, tovarăşe Sergiu.

— În ce chestiune?

— Aici, cu desfăşurarea noastră. Avem multe probleme, tovarăşe Sergiu, nu prea ştim cum să le

descurcăm.

— Spune, măi tovarăşe, în ce chestiune!

— În chestiunea gospodăriei. Merge bine, dar avem unele greutăţi. Noi am muncit aicea şi n-am vrea să ne înecăm ca ţiganul la mal. Asta e hopu' nostru, tovarăşe Sergiu. Dacă îl trecem pe-ăsta, o să ne fie mai uşor.

— E ceva cu chiaburii?

— Cu chiaburii nu e nimic, am avut noi grijă, dar dumneavoastră ştiţi ce bine le pare lor când nu mai ştim să ne descurcăm. Atâta aşteaptă, tovarăşe Sergiu, să audă că e ceva la noi, aşa, încurcat, şi cum caută ei să uneltească!

— Ascuţiţi vigilenţa, măi tovarăşe preşedinte. N-a venit acolo la dumneavoastră tovarăşul secretar Ţurlea?

— Ba da, e aici.

— Şi el ce zice? Da' despre ce e vorba, ce s-a întâmplat?

Prunoiu se întunecă la faţă. Din câte spusese ar fi putut tovarăşul

Sergiu să înţeleagă. Să nu ne înecăm… să descurcăm… unele probleme. Vasăzică tovarăşul Sergiu nu e la curent. Asta putea să însemne şi bine şi rău.

— Nu s-a întâmplat nimic, e vorba de Anghel. Nu vrea el să lucreze în *colaborare*, tovarăşe Sergiu. Dumneavoastră cunoaşteţi cum stau lucrurile aici la noi, aşa că nu repet.

— Lasă că o să colaboreze el, în gospodărie, măi tovarăşe preşedinte.

„Bine, gândi Prunoiu. În gospodărie da, dar nu la sfatul popular."

— Da, dar tocmai aici e chestiunea. Lui nu-i convine preşedintele care le place oamenilor, e contra lui, tovarăşe Sergiu.

— Nu poate să fie contra, dacă îl aleg oamenii.

„Vasăzică să nu fie contra. Bine!"

— Asta e problema şi d-aia vă întrebam ce sfaturi ne daţi. Ce să facem noi cu el, tovarăşe

Sergiu?

— Măi tovarăşe preşedinte, tovarăşul secretar Ţurlea e acolo la voi, el nu vă îndrumează? De ce discuţi chestiunea asta cu mine, la telefon?

„Nu vrea să înţeleagă. Rău!”, gândi Prunoiu.

— Aveţi dreptate, dar ştiţi, dumneavoastră cunoaşteţi aşa… cu de-amănuntul unele probleme. Tovarăşul Ţurlea ne îndrumează bine, e de la noi din sat… Da, aveţi dreptate! încolo să ştiţi că merge bine, tovarăşe Sergiu. S-au desfăşurat până acum şaptezeci de familii… Da… Vasăzică veniţi… Când, de dimineaţă? Bine, noroc, tovarăşe Sergiu.

Lui Prunoiu i-ar fi plăcut mai mult ca tovarăşul Sergiu să-i spună direct ce crede, aşa cum făcuse până acum, nu să-i pomenească de Ţurlea. Aici era ceva, trebuia să se poarte cu grijă. Rău a făcut că a băut aseară la *meatè* împreună cu Ghioceoaia, cu Bădârcea şi cu Trafulică. Nu era nevoie, le făcuse şi-aşa destulă *atmosfera*, cum zicea Anghel. E adevărat că lumea ştie că sunt prietenii lui, dar prietenia e una şi gospodăria e alta, să nu se spună că preşedintele şi-a împins oamenii lui. N-ar fi stricat să-l mai fi domolit ceva pe Voicu, prea şi-a luat vânt, umblă cu capul pe sus, repede oamenii şi în privinţa barierei nici măcar nu se mai fereşte, înţelege să facă negustorie cât o vrea! Nu-l opreşte nimeni, dar ca membru de partid nu e bine să afle lumea. Uite, el, preşedintele: ştie cineva că alde Bădârcea vinde pe piaţă lână şi fainã? Nu ştie nimeni şi chiar dacă ar şti, de unde şi până unde că ar lucra mână în mână cu preşedintele sfatului? Dar şi cu Bădârcea e ceva care nu e bine. Nu vrea să dea cotele, iar el, preşedintele, nu-l poate forţa, nu face să te porţi urât cu prietenii! Tovarăşul Ion Niculae nu prea ştie el toate câte sunt aici în sat. Dacă Ţurlea începe să scormonească…

— Ai terminat, tovarăşe preşedinte? îi întrerupse telefonista gândurile.

Prunoiu tresări, se ridică de pe scăunel şi ieşi pe coridor. Coridorul era plin de oameni. Prunoiu trecu printre ei, fără să se uite la cineva. Când să intre în biroul secretariatului, se întâlni piept în piept cu Ilie Barbu şi privirea acestuia nu-i plăcu: era privirea unuia care ştia despre tovarăşul preşedinte lucruri pe care iată că tovarăşul preşedinte nu le ştia.

— Dă-te, bă, la o parte, ori eşti orb? suflă Prunoiu duşmănos, împingându-l pe Ilie înapoi.

De uimire, Ilie uită de sine şi se dădu la o parte.

— Nu vezi că am treabă? reluă preşedintele încercând s-o îndulcească.

Ilie se uita în urma lui şi clătina din cap.

Câţiva rămaseră ca din întâmplare pe lângă Ilie, simţind că acesta ştie ceva.

— Ce mai faci, Ilie? se arătă unul grozav de grijuliu să ştie ce mai face Ilie.

— Ce să fac, mă gândesc la lumea asta care te dă aşa la o parte, răspunse Ilie arătând cu capul spre biroul secretariatului.

Cel care întrebase nu zise nimic, i se păru prea îndrăzneţ răspunsul lui Ilie. Ar fi vrut să audă ceva mai ocolit, vorbe aşa şi-aşa, care puteau fi întoarse după cum ar fi fost „nevoie”. Se îndepărtă nepăsător. „Nu poţi vorbi ca lumea cu Ilie ăsta”, părea să spună nepăsarea lui.

XVII

Prunoiu nu se înşelase. Ilie aflase într-adevăr multe lucruri despre preşedinte. Era încă uimit de legătura pe care i-o dezvăluiseră ei, Anghel şi ceilalţi, după ce el le spusese ce ştia şi ce gândea despre Ghioceoaia, legătură la care nu se gândise deloc. „Cine l-a sprijinit tot timpul pe Ghioceoaia?

Cine l-a scutit de cote şi de impozite şi l-a ajutat să se îmbogăţească? Preşedintele.”

„Mai vorbim noi despre asta, spusese Anghel. Deocamdată, Ilie, îţi dăm o sarcină din partea biroului. O să avem diseară şedinţa organizaţiei. Te ridici, măi frate, în şedinţă şi spui tot ce ne-ai spus nouă aici, să nu laşi nimic la o parte. Şi să-l întrebi aşa pe preşedinte

— Începuse Anghel să-şi numere degetele: «Ce-a făcut preşedintele sfatului popular Udupu, raionul Broşteni, ce-a făcut el când s-a pus problema în organizaţie, că de ce: Ghioceoaia, unu, Bădârcea, doi, Trafulică, trei, Didel, patru, şi aşa mai departe, să nu dea cote?!» Ce-a făcut el? S-a ridicat şi a început să-şi bată joc de noi. Ai fost la şedinţa aia, ai auzit ce-a zis?”

„Am fost, am auzit”, minţise Ilie. Nu fusese la şedinţa aceea, avusese treabă la gospodăria de stat.

„Să-i pui întrebarea asta: «Ce fel de politică face preşedintele când el îi jupoaie pe Ilie Moacă şi pe Gavrilă şi pe alţii, iar dincoace domnul Ghioceoaia strânge sute de mii şi face avere, de gât cu Iancu Enache?”»

Intraseră apoi Ilie Moacă, Gavrilă şi Ioniţă. Ioniţă arăta supărat, se cunoştea că venise fără plăcere. În loc să spună despre cote, adică pentru ceea ce fusese chemat, Ioniţă luase altă vorbă şi începuse să înjure fără ruşine. Era povestea cu gospodăria de stat care, tot aşa, nici lui nu i se plătise. Anghel se apropiase de Ţurlea şi îi şoptise: „Tovarăşul Sergiu zice că astea sunt uneltirile chiaburilor.”

Ilie se uitase la Ţurlea să vadă ce zice de situaţia asta. Ţurlea se posomorâse şi spusese că nu-i vine să creadă, dar atunci săriseră toţi şi îl arătaseră cu mâinile întinse pe Mitrică, adică uite-aci Mitrică, el nu minte.

„Eu sunt unealta chiaburilor, începuse Ioniţă să strige. Dar Mitrică tot unealtă e?”

„Bă Ioniţă, nu mai striga aşa, îl potolise Gavrilă. Tovarăşul Ţurlea a auzit, are să se ducă acolo şi n-o să ne lase el aşa.”

Ilie mai stătuse puţin şi ieşise. Pe el nu-l supărase atât de tare povestea cu gospodăria de stat. Avea încredere, nu-şi pierduse răbdarea. Ce are a face gospodăria de stat cu ce se petrece astăzi aici? Ce oameni şi ăştia, alde Ioniţă şi Gavrilă, fac gălăgie fără niciun rost. Mai bine s-ar înscrie şi ei în gospodărie şi ar termina socoteala, cum au făcut alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu, care n-au mai zis că e prost el, Ilie, că are încredere în gospodăria colectivă. Au fost şi ei şi au văzut cu ochii lor că nu le spusese în seara aceea minciuni. Gavrilă şi Ioniţă o ţin însă şi acum ca gaia-maţu, că dacă e să se înscrie, au destul timp, de ce să se grăbească? Încailea Ioniţă nici nu tace din gură, tot el se supără când aude că-i zice cineva unealtă. Gavrilă nu vrea, dar barim tace din gură!

— Ilie, ce faci tu, mă, aici?

Ilie se ridică de pe trepte şi-şi şterse agale fundul pantalonilor. Gavrilă şi Ioniţă ieşiseră şi se opriseră lângă el.

— Hai, mă, pe la *meatè*, ce stai acilea de pomană? Uite-i şi pe-alde Vasile şi Gheorghe! Hai, bă, să ne desfăşurăm şi noi, spuse Gavrilă, arătându-l cu capul pe Ioniţă. Parcă numai aici poţi să te desfăşori?

Vasile şi Gheorghe nu ziseră nimic, dar totuşi o luară înainte. Ilie o porni cu ei şi ba oprindu-se, ba răzleţindu-se, într-un târziu ajunseră cu toţii la M.A.T. Intrară înăuntru cu demnitatea cuvenită, păşind câte unul peste prag, întâi Vasile Ciobanu, apoi Gheorghe Ciobanu, apoi Ioniţă; după Ioniţă, Gavrilă, iar Ilie la coadă. O fi zicând Ilie că gospodăria aşa şi pe dincolo, dar să-i dea voie lui Ioniţă să treacă pragul înaintea lui. Cu Vasile şi Gheorghe Ciobanu se schimbă lucrurile; Ioniţă poate să-i lase să treacă înaintea lui; e altceva, domnule! Oameni care nu cred un lucru cât l-au

auzit, aşa cum face Ilie; au capul lor cu care judecă.

— Ia dă-ne, bă ăsta, şi nouă aici câte-o ţuicomicină, ceru Vasile Ciobanu foarte scorţos, fără să se uite la omul de după tejghea. Păcat că n-aveau nici scaune, nici mese, aşa era la *meate*-ul ăsta, trebuiră să se cinstească stând în picioare.

Gavrilă nu prea lua el în seamă aerele lui Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Gavrilă era un om cu o inimă bună care ţinea la Ilie, mai mult decât Vasile şi Gheorghe.

— Bă Ilie, Ioniţă s-a supărat pe stat, vinde bocancii ăia. Ştii că are el nişte bocanci buni, ţi-am spus eu. De ce nu-i iei tu? întrebă Gavrilă cu duioşie.

— Ce-are a face statul cu bocancii lui Ioniţă! se miră Vasile Ciobanu.

— Are, că tot de la stat i-a luat. Auzi, mă Ilie? Ia-i, mă, tu! se rugă Gavrilă fără noimă, uitându-se la picioarele desculţe ale lui Ilie.

— Cum adică de la stat? întrebă Gheorghe Ciobanu.

„Prost mai e şi ăsta”, gândi Gavrilă.

— Păi, nu i-a furat mă, de la stat?! se minună Gavrilă. Îi are din armată.

— Nu i-am furat, i-am luat, îl îndreptă Ioniţă, prefăcându-se jignit.

— A? Ce zici, Ilie? continuă Gavrilă ca şi când s-ar fi tocmit. Se adresă apoi lui Ioniţă: Îi dai, mă?

— Îi dau.

— Păi, dă-i!

— N-oi fi vrând să-i dau degeaba!

— Păi, spune preţu-acolo, de unde să ştie ăsta cât ceri tu pe ei?

— Şi ţie ce-ţi iese d-aici, Gavrilă? întrebă Vasile Ciobanu făcând cu ochiul lui frate-său.

„Mă, ce oameni şi ăştia! gândi Ilie. Ar fi în stare s-o ţină aşa până poimâine dimineaţă.” îi plăcea de Gavrilă şi ideea i se păru la locul ei; de mult voia să-şi cumpere o pereche de bocanci. Tocmai se

gândea să-l întrebe pe Ioniţă pe ce îi dă, pe bani ori pe bucate, când se pomeni cu Stan intrând înăuntru gâfâind.

— Tovarăşe Ilie, aici erai? Aoleu, iar am alergat până acasă la dumneata. Hai repede, că te cheamă iar tovarăşul secretar Ţurlea.

Apariţia lui Stan şi felul respectuos, cu *dumneata*, cum îi vorbise acum lui Ilie, îi făcură pe ceilalţi să rămână puţintel buimaci, copilăroşi în uimirea lor. Gavrilă se uită la Ilie deschis, fără să-şi ascundă admiraţia.

— Du-te, Ilie, lasă că fac eu cinste aici.

Ilie însă socoti că poate să nu se grăbească.

— Mda, spuse el cu importanţă, îngroşând puţin glasul.

— Du-te, mă! Du-te acolo, că te-or fi aşteptând, spuse Gavrilă inimos.

— Hai noroc, Gavrilă, noroc, mă ăştia, spuse Ilie fără să se turbure. Gavrilă, dă-i, mă, şi lui Stan o ţuică.

Vasile şi Gheorghe Ciobanu aveau feţele trase puţin în jos şi se uitau la Ilie ca la o vietate ciudată. Nu se ştie de ce, cu toată înţepeneala lor mândră, arătau parcă puţin trişti.

— Ilie e cineva, domnule, spuse Gavrilă cu admiraţie, după ce Ilie plecă. Îl vedeţi voi aşa, dar să ştiţi că nu e aşa cum credeţi voi.

— Lasă-l, că-l cunoaştem noi, mormăi Vasile Ciobanu convins. Ce-i spui, aia crede.

— Nu, aici te contrazic! Eşti în greşeală, spuse Gavrilă. Ilie se preface că crede, dar nu crede orice! Nu crede decât ce crede el că e bine de crezut.

— Gavrilă, aici ai făcut-o praf, se înveseli în sfârşit şi Ioniţă.

XVIII

Ilie intră liniştit în încăperea organizaţiei; nu se arătă deloc dornic să afle ce aveau iar cu el. Îşi luă pălăria din cap şi de astă dată îi făcu el vânt pe dulap. Erau aceiaşi dinainte. Luaseră probabil anumite hotărâri şi bun înţeles că aceste hotărâri trebuiau duse la cap, trebuiau trasate sarcini. „Să vedem ce sarcină mai îmi dă, se gândi Ilie curios. Aia că să spun în şedinţă despre Voicu şi să-l întreb pe preşedinte, aia e floare la ureche, nu e sarcină! Cu Bădârcea trebuie să fie ceva! Da, da! Să ştii că au venit la vorba mea." Pascu era la fereastră şi se uita fără noimă în curtea sfatului. Ţurlea şedea pe un scaun cu coatele pe masă şi scria ceva într-un carnet. La un moment dat, Mitrică îşi duse mâna la gură şi, aşa mici cum erau, fălcile lui trosniră amarnic.

— Aoleu! gemu el. M-a răzbit, Anghele.

Anghel îşi scoase ceasul său lustruit şi bombat ca un ghioc, se uită la el şi-i spuse lui Mitrică:

— E şaptesprezece fără un sfert. Mitrică, te duci şi te culci şi la ora douăzeci eşti aici.

Mitrică îşi chinui faţa cu palma şi mormăi:

— De ce nu zici tu mai bine la ora o sută şaptezeci!

— Ceasul are douăzeci şi patru de ore! Nu ştiai de chestia asta până acum?

— Nu ştiam.

— Ei, află de la mine!

Mitrică se ridică de pe bancă şi se cam împletici. Se veseli singur, spunând că ar fi cazul să se ducă pe la Iocan fierarul, să-i mai strângă şuruburile. Se aşeză la loc şi spuse că nu se mai duce acasă, e aşa de ostenit că n-are să poată adormi repede, iar dacă doarme o să-i fie greu să se scoale pentru şedinţă. Anghel nu zise nimic.

Ţurlea scria înainte. La un moment dat, ridică fruntea sa măslinie spre Ilie Barbu şi-i spuse:

— Ilie, pregăteşte-te să pleci la raion. Mâine-poimâine, plecarea.

Mai scrise puţin, apoi vârî carnetul în buzunar şi se uită iarăşi la Ilie.

— Mâine să zicem că nu poţi, dar poimâine trebuie să fii acolo.

Ilie parcă nici nu auzise. Ocoli capul mesei, se aşeză pe bancă şi rămase mut, cu privirea larg deschisă aţintită spre Ţurlea. Pascu veni lângă el şi îi puse mâna pe umăr.

— Spune-i, tovarăşe Anghel, ce are de făcut, zise Ţurlea, arătându-l cu capul pe Ilie.

„Ce-o fi asta? îi fulgeră lui Ilie prin cap. La raion? Dar de ce?”

Anghel nu-l lăsă să aştepte prea mult, dar totuşi se vedea că se gândeşte cum să înceapă. Nu pentru că nu ştia cum, dar era un lucru important şi nu trebuia să scape ceva din vedere.

— Uite, Ilie, tu ştii că noi am vorbit mereu despre colectiv, începu el fără să se uite la cineva, nici chiar la Ilie. Se uita parcă la gândurile sale, pe care Ilie avea să le afle chiar acum. Fiecare colectivist face zile de muncă; trebuie ţinută socoteala, să socotească cât ia fiecare. Pe urmă, banii! în definitiv o să vindem, o să cumpărăm… Trebuie un om tare la socoteli! Tu pe cine zici să propunem?

Ce întrebare! întâi îţi spune că o să pleci la raion şi pe urmă te întreabă pe cine să propui socotitor. Ilie simţi că-l doare inima, atât de tare îi bătea. Vor să-l propună socotitor şi îl trimit la raion, la şcoală. Ştia cum se petrec aceste lucruri, cu şcolile şi cu trimisul.

— Pascu zice c-ai fi bun tu, continuă Anghel după câteva clipe. Mitrică zice şi el că da, dar uite cum stă socoteala. Trebuie să fii un om, uite-aşa, care să ţii gospodăria în mână, ştii cum? Nici dracu’ să nu se amestece în averea gospodăriei şi să faci economie la ban… să zbârnâie!

Anghel strânse pumnul şi-l arătă lui Ilie, aşa strâns, adică ce să mai vorbim, înţelege el ce fel de om trebuie să fie socotitorul gospodăriei.

— Tu nu prea ai îndrăzneală! Trebuie să fii mai îndrăzneţ! Dacă vine la tine preşedintele gospodăriei şi zice: „Ia dă-mi o mie de lei”, tu ai să te apuci să-i dai. Anghel bătu cu pumnul în masă: „Nu, pentru ce să-ţi dau o mie de lei? Pentru ce îţi trebuie ţie o mie de lei? Ce vrei să cumperi cu ei? Să văd aprobarea consiliului de conducere!” înţelegi, Ilie Barbu?

— Cum să nu înţeleagă, în definitiv asta e toată povestea, încheie Pascu clipind din genele sale albite de pospai.

Ilie ridică fruntea şi se uită la fiecare cu o încetineală nemaipomenită. „Fraţilor, păi, dacă aşa stau lucrurile, trebuie să vă spun că voi nu prea mă cunoaşteţi”, gândi el.

— Ei, ce zici, Ilie? Ai să fii în stare? îl întrebă Anghel după aceste câteva clipe de tăcere. Tovarăşul secretar Ţurlea zice că te ştie de la şcoală, că erai cel mai tare la socoteli, dar trebuie să fii tare şi-aşa, ca om!

Ilie se înfoi în scaun, îşi îndreptă umerii săi puternici şi, în tăcerea care se lăsase iarăşi, bătu cu palma în masă, se ridică în picioare şi rosti puţin supărat:

— Nu mă sperii eu de ce ziceţi voi!

Ţurlea se ridică bucuros în picioare, iar Pascu începu să râdă, înveselit de supărarea cu care Ilie bătuse cu palma în masă.

— Bă Ilie, îi spuse el, de-aici înainte s-a terminat: pune mâna şi gândeşte-te!

— Lasă c-avem noi grijă, spuse Ţurlea plimbându-se de-a lungul odăii. La şcoală are să înveţe tot ce trebuie.

Ilie se uita la fiecare în parte şi în privirea sa mare stăruia o nedumerire: bine, ei îi spun toate acestea, dar îşi dau seama ce bucurie îi fac? Ilie hotărî că nu, şi atunci se apropie de dulap şi întinse foarte liniştit mâna după pălărie: trebuia să plece cât mai repede, altfel are să se bage de seamă că îi bate inima.

— Bine, spuse el, aşezându-şi liniştit pălăria pe cap. Vasăzică rămâne aşa! Dar oamenii ce-au să zică? mai întrebă stăpânindu-se cu greu; simţea că i se umflă glasul.

— Ce să zică? N-o să propunem pe alde Vasile sau Gheorghe Ciobanu, răspunse Ţurlea foarte vesel. Ilie, tu mai ţi-aduci aminte cum adunau ei? îl întrebă râzând de-a binelea.

— Ei, nu! Uite că tovarăşul Ţurlea n-a uitat! se miră Ilie, oftând nu se ştie de ce. Mă, era daravelă mare cu alde Vasile şi Gheorghe! exclamă el şi începu să râdă cu atâta plăcere, încât toţi ceilalţi îl îndemnară să spună ce era cu alde Vasile şi Gheorghe.

Ilie socoti că poate să mai stea şi să le spună cum era; îşi dădu cu însufleţire pălăria pe ceafa, se apropie de masă, trase o hârtie şi întinse mâna spre Pascu.

— Dă-mi un creion, Pascule, ceru el.

Pascu îi dădu un creion.

— Să zicem c-avem aşa, treizeci, cincizeci, douăzeci şi aşa mai departe, scrise Ilie cifrele. Acuma, Vasile se apucă de adunat: zero, şi cu zero, şi cu zero, şi cu zero… adună zerourile până sus; şi zice: zero şi cu zero…

Ilie nu trecea de la un zero la altul fără să-nmoaie glasul şi să aştepte o clipă ca să-şi dea seama cât face un zero cu altul. Izbucniră toţi în hohote groase, iar Ilie se agită cu creionul în mână, dându-le de înţeles că mai e ceva, nu s-a terminat.

— Care va să zică, zero şi cu zero… până aici sus. Acum vine totalul. Vasile şi Gheorghe se gândeau ei ce se gândeau, pe urmă se uitau amândoi la mine: „Fac tot zero”, îmi spuneau ei, mie. „Da, mă, tot zero fac”, le spuneam eu. Atunci, de bucurie, Vasile îi dădea lui Gheorghe un pumn după ceafă, iar Gheorghe se răsucea şi îi dădea lui Vasile un picior în burtă. „Mă, Ilie, îmi spuneau ei mie pe urmă, aşa e că mai ştim şi noi câte ceva?”

În mijlocul hohotelor, Ilie o luă încet spre uşă.

— Tovarăşe Anghel, spuse el oprindu-se şi uitându-se în pământ. Nu era mai bun Niculae Burcea?

— Pe Niculae Burcea o să-l propunem preşedinte.

— Uite, să vă spun drept, îmi pare bine de Niculae! exclamă Ilie cu un glas înfundat.

Când să iasă, Ţurlea îl opri.

— Vreau să viu diseară pe la tine, Ilie! îi spuse. Cum îi facem? Tot acolo stai, unde ştiu eu?

— De la şedinţă mergi cu mine, zise Ilie.

— Nu, înainte de şedinţă!

Ilie tăcu câteva clipe lungi, nu fu în stare să mai zică nimic. Plecă şi, când dădu să iasă, se lovi nu ştiu cum cu cotul de clanţa uşii. Îşi luă însă repede seama şi, înainte de a ieşi, duse mâna la pălărie şi dădu noroc.

— Noroc, Ilie, şi vezi, aranjează-ţi treburile. Vorbeşte şi cu Niculae Burcea, îi mai spuse Ţurlea din urmă. Fiindcă amândoi plecaţi…

XIX

Când ieşi afară între oameni, Ilie simţi nevoia să se îndoiască: nu cumva a fost vorba de altcineva? „Adică cum, eu socotitorul gospodăriei? Da, aşa este, nu mi-e frică mie de socoteli, dar să ştii că n-or să vrea alde Vasile şi Gheorghe! exclamă în sinea lui, ironic. Ei nu mă cred în stare să fac treaba asta; numai pe Ghioceoaia îl cred ei în stare.”

Îndoielile nu se lipeau de el nici măcar în ironie şi, încetul cu încetul, se simţi copleşit de o bucurie statornică. Vasăzică gospodăria se face şi locul său în gospodărie este să ţină socotelile!

I se păru iarăşi, ca şi de dimineaţă, că toţi ăştia care stăteau pe-afară îi cunosc gândurile şi se bucură de bucuria lui. Dar n-avea timp de stat. Acum se face seară şi Ţurlea a spus că vine la el. Trecu în grabă printre oameni şi porni iute pe şosea.

— Ce e cu Ilie!? se miră cineva.

— Mi se pare că Ilie o să fie *prepus* socotitor, spuse Stan, ieşind de pe coridorul sfatului.

— Ce vorbeşti tu, mă? De unde ştii? întrebă unul dintre fraţii Ciobanu.

Fraţii Ciobanu se grăbiseră să se întoarcă la sfat, să vadă ce se mai întâmplă.

— Îl auzii pe tovarăşul Ţurlea cum îi spunea să se pregătească că să plece la raion cu alde Niculae.

— Care Niculae? tresări Vasile Ciobanu, apropiindu-se neliniştit de curier.

— Niculae Burcea.

— Fugi de-aici! Vedem noi cine pleacă, spuse şi Gheorghe Ciobanu, posomorât.

— Ehe, cine s-a gândit la Ilie Barbu a avut cap, spuse un bătrân, cel care fusese de faţă când Ilie era să sară la Sfetcu. Eram odată la piatră, începu el domol, fără grabă, să povestească.

— Nea Cimpoacă, dă-mi şi mie nişte tutun, îi ceru unul, aşezându-se alături şi pregătindu-se să asculte.

Cimpoacă îi dădu nişte praf, scuipă printre dinţi peste ţigara pe care o aruncase şi spuse arătând cu mâna undeva peste clădirea sfatului:

— Căram nişte piatră la metru cub cu alde Pisicaru, cu Ilie Barbu şi cu ăsta, care se-nsură cu a lui Crivăţ, prostu' ăla, cum dracu'-l cheamă…

— Ene Niţu, spuse cineva.

— Da, zăpăcitul ăla! Ne plătea la metru cub, da' cine dracu' putea să ştie câţi metri cubi ai făcut, că veneai cu căruţa, descărcai la grămadă şi iar te-ntorceai. Ăla ne punea două căruţe la metru cub. Greu al dracului: am cărat o zi şi stam de vorbă ca acuma, era şi alde Ilie ăsta. Ne-ntorsesem acasă şi

luam o ţuică la Iancu Enache; dimineaţa trebuia să ne ducem iar la terasament. „Mă, al dracu’ metru cub, mare mai e!”, îi spun eu lui Pisicaru. „Mare-al dracu’!”, zice şi Pisicaru.

— De unde căraţi? se interesă cineva.

— Căram d-acilea de la gară, tocmai la patru kilometri, se făceau ale două poduri, unul la Bereşti şi ălălalt la stânga, cum o iei spre baltă, spre Dor Mărunt. „Bă, nea Cimpoacă, zice Ilie ăsta, metru’ cub are şi el socoteala lui. Ce-mi daţi mie că eu vă aflu precis câţi metri cubi duceţi cu căruţa. Cum vreţi, zice, ori căruţa, ori grămada de piatră. Pot să vă spui şi la grămadă.” (Nu ştiu cum zice el că o face! Ca un trunchi! Trunchi de nu ştiu ce! Dracu’ ştie ce! Că nu mai ţiu minte!) „Bă, Pisicaru, îi spun eu ăluia, ia să vedem, o fi ştiind el Ilie Barbu ceva! Hai să mai bem câte o ţuică.” Am băut noi, a băut şi Ilie-ăsta şi ne-am dus acasă la mine. Acasă, Ilie-ăsta ne cere un metru. Mă duc eu la alde Iangă, iau metrul lui de croit şi se apucă Ilie şi măsoară. Măsoară aci, scrie pe *irtie,* măsoară dincoace, iar pe *irtie,* fie-al dracu’, parcă ai fi zis că ia măsura la căruţă să-i facă un rând de haine. Pe urmă face el socoteala acolo şi zice: „Nea Cimpoacă, dacă umpli căruţa rasă şi aranjezi în spate şi în faţă un fund să stea fix, cari de trei ori şi faci patru metri cubi.” Bă! aşa a fost, cum a zis el! Că l-am luat cu noi şi ne-am certat cu ăla de era să ne batem!

— E băiat bun, mie-mi pare bine, spuse cel care îi ceruse tutun lui Cimpoacă. Vorbeau unii de alde Voicu Ghioceoaia, dar ăla când s-o vedea cu banii pe mână, odată îi vin dracii şi-i bea pe toţi cu muierea.

— Voicu e deştept, dar îl strică prostia, spuse un altul cu nepăsare. Avea doi cai frumoşi, dracu’ ştie de ce i-a vândut…

— Care, caii-ăia roibi?

— Ăia, i-a vândut să-i ia muierii şoşoni şi haină de blană, preciză cel care îi ceruse tutun lui

Cimpoacă. Aşa zice el, dar i-a dat când a auzit de gospodărie. N-avea el nevoie să-i vândă pentru muiere, are el destui bani!

Cimpoacă tocmai se pregătea să spună şi el ceva despre Voicu.

— Uite-i pe alde Iancu şi Sandu Enache, vin încoace, îl întrerupse unul, arătând cu capul înaintea sa.

Ridicară toţi privirile spre şosea şi începură să se uite foarte atenţi la cei doi inşi, ceea ce putea să însemne că nu mai aveau nimic de spus pe socoteala lui Voicu. Se făcu tăcere. Sandu şi Iancu trecură printre oameni, mormăiră un soi de bună ziua şi intrară înăuntru.

— Ce-or fi căutând? întrebă Cimpoacă.

— Au fost chemaţi pentru comasare, explică unul dintre fraţii Ciobanu. Le comasăm toată partea aia de pe lângă pădure, până la stejar.

Nu zise nimeni nimic.

— Auzii că Iancu şi-a bătut muierea ieri toată ziua! Cică i-ar fi rupt o mână, socoti unul că trebuie să-i informeze.

— Bine că nu i-a rupt un picior, răspunse careva cu un glas atent.

Iar se făcu tăcere. Într-un târziu, un altul pufni pe nas, înveselit:

— Chiar aşa, toată ziua? O mai fi stat şi el la masă…

— Acum nu mai are ce bate, îşi bate muierea! reflectă un altul.

Cineva spuse că „las' s-o bată" şi o înjură pe muiere cu greaţă mare, pe ea şi pe neamul ei la un loc. Apoi adăugă:

— …în ziua de Crăciun!

— Da' ce, în zilele alelalte nu se poate? întrebă Cimpoacă.

— Nu, că în zilele alelalte şi-o bate ăsta pe-a lui, zise unul arătându-l cu capul pe cel care o înjurase pe muierea lui Iancu.

XX

Ilie Barbu ajunse acasă într-un suflet. Avea chipul puţin aprins şi ochii îi străluceau ciudat. Intră în tindă strigând:

— Gherghino, fă, muierea aia! Fă, n-auzi?

Gherghina era în pod şi-i răspunse de-acolo. Nu-l vedea, altfel n-ar fi fost aşa de nepăsătoare.

— Dă-te jos de-acolo! îi spuse el.

Ea nu se prea grăbi şi omul se aşeză pe prag să se odihnească, îşi luă pălăria din cap, o puse uşurel pe un scăunel, se şterse pe frunte cu cotul şi exclamă, din adânc: „…Ha! Tu-i para mă-sii!”

Gherghina apăru la gura podului cu o damigeană în braţe.

— Ce faci, tu, fă, acolo? o întrebă supărat.

— Ziceam că să opăresc damigeana pentru ulei.

— Dă-o dracului de damigeană, dă-te jos de-acolo!

Gherghina se răsuci cu spatele spre el şi începu să dibuie scara cu picioarele. Când ajunse jos şi-l văzu, rămase înlemnită.

— Dă-te jos şi pune mâna şi prinde o găină! îi spuse Ilie, uitându-se la ea fără s-o vadă. Aide, porunci el încă o dată, ridicându-se de pe prag şi ieşind afară.

Gherghina îşi luă seama şi-l ascultă. Avea să afle ea în curând despre ce e vorba. Puse damigeana jos şi veni după el. În curte, lângă şopron, nişte găini se îndeletniceau în voie cu râcâitul. Atent, cocoşul băgă de seamă că omul şi muierea au anumite intenţii. Le dădu de veste găinilor, care de îndată săriră în sus crăonind asurzitor.

— P-aia moţată, că e mai grasă, spuse Ilie, arătând cu degetul.

O încolţiră şi-o prinseră.

— Adu cuţitul s-o tai! Diseară vine cineva să mănânce la noi!

— Cine zici că vine să mănânce? întrebă Gherghina fără să se clintească.

— Secretarul partidului!

Gherghina se sperie:

— Oleou! Ce secretar?

— Ai să vezi tu, nu mai întreba atâta, dă-mi cuţitul că trebuie să mă duc acolo! Am treabă!

— Vorbeşti ca duşii de pe lume, spuse Gherghina şi plecă supărată să aducă cuţitul.

Supărarea ei îl mai dezmetici puţin pe Ilie. Când îi aduse cuţitul, îi spuse despre ce e vorba, dar tot aşa, câte puţin, parcă i-ar fi dat cu linguriţa.

— Păi, avea nişte neamuri pe de la vale, de ce nu se duce la ele?! se miră Gherghina când auzi că al lui Ţurlea e *secretarul partidului.*

— Crezi că eu sunt în inima lui să ştiu de ce nu se duce la neamuri?! O fi ştiind el de ce nu se duce, făcu Ilie pe grozavul.

Gherghina se uită la el cu bănuială. Era limpede că omul ei îi ascundea ceva.

— Ce te uiţi aşa la mine? o întrebă Ilie nevinovat. Nu-ţi vine să crezi?

— Păi, dar, vezi să nu! spuse Gherghina, şi deodată simţi că în aceste clipe în viaţa lor se petrece o mare schimbare. Se duse spre prispă ca şi cum ar fi vrut să ia ceva; intră în tindă, se învârti acolo puţin, apoi intră în odaie. Nu putea să se înşele! îşi aminti de graba cu care venise alde Stan curierul să-l cheme acolo pe Ilie; de două ori venise! Nu mai avu nicio îndoială. Se gândi că, la urma urmei, Ţurlea cunoştea multă lume în sat, de ce să vie tocmai la Ilie al ei să stea la masă? Deodată o fulgeră gândul că l-au ales pe omul ei preşedinte al gospodăriei. De ce să nu-l aleagă? Niculae Burcea e bun, dar şi Ilie e bun.

— Na ici, zise Ilie din tindă, lăsând jos trupul fără cap al găinii. Na ici, c-avem treabă! Poimâine dimineaţă trebuie să plec la raion cu Niculae Burcea. Mă duc pe la el să vedem cum îi facem!

Şi o şi luă din loc. Gherghina ieşi repede în urma lui şi îl opri grozav de supărată:

— Ho! Unde te pornişi!?

— Ce vrei, fă? se răsti Ilie, căutând să se arate cât mai stăpân pe sine.

— Ce cauţi la raion?

— Păi, nu-ţi spusei?

Gherghina se închină de câteva ori, îi întoarse spatele şi intră în tindă. Ilie intră după ea.

— Nu-ţi spusei, fă, că m-au propus socotitor? Trebuie să plec zilele astea cu Niculae Burcea la raion.

Aşa i se păruse, că-i spusese. Îşi dădu pălăria pe-o ureche şi începu să se scarpine la ceafă neştiind ce să mai facă. Îi spusese sau nu-i spusese? îi spusese, că dacă nu i-ar fi spus, n-ar fi stat ea acuma bosumflată cu spatele la el, văzându-şi de găină cu atâta nepăsare. Da, da, i-a spus când prindeau găina… „Ce-o mai fi şi aia socotitor? se întreba Gherghina bucuroasă că tot ghicise ea ceva. Pesemne cel care ţinea socoteala cât munceşte fiecare! E mai bine că nu l-au ales preşedinte! Preşedintele trebuie să îndemne oamenii şi pe Ilie nu-l prea cunoaşte lumea. Pe Niculae Burcea îl cunoaşte lumea mai bine şi e mai în putere, poate să alerge. Că dacă e vorba să munceşti sute de loturi la un loc, asta e o moşie şi cine e preşedinte trebuie să nu stea neam, să se ducă de colo până colo!”

— Când te-au propus socotitor? întrebă ea fără să se mire, lucru care îl cam nedumeri pe Ilie.

— Adineauri, când mă chemară!

— Şi eu de unde vreai să ştiu?

— Păi, nu-ţi spusei?

— Cui spuseşi? Găinii-ăştia? Vine târziu al lui Ţurlea?… Dar nişte băutură nu iai? Şi la raion de ce zici că te duci? Ce cauţi acolo?… Treci pe la Gavrilă să-ţi dea o sticlă cu ţuică şi fa rost de la cineva de-o pereche de încălţăminte, n-o să te duci acolo desculţ… Dar de nişte pantaloni mai buni nu

trebuie să faci rost? Vorbeşte cu Iangă, croitorul, să-ţi facă nişte…

Când ţi se pun atâtea întrebări şi nu eşti lăsat să răspunzi la ele şi ţi se mai dau şi sfaturi în acelaşi timp, e mai bine s-o iei din loc. Aşa socoti şi Ilie că e mai nimerit. Ieşi pe poartă cu grabă mare şi o luă pe lângă garduri.

XXI

Când ajunse la sfat, Voicu Ghioceoaia nu băgă de seamă privirile unora. Nu băgă de seamă nici purtarea schimbată a lui Stan, care nu-l mai salută el cel dintâi, cum făcea de obicei.

Fără să fi aflat ceva sigur, toată lumea era încredinţată că steaua lui Ghioceoaia are să apună. Despre preşedinte nu spuneau nimic, era greu de închipuit că un om ca el ar putea fi clintit din locul său.

— Unde e preşedintele, mă? întrebă Voicu deschizând uşile în dreapta şi în stânga, ca la el acasă.

— Vezi că e acolo, la telefon! răspunse Stan, leneş şi miorlăit.

— Ce e cu tine, Stane, trăseşi la măsea? spuse Voicu în treacăt, intrând în cabina telefonistei. Noroc, Prunoiule, îl salută el pe preşedinte. E ceva p-aici? îl întrebă în şoaptă.

Prunoiu se prefăcu încolţit de treburi, nu răspunse nimic, ieşi din cabină şi se duse cu paşi întinşi spre biroul secretarului. Voicu se prefăcu şi el nepăsător, cu toate că prin şira spinării îi trecu ceva rece. Era limpede că Prunoiu se ferea de el. Nu cumva îl părăsea? Ieşi pe trepte şi stătu acolo cu mâinile în buzunar, uitându-se câteva clipe cu atenţie mare undeva pe drum, ca şi când ar fi

aşteptat pe cineva. Fiindcă acel cineva nu se vedea, Voicu se rupse brusc din loc şi intră şi el în biroul secretarului. Nu se înşelase: înfăţişarea preşedintelui nu spunea nimic bun, arăta întunecat, închis în sine.

— Ei, câţi s-au desfăşurat până acum? întrebă Voicu din prag cu glas hotărât, aşa cum îi stă bine unuia care are răspundere pentru ceea ce se petrece sub ochii lui.

Nu-i răspunse nimeni, astfel de întrebări nu se pun pentru a se căpăta răspuns.

— Chiaburii ăia doi au venit pentru comasare? întrebă el din nou, cu toate că îi văzuse din prima clipă pe Iancu şi Sandu Enache cum stăteau pe o bancă lângă perete şi aşteptau.

— Uite-i colo! spuse cineva.

— Aha! exclamă Voicu, măsurându-i de sus pe cei doi. Staţi acilea să iscăliţi declaraţiile. Nu pleacă nimeni…

„Ce se mai grozăveşte ăsta de pomană p-aici?”, se putea citi în privirile unora.

— Măi tovarăşe Voicu, du-te până dincolo, la Anghel… Du-te până acolo că are treabă cu tine!

Prunoiu vorbise fără să ridice fruntea din hârtiile întinse pe masă, parcă i-ar fi fost frică să se uite la Voicu.

— Daa!? E acolo el? întrebă Voicu cu interes deosebit, să nu se creadă cumva că Anghel are treabă cu Voicu şi Voicu nu.

— E acolo, du-te mai repede că te *cheamă!*, ţinu totuşi Prunoiu să sublinieze situaţia.

Ghioceoaia porni cu paşi grei şi deschise larg uşa organizaţiei.

— Noroc! făcu el scurt şi apăsat şi merse spre Ţurlea, lăsând uşa deschisă.

Îi întinse mâna, se întoarse, închise uşa, ocoli masa şi-şi făcu loc pe bancă. Mişcările sale păreau dezordonate, totuşi se vedea că e pe deplin stăpân pe sine.

— Ei! Cum merge, Mitrică!? exclamă el ocrotitor. Te desfăşuraşi?

— Mă desfăşurai! răspunse Mitrică cu ironie. Tu cum te desfăşori?

— Ha-ha-ha! râse Voicu şi-şi pironi adânc privirea sa dură în ochii lui Mitrică, vrând parcă să-l apese în duşumea. „Nu cumva să fi spus ceva, că nu se mai alege nimic de tine!”, îl ameninţă Voicu.

Mitrică luă cunoştinţă de privirea ameninţătoare a lui Voicu şi-şi plecă fruntea mică în pământ. Aşa, cu fruntea în pământ, el spuse:

— Aşa, Voicule, noi ne desfăşurăm pe-aici şi tu te desfăşori pe la barieră, cu alde Iancu Enache.

Spuse acestea şi deodată îşi ridică fruntea cu semeţie. Se uita la Voicu liniştit şi cutezător, zâmbind subţire, tăios, batjocoritor.

— Ce? Care barieră? Vezi de treabă, mă, nu fi prost! răspunse Voicu cu nepăsare. Se uită la toţi cei de faţă şi îi luă drept martori ai prostiei lui Mitrică: el acuma ştie că… Ce crezi tu, bă Mitrică, că n-ai voie să vinzi un sac de grâu! Hă! Uite la el… se veseli Voicu. Anghele, auzi ce zice ăsta! Prost mai el… Ei, cum stăm cu situaţia?

Îmi spuse Prunoiu că ai treabă cu mine! Ce treabă? Taman citeam nişte broşuri despre socotitori. Să ştiţi că nu e aşa lesne cum cred unii… Ziua-muncă nu e totuna cu…

— Ia spune, Voicule, de unde ştii tu că o să fii ales socotitorul gospodăriei? întrebă Anghel întrerupându-i vorbăria şi nelăsându-l să răsufle. Ce-a căutat astăzi la tine Iancu Enache? Ai stat cu el în grădină întins pe burtă. Pascule, spuse Anghel, ridicându-se în picioare, cheamă-l aici pe Prunoiu.

Voicu Ghioceoaia îşi pierdu cumpătul. Nu se aşteptase să se repeadă în el atât de îndârjit. Situaţia i se păru de necrezut. Niciunul dintre ei nu mai semăna cu ceea ce ştia el că sunt. Mitrică, mic şi necruţător, Mitrică acela care îşi pleca totdeauna

privirea când îl întâlnea, iar Anghel, despre care credea că nu ştie şi nu vede nimic, dovedea acum că văzuse şi ştiuse totul. Singurul de care se temuse totdeauna fusese Pascu. Acum era şi el aici.

Prunoiu veni.

— Tovarăşe preşedinte, ia stai jos acilea, îl pofti Anghel cu bunăvoinţă rece. Ţi-am spus noi sau nu ţi-am spus de o mie de ori să nu mai lucrezi de capul tău? Ţi-am spus sau nu ţi-am spus? Ia spune-i, Mitrică, poate nu ştie…

Prunoiu se uită la Mitrică pieziş şi îl opri:

— Ia lasă! Am auzit!

Nu auzise nimic, dar nu putea răbda să fie judecat, iar Mitrică să fie acuzator. Îşi făcuse socoteala: peste Ţurlea era tovarăşul Ion Niculae. Nu rămân lucrurile aşa.

— Să terminăm cu gospodăria şi discutăm noi! strigă el pe neaşteptate.

Apoi deodată se înnegri la faţă, se holbă la Ghioceoaia şi ridică pumnul, dar fără dorinţa de a lovi. Îl înjură de mamă cu un glas scăzut, după care îi spuse:

— Mă minţi tu pe mine, mă?!

Voicu Ghioceoaia se făcu galben.

— Cu ce te-am minţit?

— Nu ţi-am spus eu ţie prieteneşte: Voicule, tu trebuie să dai cotă şi impozite… Te drăcuiai că n-ai, şi când colo…

Prunoiu nu mai putu vorbi. Scuipă jos, drăcui şi ieşi repede, lăsând uşa deschisă în urma lui. Cei dinăuntru îi urmăriră paşii în tăcere până ce ieşi în drum şi nu se mai văzu.

— Ia du-te şi cheamă-l îndărăt! spuse Ţurlea cu uimire. Ce e atitudinea asta?

Anghel clătină din cap: ehe! asta e floare la ureche. Ce să-l mai cheme degeaba, nu rabdă el să fie pus în situaţii de-astea.

Ghioceoaia îşi dădu şi el seama că dacă nu pleacă întocmai ca Prunoiu, e mai rău. Nici el nu putea să rabde să i se spună pe faţă.

O luă spre uşă furios.

— Unde pleci? îl opri Anghel.

— Ce să mai stau? începu să strige. Ce să mai stau, Anghele, să mă uit la voi cum vă bateţi joc de oameni?! Statul spune că ai voie să-ţi vinzi *prisosul* pe piaţă! Ia şi citeşte *haşceme*-ul că d-aia eşti secretar, să citeşti, nu să-ţi baţi joc de oameni, întreabă-l colo pe tovarăşul Sergiu de la raion, să vezi ce-ţi spune! Tovarăşul Ţurlea poate nu cunoaşte situaţia! Nu-mi faceţi voi mie aici…

Se vedea că se stăpâneşte să nu-şi iasă din fire. Nu mai aşteptă, plecă întocmai ca şi preşedintele.

— Dacă nu te fac eu să-ţi iasă *prisosul* pe nas, să nu-mi spui mie Anghel! mormăi Anghel cu glas scăzut. Da, *haşceme*-ul spune că ai voie să-ţi vinzi prisosul, dar ce înseamnă prisos? înseamnă că ai datoria patriotică faţă de construirea socialismului să vinzi statului cota fixată; ce-ţi rămâne e prisosul tău! Dar pentru tine nu există datorii patriotice, datorii au numai proştii ăilalţi… Ce facem, tovarăşe Ţurlea? Să ştiţi că n-au să vie la şedinţă. Vreau să vă spun ceva! Mitrică, Pascule?…

Mitrică şi Pascu înţeleseră. Se ridicară şi ieşiră pe coridor.

Anghel stătu puţin la îndoială până să înceapă.

— Tovarăşe Anghel! Ce te mai fereşti? se miră Ţurlea. Ce vreai să-mi mai spui?

— Tovarăşe Ţurlea, să vă spun despre ce e vorba, începu Anghel, puţin stingherit. Astă-primăvară m-am gândit într-o zi să mă duc la tovarăşul Mircea, la regională, să scot carnetul de partid şi să-l pun pe masă: „Uite carnetul meu, tovarăşe secretar, vi-l predau dumneavoastră. Dacă partidul are să vadă că nu sunt vinovat, atunci să-mi daţi carnetul înapoi; dacă nu, tovarăşe, eu nu mai pot rămâne în partid, că eu nu mai înţeleg situaţia.”

— Fără să scoţi carnetul, puteai să te duci la tovarăşul Mircea, spuse Ţurlea.

— Păi, asta e, dacă nu veneaţi dumneavoastră, mâine sau poimâine mă duceam.

Ţurlea cunoştea astfel de activişti cum era Anghel. Era limpede pentru el că în linii mari Anghel nu greşise. Ştia însă din experienţă că s-ar putea ca el să fi făcut o serie de greşeli mai mici, pe care nu le-a îndreptat la timp, şi care l-au făcut pe Ion Niculae să înţeleagă rău orientarea lui.

— Ai făcut bine că te-ai ţinut tare în situaţia asta, spuse Ţurlea după câtva timp.

Anghel tăcea. Se vedea că mai aşteaptă încă ceva de la Ţurlea. Ţurlea înţelese ce aşteaptă el. Povestea cu dusul şi predatul carnetului avea un anume înţeles: „Dacă dumneata, tovarăşe Ţurlea, diseară în şedinţă, ai să cauţi să împaci lucrurile tot aşa cum a făcut tovarăşul Ion Niculae până acum, să ştii că eu mă duc la regională."

Ţurlea se ridică de pe scaun:

— Uite răspunsul meu, zise el, poţi să te bazezi pe ce-o să-ţi spun: dacă organizaţia ar fi fost mai unită, n-ar fi izbutit el Ghioceoaia să-şi facă atmosferă. Pascu şi Mitrică nu te-au ajutat, dar nici tu nu i-ai ajutat pe ei. Ai văzut singur azi-dimineaţă: se temeau şi ei de Prunoiu, şi asta în faţa mea. De ce? În ce priveşte restul, cred că nu greşeşti şi eu am să te susţin!

XXII

În acest timp, Ilie Barbu se grăbea să ajungă încotro plecase. Mersul îi era acum mai liniştit, însă în cap gândurile nu încetau să-i zboare şi să se întoarcă întocmai ca păsările într-un cuib. I se părea că astăzi are atâtea de făcut, încât trecerea timpului parcă îl durea. Fusese propus socotitor şi încă nu se întâmplase nimic. Are să se întâmple!

La fiece pas are să i se întâmple ceva. Dar nu trebuia să întârzie. Dacă n-o să se grăbească, n-o să i se mai întâmple nimic! La o răspântie de uliţi se întâlni cu doi inşi.

— Unde te duci, Ilie? îl opriră ei.

Băgând de seamă că Ilie e grăbit, nu-i aşteptară răspunsul şi unul dintre ei întrebă mai departe:

— Ce făcuşi, te desfăşuraşi?

— De dimineaţă, răspunse Ilie.

Cei doi se întoarseră cu spatele şi-şi văzură de drum, dar Ilie, cu toată graba, rămase pe loc şi se uită în urma lor. Se vedea că voia să-i întrebe ceva, dar îi lăsă să se îndepărteze, ca şi când altfel n-ar fi putut să-i întrebe:

— Bă Gheorghe, zise el, după îndelungă gândire.

Cei doi se opriră şi Ilie veni încet spre ei cu o înfăţişare tainică.

— Trecurăţi pe-aici, pe la Ioniţă? îi întrebă cu glas scăzut.

— Trecurăm, dar de ce?

— O fi acasă? Ziceam că să mă duc până la el să-mi dea mie bocancii ăia!

— Aha! făcu unul dintre cei doi, cu interes, ca şi când ar fi ştiut că Ilie avea de mult acest gând. Vrei să iei tu bocancii ăia? Du-te, că mi se pare că e acasă, dacă n-o fi plecat!

Ilie le întoarse spatele şi porni, dar de astă dată nu mai porniră cei doi. Se vedea că vor să-i spună ceva lui Ilie, dar şi ei îl lăsară să se îndepărteze, ca şi când altfel…

— Ilie, spuse în cele din urmă unul dintre ei, şi Ilie se opri numaidecât, parcă atât ar fi aşteptat. Te duci degeaba, îi spuse omul, îi dă scump!

— Cât cere pe ei? întrebă Ilie de la distanţă.

— O oaie.

— Îi dau o oaie, spuse Ilie numaidecât.

Cei doi nu se mirară deloc, era limpede pentru ei că Ilie vorbea şi el aşa, ca să se afle în treabă. Cum

dracu' să-i dea o oaie? Parcă multe oi avea el de dat!

— Bine, du-te, că mi se pare că e acasă! îl îndemnară ei, fără să se urnească din loc.

— Voi unde vă duceţi? îi întrebă Ilie.

— Ne ducem şi noi să ne desfăşurăm! Bă Ilie! Auzirăm că tu o să fii socotitor! Ne pare bine, mă! Zău că ne pare bine! Tu eşti bun la socoteli, meriţi! Vezi să ţii bine socoteala acolo! mai spuseră ei glumind.

Inima lui Ilie bătea! Bătea tare, ca un ciocan: boc, boc… Şi oamenii ăştia! Cum se pricep ei să-ţi toarne în suflet… Cu vadra îţi toarnă bucuria!

Se îndepărtară câteşitrei… Ilie trecu peste un şanţ şi grăbi pasul pe lângă garduri. După ce merse o vreme, se opri pe podişcă din faţa unei porţi.

Îşi dădu pălăria pe ceafa şi strigă:

— Bă tovarăşe Ioniţă!

Şi când văzu că Ioniţă se apropie de poartă, păşi întru întâmpinarea lui dându-i de înţeles că vrea să intre înăuntru. Îi dădu noroc şi aşteptă să i se deschidă.

Ioniţă zăbovi câtva timp în partea cealaltă a porţii, apoi deschise şi spuse binevoitor:

— Intră, Ilie!

Ilie intră, o luă spre prispă şi-i aduse aminte lui Ioniţă pentru ce venise. Ioniţă tăcu câteva clipe, apoi, ca şi când n-ar fi auzit, îl întrebă pe Ilie ce mai face, ca şi când nu l-ar fi văzut de mult. N-avea chef de vorbă şi se vedea că nu întreba la întâmplare. Arăta mereu supărat, chiar duşmănos, dar nu faţă de Ilie, cu Ilie nu avea nimic. Ilie întrebă iar de bocanci, ce face, îi vinde? Ioniţă tăcu iarăşi câtva timp, apoi răspunse că nu prea i-ar vinde şi-l întrebă pe Ilie dacă nu cumva vrea să-i cumpere el.

— N-auzişi că-i cumpăr?

— Nu prea i-aş vinde, e bocanci buni, repetă Ioniţă ca un surd. Şi intră în casă, de unde se-ntoarse curând cu o pereche de bocanci.

Îi ţinea pe-amândoi de urechi, alăturaţi, şi-i arăta lui Ilie fără să-i lase jos, parcă s-ar fi temut să nu-i spargă. Erau bocanci militărești, vechi dar buni, ofițerești, butucănoşi, cu cel puţin trei rânduri de tălpi şi era greu să-ţi închipui că aşa ceva s-ar putea rupe cândva.

— Bocanci fără moarte! reflectă Ioniţă, apoi schimbă vorba, socotind pesemne că Ilie a înţeles că asemenea bocanci nu sunt de nasul lui.

Îl întrebă apoi pentru ce s-a înscris în colectiv. Fără colectiv nu stă? Lui Ioniţă îi place să se ducă la arat când vrea el, nu să-l împingă cineva de la spate. Acum, sigur, lui Ilie poate că i-o fi plăcând, dar Ioniţă să ştie de bine că e miere şi tot nu se duce.

— Cât ceri pe bocanci? îl întrerupse Ilie nerăbdător.

— Am spus! O oaie! Fără o oaie nu-i dau, răspunse Ioniţă furios. Dai oaia, iai bocancii.

— Lasă, mă, că ne înţelegem noi, zise Ilie cu glas curat şi începu să desfacă repede şireturile bocancilor. Îi tremurau degetele, îşi şterse talpa piciorului cu palma, apucă un bocanc de urechi şi-l trase pe picior. Stătea aplecat şi sudoarea îi îmbrobonase fruntea: greu să-ncalţi un bocanc, mai ales când n-ai mai făcut asemenea muncă cine ştie de când. Ilie sufla înăbuşit înnădind şireturile, nu nimerea găurile. Se şterse apăsat pe frunte, apucă şi celălalt bocanc şi apoi se ridică de pe prispă. Îi stătea bine, erau bocanci frumoşi. Cu ei arăta mai înalt şi mai sigur pe el.

— Îţi dau cât zici tu. Îţi dau o oaie!

— Eşti nebun? Păi, câte oi ai tu? se cruci Ioniţă.

— Lasă, mă, ce te priveşte pe tine? Rămânem înţeleşi.

Şi porni încet spre poartă. Ioniţă veni în urma lui. Se vedea că e nedumerit, nu înţelegea ce nevoie aşa grabnică avea Ilie de bocanci. Îşi aminti însă cum venise Stan după el la M.A.T. „L-o fi pus

ceva pe acolo, d-aia arată aşa", gândi Ioniţă în cele din urmă.

Când ieşiră pe podişcă, parcă îi păru rău că Ilie e aşa de prost să dea o oaie pe o pereche de bocanci.

— Tu poţi mai bine să vinzi oaia şi să-ţi iei nişte bocanci mai ieftini de la cooperativă, îşi arătă el nedumerirea.

— Lasă că e mai bine aşa! veni răspunsul lui Ilie.

Ioniţă dădu din umeri şi nu mai spuse nimic. Ilie se uita la bocanci şi tot mişca din picioare. Bătea uşurel pământul.

— Te-au ales ceva pe acolo? întrebă Ioniţă într-un târziu, uitându-se dintr-o parte la Ilie.

— M-au propus socotitor.

— Mda! mormăi Ioniţă. Bine, Ilie. Atunci rămânem înţeleşi, ori îmi dai o oaie, ori mai vorbim noi, să vedem, poate am nevoie de nişte bani… Ia spune, ţie ţi-au plătit ăia de la gospodăria de stat?

— Nu mi-au plătit, răspunse Ilie cu nepăsare.

— Cum, mă, să nu plătească?! izbucni Ioniţă nestăpânit. Dar ce, bă, ne jucăm aicea?! Păi, aşa ne-a fost vorba? Da' ce, bă, tu vreai să-ţi muncesc de pomană? Unde-ai mai văzut tu să-ţi muncească şi să nu plăteşti? Păi, vii colea şi-mi intri în casă şi-mi spui să fac colectiv! Păi, de unde ştiu eu că nu-mi vii pe urmă cu un ordin să-ţi duc bucatele mele la gară? Ai, mă?! De unde ştiu eu?

Îi spunea toate acestea lui Ilie şi părea că are de gând să-l ia la bătaie.

— Gospodăria colectivă e altceva, suntem noi acolo, spuse Ilie.

— Pot să mai am eu încredere? Ce încredere să mai am eu?!

— Lasă, mă, că ne plăteşte, dacă află partidul de situaţia asta, fii fără grijă! Ăla care ne ţine banii acolo o să-şi rupă gâtul. Poate să fie el oricine ar fi! spuse Ilie nerăbdător să plece.

— Parcă ce mă încălzeşte pe mine că o să-şi rupă ăla gâtul! Am vrut şi eu să-mi cumpăr anuăsta două oi şi… mai cumpără-le dacă mai poţi! Că îşi rupe ăla gâtul… Dacă l-ar spânzura de limbă, atunci da, bolborosi Ioniţă, trântind poarta mânios.

XXIII

De la Ioniţă la Niculae Burcea era o bucată bună de drum. Ilie nu băgă de seamă când ajunse la el. Bocancii parcă erau vrăjiţi, îl făceau să nu mai simtă nici timpul, nici distanţa. Mergând, nu mai vedea nimic în jurul său, se uita drept înainte şi vedea numai cerul limpede şi adânc. Intră în curtea lui Niculae Burcea şi se feri ca nu cumva să-i alunece privirea spre picioare.

Niculae Burcea înţelese şi nu zise nimic. Se făcu că nu vede. Îi spuse lui Ilie să aştepte puţin să-şi ia o flanelă pe el şi vine acum.

Se întoarse curând, îmbrăcat cu o flanelă cărămizie. Abia deschise poarta de la drum şi rămase pironit cu privirea pe bocancii lui Ilie, parcă abia atunci i-ar fi văzut. Îşi luă bărbia în mână, întrebă şi se minună:

— Măi Ilie, ăştia nu sunt bocancii lui Ioniţă?

Ilie se uită şi el la picioare:

— Care, ăştia?! se miră ca şi când acasă ar fi avut o mulţime de bocanci şi n-ar fi băgat de seamă cu care dintre ei s-a încălţat… Da… i-am cumpărat eu…

— Mă, ce treabă ai făcut! îl lăudă Niculae Burcea din toată inima… Dacă nu te ţin cinci ierni d-aici înainte, te ţin puţin. Hai să mergem.

Porniră unul lângă altul şi ieşiră la şosea. Niculae Burcea nu era nici mai înalt, nici mai în

putere decât Ilie, cum credea Gherghina. Ba chiar arăta mai mic şi nu avea nici spinarea lată şi nici ceafa vânjoasă cum avea Ilie.

— Ilie, îmi pare bine, mă, că oamenii zic bine de tine. Mi-era frică să nu zică unii că nu eşti bun.

Ilie tuşi, îşi încordă ceafa, ridică fruntea şi încercă să meargă întocmai ca Niculae Burcea, adică liniştit şi sigur pe sine.

— O să facem treabă, mai spuse Niculae Burcea.

Tocmai treceau pe lângă un şanţ plin de verdeaţă. Pe marginea lui şedeau mai multe muieri. Răsuceau bumbac cu furcile în brâu, şi aveau fiecare alături câte o oală cu apă în care înotau ghemele. Vorbeau nu se ştie ce şi, când cei doi bărbaţi ajunseră în dreptul lor, tăcură.

— Bună ziua, spuse Niculae Burcea liniştit, iar muierile care ştiau că el le va da bună ziua îi răspunseră cu vioiciune.

Niculae Burcea dădea bună ziua la muieri; avea obiceiul ăsta ciudat. „Trebuie să fim *cavaleri”* le explica el celor care glumeau pe chestiunea asta.

Până la sfat, Niculae Burcea şi Ilie se întâlniră cu mulţi oameni. Se opreau pe loc, îşi dădeau noroc, se întrebau de unde vin şi unde se duc. Niculae Burcea şi Ilie Barbu dădeau acelaşi răspuns. Au fost de dimineaţă, s-au desfăşurat şi acum se duc iar pe-acolo.

Ilie stătea drept şi nu se mai uita la om cu ochii larg deschişi, nu părea să mai întrebe: „Mă vedeţi? Eu sunt…” Da, acum îl vedeau!

Unii oameni îşi arătau pe faţă mulţumirea faţă de schimbarea care se petrecuse cu Ilie. Se uitau la el deschis şi-l întrebau cu mirare, bucuroşi:

— Ei, ce faci, Ilie? Ei, văzuşi?! Acum o să stai cu condeiul la ureche, maica mă-sii! Noi în soare şi-n pleavă, tu la umbră cu socoteala… Lasă că e bine, n-o să-ţi placă ţie să stai numai cu condeiul în mână… Nu e aşa, Niculae?

În curând ajunseră şi la sfat şi acolo Ilie Barbu şi Niculae Burcea fură înconjuraţi de oameni. Nu de toţi. Erau unii care se prefăceau că nu-i bagă în seamă, iar alţii stăteau pe lângă Bădârcea. Bădârcea avea în dreapta pe unul dintre fraţii Ciobanu, în stânga pe celălalt, iar în faţă pe Voicu Ghioceoaia.

Când îl văzu, Bădârcea îl strigă pe Ilie cu glasul său aspru şi poruncitor:

— Bă Ilie, ia vino-ncoace!

Niculae Burcea intrase înăuntru. Ilie tresări şi veni spre Bădârcea, împotriva voinţei sale. Nu se apropie de tot, se opri şi se uită la Bădârcea posomorât, cu duşmănie.

— Ce vrei, mă Bădârcea! Ce tot mă strigi aşa! spuse Ilie, stăpânindu-şi greu duşmănia şi tulburarea pe care i-o stârnea omul ăsta.

Îşi dădea seama că nu e bine ceea ce face, că au să creadă oamenii că acum, pentru că l-au ales socotitor, şi-a pierdut măsura. Ei n-aveau cum să-i înţeleagă mânia.

— Mă strigi aşa, toată ziua, parc-aş fi lucrat în târla ta! spuse Ilie cu glasul sugrumat, neputând să se mai stăpânească.

Credea că mânia lui are să stârnească pe toată lumea şi cu atât mai rău pe Bădârcea. Nu-şi dădea seama că de fapt nimic nu răzbătea în afară, că glasul îi era doar puţin răguşit şi că trebuia să stai la îndoială ca să desluşeşti dacă e sau nu vorba de supărare.

Bădârcea începu să râdă gros, înveselit de împotrivirea lui Ilie.

— Ce, bă, te-ai supărat? spuse el cu nepăsare. Dă-te mai încoace, să stăm de vorbă. N-o să fii tu socotitorul meu?

Ilie Barbu se opri lângă scările de ciment de la intrare, lângă mai mulţi inşi care tocmai despre el vorbeau.

— Uite, măi tovarăşe Ilie, spuse unul dintre ei, un băiat de vreo douăzeci şi ceva de ani. Mă cert

cu nea Radu de ieri. Am un butoi de… şi două butoaie de…

Şi începu să-i spună o poveste lungă cu nişte butoaie mai mici care trebuiesc vărsate într-un butoi mai mare şi că nu sunt măsurători, dar că butoiul mai mic… şi butoiul mai mare…

Ilie ascultă cu atenţie, se gândi puţin, apoi ceru un creion şi hârtie şi limpezi numaidecât socoteala. Rămase apoi între ei, aşteptând să se facă seară, ca să-l ia pe Ţurlea cu el.

XXIV

Între acestea, fraţii Enache stăteau înăuntru şi aşteptau ca inginerii să-i pună să semneze nişte hârtii în legătură cu comasarea. Stăteau cam de mult şi într-o vreme vruseseră să plece, dar secretarul comitetului executiv le spusese să stea pe loc: trebuiesc făcute calcule, măsurători, să aştepte…

Aşteptară. Stăteau lângă geam, pe o bancă şi se uitau la oameni, muţi şi nemişcaţi. Mustaţa lui Sandu nici acum nu se făcuse mai deasă, semăna tot cu a unui şobolan, iar privirea îi era tot atât de tâmpă ca acum cincisprezece ani.

Iancu era altfel de om. Se uita liniştit la cei care veneau să se înscrie şi îi măsura de sus până jos cu dispreţ, spre deosebire de frate-său, care se vedea limpede că nu înţelege nimic din ceea ce se întâmplă. Iancu arăta stăpân pe sine, avea mintea ascuţită şi trează. El înţelegea foarte bine ceea ce se petrece. Ştia totul şi se gândise din vreme la toate acestea. Ştia chiar mai multe decât îşi închipuiau unii.

Nimeni nu ştia, de pildă că el, Iancu Enache, nu-şi mai făcea nicio iluzie cu privire la soarta averii

sale. Speranţa unora, că vor veni americanii aici, să-i salveze de la înecul social la care erau condamnaţi, i se părea o gugumănie bună s-o creadă copiii sau cei cu mintea puţină. Averea nu mai putea fi salvată, toată problema era cum să nu-ţi pierzi viaţa. Oricând, dacă regimul cade, averea se poate reface. Viaţa nu. Or, viaţa, după câte i se părea, nu-i era ameninţată. Era bine. Avea, la Bucureşti, două cârciumi, pe banii cu care făcea comerţ, pe numele unor rude îndepărtate… Dacă îi ia averea aici, se duce acolo. Dacă îi ia şi cârciumile, o să mai vadă… N-o s-o ţină, răul ăsta, un secol… Nici binele, nici răul nu ţin mult, asta e nefericirea, dar şi salvarea.

Inginerul Cocârjatu îl văzu cât arăta de deprimat şi încercă să fie binevoitor:

— Staţi, că acum vă dau să semnaţi, mai staţi puţin! Uite-acu.

— Ne-am duce şi noi, c-avem treabă, spuse atunci Iancu cu un reproş abstract, care parcă nu se adresa nimănui. Vitele-alea, adăugă el, stau nebăute, avem treabă!…

— Stăm de la prânz, spuse Sandu, apropiindu-se de masă, venim mâine, că n-au intrat zilele în sac.

— Ia staţi aici! le-o tăie secretarul comitetului executiv. Vă găsi graba, taci că vă rămân vitele nebăute!

— Avem şi noi treabă, nu e numai vitele! bolborosi Sandu, aşezându-se la loc pe bancă.

Curierul Stan stătea rezemat de tocul uşii şi se uita la cei doi foarte vesel. Nu se ştie ce găsea el înveselitor în treaba aceasta.

— Mai ai şi vacile, chicoti el la un moment dat. Nu-i aşa, Sandule?

Sandu îl ţinti cu privirea lui tâmpă şi mormăi:

— Ce?

— Vacile, se hlizi Stan. Mai ai şi vacile de dat la apă şi de muls.

Sandu nu înţelesese nimic. Da, mai erau şi vacile, ei şi?

— Tragi trocul ăla mare, pui un sac de tărâţe, torni apă; pui sare şi mesteci, spuse Stan mai departe, chicotind ca un prost.

Le spunea acestea încet, numai lor, şi se veselea grozav. Iancu înţelese că-şi bate joc de ei, că adică Sandu nu mai avea slugi şi că făcea treaba asta singur în fiecare dimineaţă. Că nu mai avea slugi, asta n-ar fi fost lucru mare, dar nici laptele de la vaci nu le rămânea lor în întregime, şi batjocura curierului avea şi acest înţeles. Era vorba de cote.

— După ce mesteci bine tărâţele, scoţi vacile de coadă, te aşezi cu căldarea lângă ele şi le mulgi: ciaş, ciaş, ciaşşş!

Iancu simţi că înţelepciunea gândurilor sale se turbură, un val de sânge îi năvăleşte în obraji şi tâmplele încep să-i zvâcnească. Nu ştia cum să scape mai repede de-aici şi nenorocitul ăsta îşi mai bate şi el joc. Stan râdea cu gura până la urechi şi făcea şi cu mâna, aşa cum se mulg vacile.

— Stane, vezi să nu dai din râs în plâns, îi şopti Iancu, încleştând pumnii de bancă.

— Sandule, uite ici, spuse curierul fără să se sinchisească de ameninţare, uite ici, mă: ciaş, ciaşş, ciaşşş!

— Ai mulge şi tu, dacă ai avea ce, bolborosi Sandu, şi privirea lui se întunecă.

Înţelesese şi el că Stan îl batjocorea.

— Ehe! Ce bun e laptele! exclamă Stan izbucnind într-un râs şi mai nestăpânit.

— Ce e, Stane, ţi s-a făcut chef de lapte? întrebă Prunoiu, mirat de veselia curierului.

— Cui, mie? Ehe! exclamă Stan. Se vedea că pregăteşte pe îndelete o nouă batjocură. Când mă scol dimineaţa, nevastă-mea nici nu mă lasă să deschid ochii bine. Vine c-o tavă d-alea şi mi-o pune alături, mă serveşte la pat! continuă el.

Nu mai râdea. Făcea parcă economie de forţe.

— „Uite, dragă, zice, serveşte, te rog, o cafea cu lapte!”, „Zău, dragă?! Mersi foarte mult!…”

Stan îşi duse pumnul la gură şi izbuti să mai spună:

— Aşa îmi face în fiecare dimineaţă.

Toată lumea izbucni în hohote. Inginerul Cocârjatu râdea de i se zguduia tot trupul. Secretarul comitetului executiv râdea şi el, dar se uita la Stan şi clătea din cap a mustrare: „Te ţii de drăcii, nerodule!”

— Fi-ţi-ar cafeaua cu lapte a dracului! se văită cineva căruia îi venise rău de atâta râs.

— Zi, aşa îţi face în fiecare dimineaţă?

— Absolut, se izmeni Stan.

— În definitiv, aşa el

Iancu şi Sandu Enache înţepeniră pe bănci, crunţi, întunecaţi.

— Sandu Enache! strigă inginerul Cocârjatu ca la apel. Treci şi semnează.

Sandu se ridică, i se făcu loc, se duse şi semnă fără să se uite. Iancu semnă în acelaşi fel, fără să cerceteze hârtiile. Unde-i spunea inginerul, acolo semna. Parcă erau orbi. Iancu îşi pierduse cu totul stăpânirea de sine. Ar fi fost în stare să-l apuce pe Stan de gât şi să-l strângă cu ghearele până ce ar auzi trosnindu-i junghietura gâtului. Nenorocitul! îndrăzneşte să-şi bată joc! O să-l prindă într-o zi undeva şi o să bage cuţitul în el. Iancu vedea roşu înaintea ochilor şi când ieşi nici nu se mai uită pe unde trecea. Uitase şi de Bădârcea, şi de Ghioceoaia, şi de gospodărie, şi de comasare, şi de cantităţile lui mari de grâu care ar fi ajuns de mult la baza de recepţie a cotelor dacă în sat ar fi fost un alt preşedinte…

XXV

Ilie stătea pe trepte cu spatele lui lat întors spre uşă. Auzind paşi îndesaţi care se apropiau, se întoarse şi-i văzu pe Sandu şi Iancu ieşind. Cu toate că era loc destul, Sandu şi Iancu, coborând scările ca nişte bezmetici, îl împinseră pe Ilie cu umărul, şi-l trântiră de pe trepte, atât erau orbiţi de furie. Ilie sări de jos ca ars şi deodată îşi ieşi din pepeni:

— Bă, n-auzi?! Bă, ăştia ai lu' Enache! Bă! Iancu şi Sandu trecuseră pe podişcă şi, auzindu-se strigaţi, se opriră şi se răsuciră pe jumătate. Ilie veni lângă ei, îi ocoli pe la spate şi li se înfipse în faţă. Ce, bă, voi nu vă uitaţi pe unde treceţi? Ai, mă? Sunteţi orbi? Sunteţi orbi, mă? Nu vă uitaţi pe unde călcaţi? Ai, mă? N-aveţi ochi să vă uitaţi pe unde treceţi?

Înfipse mâna stângă în gâtul lui Iancu, îl strânse de haină ca într-un cleşte şi îl împinse apoi cu putere, făcându-l să calce de-a-ndărătelea.

— Ai, mă? Voi sunteţi orbi? Sunteţi orbi, mă?

Şi pe neaşteptate, ridică mâna şi îi dădu lui Iancu un pumn în obraz.

— Treceţi pe drum şi nu vă uitaţi unde călcaţi… nu vedeţi… sunteţi orbi?… Ai, mă, aţi orbit? Unde vă treziţi voi aici? în primăria lui tac-tu?

— Îi dau.

— Păi, dă-i!

— N-oi fi vrând să-i dau degeaba!

— Păi, spune preţu-acolo, de unde să ştie ăsta cât ceri tu pe ei?

— Şi ţie ce-ţi iese d-aici, Gavrilă? întrebă Vasile Ciobanu făcând cu ochiul lui frate-său.

„Mă, ce oameni şi ăştia! gândi Ilie. Ar fi în stare s-o ţină aşa până poimâine dimineaţă." îi plăcea de Gavrilă şi ideea i se păru la locul ei; de mult voia să-şi cumpere o pereche de bocanci. Tocmai se gândea să-l întrebe pe Ioniţă pe ce îi dă, pe bani ori pe bucate, când se pomeni cu Stan intrând înăuntru gâfâind.

— Tovarăşe Ilie, aici erai? Aoleu, iar am alergat până acasă la dumneata. Hai repede, că te cheamă iar tovarăşul secretar Ţurlea.

Apariţia lui Stan şi felul respectuos, cu *dumneata*, cum îi vorbise acum lui Ilie, îi făcură pe ceilalţi să rămână puţintel buimaci, copilăroşi în uimirea lor. Gavrilă se uită la Ilie deschis, fără să-şi ascundă admiraţia.

— Du-te, Ilie, lasă că fac eu cinste aici.

Ilie însă socoti că poate să nu se grăbească.

— Mda, spuse el cu importanţă, îngroşând puţin glasul.

— Du-te, mă! Du-te acolo, că te-or fi aşteptând, spuse Gavrilă inimos.

— Hai noroc, Gavrilă, noroc, mă ăştia, spuse Ilie fără să se turbure. Gavrilă, dă-i, mă, şi lui Stan o ţuică.

Vasile şi Gheorghe Ciobanu aveau feţele trase puţin în jos şi se uitau la Ilie ca la o vietate ciudată. Nu se ştie de ce, cu toată înţepeneala lor mândră, arătau parcă puţin trişti.

— Ilie e cineva, domnule, spuse Gavrilă cu admiraţie, după ce Ilie plecă. Îl vedeţi voi aşa, dar să ştiţi că nu e aşa cum credeţi voi.

— Lasă-l, că-l cunoaştem noi, mormăi Vasile Ciobanu convins. Ce-i spui, aia crede.

— Nu, aici te contrazic! Eşti în greşeală, spuse Gavrilă. Ilie se preface că crede, dar nu crede orice! Nu crede decât ce crede el că e bine de crezut.

— Gavrilă, aici ai făcut-o praf, se înveseli în sfârşit şi Ioniţă.

XVIII

Ilie intră liniştit în încăperea organizaţiei; nu se arătă deloc dornic să afle ce aveau iar cu el. Îşi luă pălăria din cap şi de astă dată îi făcu el vânt pe dulap. Erau aceiaşi dinainte. Luaseră probabil anumite hotărâri şi bun înţeles că aceste hotărâri trebuiau duse la cap, trebuiau trasate sarcini. „Să vedem ce sarcină mai îmi dă, se gândi Ilie curios. Aia că să spun în şedinţă despre Voicu şi să-l întreb pe preşedinte, aia e floare la ureche, nu e sarcină! Cu Bădârcea trebuie să fie ceva! Da, da! Să ştii că au venit la vorba mea.” Pascu era la fereastră şi se uita fără noimă în curtea sfatului. Ţurlea şedea pe un scaun cu coatele pe masă şi scria ceva într-un carnet. La un moment dat, Mitrică îşi duse mâna la gură şi, aşa mici cum erau, fălcile lui trosniră amarnic.

— Aoleu! gemu el. M-a răzbit, Anghele.

Anghel îşi scoase ceasul său lustruit şi bombat ca un ghioc, se uită la el şi-i spuse lui Mitrică:

— E şaptesprezece fără un sfert. Mitrică, te duci şi te culci şi la ora douăzeci eşti aici.

Mitrică îşi chinui faţa cu palma şi mormăi:

— De ce nu zici tu mai bine la ora o sută şaptezeci!

— Ceasul are douăzeci şi patru de ore! Nu ştiai de chestia asta până acum?

— Nu ştiam.

— Ei, află de la mine!

Mitrică se ridică de pe bancă şi se cam împletici. Se veseli singur, spunând că ar fi cazul să se ducă pe la Iocan fierarul, să-i mai strângă şuruburile. Se aşeză la loc şi spuse că nu se mai duce acasă, e aşa de ostenit că n-are să poată adormi repede, iar dacă

doarme o să-i fie greu să se scoale pentru şedinţă. Anghel nu zise nimic.

Ţurlea scria înainte. La un moment dat, ridică fruntea sa măslinie spre Ilie Barbu şi-i spuse:

— Ilie, pregăteşte-te să pleci la raion. Mâine-poimâine, plecarea.

Mai scrise puţin, apoi vârî carnetul în buzunar şi se uită iarăşi la Ilie.

— Mâine să zicem că nu poţi, dar poimâine trebuie să fii acolo.

Ilie parcă nici nu auzise. Ocoli capul mesei, se aşeză pe bancă şi rămase mut, cu privirea larg deschisă aţintită spre Ţurlea. Pascu veni lângă el şi îi puse mâna pe umăr.

— Spune-i, tovarăşe Anghel, ce are de făcut, zise Ţurlea, arătându-l cu capul pe Ilie.

„Ce-o fi asta? îi fulgeră lui Ilie prin cap. La raion? Dar de ce?”

Anghel nu-l lăsă să aştepte prea mult, dar totuşi se vedea că se gândeşte cum să înceapă. Nu pentru că nu ştia cum, dar era un lucru important şi nu trebuia să scape ceva din vedere.

— Uite, Ilie, tu ştii că noi am vorbit mereu despre colectiv, începu el fără să se uite la cineva, nici chiar la Ilie. Se uita parcă la gândurile sale, pe care Ilie avea să le afle chiar acum. Fiecare colectivist face zile de muncă; trebuie ţinută socoteala, să socotească cât ia fiecare. Pe urmă, banii! în definitiv o să vindem, o să cumpărăm… Trebuie un om tare la socoteli! Tu pe cine zici să propunem?

Ce întrebare! întâi îţi spune că o să pleci la raion şi pe urmă te întreabă pe cine să propui socotitor. Ilie simţi că-l doare inima, atât de tare îi bătea. Vor să-l propună socotitor şi îl trimit la raion, la şcoală. Ştia cum se petrec aceste lucruri, cu şcolile şi cu trimisul.

— Pascu zice c-ai fi bun tu, continuă Anghel după câteva clipe. Mitrică zice şi el că da, dar uite cum stă socoteala. Trebuie să fii un om, uite-aşa,

care să ţii gospodăria în mână, ştii cum? Nici dracu' să nu se amestece în averea gospodăriei şi să faci economie la ban… să zbârnâie!

Anghel strânse pumnul şi-l arătă lui Ilie, aşa strâns, adică ce să mai vorbim, înţelege el ce fel de om trebuie să fie socotitorul gospodăriei.

— Tu nu prea ai îndrăzneală! Trebuie să fii mai îndrăzneţ! Dacă vine la tine preşedintele gospodăriei şi zice: „Ia dă-mi o mie de lei", tu ai să te apuci să-i dai. Anghel bătu cu pumnul în masă: „Nu, pentru ce să-ţi dau o mie de lei? Pentru ce îţi trebuie ţie o mie de lei? Ce vrei să cumperi cu ei? Să văd aprobarea consiliului de conducere!" înţelegi, Ilie Barbu?

— Cum să nu înţeleagă, în definitiv asta e toată povestea, încheie Pascu clipind din genele sale albite de pospai.

Ilie ridică fruntea şi se uită la fiecare cu o încetineală nemaipomenită. „Fraţilor, păi, dacă aşa stau lucrurile, trebuie să vă spun că voi nu prea mă cunoaşteţi", gândi el.

— Ei, ce zici, Ilie? Ai să fii în stare? îl întrebă Anghel după aceste câteva clipe de tăcere. Tovarăşul secretar Ţurlea zice că te ştie de la şcoală, că erai cel mai tare la socoteli, dar trebuie să fii tare şi-aşa, ca om!

Ilie se înfoi în scaun, îşi îndreptă umerii săi puternici şi, în tăcerea care se lăsase iarăşi, bătu cu palma în masă, se ridică în picioare şi rosti puţin supărat:

— Nu mă sperii eu de ce ziceţi voi!

Ţurlea se ridică bucuros în picioare, iar Pascu începu să râdă, înveselit de supărarea cu care Ilie bătuse cu palma în masă.

— Bă Ilie, îi spuse el, de-aici înainte s-a terminat: pune mâna şi gândeşte-te!

— Lasă c-avem noi grijă, spuse Ţurlea plimbându-se de-a lungul odăii. La şcoală are să înveţe tot ce trebuie.

Ilie se uita la fiecare în parte şi în privirea sa mare stăruia o nedumerire: bine, ei îi spun toate acestea, dar îşi dau seama ce bucurie îi fac? Ilie hotărî că nu, şi atunci se apropie de dulap şi întinse foarte liniştit mâna după pălărie: trebuia să plece cât mai repede, altfel are să se bage de seamă că îi bate inima.

— Bine, spuse el, aşezându-şi liniştit pălăria pe cap. Vasăzică rămâne aşa! Dar oamenii ce-au să zică? mai întrebă stăpânindu-se cu greu; simţea că i se umflă glasul.

— Ce să zică? N-o să propunem pe alde Vasile sau Gheorghe Ciobanu, răspunse Ţurlea foarte vesel. Ilie, tu mai ţi-aduci aminte cum adunau ei? îl întrebă râzând de-a binelea.

— Ei, nu! Uite că tovarăşul Ţurlea n-a uitat! se miră Ilie, oftând nu se ştie de ce. Mă, era daravelă mare cu alde Vasile şi Gheorghe! exclamă el şi începu să râdă cu atâta plăcere, încât toţi ceilalţi îl îndemnară să spună ce era cu alde Vasile şi Gheorghe.

Ilie socoti că poate să mai stea şi să le spună cum era; îşi dădu cu însufleţire pălăria pe ceafa, se apropie de masă, trase o hârtie şi întinse mâna spre Pascu.

— Dă-mi un creion, Pascule, ceru el.

Pascu îi dădu un creion.

— Să zicem c-avem aşa, treizeci, cincizeci, douăzeci şi aşa mai departe, scrise Ilie cifrele. Acuma, Vasile se apucă de adunat: zero, şi cu zero, şi cu zero, şi cu zero… adună zerourile până sus; şi zice: zero şi cu zero…

Ilie nu trecea de la un zero la altul fără să-nmoaie glasul şi să aştepte o clipă ca să-şi dea seama cât face un zero cu altul. Izbucniră toţi în hohote groase, iar Ilie se agită cu creionul în mână, dându-le de înţeles că mai e ceva, nu s-a terminat.

— Care va să zică, zero şi cu zero… până aici sus. Acum vine totalul. Vasile şi Gheorghe se gândeau ei ce se gândeau, pe urmă se uitau

amândoi la mine: „Fac tot zero”, îmi spuneau ei, mie. „Da, mă, tot zero fac”, le spuneam eu. Atunci, de bucurie, Vasile îi dădea lui Gheorghe un pumn după ceafă, iar Gheorghe se răsucea şi îi dădea lui Vasile un picior în burtă. „Mă, Ilie, îmi spuneau ei mie pe urmă, aşa e că mai ştim şi noi câte ceva?”

În mijlocul hohotelor, Ilie o luă încet spre uşă.

— Tovarăşe Anghel, spuse el oprindu-se şi uitându-se în pământ. Nu era mai bun Niculae Burcea?

— Pe Niculae Burcea o să-l propunem preşedinte.

— Uite, să vă spun drept, îmi pare bine de Niculae! exclamă Ilie cu un glas înfundat.

Când să iasă, Ţurlea îl opri.

— Vreau să viu diseară pe la tine, Ilie! îi spuse. Cum îi facem? Tot acolo stai, unde ştiu eu?

— De la şedinţă mergi cu mine, zise Ilie.

— Nu, înainte de şedinţă!

Ilie tăcu câteva clipe lungi, nu fu în stare să mai zică nimic. Plecă şi, când dădu să iasă, se lovi nu ştiu cum cu cotul de clanţa uşii. Îşi luă însă repede seama şi, înainte de a ieşi, duse mâna la pălărie şi dădu noroc.

— Noroc, Ilie, şi vezi, aranjează-ţi treburile. Vorbeşte şi cu Niculae Burcea, îi mai spuse Ţurlea din urmă. Fiindcă amândoi plecaţi…

XIX

Când ieşi afară între oameni, Ilie simţi nevoia să se îndoiască: nu cumva a fost vorba de altcineva? „Adică cum, eu socotitorul gospodăriei? Da, aşa este, nu mi-e frică mie de socoteli, dar să ştii că n-or să vrea alde Vasile şi Gheorghe! exclamă în sinea lui, ironic. Ei nu mă cred în stare

să fac treaba asta; numai pe Ghioceoaia îl cred ei în stare.”

Îndoielile nu se lipeau de el nici măcar în ironie şi, încetul cu încetul, se simţi copleşit de o bucurie statornică. Vasăzică gospodăria se face şi locul său în gospodărie este să ţină socotelile!

I se păru iarăşi, ca şi de dimineaţă, că toţi ăştia care stăteau pe-afară îi cunosc gândurile şi se bucură de bucuria lui. Dar n-avea timp de stat. Acum se face seară şi Ţurlea a spus că vine la el. Trecu în grabă printre oameni şi porni iute pe şosea.

— Ce e cu Ilie!? se miră cineva.

— Mi se pare că Ilie o să fie *prepus* socotitor, spuse Stan, ieşind de pe coridorul sfatului.

— Ce vorbeşti tu, mă? De unde ştii? întrebă unul dintre fraţii Ciobanu.

Fraţii Ciobanu se grăbiseră să se întoarcă la sfat, să vadă ce se mai întâmplă.

— Îl auzii pe tovarăşul Ţurlea cum îi spunea să se pregătească că să plece la raion cu alde Niculae.

— Care Niculae? tresări Vasile Ciobanu, apropiindu-se neliniştit de curier.

— Niculae Burcea.

— Fugi de-aici! Vedem noi cine pleacă, spuse şi Gheorghe Ciobanu, posomorât.

— Ehe, cine s-a gândit la Ilie Barbu a avut cap, spuse un bătrân, cel care fusese de faţă când Ilie era să sară la Sfetcu. Eram odată la piatră, începu el domol, fără grabă, să povestească.

— Nea Cimpoacă, dă-mi şi mie nişte tutun, îi ceru unul, aşezându-se alături şi pregătindu-se să asculte.

Cimpoacă îi dădu nişte praf, scuipă printre dinţi peste ţigara pe care o aruncase şi spuse arătând cu mâna undeva peste clădirea sfatului:

— Căram nişte piatră la metru cub cu alde Pisicaru, cu Ilie Barbu şi cu ăsta, care se-nsură cu a lui Crivăţ, prostu’ ăla, cum dracu’-l cheamă…

— Ene Niţu, spuse cineva.

— Da, zăpăcitul ăla! Ne plătea la metru cub, da' cine dracu' putea să ştie câţi metri cubi ai făcut, că veneai cu căruţa, descărcai la grămadă şi iar te-ntorceai. Ăla ne punea două căruţe la metru cub. Greu al dracului: am cărat o zi şi stam de vorbă ca acuma, era şi alde Ilie ăsta. Ne-ntorsesem acasă şi luam o ţuică la Iancu Enache; dimineaţa trebuia să ne ducem iar la terasament. „Mă, al dracu' metru cub, mare mai el", îi spun eu lui Pisicaru. „Mare-al dracu'!", zice şi Pisicaru.

— De unde căraţi? se interesă cineva.

— Căram d-acilea de la gară, tocmai la patru kilometri, se făceau ale două poduri, unul la Bereşti şi ălălalt la stânga, cum o iei spre baltă, spre Dor Mărunt. „Bă, nea Cimpoacă, zice Ilie ăsta, metru' cub are şi el socoteala lui. Ce-mi daţi mie că eu vă aflu precis câţi metri cubi duceţi cu căruţa. Cum vreţi, zice, ori căruţa, ori grămada de piatră. Pot să vă spui şi la grămadă." (Nu ştiu cum zice el că o face! Ca un trunchi! Trunchi de nu ştiu ce! Dracu' ştie ce! Că nu mai ţiu minte!) „Bă, Pisicaru, îi spun eu ăluia, ia să vedem, o fi ştiind el Ilie Barbu ceva! Hai să mai bem câte o ţuică." Am băut noi, a băut şi Ilie-ăsta şi ne-am dus acasă la mine. Acasă, Ilie-ăsta ne cere un metru. Mă duc eu la alde Iangă, iau metrul lui de croit şi se apucă Ilie şi măsoară. Măsoară aci, scrie pe *irtie,* măsoară dincoace, iar pe *irtie,* fie-al dracu', parcă ai fi zis că ia măsura la căruţă să-i facă un rând de haine. Pe urmă face el socoteala acolo şi zice: „Nea Cimpoacă, dacă umpli căruţa rasă şi aranjezi în spate şi în faţă un fund să stea fix, cari de trei ori şi faci patru metri cubi." Bă! aşa a fost, cum a zis el! Că l-am luat cu noi şi ne-am certat cu ăla de era să ne batem!

— E băiat bun, mie-mi pare bine, spuse cel care îi ceruse tutun lui Cimpoacă. Vorbeau unii de alde Voicu Ghioceoaia, dar ăla când s-o vedea cu banii pe mână, odată îi vin dracii şi-i bea pe toţi cu muierea.

— Voicu e deştept, dar îl strică prostia, spuse un altul cu nepăsare. Avea doi cai frumoşi, dracu' ştie de ce i-a vândut…

— Care, caii-ăia roibi?

— Ăia, i-a vândut să-i ia muierii şoşoni şi haină de blană, preciză cel care îi ceruse tutun lui Cimpoacă. Aşa zice el, dar i-a dat când a auzit de gospodărie. N-avea el nevoie să-i vândă pentru muiere, are el destui bani!

Cimpoacă tocmai se pregătea să spună şi el ceva despre Voicu.

— Uite-i pe alde Iancu şi Sandu Enache, vin încoace, îl întrerupse unul, arătând cu capul înaintea sa.

Ridicară toţi privirile spre şosea şi începură să se uite foarte atenţi la cei doi inşi, ceea ce putea să însemne că nu mai aveau nimic de spus pe socoteala lui Voicu. Se făcu tăcere. Sandu şi Iancu trecură printre oameni, mormăiră un soi de bună ziua şi intrară înăuntru.

— Ce-or fi căutând? întrebă Cimpoacă.

— Au fost chemaţi pentru comasare, explică unul dintre fraţii Ciobanu. Le comasăm toată partea aia de pe lângă pădure, până la stejar.

Nu zise nimeni nimic.

— Auzii că Iancu şi-a bătut muierea ieri toată ziua! Cică i-ar fi rupt o mână, socoti unul că trebuie să-i informeze.

— Bine că nu i-a rupt un picior, răspunse careva cu un glas atent.

Iar se făcu tăcere. Într-un târziu, un altul pufni pe nas, înveselit:

— Chiar aşa, toată ziua? O mai fi stat şi el la masă…

— Acum nu mai are ce bate, îşi bate muierea! reflectă un altul.

Cineva spuse că „las' s-o bată" şi o înjură pe muiere cu greaţă mare, pe ea şi pe neamul ei la un loc. Apoi adăugă:

— … în ziua de Crăciun!

— Da’ ce, în zilele alelalte nu se poate? întrebă Cimpoacă.

— Nu, că în zilele alelalte şi-o bate ăsta pe-a lui, zise unul arătându-l cu capul pe cel care o înjurase pe muierea lui Iancu.

XX

Ilie Barbu ajunse acasă într-un suflet. Avea chipul puţin aprins şi ochii îi străluceau ciudat. Intră în tindă strigând:

— Gherghino, fă, muierea aia! Fă, n-auzi?

Gherghina era în pod şi-i răspunse de-acolo. Nu-l vedea, altfel n-ar fi fost aşa de nepăsătoare.

— Dă-te jos de-acolo! îi spuse el.

Ea nu se prea grăbi şi omul se aşeză pe prag să se odihnească, îşi luă pălăria din cap, o puse uşurel pe un scăunel, se şterse pe frunte cu cotul şi exclamă, din adânc: „…Ha! Tu-i para mă-sii!”

Gherghina apăru la gura podului cu o damigeană în braţe.

— Ce faci, tu, fă, acolo? o întrebă supărat.

— Ziceam că să opăresc damigeana pentru ulei.

— Dă-o dracului de damigeană, dă-te jos de-acolo!

Gherghina se răsuci cu spatele spre el şi începu să dibuie scara cu picioarele. Când ajunse jos şi-l văzu, rămase înlemnită.

— Dă-te jos şi pune mâna şi prinde o găină! îi spuse Ilie, uitându-se la ea fără s-o vadă. Aide, porunci el încă o dată, ridicându-se de pe prag şi ieşind afară.

Gherghina îşi luă seama şi-l ascultă. Avea să afle ea în curând despre ce e vorba. Puse damigeana jos şi veni după el. În curte, lângă şopron, nişte găini se îndeletniceau în voie cu râcâitul. Atent, cocoşul

băgă de seamă că omul şi muierea au anumite intenţii. Le dădu de veste găinilor, care de îndată săriră în sus crăonind asurzitor.

— P-aia moţată, că e mai grasă, spuse Ilie, arătând cu degetul.

O încolţiră şi-o prinseră.

— Adu cuţitul s-o tai! Diseară vine cineva să mănânce la noi!

— Cine zici că vine să mănânce? întrebă Gherghina fără să se clintească.

— Secretarul partidului!

Gherghina se sperie:

— Oleou! Ce secretar?

— Ai să vezi tu, nu mai întreba atâta, dă-mi cuţitul că trebuie să mă duc acolo! Am treabă!

— Vorbeşti ca duşii de pe lume, spuse Gherghina şi plecă supărată să aducă cuţitul.

Supărarea ei îl mai dezmetici puţin pe Ilie. Când îi aduse cuţitul, îi spuse despre ce e vorba, dar tot aşa, câte puţin, parcă i-ar fi dat cu linguriţa.

— Păi, avea nişte neamuri pe de la vale, de ce nu se duce la ele?! se miră Gherghina când auzi că al lui Ţurlea e *secretarul partidului.*

— Crezi că eu sunt în inima lui să ştiu de ce nu se duce la neamuri?! O fi ştiind el de ce nu se duce, făcu Ilie pe grozavul.

Gherghina se uită la el cu bănuială. Era limpede că omul ei îi ascundea ceva.

— Ce te uiţi aşa la mine? o întrebă Ilie nevinovat. Nu-ţi vine să crezi?

— Păi, dar, vezi să nu! spuse Gherghina, şi deodată simţi că în aceste clipe în viaţa lor se petrece o mare schimbare. Se duse spre prispă ca şi cum ar fi vrut să ia ceva; intră în tindă, se învârti acolo puţin, apoi intră în odaie. Nu putea să se înşele! îşi aminti de graba cu care venise alde Stan curierul să-l cheme acolo pe Ilie; de două ori venise! Nu mai avu nicio îndoială. Se gândi că, la urma urmei, Ţurlea cunoştea multă lume în sat, de ce să vie tocmai la Ilie al ei să stea la masă?

Deodată o fulgeră gândul că l-au ales pe omul ei preşedinte al gospodăriei. De ce să nu-l aleagă? Niculae Burcea e bun, dar şi Ilie e bun.

— Na ici, zise Ilie din tindă, lăsând jos trupul fără cap al găinii. Na ici, c-avem treabă! Poimâine dimineaţă trebuie să plec la raion cu Niculae Burcea. Mă duc pe la el să vedem cum îi facem!

Şi o şi luă din loc. Gherghina ieşi repede în urma lui şi îl opri grozav de supărată:

— Ho! Unde te pornişi!?

— Ce vrei, fă? se răsti Ilie, căutând să se arate cât mai stăpân pe sine.

— Ce cauţi la raion?

— Păi, nu-ţi spusei?

Gherghina se închină de câteva ori, îi întoarse spatele şi intră în tindă. Ilie intră după ea.

— Nu-ţi spusei, fă, că m-au propus socotitor? Trebuie să plec zilele astea cu Niculae Burcea la raion.

Aşa i se păruse, că-i spusese. Îşi dădu pălăria pe-o ureche şi începu să se scarpine la ceafă neştiind ce să mai facă. Îi spusese sau nu-i spusese? îi spusese, că dacă nu i-ar fi spus, n-ar fi stat ea acuma bosumflată cu spatele la el, văzându-şi de găină cu atâta nepăsare. Da, da, i-a spus când prindeau găina… „Ce-o mai fi şi aia socotitor? se întreba Gherghina bucuroasă că tot ghicise ea ceva. Pesemne cel care ţinea socoteala cât munceşte fiecare! E mai bine că nu l-au ales preşedinte! Preşedintele trebuie să îndemne oamenii şi pe Ilie nu-l prea cunoaşte lumea. Pe Niculae Burcea îl cunoaşte lumea mai bine şi e mai în putere, poate să alerge. Că dacă e vorba să munceşti sute de loturi la un loc, asta e o moşie şi cine e preşedinte trebuie să nu stea neam, să se ducă de colo până colo!”

— Când te-au propus socotitor? întrebă ea fără să se mire, lucru care îl cam nedumeri pe Ilie.

— Adineauri, când mă chemară!

— Şi eu de unde vreai să ştiu?

— Păi, nu-ţi spusei?

— Cui spuseşi? Găinii-ăştia? Vine târziu al lui Ţurlea?… Dar nişte băutură nu iai? Şi la raion de ce zici că te duci? Ce cauţi acolo?… Treci pe la Gavrilă să-ţi dea o sticlă cu ţuică şi fa rost de la cineva de-o pereche de încălţăminte, n-o să te duci acolo desculţ… Dar de nişte pantaloni mai buni nu trebuie să faci rost? Vorbeşte cu Iangă, croitorul, să-ţi facă nişte…

Când ţi se pun atâtea întrebări şi nu eşti lăsat să răspunzi la ele şi ţi se mai dau şi sfaturi în acelaşi timp, e mai bine s-o iei din loc. Aşa socoti şi Ilie că e mai nimerit. Ieşi pe poartă cu grabă mare şi o luă pe lângă garduri.

XXI

Când ajunse la sfat, Voicu Ghioceoaia nu băgă de seamă privirile unora. Nu băgă de seamă nici purtarea schimbată a lui Stan, care nu-l mai salută el cel dintâi, cum făcea de obicei.

Fără să fi aflat ceva sigur, toată lumea era încredinţată că steaua lui Ghioceoaia are să apună. Despre preşedinte nu spuneau nimic, era greu de închipuit că un om ca el ar putea fi clintit din locul său.

— Unde e preşedintele, mă? întrebă Voicu deschizând uşile în dreapta şi în stânga, ca la el acasă.

— Vezi că e acolo, la telefon! răspunse Stan, leneş şi miorlăit.

— Ce e cu tine, Stane, trăseşi la măsea? spuse Voicu în treacăt, intrând în cabina telefonistei. Noroc, Prunoiule, îl salută el pe preşedinte. E ceva p-aici? îl întrebă în şoaptă.

Prunoiu se prefăcu încolţit de treburi, nu răspunse nimic, ieşi din cabină şi se duse cu paşi întinşi spre biroul secretarului. Voicu se prefăcu şi el nepăsător, cu toate că prin şira spinării îi trecu ceva rece. Era limpede că Prunoiu se ferea de el. Nu cumva îl părăsea? Ieşi pe trepte şi stătu acolo cu mâinile în buzunar, uitându-se câteva clipe cu atenţie mare undeva pe drum, ca şi când ar fi aşteptat pe cineva. Fiindcă acel cineva nu se vedea, Voicu se rupse brusc din loc şi intră şi el în biroul secretarului. Nu se înşelase: înfăţişarea preşedintelui nu spunea nimic bun, arăta întunecat, închis în sine.

— Ei, câţi s-au desfăşurat până acum? întrebă Voicu din prag cu glas hotărât, aşa cum îi stă bine unuia care are răspundere pentru ceea ce se petrece sub ochii lui.

Nu-i răspunse nimeni, astfel de întrebări nu se pun pentru a se căpăta răspuns.

— Chiaburii ăia doi au venit pentru comasare? întrebă el din nou, cu toate că îi văzuse din prima clipă pe Iancu şi Sandu Enache cum stăteau pe o bancă lângă perete şi aşteptau.

— Uite-i colo! spuse cineva.

— Aha! exclamă Voiou, măsurându-i de sus pe cei doi. Staţi acilea să iscăliţi declaraţiile. Nu pleacă nimeni…

„Ce se mai grozăveşte ăsta de pomană p-aici?”, se putea citi în privirile unora.

— Măi tovarăşe Voicu, du-te până dincolo, la Anghel… Du-te până acolo că are treabă cu tine!

Prunoiu vorbise fără să ridice fruntea din hârtiile întinse pe masă, parcă i-ar fi fost frică să se uite la Voicu.

— Daa!? E acolo el? întrebă Voicu cu interes deosebit, să nu se creadă cumva că Anghel are treabă cu Voicu şi Voicu nu.

— E acolo, du-te mai repede că te *cheamă!* ţinu totuşi Prunoiu să sublinieze situaţia.

Ghioceoaia porni cu paşi grei şi deschise larg uşa organizaţiei.

— Noroc! făcu el scurt şi apăsat şi merse spre Ţurlea, lăsând uşa deschisă.

Îi întinse mâna, se întoarse, închise uşa, ocoli masa şi-şi făcu loc pe bancă. Mişcările sale păreau dezordonate, totuşi se vedea că e pe deplin stăpân pe sine.

— Ei! Cum merge, Mitrică!? exclamă el ocrotitor. Te desfăşuraşi?

— Mă desfăşurai! răspunse Mitrică cu ironie. Tu cum te desfăşori?

— Ha-ha-ha! râse Voicu şi-şi pironi adânc privirea sa dură în ochii lui Mitrică, vrând parcă să-l apese în duşumea. „Nu cumva să fi spus ceva, că nu se mai alege nimic de tine!”, îl ameninţă Voicu.

Mitrică luă cunoştinţă de privirea ameninţătoare a lui Voicu şi-şi plecă fruntea mică în pământ. Aşa, cu fruntea în pământ, el spuse:

— Aşa, Voicule, noi ne desfăşurăm pe-aici şi tu te desfăşori pe la barieră, cu alde Iancu Enache.

Spuse acestea şi deodată îşi ridică fruntea cu semeţie. Se uita la Voicu liniştit şi cutezător, zâmbind subţire, tăios, batjocoritor.

— Ce? Care barieră? Vezi de treabă, mă, nu fi prost! răspunse Voicu cu nepăsare. Se uită la toţi cei de faţă şi îi luă drept martori ai prostiei lui Mitrică: el acuma ştie că… Ce crezi tu, bă Mitrică, că n-ai voie să vinzi un sac de grâu! Hă! Uite la el… se veseli Voicu. Anghele, auzi ce zice ăsta! Prost mai el… Ei, cum stăm cu situaţia?

Îmi spuse Prunoiu că ai treabă cu mine! Ce treabă? Taman citeam nişte broşuri despre socotitori. Să ştiţi că nu e aşa lesne cum cred unii… Ziua-muncă nu e totuna cu…

— Ia spune, Voicule, de unde ştii tu că o să fii ales socotitorul gospodăriei? întrebă Anghel întrerupându-i vorbăria şi nelăsându-l să răsufle. Ce-a căutat astăzi la tine Iancu Enache? Ai stat cu

el în grădină întins pe burtă. Pascule, spuse Anghel, ridicându-se în picioare, cheamă-l aici pe Prunoiu.

Voicu Ghioceoaia îşi pierdu cumpătul. Nu se aşteptase să se repeadă în el atât de îndârjit. Situaţia i se păru de necrezut. Niciunul dintre ei nu mai semăna cu ceea ce ştia el că sunt. Mitrică, mic şi necruţător, Mitrică acela care îşi pleca totdeauna privirea când îl întâlnea, iar Anghel, despre care credea că nu ştie şi nu vede nimic, dovedea acum că văzuse şi ştiuse totul. Singurul de care se temuse totdeauna fusese Pascu. Acum era şi el aici.

Prunoiu veni.

— Tovarăşe preşedinte, ia stai jos acilea, îl pofti Anghel cu bunăvoinţă rece. Ţi-am spus noi sau nu ţi-am spus de o mie de ori să nu mai lucrezi de capul tău? Ţi-am spus sau nu ţi-am spus? Ia spune-i, Mitrică, poate nu ştie…

Prunoiu se uită la Mitrică pieziş şi îl opri:

— Ia lasă! Am auzit!

Nu auzise nimic, dar nu putea răbda să fie judecat, iar Mitrică să fie acuzator. Îşi făcuse socoteala: peste Ţurlea era tovarăşul Ion Niculae. Nu rămân lucrurile aşa.

— Să terminăm cu gospodăria şi discutăm noi! strigă el pe neaşteptate.

Apoi deodată se înnegri la faţă, se holbă la Ghioceoaia şi ridică pumnul, dar fără dorinţa de a lovi. Îl înjură de mamă cu un glas scăzut, după care îi spuse:

— Mă minţi tu pe mine, mă?!

Voicu Ghioceoaia se făcu galben.

— Cu ce te-am minţit?

— Nu ţi-am spus eu ţie prieteneşte: Voicule, tu trebuie să dai cotă şi impozite… Te drăcuiai că n-ai, şi când colo…

Prunoiu nu mai putu vorbi. Scuipă jos, drăcui şi ieşi repede, lăsând uşa deschisă în urma lui. Cei dinăuntru îi urmăriră paşii în tăcere până ce ieşi în drum şi nu se mai văzu.

— Ia du-te şi cheamă-l îndărăt! spuse Ţurlea cu uimire. Ce e atitudinea asta?

Anghel clătină din cap: ehe! asta e floare la ureche. Ce să-l mai cheme degeaba, nu rabdă el să fie pus în situaţii de-astea.

Ghioceoaia îşi dădu şi el seama că dacă nu pleacă întocmai ca Prunoiu, e mai rău. Nici el nu putea să rabde să i se spună pe faţă.

O luă spre uşă furios.

— Unde pleci? îl opri Anghel.

— Ce să mai stau? începu să strige. Ce să mai stau, Anghele, să mă uit la voi cum vă bateţi joc de oameni?! Statul spune că ai voie să-ţi vinzi *prisosul* pe piaţă! Ia şi citeşte *haşceme-ul* că d-aia eşti secretar, să citeşti, nu să-ţi baţi joc de oameni, întreabă-l colo pe tovarăşul Sergiu de la raion, să vezi ce-ţi spune! Tovarăşul Ţurlea poate nu cunoaşte situaţia! Nu-mi faceţi voi mie aici…

Se vedea că se stăpâneşte să nu-şi iasă din fire. Nu mai aşteptă, plecă întocmai ca şi preşedintele.

— Dacă nu te fac eu să-ţi iasă *prisosul* pe nas, să nu-mi spui mie Anghel! mormăi Anghel cu glas scăzut. Da, *haşceme-ul* spune că ai voie să-ţi vinzi prisosul, dar ce înseamnă prisos? înseamnă că ai datoria patriotică faţă de construirea socialismului să vinzi statului cota fixată; ce-ţi rămâne e prisosul tău! Dar pentru tine nu există datorii patriotice, datorii au numai proştii ăilalţi… Ce facem, tovarăşe Ţurlea? Să ştiţi că n-au să vie la şedinţă. Vreau să vă spun ceva! Mitrică, Pascule?…

Mitrică şi Pascu înţeleseră. Se ridicară şi ieşiră pe coridor.

Anghel stătu puţin la îndoială până să înceapă.

— Tovarăşe Anghel! Ce te mai fereşti? se miră Ţurlea. Ce vreai să-mi mai spui?

— Tovarăşe Ţurlea, să vă spun despre ce e vorba, începu Anghel, puţin stingherit. Astă-primăvară m-am gândit într-o zi să mă duc la tovarăşul Mircea, la regională, să scot carnetul de partid şi să-l pun pe masă: „Uite carnetul meu,

tovarăşe secretar, vi-l predau dumneavoastră. Dacă partidul are să vadă că nu sunt vinovat, atunci să-mi daţi carnetul înapoi; dacă nu, tovarăşe, eu nu mai pot rămâne în partid, că eu nu mai înţeleg situaţia."

— Fără să scoţi carnetul, puteai să te duci la tovarăşul Mircea, spuse Ţurlea.

— Păi, asta e, dacă nu veneaţi dumneavoastră, mâine sau poimâine mă duceam.

Ţurlea cunoştea astfel de activişti cum era Anghel. Era limpede pentru el că în linii mari Anghel nu greşise. Ştia însă din experienţă că s-ar putea ca el să fi făcut o serie de greşeli mai mici, pe care nu le-a îndreptat la timp, şi care l-au făcut pe Ion Niculae să înţeleagă rău orientarea lui.

— Ai făcut bine că te-ai ţinut tare în situaţia asta, spuse Ţurlea după câtva timp.

Anghel tăcea. Se vedea că mai aşteaptă încă ceva de la Ţurlea. Ţurlea înţelese ce aşteaptă el. Povestea cu dusul şi predatul carnetului avea un anume înţeles: „Dacă dumneata, tovarăşe Ţurlea, diseară în şedinţă, ai să cauţi să împaci lucrurile tot aşa cum a făcut tovarăşul Ion Niculae până acum, să ştii că eu mă duc la regională."

Ţurlea se ridică de pe scaun:

— Uite răspunsul meu, zise el, poţi să te bazezi pe ce-o să-ţi spun: dacă organizaţia ar fi fost mai unită, n-ar fi izbutit el Ghioceoaia să-şi facă atmosferă. Pascu şi Mitrică nu te-au ajutat, dar nici tu nu i-ai ajutat pe ei. Ai văzut singur azi-dimineaţă: se temeau şi ei de Prunoiu, şi asta în faţa mea. De ce? În ce priveşte restul, cred că nu greşeşti şi eu am să te susţin!

XXII

În acest timp, Ilie Barbu se grăbea să ajungă încotro plecase. Mersul îi era acum mai liniştit, însă în cap gândurile nu încetau să-i zboare şi să se întoarcă întocmai ca păsările într-un cuib. I se părea că astăzi are atâtea de făcut, încât trecerea timpului parcă îl durea. Fusese propus socotitor şi încă nu se întâmplase nimic. Are să se întâmple! La fiece pas are să i se întâmple ceva. Dar nu trebuia să întârzie. Dacă n-o să se grăbească, n-o să i se mai întâmple nimic! La o răspântie de uliţi se întâlni cu doi inşi.

— Unde te duci, Ilie? îl opriră ei.

Băgând de seamă că Ilie e grăbit, nu-i aşteptară răspunsul şi unul dintre ei întrebă mai departe:

— Ce făcuşi, te desfăşuraşi?

— De dimineaţă, răspunse Ilie.

Cei doi se întoarseră cu spatele şi-şi văzură de drum, dar Ilie, cu toată graba, rămase pe loc şi se uită în urma lor. Se vedea că voia să-i întrebe ceva, dar îi lăsă să se îndepărteze, ca şi când altfel n-ar fi putut să-i întrebe:

— Bă Gheorghe, zise el, după îndelungă gândire.

Cei doi se opriră şi Ilie veni încet spre ei cu o înfăţişare tainică.

— Trecuraţi pe-aici, pe la Ioniţă? îi întrebă cu glas scăzut.

— Trecurăm, dar de ce?

— O fi acasă? Ziceam că să mă duc până la el să-mi dea mie bocancii ăia!

— Aha! făcu unul dintre cei doi, cu interes, ca şi când ar fi ştiut că Ilie avea de mult acest gând. Vrei să iei tu bocancii ăia? Du-te, că mi se pare că e acasă, dacă n-o fi plecat!

Ilie le întoarse spatele şi porni, dar de astă dată nu mai porniră cei doi. Se vedea că vor să-i spună ceva lui Ilie, dar şi ei îl lăsară să se îndepărteze, ca şi când altfel…

— Ilie, spuse în cele din urmă unul dintre ei, şi Ilie se opri numaidecât, parcă atât ar fi aşteptat. Te duci degeaba, îi spuse omul, îi dă scump!

— Cât cere pe ei? întrebă Ilie de la distanţă.

— O oaie.

— Îi dau o oaie, spuse Ilie numaidecât.

Cei doi nu se mirară deloc, era limpede pentru ei că Ilie vorbea şi el aşa, ca să se afle în treabă. Cum dracu' să-i dea o oaie? Parcă multe oi avea el de dat!

— Bine, du-te, că mi se pare că e acasă! îl îndemnară ei, fără să se urnească din loc.

— Voi unde vă duceţi? îi întrebă Ilie.

— Ne ducem şi noi să ne desfăşurăm! Bă Ilie! Auzirăm că tu o să fii socotitor! Ne pare bine, mă! Zău că ne pare bine! Tu eşti bun la socoteli, meriţi! Vezi să ţii bine socoteala acolo! mai spuseră ei glumind.

Inima lui Ilie bătea! Bătea tare, ca un ciocan: boc, boc… Şi oamenii ăştia! Cum se pricep ei să-ţi toarne în suflet… Cu vadra îţi toarnă bucuria!

Se îndepărtară câteşitrei… Ilie trecu peste un şanţ şi grăbi pasul pe lângă garduri. După ce merse o vreme, se opri pe podişcă din faţa unei porţi.

Îşi dădu pălăria pe ceafa şi strigă:

— Bă tovarăşe Ioniţă!

Şi când văzu că Ioniţă se apropie de poartă, păşi întru întâmpinarea lui dându-i de înţeles că vrea să intre înăuntru. Îi dădu noroc şi aşteptă să i se deschidă.

Ioniţă zăbovi câtva timp în partea cealaltă a porţii, apoi deschise şi spuse binevoitor:

— Intră, Ilie!

Ilie intră, o luă spre prispă şi-i aduse aminte lui Ioniţă pentru ce venise. Ioniţă tăcu câteva clipe, apoi, ca şi când n-ar fi auzit, îl întrebă pe Ilie ce mai face, ca şi când nu l-ar fi văzut de mult. N-avea chef de vorbă şi se vedea că nu întreba la întâmplare. Arăta mereu supărat, chiar duşmănos, dar nu faţă de Ilie, cu Ilie nu avea nimic. Ilie

întrebă iar de bocanci, ce face, îi vinde? Ioniţă tăcu iarăşi câtva timp, apoi răspunse că nu prea i-ar vinde şi-l întrebă pe Ilie dacă nu cumva vrea să-i cumpere el.

— N-auzişi că-i cumpăr?

— Nu prea i-aş vinde, e bocanci buni, repetă Ioniţă ca un surd. Şi intră în casă, de unde se-ntoarse curând cu o pereche de bocanci.

Îi ţinea pe-amândoi de urechi, alăturaţi, şi-i arăta lui Ilie fără să-i lase jos, parcă s-ar fi temut să nu-i spargă. Erau bocanci militărești, vechi dar buni, ofițerești, butucănoşi, cu cel puţin trei rânduri de tălpi şi era greu să-ţi închipui că aşa ceva s-ar putea rupe cândva.

— Bocanci fără moarte! reflectă Ioniţă, apoi schimbă vorba, socotind pesemne că Ilie a înţeles că asemenea bocanci nu sunt de nasul lui.

Îl întrebă apoi pentru ce s-a înscris în colectiv. Fără colectiv nu stă? Lui Ioniţă îi place să se ducă la arat când vrea el, nu să-l împingă cineva de la spate. Acum, sigur, lui Ilie poate că i-o fi plăcând, dar Ioniţă să ştie de bine că e miere şi tot nu se duce.

— Cât ceri pe bocanci? îl întrerupse Ilie nerăbdător.

— Am spus! O oaie! Fără o oaie nu-i dau, răspunse Ioniţă furios. Dai oaia, iai bocancii.

— Lasă, mă, că ne înţelegem noi, zise Ilie cu glas curat şi începu să desfacă repede şireturile bocancilor. Îi tremurau degetele, îşi şterse talpa piciorului cu palma, apucă un bocanc de urechi şi-l trase pe picior. Stătea aplecat şi sudoarea îi îmbrobonase fruntea: greu să-ncalţi un bocanc, mai ales când n-ai mai făcut asemenea muncă cine ştie de când. Ilie sufla înăbuşit înnădind şireturile, nu nimerea găurile. Se şterse apăsat pe frunte, apucă şi celălalt bocanc şi apoi se ridică de pe prispă. Îi stătea bine, erau bocanci frumoşi. Cu ei arăta mai înalt şi mai sigur pe el.

— Îţi dau cât zici tu. Îţi dau o oaie!

— Eşti nebun? Păi, câte oi ai tu? se cruci Ioniţă.

— Lasă, mă, ce te priveşte pe tine? Rămânem înţeleşi.

Şi porni încet spre poartă. Ioniţă veni în urma lui. Se vedea că e nedumerit, nu înţelegea ce nevoie aşa grabnică avea Ilie de bocanci. Îşi aminti însă cum venise Stan după el la M.A.T. „L-o fi pus ceva pe acolo, d-aia arată aşa", gândi Ioniţă în cele din urmă.

Când ieşiră pe podişcă, parcă îi păru rău că Ilie e aşa de prost să dea o oaie pe o pereche de bocanci.

— Tu poţi mai bine să vinzi oaia şi să-ţi iei nişte bocanci mai ieftini de la cooperativă, îşi arătă el nedumerirea.

— Lasă că e mai bine aşa! veni răspunsul lui Ilie.

Ioniţă dădu din umeri şi nu mai spuse nimic. Ilie se uita la bocanci şi tot mişca din picioare. Bătea uşurel pământul.

— Te-au ales ceva pe acolo? întrebă Ioniţă într-un târziu, uitându-se dintr-o parte la Ilie.

— M-au propus socotitor.

— Mda! mormăi Ioniţă. Bine, Ilie. Atunci rămânem înţeleşi, ori îmi dai o oaie, ori mai vorbim noi, să vedem, poate am nevoie de nişte bani… Ia spune, ţie ţi-au plătit ăia de la gospodăria de stat?

— Nu mi-au plătit, răspunse Ilie cu nepăsare.

— Cum, mă, să nu plătească?! izbucni Ioniţă nestăpânit. Dar ce, bă, ne jucăm aicea?! Păi, aşa ne-a fost vorba? Da' ce, bă, tu vreai să-ţi muncesc de pomană? Unde-ai mai văzut tu să-ţi muncească şi să nu plăteşti? Păi, vii colea şi-mi intri în casă şi-mi spui să fac colectiv! Păi, de unde ştiu eu că nu-mi vii pe urmă cu un ordin să-ţi duc bucatele mele la gară? Ai, mă?! De unde ştiu eu?

Îi spunea toate acestea lui Ilie şi părea că are de gând să-l ia la bătaie.

— Gospodăria colectivă e altceva, suntem noi acolo, spuse Ilie.

— Pot să mai am eu încredere? Ce încredere să mai am eu?!

— Lasă, mă, că ne plăteşte, dacă află partidul de situaţia asta, fii fără grijă! Ăla care ne ţine banii acolo o să-şi rupă gâtul. Poate să fie el oricine ar fi! spuse Ilie nerăbdător să plece.

— Parcă ce mă încălzeşte pe mine că o să-şi rupă ăla gâtul! Am vrut şi eu să-mi cumpăr anuăsta două oi şi… mai cumpără-le dacă mai poţi! Că îşi rupe ăla gâtul… Dacă l-ar spânzura de limbă, atunci da, bolborosi Ioniţă, trântind poarta mânios.

XXIII

De la Ioniţă la Niculae Burcea era o bucată bună de drum. Ilie nu băgă de seamă când ajunse la el. Bocancii parcă erau vrăjiţi, îl făceau să nu mai simtă nici timpul, nici distanţa. Mergând, nu mai vedea nimic în jurul său, se uita drept înainte şi vedea numai cerul limpede şi adânc. Intră în curtea lui Niculae Burcea şi se feri ca nu cumva să-i alunece privirea spre picioare.

Niculae Burcea înţelese şi nu zise nimic. Se făcu că nu vede. Îi spuse lui Ilie să aştepte puţin să-şi ia o flanelă pe el şi vine acum.

Se întoarse curând, îmbrăcat cu o flanelă cărămizie. Abia deschise poarta de la drum şi rămase pironit cu privirea pe bocancii lui Ilie, parcă abia atunci i-ar fi văzut. Îşi luă bărbia în mână, întrebă şi se minună:

— Măi Ilie, ăştia nu sunt bocancii lui Ioniţă?

Ilie se uită şi el la picioare:

— Care, ăştia?! se miră ca şi când acasă ar fi avut o mulţime de bocanci şi n-ar fi băgat de

seamă cu care dintre ei s-a încălţat… Da… i-am cumpărat eu…

— Mă, ce treabă ai făcut! îl lăudă Niculae Burcea din toată inima… Dacă nu te ţin cinci ierni d-aici înainte, te ţin puţin. Hai să mergem.

Porniră unul lângă altul şi ieşiră la şosea. Niculae Burcea nu era nici mai înalt, nici mai în putere decât Ilie, cum credea Gherghina. Ba chiar arăta mai mic şi nu avea nici spinarea lată şi nici ceafa vânjoasă cum avea Ilie.

— Ilie, îmi pare bine, mă, că oamenii zic bine de tine. Mi-era frică să nu zică unii că nu eşti bun.

Ilie tuşi, îşi încordă ceafa, ridică fruntea şi încercă să meargă întocmai ca Niculae Burcea, adică liniştit şi sigur pe sine.

— O să facem treabă, mai spuse Niculae Burcea.

Tocmai treceau pe lângă un şanţ plin de verdeaţă. Pe marginea lui şedeau mai multe muieri. Răsuceau bumbac cu furcile în brâu, şi aveau fiecare alături câte o oală cu apă în care înotau ghemele. Vorbeau nu se ştie ce şi, când cei doi bărbaţi ajunseră în dreptul lor, tăcură.

— Bună ziua, spuse Niculae Burcea liniştit, iar muierile care ştiau că el le va da bună ziua îi răspunseră cu vioiciune.

Niculae Burcea dădea bună ziua la muieri; avea obiceiul ăsta ciudat. „Trebuie să fim *cavaleri”* le explica el celor care glumeau pe chestiunea asta.

Până la sfat, Niculae Burcea şi Ilie se întâlniră cu mulţi oameni. Se opreau pe loc, îşi dădeau noroc, se întrebau de unde vin şi unde se duc. Niculae Burcea şi Ilie Barbu dădeau acelaşi răspuns. Au fost de dimineaţă, s-au desfăşurat şi acum se duc iar pe-acolo.

Ilie stătea drept şi nu se mai uita la om cu ochii larg deschişi, nu părea să mai întrebe: „Mă vedeţi? Eu sunt…” Da, acum îl vedeau!

Unii oameni îşi arătau pe faţă mulţumirea faţă de schimbarea care se petrecuse cu Ilie. Se uitau la

el deschis şi-l întrebau cu mirare, bucuroşi:

— Ei, ce faci, Ilie? Ei, văzuşi?! Acum o să stai cu condeiul la ureche, maica mă-sii! Noi în soare şi-n pleavă, tu la umbră cu socoteala… Lasă că e bine, n-o să-ţi placă ţie să stai numai cu condeiul în mână… Nu e aşa, Niculae?

În curând ajunseră şi la sfat şi acolo Ilie Barbu şi Niculae Burcea fură înconjuraţi de oameni. Nu de toţi. Erau unii care se prefăceau că nu-i bagă în seamă, iar alţii stăteau pe lângă Bădârcea. Bădârcea avea în dreapta pe unul dintre fraţii Ciobanu, în stânga pe celălalt, iar în faţă pe Voicu Ghioceoaia.

Când îl văzu, Bădârcea îl strigă pe Ilie cu glasul său aspru şi poruncitor:

— Bă Ilie, ia vino-ncoace!

Niculae Burcea intrase înăuntru. Ilie tresări şi veni spre Bădârcea, împotriva voinţei sale. Nu se apropie de tot, se opri şi se uită la Bădârcea posomorât, cu duşmănie.

— Ce vrei, mă Bădârcea! Ce tot mă strigi aşa! spuse Ilie, stăpânindu-şi greu duşmănia şi turburarea pe care i-o stârnea omul ăsta.

Îşi dădea seama că nu e bine ceea ce face, că au să creadă oamenii că acum, pentru că l-au ales socotitor, şi-a pierdut măsura. Ei n-aveau cum să-i înţeleagă mânia.

— Mă strigi aşa, toată ziua, parc-aş fi lucrat în târla ta! spuse Ilie cu glasul sugrumat, neputând să se mai stăpânească.

Credea că mânia lui are să stârnească pe toată lumea şi cu atât mai rău pe Bădârcea. Nu-şi dădea seama că de fapt nimic nu răzbătea în afară, că glasul îi era doar puţin răguşit şi că trebuia să stai la îndoială ca să desluşeşti dacă e sau nu vorba de supărare.

Bădârcea începu să râdă gros, înveselit de împotrivirea lui Ilie.

— Ce, bă, te-ai supărat? spuse el cu nepăsare. Dă-te mai încoace, să stăm de vorbă. N-o să fii tu

socotitorul meu?

Ilie Barbu se opri lângă scările de ciment de la intrare, lângă mai mulţi inşi care tocmai despre el vorbeau.

— Uite, măi tovarăşe Ilie, spuse unul dintre ei, un băiat de vreo douăzeci şi ceva de ani. Mă cert cu nea Radu de ieri. Am un butoi de… şi două butoaie de…

Şi începu să-i spună o poveste lungă cu nişte butoaie mai mici care trebuiesc vărsate într-un butoi mai mare şi că nu sunt măsurători, dar că butoiul mai mic… şi butoiul mai mare…

Ilie ascultă cu atenţie, se gândi puţin, apoi ceru un creion şi hârtie şi limpezi numaidecât socoteala. Rămase apoi între ei, aşteptând să se facă seară, ca să-l ia pe Ţurlea cu el.

XXIV

Între acestea, fraţii Enache stăteau înăuntru şi aşteptau ca inginerii să-i pună să semneze nişte hârtii în legătură cu comasarea. Stăteau cam de mult şi într-o vreme vruseseră să plece, dar secretarul comitetului executiv le spusese să stea pe loc: trebuiesc făcute calcule, măsurători, să aştepte…

Aşteptară. Stăteau lângă geam, pe o bancă şi se uitau la oameni, muţi şi nemişcaţi. Mustaţa lui Sandu nici acum nu se făcuse mai deasă, semăna tot cu a unui şobolan, iar privirea îi era tot atât de tâmpă ca acum cincisprezece ani.

Iancu era altfel de om. Se uita liniştit la cei care veneau să se înscrie şi îi măsura de sus până jos cu dispreţ, spre deosebire de frate-său, care se vedea limpede că nu înţelege nimic din ceea ce se întâmplă. Iancu arăta stăpân pe sine, avea mintea

ascuţită şi trează. El înţelegea foarte bine ceea ce se petrece. Ştia totul şi se gândise din vreme la toate acestea. Ştia chiar mai multe decât îşi închipuiau unii.

Nimeni nu ştia, de pildă că el, Iancu Enache, nu-şi mai făcea nicio iluzie cu privire la soarta averii sale. Speranţa unora, că vor veni americanii aici, să-i salveze de la înecul social la care erau condamnaţi, i se părea o gugumănie bună s-o creadă copiii sau cei cu mintea puţină. Averea nu mai putea fi salvată, toată problema era cum să nu-ţi pierzi viaţa. Oricând, dacă regimul cade, averea se poate reface. Viaţa nu. Or, viaţa, după câte i se părea, nu-i era ameninţată. Era bine. Avea, la Bucureşti, două cârciumi, pe banii cu care făcea comerţ, pe numele unor rude îndepărtate… Dacă îi ia averea aici, se duce acolo. Dacă îi ia şi cârciumile, o să mai vadă… N-o s-o ţină, răul ăsta, un secol… Nici binele, nici răul nu ţin mult, asta e nefericirea, dar şi salvarea.

Inginerul Cocârjatu îl văzu cât arăta de deprimat şi încercă să fie binevoitor:

— Staţi, că acum vă dau să semnaţi, mai staţi puţin! Uite-acu.

— Ne-am duce şi noi, c-avem treabă, spuse atunci Iancu cu un reproş abstract, care parcă nu se adresa nimănui. Vitele-alea, adăugă el, stau nebăute, avem treabă!…

— Stăm de la prânz, spuse Sandu, apropiindu-se de masă, venim mâine, că n-au intrat zilele în sac.

— Ia staţi aici! le-o tăie secretarul comitetului executiv. Vă găsi graba, taci că vă rămân vitele nebăute!

— Avem şi noi treabă, nu e numai vitele! bolborosi Sandu, aşezându-se la loc pe bancă.

Curierul Stan stătea rezemat de tocul uşii şi se uita la cei doi foarte vesel. Nu se ştie ce găsea el înveselitor în treaba aceasta.

— Mai ai şi vacile, chicoti el la un moment dat. Nu-i aşa, Sandule?

Sandu îl ţinti cu privirea lui tâmpă şi mormăi:

— Ce?

— Vacile, se hlizi Stan. Mai ai şi vacile de dat la apă şi de muls.

Sandu nu înţelesese nimic. Da, mai erau şi vacile, ei şi?

— Tragi trocul ăla mare, pui un sac de tărâţe, torni apă; pui sare şi mesteci, spuse Stan mai departe, chicotind ca un prost.

Le spunea acestea încet, numai lor, şi se veselea grozav. Iancu înţelese că-şi bate joc de ei, că adică Sandu nu mai avea slugi şi că făcea treaba asta singur în fiecare dimineaţă. Că nu mai avea slugi, asta n-ar fi fost lucru mare, dar nici laptele de la vaci nu le rămânea lor în întregime, şi batjocura curierului avea şi acest înţeles. Era vorba de cote.

— După ce mesteci bine tărâţele, scoţi vacile de coadă, te aşezi cu căldarea lângă ele şi le mulgi: ciaş, ciaş, ciaşşş!

Iancu simţi că înţelepciunea gândurilor sale se turbură, un val de sânge îi năvăleşte în obraji şi tâmplele încep să-i zvâcnească. Nu ştia cum să scape mai repede de-aici şi nenorocitul ăsta îşi mai bate şi el joc. Stan râdea cu gura până la urechi şi făcea şi cu mâna, aşa cum se mulg vacile.

— Stane, vezi să nu dai din râs în plâns, îi şopti Iancu, încleştând pumnii de bancă.

— Sandule, uite ici, spuse curierul fără să se sinchisească de ameninţare, uite ici, mă: ciaş, ciaşş, ciaşşş!

— Ai mulge şi tu, dacă ai avea ce, bolborosi Sandu, şi privirea lui se întunecă.

Înţelesese şi el că Stan îl batjocorea.

— Ehe! Ce bun e laptele! exclamă Stan izbucnind într-un râs şi mai nestăpânit.

— Ce e, Stane, ţi s-a făcut chef de lapte? întrebă Prunoiu, mirat de veselia curierului.

— Cui, mie? Ehe! exclamă Stan. Se vedea că pregăteşte pe îndelete o nouă batjocură. Când mă scol dimineaţa, nevastă-mea nici nu mă lasă să

deschid ochii bine. Vine c-o tavă d-alea şi mi-o pune alături, mă serveşte la pat! continuă el.

Nu mai râdea. Făcea parcă economie de forţe.

— „Uite, dragă, zice, serveşte, te rog, o cafea cu lapte!”, „Zău, dragă?! Mersi foarte mult!…”

Stan îşi duse pumnul la gură şi izbuti să mai spună:

— Aşa îmi face în fiecare dimineaţă.

Toată lumea izbucni în hohote. Inginerul Cocârjatu râdea de i se zguduia tot trupul. Secretarul comitetului executiv râdea şi el, dar se uita la Stan şi clătea din cap a mustrare: „Te ţii de drăcii, nerodule!”

— Fi-ţi-ar cafeaua cu lapte a dracului! se văită cineva căruia îi venise rău de atâta râs.

— Zi, aşa îţi face în fiecare dimineaţă?

— Absolut, se izmeni Stan.

— În definitiv, aşa el

Iancu şi Sandu Enache înţepeniră pe bănci, crunţi, întunecaţi.

— Sandu Enache! strigă inginerul Cocârjatu ca la apel. Treci şi semnează.

Sandu se ridică, i se făcu loc, se duse şi semnă fără să se uite. Iancu semnă în acelaşi fel, fără să cerceteze hârtiile. Unde-i spunea inginerul, acolo semna. Parcă erau orbi. Iancu îşi pierduse cu totul stăpânirea de sine. Ar fi fost în stare să-l apuce pe Stan de gât şi să-l strângă cu ghearele până ce ar auzi trosnindu-i junghietura gâtului. Nenorocitul! îndrăzneşte să-şi bată joc! O să-l prindă într-o zi undeva şi o să bage cuţitul în el. Iancu vedea roşu înaintea ochilor şi când ieşi nici nu se mai uită pe unde trecea. Uitase şi de Bădârcea, şi de Ghioceoaia, şi de gospodărie, şi de comasare, şi de cantităţile lui mari de grâu care ar fi ajuns de mult la baza de recepţie a cotelor dacă în sat ar fi fost un alt preşedinte…

XXV

Ilie stătea pe trepte cu spatele lui lat întors spre uşă. Auzind paşi îndesaţi care se apropiau, se întoarse şi-i văzu pe Sandu şi Iancu ieşind. Cu toate că era loc destul, Sandu şi Iancu, coborând scările ca nişte bezmetici, îl împinseră pe Ilie cu umărul, şi-l trântiră de pe trepte, atât erau orbiţi de furie. Ilie sări de jos ca ars şi deodată îşi ieşi din pepeni:

— Bă, n-auzi?! Bă, ăştia ai lu' Enache! Bă! Iancu şi Sandu trecuseră pe podişcă şi, auzindu-se strigaţi, se opriră şi se răsuciră pe jumătate. Ilie veni lângă ei, îi ocoli pe la spate şi li se înfipse în faţă. Ce, bă, voi nu vă uitaţi pe unde treceţi? Ai, mă? Sunteţi orbi? Sunteţi orbi, mă? Nu vă uitaţi pe unde călcaţi? Ai, mă? N-aveţi ochi să vă uitaţi pe unde treceţi?

Înfipse mâna stângă în gâtul lui Iancu, îl strânse de haină ca într-un cleşte şi îl împinse apoi cu putere, făcându-l să calce de-a-ndărătelea.

— Ai, mă? Voi sunteţi orbi? Sunteţi orbi, mă?

Şi pe neaşteptate, ridică mâna şi îi dădu lui Iancu un pumn în obraz.

— Treceţi pe drum şi nu vă uitaţi unde călcaţi… nu vedeţi… sunteţi orbi?… Ai, mă, aţi orbit? Unde vă treziţi voi aici? în primăria lui tac-tu?

Ajunsese cu el la marginea unui şanţ. Îi făcu vânt şi Iancu bătu aerul cu braţele, se frânse pe spate şi fu cât pe-aci să cadă.

Abia acum se dezmetici toată lumea. Săriră pe Ilie şi încercară să-l ţină. Ilie nu se împotrivi, se lăsă înconjurat şi merse iute spre sfat, ca şi când ar fi avut ceva de făcut acolo. Călca aprig pământul cu bocancii şi gâfâia.

— Nu se uită… trece ca orbul… dar ce…

— Bă, Ilie! Bă, Ilie! Bă, n-auzi! Bă! Bă!

Ziceau că vor să-l potolească, dar Ilie se potolise singur. Când dădu însă cu ochii de Sandu, se smulse dintre oameni şi se repezi spre el ca o pisică mare. Sandu strigă „aoleu!” şi o luă la fugă.

— Fire-ai al dracului de gherlan, strigă Ilie gâfâind. Să nu mai dai ochii cu mine că te omor, nu mai scapi sănătos din mâinile mele.

Îl lăsă în pace pe Sandu şi o luă înapoi spre sfat. Călca gospodăreşte, potolit şi venea spre treptele sfatului cum vine omul spre curtea sa. Numai chipul îi era ca focul.

Ilie îi dăduse lui Iancu un singur pumn, dar fusese aşa de năprasnic, încât falca acestuia se şi umflase în câteva clipe. Parcă nu mai era a lui, crescuse ca o pâine. Nu-l duruse deloc lovitura lui Ilie, cu toate că o simţise în creier ca pe o măciucă. Îl uimise tot timpul puterea cu care era împins înapoi. Ce dracu’ avea cu el, de ce sărise asupra lui? De ce îl împinsese înapoi cu atâta putere? Ştia doar că ieşise dinăuntru cu sângele clocotind, negru de batjocura lui Stan. Încolo nu-şi amintea de nimic. „Să-i fi zis ceva, să-l fi înjurat cumva pe Ilie Barbu?”, se întrebă el uimit. Îl mai văzuse azi în grădină la Ghioceoaia, dar părea la locul lui Ilie ăsta al Barbului!

Se apropie liniştit de sfat şi se opri cu falca umflată în mijlocul oamenilor. Ilie stătea pe trepte şi povestea unui grup numeros cum s-au petrecut lucrurile.

— De ce ai sărit la mine, Ilie? Ce ţi-am făcut eu? întrebă Iancu domol.

— Să te înveţi minte altă dată să te uiţi pe unde calci, răspunse Ilie coborând treptele şi apropiindu-se ameninţător de Iancu. Când vorbeşti cu oamenii să fii cuviincios, că nu-i e nimănui frică de tine.

— Ce ţi-am făcut? întrebă totuşi Iancu Enache fără să înţeleagă.

Ilie nu stătu pe loc, se întoarse înapoi pe trepte, ridicând mâna spre Iancu, parcă ar fi vrut să-l arate

cuiva şi izbucni:

— Mai întrebi ce mi-ai făcut? Eu am uitat… dar să nu te prind că-mi vii mie aici şi mă împingi să mă dau la o parte dinaintea dumitale! Mai ocoleşte-ne şi dumneata prin dreapta, că nu-ţi cad picioarele!

Cineva spusese între timp înăuntru tot ce se petrecuse afară. Prunoiu ieşi repede, îl apucă pe Ilie de mână, îl trase înăuntru, apoi ieşi din nou şi îi spuse lui Iancu să plece acasă. Cu falca umflată, Iancu răspunse că nu pleacă acasă, se duce la miliţie.

— Du-te la miliţie, dar nu sta aici cu falca aia… De ce te legi de oameni?

— Nu m-am legat de nimeni, să spună oamenii care-au văzut!

— Ba te-ai legat, am văzut eu, spuse Stan cu mâinile în buzunar. Ai ieşit buzna dinăuntru şi ai dat peste Ilie şi l-ai răsturnat…

— Ce cauţi, aia păţeşti! reflectă Prunoiu, uitându-se cu atenţie la falca ciudată a lui Iancu. Du-te la miliţie şi spune: „M-am legat de Ilie Barbu şi Ilie Barbu, în loc să-şi vadă de treabă, s-a apucat şi mi-a umflat fălcile!” Spune-i chestia asta, îl îndemnă preşedintele prieteneşte.

Preşedintele intră apoi înăuntru şi Iancu se îndreptă încet spre frate-său Sandu, care îl aştepta mai la o parte.

Când se îndepărtă bine, Bădârcea, care tăcuse tot timpul, se urni din loc şi o luă după el. Nu băgă nimeni de seamă, iar cei care văzuseră nu se gândiră la nimic. După puţin timp, Voicu Ghioceoaia făcu la fel.

XXVI

Acasă, trebui să treacă multă vreme până ce Iancu să-şi vină în fire. Trebui mai întâi să se aşeze la masă, să trimită muierea după văru-său Petre Miuleţ, văru-său Petre să vie, să vie şi Bădârcea şi Ghioceoaia, să stea de vorbă cu ei şi abia stând de vorbă cu ei să înţeleagă că i s-a întâmplat ceva cu neputinţă de îndurat. Să fii apucat de guler şi împins de-a-ndărătelea… un pumn în falcă… Ceea ce nu putea îndura acum Iancu era faptul că după ce se ridicase din şanţ cu falca umflată, se mai apucase să stea de vorbă cu Ilie, că de ce a dat.

— Te mai apucaşi să-l mai întrebi şi de ce, spuse Bădârcea cu dispreţ.

Toţi se fereau să se uite la Iancu. Aveau privirile turburi, parcă băuseră ceva tare care le întunecase minţile.

— Tâmpitul! izbucni Petre Miuleţ. Ptiu!

Scuipă năprasnic în pământ şi geamurile zăngăniră; parcă ar fi scuipat din piept o bombă.

— Şi voi? Voi, Ghioceoaia şi Bădârcea! Voi de ce n-aţi sărit pe Ilie Barbu? Aţi stat, v-aţi uitat cum îi dă, fir-aţi ai dracului să fiţi!

Ghioceoaia nu zise nimic, dar Bădârcea sări în sus:

— Bă! tună el cu chipul înţepenit ca de lemn, mândru şi ameninţător, pe mine să nu mă drăcui! Eu n-am muncit în târla ta şi-ţi… paştele mă-tii!

Se înţepenise şi stătea gata să zdrobească pe oricine s-ar fi apropiat de el. Nu, el nu muncise în târla nimănui. El nu era Ghioceoaia, proaspăt îmbogăţit. Fusese bogat până mai anii trecuţi şi avusese apoi grijă să aranjeze averea pe numele copiilor. Avusese grijă să vorbească de bine partidul, nu fusese prost ca alde Enache şi Petre Miuleţ. Pe nesimţite lumea uitase de averea lui şi Prunoiu îl trecuse în rândul mijlocaşilor. Acum îi convenea să fie preşedinte al gospodăriei, pământul îi era la adăpost.

— Şi tu ce stai acilea cu falca aia, Iancule? Du-te dracului şi te spală! se feri Petre Miuleţ să-l înfrunte pe Bădârcea.

N-avea niciun rost acum să se certe cu ăsta. Aveau nevoie toţi unii de alţii… Iancu se ridică şi trecu în tindă. Se făcu tăcere. Câtva timp se auzi de dincolo bălăcăritul apei în care se spăla Iancu. Petre Miuleţ tăcea posomorât.

— Voicule, murmură el cu glas scăzut, după lungă vreme de tăcere. Ia spune, mă, care e situaţia? Ai aflat cumva ce-au de gând cu noi? În afară de comasare, mai au ceva de gând?

— Nu, ce să aibă, zise Voicu. În afară de faptul că dacă o facem şi gospodăria merge bine, în mod logic vom căuta să colectivizăm toată comuna. Ceva mai târziu, dar nu foarte târziu, preciză el.

— Adică să ne luaţi şi pământurile noastre? zise Petre Miuleţ. Nu v-ajunge că mi-aţi luat moara?

— Nu, zise Voicu.

— Şi cu noi ce faceţi?

— La muncă!

— Unde? Că după câte am auzit eu în gospodărie n-avem voie, să n-o sabotăm pe dinăuntru, zise Petre Miuleţ care n-avea chef de râs, dar ceva din glasul lui stârni râsul lui Ghioceoaia. Şi tu de ce-i fi râzând, crezi că or să te aleagă şef şi să-ţi rămână ţie averea din curte şi din casă?

— Bineînţeles, zise Voicu, eu sunt membru de partid.

— Ei, uite, eu sunt de părere să faci tot posibilul şi să ne ajuţi să nu ia fiinţă gospodăria asta, ca să trăim şi noi. Şi pe urmă mai vedem, ori moare măgarul… ori pierde samarul!… Cine poate să ştie? N-a cumpărat nimeni timpul pentru el. El curge pentru toată lumea… Ştiu că dacă va trece mult timp şi nimic nu se întâmplă să vă abateţi de la ideile voastre, noi pierdem, nu numai pământurile, ci şi ce brumă mai avem prin casă, vite şi maşini de treierat, dar dacă se întâmplă?

Scăpăm! încât scopul ar fi să faceţi gospodăria asta cât mai târziu cu putinţă. Uite, asta e uneltirea noastră, să nu se spună degeaba că uneltim. N-am uneltit până acuma, uneltim în seara asta, mai spuse Miuleţ cu o ironie rece şi posomorâtă.

— Păi, nu intru, zise Ghioceoaia, nu sunt prost să lucrez la ordinul lui Niculae Burcea şi Ilie Barbu. Chiar dacă eşti membru de partid, nu e obligatoriu să intri…

— Voicule, n-ajunge să nu intri tu şi să nu fi intrat nici Bădârcea, zise Petre Miuleţ parcă mâhnit. Spargeţi dracu' chestia asta, că voi aţi făcut-o. Dacă rămânea în mâna voastră, p… mă-sii! Ştiu că aţi fi fost oameni la locul vostru şi nu v-aţi fi legat de noi, cum nu s-a legat nici Prunoiu… Ordinele îi veneau, el se pişa pe ele… Aşa, Anghel ăsta care nu ne înghite, cu Niculae Burcea şi Ilie al Barbului or să se ducă într-o zi mai sus şi să ne taie hălci din pământurile noastre, ce zic eu hălci, o să ceară să fim deschiaburiţi… Fiindcă ăsta e cuvântul nenorocit pe care l-am mai auzit pe ici pe colo… Deschiaburire… Ăsta e! Şi cine n-ar fi mândru dintre voi să ceară primul măsura asta contra noastră: pe baza succeselor obţinute cu gospodăria noastră colectivă, cerem deschiaburirea! Recunoşti?

— Aşa este, zise Voicu. Ce zici, Bădârcea?

— Aşa este, zise şi Bădârcea. Or să-mi diboae şi mie pământurile mele, pe la rude.

Între timp, Iancu se trezise cu totul din năuceală.

— Domnul Prunoiu îşi bate joc de mine în faţa oamenilor, continuă el. Bine! Dacă nu-l ciopârţesc eu pe Ilie Barbu în seara asta, atunci să ţineţi minte că o să ajung colectivist!

Ghioceoaia se ridică:

— Lasă, dom'le Anghel, că-ţi arăt eu ţie! bolborosi el. Hai, Bădârcea!

XXVII

Înăuntru, în încăperea organizaţiei de bază, îl chemaseră pe Ilie să răspundă pentru fapta lui. Îl întrebară cum s-a întâmplat, de ce a sărit la ăla. Ilie nu înţelesese din spusele lor decât că ceea ce a făcut nu a fost bine, sunt supăraţi pe el şi că acum îl trag la răspundere. Nu ştiu ce să răspundă, tăcea şi se uita la fiecare cu privirea neclintită. Se ruga de ei să-l înţeleagă, să nu se supere; a dat fiindcă şi-a pierdut stăpânirea de sine; dar că aşa ceva n-o să se mai repete. Pascu nu mai putu să rabde. Sări şi-i luă apărarea. Bătu cu pumnul în masă şi spuse că Ilie să fie lăsat în pace. Îşi pierdu cumpătul şi de mânie îşi aruncă şapca din cap şi le arătă celorlalţi capul, le arătă locul unde fusese lovit cu măciuca acum trei ani… Nu făcuse nimănui nimic, nu se legase de nimeni, atât doar că fusese numit director al morii lui Petre Miuleţ; şi la trei zile după naţionalizare, într-o uliţă, noaptea, i-au ieşit înainte şi l-au bătut, i-au dat în cap cu măciucile… De ce? Ce-au avut cu el? Şi cine putea să fie dacă nu oamenii lui Petre Miuleţ sau ai lui Enache?

Anghel se întunecă la faţă şi nu-l mai lăsă pe Pascu să vorbească. Ţurlea îi spuse:

— Există legi. Le aplicăm, nu sărim la bătaie.

Ilie se ridică încurcat şi porni spre uşă. La uşă se opri nehotărât, cu mâna pe clanţă. Îi părea rău, se simţea abătut că îl supărase pe Ţurlea. Nu e bine ca membru de partid că a sărit la bătaie, dar dacă a făcut-o… Dar îi părea rău! O să mai vie acum acasă la el Ţurlea? Hotărât că nu!

— Ilie, du-te şi-ţi vezi de treabă, zise Ţurlea. Acuma lasă, ai făcut-o, nu te mai necăji. Du-te şi tu şi spune la oameni că îţi pare rău!

Ilie mormăi nu se ştie ce, făcu o mişcare nedesluşită cu mâna şi ieşi.

— Ziceţi că n-are îndrăzneală, spuse Ţurlea supărat într-adevăr de întâmplare.

În clipa aceea, Stan băgă capul pe uşă şi spuse că tovarăşul Ţurlea este chemat la telefon de raionul de partid.

Ţurlea ieşi şi se duse la telefon.

— Cum se desfăşoară lucrurile acolo, tovarăşe Ţurlea? se auzi Ţurlea întrebat.

— Cine e? Tovarăşul prim? Merge bine, tovarăşe secretar! răspunse Ţurlea după ce se gândi o clipă.

De dincolo, secretarul raionului spuse cu voioşie:

— Da, păi, ţi-am spus eu azi-dimineaţă că e o atmosferă bună acolo. Câţi s-au înscris până acuma?

— Peste optzeci de familii. Optzeci şi trei, răspunse Ţurlea.

— Care e ritmul? Se mai înscriu?

— N-aş putea să vă spun, să vedem mâine. Ţurlea dădu acest răspuns, gândindu-se că după şedinţă situaţia va fi alta. Tovarăşe secretar, înscrierile merg bine, dar există o serie întreagă de probleme.

Aici, Ţurlea îşi dădu seama că dacă primul secretar nu va fi de acord cu el trebuie să amâne şedinţa pe mâine.

— Mi-aţi spus azi-dimineaţă despre situaţia organizaţiei, tovarăşe secretar, continuă Ţurlea. Am găsit o situaţie grea şi am mobilizat oamenii pentru o şedinţă. Chestiunea despre care spuneţi dumneavoastră este reală, dar am descoperit aici anumite complicaţii.

Ţurlea se opri. Da, s-a grăbit cu şedinţa. Nu-i poate explica la telefon întreaga situaţie. În afară de asta, trebuie să vie aici el, primul secretar al raionului, să-l prelucreze şi să-l sancţioneze el pe preşedintele sfatului.

— Ceva cu chiaburii? întrebă primul secretar.

— Nu, zise Ţurlea. Tovarăşe secretar, acum e şapte fără un sfert. La şapte jumătate eu iau cursa şi vin la raion.

— Dar despre ce e vorba?

— Nu pot să vă spun la telefon. Situaţia despre care spuneaţi dumneavoastră e adevărată, dar să ştiţi că Anghel Gheorghe, secretarul de aici…

— Tovarăşul ăla, Anghel Gheorghe, se ţine numai de intrigi, îl întrerupse de dincolo, iritat, primul secretar. Nu-i nimic, tovarăşe Ţurlea. Amână şedinţa pe mâine-seară şi vino la raion.

Ţurlea închise aparatul. Nu-i veni să creadă: Anghel Gheorghe se ţine numai de intrigi. Cum adică? Se înşela el, Ţurlea, în aşa hal?

Îl chemă pe Anghel şi-i spuse să le comunice oamenilor că şedinţa se amână pe mâine seară. Anghel se întunecă la faţă, dar Ţurlea nu-l luă în seamă. Îşi dădea seama acum că situaţia nu este chiar atât de uşoară cum îşi închipuise. Îşi aminti că Anghel îi spusese de câteva ori că tovarăşul Ion Niculae ţinuse chiar o şedinţă aici şi îl prelucrase pe Anghel în faţa organizaţiei. Mai că nu-l dăduse jos…

Se făcuse seară. Înăuntru, în biroul secretarului, continua încet, pe îndelete, înscrierea în gospodărie.

— Ilie, trebuie să plec la raion, spuse Ţurlea venind în mijlocul oamenilor şi oprindu-se înaintea lui Ilie. Plec chiar acum. Dar nu e nimic! Mâine mă întorc îndărăt, îl linişti Ţurlea.

— Stane, strigă Anghel, trage şareta aici să-l duc pe tovarăşul Ţurlea la gară.

Ţurlea dădu mâna cu cei din preajma sa şi se grăbi să se urce alături de Anghel care şi luase hăţurile în mână. Ţurlea îşi ridică şapca salutând pe toată lumea, apoi şareta porni şi în curând coti pe şoseaua care ducea la gară.

XXVIII

Ilie Barbu se uită câtva timp în urma şaretei, apoi se scarpină mâhnit sub pălărie. Ce-o să zică acum muierea? S-a lăudat degeaba cu secretarul partidului! Nu e nimic. A plecat, ce era să facă? A plecat omul, are treabă, n-are numai un sat în mintea lui…

— Ce faci, Ilie, nu mergi acasă?

Ilie se răsuci mirat, dar şi bucuros spre cel care îl întrebase. Era Pascu. Stătea pe trepte cu mâinile în buzunare şi se uita la Ilie cu interes.

— Ziceam că să mai stau p-acilea! spuse Ilie, apropiindu-se agale de Pascu.

Da, dar dacă era vorba să plece pe drum împreună cu Pascu, chiar dacă ar fi avut treburi, ar fi lăsat treburile şi s-ar fi dus cu el. Pascu nu mergea cu oricine pe drum.

— Îl aşteptam pe Niculae, minţi el. Niculae! Ce faci tu acolo? Haide, nu mergi acasă?

— Nu merg, răspunse Niculae Burcea scoţând capul pe geam. Nu merg, Ilie, am treabă aici!

— Stai acolo, sănătos! Mă duc cu Pascu, îi răspunse Ilie.

Se răsuci apoi spre oameni şi-i căută cu privirea pe Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Îi văzu. Arătau supăraţi, dar se vedea că nici ei amândoi nu ştiau prea bine de ce sunt supăraţi.

„Sunteţi nişte proşti, v-a agăţat Bădârcea de turul pantalonilor”, le spuse Ilie în gând, uitându-se la ei binevoitor.

— Hai, Ilie, ce faci, mai stai? spuse Pascu, coborând treptele.

— Hai să mergem, conveni Ilie bucuros. Dar de ce a plecat tovarăşul Ţurlea? întrebă el apoi, puţin îngrijorat. Cum rămâne cu Ghioceoaia? Nu mai ţinem şedinţa?

— N-ai nicio grijă! zise Pascu. N-auzişi că se întoarce mâine? Situaţia nu e chiar aşa de uşoară, trebuie să spună la raion cum stau lucrurile.

— Aha! reflectă Ilie pe gânduri. Dar se întoarce el mâine, nu e aşa?

— Sigur că se întoarce, răspunse Pascu cu convingere. Hai să mergem.

Porniră. Pascu dădu bună seara şi Ilie dădu şi el bună seara cu glas tare, să fie auzit de toţi cei de faţă. Lui Vasile şi Gheorghe Ciobanu le spuse:

— Hai, mă, voi ce faceţi! Nu mergeţi acasă?

Apoi călcă alături de Pascu, mutând rar şi hotărât bocancii lui frumoşi.

Merseră câtva timp în tăcere. Pascu arăta obosit şi la un moment dat se căută în buzunare şi începu să numere nişte mărunţiş.

— Ilie, spuse el reflectând cu mărunţişul în palmă, în definitiv, de ce nu ne-am opri noi colea la *meatè* să ne desfăşurăm cu câte-o cişmoacă?! A? Tu n-ai ceva? Că eu n-am decât asta… Leafa mea i-am dat-o muierii, să-i facă băiatului haine. Pleacă la liceu, Ilie, peste o săptămână se duce! Tu ce faci cu al tău, îl ţii la oi, ce dracu-i faci?

— De unde, că n-are decât unsprezece ani! învaţă el bine, dar îl cam râzgâie mă-sa, că nu mai poate după el. Să vedem la anu'!.

În dreptul M.A.T.ului se opriră nehotărâţi. Lui Ilie îi veni deodată o idee.

— Pascule, spuse el cu nepăsare, hai, mă, pe la mine, am eu o sticlă cu ţuică.

— Ai o sticlă? strigă Pascu supărat. Cum adică, ai o sticlă şi taci din gură, vrei s-o bei singur?!

— Nu, că trebuie s-o iau de la Gavrilă, îi scăpă lui Ilie, dar o drese repede: are el să-mi dea o sticlă de ţuică!

Curând ajunseră acasă şi Gherghina nu se arătă deloc mirată că, în locul lui al lui Ţurlea, Ilie îl aducea pe Pascu, directorul morii, cum i se spunea.

— Unde e băiatul ăla, a venit cu oile? întrebă Ilie.

II chemă pe băiat şi-l luă deoparte: îl sfătui în şoaptă cum să se ducă şi ce să-i spună lui Gavrilă ca Gavrilă să-i împrumute o sticlă cu ţuică. Băiatul înţelese şi o zbughi pe poartă.

Gherghina aprinse lampa, căută în lada de la capul patului, scoase de-acolo o faţă de masă făcută din bumbac cu igliţa, o aşternu şi se întoarse cu grabă la vatră. Ilie şi Pascu se aşezară pe pat, şi în curând băiatul se întoarse victorios cu o sticlă înfăşurată într-un şervet. „Hm! De treabă Gavrilă, om cumsecade, păcat că nu vrea să se înscrie în colectiv!", gândi Ilie.

Turnară în trei ceşti şi în a patra numai pe jumătate. Asta era pentru băiat. Ilie o strigă pe muiere să vină. Gherghina veni, apucară ceştile şi, înainte de a le da peste cap, Pascu rosti cu gravitate:

— Noroc, măi Ilie, noroc, Gherghino! Noroc, mă, ăsta micu! Ilie…

Nu putu să spună mai mult, dar felul cum îi rostise numele era de ajuns: se bucura pentru bucuria lui Ilie, se bucura cum nu se mai poate, n-avea cuvinte cum să spună.

— Pascule, spuse şi Ilie răspunzând la urare. Ţinea liniştit ceaşca sub bărbie, gata s-o dea pe gât dacă nici el n-ar fi găsit cuvinte. Şi nu le găsi; mai spuse o dată: Pascule!… aşteptă câteva clipe şi, fiindcă nu-i veni nimic, se întoarse spre Gherghina şi spuse: Muiere!… apoi spre băiat şi-i spuse: Şi tu, Vasilică… ridică ceaşca până în dreptul nasului şi încheie: Noroc, mă!

— Să dea Dumnezeu pace, că e rău când e rău, spuse Gherghina gospodăreşte.

Băură şi scuturară din cap sub tăria ţuicii: era foarte bună, curată, grad mare…

— Tu nu zici nimic, mă? îl dăscăli tatăl pe băiat, ca şi când el, tatăl, ar fi zis mare lucru.

— Ce ştie el! se grăbi Gherghina să-l apere.

Ieşi pe vatră şi de acolo adăugă:

— Când s-o face şi el mai mare!

Adică atunci o să ştie mai multe!

— Când s-o face mai mare o să fie inginer, să vezi ce-o să mai ştie el atunci! spuse Pascu uitându-se cu atenţie la băiat, ca şi când încă de pe acum se vedea ceva pe fruntea lui.

Nu se vedea însă nimic; Vasilică se uita la taică-său intrigat, chiar cu un soi de neîncredere, aşa cum se uită copiii răzgâiaţi care îşi închipuie că îşi cunosc bine părinţii şi socotesc că nu trebuie să-i ia în serios când îi văd schimbaţi.

— Tată, ne întâlnirăm cu un om pe izlaz, se apucase să ne dezgroape oala cu lapte…

— Bine că se apucase să vă dezgroape oala! zise Ilie fără să-l ia în seamă.

— Zicea că te cunoaşte, că eu seamăn cu matale mai bine decât semănai matale cu mine când erai mic, se izmeni băiatul ameţit puţin de ţuica înghiţită.

— Cine era, mă, ăla?! întrebă Ilie râzând, dar fără să se arate dornic să afle cine era.

— Nu ştiu, zicea că este de la siloz!

Ilie se uită la Pascu şi dădu din umeri; copii!

Gherghina lovi uşa cu piciorul şi strigă la băiat de dincolo să-i deschidă. Intră în odaie cu oale şi cu străchini şi-i atrase atenţia lui Pascu să nu cumva să-i treacă prin gând să plece. Are să stea cu ei la masă, au tăiat o găină şi…

Pascu înţelese încă o dată cât de mare era bucuria în casa lui Ilie şi răspunse că are să stea, cu toate că muierea lui îl aşteaptă acasă cu masa pusă.

— Ei, parcă atunci când întârzii la moară nu te-aşteaptă, socoti Gherghina că aşa trebuie să răspundă, lucru care îi plăcu lui Pascu.

— Ba cum mai aşteaptă, săraca! spuse el cu duioşie.

Ilie ieşi în tindă şi, când Gherghina se întoarse la vatră, îi şopti supărat:

— Mai stai şi tu cu mâncarea aia!

— Aoleu, făcu Gherghina, înţelegând că se cam grăbise cu mâncarea, păi ce fac eu acum cu oalele

alea?

Ilie o speriase, tot el o linişti:

— Acopere-le cu un şervet, mai luăm o ţuică…

Se întoarse în odaie, iar Gherghina, după ce socoti că a aşteptat în tindă cât trebuia, veni şi ea înăuntru. De formă, Ilie turnă în ceaşca ei şi o îndemnă să mai ia, tot de formă Gherghina răspunse că are să ia, dar nu mai luă deloc până la sfârşit. Vorbiră întâi despre moară, apoi pe nesimţite trecură la desfăşurarea care se petrecuse astăzi. Gherghina aflase totul, cum veniseră Iancu şi Sandu şi ieşiseră de-acolo şi dăduseră buzna peste Ilie care stătea liniştit de vorbă cu oamenii… Aflase şi despre faptul că Ţurlea fusese chemat la telefon şi plecase cu şareta la gară cu alde Anghel…

Nu se ştie de ce, vorbeau între ei în şoaptă, cu glasul coborât, şi uneori se pomeneau că nu mai zice niciunul nimic, pentru ca în clipa următoare să înceapă a vorbi câteşitrei odată. Alteori parcă uitau ce spusese celălalt mai înainte, pentru ca după aceea unul să-şi aducă pe neaşteptate aminte şi să întrebe: „Ce spuseşi tu, Ilie?” „A, da”, răspundea Ilie şi începea să povestească, iar muierea asculta cu atenţie, dar se prefăcea că mai are treabă cu mâncarea şi se ducea din când în când la vatră. Într-o vreme, Ilie se arătă nedumerit:

— Gherghino, mie mi se păru că e gata mâncarea aia! Aşa mi se păru mie! se dezvinovăţi el, dar pesemne că mă înşelai.

— E gata, uite acum e gata, se prefăcu grăbită Gherghina. Să dea în foc oala aia şi e gata!

— Până dă oala aia în foc, noi am putea să mâncăm, reflectă Ilie cu un glas înmuiat de oboseală şi plăcere.

Se aşezară la masă şi Gherghina turnă ciorba în străchini. Pentru ea puse la un loc cu băiatul într-o singură strachină.

— Nu ştiu cine i-o fi vârât în cap lui alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu că Bădârcea ar fi bun de

preşedinte, spuse Ilie înviorat deodată de gustul plăcut, ardeiat, al ciorbei.

— Hm! făcu Pascu cu nasul în strachină, îndeletnicindu-se cu nişte aripi. Hm! repetă el clătinând din cap.

După ce terminară cu ciorba, Ilie spuse mai departe:

— Ei aşa cred!

— Ştiu eu cine le-a vârât! răspunse Pascu.

Ilie fu cât pe-aci să răspundă că a stat de vorbă cu ei, dar că alde Vasile şi Gheorghe le-ar plăcea şi lor să comande, de-aia ţin cu Bădârcea; îşi dădu însă seama că asta ar însemna să vorbească pe negândite. Vasile şi Gheorghe oricum sunt nişte oameni de treabă.

— Mda! Aşa este. Ai dreptate tu! Eu ştiu ce să le facem?! Nu ştiu ce trebuie făcut cu ei, ar trebui să vorbiţi voi cu ei, spuse el.

Gherghina aduse pe masă mujdei de usturoi şi friptură. N-apucară bine să tăvălească bucăţile în mujdei, că de-afară se auziră deodată bătăi puternice în poartă şi strigăte:

— Măi tovarăşe Pascu! Tovarăşe Pascu…

Şi fluierături scurte şi puternice şi iar bătăi. Ilie şi Pascu săriră de la masă şi ieşiră afară.

— Tovarăşe Pascule, eşti aici? Mă tovarăşe Ilie! Ia veniţi până aici.

Era Stan. Pascu şi Ilie se grăbiră spre poartă.

— M-a trimis tovarăşul Anghel să vă chem la sfat. Veniţi repede acolo! gâfâi Stan, trăgându-şi răsuflarea.

— Ce este, Stane, ce s-a întâmplat?! întrebă Pascu neliniştit.

— Duceţi-vă repede că eu o iau încoace să-l chem pe tovarăşul Mitrică! A venit Voicu Ghioceoaia şi Bădârcea cu o groază de oameni să strice gospodăria.

Pascu înjură crâncen şi deschise poarta.

— Hai, Ilie! strigă el cu glas înăbuşit.

XXIX

Era adevărat ce spusese Stan. Îndată ce Ţurlea plecase, Voicu Ghioceoaia îl căutase pe Prunoiu să-l întrebe de rostul acestei plecări. Îl găsise la M. A.T. Preşedintele sfatului stătea rezemat de tejghea şi dădea pe gât pahar după pahar. Arăta posomorât şi îndată ce îl văzu pe Ghioceoaia începu să strige la el şi să-l amenințe. Ghioceoaia înţelese că nu se mai putea bizui pe preşedintele sfatului. Era limpede că ăsta o băgase pe mânecă şi nu mai ştia cum să se descurce, şovăia.

Ghioceoaia hotărî că acum era momentul potrivit, Anghel plecase la gară, Prunoiu se îmbăta la M. A.T., Pascu plecase la Ilie Barbu, Mitrică se dusese să se culce; la sfat rămăsese numai Niculae Burcea.

Trecu împreună cu Bădârcea pe la Trafulică şi Didel, aceştia trecură pe la rudele lor sărace, fiindcă celelalte nici nu se gândiseră să se înscrie, apoi o luară cu toţii spre sfat. La sfat, intrară grămadă peste ingineri şi Trafulică ceru gălăgios, în numele tuturor, să-i şteargă de pe liste.

— Tovarăşi, începu secretarul comitetului executiv când văzu că nu e de glumit. Vreţi să faceţi jocul chiaburilor care…

— Lasă că ştim noi ce facem, i-o reteză Trafulică colţos. Lasă, mă tovarăşe! Lasă că ştim noi!

— Ce ştii tu, Trafulică? A? Ia spune, ce ştii tu?!

Nimeni nu recunoscu la început glasul acesta. Niculae Burcea sări de la locul său şi intră în mijlocul oamenilor, dându-i la o parte cu blândeţe pe cei care îi stăteau împotrivă. Dar glasul său numai blând nu era.

Dar Niculae Burcea fu repede împins şi el la o parte. Voicu şi Bădârcea îşi dăduseră seama că nu pot să stea în umbră. Săriră la Niculae să lase

oamenii în pace, să nu se bage el ca un deştept, fiindcă i s-a promis că va fi pus el, moţ, peste alţii… Se făcu gălăgie, toţi săriră cu gura, că să-i şteargă de-acolo mai repede…

— Bine, dom'le Ghioceoaia, lasă că mai stăm noi de vorbă, răspunse Niculae şi ieşi să-l trimită pe Stan să-i cheme pe Pascu şi pe ceilalţi.

În cabina telefonistei secretarul comitetului executiv lua legătura cu raionul de partid, iar ceilalţi, care mai erau în biroul secretariatului, încercau zadarnic să-i împiedice pe cei care voiau să se şteargă de pe liste să intre în biroul secretarului sfatului şi să ceară să-i şteargă de-acolo…

XXX

Între timp, Anghel Gheorghe se întorcea de la gară cu calul la pas. Ce bine e să mergi pe câmpie în şaretă şi să te apuce noaptea pe drum! Cum se lasă încet întunericul şi aproape că nu mai vezi coada calului! Şi parcă te apucă somnul cel dulce, cu scârţâitul greierilor în urechi şi cu păcănitul domol, parcă îndepărtat, al roţilor de sub tine! Anghel însă nu adormi, îi stăruia gândul la sosirea aceasta a lui Ţurlea în sat, care îl uşurase pe neaşteptate de grija care îl apăsase aşa de tare în ultimul timp: ce-avea să se aleagă de acţiunea lor, înfiinţarea gospodăriei, ce soartă îl aştepta pe el însuşi, pe Anghel, în viitor? Acum însă era bine: până mâine avea timp să mobilizeze toţi oamenii; toţi până la unul trebuie să afle că situaţia s-a schimbat. El, tovarăşul Ţurlea, are să arate la raion că Prunoiu a dus o politică greşită, a apăsat tot pe cei săraci şi a închis ochii când a fost vorba de

vârfurile de altădată ale satului. Un oportunist, un om inconştient…

Tot mergând cu calul la pas şi gândindu-se la situaţia satului, Anghel îşi aminti că tot aşa, cu trei ani în urmă, îl dusese la gară pe tovarăşul Humă, secretarul de atunci al plăşii. În ziua aceea, domnul Petre Miuleţ rămăsese fără moară şi fără presă de ulei. Păcat că acum nu i se întâmpla nimic domnului Miuleţ. Nu pierdea nimic de astă dată, o să fie doar comasat. În 1948 însă…

Anghel Gheorghe îşi amintea totdeauna cu plăcere de ziua aceea. Dar nu aşa cum se petrecuse de fapt, ci aşa cum o povesteau unii.

Cică s-ar fi dus peste Petre Miuleţ şi l-ar fi găsit la motoare. Era el, adică Anghel Gheorghe, şi mai era Pascu şi Humă. Miuleţ, cică, n-ar fi ştiut nimic. Stătea la motoare cu mânecile sumese şi umbla la ele acolo, le făcea şi desfăcea.

„Ce căutaţi, bă, voi aicea?”, ar fi zis Petre Miuleţ.

„Am venit să-ţi punem în vedere că dreptul tău de proprietate asupra morii încetează”, cică i-ar fi răspuns Anghel.

„Vreţi, cu alte cuvinte, să mă daţi afară!? Păi, ce drept aveţi voi să mă daţi pe mine afară? Aveţi dreptul să vă atingeţi de proprietatea mea? Cine v-a dat vouă dreptul ăsta?”

„Uite că mi l-a dat!”, cică ar fi zis Anghel (şi ăsta era punctul culminant al istoriei, le plăcuse unora acest răspuns, de care Anghel nici măcar nu era sigur că l-ar fi rostit).

Petre Miuleţ a ieşit apoi de la motoare cu fruntea în pământ şi s-a îndreptat spre biroul morii şi presei de ulei. Era, cică, cu mânecile sumese şi cu capul gol.

„Unde te duci?!”, l-ar fi oprit Anghel.

„Mă duc la birou să-mi iau pălăria.”

„Nu!”

„Adică cum, nici pălăria n-am dreptul să mi-o iau?!”

„Nu, nici pălăria!”

Fiind, aceste cuvinte din urmă, în întregime născocite, după cum tot născocită era şi o variantă potrivit căreia Petre Miuleţ ar mai fi zis: „Şi credeţi că dacă îmi naţionalizaţi pălăria, îmi naţionalizaţi şi ce e sub ea?” Adică mintea, deşteptăciunea lui Petre Miuleţ, fără de care satul n-o să mai poată trăi. Pe atunci domnii Miuleţ şi Enache aveau îndrăzneală. Organizaţia nu era ca acum. Când Pascu a luat moara şi fabrica de ulei în primire, l-au pândit noaptea şi a fost cât pe-aici să-l omoare. Credeau că n-o să îndrăznească nimeni să ia în primire. A luat-o el, Anghel Gheorghe. Pe atunci nu era secretar, secretar era Lungu, care a plecat pe urmă la judeţeană. Pascu a zăcut câtva timp, apoi partidul l-a trimis la şcoală şi când s-a întors i-a luat locul lui Anghel şi Anghel a fost numit referent la sfat. După un an s-au ridicat Mitrică şi Prunoiu. Mitrică, secretar al organizaţiei, iar Anghel a fost trimis şi el la şcoală. Când s-au înfiinţat primele gospodării colective în judeţ, s-au hotărât ca în anul următor să facă şi ei gospodărie. N-au izbutit. Erau doar treizeci de familii, fără atelaje, fără vite de muncă…

Acum, Anghel îşi spunea că n-are să treacă decât un an şi tot satul are să intre în gospodărie. „Numai astăzi s-au desfăşurat peste o sută de familii. Mâine să nu zicem o sută, să zicem cincizeci, poimâine să zicem tot cam atâta şi dacă intră şi Ioniţă cu Stancu de la vale şi cu Pătăleaţă! Ei! ăştia trei cu neamurile lor cu tot înseamnă unul peste altul aproape un sfert din sat.”

Ajuns aici cu gândurile, Anghel tresări din visare. Ajunsese la marginea comunei, în vârful dealului. Puse mâna pe hăţuri şi se făcu atent. Şareta coborî în sat în trapul mare. De departe, Anghel văzu lume multă adunată în faţa sfatului, şi nu înţelese. „Ce mama dracului s-au adunat ăia acolo, acuma seara? Nu cumva s-a întâmplat ceva?”, se întrebă.

Se înnoptase bine de tot. Anghel opri calul în dreptul porţii sfatului şi sări jos. Oamenii adunaţi se feriră dinaintea lui cu un soi de încetineală care nu spunea nimic bun, dar Anghel nu băgă de seamă.

XXXI

Urcă treptele în fugă şi se opri în pragul biroului. Îl văzu pe Niculae Burcea înconjurat de oameni arţăgoşi şi pe Voicu Ghioceoaia strigând la el şi într-o clipă înţelese că era primejdie. Cei adunaţi stăteau cu spatele spre coridor şi arătau parcă înţepeniţi.

— Ce e aici?

Voicu Ghioceoaia întoarse capul şi amuţi. Întrebarea joasă şi ameninţătoare a lui Anghel căzuse pe neaşteptate.

— Ia daţi-vă la o parte! porunci Anghel şi sub glasul său gros şi stăpânit se ghicea o mânie turbure.

Anghel trecu printre oameni şi se înţepeni în faţa lui Niculae Burcea.

— Ce e aici, Niculae!? Te-ai apucat la ceartă cu oamenii?… Unde e Pascu şi Mitrică?

Îi întreba şi pe ei, pe cei adunaţi, şi parcă îi făcea răspunzători de lipsa acelora. Intră în aceeaşi clipă în mijlocul lor şi îl apucă de braţ cu hotărâre pe unul dintre ei:

— Al Mizdri, îi porunci el cu blândeţe, ia du-te, măi tată, şi cheamă-l aici pe Prunoiu. Voicule, ia vin’ ncoace niţel! Bădârcea, Ghioceoaia, veniţi încoace!

Îi chemase prieteneşte, dar cu glas scăzut, încordat.

Ieşi repede, trecu coridorul şi intră alături, în biroul preşedintelui.

Ghioceoaia, Bădârcea, Trafulică şi Didel se căutară nedumeriţi cu privirile. Ghioceoaia se hotărî şi le făcu semn să stea pe loc, să nu plece nimeni. Când Voicu Ghioceoaia şi Bădârcea trecură coridorul şi intrară înăuntru, Anghel luă petromaxul de pe masa inginerilor şi se înţelese din ochi cu secretarul comitetului executiv să vină şi el. Pe masa inginerilor rămăsese o lampă mică de sticlă afumată. Toate acestea se petrecură pe nebăgate de seamă şi în numai câteva clipe.

— Ce e, Niculae Burcea, ce s-a întâmplat aici?

— Vor să spargă gospodăria.

— Cine?

— Voicu şi Bădârcea.

— De ce, Voicule?!

— Să nu te legi de noi că nu e bine, ameninţă Voicu Ghioceoaia, stăpân pe sine.

— Scoate carnetul de partid, porunci Anghel cu o voce surdă.

Toţi stăteau în picioare, împrăştiaţi pe lângă birou. Aceste cuvinte căzură ca o măciucă şi Voicu se pierdu.

— De ce să dau carnetul? Că nu vreau să mă înscriu în colectiv? strigă el gâfâind. Unde scrie?

— Scoate carnetul de partid!

Voicu Ghioceoaia se înnegri la faţă, îşi mişcă umerii cu violenţă şi porni cu paşi grei spre uşă, dar nu ieşi încă.

— Bădârcea, zise Anghel fără să se mai uite la Voicu, ai tot dreptul să te retragi din gospodărie, dar de ce îi îndemni şi pe alţii? Nu poţi să-ţi vezi liniştit de treburile dumitale?

— Eu?! Eu nu! se apără Bădârcea. Cine v-a spus vouă că mă retrag?

Ghioceoaia se uită uluit la Bădârcea, dar nu pricepu nimic, înfăţişarea acestuia părea de nepătruns, dar totuşi se putea ghici că îi este teamă de ceva. Îi era teamă de Anghel. În ultima clipă îşi

dăduse seama că e o prostie să se măsoare cu Anghel pe faţă. Are să se mai gândească mâine şi are să vadă el ce-are de făcut. Deşteptul de Miuleţ l-a găsit pe el prost, pe Bădârcea, să-l arunce în gura lupului.

Anghel deschise uşa şi ieşi pe coridor, nu-l mai luă în seamă nici pe Bădârcea. Tot atunci sosiră gâfâind Pascu şi Ilie Barbu.

— Pascule, Ilie! Unde umblaţi? Mitrică unde e? întrebă Anghel cu asprime.

— Vine acum, spuse Stan, abia trăgându-şi sufletul. Am fost la el şi l-am chemat.

— Stane, du-te repede şi spune-i lui Ilie Moacă să vie încoace cu frate-său şi văru-său. Spune-le să treacă şi pe la ai lui Tăbârgel şi să treacă şi pe la Brigman şi să adune comitetul. Du-te repede. Vezi dacă nu e deschis la *meate*, poate îl găseşti acolo pe Crăciun. Să vie şi el. Spune-le despre ce e vorba şi acum să vie!

Stan îşi trase sufletul şi pieri. Anghel ieşi pe trepte şi văzu mai mulţi inşi aşteptând.

— Radule, ia vin’ încoace, spuse Anghel, ghicind pe întuneric pe unul dintre ei. Ce faci tu aici?

— Mai stăteam de vorbă cu Pănăchidă.

Pănăchidă era tânărul cu butoaiele.

— Cine mai e acolo?

— Eu!

— Care?

— Vasile Leoaşcă!

Vasile Leoaşcă era cel care ceruse tutun lui Cimpoacă. Câteşitrei, Pănăchidă, Radu şi Vasile Leoaşcă, erau băieţi tineri, utemişti, nici nu făcuseră armata. Pănăchidă era secretar.

— Staţi p-acilea, le spuse Anghel. Să nu plecaţi, că am treabă cu voi!

Pascu se învârtea prin biroul secretariatului, pe coridor şi întreba mereu unde este Prunoiu. Ilie Barbu ar fi vrut să facă ceva, dar nu ştia ce. Dădu cu ochii de Vasile şi Gheorghe Ciobanu:

— Aţi văzut, Vasile! Gheorghe! Aţi văzut de ce e în stare Ghioceoaia?

— Ce să vedem? întrebă Vasile răstit.

— Cum, păi, voi nu vedeţi?! zise Ilie uimit.

Cineva de lângă fraţii Ciobanu făcu un pas spre Ilie şi îi şopti ameninţător:

— Bă, nu te amesteca, că dai de dracu'.

— Lasă-l în pace, Trafulică, şopti altcineva. Spune-i mai bine să se şteargă şi el, dacă vrea să trăiască bine.

Ilie vru să sară la ei, dar se stăpâni. Anghel era aci, nu trebuia să facă nimic fără să-l întrebe pe el.

— Ilie, unde eşti? chemă Anghel de afară. Pascule!

Pascu intrase înăuntru peste Ghioceoaia şi Bădârcea. Ilie ieşi pe trepte.

— Ilie, du-te şi vezi ce este cu Prunoiu. Spune-i să vie aici numaidecât, vezi ce e cu el! Pănăchidă, du-te cu tovarăşul Ilie Barbu.

Tânărul se ridică de pe stanoaga de piatră şi o luă înainte:

— Hai, nea Ilie, spuse el grăbit.

Între timp, afară, unii continuau să facă gălăgie. Că ei au lăsat lista acolo şi că s-a terminat, pe ei să-i şteargă din colectiv… începură şi alţii să strige: ce, se joacă de-a gospodăria?! Să-i şteargă pe toţi! Ce, ei sunt copii? Să-i şteargă de-acolo… De ce să nu fie Bădârcea preşedinte? strigau rudele lui Bădârcea. Ce, îi e frică lui Anghel că Bădârcea n-o să se supună statului? Ăla e bun care ţine cu oamenii, nu te jupoaie cu cotele! Să-i şteargă de-acolo! Ghioceoaia ca Ghioceoaia, dar Bădârcea? De ce nu e bun Bădârcea? Să-i şteargă!

N-ar fi fost nimic că puneau astfel de întrebări, dar ei nu le puneau ca să capete răspunsuri. O prinseseră de gard că să-i şteargă de-acolo şi socoteau că acum pot să plece acasă. Plecau şi ziceau că ei nu vor să mai stea de vorbă! Ce atâta vorbă?!

Anghel intră în cabina telefonistei şi ceru raionul de partid.

— Tovarăşe Dinu, spune-mi, a ajuns acolo tovarăşul Ţurlea?

I se răspunse că nu. Anghel ceru să vorbească cu tovarăşul Ion Niculae şi după câteva clipe i se dădu legătura.

— Tovarăşe secretar, aici, la noi, chiaburii încearcă să spargă gospodăria. Ce sfaturi ne daţi, tovarăşe? Ne trimiteţi pe cineva? Tovarăşul Ţurlea a plecat…

— Da, tovarăşe Anghel, în loc să ascuţiţi vigilenţa, vă ţineţi de intrigi, strigă secretarul de la celălalt capăt. Sigur că chiaburii nu stau cu mâinile în sân. Ia spune, ce s-a întâmplat acolo? Tovarăşul Ţurlea nu v-a ajutat?

— Ba tovarăşul Ţurlea ne-a ajutat, dar dacă dumneavoastră l-aţi chemat! Cum a plecat el…

— Taci din gură, îl întrerupse secretarul tăios. Spune ce s-a întâmplat, nu te întinde la vorbă. Nu cumva vrei să mutăm tot raionul la voi, că nu sunteţi voi în stare să vă descurcaţi?

— Tovarăşe secretar, zise Anghel, înmuind de tot glasul. Chiaburii…

— Vorbeşte mai tare, că nu se aude.

— Să vă spun ce s-a întâmplat, strigă Anghel mai tare decât ar fi trebuit. Prunoiu a făcut atmosferă pentru oamenii chiaburilor, să-i aleagă în conducerea gospodăriei. Noi i-am demascat şi ei încearcă acum să spargă gospodăria. Capul lor e Ghioceoaia!

— Ce atmosferă a făcut Prunoiu?

— Pentru ei, el i-a susţinut.

— Pe cine?

— V-am spus, Ghioceoaia şi Bădârcea.

— Cum i-a susţinut? Şi ăştia erau oamenii chiaburilor? Şi cum v-aţi trezit voi hodoronc-tronc că Ghioceoaia e omul chiaburilor? Cauţi un ţap ispăşitor pentru greşelile tale? Aşteaptă, am să viu eu acolo!

Telefonul se închise. Anghel ieşi din cabină şi nu mai ştiu ce să facă. Intră în biroul referenţilor şi se aşeză pe scaun. Pascu şi Mitrică intrară peste el.

— Vine iar tovarăşul Ion Niculae, îi informă el.

— Vine acum?

— Nu ştiu!

— Ţurlea nu se întoarce? întrebă Pascu.

— Trebuie să se întoarcă, răspunse Anghel cu încredere, apoi deodată tresări. Ce fac ăia acolo?

— Au plecat toţi. Le-am spus inginerilor să nu şteargă pe nimeni. Trafulică a făcut o listă.

— Tovarăşe Anghel, la telefon cu raionul, spuse telefonista din prag.

Anghel se grăbi spre cabină. De astă dată vorbi cu Ţurlea.

XXXII

Ţurlea sosise la raion şi intrase grăbit în biroul primului secretar.

— Bine că venişi, spuse secretarul ridicându-se. Chiar acum am vorbit cu Udupu şi mi-au spus că chiaburii încearcă să spargă gospodăria. Ce s-a întâmplat acolo?

Ţurlea nu-i răspunse nimic secretarului, smulse receptorul din furcă şi ceru Udupu:

— Tovarăşe Anghel, ce s-a întâmplat acolo?

După ce ascultă câteva minute, Ţurlea se ridică în picioare, cu receptorul la ureche:

— Ascultă aici: mobilizează membrii de partid şi treceţi la acţiune. Mergeţi acasă la fiecare om şi demascaţi-i individual pe Bădârcea şi Ghioceoaia. Trebuie să vă daţi seama ce oameni au ei sub influenţă, ca să putem mâine să ducem munca mai departe… Formaţi echipe de câte doi inşi din cei

mai buni membri de partid şi chiar în seara asta lămuriţi-i pe toţi care vor să se şteargă…

Ţurlea închise aparatul şi se aşeză pe scaun, în faţa secretarului.

— Tovarăşe secretar, vreau să vă întreb întâi un lucru şi pe urmă vă raportez… Gospodăria de stat Udupu nu le-a plătit oamenilor pentru munca depusă. Care e situaţia acolo? Chestia asta a făcut atmosferă proastă în sat, tocmai acum…

— N-au fonduri, răspunse secretarul rece. De unde să plătească, dacă n-au cu ce?

Ţurlea se uită uimit la secretar.

— Adică cum n-au fonduri?

— N-au, spuse secretarul ridicând glasul.

Ţurlea dădu din umeri:

— Nu înţeleg cum să n-aibă fonduri. Au făcut grâu, porumb… Astea nu sunt fonduri?

— Gospodăria de stat e gospodărie de stat, nu gospodărie particulară. Fondurile ei sunt vărsate la Banca de Stat, şi Banca de Stat a blocat fondurile lor.

— De ce?

— Ca să fie vărsate în industrie, în investiţii!

— Aşa s-a spus? întrebă Ţurlea.

— Parcă trebuie să se spună! zise primul secretar nemulţumit că Ţurlea nu pricepe atâta lucru.

— Eu înţeleg să verse beneficiile, nu plata pentru munca oamenilor. Tovarăşul prim-secretar Mircea ştie de chestia asta?

Secretarul îşi încuia sertarele, nervos. Se vedea că întrebările acestea îl scot din sărite. În satul în discuţie era pe punctul să fie dată peste cap munca de-un an de zile a raionului de partid şi Ţurlea ăsta îi dădea zor cu gospodăria de stat.

— Înaintea lui Prunoiu a fost un preşedinte care n-a îndeplinit planul de colectări, dumneata ştii asta? Prunoiu îndeplineşte planul! De ce stârneşti contradicţii neesenţiale tocmai în momentul când oamenii se înscriu în colectiv?

— Daţi-mi voie să arăt situaţia pe care am găsit-o în Udupu! reluă Ţurlea liniştit.

— Ascultă întâi ce-ţi spun! îl întrerupse primul secretar de astă dată cu un glas mai stăpânit. Tovarăşe Ţurlea, dumneata ai procedat greşit, d-aia te-am chemat. Am înţeles de la telefon că ai alunecat pe o pantă greşită! Crezi că eu nu cunosc situaţia din Udupu? Foarte greşit, tovarăşe, să te legi de intrigăriile unuia sau altuia, taman în ziua când se formează gospodăria colectivă! Foarte greşit!

Primul secretar pronunţă aceste cuvinte cu un glas prevenitor. Părea să aibă convingerea că Ţurlea va da imediat înapoi şi-şi va recunoaşte greşeala, înainte chiar de a afla despre ce greşeală e vorba. Aşa, prin simplul fapt că acest lucru îl afirmă el, primul secretar! Nu-i de-ajuns atât?

— Şi doar ţi-am spus ieri să bagi de seamă, ţi-am atras atenţia că secretarul de-acolo, Anghel, e un om slab care umblă cu intrigi contra preşedintelui! Ţi-am spus să iei legătura cu mine dacă ai nevoie de informaţii!

Ţurlea tăcea atent şi încordat.

— Dacă te-apuci să răscoleşti lucrurile, până aici te înfunzi – primul secretar îşi tăie gâtlejul cu degetul – şi ajungi la concluzia că pe toţi trebuie să-i dai afară! Altă dată te rog să ţii legătura cu raionul şi să nu iei nicio hotărâre de unul singur, aici nu e ca în industrie, aici firele sunt încurcate, nu merge aici să tai şi să spânzuri.

— Cine taie şi spânzură? se miră Ţurlea.

Ion Niculae se aşeză pe scaun. Răvăşi nişte hârtii, căută cu mişcări nervoase ceva în dosarele de pe birou.

— Am ţinut seama de tot ce mi-aţi spus cu privire la Anghel şi preşedintele Prunoiu, dar situaţia e altfel, reluă Ţurlea. Eu n-am luat nicio măsură, n-am tăiat pe nimeni! Am cercetat situaţia şi acum vreau să vă raportez.

Ţurlea spuse acestea cu glas liniştit. Atitudinea lui era aceea a unui activist disciplinat şi atent, care nu se grăbeşte să tragă concluzii definitive până nu capătă convingerea că s-a orientat bine. De aceea el va da înapoi în cazul că primul secretar îi va argumenta că a lunecat pe o pantă greşită.

— Singura măsură a fost să mă informez şi să mobilizez organizaţia de bază pentru o şedinţă.

— Pentru ce şedinţă? tresări secretarul.

— Tovarăşe secretar, situaţia…

— Pentru ce şedinţă, tovarăşe Ţurlea, şedinţă de intrigi în zilele când oamenii se înscriu în gospodărie?

— Tovarăşe secretar, daţi-mi voie să vă arăt situaţia.

— Cunosc situaţia! Cu-nosc! silabisi Ion Niculae, încercând să se stăpânească. O cunosc şi o răscunosc! Te-ai lămurit acum?

Ţurlea nu se arătă nici pe departe lămurit.

— Da?! întrebă el uimit. Cunoaşteţi că în organizaţia din Udupu îşi face mendrele chiaburul Voicu Ghioceoaia?

— Dumneata visezi chiaburi, spuse Ion Niculae şi cu o mişcare nestăpânită smulse un dosar şi-l trânti pe birou sub ochii lui Ţurlea. Poftim! strigă el, ţintind dosarul cu degetul. Dosarul „chiaburului" Voicu Ghioceoaia.

Ţurlea înţelese că Ion Niculae ceruse dosarul dinainte, că îl cercetase şi că argumentele acestuia se sprijineau pe datele din acest dosar.

— Cunosc şi eu dosarul „comunistului" Ghioceoaia, răspunse Ţurlea uitându-se ţintă la secretar. Îl ştiu pe dinafară! A luat parte la războiul din vest, a luptat pentru reforma agrară şi a condus comitetul de reformă (după ce s-a asigurat că poate să-şi împroprietărească rudele şi să pună mâna pe cel mai bun pământ!), înscris în partid în 1947. Şi din 1947 până astăzi, timp de patru ani, cele două hectare ale „comunistului" Ghioceoaia s-au făcut

şase. Averea „tovarăşului” a crescut atât de mult, că n-a mai putut s-o administreze singur, a trebuit să-şi tocmească slugi. Cote? Obligaţii faţă de stat? Impozite? Astea nu sunt pentru „tovarăşul” Voicu. Cote şi impozite să dea cei care nu sunt în partid: auzi ce glumă! un membru de partid cu obligaţii! Şi punctul ăsta de vedere este şi al tovarăşului preşedinte al sfatului, care e şi el membru de partid şi care se evidenţiază pe raion cu îndeplinirea planului de colectări. Oare cine o fi plătind, pe spinarea cui s-o fi îndeplinit acest plan?

— Deraiezi, îl întrerupse Ion Niculae batjocoritor. „Tovarăşul” ăsta, Voicu, cum îi spui dumneata cu ironie, împreună cu preşedintele Prunoiu, a luptat pentru înfiinţarea gospodăriei colective. Asta te faci că uiţi!

Ţurlea se ridică brusc în picioare şi de astă dată ridică glasul:

— Nu-i adevărat!

Ion Niculae se ridică şi el în picioare. Privirile li se încrucişară fulgerător.

— Nu-i adevărat! Secretarul organizaţiei, Anghel, iată cine a luptat pentru gospodărie.

— Unde-ai visat toată chestia asta? întrebă Ion Niculae batjocoritor.

— Pentru ce s-au repezit în funcţiile de conducere ale gospodăriei fără să întrebe oamenii?

— Astea nu sunt argumente! răspunse Ion Niculae furios şi cu dispreţ. Frumos rezultat: ai distrus gospodăria şi, în loc să recunoşti greşeala, inventezi chiaburi! Ai să fii tras la răspundere!

— Pentru felul cum m-am orientat la Udupu, îmi iau răspunderea, zise Ţurlea. Dacă dumneavoastră nu vreţi să vă recunoaşteţi greşeala şi să îndreptaţi lucrurile, eu singur am să ridic această problemă în comitetul regional.

Privirea secretarului se făcu turbure, se lărgi. Sângele îi năvăli în faţă.

— Poftim! ţipă el şi gura i se schimonosi de ură cumplită. Du-te la comitetul regional! Crezi că aici

e ca într-o uzină, să mobilizezi oamenii într-un sfert de oră şi să le arăţi graficul de producţie? Aici munca politică…

Ion Niculae continuă să ţipe, dar celălalt nu-l mai asculta. Uimirea îl împiedica să mai înţeleagă ceea ce auzea. De ce ţipa atât de nestăpânit tovarăşul ăsta?

Ţurlea nu avea prea multă experienţă în munca de activist, totuşi cunoscuse o mulţime de oameni şi nu o dată se întâmplase să fie în situaţii asemănătoare cu cea de acum. Din cauza oboselii sau din cauza ambiţiei, unii activişti nu puteau să înţeleagă că au greşit şi îşi pierdeau cumpătul şi, datorită faptului că aveau putere, abuzau de ea şi, în loc de autocritică, sfârşeau cu ţipete şi ameninţări. Aşa făcea şi tovarăşul ăsta, acum. Cine era el? De unde venea? Cum ajunsese secretar al unui comitet raional?

Aceste întrebări îl tulburară pe Ţurlea, simţi că sudoarea i-a îmbrobonat fruntea.

Ion Niculae încetă deodată să mai ţipe, băgase de seamă tăcerea bănuitoare a lui Ţurlea. Nu cumva îi trecea prin cap să ridice într-adevăr chestiunea în comitetul regional? Va îndrăzni oare? Acest gând îl înfurie pe secretar şi mai mult, dar totodată îl şi nelinişti, îl sperie. De doi ani de zile de când era secretar, nimeni nu îndrăznise să discute metodele şi linia sa politică şi iată că acum acest tovarăş cuteza… Ion Niculae apucă dosarul lui Ghioceoaia, îl zvârli mânios deasupra unui dulap şi reluă strigătele, de astă dată însă încercând să cocoloşească lucrurile.

— …fără disciplină nu există muncă de partid, îl dai afară pe Prunoiu, dar în locul lui pe cine ai să pui? îl înlături pe Voicu Ghioceoaia din conducerea gospodăriei, dar Voicu Ghioceoaia e un om priceput, e un gospodar, un organizator bun, pe cine ai să pui în locul lui? Cu cine vrei să faci gospodărie?! Cu cine, tovarăşe, răspunde! Faci gospodăria aşa, ca să zici că ai făcut-o? Se duce de

râpă! Eu înţeleg că n-ai destulă experienţă, te-ai dus acolo şi te-ai înfundat până în gât în intrigile lor mărunte…

— Ce-am găsit eu acolo nu sunt intrigi! îl întrerupse Ţurlea mohorât, închis în sine.

— Eu nu zic că e grav ce-ai făcut acolo, asta se mai întâmplă, dar recunoaşte că ai greşit, recunoaşte că disciplina…

Ţurlea tresări iarăşi. Secretarul schimbase tonul, începea să bată în retragere, încerca să cocoloşească punctele de vedere.

Ţurlea făcu câţiva paşi prin birou, posomorât. Trebuia să se grăbească să se întoarcă în Udupu, să ajute organizaţia de acolo. Situaţia era critică şi dacă gospodăria se desface acum, foarte multă vreme va fi cu neputinţă de pus din nou problema înfiinţării ei în acel sat. Trebuia câştigată această luptă. Avea de fapt dreptate primul secretar: importantă era formarea gospodăriei colective, chiar cu Ghioceoaia şi Bădârcea în cap! Pe urmă aveau să fie rezolvate din mers şi contradicţiile…

— Recunosc, tovarăşe, că n-am fost destul de disciplinat, spuse liniştit şi ferm. Dar cred că înţelegeţi că Voicu Ghioceoaia şi Prunoiu s-au compromis şi după ce câştigăm bătălia trebuiesc sancţionaţi.

Şi nu-i mai aşteptă răspunsul. Se îndreptă spre uşă, ieşi, se urcă în maşină şi porni spre Udupu cu toată viteza. Dacă s-ar fi uitat la Ion Niculae ar fi surprins pe chipul lui o nemulţumire şi mai mare, când de fapt ar fi trebuit să fie încântat că adjunctul său îşi făcea autocritica. Un om ciudat, acest secretar raional…

XXXIII

De la M.A.T. Prunoiu plecase acasă şi vrusese să se culce. Se gândise tot timpul la situaţia sa, nu pricepuse nimic, obosise şi voia să doarmă. Începuse să încolţească în el bănuiala că Ghioceoaia, Bădârcea, Trafulică şi Didel nu sunt oameni cinstiţi. Aici nu e vorba de comerţ, comerţ face şi preşedintele, dar ce-are a face comerţul cu politica? Dacă ai de vândut, vinzi. N-ai să te apuci să dai la cooperativă, când pe piaţă preţurile sunt de două ori mai mari! Parcă a făcut el piaţa? A fixat el preţurile? Nu. Atunci ce vină are el? Dacă statul desfiinţează piaţa, atunci da, dar până atunci ce vină are un preşedinte de sfat că există piaţă? Ce vină îi aduce Anghel? Că nu i-a pus la cote pe alde Ghioceoaia şi Bădârcea? Ei, asta e! Dacă o să te apuci să ceri cote şi obligaţii la toată lumea rămâi fără prieteni şi fără sprijin.

Un singur lucru îl neliniştea însă pe Prunoiu, şi anume faptul că în afacerea asta cu cotele era amestecat Iancu Enache. Anghel descoperise legătura asta şi putea să izbească aici tare, şi nici tovarăşul secretar Ion Niculae n-o să-l mai poată împiedica. Ce e de făcut? Această întrebare îl ridică pe Prunoiu din pat. Da, îl susţine tovarăşul Ion Niculae, dar când are să audă că Ghioceoaia are legătura asta, oare o să-l mai susţină? Dracu' să-l ia pe Ghioceoaia, ar trebui izbit cu capul de pereţi. Trebuie să se ridice în şedinţă contra lui şi să ceară excluderea lui din partid. Cu asta, lucrurile se limpezesc şi tovarăşul Ion Niculae are să-l susţină mai departe ca preşedinte. Da, aşa trebuie să facă, asta era cea mai bună soluţie. Şi până mâine la şedinţă să stea acasă, să nu se mai vadă cu nimeni…

În acest timp, după ce vorbi cu Ţurlea la telefon, Anghel ieşi din cabina telefonică şi făcu semn să intre toată lumea înăuntru. Se adunară în biroul secretariatului. Erau mulţi, peste douăzeci de inşi, toţi cei care timp de două luni de zile munciseră

sub conducerea lui pentru ca gospodăria să ia fiinţă.

Ilie nu mai putea de nerăbdare să afle ce sarcini are să le traseze acum Anghel. Se uita la el cu gâtul puţin întins, gata să soarbă fiece cuvânt. Anghel, Mitrică şi Pascu cercetau în tăcere lista lăsată de cei care cereau să fie şterşi.

— Fraţilor, trebuie să mergem la ăştia *individual* chiar în seara asta, spuse Anghel arătându-le lista. Tovarăşul Ţurlea spune că nu trebuie să-i lăsăm pe ei să doarmă cu gându-ăsta!

— Ei, hai să-i dăm drumul, se grăbi cineva.

— Stai, măi frate, îl potoli Anghel, ridicând palma. Ai puţină răbdare. Intri la om în curte şi ai grijă să nu te certi cu el. Asta, una la mână! îi spui omului *realitatea* aşa cum s-a întâmplat. Asta e al doilea! îi spui cu frumosul şi vasăzică vii pe urmă şi la mine să aflu şi eu rezultatul, să ne dăm seama care e atmosfera.

Se aşeză apoi la masă şi toată lumea făcu roată în jurul lui. Cei din spate îşi îndoiau spinările şi apăsau cu pieptul pe umerii şi grumazul celorlalţi. Ilie, care stătea chiar lângă masă, îşi mişcă spinarea furios, ca într-o luptă, când o grămadă întreagă a sărit pe unul singur:

— Dă-te, mă, la o parte, că mă dai peste lampa asta!

Când Anghel începu să citească numele celor de pe listă, toţi cei adunaţi începură să murmure:

— Rădoi? Ce caută Rădoi pe listă? Rădoi nici nu ştie; e dus pe la alde socru-său la Balaci!

— Cine?! Împuşcatu Florea? Măi Floreo, ia vin' încoace… Florea e aici, a fost cu mine, nici prin cap nu i-a trecut să se şteargă.

— Şi Gheorghe Paţac! Îl aduc eu îndărăt pe Gheorghe Paţac!

— Linişte! strigă Anghel, ridicând palma. Măi fraţilor!

Se făcu linişte.

— Lista e lungă, continuă el. Aţi auzit şi voi, pe Împuşcatu Florea şi pe alţii i-au trecut aici fără să-i întrebe… Trebuie să le spunem şi asta oamenilor; să afle toţi de înşelătoriile lor… Eu acuma zic să procedăm organizat… Fiecare să-şi ia sarcină individuală!

Anghel apucă din nou lista.

— Vasile Ciobanu, Gheorghe Ciobanu! spuse Anghel într-o vreme. Cine se duce la ăştia? Cine îi cunoaşte mai bine?

— Eu, spuse Ilie cu hotărâre.

— Cine? Cine se duce la ăştia? întrebară mai mulţi.

— Ilie Barbu, spuse Anghel cu un glas care nu aproba, dar nici nu respingea numele, le cerea părerea celorlalţi.

— A! Ilie Barbu!

Se făcu o mică tăcere. Vasăzică, Ilie Barbu! Socotitorul! Păi, sunt prieteni, ăştia trei, alde Vasile şi Gheorghe cu Ilie.

După ce terminară, ieşiră în drum în faţa sfatului şi se grăbiră s-o ia fiecare încotro trebuia.

— Ilie, stai niţel, nu pleca, spuse Anghel. Pănăchidă, Radule, Vasile a lui Leoaşcă! îi chemă el pe cei trei tineri cărora le spusese să aştepte.

Tinerii se apropiară, iar Anghel îi puse lui Pănăchidă mâna pe umeri şi întrebă:

— Care vreţi să mergeţi cu tovarăşul Ilie în sat? Care e mai tare dintre voi?

Ilie înţelese la ce se gândea Anghel şi sări în sus:

— Ce tot vorbeşti acolo? Măi tovarăşe Anghel, să ştii că mă supăr.

— Hai, nea Ilie, spuse Pănăchidă fără să ia în seamă împotrivirea lui nen-său Ilie. Încotro mergem?

— Du-te, mă, acasă şi te culcă, se supără Ilie. Taci că te găsişi tu să…

— Haide, daţi-i drumul, se supără şi Anghel. Ce dracu’, Ilie, ne jucăm? Umflă-i tu falca ăluia şi culcă-te pe-o ureche!

— Radule! Al lui Leoaşcă! Uite ce-aveţi voi să faceţi, spuse Anghel după ce Ilie şi Pănăchidă se îndepărtară. O luaţi amândoi pe viroagă…

Tinerii ascultau ce li se spunea şi dădeau din cap că aşa au să facă.

— Înţelegeţi, mă? încheie Anghel. Pe urmă veniţi unul aici şi mă găsiţi ori pe mine, ori pe tovarăşul Pascu. Vii tu, Radule! Vasile să stea acolo!

XXXIV

Trafulică plecase acasă, dar îl lăsase la sfat pe fecioru-său. Ghioceoaia îi spusese că Iancu vrea să-l prindă pe Ilie Barbu pe drum. Curând, după ce oamenii plecară, feciorul lui Trafulică porni pe drum fluierând şi îi ajunse din urmă pe Ilie Barbu şi pe Pănăchidă.

— Unde te duci, nea Ilie? întrebă el prietenos.

Ilie spuse unde se duce, feciorul lui Trafulică rămase în urmă, apoi o luă pe la marginea satului şi pătrunse în grădina lui Iancu Enache. Iancu Enache şi văru-său Petre Miuleţ stăteau de vorbă întinşi lângă un salcâm.

— Ei, Marine, ce este acolo? întrebă Petre Miuleţ. Câţi inşi s-au şters?

— Vreo treizeci de inşi, a făcut tata o listă cu ei.

— Aşa! Şi câţi au mai rămas? Ce zicea Anghel?

— Îl înjura pe tata şi pe nea Didel.

— Şi tac-tu ce zicea? întrebă Miuleţ cu interes.

— Tata a plecat, dar zicea că ferească Dumnezeu să-l prindă în seara asta pe drum. Îi sparge capul.

— Unde e Ghioceoaia?

— Nea Voicu s-a dus acasă.

Se făcu tăcere.

Într-un târziu, Iancu Enache întrebă:

— Ilie Barbu e p-acolo?

— Nu, a plecat.

— A plecat acasă?! De ce n-ai venit să-mi spui? sări Iancu înfuriat.

— Nu, că n-a plecat acasă.

Flăcăul povesti tot ce văzuse şi auzise, cum s-au împrăştiat toţi în sat să vorbească cu cei care au cerut să fie şterşi.

Petre Miuleţ se ridică în picioare şi rămase nemişcat. Se ridică şi Iancu.

— Ce-i facem? întrebă Iancu. Eu mă duc la Trafulică. Mergi şi tu?

— Nu, du-te tu singur, răspunse Miuleţ cu gândurile în altă parte. Trebuie să văd ce e cu Ghioceoaia.

— Mărine, spuse Iancu în şoaptă. Ia-o fuga p-aici peste măgură şi ieşi-i înaintea lui Ilie Barbu până n-ajunge la alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Strigă la ăia la poartă şi spune-le că îi cheamă alde tac-tu. Dar repede.

— Păi, mai am eu timp?

— Dacă o iei pe măgură şi sari gardurile-alea de pe lângă viroagă, ai destulă vreme.

Feciorul lui Trafulică se făcu nevăzut.

XXXV

Câtva timp Ilie merse cu flăcăul fără să scoată un cuvânt. Vasile şi Gheorghe Ciobanu stăteau departe, dar Ilie nu se grăbi; aveau destul timp.

Flăcăul călca cu oarecare nepăsare alături de el şi nu mai termina de tras din ţigare. Plecase cu ea aprinsă de la sfat şi o tot sugea, se îneca, scuipa… în dreptul casei, îi spuse lui nen-său Ilie să stea niţel, intră în curte, întârzie puţin şi, când se

întoarse, într-o mână ţinea o bucată mare de pâine din care muşca vârtos, iar în cealaltă mână un ciomag nu prea gros, dar destul de lung, căruia îi încerca din când în când agerimea.

— Are piuliţă la cap, nea Ilie! explică el într-o vreme, cu gura plină de pâine.

— Ei, fi-ţi-ar piuliţa a dracului! îl dojeni Ilie. De ce nu te-i fi ducând tu acasă să te culci?!

Pănăchidă nu socoti că trebuie să răspundă. În curând începu să se simtă că în sat se petrece ceva neobişnuit. Frământarea se înteţea din ce în ce. Se auzeau glasuri pe uliţă şi pe drum, fluierături, uşi trântite, chemări. Câinii lătrau cu îndârjire. Activul gospodăriei se desfăşurase repede, pe toată lungimea satului. Era întuneric beznă şi pe cer năvăliseră nişte nori înfricoşători, negri ca cerneala, bolovănoşi. Undeva, în fundul întunecat al cerului, licăreau din când în când fulgere mici. Noaptea era totuşi liniştită şi se putea băga de seamă că norii stăteau degeaba pe cer, nu erau aşa grozavi.

Nu trecu mult timp şi la hămăitul câinilor care se auzeau în sat se mai adăugară şi urletele răguşite ale dulăilor lui Vasile şi Gheorghe Ciobanu, stârniţi de bătaia în poartă a lui Ilie şi şuierătura scurtă şi repetată a lui Pănăchidă. Vasile şi Gheorghe Ciobanu stăteau în aceeaşi curte: o curte mare, împrejmuită cu gard de nuiele.

Ilie se uită peste gard să vadă dacă Vasile şi Gheorghe nu s-au culcat. Nu se culcaseră; se vedea lumină la amândouă casele.

— Cine e acolo? se auzi glasul supărat al unei muieri.

— Vasile, Gheorghe, daţi în câini, strigă Ilie.

— Nu e acasă! se auzi din nou glasul supărat al muierii. Vasile şi Gheorghe au plecat la alde Trafulică, duceţi-vă acolo!

Hămăitul dulăilor îl împiedică pe Ilie să înţeleagă ce i se spunea. Muierea veni la poartă şi

alungă câinii. Se urcă apoi peste gard şi, când auzi glasul lui Ilie, deschise poarta.

— Nu ştiu pe unde-or fi, spuse ea, după ce Ilie şi flăcăul dădură bună seara. Uite-acu plecară! Eu zic că la alde Trafulică s-au dus, sau la alde Didel; parcă aşa înţelesei.

Ilie se îngrijoră:

— La Trafulică?! Păi, ce să caute ei la Trafulică?

— Păi, altceva mai ştiu ei de la o vreme încoace? Una, două, hai la Trafulică! C-o fi, c-o păţi! hai pe la Bădârcea! răspunse femeia mereu supărată. Taci că îl găsiră pe Trafulică poleit cu aur, că până acuma trecea p-acilea şi nici capul nu-l întorcea! Dar ce-ai cu ei,

Ilie, de venişi aşa? întrebă ea în şoaptă. Ce s-aude prin sat de se dă câinii aşa?

— S-au apucat Voicu Ghioceoaia şi Bădârcea să spargă gospodăria. Alde Vasile nu-ţi spuse nimic?

— Ba îmi spuse! Cică de ce să-i dea pe ei la o parte. Tot aşa, că Bădârcea… Oleu! nu mă amestec! Facă ce-o vrea!

Împinse poarta cu spatele şi pieri în curte.

Ilie îl apucă pe flăcău de braţ şi îi porunci scurt:

— Haide, mă!

Pănăchidă se trase îndărăt:

— Ce spui, nea Ilie!? La Trafulică? Nu mă duc.

— Păi, atunci de ce mai venişi până aici cu ciomagul tău? Parcă ziceai că are piuliţă la cap? zise Ilie batjocoritor. Mai bine făceai dacă rămâneai acasă!

Şi îl lăsă, o luă singur pe lângă garduri. Flăcăul îl ajunse din urmă şi încercă să-l oprească:

— Nea Ilie, dacă ne ducem acolo, au să sară ai lui Didel cu măciucile! Zău, nea Ilie, mie nu mi-e frică, da' ce poţi să faci cu atâţia inşi?

— Du-te acasă şi te culcă, îi porunci Ilie părinteşte. Haide, du-te acasă, că abia când te-or vedea pe tine cu piuliţa aia…

Flăcăul înţelese, dar tot nu ştia ce să facă. Nu-i venea la îndemână să se arate fricos. Porni alături de nen-său Ilie.

XXXVI

Până să ajungă la alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu, lui Ilie îi păruse rău că Anghel nu-i mai *trasase* şi altă sarcină. Alde Vasile şi Gheorghe! Mare lucru! Ăştia sunt doi inşi care le-a intrat în cap că Bădârcea aşa şi pe dincolo! O să se ducă la ei şi o să le scoată repede din cap chestia asta. Mergând pe drum, se gândise tot timpul cum şi ce are să le spună. Se vedea intrat în casa unuia dintre ei, stând împreună pe pat şi vorbind.

„Mă Vasile şi Gheorghe, se auzea Ilie spunând. Voi nu vă daţi seama? Cum o să fie Bădârcea preşedinte şi Ghioceoaia socotitor?… Uite, să-l luăm întâi pe Ghioceoaia…”

„Sigur, cum o să-ţi placă ţie de Ghioceoaia!”, protesta Vasile Ciobanu în mintea lui Ilie.

„Stai că nu e aşa!”

„Ce nu e aşa? sărea Gheorghe Ciobanu cu gura mare. Aşa este, nu-ţi place de Voicu fiindcă vreai să fii tu socotitor.”

Aici Ilie se întrista. Vasăzică prietenii lui buni din copilărie, alde Vasile şi Gheorghe, aveau despre el o părere mai rea decât alţii. Da, trist lucru când îţi dai seama că prietenii ţi-au ascuns părerea lor adevărată despre tine, timp de atâţia ani.

„Măi Vasile! Măi Gheorghe!… Bine, mă!…”, le şoptea Ilie şi nu putea să le mai spună nimic, aşa de tristă era descoperirea pe care o făcea. Stătea pe pat cu fruntea plecată şi tăcea.

„Ilie, stai! Nu te supăra… Nu te lua şi tu după ce-i iese omului din gură! Cu gura spui multe. Nu

văzuşi la sfat, când te chemară să te aleagă socotitor? Crezi că nouă nu ne-a părut bine? Zău, eşti prost! Ne-a părut bine, dar eram supăraţi pe Anghel că prea a sărit cu gura contra lui Bădârcea. Ce au ei cu Bădârcea?”

„Şi Ţurlea, ce ştie el cum stau lucrurile? îi lua celălalt frate vorba din gură. Vine aici, stă de vorbă cu Anghel şi Anghel îi spune ce vrea el. Ce, crezi că Anghel i-a spus *realitatea*?”

„Aoleu!… se văita Ilie, izbindu-şi genunchii cu palma. Măi Vasile! Măi Gheorghe! Aşa încredere aveţi voi în Anghel? Aoleu!!”

Nu se mai putea sta de vorbă cu alde Vasile şi Gheorghe. Se ridica şi se îndrepta spre uşă, copleşit de mâhnire. Dacă ei, Vasile şi Gheorghe, cred că Anghel… Nu-nu! Nu se mai putea sta de vorbă.

„Ilie, stai, îl opreau ei. Stai, domnule! Nu zice nimeni nimic de Anghel, dar…”

Aici Ilie se întorcea îndărăt şi rămânea în picioare în mijlocul casei.

„Băi Vasile! Băi Gheorghe, izbucnea el atunci din tot sufletul, uitându-se adânc în ochii fiecăruia. Bine, mă, atâta lucru aţi înţeles voi?! Cum, mă, numai atâta? Numai până aici? Mă, păi, nu se poate cum ziceţi voi! Nu se poate, Vasile! Nu e bine, măi Gheorghe!… Trecurăţi de dimineaţă pe drum şi eu vă ieşii înainte să mergem cu toţii acolo. Ziceaţi de Bădârcea că e bun de preşedinte; să vă spun drept, eu nu mă gândeam la treburile astea. Când v-am auzit pe voi vorbind, am zis că aşa o fi! Dacă zice alde Vasile şi Gheorghe, hai să zic şi eu ca ei! Da, dar pe urmă stai şi te gândeşti: ce treabă facem noi acum? Facem gospodărie! Cu cine? Ei, aicea este! Nu poate să fie aşa, nu e bine aşa! Te doare, Vasile! Şi când te doare din nădejdea pe care ai tras-o, îţi pierzi şi nădejde şi tot, şi nu mai ai niciun rost pe lumea asta!”

„Stai, Ilie, ce tot vorbeşti tu!”, săreau alde Vasile şi Gheorghe neînţelegând.

Aici Ilie nu mai putea răbda:

„Păi, ce gospodărie e aia condusă de unii care nu le place de ea? Vasile şi Gheorghe, sau sunteţi nebuni?”

„Cui nu-i place de ea?”

„Lui Ghioceoaia şi Bădârcea.”

„Cine ţi-a spus ţie că lui Bădârcea nu-i place gospodăria? De unde ai mai scos-o şi pe-asta?”

„Păi, dacă i-ar plăcea, n-ar fi sărit s-o spargă, Vasile şi Gheorghe. Uite, şi eu am zis de dimineaţă că nu intru – am avut eu motivele mele –, dar n-am făcut gălăgie, că să nu mai intre nici alţii. E o diferenţă aici!”

La care cuvinte, după părerea lui Ilie, Vasile şi Gheorghe n-ar mai fi avut ce răspunde şi ar fi tăcut mâlc. Ce-ar mai fi putut să spună? Când auzi însă că Vasile şi Gheorghe sunt la Trafulică, se simţi cuprins de bănuială şi se îngrijoră. Muierea lui Vasile avea dreptate: Trafulică n-avea nici în clin, nici în mânecă cu alde Vasile şi Gheorghe! „Nu e nimic”, îşi spuse Ilie grăbind paşii.

— Hai mai repede, Pănăchidă, dacă zici că mergi, îl îndemnă pe flăcău.

Ajunseră la Trafulică şi bătură în poartă. Ieşi chiar Trafulică. Când văzu cine e, Trafulică închise poarta şi întrebă cu interes:

— Ce este, Ilie? Ce cauţi tu aici?

— Alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu e pe la voi?

— Vasile şi Gheorghe Ciobanu?! întrebă Trafulică, parcă ar fi fost mirat că Vasile şi Gheorghe puteau fi găsiţi la el. Da, sunt la mine, se miră el mai departe, dar ce-ai cu ei?

— Am ceva cu ei, spune-le să iasă până afară.

— Hai înăuntru, îl pofti Trafulică binevoitor. Ăsta cine e? A! Al lui Pănăchidă! Hai înăuntru, că Vasile şi Gheorghe mai stau pe la mine.

Trafulică îi lăsă să intre, iar el mai zăbovi puţin la poartă, lucru care nu-i scăpă flăcăului.

— Nea Ilie! şopti el cu teamă.

Trafulică îi ajunse din urmă. Mergea în urma lor în tăcere şi tot în tăcere îi conduse într-o tindă mare şi de-acolo într-o odaie.

Când păşi pragul, Ilie nu văzu decât că odaia era luminată slab de o lampă mică şi că pe paturi şi pe scaune stăteau oameni. În prima clipă nu-i cunoscu cine sunt, dar nu se sinchisi, dădu bună seara şi rămase în picioare lângă uşă.

XXXVII

În clipa următoare îi văzu pe toţi care erau: Didel, Bădârcea, Iancu Enache, Vasile şi Gheorghe Ciobanu şi cei doi băieţi ai lui Trafulică. Stăteau tolăniţi pe paturi şi parcă aşteptau pe cineva. Când îl văzu pe Iancu, Ilie înlemni de uimire:

— A! Aşa! exclamă el lung.

Cei doi fraţi Ciobanu se uitau şi ei încremeniţi la noul-venit şi se vedea că nu pricep ce se petrece. Arătau înfricoşaţi de venirea lui Ilie. Iancu are să sară la el. Ce căuta Ilie aici?

— Bă Vasile! Gheorghe! Ce căutaţi voi aici?! se pomeniră întrebaţi ei de Ilie, care păşi cu îndrăzneală în mijlocul odăii.

Vasile şi Gheorghe se uitau buimaci la Ilie, nu-l mai recunoşteau. Părea mai înalt decât îl ştiau ei, mai vânjos şi parcă nu-şi dădea deloc seama unde nimerise. Parcă avea pistol la el şi venise să-i aresteze pe cei din odaie.

— O să-ţi arătăm noi acuma ce căutăm! răspunse Iancu Enache în locul celor întrebaţi şi se ridică alene în capul oaselor.

Ilie nu-l luă în seamă, se răsuci în mijlocul odăii, se scărpină vesel sub pălărie.

— Aşa, dom'le Trafulică, te-ai dat şi tu cu ăştia! Bine, lasă că o să vezi tu pe dracu', spuse el

liniştit. Pănăchidă, porunci el cu măreţie, fuga la sfat şi spune-i tovarăşului Anghel să vie încoace.

Flăcăul tresări, parcă zgâlţâit din somn. Nu era greu de văzut că teama îl paralizase.

— Tovarăşul Anghel? întrebă el, mai tare decât ar fi trebuit. Bine!

Şi, foarte băţos, apucă clanţa şi deschise uşa atât de smucit, că se lovi cu bărbia de ea. În aceeaşi clipă unul dintre feciorii lui Trafulică sări de pe pat şi îi tăie drumul.

— Stai aici. Când ţi-oi da eu un tovarăş Anghel, n-ai să-l poţi duce.

— Pănăchidă, strigă Ilie tăios.

Flăcăul înţelese. Îl apucă pe-al lu' Trafulică de piept şi îl dădu la o parte:

— Dă-te, bă, la o parte, ce, crezi că dacă sunt în casa ta, mi-e frică de tine?

— Închide uşa, Trafulică! porunci Iancu stăpân pe sine, apoi se adresă feciorului lui Trafulică: Stai la locul tău, Mărine. Stai colea pe pat.

— Măi Vasile! Gheorghe! Ia hai afară de-aici că am să vorbesc ceva cu voi, spuse Ilie stând cu spatele la Iancu.

Stătea cu spatele foarte aproape şi nu se sinchisea deloc sau cel puţin aşa părea. Le făcuse semn din cap celor doi fraţi, prietenos, dar şi poruncitor:

— Haide, mă!

Alde Vasile şi Gheorghe răspunseră din priviri că au să meargă, dar nu se mişcară de pe pat, parcă ar fi fost legaţi cu frânghii.

— Veniţi acolo şi faceţi gălăgie că aşa şi pe dincolo, dom'le Trafulică şi Didel, spuse Ilie parcă ar fi continuat vorba începută. Faceţi gălăgie că l-aţi vrea pe Bădârcea preşedinte şi, când colo, voi lucraţi la ordinul ăstuia! şi-l arătă pe Iancu. Fie ea a dracului de omenie, care crede lumea că o aveţi!

— Ce la ordinul ăstuia!? Nu mai clănţăni acilea de pomană! bolborosi Didel duşmănos. Ăsta veni şi el ca omul, n-are voie să vie!?

— Ia lăsaţi-l în pace! şopti Iancu ameninţător. Ilie Barbu, m-ai auzit tu pe mine că am zis ceva de gospodăria voastră? Am zis ceva de tine? Atunci de ce ai sărit…

Se ridică de pe pat şi îi ieşi lui Ilie în faţă. În aceeaşi clipă, Ilie îi întoarse spatele şi le făcu semn din cap celor doi fraţi să se ridice şi să meargă cu el. Mişcarea capului însă îi înţepeni. Iancu se aruncase asupra lui, îi înconjurase gâtul cu amândouă palmele şi îl strângea cu chipul schimonosit de ură năprasnică. Se pare că Ilie nu fusese luat pe neaşteptate. Cam în aceeaşi clipă smuci din grumaz şi Iancu se clătină. Ilie apucă de ghearele încleştate de gâtul său şi le desfăcu liniştit, parcă şi-ar fi descheiat gulerul care îl supăra.

— Ia mâna de pe mine, şopti gâfâind. Dacă…

Nu mai avu însă timp să-şi termine vorba. Iancu se trase un pas înapoi şi scoase ceva din buzunar, ceva mic care nu se vedea, dar care se putea ghici.

Pănăchidă ghici cel dintâi şi se repezi să-i sară în spate lui Iancu. În aceeaşi clipă, feciorul lui Trafulică se năpusti asupra lui şi îl opri, îl înţepeni în uşă.

— Nea Vasile, sări! strigă Pănăchidă înspăimântat.

Fraţii Ciobanu ţâşniră în picioare. Strigătul flăcăului îi făcu să înţeleagă într-o clipă primejdia. Iancu tocmai se repezise. Ţinea mâna ridicată să taie cu ea de sus în jos. Fraţii Ciobanu îl izbiră cu piepturile şi Iancu, din viteză, nimeri cu trupul în perete izbutind să-l atingă pe Ilie. Îi sfâşiase spinarea desenându-i cu sângele care ţâşnise imediat o lungă secere care se zări toată prin cămaşa care se dăduse la o parte dezgolindu-l.

— Trafulică, pune mâna pe el, răcni Iancu înăbuşit.

Prea târziu. Nu se aşteptaseră niciunul ca Vasile şi Gheorghe să-i sară lui Ilie în ajutor. Ce să facă

acum? Era lucru ştiut în sat că bătaia cu fraţii Ciobanu nu duce la nimic bun.

— Vezi, bă, că-ţi curge sânge, Ilie, murmură Vasile.

În acest timp, nu se ştie cum, Bădârcea se făcuse nevăzut. Posomorât, Vasile Ciobanu se căznea să lege cămaşa ferfeniţită a lui Ilie. Peticul cusut de Gherghina de dimineaţă fusese mai tare, ruptura trecuse pe lângă el. Acum nu mai avea culoarea bluzei, se făcuse roşu de sânge.

— Vasăzică aşa, zise Ilie Barbu răsucindu-se spre Iancu şi Trafulică. Săriţi cu cuţitele! Aşteptaţi niţel, că n-o să mai săriţi voi cu cuţitele.

Ilie porni spre uşă cu paşi grei.

— Da, vedem şi noi, Ilie Barbu, că nu ţi-e milă de viaţă, murmură Trafulică în urma lui. Ai apucat-o p-aci: află că p-aci au să-ţi rămână zilele! Nu mori tu în pat, să nu duci tu grija aia!

Fraţii Ciobanu se opriseră în prag şi se uitau la Trafulică. Nu spuneau nimic, se uitau şi tăceau. „Aşa ne-a fost vorba? parcă întrebau ei posomorâţi. Aşa ne-a fost vorba, să-l aduci pe-ăsta aici să scoată cuţitul?! Păi, aşa ne-am înţeles noi? De ce l-aţi adus aici pe Iancu? Ce-aţi vrut să faceţi?”

— Vasile, Gheorghe! strigă Ilie de-afară.

— Hai, Gheorghe, hai să plecăm de-aici, zise Vasile supărat. Daţi-o dracului, nici aşa să ne apucăm şi să tăiem oamenii, fiindcă…

Trafulică avusese însă grijă să închidă poarta de la drum. Iancu Enache se repezi în urma lor cu o măciucă în mână:

— Ai lui Ciobanu, dacă nu-l lăsaţi pe Ilie o să aveţi de-a face cu mine, strigă el. Daţi-vă la o parte!

Feciorul lui Trafulică dăduse drumul la câini şi pândea poarta cu un ciomag. Acum nu mai erau în casă, aveau loc să se bată cu măciucile şi Ilie Barbu şi ai lui Ciobanu erau cu mâinile goale.

Singur Pănăchidă avea ciomagul său cu piuliţă la cap.

— Dă-ncoace, strigă Vasile cu un glas încordat şi-i smulse acestuia ciomagul.

Se repezi cu îndrăzneală la Iancu Enache şi timp de câteva clipe se auziră loviturile seci, năprasnice, ale măciucilor.

— Gheorghe, ai grijă de Ilie, strigă Vasile.

Zadarnic încuiase Trafulică poarta, încă de la început Gheorghe Ciobanu şi Pănăchidă o scoseseră din balamale, ieşiseră pe podişcă şi acum se întorceau cu pari smulşi din stanoagele podiştei. Din fundul grădinii lui Trafulică năvăliră încă trei inşi cu măciuci. Vasile se retrase din curte apărându-şi mereu capul. Ciomagul lui

Pănăchidă se rupsese. Câinii urlau înnebuniţi, se auziră ţipete ascuţite de femei. Vecinul lui Trafulică ieşi şi începu să urle:

— Bă! Bă! Nu da, bă! Bă, n-auzi! Bă!

Fraţii Ciobanu şi Ilie se ascunseseră în curtea acestui vecin; iar Pănăchidă o luă la goană spre sfat. Cu tunicile în cap, Iancu Enache şi ceilalţi dădură buzna în curtea vecinului lui Trafulică, urmărindu-i cu îndârjire pe fraţii Ciobanu şi Ilie Barbu.

XXXVIII

Anghel, Pascu şi Mitrică stăteau în biroul secretariatului şi răsfoiau registrele şi tabelele de colectare. Curierul Stan se odihnea întins pe o bancă pe care stătuseră câteva ceasuri mai înainte cei doi fraţi Enache. Îl toropea somnul. Alergase astăzi ca niciodată… se mira cum de nu plesnise splina în el. „Domnule! Uite cum devine: un cal n-ar fi alergat atâta!”, gândi el.

— Stane!

Stan sări în picioare, speriat.

— În definitiv, de ce nu te duci tu acasă să te culci? spuse Pascu.

— Îmi speriaşi somnul, mormăi Stan bosumflat. Nu ştii că eu dorm aici?

Se întinse la loc pe bancă şi cu toată sperietura simţi că somnul îi dă din nou târcoale. Când să adoarmă de tot, auzi foarte limpede un glas care venea parcă din depărtare:

— Care va să zică, Iancu Enache are de dat cinci mii de kilograme de grâu. Scrie acolo: cinci mii.

Tăcere, apoi acelaşi glas:

— Vezi la Bădârcea!

Din nou tăcere, apoi:

— Bădârcea, şase pogoane de grâu. A dat tot!

„Bădârcea, şase pogoane de grâu.” în creierul jumătate adormit al lui Stan, cuvintele acestea n-avură niciun înţeles, dar rămaseră totuşi pe undeva prin preajmă şi nu-l lăsară pe Stan să adoarmă.

Încercă să le alunge, dar încercarea îi sperie iar somnul. Deschise ochii şi mormăi supărat:

— Şase pogoane, pe dracu’!

— Stan vorbeşte în somn, zise Mitrică vesel.

— Care şase pogoane? întrebă Stan, ridicându-se în capul oaselor. Dar opt pogoane de la Stejar şi zece de la Grama? Nu le munceşte al Mizdri? Alea de la Stejar le munceşte cu Ion al Titichii, vărusău; n-a treierat cu el?

Se făcu tăcere. Anghel se uita nemişcat la Stan, parcă l-ar fi văzut întâia oară.

— Stane, ia vin’ încoace, îi spuse apoi cu gravitate. Stai colea şi spune. Pascule, şterge-l pe Bădârcea de la mijlocaşi şi trece-l dincoace la chiaburi. Apoi se răsti la Stan: Tu de ce nu vorbeşti, mă, dacă ştii? Ai? Ia nu-ţi mai rânji fasolea! Nu vezi ce facem noi aici?

Fericit că ceea ce ştia el îi trebuia tovarăşului Anghel, Stan se aşează alături, gata să-şi aducă

aminte tot ce ştia el despre Bădârcea şi alţii. Când nu ştia, spunea: „Eu nu ştiu, dar ştie alde cutare, o să-l întreb mâine pe el.”

După un timp, Anghel se uită la ceas:

— E ora douăzeci şi trei şi jumătate. Şi hotărî: Ne ajunge atât. Hai să mergem prin sat.

Aprinseră ţigări şi ieşiră agale în faţa sfatului.

— Hai spre Enache, trebuie să ne întâlnim cu băieţii ăia, spuse Anghel.

Porniră, dar abia se îndepărtară câţiva paşi că se auzi din depărtare claxonul unei maşini.

— Trebuie să fie tovarăşul Ţurlea, hai îndărăt, spuse Anghel.

Maşina opri şi din ea coborâră Ţurlea, Sergiu şi încă un activist.

Intrară cu toţii înăuntru.

— Tovarăşe Anghel, să vie aici Prunoiu, Ghioceoaia, colectorul şi casierul, spuse Ţurlea. Trimite pe cineva după ei.

— Pascule, adu-l pe Prunoiu aici. Stane!

— Ei, care e situaţia, tovarăşe Anghel? întrebă Ţurlea mai departe.

Anghel arătă că a făcut întocmai cum i s-a spus la telefon. Îi arătă tabelul de cote, şi continuară verificarea. În curând sosi şi preşedintele sfatului.

Prunoiu intră înăuntru, se aşeză pe bancă, se descheie la cămaşă şi răsuflă scurt. Avea privirea turbure şi nu se uita la nimeni, cu toate că îi vedea pe toţi.

— Tovarăşe preşedinte, uite ce scrie aici, spuse Ţurlea liniştit. Ghioceoaia: impozite neplătite de doi ani şi cote opt mii de kilograme de grâu, trei de porumb, douăzeci kilograme de lână nepredate. Bădârcea, Iancu Enache, Petre Miuleţ, Sandu Enache: cote nepredate şi impozite neplătite. Tovarăşul preşedinte n-a predat nici el trei sute de kilograme grâu, floarea-soarelui, lână…

Se făcu tăcere. Sergiu se ridică şi se opri în faţa lui Prunoiu.

— Cum se face că ai îndeplinit planul de colectări, tovarăşe preşedinte?

— Jupuia oamenii, aşa îl îndeplinea, spuse Anghel.

Prunoiu tresări violent şi deodată ţâşni în picioare. Îl dădu pe

Sergiu la o parte şi se opri în faţa lui Anghel. Îi şopti gâfâind:

— Anghele… Anghele!

Se repezi spre masă, smulse lista din mâinile lui Ţurlea şi se întoarse cu ea în faţa lui Anghel.

— O vezi? O să întrebăm oamenii şi dacă nu este aşa cum ai scris tu aici eu te distrug pe tine!

Începu să strige fără măsură. Ameninţa cu pumnul în aer şi din când în când se izbea cu el în piept.

— De râpă se ducea comuna asta dacă nu eram eu, şi acum sunt scos vinovat? Eu?! Am muncit şi am format gospodăria colectivă, tovarăşul prim-secretar ştie!

— Ce gospodărie ai format tu?! strigă Anghel.

— Eu am format gospodăria colectivă, eu, strigă Prunoiu, arătându-se pe sine cu degetul întors.

Prunoiu vru să strige mai departe, dar în aceeaşi clipă năvăli înăuntru Pănăchidă.

— Tovarăşe Anghel! spuse el gâfâind. Hai repede că vor să-l taie pe tovarăşul Ilie Barbu.

— Cine? întrebă Anghel cu încordare, dar flăcăul nu auzi.

— Au sărit cu cuţitele la noi, hai repede acolo.

— Cine, mă, spune cine, surdule!

— Alde Iancu Enache.

— Unde, în ce loc?

— În casă la Trafulică. Noi am ieşit de-acolo, dar mi-e frică să nu se fi luat după ei, că era şi alde nea Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Au sărit ei, oleo! Dacă nu erau ei, îl tăia de tot pe tovarăşul Ilie.

— Haidem cu maşina, spuse Ţurlea, ţâşnind afară.

Se auzi motorul duduind şi după câteva clipe nu se mai auzi nimic.

În biroul secretariatului rămase Prunoiu, singur. El ieşi afară năucit, apoi se întoarse înapoi. Nu înţelegea nimic. Iancu Enache în casă la Trafulică?! Se aşeză pe un scaun cu un aer buimac şi rămase astfel vreme îndelungată. Iancu Enache în casă la Trafulică… au sărit cu cuţitele… Deodată Prunoiu pricepu şi se înspăimântă. Pricepu că el nu e şi n-a fost ceea ce credea, adică cel mai tare om din comună. Oameni mai puternici decât el s-au înfruntat cu înverşunare… Prunoiu plecă din clădirea sfatului neliniştit, înspăimântat de ceea ce avea să i se întâmple. Îşi făcuse în sat duşmani numeroşi. Toţi acei pe care îi nedreptăţise cu cotele, da, aceia! Erau mulţi, nici măcar nu-i ştia, nu-i trecuse prin cap că într-o bună zi are să cadă!

XXXIX

Ilie Barbu şi fraţii Ciobanu îşi pierduseră urma prin grădinile oamenilor şi ajunseră în cele din urmă acasă. Fraţii Ciobanu sculaseră vecinii şi urmăritorii nu îndrăzniseră să intre în curtea lor. Muierea lui Vasile încălzi apă şi Ilie îşi spălă spinarea desenată de cuţit.

Nu mult timp după aceea, auziră bătăi în poartă şi zgomotul unei maşini. Ieşiră afară. Erau Ţurlea, Anghel, Mitrică, Pascu şi şeful postului de miliţie.

Ilie le povesti cum s-au întâmplat lucrurile; pe cine a găsit acolo, cum a sărit Iancu şi a dat cu cuţitul, cum s-au adunat, ca o haită, să-i omoare cu măciucile.

— Du-te acasă, Ilie, adică nu, trebuie să mergi la dispensar să nu păţeşti ceva cu secerea aia de pe

spinare… zise Ţurlea. Şi acuma noi hai să punem mâna pe domnii Trafulică şi Enache.

S-au dus cu toţii spre Trafulică.

La Trafulică n-au mai găsit pe nimeni din cei dinainte. L-au luat pe Trafulică fără nicio vorbă, apoi s-au dus la Iancu acasă şi l-au luat şi pe el.

Iancu Enache se culcase, chipurile: se dezbrăcase. A trebuit să se îmbrace la loc. Se făcea că nu ştie pentru ce este căutat. „Iată, gândea el, nu m-am putut stăpâni, ce-am făcut? Viaţa mea nu mai e în siguranţă! Şi doar la viaţă m-am gândit azi, m-am gândit aşa de bine. Şi când colo mi s-a urcat ura la cap mai rău ca o beţie. Din pricina unui nenorocit mă vor vârî acum la puşcărie…”

Se opriră după aceea la sfat şi se dădură jos. Ilie era cu ei şi arăta cam ţeapăn.

— Treci pe la dispensar, Ilie. Scoală-l pe tovarăşul doctor să te panseze, că n-am chef să ţi se întâmple ceva cu tăietura aia, zise şi Anghel.

— Da, începe să mă doară rău, răspunse Ilie. Parcă am un umăr de lemn!

— În gospodărie o să trebuiască să lucrezi altfel, Ilie, spuse Ţurlea uitându-se cu atenţie la chipul îndârjit al viitorului socotitor. Nici tu să nu-ţi închipui că toată lumea e ca tine!

Ilie tresări auzind aceste cuvinte ciudate. Ce voia să spună Ţurlea? După ce Ilie şi fraţii Ciobanu plecară, Ţurlea îl întrebă pe Anghel:

— O fi înţeles Ilie ce i-am spus eu?

— Acuma n-a înţeles, dar o să afle el, încetul cu încetul, tot ce trebuie să afle.

— Am impresia că azi a fost ziua lui mare, mai zise Ţurlea. Păcat că s-a vârât singur în bârlogul ălora… Să nu cadă la pat…

XL

Acasă, după ce trecu pe la dispensar, Ilie o găsi pe Gherghina picotind. De fapt, ea dormea de-a binelea: nu se trezi decât când bărbatul ei o mişcă uşurel de umăr.

— Aoleu! murmură ea cu un glas stins. Sunt frântă de osteneală!

Dar aşa frântă cum zicea că era, se ridică numaidecât, căută printre străchini şi începu să piseze nişte usturoi, să facă mujdei pentru friptură.

— Ce face băiatul ăla, doarme? întrebă Ilie după o vreme.

Se pare că Gherghina era totuşi pe jumătate adormită, fiindcă abia într-un târziu se pomeni că parcă el ar fi spus ceva:

— Ce ziseşi tu?! întrebă ea cu mirare.

— Ziceam de băiatu-ăla! Ce face, doarme?

— Doarme, ce să facă!

Când se mai trezi, Gherghina se aşeză jos pe un căpătâi lângă prag şi aşteptă mai întâi ca omul ei să mănânce, să-l întrebe apoi ce s-a întâmplat.

Ilie, însă, se simţea bine, şi după felul cum mânca, se putea înţelege că i-ar plăcea să spună şi mâncând, dar numai dacă ea l-ar întreba. Gherghina înţelese:

— Mereu s-au dat câinii ăştia! Ham-ham! Ham-ham! Ziceam că nu mai sfârşesc…

Parcă n-ar fi ştiut de ce se dădeau câinii! Ştia, dar voia amănunte.

— Aşa sunt câinii! reflectă Ilie. Îşi ascunse zâmbetul cu un picior rumenit de găină, şi reflectând mai departe: Ce treabă are câinele? Să se dea!

„Aha! stai că spune? Gherghina se dădu mai aproape. Ilie, însă, nu se grăbea, cu toate că terminase cu masa. Se uita puţin mirat în strachina cu bucăţi. Ridică din sprâncene.

— Fă Gherghino, şopti el tainic! Ce-o fi cu mine?! Se uita foarte nedumerit la nevasta lui fără

să zâmbească, cu sprâncenele ridicate a mirare şi-i şopti: Nu mai mi-e foame!

Asta după ce mâncase o jumătate de pui!

— Păi, ce să fie, înseamnă că te-ai săturat, îl dumeri Gherghina, bucuroasă că omul ei glumea cu atâta plăcere.

Gândi că lucrurile au ieşit bine.

— Hm!! Dacă aşa zici tu… Atunci să-ţi fie de bine, să creşti mare! spuse Ilie, uitându-se lung, drept în ochii ei.

Gherghina nu se feri, rămase sub privirea aceea a lui care părea grea de atâta limpezime şi pe care o cunoştea de când era fată: îi plăcuse atunci cel mai mult, iar astăzi îi plăcea mai mult ca oricând, îşi plecă totuşi pleoapele. După câteva clipe le ridică iarăşi şi îl învălui şi ea cu privirea ei. Dar deodată se îngrijoră:

— Ilie, ce-ai la umăr?

— M-am zgâriat…

Îi spuse cu nepăsare că alde Vasile şi Gheorghie, ştie ea, gardurile lor sunt de nuiele şi… noaptea… cutare… se întâmplă… Vasile şi Gheorghe Ciobanu?! Ce-a căutat la ei? Ei, ce-a căutat? Sarcină de partid. Alde Vasile şi Gheorghe au vrut să iasă din gospodărie!…

Începu să-i povestească. Îi spuse tot ce ştia, dar nu avu grijă să facă legătura între o întâmplare şi alta şi Gherghina obosi, nu-l lăsă să sfârşească.

— Hai, că eşti ostenit, toată ziua ai umblat de colo până colo! Mâine o să te duci iar, aşa că trebuie să te odihneşti.

— Dacă zici tu că sunt ostenit…

Fie, zice şi el ca ea, dar el nu se simţea deloc ostenit.

— Eu vreau să mă culc afară, spuse Ilie în cele din urmă.

— Dacă zici tu că vrei să te culci afară…

Fie şi-aşa, dar s-a cam lăsat frig! „Frig? îi trecu Gherghinei prin cap. Da’ de unde frig?”, exclamă ea în gând cu şiretenie. Somnul îi zbură de pe

pleoape şi chipul ei, mai înainte obosit, căpătă o expresie vie de tinereţe.

Ilie o văzu şi îi păru bine că Gherghina lui semăna acum grozav nu cu Gherghina de azi-dimineaţă, care nu ziceai că are treizeci de ani, ci cu Gherghina lui Ciucă, cum era ea atunci fată mare, când se ducea la poarta ei şi-i fluiera…

Ieşiră pe prispă şi acolo, cu junghiul în spate, în întunericul luminat sus de scânteierea cerului înstelat, Ilie o luă în braţe şi o iubi cu o lăcomie necunoscută, ca şi când ar fi fost şi el abia flăcău şi abia atunci ar fi iubit-o pentru întâia oară…

…Târziu, Gherghina adormi. Ilie îi simţi multă vreme în spinare răsuflarea caldă. „Ostenită, săraca de ea, gândi el. Nu vezi cum răsuflă de încet? Parcă ar fi murit! Ce, e glumă să ai grijă de-o casă, de-un bărbat şi de-un copil? Dar ce mai ţine ea la mine! Nu vezi cum doarme lipită de spinarea mea?… Şi n-are şi ea săraca o bluză pe ea!… Lasă, Gherghino, uite, nici Catrina lui Tăbârgel n-are, nici a lui Ilie Moacă, nici Florica lui Paţac… De unde să ai?! Lasă că o să facem! Trebuie să meargă! N-are voie să nu meargă.”

Ilie închise ochii şi, pe jumătate adormit, visă lumina zilei şi o întindere nesfârşită de pământ. I se părea, vedea cum gospodăria treiera prima ei recoltă şi Ilie ştia pe dinafară câte zile-muncă are fiecare. Da, se cântăresc sacii aşa cum văzuse el că se făcea la gospodăria Dor Mărunt. Brigman, magazionerul, stătea cu plaivazul la ureche şi făcea prinsoare cu Niculae Burcea că au să iasă peste 2 500 de kilograme la hectar.

Uite şi copiii: se ţin de drăcii, se urcă pe cântar şi se laudă ca proştii că atârnă atâtea kile.

„Vasilică, zicea Niculae Burcea cu glasul său blând, du-te, taică, încolo d-aici.”

„Am patruzeci de kile, nea Niculae.”

„Bine că ai patruzeci de kile. Tot atâtea are şi purcelul meu.”

Zarvă să pui mâna pe un retevei şi să le dai la spate. Uite-i pe unii că vin cu vitele la apă. Sunt însetate vitele, dar şi băieţilor li-e sete. O fată se uită la ei şi îi dojeneşte: „Măi, lasă întâi vita să bea, că ea nu e om să poată răbda.”

Ilie se uita la ea uimit. A cui era fata asta?

Deschise ochii şi zâmbi înăuntrul său că îşi punea asemenea întrebare. Nu mai ştia dacă visa sau îşi amintea.

„Da, e bine că o să facem grâu mult, dar trebuiesc bani, se pomeni Ilie gândindu-se. Cu ce cumperi să faci ateliere şi grajduri? Aveau noroc ăia din Dor Mărunt. Era o vale la ei de vreo zece hectare, cu un iaz. Făcuseră grădinărie, câştigau parale!”

Ilie se ridică în capul oaselor, prins de un gând. Satul are lângă pădure un loc numit Valea Cailor. Pe lângă vale şerpuieşte pârâul.

S-ar putea face un gropan mare de strâns apă, îngrăşat locul, construit la Nicolae Dogaru o roată bulgărească şi faci o grădinărie şi…

Răcoarea nopţii şi mişcarea îl făcură pe Ilie să simtă iar durerea în umăr. Îl ţinea, parcă îi prinsese acum toată spinarea.

„Ia stai tu mai încet, Ilie!”, îşi spuse el, veselindu-se singur de nevinovăţia gândurilor sale şi amintindu-şi de ultimele cuvinte ale lui Ţurlea, pe care nu le înţelesese atunci: „Nici tu să nu-ţi închipui că toată lumea e ca tine!” „Sigur că nu toată lumea e ca mine, să creadă că nimic nu-i împiedică pe oameni să se înţeleagă între ei şi să fie oameni de omenie. Uite că îi împiedică… Nu era mai bine dacă Iancu se stăpânea? Fiindcă eu i-am dat un pumn lui, dar şi el m-a trântit. De vină e tâmpitu-ăla de Stan! Ce i-o fi făcut lui, Iancu? Nimic, aşa din răutate… Răutate şi prostie… Din una ca asta uite ce iese… L-aş da afară pe nenorocitul ăla de-acolo de la sfat să se ducă la muncă… Mie da, Iancu mi-a făcut, dar mi-a plătit şi pe urmă a trecut atât de mult timp de-atunci…

Dar ăstuia?! Nimic, aşa, ca să se bucure şi el că poate, fără frică, să batjocorească pe cineva… Dar oamenii trebuie, până la urmă, să se înţeleagă între ei, reveni Ilie asupra acestui gând. Trebuie!”

Ilie Barbu vru să se întindă şi să pună capul pe căpătâi, dar Gherghina îi luase, ca de obicei, locul. Îi apucă uşurel capul în palme şi îl dădu mai încolo. Când închise ochii să adoarmă, cocoşii începură deodată să cânte. Se revărsau zorile.

SITUAŢIILE PREŞEDINTELUI

Băcuieţ, unul dintre secretarii raionului de partid, observă la un moment dat că preşedintele unei gospodării dintre cele mai nou înfiinţate trimetea sfatului situaţii din care nu se înţelegea aproape nimic. Gospodăria aceasta se afla la extremitatea de nord a raionului, şi Băcuieţ îşi încheie activitatea din ziua aceea trecând pe acolo. Ca totdeauna, el nu-şi preciză de la început obiectul vizitei şi îşi exprimă nemulţumirea legându-se de altele.

De ce se arunca porumbul la porci pe jos? Nici porcul nu digeră bine când înghite boabele amestecate cu noroi şi se face şi risipă peste toată chestia! Şi de ce se dădeau de pe acum furaje vitelor, când vitele puteau să mai pască pe unde mai era de păscut? („Când o veni iarna şi o să rămâneţi fără furaje, vii colea, tovarăşe tehnician, înaintea vacii, şi-ţi faci autocritica!”) Şi tufele alea de pe câmp de ce n-au fost scoase? Şi nici peticele alea de vie care au mai rămas pe la capete n-au fost lichidate!

— A doua oară a venit la mine şeful brigăzii de tractoare să se plângă că nu vreţi să înţelegeţi să scoateţi tufele. Unde eşti, tovarăşe preşedinte?

Văcăruş, preşedintele gospodăriei, era acolea, în stânga lui Băcuieţ.

— Le scoatem, tovarăşe secretar! Mâine trimit câţiva oameni din brigada de câmp cu târnăcoapele şi le scoatem, zise preşedintele.

— Da?! se miră Băcuieţ. Ia vino dumneata cu mine în birou să-ţi spun ceva. Lasă tufele pe seama tovarăşului inginer, că o să trec eu poimâine şi o să mai văd eu viţă de vie şi tufă pe câmp!

Preşedintele avu aerul că îi convine, e de acord să lase tufele alea pe seama agronomului, dar… ştie oare agronomul pe cine să trimită şi în ce loc anume? N-ar fi poate mai bine să… să se ducă agronomul în birou şi el, preşedintele, să… dar îşi dădu seama singur că nu se putea şi o luă încet în urma activistului.

În birou, preşedintele rămase în picioare şi nu se îndepărtă prea mult nici de uşă. Parcă i-ar fi sugerat activistului să facă la fel, adică să rămână şi el în picioare, să-i spună în câteva cuvinte vorbele alea, şi să iasă pe urmă amândoi afară şi…

— Bine mă, nenorocitule, de ce-mi trimiţi tu mie la raion situaţii false? zise pe neaşteptate Băcuieţ, aşezându-se la birou cu zgomot şi privindu-l pe Văcăruş drept în faţă, cu nişte priviri din care ţâşneau fulgerări de uimire, curiozitate şi ameninţări. De ce? Ia să-mi explici!

Preşedintele surâse, un reflex bizar al neliniştei care se aşternuse brusc pe chipul său. Cuvintele „bine mă, nenorocitule” nu le spunea acest activist decât foarte rar şi erau la el semnul că ai băşicat-o, ai făcut ceva şi ai fost prins şi eşti acum compătimit pentru ce-o să ţi se întâmple.

— De ce, tovarăşe secretar?

— Cum de ce, mai şi întrebi? Ia stai tu colea jos şi să verificăm.

— Să verificăm, tovarăşe secretar, zise preşedintele cu o voce deodată mică şi senină. Să verificăm, de ce să nu verificăm, de ce să nu verificăm, repetă el.

Şi trase un scaun şi se aşeză, nu în faţa secretarului, ci alături, lângă umărul lui.

— Găini, zise secretarul.

— Găini, repetă preşedintele.

— Ei, câte sunt? îl întrebă Băcuieţ, uitându-se direct la el şi ferind cu palma hârtiile pe care le scosese din buzunar şi le întinsese pe birou.

— Păi, câte să fie?

— Cum, „păi, câte să fie”? Spune câte.

Preşedintele dădu să se uite în hârtie, propria hârtie, care avea jos iscălitura lui încogârliţată şi naivă de şcolar, iscălitură expresivă, amintind parcă şi caligrafic de numele său, Văcăruş, derivând de la văcar, adică băiat mic care păzeşte cuminte vacile altora.

— Lasă tu asta, zise Băcuieţ cu grijă şi cu o expresie de om stăpân pe situaţie, care, deşi nu înţelege sensul întâmplării la care ia parte, a văzut şi a auzit totuşi destule în experienţa lui de activist, ca să nu se mai mire de nimic. Lasă tu asta, repetă el, acuma răspunde-mi pe dinafară, sau, dacă nu ştii pe dinafară, să mergem la faţa locului să aflăm (cu toate că o să fie cam greu să stăm acuma să numărăm, adăugă el cu o ironie rece). Câte găini aveţi?

— Păi, câte să avem? Atâtea câte sunt în găinărie! Alea sunt, altele n-avem.

— Şi câte sunt?

— Două mii trei sute şaizeci şi două, răspunse preşedintele.

— Vasăzică le ştii cu precizie! Şi aici de ce ai trecut trei mii?

— Păi, atâtea erau, răspunse preşedintele.

— Cum atâtea?

— Trei mii…

— De ce n-ai trecut două mii trei sute şaizeci şi două, câte sunt?

— Păi, nu erau atâtea, răspunse preşedintele parcă mirat că i s-ar putea cere să treacă ce nu era.

— Şi restul unde sunt?

— Au murit! răspunse Văcăruş cu simplitate.

— Cum aşa? De ce au murit?

— Mai mor găinile, răspunse preşedintele.

Parcă ar fi spus: se mai joacă ele, au obiceiul ăsta: le place să moară.

— Bine, au murit, conveni secretarul. Dar atunci de ce n-ai trecut aici cifra reală?

Dar ca şi când parcă ar fi înţeles pricina fără să mai aibă nevoie de răspunsul preşedintelui, ca şi

când ar fi ştiut-o parcă dinainte, sau poate ar fi descoperit-o chiar atunci, secretarul continuă, fără să mai aştepte vreo explicaţie de la acest om, care, de altfel, foarte senin, părea să nu bage de seamă că se aştepta de la el vreun răspuns.

— Bine, să lăsăm găinile. Să trecem la viţei. Câţi viţei aveţi?

Văcăruş avu o mişcare înghesuită şi trudită să descifreze ce era scris pe situaţia aceea la rubrica viţei, ca şi când nu el ar fi întocmit-o şi trimis-o la raion. Cu privirea sticlind, secretarul îl lăsă să se uite, să vadă singur propriile lui cifre şi să se mire (dacă mirarea asta putea să-i mai folosească la ceva). Dar preşedintele nu se miră deloc de ceea ce văzu, cu toate că impulsul iniţial trădase la el o curiozitate care făcea parcă din hârtiile acelea un magnet cu o putere de atracţie misterioasă şi irezistibilă. Căuta parcă să afle acolo, să citească în ele răspunsul la o întrebare care se ridica sub forma unei nedumeriri vagi, a unei taine greu de descifrat, din întreaga lui atitudine, care, datorită acestor mâzgăleli de acolo, se petrecea tot ceea ce se petrecea, să se supere un om cu tot dinadinsul, să se suie într-o maşină, să vie tocmai aici şi să-l sperie pe el, pe Văcăruş, cu vorbele alea? Chiar aşa? Pentru o hârtie?

— Ei, ai de gând să răspunzi? îl trezi secretarul cu chipul aprins de aşteptare şi încordare. Câţi viţei aveţi?

— Câţi viţei? Şaptezeci de viţei.

— Aveţi chiar şaptezeci în staul?

— Da, tovarăşe secretar. Putem să-i numărăm.

— Şi de ce ai trecut aici cincizeci când în realitate sunt şaptezeci?

— Aici am greşit, zise preşedintele pe gânduri, cu voce moale ca şi când ar fi fost convins că în cazul cu găinile nu greşise.

— Vasăzică recunoşti singur, zise secretarul, deşi Văcăruş nu avea chiar aerul că ar recunoaşte o

greşeală. Mai departe, continuă secretarul, hai să mergem mai departe. Sau nu vrei?

— Mergem mai departe, tovarăşe secretar, zise Văcăruş cu o voce proaspătă, dar după ce întârzie cu răspunsul câteva clipe lungi. Mergem mai departe, de ce să nu mergem!

— De ce să nu mergem! Îţi spun eu de ce să nu mergem! exclamă secretarul mereu cu privirea sticlind şi cu chipul aprins. Pentru că mă uit la tine şi mă gândesc ce-ar trebui să-ţi fac! Pentru că n-are niciun rost să mergem mai departe, să ne zgâim la o socoteală făcută de tovarăşul preşedinte nu la lumina electrică pe care o văz că îi atârnă aci, deasupra capului, ci la o lampă chioară de gaz cu numărul cinci! Asta e situaţia!

— De ce, tovarăşe secretar?

— Mai întrebi şi de ce?! Cum de ce! Astea sunt situaţii?

— Sunt situaţii, tovarăşe secretar…

— Da?! Foarte interesant! Bine, lasă că vedem noi. Să mergem mai departe.

Şi continuară ciudata verificare în acelaşi fel cum o începuseră, adică baza pe care se susţinea confruntarea cifrelor era memoria preşedintelui şi nicidecum actele sale, cifrele înscrise de el în acele situaţii. În curând însă activistul se resemnă. După încordarea de la început, acum el trecea pe o foaie de hârtie separată liniată cu grijă chiar de el, chiar acolo în faţa lui Văcăruş, cu mâna lui, cifrele pe care le declara acesta verbal. Înscriind datele, activistul renunţase

— Sau cel puţin aşa părea – la orice tentativă de a mai forţa ceea ce era evident, cu scopul de a obţine pentru sine, sau de a produce în mintea preşedintelui vreo revelaţie. După felul cum lucra, el părea mai degrabă că vrea astfel, prin exemplul lui personal, să stârnească în acest preşedinte dorinţa de imitaţie, să imite cel puţin, să facă ceea ce i se spune, dacă altfel nu vrea sau nu poate să facă, cel puţin pentru moment, cel puţin atâta timp

cât el era preşedinte şi cât el însuşi, Băcuieţ, activist în acest raion.

Când ajunseră la sfârşit, secretarul contemplă spaţiul care mai rămăsese între cifrele înscrise în situaţie şi iscălitura preşedintelui şi zise:

— Şi cu spaţiul ăsta liber ce e? De ce te-ai iscălit aşa jos? Nu-ţi dai seama că între iscălitura ta şi cifre se poate adăuga orice? Uite, aici se pot adăuga capre, cereale, orice vrei dacă cineva vrea să-ţi facă figura. Şi vin eu, sau tovarăşul prim-secretar de la regiune şi te întrebăm: unde sunt caprele, sau ce e trecut aici? Şi ce faci?

— Care capre? Dă-le dracului de capre, că n-avem, zise preşedintele deodată plin de convingere că, în sfârşit, a nimerit-o şi tovarăşul Băcuieţ cu oiştea în gard.

— Bine, n-aveţi capre, dar cereale aveţi. Şi dacă-ţi trece aici cereale, ce-i faci? Ce-i faci dacă de pildă tu semnezi hârtia şi o dai contabilului şi el îţi trece aici, nu mult, dar atât cât are el nevoie, vreo zece-douăzeci de saci de grâu, ce-i faci? Că el îi ia sacii ăştia şi îi duce acasă!

— Păi, eu ce păzesc! exclamă preşedintele tresărind ca un cal care ar fi fost apucat brusc de frâu de o mână străină. Eu unde sunt? zise el. Nu-l ia mama dracului?! îl belesc!

Posomorât, secretarul îşi închise stiloul, îl vârî în buzunar şi se ridică. Fulgerările din privirea lui pieriseră, se liniştise cu totul şi el privi în pământ şi merse spre fereastră gânditor. Începu să se uite pe geam. Stăteau toţi acolo în faţa administraţiei şi aşteptau. Era contabilul, un ţăran spelb, foarte tânăr, subţirel şi cu ochi albaştri, îmbrăcat cu grijă într-un costum negru, figură mereu ciudată pentru Băcuieţ, cu chipul acela al lui tras şi puţin palid, parcă de muncă sau de nesomn; era membru de partid şi îşi amintea că la adunarea de constituire ţăranii spuseseră despre el că e mai cinstit ca o fată mare, şi adăugaseră că numai să rămână aşa. Apoi, inginerul agronom, un tip de la Bucureşti care

vorbea cam mult; apoi fata aceea, tehniciană în zootehnie, fată bună, o adusese aici cu maşina chiar el şi-şi amintea cum se dăduse ea jos în noroi cu pantofii ei cu tocuri înalte şi subţiri; chiar şi acum arăta bine îmbrăcată, ştia cum să se îmbrace şi nu-i stătea deloc rău; şi, în sfârşit, figura aceea roşie, cu ochii aprinşi de băutură, magazionerul principal…

— Cum îl cheamă pe magazionerul principal?

— Stoica, răspunse preşedintele.

— Şi mai cum? Ştiu că are un nume ciudat.

— Mucedu, zise Văcăruş, Stoica Mucedu. Da, zise el, are un nume cam prost…

— Nu numai numele îl are el prost, zise Băcuieţ revenind de la geam. Mă mir cum l-aţi ales magazioner şi vă place vouă de el…

— Se ţine de treabă, zise preşedintele. Îi cam trage el la măsea, dar are cap, le ştie…

— În sfârşit, tovarăşe preşedinte, îl întrerupse activistul, eu zic să faci mai bine ce spun eu şi nu mai lăsa spaţiu alb între cifre şi iscălitură. Nu mai lăsa spaţiu alb… Cine lasă azi spaţiu alb, poate să aibă parte mâine de zile negre. Fiindcă gospodăria agricolă colectivă nu seamănă cu o familie unde ai pe toată lumea sub ochi şi ştii pe fiecare ce face. Falsul cu ajutorul hârtiilor nu e posibil la scara aia şi dumneata crezi că nici la scara asta nu este posibil, şi crezi că e tot aşa de aiurea ce-ţi cer eu, cum ar fi fost de aiurea dacă unul dintre fraţii dumitale, când erai copil, ar fi venit cu o hârtie şi i-ar fi arătat-o tatălui dumitale zicând că nu el a furat porumbul din pod şi l-a vândut… Dar aici e altă brânză în altă traistă, mie să-mi trimiţi situaţii reale, clare, exacte şi bine întocmite; şi dacă vrei să n-o păţeşti, să nu dai iscălitură în alb; iscălitura în alb, *in blanco,* nu se dă niciodată nimănui! Sau vrei poate să spui că nu-ţi plac hârtiile? Dar cui îi plac? Socialismul însă înseamnă civilizaţie, şi nicio civilizaţie modernă nu se poate lipsi de hârtii. Sau vrei să spui că *nu hârtiile* te supără? Ce te

supără atunci? Ce nu-ţi convine? Ce nu-ţi place în toată chestia asta?

— Vi le trimit, tovarăşe secretar, vi le trimit, zise Văcăruş deodată speriat parcă din nou de cuvintele de astă dată nu ameninţătoare, ci mari şi, pe de altă parte, prea minuţioase, care îl asaltau. Vi le trimit, vi le trimit, mai adăugă el şi avu o mişcare mică din cap parcă ar fi vrut să se convingă pe sine, dintr-o parte: trebuie trimes! Dar din cealaltă parte tăcea, nu zicea nimic şi parcă nu trăia clipa prezentă, sugerând însă cu o privire expusă că nu ascunde nimic…

— Şi să nu-ţi închipui, continuă secretarul, că o să viu eu aici de fiecare dată să-ţi fac situaţia. Să nu-ţi închipui chestia asta! Fă situaţia aşa cum trebuie, verific-o cu realitatea, să fie exactă până la ultima oaie, şi pune-o pe urmă frumos în plic şi trimite-o la raion. Asta el

Activistul era de mult în picioare şi pisa absent podeaua cu călcâiul pantofului parcă ar fi bătut un cui în ea. Era un tic al lui când insista şi revenea neîncetat asupra unei chestiuni spinoase.

— Fiindcă azi ai norocul că ai un contabil bun şi tot consiliul de conducere te ajută, continuă el, dar ce-ai face dacă lucrurile s-ar schimba? Nu în rău, ci pur şi simplu, s-ar schimba. Ce-ai face? Conştiinţa omului e ca un acordeon, tragi de ea, umfli burduful, apeşi pe clape, cântă! Şi ce-i faci dacă trage de ea un beţiv şi un hoţ?

— Nu trage, tovarăşe secretar, zise Văcăruş tresărind iar, înviorat şi cu voce tare.

— Nu trage? Bine, mai vorbim noi, încheie deodată activistul şi mai lovi pentru ultima oară cu călcâiul în podeaua neagră de motorină înainte de a pleca. Să nu zici că nu te-am avertizat, să te plângi că nu te-am îndrumat. Rămâne aşa. În orice caz, să ştii că în ce priveşte situaţiile pe mine nu mă convingi, să-ţi intre bine în minte, să-ţi notezi acolo pe birou cu litere mari, ca pe o lozincă: pe tovarăşul secretar Băcuieţ nu-l conving! Şi să-i

spui chestia asta şi contabilului tău, să ştie şi el, fiindcă o fi el mai cinstit ca o fată mare, dar ştii ce păţesc fetele mari când nu se păzesc! Contabilitatea e contabilitate, oricum ai lua-o, şi dacă nu e ca o oglindă în care dacă te uiţi să vezi lucrurile aşa cum sunt ele în realitate, atunci dăm dracului totul, renunţăm la orice organizare şi ne întoarcem la societatea primitivă!

Şi cu asta ieşi. Nu se mai uită îndărăt să vadă faţa aceea a preşedintelui speriată şi în acelaşi timp nepăsătoare, atentă şi în acelaşi timp plecată parcă în călătorie şi care îi excita atât de tare vorbirea; nu era un activist care vorbea aşa de mult. Închise uşa în urma lui şi plecă fără să mai adauge nimic, fără să-şi ia la revedere; era o influenţă a ţăranilor de prin aceste locuri asupra obiceiurilor lui de orăşean pe care o acceptase fără să-şi dea seama. Cei din curte îl întâmpinară atenţi. Secretarul rămase câteva clipe în prag. Magazionerul, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, cu faţa roşie, când văzu că preşedintele nu iese, zise fără să scoată labele lui mari din tăieturile oblice ale stofei:

— Ce e cu Văcăruş, tovarăşe secretar? Ce i-aţi făcut de-a rămas acolo?

Dar activistul parcă nu auzi, coborî scările fără să răspundă şi se îndreptă spre maşină.

PREFAŢĂ

Întâlnirea din pământuri, prima carte a lui Marin Preda, reprezintă un moment decisiv în evoluţia prozei rurale româneşti. Mitizată, idilizată şi, de cele mai multe ori, falsificată de sămănătorişti şi de alte curente tradiţionaliste, lumea ţărănească nu este, pentru criticii modernişti, un subiect atractiv. E. Lovinescu recomandă evoluţia de la rural la urban ca premisă a sincronizării literaturii române, Camil Petrescu avertizează că nu poţi face roman de analiză cu psihologii elementare. G. Călinescu este mai receptiv (şi mai obiectiv), spunând fraza celebră, în esenţă justă, că un mare filosof şi un ţăran sunt pentru literatură subiecte egal de îndreptăţite. Liviu Rebreanu părea că epuizase, prin realismul lui complex, posibilităţile prozei rurale, Mihail Sadoveanu continua, imperturbabil, să facă o proză lirica, fastuoasă, privind ţăranul român dinspre partea mitului. Cel care încearcă să schimbe aceste modele şi să înfrângă, astfel, prejudecata că modernitatea epicii depinde de temele alese este Preda. Ideea lui, exprimată în mai multe rânduri, este că, pentru un prozator autentic, un filosof de profesie şi un tăietor de lemne au o egală valoare deoarece scriitorul nu analizează complexităţile şi subtilităţile profesiunii, ci condiţia umană a individului. Poziţie bună, idee justă într-o literatură cum e cea română, unde dilemele false provoacă interminabile discuţii.

Când apare *Întâlnirea din pământuri*, autorul are 26 de ani şi publicase până atunci un număr de schiţe, povestiri, fragmente în stiluri şi cu teme

diferite. O parte din ele *(Calul, Colina*, *La câmp* etc.) sunt reproduse cu mici modificări în volumul de debut. Altele au rămas în publicaţiile vremii şi au fost strânse într-un volum *(Scrieri de tinereţe)* de Ion Cristoiu, în 1987. Victor Crăciun le-a reprodus şi el în *Opere,* I (Academia Română/Univers Enciclopedic, 2002) împreună cu fragmentele epice găsite în arhiva scriitorului *(Fântâna albă*, *Peste întâmplările unei dimineţi de război*, *Casa lui Ilie Moromete* etc.). Unele dintre ele au fost rescrise şi incluse de Marin Preda în scrierile sale ulterioare (îndeosebi în *Morometii*, *I, II,* dar şi în *Marele singuratic* şi chiar în *Cel mai iubit dintre pământeni).* Prozatorul se conducea, se ştie, după principiul că în literatură nimic nu se pierde, totul se valorifică în locul şi la timpul potrivit. Dovadă schiţa *Salcâmul,* publicată în 1942 *(Timpul*, 7 iulie) şi reluată cu unele corecturi în *Morometii, I* (1955). Preda a încercat să explice, după apariţia romanului, de ce a lăsat deoparte aceste admirabile pagini care fixează un personaj memorabil (salcâmul care domină curtea *Morometilor,* punct de reper pentru familie). *Aici îi era locul,* zice prozatorul. Are dreptate, cu observaţia că, plasat în istoria *Morometilor*, salcâmul capătă valoarea unui simbol. Tăierea (prăbuşirea) lui sugerează căderea (risipirea) familiei Moromete… Alte schiţe, notaţii din această perioadă (1942-1948) au fost abandonate *(Strigoaica, Rotila*, *Fântâna albă, Peste întâmplările unei dimineţi de război)* din scrupul estetic sau nu le venise rândul…

Merită a fi citite şi unele, şi altele pentru a putea să ne facem o idee despre preocupările unui prozator tânăr în faza formării sale şi, totodată, despre felul în care îşi studiază stilul şi temele. Merită a se citi, paralel, şi scrisorile lui Marin Preda din această perioadă (îndeosebi acelea adresate doamnei N.S., în număr de aproximativ 70, netipărite încă; autorul acestei prefeţe le-a

consultat): ele dau informaţii interesante despre lecturile, ambiţiile literare şi neliniştile (mari) ale tânărului care vrea cu orice preţ să facă literatură şi nu ştie în ce direcţie s-o ia. Metafora din *Viaţa ca o pradă* îl obsedează încă de acum. Viaţa (realul) este o pradă ademenitoare pe care câinii tineri şi nepricepuţi ai epicii nu ştiu de unde s-o apuce… Preda debutează cu povestirea *Pârlitu* (martie 1942, *Timpul)*, apoi publică tot aici *Strigoaica, Calul*, *Salcâmul*, *Noaptea*, *La câmp…* Citeşte în 1943, în cenaclul „Sburătorul", *De capul ei,* apoi *Calul.* „Are talent, are talent", ar fi spus Eugen Lovinescu despre prima şi „descriptiv, descriptiv" despre a doua. Talentul se vede, dimpotrivă, în povestirea a doua, scrisă într-un stil direct, simplu, plin de cruzime, complet străin de stilul edulcorat al sămănătoriştilor. Adevărul este că, la 20 de ani, tânărul Marin Preda citeşte pe „marii ruşi" (Tolstoi şi Dostoievski), dar şi pe Balzac şi Biblia, şi încearcă să-şi creeze un drum propriu în literatură. Încearcă, aşa cum am precizat, mai multe teme şi diferite căi de acces. *Pârlitu* este un monolog în care un ţăran (Manolea al Stoichii) se plânge în faţa prietenilor săi de ginerele lui, Ilie, om „ţănduros" şi apucător. Se plânge… este un fel de a spune. Manolea îi face ginerelui un portret nimicitor şi promite răzbunări cumplite („Da' ăsta e om, mă? Om e ăsta, mă?… Că nu-mi cade în gheare că l-aş buşuma eu niţel…"). Discursul lui este degresiv, plin de oralităţi crude, întrerupt de interogaţii adresate ascultătorilor, în fine, mânia lui Manolea este un spectacol în care stilurile se amestecă şi parantezele se multiplică, spre plăcerea asistenţei:

> „Şi-acuma, ca să ştiţi şi voi cam ce fel de om e Ilie ăsta-gineri-meu ăsta – staţi să vă spui ce-a făcut el în armată. Ieri am aflat şi eu, mi-a spus Ghiţă, că lu' Ghiţă al lui Nae Barbu i s-a întâmplat cu el. Ştiţi, mă? Sau ştiţi!…

— Nu ştim!

— Staţi să vă spun eu, acum. Ghiţă ăsta al lui Niculae Barbu când s-a dus în armată, Ilie (lua-l-ar dracii, că pui eu mâna pă el, dă el dă dracu) era sărgent mă, ştiţi, sărgent şi Ghiţă răcute. Acu, Ghiţă nu ştia. Se duce el acolo şi întreabă dă Ilie: «Mă, Ilie Ghioc, care-i mă ăla?» Şi ăia îi spun: «Dom' sărgent Ghioc e la clancenare, da' vezi, nu te du acolo că te ia la bătaie; dai dă dracu!» Ghiţă: «Ce vorbeşti, mă? Păi e din sat de la mine.» Ăia dând din cap: «Du-te! treaba ta!» Mă, oameni buni, ştiţi ce-a făcut Ilie atunci? Manolea se opri din vorbă şi rămase cu gâtul întins întrebând din ochi oamenii care aşteptau răspunsul foarte liniştiţi."

Discursul lui Manolea a fost reluat, cum uşor se poate observa, în *O adunare liniştita*, în alt cadru epic. Ginerele Ilie devine vecinul Miai, iar în locul lui Manolea apare Paţanghel, un regizor mai abil al spectacolului şi un orator cu un simţ ironic sporit. *Pârlitu* anunţă, totuşi, un talent autentic în linie realistă, mai apropiat de stilul lui I.L. Caragiale decât de acela al lui Rebreanu. Ceea ce pare curios la un prozator interesat de tipologia ţărănească.

Strigoaica încearcă să valorifice superstiţiile ţărăneşti, cum ar fi, de pildă, credinţa că luna este atacată de vârcolaci şi atunci un sat întreg intră într-o stare de panică şi dementă. Atmosfera este descrisă cu mijloace realiste, ca şi istoria Mariei înghioarţa, femeie singuratică, urâtă şi duşmănoasă devenită strigoaică… O temă pe care Marin Preda a abandonat-o în prozele ulterioare. A vorbit despre ea doar în eseurile sale. *Noaptea* sugerează, într-o proză strânsă, directă, lipsită de orice artificiu formal, explozia de cruzime a tinerilor ţărani. Este subiectul şi stilul din *La câmp.* Beldie şi Ganea lui Teican (personaj care apare şi în *Întâlnirea din pământuri)* duc noaptea caii la păscut şi, fără o cauzalitate precisă, bat pe un al

treilea individ cu bestialitate. Tema violenţei (ca probă a virilităţii) şi a iraţionalităţii psihologiei juvenile în lumea satului. Povestirea, bună estetic, a trecut cu modificări importante în *Marele singuratic. Rotila* schiţează un personaj, Nilă, care caută un câine pierdut după ce s-a bătut cu doi tineri ţărani de seama lui… Se urcă, acum, ajutat de o rotilă în vârful unui copac înalt şi îşi cheamă câinele dispărut. Nilă este, se ştie, un personaj din *Moromeţii*, ca şi câinele Duţulache. Schiţa nu are un subiect precizat şi nicio desfăşurare coerentă. Pare un desen vag şi părăsit dintr-o compoziţie nedeterminată încă *(Moromeţii).* „Un lucru anapoda" – zice prozatorul despre personajul său. *Plecarea* (1945) notează discuţia fragmentară dintre nişte ofiţeri într-un spital în legătură cu o bătălie pierdută. Simple însemnări fără semnificaţie epică.

Măritişul (Veac nou, 19 ian. 1946), intitulată, întâi, *De capul ei,* dezvoltă scene de viaţă, istorii, schiţe de personaje care s-au topit, apoi, în *Moromeţii*, I, II, şi, parţial, în *Marele singuratic.* Petra lui Sandu Bădună află din gura satului că fiica ei din prima căsătorie, Catrina, se mărită şi, supărată, se duce să-i ceară socoteală că n-a fost consultată. Fata fusese crescută de bătrânul Petrache, bunicul ei, după ce mama, văduvă, o părăsise… Bătrânul îşi primeşte nora cu arma de vânătoare şi Petra, înspăimântată, fuge, se culpabilizează şi se pocăieşte: „Am să le dau tot. Şi casă, şi pământ… Ce de păcate, Doamne, pe care le ştii de mai dinainte…" Confruntarea dintre mamă şi fiică este marcată de variaţia glasului: „Ochii îi căzură pe faţă şi deodată se sperie auzindu-şi glasul înalt, subţire şi aproape răguşit." Un scenariu pe care Preda îl va folosi în mai toate scrierile sale pentru a sugera mişcarea vieţii interioare a personajelor. În *Moromeţii* există o veritabilă tehnică a glasurilor, de la cel subţire, prefăcut, ironic, la glasul surd, impersonal,

ameninţător în scena în care Ilie Moromete îşi pedepseşte fiii revoltaţi. În *Măritişul* Preda studiază asemenea relaţii mai obscure din lumea ţărănească. Reia tema în romanele de mai târziu.

La fel procedează în naraţiunea *întâia moarte a lui Anton Tudose*, mai reuşită literar. Aceasta are o primă variantă, redusă *(Nepotul),* publicată în *Studentul* (10 dec. 1946). Ambele variante sunt reluate, cu personaje şi în situaţii diferite, în *Moromeţii*, II. Tema este, în schiţele pregătitoare, revelaţia iraţionalităţii morţii, aşa cum o percepe un tânăr ţăran. Nepotul lui Anton Tudose nu înţelege de ce unchiul său, care are 48 de ani, moare „aşa, din senin". Şi pentru că nu înţelege, bea şi se supără pe lumea din jur. Ţăranii ocolesc subiectul şi, când sunt provocaţi, se afundă în tăcere. Varianta a doua este, epic vorbind, mai complexă pentru că implică în chip mai nuanţat obscurităţile psihologiei rurale şi religia. Anton Tudose spusese nepotului, înainte de moarte, că i-a intrat un vierme pe os şi de atunci are sentimentul că *şi-a încheiat rostul*, nu mai are nimic de făcut pe lume. Cu această pierdere de rost pe lume începe, dar, ideea morţii. Nepotul nu înţelege aceste cauzalităţi, cere socoteală „cu glasul turburat şi răguşit" celor patru preoţi, la parastasul unchiului, şi, cum nu primeşte răspuns, se revoltă. Revolta ia forme violente şi, când se potoleşte, individul intră într-o tăcere grea, apoi îşi vede de rosturile lui. Stilizată şi mai bine controlată epic, scena este inclusă, cum am precizat, în *Moromeţii* II. Este şi tema din schiţa *Înainte de moarte* din volumul de debut. Cu ea începe, să ne amintim, şi ultimul roman al lui Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni.* Semn că este vorba de una dintre acele „blestemate chestiuni" de care vorbeşte undeva, comentându-l pe Dostoievski, prozatorul.

Mai multe fragmente, cum ar fi *Casa de-a doua oară* (*Contemporanul,* 21 martie 1947), *Dimineaţă*

de iarnă, *Povestea unei călătorii (Viaţa Românească*, 3-4 martie-aprilie, 1949), fac parte din scenariul *Moromeţilor,* fie că sunt adiacente acţiunii din roman, fie că anunţă continuarea ei. *Casa de-a doua* reprezintă scena, teribilă, a revoltei fiilor lui Moromete şi a pedepsirii lor, moment esenţial în intriga romanului. Personajele au aici nume schimbate: tatăl (Ilie Moromete, în roman) se cheamă Tudor Gângoe, iar fiii din prima căsătorie, întorşi de la Bucureşti după aventura catastrofală cu oile, se numesc Gheorghe şi Ilie. Alţi copii din familia lui Tudor Gângoe sunt Ioana şi Sae. Ciocnirea dintre părintele supărat şi fiii care-şi reclamă partea de moştenire (temă veche în literatură) are, în fragmentul citat, o încheiere diferită de roman: Tudor Gângoe, în prada unei mari tulburări, pune mâna pe secure şi începe să-şi distrugă bunurile din gospodărie. Soluţie la care prozatorul a renunţat în roman, şi bine a făcut. Nu are relevanţă epică şi nici nu se potriveşte cu inteligenţa lui Ilie Moromete. Este bine că a renunţat şi la Tudor Gângoe… De observat că Tudor şi Joiţa sunt numele reale ale părinţilor lui Marin Preda, iar pe doi dintre fraţii săi îi cheamă, cu adevărat, Gheorghe şi Sae… Naraţiunea pregătitoare în care se mişcă aceste personaje nu-i rău scrisă, dar nu are concizia, ritmul şi forţa epică pe care o are aceeaşi scenă, altfel compusă, din *Moromeţii*. Preda dă dovadă, şi aici, de exigenţă estetică.

Dimineaţa de iarnă, precedată de un citat din Jonathan Swift despre trăsnăile unui *Yahoo* care urlă şi geme fără să se ştie de ce, rescrie scena dinainte, cam cu aceleaşi personaje (tatăl, mama vitregă, o fiică din a doua căsătorie şi protagoniştii propriu-zişi: fiii insurgenţi, cu numele din roman: Paraschiv Moromete şi Ilie Moromete). Numele lui Ilie va fi schimbat în roman (Nilă, probabil), iar numărul fiilor care se ridică împotriva autorităţii tatălui este de trei (Paraschiv, Nilă şi Achim).

Fragmentul citat, mai concentrat decât cel dinainte, restrânge spaţiul epic şi formulează mai limpede motivele ce stau în spatele acestui conflict care va clătina autoritatea tatălui şi va distruge armonia familiei Moromete. Datele sunt cam aceleaşi din roman, inclusiv discursul tatălui. Ce-i în plus, mi se pare, este sentimentul de sfârşeală şi amărăciune pe care îl are tatăl nevoit să pună mâna pe ciomag pentru a reinstaura ordinea şi liniştea în casa lui („L-am bătut prea rău, gândi el, şi pe ăstălalt l-am bătut degeaba. Ăsta pleacă"). Sugestivă este şi spaima sălbatică a mamei care descoperă că nu-şi cunoaşte copiii vitregi, deşi i-a crescut de mici. Toate acestea sunt notate cu precizie de un prozator care, se vede limpede, dă roată unei fantasme.

Cea mai valoroasă naraţiune, estetic vorbind, din seria acestor schiţe rămase la graniţa unui mare roman este *Povestea unei călătorii*, publicată, cum am precizat, în 1949 şi abandonată de autor. Ea duce mai departe istoria Moromeţilor din punctul în care a lăsat-o romanul ca atare. E vorba de întoarcerea în sat a fiilor rebeli, Paraschiv şi Achim, după zece ani, atunci când află că tatăl vrea să vândă partea lor de pământ. Întâlnirea dintre Moromete şi doi dintre fiii săi (despre cel de al treilea, Nilă, aflăm că a dispărut în război) este ostilă şi, evident, nu schimbă în niciun fel datele unui conflict provocat de împărţirea moştenirii. Elementele acestui conflict vor fi prelucrate, dezvoltate în *Delirul* şi, parţial, în tot ciclul *Moromeţilor*. *Povestea unei călătorii* trage un fir nou şi duce istoria familiei Moromeţilor în altă direcţie, ignorată până acum în scenariul epic. Apare, astfel, un personaj nou în această luptă pentru averea lui Ilie Moromete, şi anume Veta Moromete, soţia dispărutului Nilă. Achim, îngrijorat că tatăl său va trece averea pe numele copiilor din a doua căsătorie, ceea ce ar aduce după sine obligaţia de a împărţi moştenirea cu

fraţii vitregi, Achim, zic, îşi aminteşte că fratele dispărut pe front, Nilă, are un copil cu Veta şi pleacă în căutarea ei. O află, după o călătorie plină de peripeţii şi după ce aflăm istoria îmbogăţitului Achim şi istoria lui Vasile Joacă din Vaideci, tatăl năpăstuitei Veta. Achim, devenit orăşean cu cheag, priveşte de sus pe aceşti „toromaci", cum le zice el ţăranilor prăpădiţi. Un căruţaş, variantă muntenească a lui Moş Nichifor Coţcariu, tace şi nu se sinchiseşte de graba lui Achim, nimic nu-l scoate din ritmurile şi hachiţele lui. Scene mărunte, detalii precise, dialog fragmentat, observaţii comunicate într-un limbaj iute şi remarci răutăcioase spuse în gând, în fine, un narator care ştie tot. Preda nu uită că o povestire, ca să fie interesantă, trebuie să aibă şi un element de surpriză. Surpriza este că, atunci când lucrurile în privinţa moştenirii par reglate, apare o scrisoare de la Nilă, prizonier în Uniunea Sovietică. Planul cu Achim se spulberă, în timp ce pe Veta Moromete o cuprinde „o bucurie adâncă, grea, gata să pleznească, stăpânea mişcările şi paşii dezordonaţi ai femeii […] gâfâind şi străduindu-se să nu se înece"… Reacţii fiziologice prin care prozatorul sugerează, de regulă, emoţiile personajelor sale. Această secvenţă morometiană are substanţa unei nuvele şi poate fi citită independent de roman. Se profilează, aici, un personaj, Achim, care, în roman, rămâne în umbra fraţilor săi, Paraschiv şi Nilă… Achim se dovedeşte a avea, mai mult decât fraţii săi, un simţ negustoresc sporit şi, la Bucureşti, reuşeşte să strângă bani buni, relativ repede… Povestea călătoriei lui Achim la Vaideci şi Vlădoieni ar fi putut fi începutul altui roman din ciclul neîncheiat (în planurile lui Marin Preda) al *Morometilor*. Un personaj este, aici, deja schiţat…

Printre hârtiile rămase de la Marin Preda, se află şi un alt fragment din dosarul *Morometilor*, intitulat *Casa lui Ilie Moromete*. Ilie Moromete de

aici nu-i tatăl cunoscut, autoritar, în vrajbă cu fiii din prima căsătorie, ci unul dintre fiii fugiţi la Bucureşti şi care se întoarce acum în sat să-i ceară socoteală părintelui său. Ilie este bolnav şi, pregătit să-şi înfrunte tatăl, rămâne descumpănit când acesta îl primeşte cu bucurie în casă. Întoarcerea fiului rătăcit este înfăţişată de o mână sigură de prozator. Confruntarea are, totuşi, loc şi dialogul dintre tată şi fiu, cu umbra morţii în spate, este admirabil. Fiul îşi învinovăţeşte tatăl că *l-a omorât de mult şi s-a spălat pe mâini*, tatăl, mai înţelept, se apără să-i ceară fiului rătăcit să nu aducă nenorocirea lui şi altora. Scenă biblică în circumstanţele şi limbajul ţăranilor din Câmpia Dunării: „Închide ochii, gemu cu tărie bătrânul Moromete, închide ochii şi nu mă înfrunta. Te-am crescut şi m-am chinuit cu tine ca să trăieşti şi nu să mori. Ai trăit ca un orbete treizeci şi şapte de ani şi acum ţi-e frică de moarte… Şi învinuieşti pe tatăl tău. Ascultă-mă, nenorocitule, închide ochii şi nu mă înfrunta că te leg… Ţi-e frică de moarte că n-ai trăit destul? Ai trăit treizeci şi şapte de ani şi ar fi trebuit să nu-ţi fie frică. Zici că ai să mă omori, că eu te-am nenorocit. Când ai plecat de-aici aveai optsprezece ani şi după încă optsprezece ani abia acum îmi spui că eu te-am nenorocit. Ce zici de asta, răspunde, nenorocitule, la asta!… Ilie Moromete tresări şi ochii i se turburară. Câteva clipe simţi şi el că omul din faţa lui nu mai e tatăl său de la care se aştepta la slăbiciunea aceea care îl înfuria. Gândi cum îl simţise la poartă ca pe o lumină vie şi dulce şi acum ca pe un neîndurat judecător. Un timp se zăpăci, apoi îşi aduse aminte de nopţile chinuite din Bucureşti când înnebunit chema pe Dumnezeu din cer să-l întrebe pentru ce e bolnav şi pentru ce va trebui să moară. Îşi aminti tot şi furia îl ridică cu iuţeală în capul oaselor. Bătrânul sta nemişcat, ţintuindu-l ca o stană de piatră.

— După optsprezece ani, îţi spun, am venit eu să te judec şi nu tu pe mine. Tu trebuie să-mi răspunzi. Şi n-ai să-mi răspunzi, am să te omor şi puţin îmi pasă, nimeni nu ştie nimic, nimeni nu este în suferinţa mea, am să mor ca un câine şi am să scuip peste viaţă. Eşti vinovat, că m-ai făcut, asta mai întâi, asta întâi de toate…

— Vorbeşti cu Dumnezeu, rătăcitule!

— Vorbesc cu Dumnezeu şi dacă nu-mi răspunde îl sugrum.

— Te sugrumi pe tine. Te-ai sugrumat pe tine, este tot ce ştii.

— Tu m-ai făcut. Pentru ce m-ai făcut?

— Pentru ce ai făcut şi tu copiii tăi.

— Copiii mei nu sunt bolnavi.

— Asta n-ai de unde s-o ştii, după cum nici eu n-am ştiut.

— Ba am să ştiu, acuma ştiu, acuma ştiu totul şi eşti vinovat că dacă n-ai ştiut, n-ai tăcut din gură… N-ai vrut să taci, ticălos bătrân, mi-ai umblat cu evanghelia şi înţelepciunea ta."

Morala bătrânului ţăran este că suntem vinovaţi singuri de ceea ce ni se întâmplă, de ceea ce suferim şi că „suferinţa înspăimântă pe om"… Confruntarea se încheie creştineşte: fiul bolnav adoarme şi tatăl îngrijorat îl veghează de pe marginea patului… Toate aceste aşchii din tulpina unei capodopere *(Moromeţii)* îşi au rostul lor, arată, între altele, dibuielile spiritului creator şi efortul lui de a prinde în operă cât mai mult din psihologia tulbure a lumii ţărăneşti. O face, încă de pe acum, cu mijloacele prozei comportamentiste. Punctul de vedere al naratorului predist înclină spre logica lui Moromete, tatăl care-şi iubeşte fiii rătăcitori şi vrea să-i readucă lângă sine, dar naratorul nu ignoră punctul de vedere al fiului care se simte nedreptăţit şi vine să ceară socoteală părintelui neîndurător. Dialogul dintre ei este admirabil pus în scenă şi substanţial, şi altfel, ca filosofie de viaţă în lumea ţărănească, unde

dramele întâlnesc puterea tradiţiilor şi, cum s-a putut constata, morala creştină… Este, apoi, ideea morţii căreia Marin Preda îi dă mereu roată în fantasmele sale epice. O temă grea, imposibilă, care-i provoacă mereu spiritul.

Fântâna alba (datată 15 august 1946) este din aceeaşi sferă tematică, dar în afara istoriei Moromeţilor. Pare un desen independent pentru o compoziţie mai vastă. Doi ţărani colţaşi, Paraschiv şi Arif, au ridicat o fântână şi, când este s-o sfinţească, se ceartă nu se ştie prea bine de ce:

Paraschiv, cum dracu' vine asta, ia ascultaţi. Şi tu Voicu lui Rădoi, uitaţi-vă la lumânarea asta a fântânii. Am pus-o acuma, aşa e? Când am pus-o? Ieri. Nu ieri? N-am pus-o ieri? Atunci, hai, ailaltăieri, fie. Vasăzică e adevărat, Paraschiv, am pus lumânarea asta nici ieri, nici ailaltăieri.

Atunci cum zici? De ce sclipeşte la soare? Oamenii începură să latre uitându-se cu un râs rău şi bleg la Paraschiv şi mai ales la Voicu lui Rădoi. Arif se uita la el în sus aproape lăsat pe spate şi în timp ce îşi trăgea cu greu picioarele, capul îi flencăia îndărăt mişcându-l tot aşa de rar şi de greu la fiece pas."

Este stilul epic şi ironia fină din *O adunare liniştită*, în care personajele vorbesc „cu şi fără brodeală", într-un discurs împleticit, pragmatic redundant în modul ţărănesc. Arif şi Paraschiv se bat cu vorbele şi din cearta lor nu se înţelege nimic (până la urmă se înţelege totuşi ceva, şi anume că fântâna nu poate fi sfinţită de preoţi până ce nu este marcat pe ea anul şi numele comunei care a ridicat-o). Un admirabil discurs predist plin de crude oralităţi şi fragmentat de propoziţii, interogaţii provocatoare care îi iuţesc ritmul şi delectează ascultătorii.

Nouă este, întâi, în povestirile din *Întâlnirea din Pământuri* şi mai ales în *Moromeţii,* viziunea asupra ţăranului. Deosebirea faţă de Rebreanu e

esenţială. Pentru Preda ţăranul este un individ complex, cu părţi întunecate în fiinţa lui, dar şi cu un spirit capabil să ajungă la contemplaţie. Se prefigurează, încă de pe acum, ceea ce s-ar putea numi natura moromeţiană: ironică, subtilă, imaginativă, în stare de o reprezentare complexă despre lume. Paţanghel din *O adunare liniştită* e un exemplu. Este, apoi, stilul epic, construit după modelul lui I.L. Caragiale, prozator al lumii urbane. Stilul se bizuie pe subtilităţile limbajului oral. Sunt cel puţin trei categorii de povestiri în *Întâlnirea din Pământuri*, în funcţie de tema dominantă (şi de viziunea asupra ei). Prima este aceea a naraţiunilor scrise în modul unui realism dur *(Calul*, *La câmp*, *înainte de moarte).* Un ţăran hotărăşte să-şi ucidă calul bătrân devenit o povară în curte şi, în drum spre locul de sacrificiu, dialoghează omeneşte cu el, apoi îl omoară şi-l jupoaie de piele, supunându-se, astfel, pragmatismului lumii rurale. Nota lirică este totalmente absentă. E doar prezentarea rece, concentrată, a faptelor *(Calul).* Doi tineri ciobani, Stroe şi Bâlea, surprind pe câmp o fată dormind şi o violează. O replică brutală la vechile scrieri despre amorul câmpenesc. Scena pare filmată cu încetinitorul, fără comentarii, lăsând cititorul să înţeleagă evenimentele acestei psihologii abisale *(La câmp).* Când află că va muri în curând, un ţăran bolnav se manifestă sălbatic împotriva doctorului care îi stabilise sorocul. Şi aici faptele sunt înregistrate metodic şi rece, fără alunecări sentimentale *(Înainte de moarte).*

A doua categorie este aceea a povestirilor în care intervine o notă fantastică, anxioasă. În *Colina*, de pildă, fantasticul e, ca în *Vedenia* lui Gib I. Mihăescu, o proiecţie a spaimei. Vasile Catrina merge la câmp şi acolo, împresurat de o ceaţă deasă, ameţeşte şi observă că păduricea se aprinde şi piere, colina se umflă şi plesneşte ca o băşică uriaşă, în fine, apare şi un moşneag care,

apoi, dispare. Personajul lui Preda, spirit lucid, nu poate să spună, în faţa atâtor semne de irealitate, decât „Ei! Ce, m-au găsit dracii?!”.

Mai subtilă, de un fantastic poesc este povestirea *Amiază de vară*, scrisă mai târziu şi inclusă de autor în ediţia definitivă a nuvelelor sale. Într-o zi caniculară de vară o ţărancă aude maşina de cusut mergând singură, e înspăimântată, nu înţelege nimic. Vocea aspră a bărbatului sosit de la câmp (vocea luciditătii) destramă această vrajă plină de teamă. Este, în fine, a treia categorie *(Întâlnirea din Pământuri, O adunare liniştită),* unde Preda înregistrează subtilităţile sufletului rural. Adolescentul Dugu o vede goală pe Drina şi se îndrăgosteşte fulgerător de ea. Pentru a o cuceri, se bate cu Achim, un măgădău care îşi revendică prioritatea asupra fetei. Lupta pentru inima Drinei sugerează nu numai iniţierea în dragoste, potrivit canoanelor lumii rurale, dar şi trecerea adolescentului în vârsta bărbăţiei. După ce câştigă bătălia cu Achim, Dugu are alt comportament în familie. Vorbeşte altfel – mai autoritar – cu părinţii şi, zice prozatorul, *calcă* altfel. Toate acestea sunt bine prinse într-un text strâns, de o excepţională fineţe.

O adunare liniştită indică deja un mare prozator. Tehnica narativă este mai complexă şi mai profundă, ştiinţa de a povesti e vizibilă. Nuvela – o capodoperă în felul ei – prefigurează stilul ironic din *Moromeţii.* Paţanghel, ţăranul care descoperă lucruri pe care alţii nu le văd, este, într-adevăr, un Ilie Moromete surprins într-unul din momentele de *petrecere* cu prietenii săi. Ţugurlan, Anghelache, Matei, spectatorii de acum, prefigurează pe ascultătorii din *Poiana lui Iocan* şi pe bătrânii liberali din *Moromeţii*, II. Modan – care bate la uşă răspicat, „cu multă conştiinţă de sine”, şi se adresează lui Paţanghel (gazda) cu vorbele aspre: „ce faci, mă, pârlitule, prostule” – vesteşte pe Cocoşilă, prietenul şi adversarul politic al lui

Moromete. În fine, în cărpănosul Miai, tovarăşul de călătorie la munte şi vecinul posesiv, recunoaştem numaidecât pe apucătorul, dornicul de îmbogăţire Bălosu, vecinul aceluiaşi Ilie Moromete. Nevasta lui Paţanghel, care intervine rar în povestire, şi totdeauna cu intenţia de a domoli puterea de invenţie a bărbatului („Ei, hai, Tudore, n-o mai încornora şi tu aşa") anunţă pe Catrina Moromete sau pe oricare altă ţărancă din *Morometii.* Ca şi acolo, femeia este trimisă la locul ei, adică în afara *petrecerii* ţăranilor: „Tu vezi-ţi de câlţii tăi", „Dar ce ştie ea!", „Fi-ţi-ar *cică* al dracu' […]. Mergem sau *cică?"* etc.… Rostul femeii este să aducă ţuică şi să pregătească gogoşi, două din elementele nutritive ale spectacolului, apoi să se retragă. Violenţa lui Paţanghel este, totuşi, jucată, intră în ceremonial, ca şi contrazicerile pe care le provoacă sistematic prin întrebări abile adresate spectatorilor, pentru a putea aduce justificări noi şi a lungi, în acest fel, povestirea.

O adunare liniştită prefigurează, pe scurt, o bună parte din tipurile, situaţiile şi arhetipurile vieţii ţărăneşti, aşa cum le vede (vreau să spun: le creează îndeosebi în romane) Marin Preda. Fixează, în acelaşi timp, un stil de a nara necunoscut până atunci în proza rurală. S-au făcut trimiteri la Creangă şi Slavici, însă modelul naraţiunii pare a fi mai degrabă acela din *Momentele* lui I.L. Caragiale. Procedeul de a introduce în vorbirea unui personaj vorbirea altor personaje şi de a reproduce (inventa) un limbaj de-o oralitate iute, voit incoloră (şi, tocmai prin aceasta, foarte colorată), duce cu gândul la istoriile lui Mitică. Totuşi, există şi pe acest plan o deosebire fundamentală. Mitică este produsul unui limbaj golit de orice sens. Vorba ţine loc gândului, vorba este mândria şi identitatea lui. A avea personalitate este, pentru Mitică, Lache, Mache, a vorbi mult şi într-un chip care să depăşească mediocra normalitate. Ei cred în cuvinte şi

conştiinţa lor este, în modul cel mai sincer, tulburată, transfigurată de cuvinte. Acel „vorbeşte adânc” arată o admiraţie neprefăcută şi o aspiraţie din care lipseşte orice urmă de ironie. Ironia este a autorului, nu a personajelor care trăiesc fericite în acest vid al limbajului şi cred cu religiozitate în valoarea vorbelor.

Ironia stă, dimpotrivă, vigilentă, activă, ameninţătoare în spatele vorbelor lui Paţanghel, Modan etc. Personajele, angrenate într-un spectacol, au conştiinţa acestei mistificaţii, participă la desfăşurarea ei şi petrec cu vorbe în care nu cred până la capăt. Autorul este total absent din naraţiune. Rolul lui este luat de personajele care montează şi, după aceea, comentează, singure, piesa de teatru. Ei sunt primii lectori ai comediei pe care o joacă: „Mie îmi place chestia cu bariera, cu ăla grasu”, spune unul dintre cei patru ţărani care ascultă povestirea celui de al cincilea.

Naraţiunea are o construcţie ingenioasă, aproape deloc discutată de comentatorii prozatorului. Care este noutatea ei? *O adunare liniştită* este, înainte de orice, o povestire amânată. Un ţăran merge la munte cu vecinul său şi, întors acasă, povesteşte cum acesta din urmă şi-a dat în petic, s-a abătut, altfel zis, de la normele codului moral ţărănesc. Este limpede că nu întâmplările reale interesează pe ascultători, ci felul în care sunt povestite, realitatea lor, cu alte cuvinte, imaginară. Spectacolul începe (cum va începe mai târziu, în *Moromeţii*, petrecerea din Poiana lui Iocan) cu venirea actorilor şi a spectatorilor (aceiaşi). Matei, Anghelache şi Ţugurlan se apropie de casa lui Paţanghel fără nicio grabă. Unul dintre ei bănuieşte ceva, dar nu vrea să dezvăluie ceea ce bănuieşte. Există în toate momentele naraţiunii un ceremonial, şi el se bazează, în esenţă, pe încetinirea cronologiei. Când ţăranul care a prins capătul unui fir al întâmplării începe să relateze

despre ceea ce a aflat, se opreşte numaidecât: „E!… Dar lăsaţi, că vă spui eu mai pe urmă!” Acest *lăsaţi că vă spui mai pe urmă* sugerează tehnica propriu-zisă a naraţiunii. Când povestirea devine mai coerentă şi desfăşurarea faptelor se precipită, intervine câte un „Stai să vezi, Matei”, „Stai, s-o luăm de la capăt”, „Aşteptaţi, am să vă spun cum s-a întâmplat”, „Dar staţi să vedeţi. Ştiţi că d-aici începe buba”, „Ce am să vă spun acuma, aveţi să vedeţi cum îşi dă Miai în petic”, „Să vedeţi ce se întâmplă a treia zi”, „Ce-am să vă spun acuma e chestie caldă” etc., formule cu dublu rol: *înnoadă*, dar, totodată, *deznoadă* firele povestirii, care, altfel, s-ar termina prea repede, leagă elementele disparate ale istoriei şi încetinesc, în acelaşi timp, curgerea lor pentru a putea introduce nuanţe noi şi a spori curiozitatea ascultătorilor. Tehnică, încă o dată, ingenioasă. Sosiţi în casa lui Paţanghel, ţăranii discută despre starea vremii, despre răutatea câinelui, cer ţuică pe care probabil gazda a adus-o de la munte, după care Paţanghel începe să spună, dar pe ocolite, ce i s-a întâmplat în călătoria lui. Primele elemente sunt vagi, voit confuze, cu intenţia de a atrage atenţia asupra unei situaţii absurde: „Păi, voi vă daţi seama ce înseamnă să pleci la drum, aşa, şi pe urmă, unul o ia la Vadulat cu nasu-n sus şi arde-i la bice cailor, altul ia-o la baltă fără mertic, fără nimic!… Matei, spuneţi voi, aşa, dar să fie-al dracului dacă îmi pasă, mă, cinstit, cum vine, mă, treaba asta?”

Premisele comediei au fost fixate, dar în aşa fel încât ele nu dezvăluie nimic esenţial din subiect. Pregătesc doar ascultătorii pentru ceea ce urmează. Când acelaşi impetuos Anghelache, care stătuse de vorbă cu numitul Miai, vrea să „înnoade” vorba şi să spună ceea ce a aflat, Paţanghel, regizorul, îl opreşte: „Stai, Anghelache […]. Stai s-o luăm de la cap. Adu, nevastă, nişte ceşti. Auziţi, ori am mai luat nişte ţuică, ori n-am mai luat. Te arde pe

beregată.” Anghelache vrea să sară, aşadar, peste câteva trepte ale ceremonialului şi asta nu se poate îngădui. Mai trebuie câteva accesorii pentru ca spectacolul să poată începe. După ce vine ţuica, Paţanghel trece la distribuirea rolurilor, folosind o *deschidere* în stil apostolic: „Dar ascultaţi aicea, să vă spui eu vouă. N-am nicio nevoie. Ce? Miai? Îl dau dracului şi gata! Dar numai aşa, ca sa vedeţi şi voi. Uite, mă, să zicem aşa: Matei, tu eşti Miai, înţelegi? Acum, tu, Miai, mergi cu mine la munte şi, ascultă aici, să te superi tu că nu vreai să-mi dai şi mie merticul tău. Ştii, mă? Adică, eu, Paţanghel, îţi cer ţie, Miai, să-mi dai merticul tău, şi tu să te superi că nu vreai.”

Această bufonerie fină anunţă tema de suprafaţă a nuvelei: supărarea absurdă a culpabilului Miai. Tema va fi reformulată în toate momentele principale ale naraţiunii. Ori de câte ori Paţanghel vrea să tragă din fapte o judecată morală, el revine la ideea *supărării* lui Miai: „eu, eu, Paţanghel, să-ţi cer ţie, Anghelache, merticul tău… şi tu acuma, sfinte drace, să te superi tot tu, fiindcă nu vreai să mi-l dai… Ia spune, Matei?!”… Când pe uşă apare un alt actor, bătrânul Modan, Paţanghel rezumă în două vorbe istoria şi apasă pe morala ei: unul dintre „creştini” cere merticul tovarăşului său de drum şi „tovarăşul nu vrea să i-l dea: se supără că nu vrea şi pleacă singur. Asta e tot”… Absurda premisă este hrănită cu fapte noi. Miai, întors acasă, nu-i răspunde vecinului Paţanghel când acesta, mai concesiv, îi dă bună ziua. Nu-l cheamă să-i taie porcul, cum făcuse în fiecare an, apoi tot el, Miai, îi reproşează lui Paţanghel că n-a venit fără să fie chemat. Amănuntul este speculat cu inteligenţă de Paţanghel, care împinge, iarăşi, faptele spre o perspectivă absurdă: „Mă, ăştia, cum vine daravela asta? Ia staţi niţel. Adică cum? Bine, să zicem că eu, Paţanghel, în chestia cu merticul, am spus o minciună. Că aş fi vândut înaintea lui, dar ce? Cine i-a spus lui că dacă eu vând înainte, o

să-l las pe el singur? El ştia că n-am să-l las. Ei, hai să zicem că nu e aşa cum spun eu. Bine, dar asta, de-acuma cum e? Vine aşa: el, Miai, nu ştie să taie un porc. Eu ştiu. Eu i-am tăiat porcul în toţi anii. Mă chema să i-l tai. Asta e limpede, o ştie toată lumea. Omul ăsta nu m-a chemat pe mine, Paţanghel, să-i tai lui, Miai, porcul. Acuma el, Miai, al dracului, s-a supărat pe mine că n-a vrut să mă cheme? Cum vine asta, Anghelache?"

În fine, motivul supărării mai este o dată exprimat la sfârşitul povestirii, atunci când, după o mie de ocoluri, istoria călătoriei la munte este spusă în întregime. Paţanghel se închipuie pe sine, mergând, culmea bizareriei, să ceară iertare lui Miai: „ «Miai, nu fi supărat că n-ai vrut să-mi dai merticul şi n-ai vrut să mă chemi să-ţi ajut la porc!… Hai, Miai, nu mai fi supărat»… Ei, cum dracu' să pot să fac eu aşa ceva? Care e ăla să vie şi să-mi spună că el ar putea s-o facă, unul cu mintea întreagă? Tu ai putea s-o faci, Ţugurlane?!" Interogaţia care bate şi ea spre absurd face parte din strategia personajului. Paţanghel nu vrea să rămână singur în situaţia anormală în care l-a introdus vecinul său, Miai, şi atunci caută aprobarea şi complicitatea prietenilor săi. Matei, Anghelache, Ţugurlan, Modan sunt chemaţi, pe rând, pe scenă şi interogaţi într-un chip care nu admite răspunsul. Întrebare retorică, vicleană, menită să mărească efectul povestirii şi să implice ascultătorul în desfăşurarea spectacolului.

Faptul că Miai este *străin* de sat este important. Străin, adică, de codul moralei rurale. El a venit în casa bătrânului ţăran Bâzdoveică după ce agonisise bani în altă parte. Pătruns într-o morală tradiţională, cu legi ferme, tătărăşteanul le încalcă brutal, pune mâna pe avutul bătrânului, îşi alungă cumnatul, umblă rău îmbrăcat pentru a cumpăra pământ, „înjură ca un zăltat de toţi dumnezeii" când Bâzdoveică împrumută învăţătorului din sat caii, face, pe scurt, lucruri pe care omul „cu mintea

întreagă", Paţanghel, şi prin el satul, nu le acceptă. În fond, vina fundamentală a lui Miai de aici porneşte: nu respectă legile existenţei ţărăneşti: nu ştie să se poarte în familie, este zgârcit şi apucător, nu este un bun tovarăş de călătorie şi, culmea, tot el este cel dintâi care manifestă o supărare agresivă. Referinţa la acest cod moral ancestral este marcată, în text, de trimiterile vagi la un model preexistent: „ca ăla", „vorba ăluia", „ca omul". Miai a ieşit din *vorba ăluia* şi nu s-a purtat, într-un număr de cazuri, *ca omul.*

Începutul nuvelei este, din acest punct de vedere, semnificativ. Să revenim la el: trei ţărani paşnici observă că alţi doi au plecat împreună într-o călătorie la munte şi s-au întors separat. Asta înseamnă că ceva nu este în regulă, o lege a vieţii ţărăneşti a fost încălcată. De cine şi de ce?: „Păi, taman d-aia, Matei – răspunde unul dintre ţărani. Au fost amândoi, dar dracu' ştie? Am văzut şi eu că nu s-au întors amândoi"… Faptul trezeşte bănuiala ţăranilor obişnuiţi cu alte deprinderi de viaţă. Paţanghel, care cunoaşte totul despre vecinul său Miai („Aş face-o cu oricine, cum ţi-am spus, dar cu el, cu Miai, pe care îl cunosc şi ştiu ce e în el, ei bine, nu mă duc. Modane! Nu pot. Nu mă lasă!…"), nu dezvăluie însă ceea ce ştie decât pe etape, prin intermediul unei povestiri care îşi pierde deseori adevăratul obiect. Căci mai puternică decât demascarea caracterului rău al lui Miai este în *O adunare liniştită* plăcerea povestirii. Ea acaparează şi înfierbântă minţile unor ţărani, într-o seară de iarnă, înaintea căderii întunericului, pe când „satul trosnea de ger şi de tăcere" (singurele elemente date de prozator privitor la cadrul fizic al naraţiunii).

Naraţiunea propriu-zisă se compune dintr-un lung dialog fragmentat în cadrul unui monolog savuros (acela al personajului narator, Paţanghel). Extraordinare sunt în această povestire autenticitatea şi complexitatea limbajului.

Paţanghel vorbeşte în mai multe chipuri, *discursul* său este format din mai multe limbaje. Este, întâi, limbajul folosit în relaţiile cu ascultătorii săi („Dar, luaţi ţuică… Matei, daţi-o dracului"), de-o oralitate afectuoasă, presărat cu întrebări retorice şi cu formule rezumative: „Nu'ş'ce" şi întretăiat de gesturi energice: tăierea aerului cu mâna, lăsarea capului în jos, rămânerea pe gânduri etc. Este, apoi, limbajul lui în funcţie de datele povestirii: când „boieresc", adică ironic, ales, când furios sarcastic, ca în cazul discuţiei cu funcţionarul cu gâtul gros care-i confiscă merticul. Sau subtil ironic, persiflant atunci când personajul parodiază propriul limbaj („Hai, Miai, nu mai fi supărat").

Paţanghel variază accentul în funcţie de situaţie şi de individ. De mare efect în nuvelă este scena botezului din casa lui Miai. O bătrână surdă întreabă mereu pe cuscrul său, Ilie, cum îl cheamă pe băiat, băiatul fiind Mielache, tatăl copilului botezat: „Ce, ce, ce? Ce spui tu, cruscre Ilie? Ai? Naş' Stane. Dar pe băiat cum îl cheamă?"… Scena este de un umor ionescian. Senilitatea este sugerată, aici, prin automatismul verbal. Prozatorul n-are, în fond, alt mijloc de a caracteriza decât limbajul. Şi acela trecut, totdeauna, prin limbajul naratorului central. Povestirea n-ar avea niciun efect în afara acestei comedii a cuvântului care permite totul: şi descrierea unei istorii, şi caracterizarea unui comportament în afara normelor curente, şi o judecată morală implicită. Permite, mai ales, crearea unei situaţii absurde, de mare efect teatral şi, prin aceasta, permite naşterea povestirii. Călătoria lui Paţanghel şi darea în petic, repetată, a lui Miai capătă la urmă, datorită comediei limbajului, proporţii fabuloase. Călătoria a devenit subiectul unei *petreceri* spirituale între oameni inteligenţi. Supărarea reală a lui Paţanghel, singura îndreptăţită, ia forma superioară a ironiei, în timp ce supărarea (absurdă) a vecinului Miai se hrăneşte şi creşte în propria-i mediocritate.

Discursul din *O adunare liniştita* are şi o latură morală, însă morala nu este dată niciodată pe faţă. *Povestirea*, *speculaţia* primează. Când istoria tinde să devină prea limpede şi, mai ales, când istoria se grăbeşte spre o concluzie morală şi, deci, spre o încheiere prematură, Paţanghel răstoarnă premisele ei şi, admiţând că a greşit, acceptă teza contrară: „Bine, să zicem. La început, n-am avut dreptate. A doua oară sunt vinovat. Te cred pe tine şi pe voi toţi. Dar eu nu cred. Şi am să vă spui acuma de ce."

O strategie în spiritul, de altfel, al întregii naraţiuni. Cercul ultim al povestirii n-a fost atins. Cele zece părţi ale nuvelei reprezintă zece vămi prin care trece, în călătoria sa la munte, Paţanghel. Căci adevăratul erou al nuvelei nu este Miai, ci Paţanghel, creatorul şi actorul acestui spectacol de cuvinte. El se serveşte de istoria unui vecin rău şi prost ca să nareze o călătorie extraordinară în afara spaţiului său. Istoria lui Miai piere într-un comic absurd (succesivele lui supărări), istoria lui Paţanghel se constituie, mai expresivă decât cea dintâi, din propriul ei limbaj. Viclenia lui Paţanghel faţă de ascultătorii săi este să-i facă pe aceştia să creadă că este vorba de altcineva, când, în esenţă, el nu se dă decât pe sine în spectacol.

Petru Dumitriu are dreptate să spună despre această carte de debut că „e îndeajuns spre a-l clasa pe autor ca mare meşter al povestirii, al retoricii rurale […] de asemenea, ca scormonitor încăpăţânat şi îndrăzneţ al sufletului omenesc".

Eugen SIMION

REFERINŢE CRITICE

Cea mai originală notă a acestor istorisiri este închisă în alegerea tematică pe care d. Marin Preda o face şi în unele din intenţiile pe care şi le propune. […] Un mare salt pe calea transformării mentalităţii literatorilor noştri e săvârşit apoi, când întreaga carte mărturiseşte dorinţa de a privi mediul ţărănesc sub latura umană.

Psihologicul, în măsura în care el e necesar în textura epică a prozei, a fost considerat impropriu pentru romanul ţărănesc. Ţăranul era considerat prin definiţie un „instinctual", nedemn de o analiză mai fină şi, în definitiv, explicabil prin gesturi. Literatura tinerilor în acest domeniu a urmat brazda adâncă lăsată de docarul înaintaşilor. […]

Marin Preda ne dă în volumul său o serie de tipuri umane, prinse în aspecte şi conflicte diverse. […] „Calul" şi mai ales „La câmp" sunt două exemple tipice de ceea ce s-ar putea numi literatură kafkiană. Ne referim la un fel de a scrie destul de răspândit în romanul recent occidental şi care tinde să dea corespondentul literar al ideii de neliniște (angoasă) teoretizată de profeţiile făcute între patru pereţi de singuraticul profesor danez Soren Kierkegaard.

Neantul se relevă omului prin angoasă, adică printr-o stare sufletească de temere, în care cel ce suferă nu poate numi obiectul fricii, neliniştii sale. […] Pe plan literar, scriitorii care privesc sub acest unghi sau sub cel similar al francezului Albert Camus aleg să redea o imaginară absurditate a vieţii. În mod caracteristic, vor situa omul în cadrul unor întâmplări obişnuite, pe care însă le

vor contempla mişcaţi de ideile de mai sus. […] Viaţa va avea aspectul unui mecanism absurd, al unui automat, funcţionând ca mişcat de o voinţă exterioară. Iată-l astfel pe flăcăul care se scoală dimineaţa şi o ia razna pe câmp, prin ceţuri, cu o teamă ciudată în suflet. Iată şi accentul care se pune pe întâlnirea sa cu un bătrân, pe adversitatea luând naştere brusc între aceşti doi oameni, care nu se cunosc.

De asemenea, omorârea calului din „Calul" e văzută cu un ochi halucinant. Florea Gheorghe merge ca un somnambul, la o operaţie, pe care d. Marin Preda o întârzie şi o prelungeşte cu savantă aplicaţie.

Intenţia de a realiza imaginea absurdului e scoasă în relief şi de citatul din „Nastratin Hogea la Isarlâk" al lui Ion Barbu: „Sfânt trup şi hrană sieşi Hagi rupea din el! '

Asocierea ideii de autoconsumare, pe care poetul o leagă de ideea ciclului, vechiul simbol al alchimiştilor şi al esoterismului, şarpele care-şi înghite coada, d. Marin Preda caută să o localizeze la operaţia de jupuire a calului. […]

În general, Bărăganul d-lui M. Preda apare ca un colţ ceţos de Bretanie, ca o ţară de lande pustii, bătute de un vânt uscat, unde oamenii se mişcă striviţi de o apăsare inexplicabilă.

Ov.S. CROHMĂLNICEANU, „Întâlnirea din pământuri",
în *Contemporanul,* nr. 82, 1948

Cartea lui Marin Preda începe prin ceea ce se numeşte un tur de forţă. Exploziv, invectiva ţărănească izbucneşte din primele cuvinte, aspră, concretă, carnală, mirosind a pământ, plină de patima directă care e atât de firească şi frecventă în apropierea nemijlocită a pământului: „Uitaţi-vă la el, sări-i-ar bolboşile ochilor. De ce tăceţi din gură? Am treizeci de clăi de grâu. Îi sparg capul

ăluia care s-o apropia de mine. Mecanicul mănâncă, mă duc în şira mea, o stropesc puţin şi-i dau foc. Dau foc şi la maşină, mă duc la fiecare şiră şi o aprind, la toate târgile astea cu paie, dau foc la toată aria!”

Poate că apostrofa aceasta nu e lămuritoare asupra felului în care prima din cele două nuvele ale lui Marin Preda este, cum ziceam, un tur de forţă. Iată: invectiva continuă, monologul aproape delirant al omului necăjit continuă, 27 de pagini nu se petrece nimic decât acest lucru uimitor: un om vorbeşte aproape pe nerăsuflate, cu elocvenţa şi frumuseţea pe care i-o inspiră patima şi condiţia firească a graiului ţărănesc. […]

Din mijlocul înşiruirii aproape haotice de imagini verbale, adunate după legi foarte simple ale memoriei asociative, se desprinde, rotunjită, întreagă, echilibrată, construită, o intrigă. Desigur, numai din aluzii. Autorul nu are naivitatea şi buna-credinţă să explice încet, sfătos, ca la taifas, ce se petrece. Îşi ia cititorul de chică şi-l cufundă, ca într-o apă adâncă, în materia vie a întâmplării. La primele rânduri, efectul e înăbuşirea, pricepe despre ce e vorba, dar deodată firul roşu al întâmplării e prins şi atunci cititorul este mai pe de-a-ntregul câştigat, decât prin orice altă metodă de povestire. […]

Un farmec epic, apropiat de atmosfera basmelor populare cu voinici şi zmei, pluteşte în povestirea ce se cheamă, ca şi cartea întreagă, „Întâlnirea din pământuri”. […] Povestea în sine e una de dragoste, de dragoste cucerită bărbăteşte, prin luptă. Tânărul care se îndrăgosteşte de o fată, fiindcă a văzut-o scăldându-se în râu, nu e necunoscut în literatura noastră. Poate că nici duelul cu ciomegele, la care luptătorii vin călare şi cu câte unul sau doi însoţitori, şi care se desfăşoară după reguli nescrise dar stricte, nu e unic. Ce e însă al lui Marin Preda, şi numai al lui, este trezirea pe nesimţite a dragostei în adolescent,

transformarea la care-l supune. Pudoarea cu care se exprimă ţăranii lui Marin Preda, măsura vorbei care totuşi spune tot, te face să înţelegi tot, ridică însuşirile acestei proze la un nivel clasic. Poezia, atunci când este, nu e nicăieri facilă, siropoasă; se naşte, aspră uneori, din specificul întâmplării, al vorbei, al locurilor zugrăvite din câteva cuvinte. Nu poate fi dezlipită de întregul pe care-l alcătuieşte fiecare dintre bucăţile atât de echilibrate ale lui Marin Preda. […]

Dar o poezie, de un soi cu totul special, pătrunde povestea scurtă intitulată „Colina". În aceasta asistăm la naşterea (în somn), reapariţia (în ceaţă, pe drumul ce urcă pe colină), creşterea (în întâlnirea cu un bătrân care piere în ceaţă) a unui sentiment de frică specific mediului sătesc, sau, mai bine, specific omului care trăieşte aproape de natură. Este teama pe care grecii vechi o numeau panică şi pe care o găsim descrisă la Marin Preda pe scurt, dar aproape cu desăvârşire. În câteva pagini, autorul a făcut un eseu de psihologie descriptivă asupra complexului ciudat care-l cuprinde pe omul singur în prezenţa pădurii şi a pământului. Este încă un tur de forţă şi o bucată de antologie.

Există un fel de singurătate care poate fi la fel de tulburătoare ca şi cea de mai sus: singurătatea în faţa morţii. Este aceea pe care o zugrăveşte Marin Preda în bucata „Calul". Un ţăran îşi scoate dis-de-dimineaţă calul bătrân din ogradă, îl duce la marginea satului, într-o groapă întrebuinţată de tot satul în scopul anumit, îl ucide şi-l jupoaie de piele. Cutremurarea omului în faţa morţii pe care o dă – şi care, deşi fiind a unei dobitoace, nu e mai puţin stingerea unei vieţi – a fost simţită adânc de Marin Preda şi, psihologic, bucata are aceeaşi valoare ca şi „Colina".

Mai puţin intense, de un dramatism mai puţin tulburător, sunt povestirile din „O adunare liniştită", care pun în scenă un fel de *Decameron*

sau *Heptameron*, adică o adunare de oameni care stau de vorbă şi povestesc întâmplările. Povestitorul aici (dar bănuim că „O adunare liniştită” nu e decât un fragment) este Paţanghel, plin de umor şi psiholog subtil – poate nu departe de autorul însuşi. […] Marin Preda este interesat nu numai de umanitatea armonioasă, normală, care-ţi încălzeşte inima, aşa cum o vedem la Ilie Resteu, săracul revoltat, sau la feciorul din „Întâlnirea”. El se apleacă cu multă, prea multă luare-aminte asupra acelor aspecte marginale şi extreme ale vieţii omeneşti, care nu pot fi exprimate decât prin aluzie şi nicidecum împărtăşite, aşa cum sunt, altora: asupra aspectelor inumane ale omului. Există, desigur, în fiecare om latura de umbră, frica iraţională din „Colina”, durerea cumplită de a provoca suferinţă, ca în „Calul”. Există şi impulsiunea oarbă a instinctului sexual, pe care Marin Preda o pune în scenă în bucata „La câmp”, unde doi ciobani siluiesc o fată. […] Cartea lui Preda nu e decât un început, care e de ajuns spre a-l clasa pe autor ca mare meşter al povestirii, al retoricei rurale, al compunerii epice de dimensiuni reduse; de asemenea, ca scormonitor încăpăţânat şi îndrăzneţ al sufletului omenesc. Dar totul, în cartea lui Marin Preda, este povestire, încercare a puterilor, puteri pe care le vedem mari, dar aplicate încă – ca la un luptător începător – în punctele care rezistă, nu în punctele de echilibru ale realităţii, unde apucând-o, o poţi cuprinde întreagă.

Petru DUMITRIU, *Despre viaţa şi cărţi*,
Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1954, pp. 38-44

Marin Preda şi-a reunit o bună parte din opera nuvelistică (lipsind din recenta antologie câteva dintre povestirile cuprinse în volumul de debut din

1947) sub vechiul titlu, *întâlnirea din pământuri.* Cele trei povestiri de la începutul culegerii („Întâlnirea din pământuri", „în ceată" şi „O adunare liniştită") aparţin perioadei de debut a scriitorului. Trecând peste evidentele lor calităţi literare, ele ne apar azi deosebit de interesante prin raportarea lor la opera de mai târziu a lui Marin Preda.

Dacă rivalitatea erotică a celor doi flăcăi din „Întâlnirea din pământuri" şi crâncena bătaie cu care se încheie episodul, prin relatarea lor sobră, lipsită de accente lirice, indică doar o modalitate specifică de a concepe epicul (pe care, de altfel, o regăsim şi în celelalte opere de tinereţe), „în ceată" şi „O adunare liniştită" anunţă, în mod cert, două direcţii principale de investigaţie tipologică ale scriitorului. Ilie Resteu din „în ceată" se înrudeşte îndeaproape cu Ţugurlan din *Moromeţii,* dar şi cu eroii din nuvelele de mari dimensiuni, Ilie Barbu, Anton Modan, Vasile Bodescu, iar Paţanghel din „O adunare liniştită" este o evidentă primă variantă a lui Ilie Moromete. Resteu reprezintă, în cadrul orânduirii bazate pe inegalitatea socială, condiţia sărăciei şi a exploatării extreme a ţăranului, care îl duce la răzvrătire, la impulsul vindicativ irezistibil, anarhic. Ilie Resteu e dur, lipsit de speranţe (mizeria nu-i îngăduie să le aibă), stăpânit de o mânie care arde mocnit, neobservată, dar care, provocată, poate oricând izbucni, cu o disperată impetuozitate. După două zile de muncă extenuantă pe batoză, când rămâne cu grâul netreierat din cauza lui Beleagă, conducătorul cetei sale, Resteu nu-şi mai poate domoli revolta. […] întreaga povestire e concepută ca un monolog al lui Ilie Resteu (rostit ca în prada unui delir) cu accente de intens patetism. Cu nuanţe psihologice schimbate, tipul lui Resteu va fi reluat de Marin Preda în construcţii epice mai ample. În *Moromeţii* vom regăsi la Ţugurlan duritatea şi impulsivitatea lui, lipsa lui de iluzii. […]

Paţanghel, din savuroasa povestire „O adunare liniştită” e – cum arătam – o prefigurare a lui Moromete. Găsim la el acel amestec de candoare şi inteligenţă ascuţită, acel joc între sinceritate şi disimulare (disimulare însoţită totdeauna de o intenţie de umor), acea voluptate de a discuta, de a povesti, atât de specific „moromeţiană”. Lui Paţanghel îi lipseşte însă dorinţa nemărturisită şi oarecum patetică de a se autoiluziona, dorinţă care constituie una din premisele dramei lui Moromete. Din ce povesteşte Paţanghel se desprinde zâmbetul omului liniştit, echilibrat, care are un simţ exact al personalităţii sale. Superioritatea sa (exprimată prin formulele unei umilităţi ironice sau, alteori, printr-o exagerată uimire, simulată în faţa unor comportări reprobabile ca acelea ale lui Miai) se întemeiază pe o nuanţată sensibilitate epică, dacă se poate spune aşa. […]

În cronologia spirituală a eroilor din nuvelele lui Marin Preda care abordează o tematică actuală, aceasta e prima etapă: revelaţia libertăţii şi, simultan, a responsabilităţii. Forţele latente ale celor mutilaţi sufleteşte de o inumană exploatare se trezesc brusc. […]

Descrierea unor fenomene de ordin social sau moral atât de complicate ca acestea nu era, fireşte, uşoară. Sunt, în cele trei ample nuvele ale lui Marin Preda, momente când scriitorul e înclinat să simplifice, chiar să accepte unele clişee. Critica a relevat aceste deficienţe şi nu e locul acum să revenim asupra lor. Ceea ce am urmărit în cronica noastră a fost evoluţia în nuvelistica lui Marin Preda a unuia dintre cele două tipuri originale pe care prozatorul le aduce în literatura română.

Matei CĂLINESCU, „Întâlnirea din pământuri”,
în *Gazeta literară*, nr. 32,1960

Întâlnirea din pământuri, cu nuvelele de debut, constituia deja o operă reprezentativă. Pe linia unei nuvelistici tradiţionale a satului, a nuvelisticii care polemiza implicit cu orice viziune idilică a vieţii ţărăneşti. […]. Satul lui Marin Preda nu servea nicio teză decât, poate, că nu există o lume aparte a satului decât ca ipostaziere firească a condiţiei umane. Nu e nici păstrătorul virtuţilor strămoşeşti, nicio omenire rămasă pe scara primitivităţii. Nu e nici mai bun, nici mai rău decât oraşul, ci un alt fel de a trăi aceleaşi probleme umane. Satul lui Marin Preda era satul văzut de un ţăran autentic, fără iluzii şi fără desperare, cu luciditate comprehensivă în faţa socialului ca şi a psihologicului. „La câmp" era o imagine rece şi amorală a unei lumi amorale, însă netrecute de la instinctual la reflexiv, cu al doilea sistem de semnalizare reprezentat abia de o sumară comunicare articulară. Însă „În ceaţă" era dintr-odată imaginea unei alte lumi, a apelului la conştiinţă, în care izbucneşte revolta unei umanităţi rănite în drepturile şi demnitatea ei. Ţăranul nu e unic, cum îl vedeau şi unii şi alţii dintre cei ce îl idealizau sau îl ponegreau, nu e un tip multiplicat la infinit în variante individuale fără individualitate. Dimpotrivă. E cel din „La câmp" şi cel din „În ceaţă. O adunare liniştită" era o polemică implicită cu tradiţionala şezătoare trandafirie. Aici e o confruntare de *psihologii individuale* care diferenţiază calitativ psihologia ţărănească, nu o vede ca pe o variaţie pe aceeaşi temă. Psihologia ţăranului îmburghezit e judecată cu un fel de uluire, ca o monstruozitate, de psihologia ţăranului care-şi păstrează nealterată demnitatea umană. Un fel de poet – prin viziunea sa interiorizată, nu prin lirism – îl judecă pe semenul său pragmatic şi egoist, exponent al realităţii însăşi. Marin Preda este „comportist" uneori, dar mai ales analist, descoperind resorturile complexe ale individualităţilor rurale.

Savin BRATU, „Însemnări despre nuvela românească contemporană”,
în *Viaţa românească*, nr. 12, 1964

Debutul lui Marin Preda, prin acuta lui originalitate, are o deosebită însemnătate pentru evoluţia prozei româneşti; şi fiindcă nici la apariţia volumului – *Întâlnirea din pământuri* (1948) – ce-i cuprindea schiţele, nici după aceea, nu numai că nu s-au subliniat aspectele noi pe care le surprinsese scriitorul, dar s-au bâiguit chiar expresii depreciative, socotesc necesar să analizez mai pe larg cartea nu numai dintr-un act de dreptate, ce trebuia odată făcut, dar şi fiindcă socotesc că valorile ei fecunde sunt departe de a se fi epuizat şi că *Întâlnirea din pământuri* mai are încă un cuvânt de spus în dezvoltarea viitoare a prozei noastre. Vreau să fac de la început o precizare, şi anume că debuturile de acest fel, adică cele în care să se manifeste cu precizie un univers artistic propriu, sunt – cel puţin în literatura noastră – extrem de rare. […] La aproape 20 de ani de la strângerea lor în volum, schiţele lui Marin Preda dovedesc o stăpânire a meşteşugului, o tensiune şi o economie epică, negând vârsta autorului.

Fiindcă, orice s-ar zice, dacă lirismul este incontestabil al tinereţii, în aşa măsură încât, după 30 de ani, în majoritatea cazurilor, un poet rareori face altceva decât să se imite sau să se rafineze, într-atât poezia e indispensabil legată de vârsta viselor, iar excepţionalitatea excepţiilor nu face decât să confirme regula, în schimb, proza e a maturităţii, exprimând o îndelungată cunoaştere a oamenilor şi a ta însuţi, subtilitatea relaţiilor sociale şi o supunere tenace a stilului, care e omul. […]

Firescul în artă e suitor; bineînţeles că scriitorul nu urcă o scară în care fiece carte e o treaptă, nu, dar în linii generale e firesc ca evoluţia sa să fie ascendentă. În schimb, de cele mai multe ori, tânărul scriitor este un copil ce învaţă să vorbească şi să meargă în public, în vreme ce critica, înlăcrămată de emoţie, îi strigă: „Copăcel! Copăcel!”. Marin Preda ne-a scutit de acest spectacol educativ, apărând în faţa noastră artisticeşte format. Când un scriitor devine autorul unei cărţi însemnate, succesul său luminează retroactiv, i se retipăresc şi reinterpretează primele lucrări, căutându-se acolo germenii operei desăvârşite; dar *Întâlnirea din pământuri* merită citită nu numai fiindcă autorul ei a scris *Moromeţii*, ci şi pentru propria ei valoare literară. Dacă până acum am evidenţiat raritatea unui asemenea debut, e timpul să analizăm în ce constă originalitatea scriitorului, noutatea viziunii lui artistice şi particularităţile scrisului său; dar şi aici vreau să atrag atenţia asupra faptului ştiut că, descriind lumea satului, Marin Preda alegea o temă extrem de dificilă, fiindcă, după Creangă şi Slavici, Sadoveanu şi Rebreanu, Galaction şi Zaharia Stancu, părea nespus de greu, dacă nu imposibil să se mai spună ceva nou, cu atât mai puţin să apară o nouă viziune a satului tradiţional.

Cred că principala caracteristică a originalităţii lui Marin Preda provine din faptul că Ţăranul încetează de a mai fi obiect şi devine subiect. Viaţa satului fusese descrisă cu talent, cu simpatie, cu dragoste, şi mari scriitori încercaseră să cunoască, să explice, să apere modul de viaţă ţărănesc; toate acestea presupuneau însă o distanţă între scriitor şi muncitorul plugar, distanţă care, la autorul *Moromeţilor*, dispare fiindcă literatura devine însuşi modul de expresie al ţăranului de la Dunăre. […]

Ca şi la Rebreanu, psihologia ţăranilor lui Preda presupune o acumulare lentă şi tăcută cu final

exploziv. […] Eroii lui Preda reacţionează şi ei în doi timpi: primul timp e acumulativ, lent, apercepţia e atenuată;

În al doilea timp, exploziv, senzaţia produce o reacţie exagerată. De aici, impresia de suciţi pe care o produc toţi moromeţienii la o lectură superficială: ei se supără „din nimica" şi deosebirea dintre faptul întâmplat şi reacţie pare disproporţionată. Dacă mecanismul psihologic este asemănător cu cel folosit de Sadoveanu şi Rebreanu, suprimarea distanţei, de care am vorbit, duce la un rezultat mult deosebit: evoluţia procesului acumulativ e văzută pe dinăuntru, participăm la acumularea tensiunii, suntem angrenaţi în raţionamentul personajului; cu alte cuvinte, Marin Preda nu descrie, ci exprimă. […]

Remarcăm, în treacăt, naraţiunea alternativă, tehnică foarte modernă, condusă strălucit, ce se învecinează cu povestirea tradiţională („O adunare liniştită"), cu tehnica ei complicată de unde graba este exclusă. […] E aici rafinamentul narativ, cu ocoluri şi pauze savante, din *Hanul Ancuţei.* Nu e de mirare ca un tânăr prozator să stăpânească două modalităţi – una modernă, alta tradiţională – atât de diferite?!

La o lectură mai atentă, „O adunare liniştită", divan oriental în care se defineşte noţiunea de omenie, apare tot atât de complicată şi de modernă în structura ei intimă. Aici, momentul exploziv e atenuat faţă de „În ceaţă"; supărarea lui Paţanghel faţă de vecinul său, Miai, ce-şi pierduse omenia, are rădăcini temporale mai adânci, motivele sunt numeroase, dispuse pe un spaţiu de timp mare, numai că povestirea nu urmează ordinea cronologică, ci amestecă – aşa cum se întâmplă, de fapt, într-o conversaţie – timpurile; nu numai că acumularea emotivă a fost lentă, dar şi explicitarea ei e copioasă.

„Întâlnirea din pământuri" şi „Înainte de moarte" surprind, fiecare, momente explozive, dar

de altă natură. Un băiat descoperă iubirea, un bărbat descoperă moartea: două praguri ale cunoaşterii, intrarea în maturitate, părăsirea vieţii. Ambele iniţieri sunt violente, angajează întreaga fiinţă; temporalitatea e comprimată, tot timpul din lume s-a concentrat în prezent, acumularea nu mai există, sau s-a săvârşit pe ascuns, fără ca cei doi să prindă de veste. Ambele mişcări au caracter de destin, un tragism interior, de unde măreţia simbolică a gesturilor, ce nu mai reprezintă câte un individ, ci speţa umană. […]

Dacă personajele lui Marin Preda sunt, neîndoielnic, fixate social ca ţărani munteni din satul antebelic, întâlnirile lor au valoare universală, de aici emoţia noastră. Oricât de particulară e vorbirea, oricât de fin, precis e dotat comportamentul lor, semnificaţia la care se înalţă povestirile angajează natura umană.

Paul GEORGESCU, „Recitind *Întâlnirea din pământuri”,*
în *Viaţa românească*, nr. 9,1965

„Scenele” din viaţa satului, care au constituit prima etapă în formaţia literară a lui Marin Preda, au mărturisit din capul locului – prin expresivitatea lor plastică, concretă până la nuanţele intime – sursa lor autobiografică.

Transcris frust sau sublimat, stilizat şi încorporat în crâmpeie care lăsau să se deducă pentru lucrările următoare virtualitatea unor pânze mari viitoare – universul prozei scriitorului s-a alcătuit mai întâi din sedimentele copilăriei. […]

Există o primă versiune a episodului final din povestirea lui Paţanghel despre Miai, vecinul său pornit pe drumul înavuţirii, în „O adunare liniştită”. Schiţa este prezentată ca o lamentare a bătrânului Manolea (viitorul Bâzdoveică), care şi-a silit fata să se mărite cu Ilie Ghioc (cel ce va deveni Miai); oamenilor adunaţi el le istoriseşte

mai întâi purtarea ginerelui său în armată unde, ajuns sergent, îl muştruluieşte fără milă şi-l trimite la carceră pe un flăcău din sat pentru că nu l-a onorat îndeajuns – apoi chiar scena din „O adunare liniştită", cuprinzând turbarea lui Ilie când află că socrul său a acceptat să-şi trimită căruţa la o prestaţie pentru şcoală. Mai extinsă decât în forma finală, schiţa are o construcţie admirabilă şi e păcat că autorul i-a sacrificat unitatea pentru a o încorpora – parţial – în altă lucrare. […]

Problema realizării unui univers propriu, caracteristic, este esenţială în concepţia lui Marin Preda despre originalitate literară, şi efortul său a fost mereu îndreptat în altă direcţie, sub raportul preocupărilor teoretice şi sub acela al literaturii propriu-zise. Chiar unele din lucrările sale de debut – *Strigoaica*, *Nepotul* etc. — le-a socotit oarecum exterioare universului său specific şi le-a lăsat în chip nedrept în afara volumului *Întâlnirea din pământuri*, când l-a alcătuit în 1948, şi chiar la actuala culegere din nuvelistica sa. *Univers propriu*, *ton specific* (ale romanului şi, prin extensiune, ale literaturii unui scriitor), iată termeni care indică o constantă grijă pentru un profil distinct, nu doar prin mediul de extracţie a eroilor şi problematicii sau prin coloratura stilistică inerentă, ci printr-un complex de factori, uneori chiar dificil de explicat şi de clasificat, datorită cărora însă o carte nu se aseamănă cu alta –, chiar în cadrul operei aceluiaşi autor – şi cu atât mai mult un scriitor nu poate fi confundat cu altul în ansamblul unei literaturi. […]

Cum se prezintă din acest punct de vedere *universul* prozei lui Marin Preda; care este *tonul, timbrul afectelor* din romanele şi nuvelele sale, din care-i deducem originalitatea şi locul în literatură?

Mai întâi, în chip firesc, a existat o evoluţie a însăşi teoriei proprii asupra acestei chestiuni, un continuu proces de cristalizare şi precizare a ei, asupra căruia nu vom insista. Esenţiale rămân

faptele literare care concretizează teoria sau, dacă e cazul, se opun ei.

Universul iniţial alcătuit din eroii săi specifici, aparţinând lumii satului, din viziunea lor ţărănească asupra existenţei în general, asupra marilor probleme umane şi sociale, n-a rămas, în măsura anunţată, unitar. El s-a compus din efluviile bogate provenind din viaţa citadină, devenită familiară scriitorului într-o perioadă de sedimentări şi experienţe cel puţin tot atât de temeinică şi de îndelungată ca şi aceea a impregnărilor copilăriei. […]

Dacă *universul rustic* al scriitorului s-a lărgit în principal cu dimensiunea citadină şi cu implicaţiile ei de viziune, eroi, problematică, decor etc. — *tonul* său specific, acel *timbru al afectelor*, a cunoscut nu mai puţin o complexă dezvoltare. De la *scenele* în care sunetul autentic, mişcarea autentică a eroilor – ţărani – erau esenţiala preocupare şi calea prin care se realiza „armonia intimă" a schiţelor de debut (*Pârlitu,* „Strigoaica", „În ceată" şi, îndeosebi, „O adunare liniştită"), treptat elementele analizei psihologice deţin locul primordial (un început este nuvela *„Întâlnirea din pământuri",* culmea o constituie *Moromeţii),* pentru ca să rezulte în ultimele lucrări, de la *Ferestre întunecate* la *Risipitorii*, o proză de observaţie densă – autorul spune numai „concentrată" – în care se regăseşte, stilizat, desubiectivizat cu totul, tipul de înregistrări ale primei perioade. […]

Elementele care compun universul rustic al lui Marin Preda indică intenţia evidentă a cuprinderii unei istorii a ţărănimii din câmpia Dunării, la confluenţa a două orânduiri. Expoziţiunea o făceau schiţele şi nuvelele debutului, cu personaje explozive, uneori în stări primare de exaltare, în momente de explozie, de consumare bruscă a energiei, în descărcări pasional-erotice sau simplu disperate („întâlnirea din pământuri", „La câmp",

„Calul”, „Dimineaţa”), alteori în solilocuri autoanalitice în care latura socială ocupă un rol primordial („în ceată”, „O adunare liniştită”). […]

Care poate fi perspectiva dezvoltării mai departe a unui scriitor cu o astfel de biografie literară, atât de pregnant şi distinct constituită, la o vârstă când orice direcţii noi, orice îmbogăţiri sunt totuşi nu numai cu putinţă, ci chiar de aşteptat? Consecinţele în plan literar ale experienţelor de până acum sunt greu de prevăzut, de vreme ce, după o aparentă stabilire la universul rustic al *Moromeţilor*, a apărut atât de complex conturat universul citadin din *Risipitorii.* Vârsta, traiectoria străbătută, îndreptăţesc presupunerea unor noi cărţi care să surprindă. Căci drumul lui Marin Preda de la *întâlnirea din pământuri* până la *Risipitorii*, definind cel mai reprezentativ prozator aparţinând generaţiei de scriitori din ultimul sfert de veac, este departe de a se fi oprit.

Mihai GAFIŢA, *Prefaţă* la vol. Marin PREDA, *Întâlnirea din pământuri,*
Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966, pp. VI-XXXI

Cu privire la primele creaţii ale lui Marin Preda, în critica literară s-au folosit următoarele etichete: „galeria de cazuri”, „fiinţe elementare cu trăsături bestiale, oameni instinctuali, nefireşti, morbizi, nereali” etc., sau, dându-se dovadă de indulgenţă, „creaţii adânc atacate de morbul naturalismului”. Trecându-se ulterior la analizarea nuvelei „Desfăşurarea”, s-a spus că este o nuvelă „remarcabilă”, „o imagine complexă a realităţii” etc. Dar se poate explica cu adevărat succesul repurtat de scriitor, saltul înregistrat în creaţia sa dacă nu se studiază totodată acele elemente realiste care există de la început în opera lui M. Preda? […]

Nici dragostea nu este înfăţişată la Marin Preda cu lacrimi de limonadă. Dugu lui Paţanghel, pentru a putea-o iubi pe Drina lui Palici, trebuie, ca-n basme, să se lupte întâi în „Pământuri" cu măgădăul Achim-Achim. De altminteri, deasupra întregii nuvele stăruie o atmosferă de basm. […] în lupta dintre Dugu şi Achim-Achim, învinge Dugu, cel mai tânăr, cel mai firav, cel mai frumos şi cel mai cinstit luptător. Ca-n basme, unde fratele cel mic este mai viteaz decât fraţii săi mai mari şi unde întotdeauna eroul este cel de al treilea frate, cea de a treia soră, cea de a treia zână. […]

Că eroii lui Marin Preda au o fire deschisă, că-i caracterizează ingenuitatea sunt constatări prea comune pentru a mai interesa. Autorul are însă, ca orice prozator realist, obsesia dinamicii realului, astfel încât intuieşte faptul că sensurile acestei candori şi exuberanţe juvenile n-au o valoare absolută, ci în anumite cazuri pot reprezenta limite sau chiar întârzieri de ordin spiritual.

Ceea ce îl interesează în fond pe Marin Preda este reprezentarea concretă a treptelor unei evoluţii sufleteşti pe care trebuie să le cucerească „umiliţii şi obidiţii" de altădată pentru a ajunge la profilul moral al omului contemporan – şi aceasta cred că a făcut ca, la data apariţiei, nuvelele de faţă să aibă o însemnătate care nu poate fi micşorată.

Al. OPREA, „Nuvelele lui Marin Preda",
în *Luceafărul,* nr. 34-36, 1966

Prima carte a lui Marin Preda – *Întâlnirea din pământuri* – a stârnit emoţie la apariţie (în 1948), dar adevărata ei valoare nu s-a observat atunci. E o întrebare dacă şi mai târziu s-au relevat aspectele esenţiale.

Alături de *Moromeţii,* ea este una din operele importante ale literaturii contemporane, mai mult, reprezintă un moment decisiv în evoluţia „prozei

ţărăneşti", prin caracterul polemic al viziunii. S-a remarcat adesea marea autenticitate a acestei viziuni, nu şi de unde provine ea. Dar autenticitatea artistică este o noţiune relativă: nu numai fiindcă ceea ce într-o epocă apare ca autentic se relevă în alta ca inautentic, dar şi fiindcă, într-un fel, autenticitatea artistică este efectul unei iluzii. Literatura implică, în raport cu viaţa din care se inspiră, exagerarea, deformarea, adică un *patetism* anumit, pe care-l putem compara cu emfaza ce deosebeşte vorbirea actorului pe scenă de vorbirea obişnuită. Pateticul este o condiţie a literaturii şi totodată germenele ei de falsitate, minciuna ei virtuală, care o roade pe dinăuntru, lent, dar inexorabil: orice literatură începe prin a părea „viaţă autentică" şi sfârşeşte prin a părea „literatură". […] *întâlnirea din pământuri* readuce pe ţăran într-un spaţiu ce pare mai normal; îl observă în existenţa lui obişnuită, şi nu recompune această existenţă într-un mare tablou, mişcat de legi cosmice, ci o fărâmiţează în scene, în instantanee. Fără îndoială, este la mijloc un nou realism, o încercare de a zugrăvi viaţa ţăranului cât mai direct, cât mai fără literatură. „Banalitate" a „feliilor de viaţă", ce a fost remarcată din prima clipă; pentru ca timpul (şi imitatorii) să dezvăluie apoi procedeele secrete, literatura, adică un alt patetism, care a făcut din Moromete un „morometian" şi din „morometieni" o adevărată familie de spirite. […]

Spre deosebire de începutul romanului *Ion* al lui Liviu Rebreanu, începutul povestirii lui Marin Preda [„Amiază de vară"] creează altceva decât impresia de firesc, de lume care se aşază şi se ordonează în tiparele impuse de autor, creează o puternică impresie de mister. Poarta pe jumătate închisă, „prin care trecuse sau venise cineva", e la fel de misterioasă ca şi furca sau urmele de tălpi. Toate par semne pentru o existenţă supranaturală, indică o lacună în acest univers meticulos zugrăvit

şi coerent. (Într-o nuvelă a lui Karel Capek, e vorba de nişte urme de paşi pe zăpadă care se curmă inexplicabil ca şi cum cineva s-ar fi evaporat în acel loc: greu de sugerat un climat de taină mai copleşitor!) Se observă deci că în vreme ce la Rebreanu procedeul, decurgând normal din criteriile naturalist-obiective ale prozei scriitorului, poate fi interpretat ca un loc comun al începutului, cu atât mai convingător cu cât sugerează amploarea existenţei, la Marin Preda el provoacă senzaţia de nefiresc.

E interesant, de altfel, că autorul *Moromeţilor* apelează la acest procedeu într-o povestire aproape fantastică precum „Amiază de vară" şi niciodată aiurea. Întârzierea omului la Rebreanu se explică prin locul secundar pe care-l ocupă în ordinea cosmică: după natura fizică, mai cuprinzătoare, dată dinainte, incluzându-l şi pe el, ca un cadru general. La Marin Preda, natura fiind dezvăluită prin ochiul omului, orice întârziere produce stupoare, ca şi cum o fisură ciudată s-ar fi ivit în structura fizică şi socială. […] Când povestirea se bazează pe observarea unei relaţii umane sau sociale normale, Marin Preda fixează din capul locului punctul de perspectivă. Un personaj este introdus în scenă şi ceea ce urmează va fi văzut prin intermediul lui. Locul povestirii îl ia reprezentarea directă. Se face simţită o tehnică precisă, pe care Marin Preda a putut s-o constate într-o parte a operei câtorva prozatori americani, foarte traduşi în deceniul al cincilea, precum Calwell *(Drumul tutunului*), Steinbeck (*Fructele mâniei*), Hemingway *(Pentru cine bat clopotele*). Prozatorul nu mai este (la niciunul dintre aceştia, la Marin Preda însuşi) un povestitor: dispare, astfel, şi o altă convenţie, expresie şi ea a vechiului patetism. Cel mai apropiat dintre prozatorii români de Marin Preda, Slavici (la care este chiar o scenă cu un ţăran ce vorbeşte dimineaţa cu caii în grajd, la fel ca Ilie Barbu), era încă un povestitor. […] La

Marin Preda, reprezentarea devine dominantă. Extraordinara autenticitate nu se poate explica fără înţelegerea acestei existenţe în relief a peisajului, a personajelor, a dialogului. *Povestirea* îndepărtează sau amână, este un ceremonial care pune între autor şi lumea evocată o distanţă. *Reprezentarea* în schimb aduce totul în prim-plan. […]

Renunţând la povestire, autorul renunţă de fapt la privilegiul de a şti totul; Sadoveanu, Rebreanu ţineau în mână toate firele acţiunii şi toate destinele; Marin Preda pare a afla ce se întâmplă odată cu cititorul, peisajele sau eroii i se revelă treptat, pe măsură ce intră în unghiul său de vedere. Autorul nu mai joacă niciun rol în naraţiune, el este doar un fel de „al treilea personaj". Raportul însuşi dintre autor şi personajele sale s-a modificat. […] La Marin Preda se petrece acest fapt surprinzător: autorul e cel ce începe să semene cu personajele sale, însuşindu-şi gândirea sau limbajul lor. Marin Preda începe să se comporte „moromeţian".

Această obiectivitate nu e, desigur, decât tot o iluzie fiindcă, în fond, nuvelele reprezintă (cum ar putea fi altfel?) o organizare anumită a realului, un *parti-pris* asupra realului, care este al autorului. Important este însă că autorul se obiectivează atât de bine încât trebuie să răscolim textul spre a-i bănui prezenţa. Când în schiţa „Calul" (ca să dau un exemplu) Florea Gheorghe coboară în văgăună cu calul spre a-l ucide, razele soarelui umplu deodată „cu lumina lor roşie întreaga văgăună". Iată o prevestire a ritualului crud ce se va înfăptui în acel loc şi care presupune un punct de vedere exterior. […] Locul autorului-povestitor îl ia personajul-povestitor. Şi aproape toate personajele nuvelelor lui Marin Preda au un mare talent literar. Paţanghel, în primul rând, dar şi Dugu (când povesteşte cum a văzut-o pe Drina la gârlă, episod ce aminteşte, de altfel, de unul asemănător dintr-o

nuvelă a lui Galaction), Ilie Resteu, al lui Teican şi alţii. […]

În proza *Întâlnirea din pământuri* reapare tema literaturii, iar autenticitatea, spre care naratorul a tins tot timpul, îşi revelă substratul literar profund şi inalterabil.

Nicolae M ANOLESCU, *Prefaţa* la vol. Marin PREDA,
Întâlnirea din pământuri,
Editura Eminescu, Bucureşti, 1973, pp. V-XI

Cu adevărat insolită este apariţia lui Marin Preda, *Întâlnirea din pământuri* (1948). Volumul acesta de proze scurte aparţine de drept noii literaturi, însă după o sumară receptare convenţional-favorabilă este contestat sub acuzaţia de „naturalism" şi „obiectivism". O inovaţie categorică, primită ca un defect de „principiu" – iată începutul noii schisme estetice. […]

În adevărata ei semnificaţie, *Întâlnirea din pământuri* este descoperită de critică abia în deceniul şapte. În 1973, sub acelaşi titlu, apare ediţia definitivă a nuvelelor şi povestirilor, adăugând la cele opt piese ale debutului încă şase, de altă natură însă. În prefaţa volumului, Nicolae Manolescu stabileşte cu fineţe ineditul poeticii naraţiunii, poetică văzută în polemică directă cu ceremonialul povestirii de tip sadovenian şi cu epopeicul, specific lui Liviu Rebreanu. Raportarea la cele două modele se impune de la sine: Marin Preda intră în literatură tot prin investigarea universului rural. Ineditul viziunii sale vine aici dintr-o altă relaţie decât la predecesori: a omului cu natura. E o relaţie de familiaritate, fenomenele naturale nu sunt producătoare de fior cosmic. Singurul şi marele mister rămâne pentru prozator cuvântul. Prin el, personajele […] descoperă plăcerea de a „juca" abil comedia umană, „de a privi în sinea noastră caracterul celorlalţi şi a face

din asta apoi o adevărată sărbătoare", după expresia autorului. Natura este un univers de semne care pot fi văzute ca atare şi reprezentate; un univers univoc aşadar. Semnele naturii umane sunt însă echivoce, ele trebuie interpretate. De aceea, spunea cineva, imaginaţia lui Marin Preda este, în esenţă, semantică. Să revenim la prozele scurte. Sunt cuprinse aici câteva „scene" din viaţa unui sat din câmpia dunăreană, insignifiante în aparenţă, dar tocmai în aceasta constă noutatea; de fiecare dată avem de-a face cu o criză trăită direct de către personajul care fie că o relatează el, pe măsură ce o descoperă, fie că este relatată de vocea auctorială, absolut neutră. Pentru primul caz, exemplară rămâne nuvela „O adunare liniştită". Doi ţărani din câmpie pleacă la munte să vândă porumb. Unul, Paţanghel, descoperă uimit că nu îşi cunoştea vecinul, miezul nuvelei constituindu-se din ceremonialul acestei descoperiri în faţa unui auditoriu. Paţanghel devine astfel personajul-narator care evocă un trecut, o istorie anume, într-un prezent vocal, singurul de fapt important pentru el, pentru că oratoria sa este, în fond, un fel de discurs interior prin care încearcă să-şi înţeleagă propria viaţă. […] Acelaşi discurs interior, actualizat oratoric şi declanşat de o criză a demnităţii, apare în schiţa „În ceaţă". La extrema cealaltă se află naraţiunile obiectiviste (behavioriste, s-a sugerat, după modelul prozei americane tip Hemingway sau Caldwell) ale realismului brutal. Crizele sunt preponderent instinctuale, biologice, dar, în orice caz, nu declanşează atrocităţi aşa cum îndeobşte se spune. Relatate fără niciun fel de participare şi explicaţie din partea naratorului, ele închid nişte mistere „naturale", vecine cu fantasticul în „Colina" şi „Amiază de vară"; interesul lor rezistă în tehnică, în esenţă cinematografică. Sensul e dat de montajul scenelor, de relieful reprezentării. În „La câmp", doi ciobani tineri găsesc o fată adormită şi

o violează. Regimul imagistic torid, realizat într-un ritm sacadat, impersonal, reprezintă exterioritatea impenetrabilă a lumii în care omul acţionează pur şi simplu, impulsionat de nişte forţe la fel de obscure. Aceeaşi privire rece, detaşată, este proiectată asupra unui ritual al cruzimii, uciderea unui cal, unde, însă, în mod subtil apare sugestia morţii ca iniţiere, prin descrierea, tot impersonală, a traseului parcurs de protagonişti (omul şi calul) până la locul sacrificiului. În sfârşit, o criză a virilităţii în „întâlnirea din pământuri". Un băiat se îndrăgosteşte de o fată curtată de altul şi, pentru rezolvarea conflictului, îl provoacă la un „turnir" cavaleresc, cu martori. Dincolo de violenţa ei, lupta celor doi are aici un sens moral care va deveni tot mai evident în scrierile ulterioare ale lui Marin Preda: sublimarea atrocităţii umane într-un cod de civilizaţie care presupune, ca principiu fundamental, o rezistenţă dialogală.

Petru POANTĂ, „Marin Preda al începuturilor",
în *Tribuna*, nr. 19, 1984

Literatura *timpurie* a lui Marin Preda este bogată în „momente ale trezirii"; am putea să observăm că în *Întâlnirea din pământuri* deşteptarea reprezintă un laitmotiv cu semnificaţii multiple. Scriitorul ia cunoştinţă de sine aşa cum personajele lui iau cunoştinţă de valoarea lor; trezirea înseamnă şi intrarea într-o *stare* (lume) ce face prielnică *povestirea*, naraţiunea. „Într-o dimineaţă de toamnă, înainte de revărsatul zorilor, Vasile Catrina se trezi deodată din somn cuprins de o spaimă grozavă" sună prima frază a „Colinei". „Ilie Barbu se trezi din somn cu ochii limpezi, uşor şi liniştit, ca din nimic…" Opera începe printr-un refuz al cotidianului banal, prin refuzul liniştitei curgeri a evenimentelor. *Povestirea* dezechilibrează viaţa inertă, existenţa vegetativă:

ea se ocupă de cei care iau cunoştinţă de trezia lor. Literatura devine o problemă de conştiinţă: o intrare în altă lume are loc prin această „trezire". Uneori (ca în „Amiază de vară") somnul, ca şi trezirea sunt consemnate pentru a da echivalenţă unui pastel, dar şi unei superstiţii. În numita schiţă, *trezirea* e multiplicată prin *vocea* soţului care le aduce la realitate pe femeile capabile a-şi lăsa imaginaţia în voia ei: după prima trezire, cea care le introduce pe cele două femei, odată cu cititorul, în zona ficţiunii (superstiţiei) cea de a doua le aşază în ritmurile fireşti ale existenţei. În „întâlnirea din pământuri" trezirea personajului e simbolică (dar şi reală), la începutul părţii a treia („Când se trezi dimineaţa, auzi un pâlpâit de aripi, apoi cântecul lung al cocoşului. Într-o fulgerare, flăcăul simţi în el bucuria zilei…"). Tot simbolică e şi lupta în care tânărul trebuie să-şi ia în posesie *realitatea*, lumea nouă a sa. Textul „întâlnirii…" este programatic, personajele lui Marin Preda evoluând sub semnul lui. […]

Lumea lui Marin Preda începe să se organizeze încă de la povestirea de debut, „obsesiile" fundamentale ale prozatorului, replicile memorabile, şi mai ales Moromeţii de planul doi, Ilie Ţugurlan, Boţoghină, Dumitru lui Nae. Siguranţa cu care îşi cucereşte *lumea* e aproape uluitoare: Satul nu mai este al său, satul e un obiect la reflecţiei (care trebuie apropiat prin reflecţie). […] „Povestirea" izolează o *istorie* şi, neîndoios, tânărul avea, încă de pe acum în proiect, *Istoria* satului. *Moromeţii* vor trebui cuceriţi nu doar ca o operă, ci ca o lume, ca o *istorie.* Ei trebuiau să dea la lumină *adevărul* vieţii satului. […]

Momentul *Întâlnirii din pământuri* este demn de a fi cercetat îndeaproape, iar morala lui (a ecourilor lui) este exemplară.

Cornel UNGUREANU, *Proza românească de azi,*
Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1985, pp. 198-207

[1] Cântăreşte mult mai mult faţă de cât e de înalt *(fr*.).

[2] E îndesat *(fr.)*.

[3] Partidul Comunist din Indochina.

[4] Mă predau! *(fr.)*.

[5] Sus mâinile! *(fr*.)

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI
- ÎN CEATĂ
  - I
  - II
  - III
  - IV
- COLINA
  - I
  - II
  - III
- ÎNTÂLNIREA DIN PĂMÂNTURI
  - I
  - II
  - III
  - IV
  - V
- O ADUNARE LINIȘTITĂ
  - I
  - II
  - III
  - IV
  - V
  - VI
  - VII
  - VIII
  - IX
  - X
- CALUL
  - I
  - II
  - III
  - IV
- LA CÂMP
- ÎNAINTE DE MOARTE
  - I
  - II

AMIAZĂ DE VARĂ
PARTEA A DOUA
ALBASTRA ZARE A MORŢII
SOLDATUL CEL MITITEL
ÎNDRĂZNEALA
I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX
XX
FRIGURI
PARTEA A TREIA
DESFĂȘURAREA
I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII

XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX
XX
XXI
XXII
XXIII
XXIV
XXV
XVIII
XIX
XX
XXI
XXII
XXIII
XXIV
XXV
XXVI
XXVII
XXVIII
XXIX
XXX
XXXI
XXXII
XXXIII
XXXIV
XXXV
XXXVI
XXXVII
XXXVIII
XXXIX
XL
SITUAȚIILE PREȘEDINTELUI
PREFAȚĂ
REFERINȚE CRITICE

Table of Contents

PARTEA ÎNTÂI 6
ÎN CEATĂ 7
I 7
II 9
III 13
IV 15
COLINA 18
I 18
II 19
III 21
ÎNTÂLNIREA DIN PĂMÂNTURI 24
I 24
II 29
III 31
IV 34
V 37
O ADUNARE LINIŞTITĂ 39
I 39
II 42
III 45
IV 48
V 51
VI 53
VII 58
VIII 60
IX 62
X 65
CALUL 68
I 68
II 70
III 71

IV 73
LA CÂMP 75
ÎNAINTE DE MOARTE 81
I 81
II 84
AMIAZĂ DE VARĂ 88
PARTEA A DOUA 91
ALBASTRA ZARE A MORŢII 92
SOLDATUL CEL MITITEL 122
ÎNDRĂZNEALA 134
I 134
II 137
III 140
IV 146
V 149
VI 153
VII 154
VIII 156
IX 159
X 162
XI 165
XII 169
XIII 175
XIV 179
XV 184
XVI 191
XVII 196
XVIII 203
XIX 205
XX 210
FRIGURI 214
PARTEA A TREIA 277
DESFĂŞURAREA 278
I 278

II	282
III	287
IV	292
V	295
VI	305
VII	309
VIII	312
IX	318
X	327
XI	335
XII	340
XIII	346
XIV	350
XV	354
XVI	360
XVII	364
XVIII	368
XIX	373
XX	377
XXI	380
XXII	385
XXIII	390
XXIV	393
XXV	396
XVIII	399
XIX	403
XX	407
XXI	410
XXII	415
XXIII	420
XXIV	423
XXV	427
XXVI	429
XXVII	433

XXVIII 436
XXIX 442
XXX 443
XXXI 446
XXXII 451
XXXIII 457
XXXIV 461
XXXV 462
XXXVI 465
XXXVII 468
XXXVIII 472
XXXIX 476
XL 477
SITUAŢIILE PREŞEDINTELUI 483
PREFAŢĂ 492
REFERINŢE CRITICE 514